Colonel Popescu-Lumină.
7376/35

Bucureștii

DIN TRECUT ȘI DE ASTĂZI

1935

Colonel POPESCU-LUMINĂ

Inv. A. 113.163

BUCUREŞTII
DIN TRECUT
ŞI DE ASTĂZI

1935

69786

BUCUREȘTI
EDITURA ZIARULUI „UNIVERSUL"
Strada Brezoianu, 23—25

Nimic dela mine

Şi

Tot ceeace aici s'au publicat

Din documente, publicaţii, scrieri, s'au luat

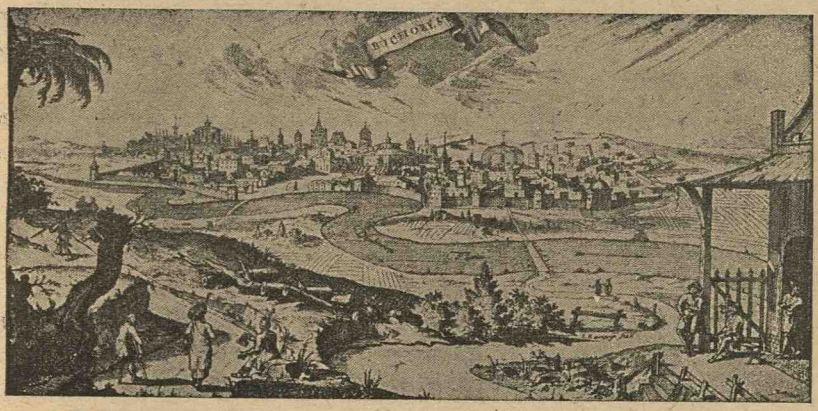

Bucureștii în Secolul XVIII. (Col. Oiszewski).

Deși nu de mult s'a spus adesea că Bucureștii nu datează din timpuri prea îndepărtate, totuși, s'a stabilit în anul 1898 prin munca neobositului și marelui scriitor B. P. Hașdeu, că Bucureștii au fost încă depe vremea Cumanilor ; că era cunoscut ca un conac și foarte iubit de oamenii timpului, nu numai pentru colinele și măgurile sale, dar și pentru gorgoanele (movilele) cele pline de verdeață.

Tot Hașdeu spune că Alexandru Basarab cuprinsese la 1315 tot restul teritoriul cumanic, adică Dâmbovița, Ilfov, Prahova, Buzeul și întreaga Ialomiță și că în această vreme Basarab întărește Ilfovul, iar Bucureștii din acest timp devin cetatea Basarabilor, cum era Câmpul-Lung (Muntenia), Curtea de Argeș și Pitești. Și tot Hașdeu ne spune că Vladislav Basarab, între anii 1364—1365 a zidit la București o biserică în mijlocul pădurilor mărețe ale Sărindarului.

Această biserică s'a numit la început a *Cuconilor,* iar mai târziu a *Sărindarului* și se afla unde azi este frumoasa clădire a Cercului ofițerilor, cuprins între Bulevardul Elisabeta, Calea Victoriei și Strada Constantin Mille.

Cronicarul Șincai confirmă că în anul 1370 un Negru-Vodă ar fi înființat românește București, întărindu-l cu străjearii și baleste (ziduri anglicești). Iar ceva

mai jos, tot în acelaș document, adaogă : ...*Aci s'a întărit Conacul Cumanilor, dându-i drept apărare și o parte dintr'acea numeroasă și vitează călărime a Basarabilor, care băgase în răcorile spaimei pe Sârbi, pe Bulgari, pe Unguri și pe Tătari.*

După alți autori : *A. T. Laurian* ...„Bucureștii vine dela Bucur, care în veacurile de mult ar fi avut proprietăți pe malul Dâmboviței și acesta ar fi construit o biserică în lemn, *Bucur*.

Pelimon : Acest Bucur, sau Radu, ar fi fost fiul lui Laiot-Vodă.

Cogălniceanu credea că numele București vine dela verbul... „mă bucur".

F. de *Wittinghausen* a pretins că un neam de oameni, *Bukurii* ar fi fondat orașul București.

Gr. Tocilescu : In epoca preistorică a fost pe locul ocupat azi de orașul București o stațiune. In epoca Anteromană malurile Dâmboviței și colinele actualului oraș, au fost locuite. In epoca dominației romanilor, aci era un loc de trecătoare, locuit. Valul lui Traian a trecut prin București.

„Capul Troianului"' a fost în 1668 lângă helești lui Șerban-Vodă cartierul Gramont-Bulev. Maria, pe la stâlpul Armeanului.

Radu Negru-Vodă ar fi fondat Bucureștii. *Luccari* spune că Negru-Vodă ar fi construit în aceste părți și „ușoare fortificații de cărămidă".

După alți istorici, Mircea cel Bătrân ar fi clădit Bucureștii, de bucurie că a bătut pe turci în împrejurimi.

Din cele arătate de documente, se mai vede că cel dintâi Domn, Basarab a ales drept capitală a Munteniei, Curtea de Argeș, localitate apropiată de Carpați, ferită întru câtva de hoardele turcești lacome de pradă. Totuși, urmașul lui, Alexandru, (1330—1364) care deși a păstrat Curtea de Argeș drept capitală s'a gândit însă a întări și Bucureștii. Pentru acest scop începe chiar construirea unui zid de întărire care fu sortit a fi terminat de Mircea cel Bătrân (1386—1418).

Dela 1460, numeroși domni ai Țării Românești au avut reședința lor vremelnică în București, sau cum se mai numia pe atunci, *Cetatea Dâmboviței*.

Radu cel Frumos şi-a stabilit definitiv capitala în Bucureşti, în anul 1460, după cererea Turcilor ca scaunul domnului Ţării Româneşti să fie în apropiere de marginile imperiului otoman (Giurgiu).

Mircea-Vodă s'a gândit foarte mult la ţara lui, căutând a o cruţa de liftele streine şi în special de Turcii, cari se înfiltraseră adânc în inima ţării, trăind mult mai bine aici de cât în ţara lor.

Persecuţia acestui domn asupra Turcilor, a dat naştere unei mari bătălii între Români şi Turci, la 1393.

Românii victorioşi obţin ca Turcii să nu se mai amestece în afacerile interioare ale ţării, dar tot în 1393 găsim primul tratat de supunere al Ţării Româneşti faţă de Turci, încheiat de Mircea cel Mare Basarab.

Deşi Mircea supusese ţara sa Turcilor, totuşi, pe acea vreme, ea avea o mare întindere.

Fotino, în scrierea sa istorică, la pag. 216,, ne arată că în documentele anilor 1387 şi 1406, titulatura lui Mircea era astfel : *„Io Mircea I Basarab, drept credinciosul într'u Christos D-zeu, hiosul şi iubitorul de D-zeu, Domn cu mila lui D-zeu şi singur stăpânitor a tot pământul Ungro-Vlahiei şi de dincolo de munţii Carpaţi, până în pământul tătăresc (Basarabia), Herţog (Duce) Almaşului şi Făgăraşului, Domn al Banatului despre apus (Olteniei), stăpânitor ambelor laturi ale Dunărei până în Marea-Neagră şi Adrianopolul şi al cetăţilor Dorostorului (Silistra de azi) şi Dobrogei.*

Vedem cât de pompoasă titulatură domnească purta marele Mircea I. In cursul anilor domniei sale, Ţara Românească era în toată splendoarea ei şi aceasta numai după 286 de ani, considerându-i pe aceştia dela întemeerile Knezaturilor vlachice şi ale Banatului Oltenesc. Nu mai puţin puternică însă era şi Turcia în aceste vremuri; căci dânsa nu se bucura numai a ameninţa Orientul Europei, ci 'şi arunca ochii şi asupra Occidentului care, desigur, va simţi fiori ca şi noi.

Turcii, după ce în Asia îşi instituesc un puternic imperiu prin 1299, în 1326 încep a trece şi în Europa, reuşind a supune în 1336 Galipoli, sub sultanul lor, *Uchram.* La 1362, urmaşul acestuia, sultanul *Amurat I* cucereşte Andrianopole şi Filipopole, acele două mari şi

puternice cetăți cu care noi, Românii, am avut dese relațiuni. Acum spune Obedeanu, nici un moment nu va mai trece și piepturile națiunilor Orientului european vor fi ținta iataganelor turcești ; iar un alt autor ne spune că „Turcii vor mânui tot așa de bine iataganul lor, ca și Grecii limba și finețele retorice“ iar popoarele Balcanice ca Albanezii, Bulgarii, Sârbii și Românii vor fi cele dintâi ținte la plata tributului lor de sânge, apoi vor veni și altele, ca Ungurii și Austriacii și Rușii în unele rânduri.

Indată după luarea Filipopolei, Sultanul Amurat I își strămută reședința dela *Brussa* (Asia Mică) în Europa, la Adrianopole sau Odrin, în anul 1365. De acum încolo, Turcii vor începe a deveni un element bine determinat în concertul națiunilor europene din acea vreme, cătând a se afirma ca un popor crunt, răsboinic și fanatic. In 1375, prin bătălia dela Niș, Sultanul Amurat supune pe Țarul Lazăr al Serbiei ; apoi, în vestita bătălie dela *Cossova* din 1389, bate pe Șisman, Țarul Bulgarilor, deși acesta fusese ajutat de Unguri, Sârbi, Bosniaci și de Români, sub comanda marelui Mircea. Acuma se încinse lupta între Români și Turci, ca preamblul al vestitului tractat din 1393. Se întâmplă însă să moară Sultanul Amurat, urmându-i la tron *Baiazet I,* supranumit Ilderim, adică „Fulgerul“.

Acesta fu pentru Români o nenorocire, căci prima idee a lui a fost de a răsbuna pe Amurat. Cum Românii au îndrăsnit a se pune protivnici Turcilor și a iua parte în contra-le la lupta dela *Cassova* el aduce imediat la Dunăre o armată mare și-i bate.

In istoria Sfintei Paraschiva, de Mitropolitul Țamblac, Revista vol. III de Grig. Tocilescu, pag. 97 și 438, găsim că pe Mircea, prinzându-l Turcii, l-au dus în surghiun în Asia Mică, la *Brussa.* Și că, pentru a scăpa de surghiun, închină țara Turcilor. Vedem deci, de aci, Țara Românească apărând pe condicele Turcești încă din 1391, cu toate că nu se încheiase încă nici un tratat ; acestea ni le spune mitropolitul Țamblac, contimporan cu Mircea. Unii l-au acuzat pe Mircea pentru fapta închinării Țării Românești Turcilor, dar și mulți răspund : A trebuit să ia Domnul Român acest sfârșit fatal, căci era prins în cleștele Otoman și țara ar

fi rămas fără Domn și ajunsă în ghiarele Turcilor, prădată și sărăcită.

Mircea, întors în țară în 1395, închee un tratat de alianță cu regele Ungariei, Sigismund Batori, hotărîți ambii șefi de a răpune până la moarte puterea Otomanilor, care începuse a deveni foarte periculoasă. Astfel, vedem pe Sigismund căutând și alți aliați ; se duce la Germani, se duce la Francezi, reușind a dobândi dela aceștia, prin stăruința Regelui Carol al VI-lea, un frumos corp de cavalerie, îmbrăcat numai în zale, oaste feodală, formată din floarea cavalerismului francez. In capul acestui corp care se urca până la 6000 ostași, erau puși oameni din cei mai nobili.

Cronicarul francez al acestui timp, *Froissart,* în *Buchon, Panthéon littéraire,* vol. III, pag. 261, se spune că generalii acelui corp erau: *Philbert de Noailles,* marele maestru al Iohaniților, *Jean de Nevres,* ducele Burgundiei, mareșalul *Bucicault* și alții; și că armatele se întruniră la malul Dunărei în țările Valachice (țara noastră).

Ei izbutiră să ia Vidinul și Rahova, învingând pe Turci. O luptă decisivă trebuia să mai aibă loc la Nicopole, care să decidă soarta creștinătății, însă înaintea luptei, după cum istorisește acelaș cronicar, nobilii francezi se adunară la un banchet în orașul Nicopoli și laolaltă cu generalii români de atunci, benchetuiră, încât se amețiră cu toții de vinurile cele bune ale Franciei, înfrățite cu cele românești.

Aceasta făcu ca la ora atacului, aliații să fie învinși.

In urma acestui războiu, din care Turcii eșiră învingători, soarta se va decide pentru Români, căci de aci s'a atras supunerea lor Turcilor, și tot acel amestec al Semilunei în trebile interioare ale țărilor surori, care va merge din ce în ce, crescând până la 1715.

In urma luptei dela Nicopoli s'a încheiat vestitul tratat între Mircea și Baiazet I, în anul 1393, pe care îl reproducem aci din Cronica lui Dionisie Fotino, vol. III, pag. 216 :

Hati-humaiunul Sultanului Baiazet I Ilderim din anul 1393 după Christos, Memleketul (țara) Românesc, carele acuma s'a supus neînvinsei puterei noastre, îl

așezăm prin înalta noastră milostivire ca să guverneze după legile sale proprii și Eflac Voevodași (Domnul) să aibă deplină putere ca să facă războiu vecinilor săi ; sau să încheie pace când va voi și prin urmare să aibă drept de viață și de moarte asupra supușilor săi.

Creștinii cari, după ce ar primi legea lui Mohamet ar trece iarăși din ținuturile noastre în Țara Românească și ar îmbrățișa iarăși creștinismul, nu vor putea fi urmăriți sau supărați.

Câți din Români ar trece în vre-o parte din ținuturile noastre pentru trebuinți particulare, vor fi nesupărați de haraciu (capitațiune) și necercetați pentru portul lor.

Domnii creștini se vor alege de către Mitropolit și de către boeri.

Dar pentru înalta noastră milostire și pentru că am înscris pe această raia (supus) în catalogul celor l'alți supuși ai noștri el va fi dator a da la împărătescul nostru Mir (tesaur) în fie-care an câte 30.000 bani d'ai țărei sau 500 lei argint în moneda noastră. [1])

S'a dat aceasta în Nicopoli la 805 în luna Rabiulewel și s'a înscris în Ciutucurile (condicele) noastre.

Fapta săvârșită de marele Mircea I a fost destul de tristă pentru noi ; însă, dacă supunerea nu s'ar fi făcut, odată tot se îndeplinea, căci o țară mică, precum era a noastră, atunci, ori cât de viteji ostași să fi avut, nu ar fi putut rezista unui colos ca imperiul Otoman, care încă 200 de ani de aci înainte va repurta victorii peste victorii, așa că putem spune că Mircea I bine a făcut de a închinat țara Otomanilor și s'a pus sub scutul protector al lor.

Țara noastră avea atunci nevoie de scutul protector al unei națiuni mari, pentru a putea străbate furtunile pe cari le vor aduce veacurile aici, între Carpați și Dunăre.

Aceasta a fost și va fi problema eternă a politicei externe a tuturor statelor, ca cele mai mari să protegă pe cele mai mici, căci dacă Turcia nu și-ar fi croit asupra țărilor surori încă de atunci protectoratul, cine știe

---

1) Acești bani erau niște monede de aur galbeni. ce se numiau banii roșii; șase bani roșii de-ai noștri, valorau 1 leu de argint de-al Otomanilor.

ce împărăție și-ar fi făcut și poate, pentru noi, Românii, ar fi fost atunci mai trist.

Când Sultanii dela Constantinopole încercau a călca dispozițiunile tratatelor cu domnii Români și a veni asupra noastră ca învingători, domnii noștri și boerii țării, au ridicat întotdeauna capul, luptându-se vitejește și scăpând astfel stindardul Românesc cu Sfinții Impărați Constantin și Elena, de sangeacul Semilunei. Astfel vedem pe Mircea I părăsind pe Sigismund Bathori, regele Ungariei și pe Vladislav Iaghelo, regele Polonilor și încheind acel tratat cu Turcii.

Domnul român deci (Mircea), judecând că poporul său este prea mic pentru a putea trăi, el prin sine însuși, îi fu teamă ca valurile oceanului să nu asvârle mica corabie pe stânci. Instinctul, de sigur, îi dictă să nu închine țara sa unei puteri slabe. Turcia era atunci în floarea ei, avea un întins câmp în fața sa, după care va culege glorii, și de aceia în schimbul a 3000 de bani roșii, el așeză sub scutul otoman această țară, păstrând însă toate drepturile și prerogativele unui adevărat principe ales de națiunea sa. Cu plata acestui tribut s'a urmat până la Laiot-Vodă Basarab, când el se mai mări până la suma de 40.000 lei, în anul 1460. Matei Basarab Voevod, la 1650, îl ridică la suma de 125.000 lei și în sfârșit, sub Constantin Vodă Brâncoveanu, la 1701, tributul atinse cifra de 175.000 lei.

Dela Constantin Brâncoveanu se urmă astfel până la Fanarioți, când dânșii, cu rândul măreau tributul, așa că sub Mihai Vodă Șuțu el atinsese cifra de 1.000.000 lei pe an. Pe tot acest răstimp, în care Domnii Români plăteau tributul Sublimei Porți, și plăteau fiindcă se bucurau de ajutorul Turcilor la vremuri grele, ei niciodată nu s'au dat înapoi când unii din Sultanii dela Constantinopol, în urma unei pofte personale ori a unei poveațe de către Marele Vizir se încerca a călca dispozițiunile tractatului și a trimete armate comandate de pași, ca să bată pe Români. Atunci Domnii Români încălecau pe cal și fugeau la bătălie, ca împreună cu cavalerii lor, cu boerii acestei țări și cu slujitorii, să apere patria, comuna sau moșia.

Inainte vreme, ideia de naționalitate nu era bine de-

terminată. Ideea naționalității este o idee modernă ce-și trage isvorul din șiroaele de sânge vărsat.

Toate popoarele Europei, în acea vreme, erau clasate în două mari părți : cele creștine și cele păgâne. Din faptul că noi, Românii, un popor creștin, ne-am așezat sub protecțiunea Turciei, și încă de bună voie, de aici, deci vine ura acelor împărați Turci împotriva noastră.

Prin veacul al XV-lea, când forțele celor două împărății vecine cu noi, marea seminție Germană și cu țara Muscalilor, începură a se consolida, populațiunea era destul de mărită și clasa boerilor, singura clasă diriguitoare a afacerilor țării, era destul de bogată, căci Domnii țării împărțise deja sfetnicilor lor destule pământuri în urma atâtor războae. Atunci începu să se formeze în țară grupuri de acești boeri, unii ținând cu Rușii și cu Nemții și alții cu Turcii. Cei ce țineau cu Rușii și cu Nemții reprezentau opozițiunea țărei, pe când cei ce țineau cu Turcii reprezentau partida oficială sau guvernamentală ; în capul lor era însuși Domnul țării cu divaniștii săi.

In acele vremuri ale veacului, Sultanul cel îngrozitor al Turcilor distruge pentru totdeauna *Bizantia* cea străbună (1459), dărâmă din pământ dinastia Paleologilor și înfige stindardul Semilunei în Capitala lui Constantin cel Mare.

Atunci au rămas în Constantinopol o mare parte din locuitorii notabili ai orașului cel vechi și au mai venit și alții din provinciile vechei împărății. Și oamenii de naționalități diferite, ca: Spanioli, Armeni, Italieni, Venețieni, Greci și poate chiar Francezi, s'au strâns cu toții într'o suburbie a orașului, unde odinioară locuia corpul diplomatic al ambasadorilor puterilor europene reprezentante la Constantinopol și au stabilit un fel de legătură de prietenie între dânșii, considerându-se din aceiași casă și familie, pentrucă pe toți îi lega semnul crucei, îndeosebire de Turci, ce erau păgâni.

Se numiră ei singuri *Fanarioți*, după numele mahalalei din Fanar.

Acest eveniment a schimbat cu totul soarta Românilor, căci dacă până atunci noi am fost stăpâni în statul nostru, stăpâni pe judecata noastră, pe conștiința și

pe Domnul nostru, de aci încolo, zi cu zi vom simți o mare diferență. Cum imperiul bizantin fu distrus, toți sfetnicii de odniioară, indiferent de naționalitatea lor, așezându-se în mahalaua Fanarului, au căutat a se pune în relief în noua capitală a imperiului Otoman și au întreținut bogățiile și le-au mărit prin comerțul cel înfloritor ce era atunci în Constantinopol, de pildă cu mătăsurile și productele din Egipt ori Asia Mică.

Intre acești sfetnici de odinioară ai vechei Bizantie, fiind și o mare unire din cauza religiunei lor ortodoxe Grecești, ei găsiră un pretext față de Turci, ca să aibă aerul de apărători ai intereselor tuturor popoarelor creștine vasale Turcilor și, din cauza inteligenței lor naturale și a culturei lor, deveniră trebuincioși guvernului Otoman, întrebuințați mai întâi ca grămătici pela dregătoriile din Țarigrad, adică tălmaci la hârtiile scrise pe turcește pentru a le traduce în limbile străine. Câștigând astfel o mare preponderență, ajunseră de dobândiră și înființarea unei mari funcțiuni, aceia de *Mare Dragoman.*

Mai înainte încă de a se înființa acest post, mulți din Fanarioți, dar din cei mai săraci și mai de jos, veniră și în țările noastre.

Sub domnia lui Mihai Viteazul (1594—1601), erau Greci în Muntenia, căci vedem în volumul I Mag. Istoric, pag. 115, într'un tractat încheiat de marele Domn la Belgrad în 1595 cu Sigismund Bathori, principele Transilvaniei, zicându-se la un articol : *Nici un Grec să nu fie primit în slujba Statului*".

Din acesta reese că Mihai Viteazul prevăzuse primejdia și de aceea căuta să o înlăture.

Dela Mihai Viteazul încoace, lucrurile luară cu totul o altă întorsătură, căci Grecii începură a năpădi din ce în ce mai mult în țară, căutând a se îmbogăți, trimițând averi în țara lor și sărăcind pe locuitorii Români în așa stare, că mulți nu mai aveau nici ce mânca, nemai vorbind că îmbrăcămintea lor era din pei de animale neargăsite, părând niște sălbatici.

In orașul București rar zăreai câte o casă mai răsărită dela pământ, bordeele și colibele făcute din nuele și lipite cu pământ predominau totul, căci în luptele lui Mihai Viteazul cu Turcii fuseseră distruse multe

clădiri, iar din cauza sărăciei în care se aflau locuitorii, nu le mai dedea mâna a face alte locuinți, fiind mulțumiți cu câte un bordei.

Era mare jale în țară, suspin, lacrimi și îngrijorări domniau pretutindeni.

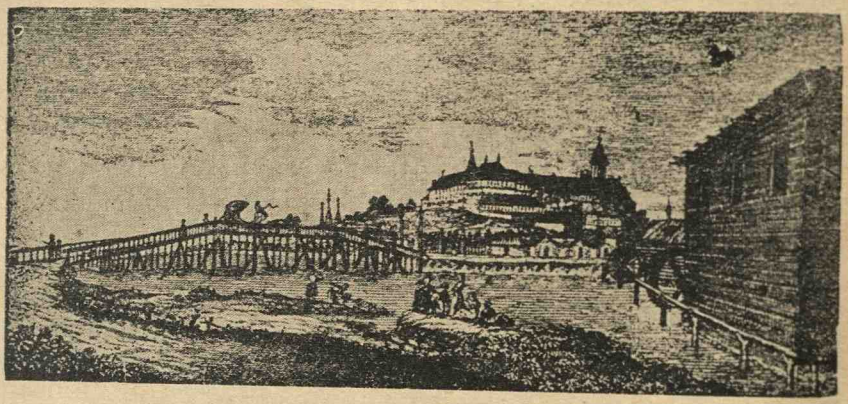

Mânăstirea Mihai-Vodă. (Col. Muzeului Municipal și Gion).

După mazilirea lui Radu Șerban Basarab Voevod, succesorul lui Mihai Viteazul, veni la domnie Radu Mihnea, în anul 1611.

Deși din familia Basarabilor, dar de mic copil crescut în mijlocul iezuiților Greci dela Fanar, se făcu și el mai iezuit decât chiar iezuiții catolici ai lui Ignațiu de Loyola.

Acest domn suit pe tron, aduse cu sine o sumă de Greci, însă nici unul mai de seamă, ci din cei mai de jos și obscuri. Cum veniră în țară, singura lor grije fu de a face averi, întrebuințând felurite chipuri de a munci pe Români, numai pentru a le stoarce bani. Apoi mai crezură ei că prin sânge și sghingiuiri, vor îneca orice manifestațiune a opiniei publice ; însă, știut este că sângele vărsat, în loc de a strivi o opiniune, dinpotrivă o hrănește, o întărâtă și o face a triumfa.

Spre adeverire avem revoluția care a avut loc sub acest prim Domn grecizat, Radu Mihnea, la 1612.

Iată ce ne spun documentele cu privire la această revoluție: *Când se sui pe tron Radu Mihnea, fiul lui Mihnea cel Turcit, deși vedem pe boerii roșii cari formau un corp de cavalerie alcătuit numai din boerii lor,*

din fiii, cum și din slujitori, promițându-i a-l sluji cu dreptate și supunere, însă, când partida Domnului, adică Grecii, începură prădăciunile lor, atunci nici acei ce-i juraseră supunere nu șezură cu mâinile în sân și se răsculară ca să alunge pe cotropitorii de țară. Marele boer, Vel Stolnicul Bărcan Ot (dela Merișani, care din neam se trăgea din Bucșani și chiar el însuși căpitan de resbel a lui Mihai Viteazul, înțelegându-se cu alți opt boeri, hotărâră de a se răscula și a lupta cu toți până la ultima picătură de sânge, spre a scăpa de Greci.

Deși Bărcan cu cei opt boeri cad sub secura lui Mihnea Vodă, totuși alți patrioți boeri isbutesc a-l alunga din țară.

Bucuria Românilor nu fu de multă durată, căci în locul lui Mihnea veni pe tronul Țării Românești *Alexandru Iliaș*, (1616—1618). Iliaș fusese născut la Rhodos, era fiul lui Ilie Rareș, care trăia în Constantinopol și veni cu o sumedenie de Greci, vechi prieteni ai săi încă din copilărie.

Acești Greci nu se mulțumiră a fi numai pe lângă Vodă, dar începură a se amesteca în trebile publice ale Statului, a deveni boeri, fiindcă ocupau funcțiuni boerești 'n fine, trufia lor devenea zilnic din ce în ce mai mare, ceeace displăcea foarte mult boerilor Români, așa că se hotărîră a face o conspirațiune și a-i tăia pe toți până la cel din urmă, după cum ne spune Constantin Căpitanul Filipescu în Magazinul Istoric, vol. I, pag. 249.

Ca șefi ai conspirațiunei găsim pe Lupu Mehedințeanul paharnicul, Căpitanul Buzdugan și pe Cârstea Vornicul, *care venind cu oști unguresti, începu a tăia pe toți Grecii și pe slugile loc cari jefuiseră țara. Și mult sânge s'a vărsat, spune Cronica Anonimă, pag. 308, — și'noptând nu mai știau cum să fugă unul de altul de frică și de cutremur mare.*

Ungurii aduși de Lupul ca ostași, începură a cârcti și a-i cere lefi. El, bani nu avea, ci apuca pe negutători de-i da Ungurilor să plătească ei lefile. Căpitanul Buzdugan unde găsia negustori greci, gelepi, pe toți îi tăia și le lua toată marfa, fără de nici o milă.

Și tot cronica de sus ne mai spune: *Dacă în București era numai măcel și răscoale, oricine-și poate în-*

chipui în ce stare de progres era acest oraș. Vremea lui Mihai Viteazu domnea încă.

Și fără a mai vorbi de Alexandru Vodă Cuconul (1623—1627) să ne îndreptăm spre Leon Vodă Tomșa (1629—1633).

Biată Țară Românească ajunsese într'o stare de plâns. Sistema licitațiunii ocupărei tronului începuse.

Așa Xenopol, la pag. 472, vol. III, spune, după raportul misionarului venețian la Constantinopol : *Un oarecare italian Carlo Cigallo, din Mesina, avea și el veleități asupra tronului Munteniei pentru fiul său, bizuindu-se pe puterea aurului; toți competitorii însă, căzură, căci Leon, fiul lui Ștefan Tomșa, fostul Domn moldovean, isbuti a cumpăra tronul cu 300.000 lei, din care 140.000 se duse în punga Caimacanului dela Poartă; aceasta se vede și în raportul lui Sebastian Vernier, către Dogele Veneției, din 27 Octombrie 1629, după cum găsim în documentele lui Hurmuzachi, vol. IV, partea II, pag. 435.*

Leon, văzându-se urcat pe tron, prima-i preocupare fu aceea de a-și plăti datoriile la toți Grecii cămătarii din Țarigrad, dela cari se împrumutase cu acele sume enorme pentru a cumpăra pe vizirii și pașii Turcești. Singurul mijloc nu era decât de a pune dări grele asupra țării, la care vor plăti, atât boerii, cât și mojicii (poporul), pentru ca să poată da datoriile Grecilor ; de aci se naște o cumplită revoluție a boerilor și în care s'au petrecut scene sângeroase, pierind multă lume.

Cronica lui Const. Filipescu, pag. 286, între altele Magazin istoric, vol. I spune :

Leon Vodă văzând că mai toți boerii mari pribegesc și că vor recurge la ajutor de arme streine, le scrise în trei rânduri, trimițând pre Episcopul Teofil al Râmnicului și pe Hrizea Vornicul cu stafete în Ardeal. ca să spună lor a se înapoia în țară că rău nu va mai duce ; dar boerii nici n'au voit să asculte.

Leon Vodă văzând că totul e zadarnic dă, la 23 Iulie 1631, la București, un renumit hrisov în care se preface că este și el un inamic al acelor Greci răi-făcători de țară, unde pune de iscălește și pe divanul său ce-i mai rămăsese credincios; dar nici cu acest mijloc nu reuși a aduce pe boeri în țară. Așa, văzând îndărătnicia

lor și deciziunea fermă de a lupta, însărcinează pe Marele Spătar Mihu, cu un corp de oștire și streji, ca la caz de atac să le iasă înainte.

In adevăr, boierii refugiați, fiind ajutați cu oștire, coboară din Transilvania cu un corp de soldați dați de Principele Racoți, intră în Oltenia pe la plaiul Vulcan din Gorj, se împreunară cu roșii și având în capul lor pe Barbu Brădescu, marele paharnic și pe Mihai Coțofeanu, mare spătar ca generali, se întâlnesc cu armata lui Leon Vodă la Ungureni, unde armata Domnului este bătută și pusă pe fugă.

Leon Vodă aflând despre a această luptă, care s'a dat la 21 August 1631, după cum ne spune Dionisie Fotino, Cronica, pag. 87 și fiindu-i teamă de un mare măcel, trimite pe Doamna și pe toate jupânesele boerilor la Giurgiu, cu pruncii lor, iar el se duce până la satul Persiceni, unde trece armata în revistă. Dorobanților le plătește lefurile, și ține un mare consiliu de război cu toți generalii și boerii români de atunci, apoi se reîntoarce la București, așezându-și tabăra oastei la marginea *mânăstirei lui Pană Vistierul* „Sf. Ecaterina de azi" unde se află Școala Normală de băeți „Gârboviceanu".

Aci, Leon Vodă aștepta armata boerilor care avea în frunte acum și pe Aga Matei.

In adevăr patrioții boeri rebeli sosiră, și ca niște lei înfuriați se asvârliră în focul luptei. Opt ore țin războiul, căzând trupuri de ambele părți pe câmpul de bătaie.

Preda Brâncoveanu, bunicul lui Constantin Vodă, precum și Radu Logofătul dela Deasa, fură prinși de Leon Vodă. Acesta a vrut a-i ucide, dară cu bani și-au răscumpărat viața. El a tăiat însă, în mijlocul taberei, pre Adam Banul și pre Preda Floricoiul, ginerele lui Mihai Viteazul, soțul Doamnei Florica, și a tras în țeapă pe *Nusa,* marele armaș. Apoi Leon făcu o groapă mare la drum, unde azi se află curtea Bisericei Slobozia din Podul Beilicului, azi Calea Șerban-Vodă, și'n acea groapă aruncă trupurile rebelilor patrioți, îi acoperi cu pământ, făcând o movilă, unde puse o cruce de lemn, iar ceva mai târziu fiul său făcu o altă cruce de piatră, pe care scrise cele ce se vor citi la capitolul crucilor.

BIBLIOTECA

Deşi această luptă fu pierdută de către boerii patrioţi şi Leon Vodă încă domni, iar Grecii, groaznic prădau, totuşi, cei care mai putură scăpa nu se lăsară şi alergară la alte mijloace : merseră la Mehmet Abaza, Paşă la marginea Dunărei, unde Turcii aveau raele, şi de care se spune că acesta avea mare milă de Ţara Românească şi jeluindu-se lui de toate cele făptuite de către Leon Vodă, îi cerură a stărui ca Leon Vodă să fie mazilit, iar în locul lui să pue pe Matei Aga.

Acesta, înduioşat, scrie la Constantinopol despre intenţiunile boerilor. Sultanul însă nici nu voi să audă, căci Iliaş Radu avusese grijă să ceară locul lui Leon Vodă — ba, ceva mai mult — Sultanul mustră foarte rău pe Mehmet Abaza că a îndrăznit a scrie.

Abaza nu luă în seamă mustrarea Sultanului, pentrucă ştia că Matei Aga, cu mulţimea banilor ce avea, tot el va isbuti să ia tronul Valahiei, lucru care se şi întâmplă.

Iliaş înfuriat, vine cu oştire din Moldova împotriva lui Matei Aga, acum numit Basarab Domnul.

Matei Basarab îşi rânduieşte trupele sale în apropiere de Dudeşti, vechea proprietate de baştină a neamului Dudescu, un sat nu departe de Bucureşti. Iliaş venise cu oştile sale la podul Obileştilor, în josul Colentinei, spre mânăstirea lui Dan Vornicul.

In ziua de 25 Octombrie 1633, armatele inamice se întâlnesc sub zidurile mânăstirei *Plumbuita* şi se loviră foarte rău. A doua zi, Duminică, se dădu o luptă memorabilă, pe care istoricul N. Bălcescu o dă ca exemplu de artă militară a Românilor în vechime.

Cronicarul Fotino descrie foarte bine modul rânduirei trupelor la această bătălie, astfel : *Matei puse în aripa stângă jumătate din cavalerie, formată din călăraşi, scutelnicei şi sărăcei, comandaţi de marele Spătar Tudosie Mehedinţeanu, fiul vestitului paharnic Lupu, cel ucis de Skender-Paşa. In aripa dreaptă erau roşii de ţară sub comanda marelui Vornic Ivaşcu Băleanu, apoi 1000 de Turci călări sub comanda Agei lor. Centrul armatei era comandat de locotenentul lui Abaza Paşa, apoi veniau dorobanţii, cu marele Paharnic Barbu Brădescu. Cazacii şi tălpaşii, cu marele Aga Oprea, seimenii şi vânătorii, cu marele Căpitan Lupu.*

Căpitănii de 1000, formau rezerva și drapelul Țerei Românești, ce era încapul oștirei ; ne spune cronicarul, era zugrăvit pe el Sf. Arhanghel Mihai cu spadă în mână.

Matei Vodă privea din stânga și în ziua de Duminică dădu semnalul bătăliei. Curajul militar, care-l desvălui în această luptă fu fără margini.

Bătălia ține opt ceasuri neîntrerupt. Matei Vodă se expuse în mijlocul măcelului ca ultimul soldat. Mai întâi se încinse o luptă crâncenă între cavaleriile ambelor armate. Infanteriile se luptară piept la pipet. Armata Munteană învinse pe cea Moldovană și victoria fu de partea lui Matei Basarab : iar Iliaș cu capul gol și în mare spaimă, abia putu scăpa cu fuga.

Lui Matei Voevod fiindu-i teamă după această bătălie de pâra Domnului moldovean Alexandru, tatăl lui Iliaș, se hotărî a se duce la Constantinopole și a se închina Sultanului. Astfel, în ziua de 16 Decembrie 1634, *pleacă din București cu Abaza-Pașa cu Soliman Aga Capegiul ce adusese hatiseriful de domnie, cu Mitropolitul Grigorie, Episcopul Teofil al Râmnicului și cu o sumă de boeri mari, la Sultan.*

Ajunși aci la 5 Ianuarie, Matei fu primit cu cele mai mari onoruri și instalat în palatul de recepțiune al Voevozilor români, numit *Vlah-Serai,* unde șade trei zile.

Pârele lui Alexandru al Moldovei sosiră, dar nu avură niciun efect, căci Sultanul se convinsese despre Matei Basarab, pe care primindu-l în audiență, îl încărcă cu cele mai mari onoruri: îi puse pe umăr un frumos caftan, cum nici un Voevod nu mai avusese, numai în samur, cacom și fir, apoi îl înscrise în rolul generalilor turci, dându-i a gusta din supa ienicerilor, semn al acestei înscrieri. Ii mai dete și steagul nou de domnie și îmbrăcă pe toți boerii cu caftanuri, apoi plecară cu toți la București.

Anii de domnie ai lui Matei Vodă Basarab au fost pentru București niște ani de fericire și înflorire a orașului.

Bucureștenii iubeau foarte mult pe Matei Vodă. așa, când se întoarse dela Constantinopole, spune croni-

carul Șincai, ei se înveseliră ca niște copii, de mare bucurie că s'a întors Domnul lor sănătos.

Episcopul *Baksici* scrie că în București, în acea vreme, se aflau 12.000 de case, că era o sută de biserici și mânăstiri.

In anul 1640 se încearcă a da jos depe tron pe Matei Vodă, așa că o armată turcă, spune *Șincai*, venise până la București și tăbărâse pe dealurile dintre Văcărești și Cotroceni. Matei însă, cu oștile sale din București, îi sili să se retragă fără ca ei să poată apuca a face vreun rău Bucureștilor.

Și Bucureștii merse tot înflorind, până la moartea lui Matei, 1654, căci revolta dorobanților întru nimic nu s'a atins de acest oraș, ci numai de Târgoviște.

Iată ce găsim în Cronica Anonimă cu privire la revolta dorobanților : „Aicea este povestea unor boeri răi ce au fost în zilele lui Matei Vodă: Ghinea Vistiarul (Brătășanu) ce-i au zis Țucală și Radu Armaș, ce-i au zis Vărzarul.

„Că domnia Matei foarte bine și cu pace și făcând multe bunătăți până la 16 ani de domnia lui. Iară diavolul, neiubitorul de neam omenesc, cercând precum este obișnuit ca să strice numele acelui neam bun, găsit-au pe aceste două vase rele ; că Ghinea era Grec, lăcătar de la Rumele și încă de mic își dobândi și această poreclă ce-i zice Țucală, *adică* Olariu, *că olariul din cotro îi este voea dintr'acolo îi pune mânușia. Așa zicea și acel Ghinea, că încotro îi v afi voea într'acolo va învârti roata și va lua plata. Era și căsătorit aicea în țară cu case la sat, la Brătășani pre Olteț, în sudul Romanaților. Acesta, încetișor, pre ascuns, ca un diavol, cerca pe Matei Vodă zicându-i : de-ți e voea să faci bani mulți, fă-mă vistier mare și vei cunoaște mult folos. Atunci, Matei Vodă plecându-și urechia, îl făcu Vistier mare, dându-i toată puterea în mâna lui. El îndată își arătă toată răutatea și se făcu ca un lup, fără nici o dreptate și fără nici o milă, și când erea la postul cel mare nu mergea ca creștinii la bisericcă, ci ședea la gazdă de făcea socoteala banilor. Și'i băga în ladă și se lăuda că scrie toată socoteala țărei pre o unghiă și măsura cu cotul în toate părțile și nu găsia om cu casă.*

După isprăvitul luptei dela Finta, Matei se retrase

la Târgoviște în palatul său, și răsplăti pe boeri de vitejiile lor. Era vesel de izbânda ce avusese, pe deoparte, dar trist pe de alta,, presimțind o revoluție din partea ostașilor, deoarece aceștia zilnic veneau a-și cere lefurile lor și Domnul nu avea de unde le da, de oarece toți banii erau la Radu Vărzarul și la Ghinea Țucală, ce era vistier mare și zicea Domnului că nu trebue a se da lefuri soldaților.

Dorobanții și seimenii ce se luptase la bătălie veneau zilnic să-și ceară leafa și Domnul era oprit a le da, de către cei doi Țărigrădeni, Țucală și Vărzarul. Apoi, afară de aceștia, toată ziua venea la Domn din străinii aduși de dânsul din alte țări, ce Domnul îi pricopsise aci și fel de fel de vorbe și prihăni aruncau asupra ostașilor și boerilor români : astfel, ostașii ajunseseră în culmea indisciplinei.“

Cronicarul ne mai spune că intrau în palatul domnesc, și chiar în odaia Domnului, apoi luau tunurile, le duceau la câmp și trăgeau cu ele de necaz; apoi, într'o zi au ajuns până la patul Domnului unde zăcea și i-au spus să le dea lefi că de nu, vor sparge cămările, și singuri le vor lua. In multe chipuri îl pedepseau ei pe dânsul zicându-i să-și dea acum Scaunul și să se facă călugăr, că acum e bătrân și a eșit din fire. Și așa fiind turbați, când fu într'o zi, se strânseră toți în curtea domnească ca să ucidă pe doi boieri ai lui Matei Vodă, anume Ghinea Țucală și Radu Vărzarul, vel armaș, arucându-le prihană cum ei sfătuesc pe Domn ca să nu dea lefi și așa fiind turbați, fără nici o rușine, se suiră sus în castelul domnesc și deteră năvală unde zăcea Domnul lor, căutând pre acești boeri sub căpătâiul lui, sub paturi, prin poduri și cămări, prin lăzi, până îi găsiră și așa, dinaintea lui îi au luat, cât se cutremură locul de groaza lor, desbrăcându-i de haine, bătându-i nemilostiv, până i-au scos afară la câmp și acolo i-au omorât înaintea tuturor oștilor, într'acea turbare a lor. Intâmplându-se lui Socol vel Clucer Kornățeanu (strămoșul Floreștilor, care s'a mai numit după vremuri și Kornățeni) a fi bolnav, zăcând la gazda lui, ca niște hoți și pe el l-au ucis și i-au jefuit casele, luându-i tot ce a avut.

Vedem deci pe ostași și împotriva lui Socol Clu-

cerul. Se vede că Țărigrădenii corupsese și pe acest boer neaoș român și băgase în el șarpele cu veninul otravei.

Matei, mâhnit tare de cele ce se întâmplaseră, pedepsit de soartă ca să vază toate acestea, muri în resemnarea sufletului lui, la 1654, Aprilie 8, și făcându-se mare pogrebanie, unde a oficiat Patriarhul Antiochie Makarie și Mitropolitul Ignatie, s'au astrucat la Mânăstirea din Târgoviște.

După moartea lui Matei Vodă, poporul românesc alese Domn pe Constantin Basarab, fiul lui Ștefan Basarab, care domni după Mihai Viteazul și deci cel din urmă vlăstar al neamului Basarabesc. El îndată ce se făcu Domn, căută a aduce liniște în țară, căci destul suferi de năvălirile străinilor, aceiași calitate deci care o avusese și părintele său, Șerban Voevod.

Bun patriot român și iubitor a tot ce era românesc, nu privea cu ochi buni pe seimeni, niște ostași străini. Sârbi aduși aci de răposatul Matei Vodă, pentru a-și spori rândurile soldaților în războaele avute cu Vasile Lupu, Voevod al Moldovei ; și de aceia, se hotărî a licenția pe acești seimeni, luând avizul șefilor de armată și adunând pe toți Marii Căpitani de dorobanți și de roși, la dânsul în palat le destăinui planul care-l adoptară cu toții, jurând credință Domnului, la un mare ospăț, dar lucrurile nu se terminară cu bine. Seimenii, cari erau înrudiți și încuscriți cu dorobanții, fiind încă de mult timp în țară, înainte chiar de Matei Vodă, care nu le făcu decât a le mări numărul, se sfătuiră și întoarseră pe dorobanți dela ideia Domnului, hotărînd a se opune din răsputeri și la nevoe a recurge și la o revoluțiune, ceeace se și întâmplă.

In vremea acestui domn, venind în București Paul din Alep, el scrie : *Bucurescii sunt foarte mari ; acum câțiva ani ei aveau mai mult de 6000 de case ; au 40 de biserici și mânăstiri, iar faimoasa gârlă Dâmbovița trece prin mijlocul lor.*

Iar Gion spune : *Ar fi putut să crească Bucurescii încât să ajungă la numărul caselor numărate de Baksici, dacă revoluția dorobanților și a seimenilor nu i-ar fi nenorocit. Nebuni de ură în contra boierilor ei se revoltă în București, cum în timpul lui Matei Vodă se re-*

voltase la Târgoviște. Aprind case, fură, jefuesc, omoară pe boierii pe cari- prind.

Au pierit la București, boieri de mâna întâi și între care se citează și Papa, tatăl viitorului Domn Constantin Vodă Brâncoveanu.

Cu privire la această revoluție iată ce glăsuește documentele :

„Dorobanții, văzând că domnul Constantin Basarab își statornici gândurile a goni pe seimenii, s'au strâns cu toții într'o dimineață și au venit la palat luând pe domnul din camerile lui, mustrându-l și insultându-l în chipul cel mai neomenos. Apoi intrând prin cămări și luându-și singuri lefile, pleacă pe la casele boierilor români pe care îi prindeau și îi ucideau.

Cronica anonimă ne mai spune că în nimica vinovați fură uciși de seimeni : Giorma vel ban, Drăghici, fiul lui Papa Visternicul dela Greci și Papa Postelnicul Brâncoveanu, tatăl viitorului Domn Constantin Brâncoveanu. Apoi, mulți boieri au fugit de teama cuțitului rebelilor nebuni de furie, parte în Moldova, parte în Ardeal și parte peste Dunăre.

Corupția și demoralizarea acestei nenorocite epoci nu se opri numai aci, căci seimenii începură a cutreera toate bisericile și locașurile sfinte, a lua pietre scumpe de pe la icoane, a fura vestmintele preoților pentru a face haine nevestelor lor; să le facă kinteșe și pocroave ; au vândut cărțile bisericești și alte multe barbarii de soiul acesta, la a căror descriere, pana-mi tremură și mâna mi se oprește, întru durerea neamului.

Epoca lui Constantin Vodă mai este însemnată prin aceea că între anii 1654 și 1655, pune temelia Mitropoliei de astăzi a Bucureștilor ; mănăstire mare, așezată în vârful unei movile care azi, după cum se vede, este, în mare parte, aproape la nivel cu celelalte uliți.

In anul 1656. Turcii vin furioși împotriva lui Constantin Vodă Șerban, din cauză că aflase despre alianța lui cu Princii Transilvaniei și ai Moldovei, — și hotărăsc mazilirea lui și înlocuirea cu Mihnea III-lea.

Constantin era la Târgoviște. Aflând de planul Turcilor și înștiințat că în ordiile lor se află și Mihnea III-lea, *poruncește spătarului cârmuitor al Bucureștilor, să dea foc orașului, să ardă Curtea Domnească, ca-*

sele boerești, bisericile și mânăstirile, pentruca Turcii și noul Domn să nu aibă unde sta și nici loc să nu se găsească a unge pe noul Domn.

Porunca însă, nu a putut isbuti, căci Turcii erau prea apropiați de București, spătarul fuge din Capitală, dupăcum fuge și Constantin din Târgoviște, unde alminteri, se fortificase cu un șanț adânc, după cum ne spune *Paul din Alep.*

Mitropolia și interiorul mânăstirii (după Gion)

In anul 1658 vine la Tronul Țărei Românești Mihnea al III-lea, după mazilirea ultimului vlăstar Basarabesc, Constantin Vodă Șerban. Istoria ne spune că acest Mihnea era un cămătar grec, pe tatăl său l'a chemat Iane Surdul, iar pe el, dela botez, *Franți.* Cronica, anonimă zice : *deci izvodindu-se de mic a urma lui Imail, feciorul Agarei, fugitau dela părinți lui și s'au curtenitla Kinan-Pașa la Țarigrad trecând aci, drept fiul lui Radu-Vodă, nepot al lui Mihnea al II-lea și stând la Turci cam până la 40 de ani.*

Numele ce-l purta la Constantinopole era *Gioan bey,* avea reputație de om învățat și era prietenul rezidentului german, *Schmidt.*

Izvoarele streine ne spun că el trăia în casa lui Kinan-pașa și identitatea lui Gioan-bey cu Mihnea

este chiar formal atestată de rapoartele germane care îl pomenesc sub numele de Gion-bey, ce mai târziu s'a numit Mihnea. Astfel, avem documentele lui Schmidt din Septembrie, 1658, către curtea imperială, unde ce-tim : *„Gioan bey pater, Mihnea genanut.* Alt document venețian, din 16 Martie 1659 vol. V, part. II doc. Hurmuzache pag. 42 zice : *Figliola del gia Radulio Voivoda allevato in Constantinopoli in casa del vechio Kinan-Pașa.*

Gioan-bey, pentru a ajunge să pună mâna pe domnia țării, cheltui 200.000 lei, din care 70.000 intrară în punga Sultanului și astfel, după ce sărută papucul acestuia, fu îmbrăcat cu caftan, i se pune în cap o cucă cu o pană înaltă asemenea unui pașă și precedat de 6 stegari, trei călăreți și trei pe jos, plecă spre Muntenia la 3 Ianuarie 1658.

Deși unele documente vorbesc de rău despre acest domn, făcându-l chiar nebun, însă a voit mult bine Țării Românești, dar nefiind înțeles de boeri, nu și-a putut ajunge scopul : voia să scape de jugul turcesc. Pentru a-și îndeplini acest plan, se unește cu foștii Domni Constantin Vodă Șerban și Gheorghiță Ștefan, cum și cu Racoczi, principele Transilvaniei.

Astfel Mihnea III, spune Alosio Molin „Hurmuzachi, doc. IX pag. 149, *bagă spaima și groaza în orășeni, poruncind soldaților români să omoare pe toți Turcii din București ; și nu erau mai puțini de 15.000 ostași turci și foarte rău indisciplinați.*

Boerii fricoși față de turci, socotind de nebune faptele lui Mihnea, l-au părăsit. Mihnea, rău mâhnit de aceste fapte ale lor, poruncește de a ucide pe câțiva dintre capii lor : omoară pe Istrate Postelnicul și trimite la Târgoviște de omoară în casele domnești de acolo, pe bătrânul baș-boier al țării, pe Preda Vornicul Brâncoveanu. Aceste fapte, spune Gion, îl înstrăinează în întrega țară. Boerii îl pârăsc la Poartă, ceeace îi atrage, ceva mai târziu, mazilirea.

In acest timp, principe în Transilvania era Barcsai. Mihnea se unește cu acesta împotriva Turcilor. Turcii, neștiind despre această alianță a lui cu Transilvania, declară răsboi lui Barcsai și trimite prin Muntenia oștire sub comanda Seraschierului Köpröli, ca să se

ducă în Ardeal. Turcii poruncesc și lui Mihnea a-l însoți. Acesta strânse boierii țării, le comunică porunca primită, spunându-le însă și planul lui de a ucide pe Köpröli.

La aceasta, boerii răspunseră : *Se vede că Măria Ta, a uitat că imperiul otoman se întinde dela răsăritul până la apusul soarelui.* „Kogâlniceanu, Histoire de la Valachie, pag. 294".

Mihnea, văzând starea de plâns a țării, scrie carte la Țarigrad, ca Turcii să-i trimită bani, zicând că țara e săracă. Boerii se opuseră când auziră de aceasta ; iar Domnul, față de marea lașitate a lor, simulă un sfat domnesc. Acolo însă boerii fură trași în cursă și cronicarul ne spune că : *i-au omorât, pe toți cu beșliii lui ce-i avea lângă dânsul și-i aruncă din casă jos pe ferești, și tabulhaneaua* (muzica), *zicea tare până i-au isprăvit pe toți.*

Boierii rămași în viață, fug la Poartă și înegresc pe Mihnea așa de rău, că aflând și el despre aceasta, hotărăște a fugi în Ardeal, spunând la plecare: *Țara aceasta va pieri numai din cauza boierilor, păcat de ea, că este tare mănoasă.*

Turcii trimit în locul lui pe Gheorghe Ghica Vodă, ce domnea în Moldova, sub a cărui domnie se și *strămută Capitala Țării Românești din Târgoviște în București,* sub cuvânt că era prea sub munte și deci s'ar aduce hăinuiri Turcilor. In urmă, Turcii au și poruncit ca numaidecât să se surpe casele ; și le-au sfărâmat de tot, ca să nu mai fie scaun domnesc acolo, căci mai sub munte se temeau ei de hăinie. „A se vedea Letopesețe, vol. I pag. 336. Textul îndreptat de V. A. Ureche, pag. 649 și Xenopol op. citat., vol. 4, pag. 203 după cron. Miron Costin.

Starea Bucureștilor la venirea noului domn Ghica era de plâns, din pricina Turcilor, Tătarilor și oștirilor lui Mihnea III.

In anul 1660. Constantin Vodă Șerban, aflat în Transilvania, strânge o știre numeroasă, intră în țară prin Turnul Roșu și se îndreaptă spre București.

Ghica, spune Gion, speriat, fuge la Giurgiu cu o mulțime de boieri. Constantin intră în București.

atrage de partea sa pe seimenii și dorobanții ce-i găsește în Capitală, se repede la Dobreni, moșia lui, își desgroapă comorile ce avea îngropate acolo și auzind că Ghica a chemat iarăși pe Tătari și pe Turci, fuge în Ardeal. In București se reîntorc Turcii lui Hassan-Aslan Pașa și Tătarii lui Ak-Mursz.

In București era mare foamete și ciumă, că multă lume murea. Iar în istoria Bălăcenească, găsim : *pe*

Paraclisul Mitropoliei înainte de dărâmarea turnului.
(Col. D-lui Moisil).

lângă marea foame și îngrozitoarea boală de ciumă era să se mai întâmple și o mare nenorocire : Vizirul Kiupriuli-Oglu hotărî să mazilească pe Ghica și să numească Domn, adică Pașă în Țara Românească, prefăcută în pașalâc turcesc, pe ginerele său Mustafa-Pașa.

La această știre, mare groază cuprinse și pe orășeni cât și pe săteni, însă mulțumită energiei marelui patriot, bătrânul postelnic Constantin Kantacuzino, Pașa schimbă numirea și puse Domn creștin pe Grigore Ghica, fiul fostului Domn.

Și înainte de a trece arătând cum s'a făcut alegerea de Domn și a lui Grigore Ghica, să arătăm cele întâmplate pe vremea părintelui său, Gheorghe Ghica.

Tradiția ne spune că, cu venirea lui Ghica în Muntenia se stabilise ordinea, căci acest domn a fost bun și milostiv cu toți boerii ce scăpaseră de securea Mihnei; însă pizmașul ce vrea răul țărei, șarpele veninos nu voea pace și liniște și Turcilor atunci le veniră în cap să facă din Muntenia un pașalâc. Ca pretext au găsit ei că nu s'a plătit *haraciul* (birul) pe un an.

Trimete pe Pașa din Silestra de prinde pe Vodă Ghica cu tot neamul lui, îi bagă în fiare și-l duce la Adrianopole, pe la începutul lui Septembrie 1660, când îl aruncă la închisoare.

După cum am arătat mai sus, bătrânul postelnic Kantacuzino, în urma unei convorbiri calde cu vizirul, îl convinse să nu transforme Țara Românească în pașalâc. Așa convins, Vizirul renunță și-l însărcină pe dânsul de a cugeta la o nouă domnie.

Kantacuzino, după ce-și scapă țara de acea mare năpastie a nu fi prefăcută în pașalâc, scapă dela moarte și pe Gheorghe Ghica, căci după rugămințile sale vizirul turcesc, opri pe ginerele său Mustafa Pașa ca să nu mai ucidă pe Ghica Voevod. „Vol. IV, Mag. Ist., pag. 358".

La început i se propuse postelnicului a primi scaunul muntenesc, dar el nu primi. De poporul românesc el era iubit, deși fiu adoptiv al țărei și venit aci numai de o jumate de veac. *Unii istoriografi au așezat venirea celui dintâi Kantacuzino, adică acest postelnic, în vremea domniei lui Matei Vodă (1633) însă genealogia Kantacuzenilor, arată că ei au venit cu acel postelnic mai întâi în vremea domniei lui Radu Mihnea, dar dreptatea și bunătatea sa făcură dintr'însul a fi cel mai iubit, după cum se citează și în cronici : Avut-au săraca țară noroc, pentru acel om bun carele sta în toată vremea pentru binele ei și-l durea inima de creștinătate și de pământul Țării Românești.* „Mag. Ist., vol. I, p. 381".

In această vreme Grecii din Constantinopole, văzând că Postelnicu se bucură de o mare trecere la Poartă pentru toate, năpădiră, care mai de care, cu lingușiri pe lângă el pentru a pune mâna pe domnie. El însă

ştiind că Grecii sunt avanii şi încărcaţi de datorii, nici unuia nu i-a făgăduit. Postelnicul însă a gândit la Gligorascu Ghica, fiul lui Gheorghe Ghica.

In Mag. Ist. pag. 359 vol. IV găsim : *Deci, fiind acolo şi Gligorascu, fiul lui Ghica Vodă şi prinzând de veste, mers-au el singur de au căzut la Constantin Postelnicul, cu multă rugăminte, ca să-l facă Domn, făgăduindu-i că-i va fi ca un bun fiu şi ce-i va zice, va face.*

Iată jurământul lui Gligorasco Ghica către Postelnicul Kantacuzino, găsit în Mag. Ist. vol. I, pag. 394 :

Carte de jurământ a lui Grigorasco Ghica VV la jupân Constantin Kantacuzino biv vel Postelnic 1660.

IOAN GLIGORASCO GHICA VOEVOD

Dat-am cartea noastră la mâna cinstitului şi credinciosului boiarului Dumnealui jupân Constantin Kanatcuzino biv vel Postelnic ; ca să fie într'aievea înaintea lui D-zeu şi 'naintea oamenilor, cum dacă mă va dărui D-zeu, cu Domnia Ţerii Românesci, să nu aibă a amesteca pre Dumnealui la luatul banilor, şi nici la chezăşii să nu'l pui pentru bani şi dacă mă va dărui D-zeu să merg în ţară, nici la boierie să nu-l amestec şi nici o bănueală să nu aibă de domnia mea, şi să aibă a se aposa la casa lui, ca o slugă bătrână a noastră, şi a Ţării şi nici la rău să nu aibă bănueală, că l-am aflat credincios slugă a părintelui meu şi nouă şi ţării.

Şi nu numai atît ci şi să aibă pe Dumnealui a milui cu ce va fi prilej peste an, să-i fie pentru hrana lui, fiind bătrân şi credincios. Şi nici să creadă Domnia mea cuvintele cui-va şi de ar pârâ ce ar pârâ, ca Domnia mea, mă odihnesc în credinţa lui.

Iar de mă voi lepăda, şi voi călca aceasta ce scriu mai în sus, D-zeu şi pre mine să nu mă lepede şi să mă calce şi 'ntr'această lume şi în lumea ce va să fie şi pentru încredinţare am întărit cu iscălitura şi cu pecetea mea ; an 1660.

Postelnicul i-a luat credinţa, şi se făgădui să'l facă Domn, socotind că s'a născut în Moldova şi acolo a crescut şi cum el va sci rândul ţărei şi-i va fi milă de săraci şi-l jură pre Sfânta Evanghelie şi-i făcu zapis cu mare legătură cu a lui mână scrisă ca să'l aibă ca pre tată şi să'l cinstească cum se cade măcar că Postelnicul nu a

pohtit dela el, nici să-i dea boerie, nici nimica, fără pace la casa lui să aibă. Și așa făcând legătură, numai decât l'au dus la Vizirul de i-au sărutat mâna, de domnie și au purces cu Agă și cu steag de au venit aicea în țară descălecând la Caracal Joi, în ziua de Sf. Nicolae, Decembrie 6, anul 1769. Mag. Ist. pag. 359, vol. IV".

Misionarul Reniger, „Doc. Hurmuzache, Frag. III, pag. 254, spune într'un raport al său către împăratul Nemțesc din 28 Noemb. 1680 :

Pentru eliberarea lui Gh. Ghica a costat 200.000 lei ca să fie scos din 'nchisoare. Cronicarul Constantin Filipescu „Mag. Ist. vol. I, pag. 346—347" spune că *Grigore Ghica venind în țară, se ocupă de nevoile ei, căci robia, ciuma și foametea mare, ce o secerase în cei 3 ani de mai 'nainte, o sărăcise cu totul și apoi multe boale și nevoi grele și tot chipul de bube se afla în București, de credeai că acest oraș este asemenea Sodomului și Gomorei.*

Pe de altă parte, starea deplorabilă de sărăcie în care căzuse biata țară, o istovise căci Turcii o sărăcise, dând porunci ca toți banii ce se adună să se verse la Țarigrad, stând, cum spune cronicarul, *„ei ca niște lei căsca gurile să-i înghită pre toți, fiind țara plină de nevoi și de sărăcie"*.

Grigore Ghica însă, veni cu fericire, căci sub domnia lui a fost abundență, s'au făcut pâine și miere și vin mult și s'au deschis toată hrana săracilor.

Cu tot legământul lui Grigoraș Ghica față de bătrânul postelnic, în urma pârii adusă lui de către Stroe, Marele Vornic Leurdeanu și Dumitrasco Cantacuzino, unul din neamul Postelnicului, acesta fu omorît de către boierii lui Ghica la Mânăstirea Snagovului.

Cronicarul Filipescu, vol. IV, pag. 347, spune: *„Era Sâmbătă spre Duminică, Decembrie 20 în ziua de Sfântu Ignatie an 1772. Acolo au stetut la Dumnezeească liturghie tot în genuchie la Sfintele Icoane, fiind gata, s'au precestuit trupul și sângeleui nostru Isus Cristos. ear când au fost seara pre la cinci, l'au omorît în trapezăria mânăstirei. Ear Grigorasco Vodă, dacă-i spuse că l'au omorît, el atuncea s'au deșteptat și au zis părintelui Ștefan Mitropolitul și tuturor boierilor că n'a știut când l'au omorît și cum a fost adormit, căindu-se*

și plângând de moartea lui Constantin Postelnicul. Și blestema pre Stroe și pre Dumitrasco, căci ei l'au îndemnat de l'au omorât nefiind nimica vinovat. Așa s'au căit și pentru moartea Domnului nostru Isus Christos și Iuda dar nimica nu au folosit, ci au luat plata matca focului.

Și trupul lui Constantin l'au ridicat jupâneasa Ilinca și cu cuconii lui și cu mare cinste'l duseră la mă-

Biserica Radu Vodă și Bucur.

năstirea lor, la Mărgineni și acolo 'l îngropară făcându-i-se pogrebanie și pomete mare cum se cade.

Orașul, negutătorii, toată suflarea Bucuresceană nu putea să uite marele bine făcut de bătrânul Postelnic Cantacuzino, trunchiul tuturor Cantacuzinescilor munteni, când scăpase țara de Pașă și pașialâc.

Tot familiei Cantacuzineștilor se datorește scăparea de Tabacii cari, până la 1668 se aflau pe malul stâng al Dâmboviței dela Zlătari până la Sărindar (Cercul militar de azi, din Calea Victoriei).

Gion spune : *Tabacii se stabili dincolo de Mânăstirea lui Radu-Vodă, iar malul Dâmboviței dela Zlă-*

tari la Sărindar ocupat de ei se împodobesc cu case și cu grădini boierești.

Și acum să revenim la Grigore Ghica Vodă, peste care am trecut : In anul 1664 se întâmplă răsboi între Turci și Nemți.

Vodă Ghica nevrând se duse în partea Turcilor, Nemții învinse. In acest răsboi pieri marele Paharnic Verzariul, cel care împreună cu Stroe Leurdeanu fusese capii acuzători la moartea Postelniculuia Cntacuzino.

Deși Ghica merse în acest răsboi cu Turcii, totuși îi trădă, căcidin raporturile Venețiane, 15 Mai și 5 Iulie 1665, găsim că Domnul muntean Ghica a fugit chiar dela începutul luptei și s'a dus în Polonia, apoi la Viena și de aci în Moravia „Col. doc. Hurmuzache, p. 102, 105, vol. V, part. II".

Iar în Mag. Istoric, vol. IV, pag. 365, se spune că Ghica, ducându-se în țara Nemțească, s'a făcut acolo *papistaș.*

Aci s'a terminat domnia lui Ghica-Vodă, el care la urcarea sa pe tron încheiase acea alianță de pretenie și de respect față de bătrânul postelnic Cantacuzino, el care 'i deduse acea scrisoare prin care se jura singur că de le va călca să peară mai bine, el acum își termină domnia prin uciderea aceluia care-l ridicase acolo ; uitase de toate.

Ghica Vodă fugind, veni la tronul Țării Românești Radu Leon Tomșa, fiul lui Leon Vodă Tomșa care a domnit în țară dela 1629—1633.

El era român de naștere, dar născut și crescut la Constantinopole unde pierduse cu totul sentimentul românesc. Pentru a ocupa tronul Valachiei, luă cu împrumut dela zarafii Greci, 300.000 lei, cu cari umplu buzunarele pașilor și marilor viziri.

Odată suit pe tron, Radu-Vodă o duse foarte bine, neavând nici o grije, se ținea însă numai de chefuri. Ba, ceva mai mult, făcea și pregătiri de nunta fiului său, după cum spune Cronica lui Căpitanul : *Intru aceste vremuri, Radu-Vodă, având un cocon anume Ștefan și Duca Vodă din Moldova având o cocoană anume Catrina, s'au ajuns în cuvânt și au logodit pre coconi.*

Logodna s'a făcut în Țara Românească cu mare ve-

Vederea Mitropoliei (Patriarhia) din Strada 11 Iunie.

Colecția Zweifel.

selie, au făcut multe ospețe și jocuri, cari se potrivea cu o nuntă domnească, iar nu logodnă.

Au strâns toată boerimea țării, cu toate jupânesele și au întins mesele de ospețe și tribunele de spectacole în deal despre *Mihai-Vodă,* în drumul Cotrocenilor, unde făceau ospețe în toate zilele.

Și adus-au pehlivani de cei ce joacă pe funii și de alte lucruri, adusese și un pehlivan Hindiu harap, carele făcea jocuri minunate și nevăzute pre locurile noastre, iute om era și vârtos. Lângă altele de nu le putem lungi, făcea aceasta mai ciudat : punea de rând 8 bivoli și se repezia iute și sărind peste ei se da în văzduh peste cap, și cădea în picioare de cea parte; alta : un cal domnesc gros, mare, își lega chica de coadă-i și-l bătea comișelul cât putea și nu-l putea să-l miște de loc. Alta : un copac mare din pădure adusese ; neted și înfipt s'a suit pre dânsul ca o maimuță, și după multe jocuri ce au făcut în vârfu-i s'a slobozit de acolo cu capul în jos și au dat în picioare.

Alta: Un tulpan lung de mulți coți îl ținea oameni câte doi în mâni și făcea chip ca de o bate cu mâinele și mai lung și se răpezea iute și intra cu capul prin gaura aceea și nu-l simțea oamenii și de aceea parte cădea în picioare ; ca acestea multe făcea care nu le ținem minte pre toate. „Mag. Ist., vol. I, pag. 351".

Pentru săvârșirea unor petreceri de așa natură, Radu Leon care nu avea avere, ci din potrivă datorii, neapărat că a trebuit să pue sarcini grele pe țară ca să scoată bani. El caută de îndată a'și forma și o partidă de oameni ce'i și găsi : Vornicul Stroe Leordeanul care era vrăjmașul Cantacuzenilor, precum și o serie de Greci, curând sosiți din Țarigrad.

Familia Cantacuzenilor cu evlavie păstra onoarea și patriotismul răposatului Postelnic Constantin, trunchiul acestei familii din Țara Românească, al cărui cap căzu atît de mișelește sub intrigile Vornicului Stroe Leordeanul.

Acum, fii săi vor să răsbune pe tatăl lor. Ei nu vor cruța nimic pentru a șterge de pe memoria lui, hula trădării, pe care i-o imprimase întunecatele uneltiri ale dușmanilor.

Indată ce Ghica părăsi tronul și trecu dela Viena în

Italia, Constantin Cantacuzino, marele stolnic de mai târziu, plecă după urmele lui Ghica, gonindu-l în toată Italia și trăgându-l la judecată pentru uciderea tatălui său, la care Ghica, spre a sa îndreptare, îi dete scrisorile de pâră ale lui Stroe Leordeanu.

Radu Vodă Leon fiind mazilit, boerii își alese domn pe Antonie Vornicul dela Popești din Prahova.

După ce Antonie-Vodă a venit în București și la Mitropolie în fața Mitropolitului, episcopilor și tuturor

Paraclisul Mitropoliei. (Col. Gion).

boerilor au jurat fiecare boer pe sfânta evanghelie credință Domnului, s'a dus la palat. Acolo, de îndată domnul a împărțit boeriile. Acum bătuse ceasul, ora supremă pentru cei ce băgaseră pe Cantacuzeni în groapă și amar va fi judecata Stroei Vornicul Leordeanul

Fiind judecat și găsit vinovat, Stroe Leordeanu, în loc să sufere moartea când fu condamnat de obștească adunare a țării, după ce fu hulit și ponogrit de toată suflarea Bucureșteană, după ce singur s'a recunoscut vinovat, nu a voit a primi pedeapsa cu moarte cu bărbăție și s'a tăvălit în noroiul lingușirei și s'a dus la postelniceasa Ilinca, cerându-i să-i scape viața, să nu fie ucis ; știind-o milostivă, lesne dobândi aceasta.

Antonie Vodă, înduplecat de jupâneasa Ilinca și de coconii ei, hotărî a scoate pe Leordeanu din rândul oamenilor, fără a-l ucide.

Cronicarul Filipescu ne spune că : Stroe Vornicul Leordeanul după ce a fost ertat dela moarte de Antonie Vodă prin rugămintele postelnicesei și fu aruncat în pușcărie, el fu scos și așezat într'un car cu doi boi ; îmbrăcat numai în antereu și cu năzdragi și au pus niște privit la car de care au spânzurat răvașele cele trei care dânsul le scrisese Verzariului pentru omorul Cantacuzenului. Și cu această pompă l'a plimbat pe podurile Bucureștilor de a fost de ocara lumei și l'au dus la mânăstirea Snagovului din Ilfov, dar nu l'au omorât, ci fără voe l'au călugărit ; că au strigat doamne, doamne fără voe îmi este. Iar când i-au pus comănacul călugăresc pe cap și s'au spus că de acum înainte se va numi Silivestru, Leordeanul a strigat, nu Silivestru, ci mai bine Mahomed.

In țara românească se 'mplinise cei trei ani de domnie a lui Antonie Vodă, și Turcii regulase să se premenească domniile.

Grecii aveau un punct puternic la înpărăția Semilunei : postul de mare Dragoman al Impăratului, funcționa și Panayotakis dicta la Țarigrad. Grigore Ghica, fostul domn, trăia în Veneția și Panayotake făcuse pe Turci a-l chema și a-i da din nou domnia.

Antonie Vodă simțea toate acestea și de aceia trimise mai înainte de a purcede el la Țarigrad, pe doi boeri din partida sa : pe Constantin Postelnicul Cantacuzinaa și pe Gheorghe Vornicul, ca să încerce Poarta.

Apoi ceva mai târziu Domnul însoțit de un număr de boeri pleacă în spre Dunăre la Odrei (Adrianopole) lăsând caimacani la București, adică purtători de grijile și nevoile țărei, pe Radu-Kretulescu Vel Logofăt și mai 'n urmă numi din Odrei printr'un răvaș și pe Banul Gheorghe Băleanul.

In acestă vreme plecase din București la Țarigrad— Neagoe Săcueanul cel cu nasul tăiat, unul din boerii obiditi (îndepărtați) din partida grecească a țării, ca să pârască la Panayotake pe Kantacuzinisti că ce vor, aceia fac în țara Românească.

La Dunăre îi eși 'nainte Postelnicul Cantacuzino

ce venind din Țarigrad îi spuse că este puțină nădejde de prenoirea domniei, căci Ghica lucrează acolo din răsputeri și e sprijinit de Greci.

Cronicarul Filipescu, Vol. I, pag. 363 spune că la auzul acesta, Șerban Cantacuzino Vel Spătar, fratele postelnicului ar fi zis : „Voi face pod de pungi dela Saraiul Românesc până la al Vizirului și tot îi va fi pre voe, ci mergeți dar și veți vedea“. Din aceste vorbe vedem marea ură ce aveau Cantacuzenii împotriva partidei grecești și în contra lui Grigore Ghica care băgase pe părintele său în pământ nefiind vinovat, numai pe o bănuială că ar fi stăruit la Poartă ca să pue în locul lui Ghica pe unul din fii lui, când acest lucru putea foarte bine face înainte de a stărui pentru Ghica.

La Odrei Banul Mareș Băjescu și Șerban Spătarul Cantacuzino deși din partida lui Antonie Vodă, însă se gândiseră că ar fi bine a avea un domn mai tânăr, Antonie Vodă fiind cam 'n vârstă și răsboiul bătea la ușă. Turcii se pregăteau împotriva Leșilor, unde trebuia să ia parte și domnul român.

Vizirul auzind că Valachii cer un domn mai verde spuse : „Lasă că le dau eu o mână de fer. „Cronica Filipescu, op. citat, pag. 364“.

Boerii auzind accstea, de teamă să nu le aducă iarăș pe Ghica-Vodă, aleseră tot pe bătrânul Antonie. Vizirul le făgăduiră și le mai promise că le va da și caftane noi, vestindu-i și de drum; pe d'altă parte a trimis veste lui Grigore Ghica ca să plece dela Țarigrad și să sosească la Andrianopol. In aceeaș zi de sosire a lui Ghica, Antonie sosi la Poartă ca să 'mbrace caftanele promise de Vizir, era însoțit de Mareș Bajescu, Radu Știrbei, Constantin Cantacuzino și alții, neștiind că-i așteaptă alt-ceva.

Vizirul cum îi văzu intrați, începu pe rând a'i întreba : Care este Mareș ? zise cel numit : eu sânt.

Ial ! și'l luară.

Care este George Vornic ! zise, eu.

Ial ! și'l luară.

Care este Șerban ! ziseră că nu este (de oare-ce Șerban Cantacuzino fusese șiret, presimțise o trădare și se prefăcu că e bolnav și nu voi a însoți pe Antonie. Cronicarul Filipescu, „op. citat, pag. 364“, spune că era conăcit la Aga Kara, s'a făcut că'i este rău și zăcea lângă

foc și trimisese în locu'i pe GineaComis să vadă ce vor să facă Domnul cu boerii la poartă.

Și luând pe toți boerii cari însoțeau pe Domn, a rămas Antonie care'i spuse : Impăratul pe tine te-a mazilit.

Apoi întorcându-se către boerii ce nu'i chemase le-a zis Vizirul : Vouă v'a poruncit împăratul să vă duceți la Vodă Ghica care l'a ales domn al vostru.

Așa se sfârși domnia lui Antonie Vodă sub al cărui scut Cantacuzenii găsiră răsbunarea pentru memoria părintelui lor, sub care Stroe Vornicul Leordeanu mare boer al țărei, fiind că se lăsase a fi ademenit de Greci, devenise acum un umil călugăr ce trăia într'o chilie din clopotnița Snagovului, sub numele de Silivestru și aceasta încă grație milostivirei neamului Cantacuzinesc ce'l ertă dela moarte.

Grigore Ghica era încă la Andrianopole când scrie lui Gheorghe Băleanu la București să anunțe boerimei că s'a făcut iarăș Domn și să prindă pe logofătul Kretulescu și pe frații Spătarului Șerban Cantacuzino.

Banul Băleanu la această poruncă imediat înștiință pe toți Căpitanii, Iusbași și boieri ce se găseau în oraș, iar pe d'alta a și trimis slujitori la Constantin Postelnicu, la Aga Matei și la Iordache de le-au ocolit casele și i-au chemat la curte.

Filipescu spune : Acolo erea Banul George Băleanul și slujitori mulți în palat, lumânări aprinse. Apoi adăogă cronicarul : Banul Băleanu adună pe boeri și gloate la curte ca să le cetească proclamațiunea de domnie a lui Ghica ; voea ca să pregătească spiritele, de oarece nu întâia dată venea Ghica la domnia română.

Urgiile săvârșite de acest domn, împins de Grecii țărigrădeni, împotriva Cantacuzinilor și a altor boeri ce atunci formau partida națională a țărei, aceste toate zic erau proaspete în mintea tuturor și de aceia Ghica alesese acest mijloc de a vesti întâi populațiunea prin Banul Băleanu.

La 20 Martie 1627 Ghica pornește către București din Odrei luând cu dânsul și pe boerii ce erau în Țarigrad dați de Vizirul când 'i întreba „cine este cutare și spunea i-al !

Toți erau băgați în obezi (în cătușe).

Cum ajunse Domnul în București, îi închise în turnul despre poarta domnească, și aceasta o făcu, spune cronicarul, după îndemnul grecului Panaiotache, Dragomanul cel mare al Porței.

Intre cei închiși erau: Mareș, Băjescu, Banul Radu, Logofătul Kreţulescu, Ghiţea Cluceru, George Vornicul, Mihai Postelnic Cantacuzino, Stoian Comis Florescu și doi căpitani. Pe acești doi căpitani Vodă porunci de'i tăiă chiar în fața porței palatului, iar pe George Vornicul și pe Ghiţea Clucerul i-au trimis la Ocnă.

Ura cea mare era însă asupra lui Șerban Cantacuzino care știm, ca să-și scape viața și a-și răsbuna pe părintele său, fugise la curtea domnului Moldovean Duca unde fu ascuns la mânăstirea Hangu.

In urmă aflând unde este, trimise a fi dat și neputându-l dobândi, Vodă Ghica își răsbună pe Duca căci fiind pârât la Sultan de alt-ceva, Duca fu mazilit.

Stroe Leordeanu cum a auzit că vine iar Ghica la Domnie, fuge dela Snagov, își aruncă comanacul și antireul și 'mbrăcându-se earăși în işlic pe cap și cu caftan pe trup s'a dus îa ţara Ungurească și de acolo la Odrei, lângă Ghica, sărutându-i mantia, jeluindu-se de cele păţite și începu să 'negrească din nou pe Cantacuzeni, ţintind iarăși boerii mari, în loc să fi fugit prin păduri și pustietăți de remuşcările cele teribile ale unei conștiințe pătate, ale unei trădări de moarte.

Dar dela cine oare putea Stroe Vornicul să sufere disprețul, partida națională a ţărei era mică, luptătorii ei se compuneau din tot ce boerimea noastră avea încă curat și curagios, ce e bun întotd'auna e puţin.

Ce folos, aceștia erau săraciți, cu averile jefuite de Domnii Grecizați și de Grecii ce veniseră aci ca de talia lui Tucală și alţii.

Apoi întristați și amăriți până în fundul inimei, căci copii de partea bărbătească li-se ucideau, ţinta Grecilor fiind stârpirea neamurilor boerești, ei 'și ziceau: de vom stârpi neamul boeresc, se va stârpi și aspirațiunile de mărire ale Românilor.

Acum Leordeanul înviat iarăși și din călugărul Silivestru deveni iar Marele Vornic Stroe, spune Del Chiaro în Historia revolusiune dela Valachia, pag. 127, care a scris evenimentele acelor cumplite vremi și care a

trăit în țara românească pe la începutul Secolului XVIII : că Cantacuzinii au fost crunt bătuți, că să ruga de călăii, fratele său Constantin, să sufere el bătăile în locul celorlalți.

Dar călăii în seamă nu lua vorbele lui și săvârșia toate cruzimile cele mai nelegiuite cu ei.

Boerii închiși în turn, au fost dați pe mâna Armașilor ce-i ducea înaintea Cetății, loc de suferință „era unde azi este Hotel Dacia mai 'nnainte Hanul Manue", aci îi bătea pe tălpi și 'i spânzura de mâini cu sfoară și 'i munceau în tot chipul, târându-i pre pământ și pedepsindu-i cum le era voea.

Șerban Spătarul Cantacuzino după cum știm fiind ascuns la Mânăstirea Hangu de Duca, domnul Moldovei care fiind înlocuit cu Petriceico și nefiind în termeni buni cu aceta, fuge în țara Ungurească la casa unui magnat ungur, Lazăr Istvan.

Prin mijlocirea acestuia, Șerban Spătarul a fost dus până la cancelarul Ardealului Bethlen Ianos dela care a obținț liberă trecere în țara Turcească, unde ajunse până la Odrei (Andrianopole). Aci locuea caimacanul Turcesc de acolo Mustafa-Pașa, cu care atât Șerban cât și tot neamul Cantacuzino se aveau bine.

Șerban Spătarul își descărcă inima caimacanului de toate suferințele ce atâta timp tot le îndura, fără ca să nu 'și capete odată dreptate dela nimeni.

Mustafa Pașa fu indignat de toate nelegiuirile săvârșite de domn, și de acei boeri din partida sa, asupra membrilor familiei Cantacuzino și a tovarășilor lor ; cheamă imediat pe *Kiupriuliogul* Vizirul, de l'au ospătat și i-a spus : Să faci toate chipurile și să scoți din turnurile dela București pe Cantacuzenii și pe ceilalți boeri, căci e de ajuns de când zac acolo închiși fiind de Voevodul Grigore Ghica.

Caimacanul a și chemat un Iasagiu, căruia i-a dat un ferman către Ghica și a rânduit un Agă ca să plece învățându-l, ca drept la Curtea lui Ghica să meargă și în mâna lui să 'l dea fermanul, însă înainte de a ajunge să lase 2 Turcii, la ușa tronului, unde erau închiși boerii, pentru ca Grigore Vodă să nu maipoată simula niscai-va marafeturi, că boerii au murit sau a fugit de mult și ast-fel să nu 'i libereze încă, și să 'i mai chinuiască.

Aga pleacă și așa făcu cum ajunse în București, încât Ghica Vodă nu mai avu ce mai face, au scos pe boerii din turnuri și'i au dat pe mâna Agului Turc care împreună cu întreaga familie Cantacuzino se duse la Constantinopole scăpând ast-fel din mâinele lui Ghica.

Nu a mai trecut mult timp și isbucni un cumplit războiu între Turci și Leși. Pe malurile Nistrului s'a dat o teribilă luptă între Turci sub comanda lui Cara Mehmet Pașa unde se afla și Grigore Ghica ; Leșii au fost conduși de Hatmanul Sobiești.

Turcii sunt bătuți și Ghica căzut prizonier.

In vremea aceasta la Poartă se regulase Duca la domnia Țărei Românești, cel ce domnise în Moldova.

Căpitanul Ludescu aflând de această numire vine în București ca să aducă vestea. Căimăcanii lăsați de Ghica și care erau Băleanul, Vornicul Leurdeanu și Vistierul Popescu ; crezând că căpitanul Ludescu spune de venirea lui Duca ca să'și bată joc de ei — îl pune în fiare, îl sue într'o căruță cu 6 cai și împreună cu alți boeri partizani ai lui Duca îi duc în susul mânăstirei Argeșului. Acolo venind știre că Duca a sosit în București, scoate pe Ludescu din fiare și dă drumul la toți.

Ludescu și cu toți boerii ai lui Duca se 'ntorc în București, iar partizanii lui Ghica, fug în țara Ungurească, în vreme ce Ghica ajuns în Țarigrad își găsi moartea, o moarte groasnică cum spune cronicarul.

In timpul domniei lui Duca, ciuma bântue spăimântător țara.

Sărăcia se înfipsese amarnic în locuitorii țării — iar *Bucureștii* din pricina atâtor omoruri, spaime, jafuri și a boalei, rămăsese pustiu. Mulți oameni fugise prin păduri, munți și alte locuri ascunse.

Duca de frica ciumii fuge din București, fug și Caimăcanii lăsați de el la București, așa că în oraș abia că se mai zărea câte un om.

Duca Vodă când se văzu domn nu mai voea să știe de nimic, credea că domnia și măririle în această viață pământească sunt eterne, uitase că totul își are plata și răsplata, și că există o dreptate pe pământ care nu ți-o dă nici oamenii, nici legile, ci ți-o dă D-zeu, cel ce vede și aude, căci ori și ce om are un ceasornic, căruia îi va bate ora de ferice și de trudă în viața sa.

Duca-Vodă fiind iubitor de argint și prea lacom de bani nu avea cine-va să'i pristănească, ci sciind pe Băleanul și pre gineri-seu Hrizea cu ceata lor, că sunt ei buni de acea treabă, îndată porunci la ei de au venit în țară și s'au curtenit la Duca-Vodă și puseră dăjdii grele în țară și începură a prăda pre boeri pentru năpastii și isvodiră niște obiceiuri și niște răutăți care n'au mai fost aici în țară.

Sigur că Duca-Vodă pentru îndeplinirea acestor gânduri criminale avea nevoe earăși de acei boeri din partida Greceaască, expresiunea tiraniei și a arbitrariului. Cu Cantacuzenii nu puteau să'și îndeplinească aceste gusturi, de oare-ce erau în capul partidei naționale cari tocmai urmăreau punct cu punct distrugerea tiraniei și a veneticilor cotropitori de țară.

Cantacuzeno pentru acestea, chiar dela cel pe care cu multă rugăminte a putut dobândi dela Sultan Scaunul Țărei Românesci, începu a fi persecutat, suferind aceleași necazuri și închisori ca și părintele seu care mai 'n urmă din porunca lui Ghica fu ucis.

Acestea făcu pe Șerban Cantacuzino ca să meargă la Contantinopol și să ceară tronul Valachiei pentru el. Șincai și în Mag. Ist. II, pag. 8, spune că, auzindu-se în București de numirea lui Șerban Cantacuzino ca domn al Țărei Românești, mare sgomot de bucurie s'a făcut în București. De bucurie mare toți beau vin și cei care nu aveau vin, beau apă numai să nu spună că nu fac și ei chef.

Veseliă, chiote, serbări cu mare pohvală, fu și mai mare la venirea Doamnei lui Șerban Vodă și a mumei sale, prea slăvita și de toată țara cinstită Mare-Postelniceasa Ilinca, în cetatea de scaun a Bucurescilor.

In timpul domniei lui, *Bucurescii* cresc și 'nfloresc.

In Țara Românească se simțea că este un domn, căci cei ce au cunoscut pe Șarban Cantacuzino 'l înfățișează atât ca fizic cât și ca caracter, unui om plin de energie și de severitate.

Istoricul Italian Del Chiaro care a scris „Istoria delle moderne revoluzoini della Valachia tipărită în 1718 în Veneția, a trăit mult în Țara Românească și a crescut poate pe Cantacuzino, spune despre Șerban-Vodă că în

momentul când ambasadorii Turci au venit în București ca să trateze cu dânsul și cu Nemți în urma resbelului, se duceau dela el ca și amețiți și înspăimântați de maestoasa lui statură și teribilul sunet al vocei lui. Despre unul din acești ambasadori acelaș scriitor adaugă : *Văzând acea uriașă statură, acei ochi mari care produceau înspăimântare și acel ton groasnic al glasului principelui, fu apucat de o mare frică și 'ncepu a tremura.*

Tot Del Chiaro ne mai spune : *Șerban Vodă înte-*

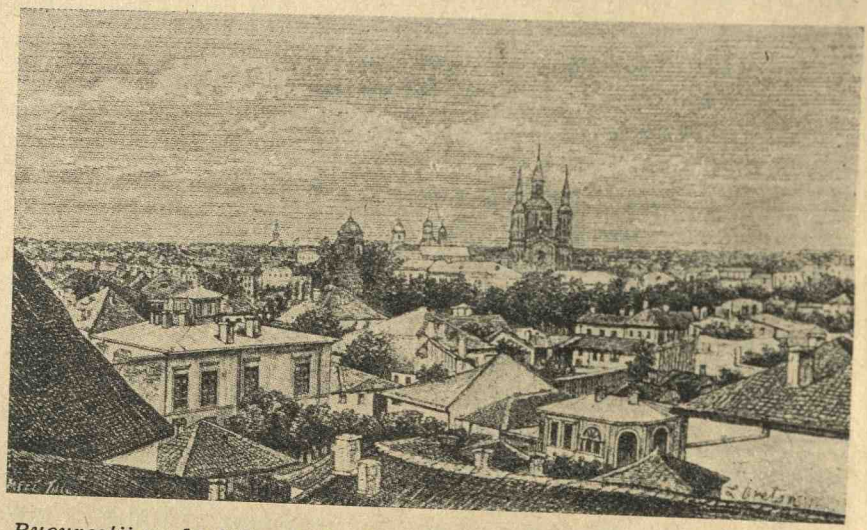

Bucureștii pe la 1870, de L. Breton. (Col. Municipiului București).

meiă la Curtea sa un trai mai poleit, aduse dascăli din țări străine pe care'i plătea scump ca să învețe pe fii nobililor gramatica, istoria și filosofia, el sili de asemeni pe boeri care nu aveau încă numele lor de familie format, să și-l iee după moșia lor cea de baștină, așa că de atunci se formă la multe familii, numele lor, prin adăugirea sufixului, eanu sau escu la cel de moșie.

Apoi porunci dânsul ca cele moșii să rămână inalienabile în acea familie ; dând cărți pentru toate acestea, se vede că populațiunea se 'nmulțea, de asemeni și boerii și boeriile încât fără nume de familie se făcea confusie, nu mai era ca altă dată un singur Vornic ot Lordeani, sau un singur Vistier ot Greci.

In timpul Domniei lui Șerban-Vodă Țara Românea-

scă ajunsese aproape a nu mai şti de Turci. El îi câştigase o quasi independenţă faţă de Sultan.

Gion în scrierea sa „Ludovic al XIV-lea şi Constantin Brâncoveanu", zice : Transilvania, Muntenia şi Moldova odinioară tributară Porţei, aproape, nu mai sunt sub puterea ei.

Turcii se făceau că nu 'nţeleg aroganţa domnului muntean, acuma prestigiul ţărei fu înălţat de tot. Politica externă a ţărei, era condusă de el şi Ţara era în relaţiunile cele mai amicale cu cele maiputernice împărăţii din acele vremuri cu a ţărilor şi a sacrilor împăraţi Romani.

In opera Filstich publicată în Enghel, Gesch, der Wallachey pag. 131, găsim astfel caracterizată domnia lui Cantacuzino : *„In timpul domniei sale, trebui el să sufere multe pentru favoarea binelui obştesc, căci avea mulţi rivali şi invidioşi care se nevoiau să'l arunce din scaun.*

Mai ales îl duşmăneau Grecii Constantinopolitani, cărora el totuşi se opuneau din toate puterile sale. Turcilor le astupa gura cu bani, pe toţi duşmanii sei îi aduse sub picioarele sale şi le atrase moartea în închisoare.

Chiar Mahometanii respectau pe Domn pentru vaza lui personală.

In timpul domniei lui, niciun duşman n'a pus picioarele în Valachia.

Şerban Vodă a făcut şi multe îmbunătăţiri *Bucureştiului :* construeşte un *iaz* de pământ cursului Dâmboviţei de mai sus de moara Mitnropolii, „se găsea moara pe la Grozăveşti de azi".

A deschis un pod (cale) pe sub via Domnească numit de atunci *Podul lui Şerban Vodă* şi mai târziu *Podul Beilicului.* A zidit Biserica Doamnei (aflată şi azi în faţa Grande Hotel din Calea Victoriei sau mai bine zis în faţa Consulatului Rusesc. A zidit un mare han, numit Hanul lui Şerban Vodă — azi Banca Naţională. Palatul său din podul Mogoşoaei (Calea Victoriei azi Consulatul Rusesc. Casele Coconilor Bezdadelelor (copiilor săi), din Curtea Bis. Doamnei, colţ Bulevardul Academiei cu Calea Victoriei, azi proprietatea d-lui Greceanu.

A mai zidit mica biserică ce era din lemn făcută, *a Scortarului* şi câte altele neştiute încă.

Șerban Vodă moare grabnic și Brâncoveanu este ales Domn al Țării de boieri și Mitropolit.

Iată cum se sfârși domnia acestui mare voevod care știuse să ridice respectul acestei țări atât de sus și să înfigă stindardul ei în vârful palatului său, ca să fie văzut de streini și să se înfricoșeze ei, la fălfâiturile lui.

După moartea lui, trudele și necazurile, pagubele și

Hanul Șerban Vodă, după focul din 1848. (Col. Stahl).

chinurile încep din nou pentru București, deși epoca lui Brâncoveanu se zice că a fost Epoca de aur.

Brâncoveanu a fost un mare diplomat extern, acest fapt ne arată ce a făcut ca el să stea la domnie 25 de ani.

La 29 Octombrie 1688 fostul domn Muntean Șerban Cantacuzino moare otrăvit „Mag. ist., vol. II, pag. 131 și în rel. lui Cantemir în ev. Cantacuzenilor, ed. Academiei, pag. 8'' pentru că el era un adept al politicei germane, care atunci nu era de loc iubită de Români, căci le era teamă ca Nemții să nu impună un domn pe tronul Munteniei și Turcii ne primindu-l să se încingă aici un răsboi care să mai sdruncine țara ce era destul de șubredă.

La moartea lui Șerban Vodă, doi erau desemnați a ocupa tronul Valachiei : Iordache fiul Domnului Șerban, care era nevrâstnic și sub puterea mumei sale, o aprigă părtișană a politicei germane și Brâncoveanu, în partea căruia toți boierii se deteră.

Radu Greceanu, care fusese mare logofăt în divanul Brâncoveanului Vodă, a scris foarte amănunțit domnia sa dela 1689 la 1700. Originalul acestei scrieir se află tipărită în Vol. II al Mag. Istorie la pag. 129. El spune

că după moartea lui Șerban Cantacuzino s'au strâns toți boerii la mitropolie cu mitropolitul Țărei, Teodosie și cu patriarhul Țarigradului, Dionisie, care venise atunci în țară și cum ei toți au căzut la vorbă ca să le fie lor Domn marele logofet Constantin Brâncoveanu, nepotul lui Șerban Cantacuzino fiul postelnicului Papa Brâncoveanu cel ucis de Seimeni în vremea domniei lui Constantin Basarab *cârnul.*

Cum Brâncoveanu nici nu știa nimic despre alegerea sa, soborul a trimes atunci pe Preda Brătășanu mare spătar și pe Radu Golescu la Brâncoveanu acasă, ca să-l poftească la mitropolie.

Cum veni Brâncoveanul, el fu dus în altar, acolo i se ceti moliftele de domnie și Ahmed Aga capegiul Turc ce sosise, îl îmbrăcă cu caftan domnesc și, cu toții eșiră din biserică de încălecară și purceseră la palatul domnesc.

Acolo mai 'ntâi intrară în biserca domnească, unde Domnul jură pe sfânta evanghelie, apoi și boerii. Aci cronicarul anonim spune : Fie-care boer în parte a jurat pe Sfânta evanghelie, eară un logofăt le citea jurământul scris pe o foaie de hârtie ; după aceea cu toți intrară în sala cea mare a divanului, unde fie-care mic și mare a venit de au sărutat mâna Domnului și Domnul le-au ținut o cuvântare, prin care invita pe boeri ca să 'i dea tot sprijinul la domnie că dânsul va face tot pentru ca țara să nu sufere. „Vezi Vol. V, Mag. Ist., pag. 95".

Indată după aceasta Armașii au poruncit de s'au dat cu tunurile, dar unul neslobozindu-se, norodul a scos de aci, că este semn rău de domnie.

In acest timp Brâncoveanu, imediat cheamă pe grămăticul Grecesc, logofătul românesc și pe *Azagiul* turcesc de'i spuse să scrie cărți, unele la Capichehaele, altele la Seraschier și altele la Vizir, și a strâns peceții egumenilor, boerilor mari și mici de au pecetluit armazurile.

Când Brâncoveanu orânduia acestea, clopotele bisericilor hueau cu sunetul lor Bucureștii, pentru îngroparea la mânăstirea Cotroceni a rămășițelor pământești ale fostului Domn Șerban-Cantacuzino-Voivod.

Brâncoveanu suit pe tronul Țărei Românești, tot norodul Românesc era vesel că'și au ales domn pe placul

lor, și că din fericire, Turcii s'au lăsat de acel obicei nenorocit ca să trimită ei domni pe câte 7 ani și dela 3 ani să se preînoiască domnia.

Acesta era un semn bun că Grecii 'și pierduseră din puterea lor.

Șerban Cantacuzino ridicase prestigiul țărei românești sus de tot și partida grecească 'și pierduse toată ponderația de altă dată, așa că Brâncoveanu apucase o epocă minunată de domnie. de aceea domni 25 de ani.

Brâncoveanu totuș ales de întreagă suflare Românească și chiar sprijinit de Vizir la Țarigrad, fără de bacșișuri nu putu scăpa.

El avea mare rival pe Bălăceanu, care în timpul morții lui Șerban, se afla la Viena. Auzind de moartea acestuia și de alegerea nepotului seu, Bălăceanu se supără foc și declară că nu se va supune poruncilor Brâncovenești, că nu recunoaște pe Constantin de Domn și stăpânitor al Țării Românești ; că alegerea nepotului în dauna fiului, e nulă „Ludovic al XIV și Constantin Brâncoveanu de Gion".

Pentru aceasta Bălăceanu se dete cu totul în partida Nemților silindu-i a veni și ocupa Țara Românească.

Brâncoveanu tare se întristă la această veste și'i trimese solii și cărți ca să vie în țară la casa lui și la masa și copii lui, că-i va merge bine și să se lase de acele păreri nebune, că acuma țara e sărăcită și are trebuință de liniște, — dar toate fură zadarnice.

Nemții intrară în țară și trimese la Brâncoveanu sol pe Colonelul Conte Șilie, ca să ceară zaharele (alimente) pentru oaste că ei vor erna în Oltenia.

Domnul trimese și el soli ca să spună Nemților că țara e săracă anul acesta, și că nu va aveo ce să le dea.

Nemții din îndemnul lui Bălăceanu nici nu au voit să'i asculte și s'au îndreptat spre Târgoviște.

Brâncoveanu care'n acest timp se afla la moșia sa Potlogi auzind de înaintarea Nemților, vine la Cotroceni. In această vreme după toate nenorocirile, marea și 'nspăimântătoare boală ciuma, secera în București multe vieți omenești.

Nemții sosiți în satul Brâncoveni, pradă casele și fac cele mai mari nelegiuiri „Cron. Greceanu, p. 140-141 Mag. ist., vol. II".

De aci au pornit-o spre Târgoviște săvârșind în drumul lor cele mai mari prăzi.

Cronicarul în Vol. II, Mag. ist., p. 144 spune : *„iar oastea nemțească ajungea țara din munte până în Argeș cu prada și cu jaful și spărgea pivnițele boerilor de mânca și bea și risipea și strica, desbrăca oameni unde'i găsea și alte multe răutăți făcea.*

Brâncoveanu desperat în urma acestor nelegiuiri care duceau țara și tronul său la peire, ține un mare sfat cu toți boerii divaniști, la Cotroceni și la olaltă hotărăsc a face plângere la Sultan

In acst timp Nemții porniseră câte-va oaste spre București în cap cu Bălăceanu.

Brâncoveanu pleacă dela Cotroceni cu toată boerimea ce era lângă dânsul, cu Doamna și cu toți copii lui, cu Mitropolitul țărei și cu episcopul Râmnicului și s'au dus la Plătărești, ear de acolo la satul RușI la moșia unchiului său Șerban-Vodă.

Aci Brâncoveanu primește știre că Sultanul a sosit aproape de hotarul țării — dar primește și veste că Nemții au plecat din București cu toți.

Cu retragerea Nemților scapă țara de o mare nenorocire care se mai adaoga pe capul Bucureștilor fiind în atâtea nonorociri pe lângă care trebuea să privească și un răsboi în acest oraș.

Dar Nemții după îndemnul lui Bălăceanu tot nu s'au lăsat și'i vedem din nouă porniți contra ungurilor și românilor cu răsboi.

Românii au pornit alături de Turci, Tătari și Unguri.

Lupta s'a dat la *Zernești,* unde Nemții sunt învinși, iar pe câmpul de onoare a rămas mort și *Aga Constantin Bălăceanu* devenit general în oastea nemțească, căci Bălăceanu acuma nu mai umbla pe sub ascuns în potriva lui Brâncoveanu, ci pe față și cu ori-ce chip voea, să ajungă dacă nu domnul țărei, dar conducătorul trebilor ; ura la moarte pe Brâncoveanu.

Turcii însă l'au ajuns și l'au împu.șcat, i-au tăiat capul și l'au adus lui Brâncoveanu, ca el să se sature de răsbunare împotriva vrăjmașului.

Brâncoveanu era rudă cu Bălăceanu, însă pasiunile

născute din urile ce le aducea politica, nu cruța nimic, le uită pe toate.

Brâncoveanu având capul lui Bălăceanu, îl trimite la București, care ajunge tocmai în ziua de S-ta Maria, când Bălăceanu spunea că va intra triumfător în Capitala țării. Dă poruncă și 'nfige capul într'o suliță în poarta palatului din spre poarta Bis. Sf. Dumitru din str. Ișlicari (azi Carol) ca toți trecătorii să'l vadă și să știe cum piere cei ce se răsvrătesc în potriva domnului. Trupul lui Bălăceanu a rămas pe câmpul bătăliei când mai târziu Nemții l'au ridicat și l'au îngropat în o biserică oare-care din Viena. Obedeanu spune : Bălăceanu învățase la aceiaș școolă ca și Brâncoveanu, la școala lui Șerban-Vodă Cantacuzino, ruda lor, care le implântase la amândoi iubirea creștinității și ast-fel mai bine să aibe prietenie cu Austria decât cu Turcia, timpul de glorie al Otomanilor trecuse. Bălăceanu rămase credincios învățăturilor lui Cantacuzino Voevod și de aceia ura pe Brâncoveanu care 'și călcase credințele de altă dată. *Diferența erea că Brâncoveanu domnea și de multe ori când domnești, ești silit a face nu aceia ce'ți place ție, ci ce convine țărei peste care domnești.*

In anul 1693 până în anul 1695, când isbucnește din nou război, Tătarii mereu au venit nu numai în București ci'n întreagă nenorocita țară și au jefuit-o; apoi Turcii din Brăila, unde aveau cetate, după ce prădau, jefuiau și schingiuiau pe orășeni și țărani, începură a fura și din hotarul românesc. Brâncoveanu la toate aceste nelegiuiri tare se mai mâhnea și de mai multe ori a făcut jelbi la Odrei (Adrianopole) pe lângă Turcii cei mai mari, dar fără nici un folos. Văzând că nu este ascultat, trimite la Poartă câțiva boeri ca să se plângă și să mijlocească să vie un Agă în țară și să judece cum stau lucrurile spre a se regula hotarele Brăilei. „Mag. Ist. vol. II, pag. 217—219".

In anul 1695 sultanul Soliman murind, se urcă pe tronul Turcesc *Musta*. Acesta voi să mai ridice prestigiul armatei imperiale și de aceeeea declară din nou război Nemților. Locul de trecere era prin Oltenia și de aceea porunci domnului Brâncoveanu să meargă la *Cladova* și să întărească cetatea Brâncoveni.

La acest război a luat parte Hanul Tătăresc și Sul-

tanul însuși, la care Brâncoveanu trebuia a-i eși înainte, dar a întârziat. Această întârziere a făcut-o înadins, fiind în relațiuni cu Nemții.

Când a sosit Brâncoveanu, sultanul era încă în Oltenia, așa înfățișându-se la Vizir mai întâi, acesta-l primi cu fața înegrită de mânie și de abia după un ceas începu a-i vorbi. Mag. Ist., vol. V, pag. 142.

Brâncoveanu ca să placă Sultanului, făcu și el ce făceau toți lingușitorii. Cronicarul ne spune că îndată ce Sultanul, ajungea la Conac și sta oastea de făcea alai

O casă la marginea Bucureștiului în vremea lui Constantin-Vodă Brâncoveanu.

și intra împăratul în corturi, domnul descăleca și îngenunchia și când trecea împăratul, se pleca cu capul de pământ.

Turcii învinse pe Nemți și înebuniți de setea de a lua Viena, visul lor de când au venit în Europa, iarăși se pregătesc de un nou războiu.

Lupta între Turci și Nemți s'a dat lângă satul *Zenta* la 11 Septembrie 1697.

Aci otomanii au fost crunt bătuți căci mai bine de 20.000 turci au rămas morți pe câmp între cari însuși marele Vizir, 10.000 înecați în Tisa.

Sultanul care privea lupta de pe o movilă din stânga râului, o rupse la fugă cu calul său până ce ajunse la Temișoara.

Cortul Sultanului cu tot lagărul căzu în mâna creștinilor, 87 de tunuri, mii de chilograme de pulbere, 15.000 de boi, 7.000 de cai, mii de cămile, 6.000 de care, sute de steaguri, muzica imperială, în fine toată visteria armatei cu mai multe pungi de bani și însuși marea pecetie a împărăției găsită pe pieptul marelui Vizir al cărui corp devenise cadavru pe câmpul Zentei.

Eugenie de Savoia din acest timp rămase nemuritor și mereu s'a vorbit despre el, multă vreme. „Vol. IV Xen. op, citat, p. 404".

Brâncoveanu nu luase parte la această luptă, însă mari cheltueli costase pe biata țară. Cronicarul ne spune că numai rămăsese în țară nici un bou, nici făină de grâu, dar nici de porumb căci pe toate le luase Turcii. De aci, ne putem închipui ce jale și nenorocire era nu numai în București, ci în întreaga țară !

Numai vedeai oameni pe ulițele Bucureștilor căci fiecare de cu noapte mergeau pe câmp a-și căuta bolbotine, bureți sau cine știe ce rădăcini și erburi ca să-și poată înjgheba hrana zilnică atât a lor cât și a familiilor.

Și pe lângă foame D-zeu mai dase pe capul lor, felurite boli și bube din care cauză mare mortalitate era în București.

După acest răsboi, în 1699 se închee pacea dela *Carlovitz* care a format nodul vital în istoria celor două țări. Turcia și Austria.

Pacea încheiată, streinii se certau pentru noi cum să ne împartă mai bine, noi însă rămâneam tot noi ! Brâncoveanu domnea și România rămânea.

In 1703 moare Sultanul Mustafa și se urcă pe tron *Ahmet* al III-lea.

Ca mirare acesta dă un ferman prin care recunoaște dispozițiunile predecesorului său, recunoscând domnia pe viață a Brâncoveanului fără pretenții de bani „Cron. an. Mag. Ist. p. 170, vol. V".

In acest timp Antioh Cantemir dușmanul lui Brâncoveanu este înlocuit cu Constantin Duca ginerele domnului muntean, care domnește dela 1701—1703. Duca însă nepurtându-se bine cu Brâncoveanu, prin stăruința lui, Duca este mazilit.

Intr'un moment de entusiasm, Poarta propune lui Brâncoveanu ca să ea el domnia ambelor țări române.

Brâncoveanu se codeşte, nu voeşte a-şi lua atâta greutate pe capul său.

Cronicarii, cu privire la aceasta, spun: O, *Doamne! însă de atunci ar fi fost reunite ambele ţări surori şi de atunci cele 2 coroane româneşti s'ar fi călit în o singură turnătură şi ar fi lucit pe capul principelui român Constantin Brâncoveanu, ar fi fost o mare diferinţă deci pentru Românii de astăzi; că încă de peste 200 de ani să fi format această masă întinsă şi compactă, dela Cerneţi până la Cornu Luncei; a făcut o greşeală Brâncoveanu, poate faţă de observatorul istoric, poate faţă de viitorul poporului şi al ţărei sale, dar faţă de evenimentele de pe timpul său şi de împrejurările în care se găsea el ca domn, poate a făcut bine. Atunci, în mijlocul a trei împărăţii mari, ce ţineau ochii deschişi, ochi de vultur ca să observe mai bine momentul nemerit spre a se repezi asupra noastră, zic deci, că: bine a făcut.*

Brâncoveanu la fapte mari, recurgea la sfaturile Stolnicul Constantin Cantacuzino. „Xenopol, vol. IV, p. 430".

Constantin Brâncoveanu avea pe ambasadorul Franţei, „Férriol", mare duşman împotriva sa, şi mult a atribuit la uciderea lui. Acest ambasador încă din 1706 prin felurite zâzănii împotriva Voevodului Brâncoveanu, începu şi Marele Vizir a-şi schimba părerile despre el aşa, într'o convorbire avută Vizirul cu Férriol, termină cu această mefistofelică frază : *Brâncoveanu, ceva mai târziu, va termina cu o pedeapsă bună.* „Hurm. p. 365—366 Sup. I., vol. I".

La Turci, pedeapsă bună, era moartea păcătuitorului. Deci nefericitul Domn încă din 1706 Turcii începuseră a privi în zarea depărtată cadavrul său şi al fiilor săi ; Gâdea, Călău, Gealat să fie de acuma la capul Brâncovenilor, spun istoricii.

In urma tratatului dela Carlovitz, Ruşii iau *Azoful* dela Turci, cu chipul acesta corăbiile ruseşti încep a despica valurile furioase ale mării Negre şi ale mării Baltice. Aci, la nord, ei se isbeau însă de tânărul şi vigurosul braţ al lui *Carol XII* Regele Suediei, cu care avu războiu şi abia cu multă greutate îl putură învinge. Invins el s'a refugiat la Bender, oraş moldovenesc. Din acest războiu, aflând Carol XII al Suediei alianţa lui Brâncoveanu şi

cu Rușii, se născoci intriga politică ruso-filă a Brâncoveanului.

Brâncoveanu, ca un mare diplomat„ aflând despre aceasta, ș ivăzând pe Carol al XII la Bender, mare autoritar și dictând aproape tuturor puterilor ce aveau de face cu Turcii, se hotărî a se arăta foarte binevoitor către dânsul. *Așa, el găsduește mai mulți soldați suedezi cari pătrunsese în urma războiului avut cu rușii, până la București și rătăceau pe uliți, cerșind.* Prin aceasta Brâncoveanul atinse amorul propriu al regelui suedez, încât acesta cu toate că începuse a-l ponegri, el se apropie de Domnul Muntean, devenind trup și suflet cu el ; dar aceasta fu de scurtă durată.

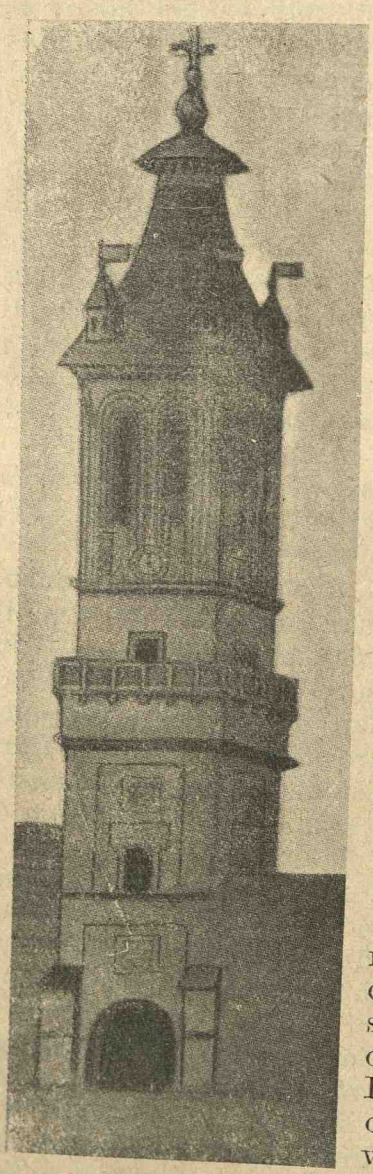

Prima vedere a Turnului Colței

Tot în această vreme „vezi nota în vol. IV, Xenopol, p. 443“ se zice că acești soldați ai lui Carol al XII au lucrat la înălțarea turnului Colței din București, dărâmat în anul 1888 de către primarul Pache Protopopescu.

Totuș, acest Carol XII care nimeni nu poate preciza cum din învins al Rusiei ajunsese să poruncească până și Turcilor, înțeles cu ambasadorul Franței, *Des Alleurs* și chiar cu unii din neamul Brâncoveanului, adică cu Cantacuzinii, încep a săpa pe Domn, până când l-au ucis.

Cantacuzenii erau din casa domnului, muma lui Brâncoveanu se chema *Stanca;* ea era fiica bătrânului

Postelnic Constantin Cantacuzino și a domniței Elena, fiica lui Radu Șerban Basarab-Voevod.

Cronicarii spun: *Aceasta nu trebue să ne mire, căci întotd'auna rudele 'ți fac răul cel mai mare, ura și necazul domnește între dânșii ca să nu te ridici mai sus ca dânșii, să nu strălucești fără ajutorul lor, să ai nevoie de ei după voea lor. numai cât 'ți vor da ei drumul pe acest câmp al măririlor.*

Cantacuzenii se săturaseră de dânsul, le venise și lor poftă de domnit, *până când cu unchiul și vărul Constantin? 25 de ani e destul; nu putem scăpa de el, de cât a'l pârâ Porței.*

Turcii pe d'alta înfumurați de atâtea vorbe din partea lui Carol XII și a celorlalți ambasadori protivnici lui Brâncoveanu se hotărîră a da un exemplu întregei lumi, cum știu dânșii să pedepsească pe necredincioși, mai cu seamă că Cantacuzinești dete Turcilor toată corespondența lui Brâncoveanu cu Nemții și cu Rușii; din această clipă peirea lui Brâncoveanu se hotărîse.

Cronicarul Radu Popescu „Mag. Ist. vol. IV, p. 32" spune : *In loc să-i facă bine pentru binele ce au avut casele lor dela dânsul, el, Ștefan Cantacuzino, cu acest fel de lucru îl ajuta și'l răsplătea. Cu toate aceste ce se nevoia Ștefan pentru stângerea vărului său, lui Brâncoveanu, n'ar fi putut face rău nici el, nici feciorii lui. numai hoțul cel bătrân, tată-său, C-tin Stolnicul, știind toate tainele nepotu-său Constantin-Vodă, pentrucă i le spunea toate, având-l ca pre un tată, au știut și cărțile dela Nemți și dela Muscali, care îi făcuse acei împărați hrisoave ca să fie el și feciorii lui prințipii, Cnejii și luându-le de unde au fost le-au dat imbrohorului.*

Era în anul 1714 al 25-lea din domnia Brâncoveanului, luna Martie când Sultanul *Achmet* și cu marele Vizir *Gin-Ali,* doi oameni vestiți de răi, după sfatul Cantacuzenilor, a poruncit lui Buiuch-Imbrochorul cel mare al împărăției și lui Mustafa-Aga Capegiu-Basa să vină în Bucureștii spr e a mazili pe Brâncoveanu și a-l aduce la Țarigrad cu toată casa lui, soție, bezadele, domnițe, gineri, nurori, spre a decide în urmă, apoi a sequestra averile lui și a le confisca în numele thezaurului imperiului Turcesc. S'a mai dat Imbrachorului, adică mare-

lui comis și trei fermane : unul de mazilire către Brâncoveanu, altul cu nume deschis pentru numirea noului domn și al treilea către boeri, vestindu-le aceste întâmplări.

Au pornit amândoi în taină neștiind decât Șeitănești „Cantacuzeni". Mustafa-Aga vine singur în București, iar Buic Imbrochor rămâne la Giurgiu ca să adune catane păgâne ca la caz de opunere din partea lui Brâncoveanu, el să vie cu ai lui dela Giurgiu, unde Turcii atunci aveau cetatea lor.

Mustafa-Aga sosi la București în ziua de Miercuri, era Mercurea mare, înaintea sărbătorilor Paștelui, el descalecă de-a dreptul la palatul domnului și intrând în salonul unde se găsea Brâncoveanu, prinzând toate ușele „vezi în Letopisețe, cronica lui Mustea p. 55, vol. III" a scos fermanul de mazilie și l'au cetit și au început a bate pe copii din casă în toate părțile și'i scotea din casă afară.

Când Capegiul ajunse la îngrozitoarea vorbă de: *„Mazil"* (destituit) *Brâncoveanu căzu pe scaunul său domnesc, lipsit de puteri și plin de emoțiune. Călăul însă, ca un păgân ce erea scoase atunci un petec negru din buzunarul conteșului său și'l asvârli pe umărul domnului, zicându-i: „Ghiaure, ăsta'i locul tău", arătându-i un simplu jilț (scaun).*

Alți istorici spun : *Brâncoveanu, sculându-se de pe scaun, venindu-și în fire, a început a blestema zilele Sultanului Achmet, atunci sălile cele mari ale palatului său răsunară, de glasul cel puternic al Domnului la vorba de : nu mă lăsați Boeri Dumneavoastră — iar Gion spune : Slujitori, slujitori unde sunteți ? Nu mă lăsați !*

Domnul 'și cruntă privirea, cu sprincenele încolțorate și stufoase, cu ochii injectați și fața'i sângerândă, dar în zadar ! în zadar ! totul se sfârșise, groaznica furtună începuse, tunetele, fulgerele și trăsnetele de acum înainte vor fi partea neamului Brâncovenesc până 'l va duce la recele și negru mormânt. Toți se ascunseră de teamă. Turcii prinsese porțile, pecetluiră cămările și beciurile. Boerii pe la casele lor, dacă au prins de veste toți s'au înspăimântat. Apoi fiind chemați de turc le-au cetit și lor fermanul împărătesc la

care toți s'au plecat, iar pe Domnul l-au luat boerii în chezășie, cum că va sta, nu va fugi nicăeri, care pază tot sta împrejur.

Și tot cronicarul spune, *că în noaptea aceia au mers Mihail Spătarul Cantacuzino și Ștefan Spătarul Cantacuzinul la Mustafa Aga, având Dragoman pe Karamanlău portar și au făgăduit banii mulți să stea la Imbrohorul, să pue pe Ștefan spătarul Domn și plecându-se Mustafa-Aga îndată au scris la Imbrohorul cu multe făgădueli și i-au făcut isprava să-l facă Domn pe Ștefan Spătarul.*

A doua zi Joi, *Șincai în vol. III, ediția veche, p. 237,* a venit în București dela Giurgiu și Buiuc, Imbrohorul cel mare, urmat de 12.000 Turci.

In tot drumul dela Giurgiu până la București, Cantacuzenii și în special Ștefan a făcut totul de a scos oameni, slujitori, săteni, în drumul Imbrohorului de a se jălui împotriva Brâncoveanului : că lua *arzuri* dela dânșii și le trimetea la împărăție și câte alte pârii.

Ajuns la București, toată boerimea și slujitorii îi ieșiră înainte și l-au adus cu cinste mare conăcindu-l la casele lui Șerban Spătarul Cantacuzino. Iar în Mag. Ist. Vol. V, p. 171—173, corn. Popescu găsim : *La ora 2 ziua a strâns la dânsul pe Mitropolitul Antim, pe Episcop și pe boerii între cari pe Michai Spătarul Cantacuzino, Banul Știrbei și alții, spre a mijloci de alegerea noului Domn.*

Buiuc Imbrohorul a întrebat atuncea pe boerii care este Ștefan Spătarul. Imbrohorul era doară pregătit din noaptea de Miercuri spre Joi de Cantacuzeniști, iar conspiratorii, arătară cu degetele îndată pe Ștefan, zicând îmbrohorului cu glasul plin cât le eșea din gură : „Cesta este" !

Imbrohorul îndată'l luă lângă dânsul și nefiind caftan de domn la îndemână, de îndată s'a desbrăcat Mustafa Aga de conteșul său și l'au îmbrăcat pre Ștefan Spătarul.

Și au scos acel ferman în care nu era numele Domnului, ci atunci l'au scris Iazagiu-Boctași-Efendi, numele lui Ștefan-Vodă. „Mag. Ist. Vol. V. p. 178".
Apoi a încălecat Ștefan-Vodă pe calul său domnesc și

cu mare pompă, cu toată taftaoa și cu zicături l'au dus la curtea domnească.

Cronicarul Mustea termină tabloul zilei a doua, adică de Joi și spune despre Ștefan-Vodă că ducându-l la Palat, *au dat din pușce și în dobe, în surle, după obiceiul domnesc și toată boerimea au venit de i s'au închinat și s'au adunat sărutându-i mâna.*

Și mai adaogă : *Ce mare ironie însă fusese silit să privească bietul Brâncoveanu, după ce, că Cantacuzenii îl doborîse și Ștefan îi luase locul, acuma când se încoronase, se mai duce în camera lui văru-său, mazilitul de Vodă Brâncoveanu ca să'i sărute mâna, ca la o rudă mai bătrână, o, ce sărutare cu ciudă și cu lacrimi. Limba de șarpe știe să pișce tocmai în momentele cele mai dureroase. Ștefan Cantacuzino dădu prin aceasta, ultima lovitură de moarte vărului său mai mare, Brâncoveanu Constantin.*

Cronicarul Mustea „vezi Letopiseți, Vol. III. pag. 55", ne mai arată și răspunsul Brâncoveanului la sărutul vărului său : *Atunci cu multe lacrimi Vodă Brânveanu au mustrat pe văru-său Ștefan Vodă cum l'au înșelat de i-au luat cinstea și domnia.*

Ce jale trebue să fi fost atunci în palatul Domnului, unul se urca pe tron și altul se dedea jos ca să se ducă, unde ? la Stambul în neagra Edeculă și de aci să expire pe malurile încântătorului Bosfor la loviturile sălbatice ale gealaților, pe când Ahmet rânjea din turla Jali-Kioscului la îngrozitorul spectacol.

Numai bocete și țipete erau în acea zi, la fetele și nurorile Domnului, spune Mustea, că pe toți i-au strâns cu mare pază și groază la un loc și pe feciorii și pe ginerii și nimica zăbovind ce tot în grabă l'au găsit să'l pornească mai curând.

A treia zi, Vineri, Mustafa Aga Capegiul pleacă cu Brâncoveanu și cu toți ai lui, soție, fii, fiice, gineri, norore ca să ea drumul Țarigradului, eară când au trecut pe podurile Bucureștilor spre a purcede la barieri după cum spune tot Mustea : *Tot norodul, cu mic, cu mare lăcrima și plângea după acel Domn ca după un tată.* După plecarea lui Brâncoveanu din București, Imbrohorul rămânând în capitală, începu a'i scormoni prin casă, prin toate odăile ca să-i găsească averile fos-

tului Domn și 'n unire cu Ștefan Cantacuzino, acum Domn, comise cele mai mari nelegiuiri și chiar crime, numai și numai a da de dânsele ; umbla prin casele boerilor făcându-le percheziții și amenințându-i că de nu vor spune, vor fi chinuiți și uciși și să facă totul să aducă sau să spună unde sunt averile lui Brâncoveanu.

Noul Domn devine foarte furios când află că cea mai mare parte din bogățiile lui Brâncoveanu fuse-se duse în Anglia, Olanda și la Brașov în Transilvania.

Cronicarii ne mai spun că mai înainte ca Imbrohorul să plece din București, a venit Stolnicul Cantacuzino la dânsul de i-au dat galbeni și daruri, numai să facă totul ca să omoare pe Brâncoveanu și pe fiii lui că au fost vicleni cu Sultanul.

Și stărui ca să scape de tot ce era Brâncovean, fiindcă-i era teamă de dânșii. Voia să dispară neamul Brâncovenesc de pe coaja pământului ; totuși a rămas însă un singur nepoțel din care a mai coborît încă Brâncovenii până în secolul XIX.

In sfârșit, după multe casne suferite de Brâncoveanu și asta numai și numai a spune unde-i sunt averile, Sultanul hotărî ca în ziua de 15 August să se omoare tot ce este bărbătesc Brâncovean.

Era Sfânta Măria, zi când Brâncoveanu avea gândul să dea un mare ospăț în palatul său dela București, fiindcă ar fi împlinit al 60-lea an al vârstei sale și al 26-lea al oblăduirei lui, când era să împartă și la fiecare boer câte o monedă de aur de câte 10 galbeni una, ce le bătuse în Ardeal.

Dumnezeu, care vede fapta rea a fiecăruia, i-o plătește cu acelaș cântar în greutatea făptuită, tot asemenea s'a întâmplat și cu Ștefan Vodă Cantacuzino.

Mai întâi iată o răsplată : In ziua când familia Brâncoveanu erau uciși, — în aceeaș zi, în țară, Ștefan Vodă trimisese pe Doamna-sa Păuna și pe coconii lui la biserica : *Dintr'un lemn.*

Aci era o mare icoană a Maicii Domnului, ce cronicarul spune că făcea minuni. Și cum în acea zi erea Sf-ta Măria, hramul acelei biserici, se duse Doamna cu copii ca să se roage. Când Doamna intră în biserică, a lovit-o o nevoe mare, lovituri, îndrăcire de făcea toate grozăviile cât s'au speriat toți.

Și ei nici cum nu socotea că au venit bătaia lui Dumnezeu de le plătește după faptele lor și s'au bănuit pe o soră a maică-si, mătușa Doamnei, anume Olimbiada, călugăriță de mulți ani, că ea ar fi făcut farmece cu alte mueri de o au ajuns-o nevoea.

Așa că pre mătușe-sa o trimese la altă mânăstire unde au zidit-o într'o chilie de vie, iar pe două maice, ce mai era împreună, le-au spânzurat.

Vai! ce minuni ale lui Dumnezeu, — spune cronicarul, — blăstemurile Brâncovenilor le-a ascultat Dânsul și s'au dus drept la cer; strigătele de răsbună-ne! răsbună-ne ale bieților copii ai Brâncoveanului le-a ascultat Dumnezeu și tihna și odihna domniei nu vor fi partea lui Ștefan Vodă ce va domni doi ani numai și va avea acelaș sfârșit ca și Brâncoveanu.

Timpul domniei lui Brâncoveanu, a fost pentru București, anii de pace și de liniște. Toate în vremea acestui Domn mergeau bine și era mare belșug în țară. Bucureștii începuse a se întinde mult și mai cu seamă în mahalaua Calicească (Calea Rahovei), pe aici boerii încep a'și clădi case spre a fi mai aproape de palatul cel nouă al Domnului, construit la poalele Mitropoliei „azi înlocuit cu piața de zarzavat", palat a cărui stare în ruină, l'am pomenit și eu.

Boerii tot înghesuindu-se cu casele în mahalaua Calicilor, aceștia sunt nevoiți a se tot retrage, stabilindu-se, cum ne spune documentele, pe Dealul Lupescilor, „azi mai sus de fabrica Bragadiru".

Brâncoveanu, spre a se duce mai drept la palatul său dela Mogoșoaia, deschise ulița Mogoșoaia, mai târziu făcută pod (cale).

Intre 1700 și 1750, spune Gion, *în centrul Bucurescilor, în muzeul Târgului, pe ulițele care se încolăceau mici, strâmte, întortochiate împrejurul Curței Domnești și dedeau, unele în Dâmbovița, iar altele suiau spre răsărit și spre Nord la Podul-Târgului de Afară, în spre mahalaua Aga-Niță, sau la stânga, spre Ulița mare care mergea la biserica lui Colțea Clucerul, sau mai spre stânga pe la biserica Grecilor și Hanul lui Șerban-Vodă (Banca Națională), pretutindeni pe aici, unde valoarea terenului era mai ridicată, unde numărul populațiunei era mai mare decât prin mahalale, pe*

unde te perdeai pe întinse maidanuri cu înalte bălării pe aci la 10 proprietari, unul sau cel mult doi erau particulari, încolo totul erau numai ale mânăstirilor dela Ierusalim — dela Sf. Agora din Antiohia Siriei, Alexandria, Egipt.

Lumea în această vreme fiind foarte evlavioasă, luau pâinea dela gura copiilor și o închina mânăstirilor ; copiii mureau de foame, iar călugării greci se linfăiau în averea părinților.

După cum am văzut, abia sub Brâncoveanu a început boerii a'și forma un cartier al lor pe ulița Calicilor (podul Calitii) ; înainte uliță boerească nu era căci ei locuiau pretutindeni : In Isvor, pe podul lui Șerban-Vodă—pe ulița Calicii își înălță case mariDudescii, Golescii (cu hanul Golescu, lângă biserica Prundului de lângă azilul Domnița Bălașa (azi Casele Nemeroche) ; apoi pe podul Mogoșoaei, Trâmbițașilor, podul de Nuele (azi în fața Teatrului Bulandra-Maximilian, Senat și Biserica Sf. Spiridon Vechi).

Marii negustori se încuibase pe Ulița cea Mare „Lipscani".

Apoi tot în vremea lui Brâncoveanu, — spun cronicarii, — Curtea Domnească strălucea, căci multe reparații îi făcu-se, iar în preajma-i o grădină cu felurite flori ne mai văzute în București, o înconjura.

Del Chiaro, fost profesor la copiii Domnului Brâncoveanu, ne-a lăsat multe povestiri despre Capitală din vremea lui Brâncoveanu : că în acel timp Bucureștii nu avea nici o fântână și numai puțurile și gârla Dâmbovița alimenta pe orășeni cu apă. . . . . .

Dela 1714—1716 a domnit la tronul Valachiei Ștefan Cantacuzino, *ultimul Domn pământean.*

Acest Ștefan Cantacuzino a urmat lui Brâncoveanu, fiind întronat în ziua de Joi a Paștelui. Intronarea sa, se datorește numai pâri sale făcută împotriva lui Brâncoveanu, după urma căruia s'a tras și moartea bătrânului Domn și a familiei lui. Ștefan, ca să fie iubit de popor fiindcă aflase că din partea lui se trăgea pierderea Domnului lor, scoate văcăritul din țară, o povară impusă încă de Șerban Cantacuzino și ca să nu se mai introducă nici odată, a pus pe Patriarhul Țari-

gradului şi pe Mitropolitul ţărei, să afurisească pe cei ce îl va mai înfiinţa.

A mai scos de sub bir şi pe preoţi, numai şi numai ca să-i facă lui liturghie degeaba în timpul anului ; — apoi *a stricat şi Sinagoga Evreilor,* făcută la Răsvan, iar mai în urmă la Jigniţa, în apropiere de malul Dâmboviţei. Şi ca să ne abatem puţin, să arătăm dece ovreii îşi aşezase casa lor de rugăciune tocmai lângă biserica Răsvan şi apoi o mutase la Jigniţa ; biserica Răsvan e aşezată într'o ulicioară ce vine din Calea Moşilor şi dă în vechii Cavafi chiar în faţa fostului oficiu al Stărei Civile din spatele Bis. Sf. Gheorghe Nouă. Aci se afla şi *târgul Cucului,* unde erau negustorii şi mai mulţi ovrei. In împrejurimile târgului îşi făcuse ei o casă de rugăciuni. In postul cel mare *Kipurim,* adunându-se mulţi şi împiedicând târgul, s'au început certuri mari care degenerau în bătaie între creştini şi ovrei. Autorităţile în drept, văzând că lucrurile acestea nu o să mai aibă sfârşit, dărâmă Sinagoga ovrelior de aici şi le dă un alt teren.

Terenul ales de ei a fost malul Dâmboviţii. Îşi alese aci pentru că în marea zi a postului, ovreii cu mare, cu mic, au obiceiul a merge pe malul apei a'şi scoate hainele după ei şi a scutura până şi buzunarele, încredinţaţi că se scutură de păcatele făcute în cursul anului.

In Tom. III, Şincai, la fel cu condica Bălăcenească, spune că : *„Ştefan-Vodă erea om nestatornic în vorbe şi în fapte şi în jafuri fără cale şi fără dreptate, atât cât n'au rămas episcop, egumen, călugări, negustori, boierii mari şi mici care să nu fie jăfuit şi mai ales pre oamenii lui Constantin Brâncoveanu i-au stins, măcar că de omorît nu-i au omorît pre nimeni, pentru că nici vreuna nu i-a dat îndemână, fiind domnia lui şi scurtă şi fără temei dela Poartă, iar el le lua tot glumind şi răzând acea idiomă avea şi cu acea poliţie se poliţia, spre zisele lui nu putea să razime cine-va, că cu ceasul îşi schimba vorbele şi faptele, iar de a lua şi a jăfui, gândesc că nu ar fi fost altul asemenea cu el în Ţara Românească.*

Cronicarul Radu Popescu, în Mag. Ist. Vol. IV. p. 38 mai adaogă : *El era ginecolatru, adică ascultător întru cele mai multe ce Doamna sa îi spunea, pentru*

aceasta deschisese poarta mare despre Doamna sa, și care mergea despre partea aceia, se folosea mult.

Iar *Der Chiaro închee că Ștefan-Vodă a pus imposite grele pe boeri, negustori și au jefuit și pe jupânese sărace, luându-le bani împrumut și dându-le răvașe la mână, ce apropiindu-se mazilirea, au rămas neplătiți.*

Ștefan Cantacuzino, deși se văzu Domn, nu avu dece să se bucure, căci după doi ani se prăbuși, el cu tot neamul lui în linie bărbătească, prin caznele cele mai îngrozitoare ale temnicii dela Bostangi-Pașa.

Cronicarul Radu Popescu în Mag. Ist. Vol. VI. p. 40 adaogă *că în acest timp ce Capegiul mersese la Iași pentru vestirea transferărei lui Mavrocordat ca Domn al Munteniei, tot în acest timp alt Capegiu venise în București ca să vestească lui Ștefan Vodă printr'un ferman, mazilirea și să'l ridice cum fusese ridicat Brâncoveanu, cu toată casa lui ; el, tatăl său bătrânul stolnic C-tin Cantacuzino, soția lui, copii, precum și din rude.*

In anul 1716 în timp ce *Capegiul* merse la Iași pentru vestirea transferării lui Nicolae Mavrocordat ca Domnul Munteniei, tot în acest timp alt Copegiu venise în București ca să vestească lui Ștefan Cantacuzino Vodă printr'un ferman, mazilirea, și să-l ridice cum fusese ridicat și Brâncoveanu, cu toată casa lui : El, tatăl său bătrânul stolnic Constantin Cantacuzino. soția lui, copiii, precum și din rude.

Ștefan Vodă ca să fugă nu putea, spune cronicarul Popescu, căci era în luna Ianuarie și iarnă grea, zăpadă mare și ușor ar fi fost prins de Plăeși ; așa, mai bine preferi a pleca capul și a merge la Țarigrad.

Istoricul Del Chiaro citat în vol. III, p. 244 Șincai, arată cu privire la mazilirea Voevodului Ștefan până la uciderea lui : *Capegiul venind în București. Domnul nu știa la ce venise, credea că e pentru harac (bir) și de aceia chemă la dânsul pe Radu Dudescu cumnatul său ce era mare spătar și pe Vistierul cel mare Bujoreanu ca să se consfătuiască cu dânșii, dar deodată vine Capegiul la palat, și întreabă pe Vodă, că va primi ce va vedea scris în ferman ? Vodă răspunde da ! atunci Capegiul ceti fermanul ce suna așa :*

Destul ai Domnit : Sultanul vrea ca să pue în lo-

cul tău pe Nicolae Mavrocordat din Moldova, eară tu să vii la Țarigrad cu tot neamul tău unde vei trăi în pace și liniște.

La 25 Ianuarie Ștefan Cantacuzino pregăti redvane (căruțe) prin cumnatul său Radu Dudescu și pleacă cu tatăl său, bătrânul Stolnic, cu Doamna sa

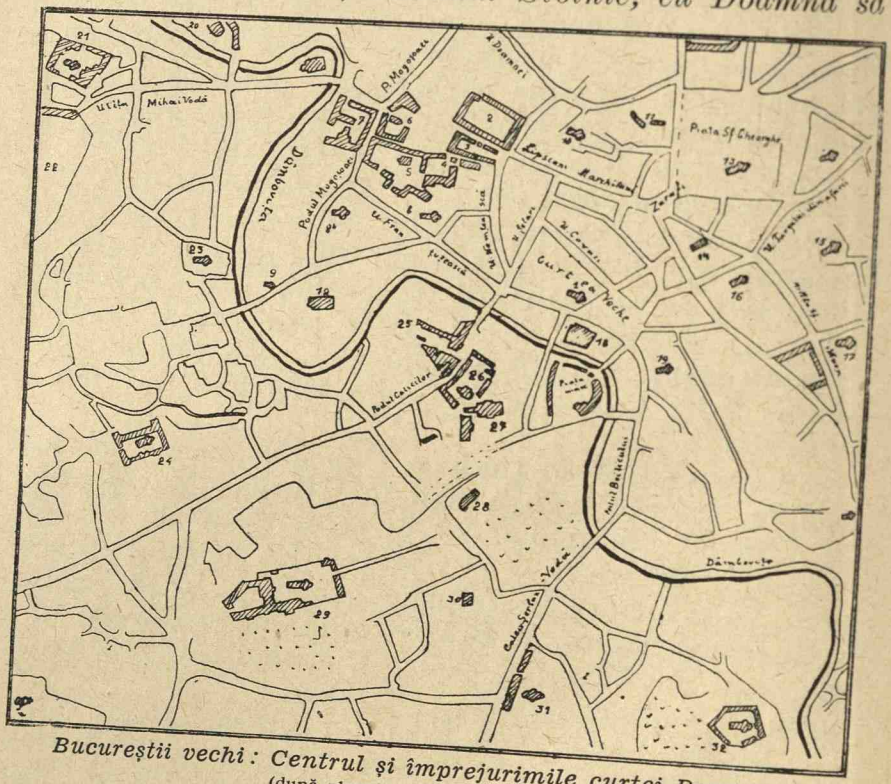

Bucureștii vechi: Centrul și împrejurimile curței Domnești
(după planul lui R. A. Boroczyn)

1. Biserica Curtea Veche; 2. Hanul Șerban Vodă; 3. Bis. Gheormei Banul (sau Grecilor); 4. M-rea Stavropoleos; 5. Hanul Constantin Vodă; 6. Bis. și hanul Zlătari; 7. Bis. și hanul Sf. Ioan cel Mare; 8. Bis. Sf. Dumitru; 8 bis. Bis. Măgureanu; 9. Bis. Sf. Spiridon-Vechiu; 10. Bis. Sf. Nicolae; 11. Hanul Coltea; 12. Palatul mic Brâncoveanu; 13. Bis. Sf. Gheorghe Nou; 14. Hanul Papazoglu; 15. Bis. Stela; 16. Bis. Sf. Gheorghe Vechiu; 17. Bis. Sf. Vineri; 18. Hanul Manuc; 19 Bis. Sf. Ioan Nou; 20. Agia; 21. M-rea Mihai Vodă; 22. Curtea Arsă; 23. M-rea Sfinții Apostoli; 24. M-rea Antim; 25. Curtea Judecătorească; 26. Bis. și azilul Doamna Bălașa; 27. Spitalul Brâncovenesc; 28. Palatul mare Brâncoveanu; 29. Mitropolia; 30. M-rea Sf. Ecaterina; 31. M-rea Sf. Spiridon Nou; 32. M-rea Radu-Vodă.

prințesa Păuna și fiii lor, bezadele Radu și Constantin. Iarna fiind însă grea, bezadele se îmbolnăviră pe drum și de aceia merseră mai încet conăcind mai des; în fine după patru săptămâni au ajuns la Țarigrad. Aci fură așezați la seraiul Valachiei în gazdă; ținuți încă în suspensie, ultima decisiune nefiind luată de Sultan și de Fanarioți.

La 10 Februarie 1716 intră în Bucureşti Nicolae Mavrocordat şi se înscăună pe tronul românesc. Din acea zi începură pârile tuturor boerilor vrăjmaşi casei Cantacuzenilor.

Aceste pâri peste pâri ajunse la urechile Sultanului şi ale Vizirului care hotărâră sfârşitul Cantacuzenilor.

Sultanul îndată porunci de-i bagă la închisoarea dela *Basbakkuli,* iar de aci în altă închisoare şi mai groasnică, în infernul dela *Bostangi-Paşa,* loc unde fusese închis şi Brâncoveanu.

D-zeu nu plăteşte ca omul, ci ca Domnul zice românul, aşa şi cu acest Vodă Cantacuzeno, el a pârât pe Brâncoveanu, azi sosi aceeaş suferinţă care o pătimi şi Brâncoveanu.

Cu ce faptă plăteşti cu aceeaş te răsplăteşte mai zice proverbul ; aşa în ziua de 7 Iunie 1716, la patru ceasuri din noapte când soarele răsărea pe cerul cel albastru al încântătorului Bosfor, zi de Duminică după Rusalii, fu sugrumat mai întâi Ştefan Cantacuzino şi apoi bătrânul Stolnic Constantin Cantacuzino.

Apoi li se tăiară capetele, li s'au jupuit şi umplut cu bumbac, trimiţându-le în urmă la Odrei ca să se încânte şi vizirul de acolo de plăcere.

Sultanul uitase însă de Mihail Cantacuzino spătarul, fratele bătrânului Stolnic C-tin Cantacuzino şi de Radu Dudescu cumnatul lui Ştefan-Vodă, şi astfel ca tragedia să fie complectă ca şi cu Brâncoveanu, trimise în ţară pe un Capegiu şi pe un Cadiu, unul să scrie toate averile Cantacuzinilor în unire cu Beiul lui Nicolae Mavrocordat-Vodă şi cellalt trimis să ridice din Bucureşti pe cei doi boeri spre a fi duşi la Tarigrad.

Cronicarul Şincai în vol. III, pag. 245, după Del Chiaro spune : *Capegiul ridică pe Mihail Spătarul Cantacuzino şi pe Radu Dudescu care era om tânăr şi avea coconi mici încât mare jale fu pentru toată boerimea când îl ridicară, ca să-l ducă la moarte, rămânând copii fără tată. Turcul însă era de oţel nici că-i păsa lui de cuvântul de milă şi ca un păgân luă cu sila pe cei doi boeri de-i duse la Ţarigrad şi acolo li se retezară capetele ca şi celorlalţi !*

Doamna Păuna cu cei doi coconi Radu și Constantin se ascunseră de teamă la Țarigrad în casa comitesei de Collyer *soția ambasadorului olandez ; comitesa în secret dete prințesei române o corabie venețiană și așa Doamna Păuna travestită în îmbrăcăminte dimpreună cu copii ei, fuge în țări străine.*

Și în mare sărăcie și mizerie ajunse Doamna Păuna, spune documentele Hurmuzache, vol. VI, pag. 233 *„încât pe oricine vedea mai cu vază pe lângă curtea Vieneză se ruga ca să vorbească Impăratului Carol al VI-a, spre a-i veni în ajutor, căci toată averea ei fusese sechestrată de domnul tiran și de fanarioți.*

Ea și scrie în 1718 Impăratului Carol VI-lea al Austriei o scrisoare în termenii cei mai respectoși și supuși, implorându-i ajutor pentru a i se restitui averile.

* * *

Scopul Fanarioților și al Turcilor era de a despoia pe toți boerii țărei de averile lor, crezând că aceștia vor tăcea în fața despotismului și absolutismului ; atunci Domnul poruncea și făcea, ucidea și tăea fără ca nimeni să nu-i poată cere socoteală ; aceste toate zic, au împins pe Turci și pe Fanarioți a lua astă măsură arbitrară și sălbatecă și cu Cantacuzenii.

Maavrocordat pentru a nu avea controlul Cantacuzenilor, închise restul de rude al lor, în închisorile de prin țară și-i surghiuni prin mânăstirile cele mai ascunse de prin stânci și munți. Cei din Cantacuzeni cari putură scăpa, au fugit ; așa avem pe Toma Cantacuzenul care se duse în Ucraina.

Șincai în vol. III, pag. 385 spune că acest Toma Cantacuzen a fost făcut general în armata Ucrainiană, unde i-a venit și soția sa, Maria, cu unicul ei fecioraș, îmbrăcați în haine proaste spre a înșela pe plăeșii dela graniță. Fugi în Austria unde cu cinste fu primită de Nemți și care mijlociră trimiterea ei la soț.

Ceilalți Cantacuzeni ce nu putuse să scape, fură închiși în temnițe, torturați în modul cel mai brutal, ținându-se săptămâni întregi la întunerec până ce orbeau. Ii băteau zilnic cu vergele pe tălpile picioarelor.

Biserica Stavropoleos în 1852.

Colecția Zweifel.

numai și numai a spune ce averi mai au, apoi iar îi băteau până leșinau de dureri.

După ei veni și rândul boerilor bogați, rude și prieteni cu Cantacuzenii pe care-i tortură.

Șincai și Del Chiaro spun că : *a fi Cantacuzen sau numai rudenie cu dânșii erea cât a fi vrednic de moarte ; bătăile și închsorile pentru ei erau pedepsele cele mai ușoare.*

Acest sistem barbar și sălbatec al lui Nicolae Mavrocordat avu de efect emigrarea clasei boerești în toate colțurile lumei, parte din ei se duseră în Moldova unde avea rude și chiar fără de acestea, ușile le erau deschise.

Alții se duseră în Ardeal.

La această nenorocită stare de lucruri, toți boerii cei ce erau în funcțiune, demisionară în corpore, crezând că lăsând pe Vodă singur, acesta va înceta cu persecuțiunile și îi va chema având trebuință de dânșii la guvernământul țării ; însă amarnic se înșelară căci tocmai acesta era scopul lui Mavrocordat de a-i depărta și a-i înlocui cu Greci de ai lui.

Din această clipă Țara Românească începu a intra în cea mai cumplită mizerie și nenorocire și după cum spune Anagnosti în Histoire de la Valachie : *Valachia seamănă cu o masă bine încărcată de fel de fel de mâncări, pe care de sigur stăpânul casei o încredințează la toți câinii flămânzi ai locului (ciocoi) și acum toate slugile lui Vodă, toți spionii săi, ciohodari, sofradjii, pescherdjii se vor arunca asupra-i pentru a mânca totul.*

Bine se mai nemerește aci și cuvintele Evangheliei : *Cei de pe urmă vor fi cei dintâi.*

Acuma mai toate averile boerilor se vor împărți între aceste slugi dânduli-se titluri de boerie, pentru a fi în tot cu boeri români.

In fine Mavrocordat își cere o boerie nouă formată din acești indivizi suspecți înlăturând astfel, acea boerie seculară formată din zornăitul săbiei de prin războae.

După ce Mavrocordat făcu din berime, o adevărată curcitură, după ce înjosi pe boeri, insultându-i și degradându-i se apucă de celelalte instituțiuni ale țărei

și cea dintâi fu de a împuțina și aproape a desființa armata, zicând că ea costă bani prea mulți și apoi România nu mai are ce face cu armata, căci ei sunt supuși Sultanului și nu se mai poate lupta.

Vaillant spune : *Les Roumains vont cesser d'être une nation, du noble orgueil de boier va succeder celui de ciocoi, a celui des armes, celui de l'or* „vol. II capitolul Fanarioților".

Armata română nu era mare și nu avea pretențiune de a se măsura în cantitate cu cea otomană, dar era bine oțelită, căci caracterul energic și viguros al soldatului român unit cu patriotismul vechilor boeri, șefii legiunilor țineră loc cantității, și prin aceasta se explică desele victorii obținute de noi împotriva Turcilor.

Istoria le înregistrează cu mândrie aruncând foi de lauri memoriei tuturor acelor sfinți părinți, cari știură să piară pentru binele patriei lor.

Acum însă pe tron era un Fanariot în care inima nu bătea românește, scopul lui era de a răpi toate puterile țărei pentru a o îngenunchia la picioarele Sultanului, atunci recompensele vor curge pentru dânsul, astfel el începu a desorganiza armata și de aceea istoricul francez Vaillant în cap. II al Fanarioților, pag. 134 spune : *c'en est fait, les Romans les Roumains vont cesser d'être cette nation pour laquelle le jeu est encore une habitude et la guerre un noble jeu ; ils ont encore un dernier reste de point d'honneur, mais la crainte, l'touffe et l'égoisme le dénature, voici venir, les jours où leurs armes leur etant enlevées, leur courage éteint leur honneur foulé aux pieds du despotisme orgueilleux du Phanar.*

Nicolae Bălcescu în puterea armată în vechime la Români ne spune încă : *Nicolae Mavrocordat pricepu că puterea Românilor era în instituțiile lor, de aceia nici nu întârzia a scăpa acele instituțiuni spre a prepăti neamului său o lungă domnie, aruncându-și ochii de îndată asupra armatei.*

El înlocuește pe vechii ostași ai țărei, pe vitejii dorobanți prin fustanelele arnăutești, acest sistem al lui Nicolae Mavrocordat îl moșteni și fiul său Constantin

Vodă, care prin vestita-i reformă din 1739 desființă cu totul armata țărei, după cum ne spune Bălcescu : în puterea armatei în vechime la Români, op. citat de Odobescu, pag. 654 : *că el nu păstră decât 120 Tălpași și alți atâți cazaci plătindu-le câte trei pe lună. Garda lui, a palatului, o alcătui din câteva sute de Turci și Arnăuți.*

Domnia lui Mavrocordat în București însemna puntea de trecere între domniile pământesci și cele străine, anul 1716 deschide calea cea lungă pe care Fanarioții o creiaseră din Constantinopole până în București și pe care ei se vor plimba un veac și mai bine. Anul 1716 înseamnă în istoria poporului român un eveniment de cea mai mare importanță ; o stare nouă de lucruri ce va schimba până la rădăcină, arborele crescut în Dacia-Traiană și îngrijit cu atâta osârdie de familiile ocârmuitoare românești.

In luna lui Decembrie s'a decis la Constantinopole strămutarea lui Mavrocordat în Țara Românească ; la 25 Decembrie a plecat dela Poarta Kapegilar-Kihaia și al Vizirului cu Mihalaki Aristarhul cu caftan și ferman de nouă domnie la Nicolae Movrocordat. Ei au sosit la 11 Ianuarie în Iași ; la 9 Ianuarie 1716 acelaș an sosi și celalt Kapegiu la București cu ferman de mazilie la Ștefan Vodă Cantacuzino, în 25 Ianuarie Ștefan Vodă pleacă din București la Țarigrad cu tot neamul său ca să-și găsească moartea în iadul de la Bostangi-Pașa din Țarigrad.

Uricarul spune că Nicolae Vodă a eșit din Iași însoțit fiind de boeri și slujitori și mulți au mers cu toții până la un loc; apoi Vodă a luat drumul spre Focșani însoțit de slugerul Adam Luca și ajungând la Focșani îi eși înainte boerii dela București, la o movilă ce e cale, un ceas de Focșani. De acolo au luat cu toții drumul Bucureștilor dupăce se rugară la Sfânta mănăstire a Focșanilor.

Mavrocordat sosi de la Focșani pe la Colentina spre a intra în București, urmat de suita cu care venise din Iași și de boerii plecați din București la Focșani spre a-l întâmpina.

La Colentina erau aranjați toți boerii după rangul lor și de acolo se puseră cu toții în mișcare spre a

aduce pe primul Domn Fanariot pe tronul Basarabilor, în palatul dela Curtea Veche unde era și biserica cea mai de vază a orașului; (despre această biserică se va vedea la capitolul respectiv). Aci se ungeau Domnii cu sfântul mir și sărutau evanghelia ; iar când eșea domnul din biserică, călca în scară pe sângele curs de la doi berbeci ce se tăiau acolo, în semn că Domnul să se aștepte de aci înainte și la resbel. *Tot aci cred că trebue să arătăm că cel din urmă Domn încoronat la Curtea Veche a fost Gheorghe Bibescu la 1841-42.*

Iată cum a urmat cu ceremonia învestirii Domnului Mavrocordat: In ziua de 16 Februarie 1716, Mavrocordat calcă pământul Țării Românești plecând dela Colentina cu toți boerii cu butcile (căruțe) la pas, legănându-și cu toții capul dela dreapta la stânga și dela stânga la dreapta, cum ne spune și Ubcini în „Les Provinces danubiennes p. 90“: *Intrarea Hospodarului în București seamănă cu o intrare triumfală, restul trupelor, ce mai rămăseseră: Cazacii, Dorobanți și Vânători deschideau cortegiul, având în cap pe marele Aga călare pe un cal, frumos echipat. Aga purta giubea și işlic (i se mai zicea și Cuca, era o căciulă în formă cilindrică sau sferică ; domnii sau voevozii și cu boerii cei mari o aveau de Samur. Domnii cu câte o egretă (penaj alb de pene de struț) la o parte, fundul căciulei era de culoare albă la domni și mai rareori și la boerii cei mari, aminterea boerii aveau fundul roșu ; apoi vineau Călărașii, Tufegii, Seimenii și Poterașii formând garda de onoare a Marelui Spătar.*

Aprozii și copii din casă cu portarii dela Palat, în al 2-lea rang veneau negustorii orașului călări, cu starostele în cap, apoi boerii de clasa 2-a îmbrăcați în giubele de samur și cu işlice de blană de astrahan cu funduri de stofă roșie; în fine boerii cei mari de clasa 1-a, călări și îmbrăcați cu giubele și pe cap având işlice de Samur și la giubele guler de cacom, în urmă boerii de clasa III-a urmați de călăreți și pompieri ; după aceștia vinea bezadelele copii lui Mavrocordat, apoi Agii Turci și în fine Vodă Nicolae călare pe un cal al Sultanului, înconjurat de Peikis *și de Ciauși, lângă Vodă toți ofițerii purtând stindardele țării cu Sf-ții Constantin și Elena, apoi insemnele prințești și*

Sandjacul Impărătesc cu cele trei cozi de cal. Cortegiul era închis de o divisiune de gardă călare și armată cu lănci, apoi ofițerii casei militare și în sfârșit Meterhanelele (muzicile) turcești ale Sultanului. Intreg acest alai avea un efect foarte frumos și cu totul fantastic. Apoi sunetul cel puternic al clopotelor bisericilor și al muzicelor dedea și mai multă frumusețe serbării.

Și necesar este a arăta cine a inventat clopotele și unde au fost introduse mai întâi ?

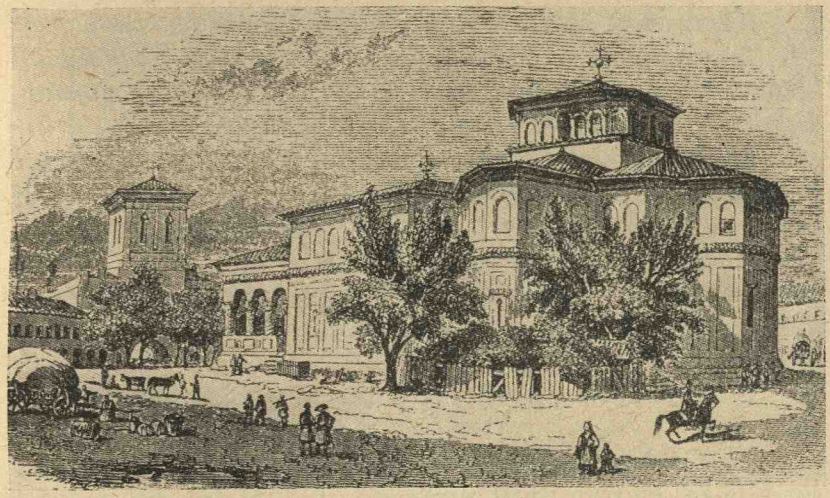

Biserica Sf. Gheorghe Nou și hanul.

Donumentele spun : „Intrebuințarea clopotelor a fost *introdusă din Constantinopole, acolo fură înființate în 831, ele au fost inventate de* Nola *la anul 400 la Roma, înainte de acestea se convocau oamenii la serviciul divin prin tocatul pe niște scânduri numite* Symandra“.

Și cu tot alaiul astfel aranjați se îndreptau către biserica Curții Vechi, aci le eșiră înainte Mitropolitul Antim cu tot clerul unde se repetă ceremonia religioasă din Constantinopole „vezi Vaillaut, pag. 147“.

După terminarea slujbei Mavrocordat încalică și se îndreaptă spre Palatul Domnesc ; intră mai întâi în

spătărie cu toți boerii și negustorii, apoi în sala Tronului numai cu boerii. Aici Vodă se oprește în fața Tronului unde Marele Postelnic citește Hatiseriful Turcesc tradus în românește, în auzul tuturor ; în dreapta divanului era Effendis. După aceasta sosi Aga Turc și pune pe umerii lui Vodă caftanul domnesc.

Să ne oprim și să arătăm ce era *Caftan* : Era *mantia de mare cinste, o purta și Hanul Tătăresc. El era de o stofă scumpă, căptușită cu Samur și pe marginele din față cu cacom; la gât prins cu o agrafă de pietre scumpe. Mai în urmă și boerii cei mari au purtat așa Caftane.*

Cuca era căciula domnească cu penaj.

Apoi doi Agi luă pe domn de brat și-l așeză pe Tron, strigând în gura mare : *Eată pe Mavrocordat, Bey, Voevod și Seraskier al Bulgairei.*

La această strigare, o salvă de tunuri afară, anunța Capitalei că noul domn își începea domnia și Ciaușii cu un strigăt sălbatec țipa *Ura !* iar după ei și boerii.

Boerii se retrase apoi sărutând mâna l ui Vodă, însă numai cei mari, cei mici poala antereului, retrăgându-se pe deandaratele cu brațele încrucișe la piept și cu ochii la pământ.

Seara tot orașul a fost luminat și la palat s'a dat bal.

Astfel Nicolae Mavrocordat se înscăună pe tronul românesc. Cantemir îl numește în „Istoria imperiului Ottoman“ : *Neronele Valachiei,* iară Kogâlniceanu în „Histoire dela Valachie“ : *„Vulturul mărei de Marmara“.*

Mavrocordat chiar de a doua zi după înscăunarea sa începu cu reformele: cea dintâi grije îi fu de a se ocupa cu organizarea curței sale domnești spre a căpătui pe supușii și credincoșii săi streini ca să fie mai bine păzit.

Zallong în *„Essai sur les Fanariotes, pag. 24* zice : funcțiunile cele mai mari ca Ministru de interne (Mare vornic), Ministru de externe (Mare postelnic), Prefectul poliiei (mare Aga), Ministru al dreptății (Mare Logofăt), Prefectul Palatului, Ministru de finanțe (Mare Vornic), Marele Comis, Ofițerii din armată și alte multe funcțiuni fură date Fanarioților,

care luară titlul și rangul de boer, apoi nu numai atât, dar și Turcilor li se făcură loc la slujbă : 4 locuri fură rezervate lor și anume:

Divanul Effendis acela care trebuia să vegheze la buna păstrare și executare a legilor Ottomane și a înștiința Poarta de orice călcare li s'ar aduce ; *Beschli Aga,* un fel de prefect la poliție pentru toți voiajorii turci; *Mechter Basi,* șeful muzicelor și *Bayractarul* sau port drapelul.

Suirea acestui Domn strein pe tronul țărei Românești, aduse o mare întristare în populație.

Deși întreaga țară era mâhnită de necinstea ce i se făcuse aducând pe tron Domn strein de neamul lor, deși mulții boeri dintre cei mari ca Golescii, Bălenii și alții se revoltară împotriva grecului Nicolae Mavrocordat, voind a aduce pe Nemți mai bine în țară, să o închine împăratului dela Viena, cum voia să facă și *Șerban Vodă* în 1687 — ei, nu isbutesc, căci și Domnul Fanariot avea boerii români cari țineau cu el și-l apăra.

Din această cauză Golescu cu toți partizanii lui fură nevoiți a trece hotarul începând a fi persecutați de Domn.

Nicolae Mavrocordat deși supus Porței și deci al Sultanului, cu toate acestea conform principiilor bizantine umbla a împăca și pe inamicii săi, căuta a linguși și pe Austriaci. Aceasta se vede dintr'un raport al unui sfetnic al împărăției Austriace către consiliul imperial de Războiu prin care arată că Domnul muntean a oferit serviciile sale curței Vieneze. *Acest raport poartă data de 1716, Mai 7.*

Iată cum glăsuește în Gebhar die Hist Hung. vol. VI p. 150-153 tradus în Hurmuzache :

Prea onorat Consiliu Imp. de Resbel.

Prea grațioase, grațioșilor, și Prea Puternicilor Stăpâni, etc.....

Agentul de aici al noului Principe al Valahiei Nicolae Mavrocordat, mi-a făcut cunoscut în numele stăpânului său, că Principele este gata să facă totul pentru M. Sa Imperială și, înaintând trupele imperiale, să se declare pentru M. Sa. Spre a afla adevăratul motiv și spre a mă convinge dacă este acesta un om de

bună credință sau este numai o ființă grecească la mijloc. I-am dat a înțelege numitului agent că propunerea sa îmi face plăcere, prin urmare mă ofer a contribui totul din partea mea și voi aduce la cunoștința Alteței Excelențelor și Grațiosităților Voastre această bună intențiune a Principelui, spunându-i că-i voi da și scrisoarea ca să o expedieze el însuși mai departe. Agentul însă s'a scuzat pretextând că în timpurile de față nu este în stare să primească nici un fel de scrisoare spre a o expedia în Valachia. Aceasta arată destul de clar, că cu aceste haimanale și canalii de Greci, ale căror căpetenii sunt într'adevăr singuri Principii Valachiei și Moldovei, nu se poate face nimica, dacă nu le pui cuțitul la gât.

In urma aceasta am trimis aceste patru copii prin camerierul ambasadorului Olandez din Viena, Bruninx, sosit de curând aici și icare se reîntoarce pe mare. Ele vor sosi ce-i drept mai încet, dar în timpurile de față mi-a fost cu neputință a găsi altă ocasiune. După care, recomandându-mă cu supunere grației prea Inalte, rămân al Alteței Excelențelor și Grațiosităților Voastre prea supus și devotat secretar

(ss) FLEISCHMAN

Cu privire la aceasta, iată ce ne mai spune documentele: La 21 Septembrie 1716 ivindu-se mare război între Turci și Nemți, boerii țării crezând că a sosit vremea ca să se scape de Fanariot, merg la Nemții și cer sprijin.

Nicolae Mavrocordat fiind înștiințat despre aceasta și mai aflând că Turcii au fost rău bătuți la Temișoara, pleacă din București la Copăceni, iar de aci la Călugăreni și stă în expectativă. Boerii rămași în țară plănuesc o farsă :

Cel care conduse planul boerilor a fost Mitropolitul Antim, care se duse după Vodă, arătându-i o scrisoare. Scrisoarea a fost făcută de un oarecare Avramie, dascăl la Mitropolie ce era amestecat și el, în complotul boieresc.

In această scrisoare se spunea că vine spre București Gheorghe Beizadea Cantacuzino, fiul lui Șerban, cu 10.000 de Nemți ca să scape tronul. Acestea

erau plănuite de boerii, numai și numai ca Antim să fie în București cu ei căci Mavrocordat voia să-l țină cu el.

Când se duse Mitropolitul Antim la Domn, acesta nu voi cu nici un chip a-i mai da drumul să plece. Atunci Antim îi pretestă o sumedenie de inventii: că țara e destul de nenorocită fără domn în București, că acuma să lipsească și Mitropolitul. Apoi că a venit fără bani, fără rufărie. că a venit numai cu căruța cu 2 caii.

Jupân Mihai Spătarul Cantacuzino fiul lui Radu Colțea ctitorul Bisericii și Spitalului Colțea.

Domnul la toate astea se înduplecă și așa Mitropolitul putu pleca dela Domn.

Veni cu Mavrocordat până la un sat *Odaia,* acolo Vodă îi ținu următoarea cuvântare, spune Șincai în Vol. III anul 1716-1717": *„Sfinția ta are dreptate, întoarce-te în București, dar fii liniștit, aminterea va veni ziua când îți vei plăti păcatele, căci știi, eu nu voi întârzia să viu în București și atunci voi răsplăti pe rebeli și trădătorii.*

In acești termeni se despărțiră ; Vodă pleacă spre Giurgiu, iară Antim spre București.

Nicolae Mavrocordat, după cum spuse Mitropolitului Antim, nu șezu mult la Giurgiu și veni în București, pentru a răsplăti pe rebeli. El intră în București cu 1200 de Turci.

Istoricul italian *Del Chiaro* contimporan în țară cu domnia lui Mavrocordat spune: *„Nicolae Mavrocordat înturnându-se din Giurgiu a ajuns în București petrecut de mulțîi turci. Cu două ore mai înainte de a sosi a odihnit la Fântâna lui Radu-Vodă; aci îi eși înainte Vornicul Brezeanu cu raportul său despre starea lucrurilor din Capitală.*

Mavrocordat însă era convins că Brezeanu uneltise în timpul absenței sale dela Giurgiu, ca să ocupe tronul ; atunci Mavrocordat cheamă la el pe Beschi Aga, poruncindu-i acestuia a tăia capul lui Brezeanu.

Aga însă se înfricoșă și nu voi a executa actul. Atunci Vodă cheamă pe un alt turc ca să aducă la îndeplinire porunca.

Acesta după o a doua poruncă deabia execută porunca domnului; după 4-5 lovituri capul marelui Vornic Brezeanu fu retezat.

Această veste se răspândi ca iuțeala fulgerului prin București; care cum se întâlnea își zicea: „știi că Vodă a ucis pe Dumnealui Vornicul Petrasco Brezeanu ?

Băieții lui Brezeanu care erau 4, fugiră de se ascunseră într'o pădure, iar pe muerea Vornicului și pe fetele sale, Mavrocordat le aruncă în temniță chinuindu-le mai rău ca în vremurile închiziționare.

Niclae Mavrocordat după ce făptui crima dela Fântâna Radu-Vodă în persoana Vornicului Brezeanu veni la București și acuma vor începe răzbunările să curgă: Mitropolitul Antim și cu dascălul Avramie își vor primi răsplata dela Domn.

Cum sosi în București se duse la Palat, pentru a ține sfat (consiliu) cu boerii cari îi mai rămăseseră credincioși, dar și aceștia îl părăsi peste puțin timp.

Mavrocordat știa destul de bine totul despre Antim, că toate câte-i spusese au fost vicleșuguri.

In acest consiliu s'a luat deciziunea ca Vodă să scrie la Constantinopol la Patriarh pentru a se desarhieri Mitropolitul, sub cuvânt că *este rușine pentru un*

preot ca să se amestece în asemenea răsvrătiri domnești.

După acestea Vodă cheamă la dânsul pe Mitropolit, care nu voi să vină imediat, în urmă însă se supuse, căci aminterea turcii l'ar fi sfârtecat. Ajuns la Palat, fu foarte rău primit, numai că turcii nu l'au omorât; fu vârât într'o chilie de unde deadreptul fu expediat.

Ținându-se un al doilea consiliu, Vodă cu miniștrii săi îl siliră a-și schimba numele, în loc de Antim s'au numit Andrei, cum se numea înainte când era mirean; l'au desarhierit și a devenit călugăr, i-au luat mitra din cap și i-au dat o tichie roșie, apoi noaptea l'au dat pe mâna a doi turci într'o căruță sub îngrijirea unui boer credincios lui Mavrocordat numit Colfescu ca să-l ducă departe; însă pe drum l'au ucis și l'au aruncat în Dunăre după cum spune Șincai Vol. III, pag. 249 din condica Bălăcenească și Vol. IV, Mag. ist. cron. Popescu p. 50-51.

In locul lui a făcut Mitropolit pe Mitrovan care fusese duhovnic în casă la Constantin Brâncoveanu-Voevod.

Apoi veni rândul lui Avranie care scrisese acea faimoasă scrisoare lui Antim despre Prințul Gheorghe Cantacuzino și câte toate altele.

Acest Avranie era preot de legea grecească din Veneția. Vodă'l prinse și-l aruncă la închisoare la mănăstirea Snagov cu alți 14 boeri după cum spune Barbu Brăiloiu în scrisoarea către generalul Steinville aflată în vol. VI Col. Hurmuzache pag. 168-169(tradus din nemțește și care glăsuește :

TARTLAU, 24 SEPTEMBRIE 1716

Excelență,

Cei patru fii ai boerului valah Jean Brezoianu, care a fost executat de curând de către un Turc din porunca Principelui Valah sosesc astăzi prin pasul Bran. Aceștia au stat ascunși trei săptămâni nu departe de București într'o pădure de lângă satul Breaza *și acum trei zile au fugit de acolo. Ei spun că servitorul lor, pe care l'au trimis în București înainte de plecarea*

lor aici, i-au înștiințat, că toți Turcii pe care i-a avut pe lângă sine Principele, l'au părăsit și au fugit. Mai departe că Principele ține la închisoare, storcând mulți bani dela ei, pe Mitropolitul lor împreună cu 14 boeri pe mama celui mai bătrân și pe soțiile și copiii numiților boeri, precum și pe sora Domnului Principe de aici George Cantacuzino cu bărbatul ei căruia i se va tăia deasemenea capul.

Prin aceasta viu a vă ruga și a raporta Excelenței Voastre și dorind că aceste rânduri ale mele să găsească pe Exc. Voastre în cea mai bună sănătate. Vă raportez că am plecat cu miliția de aci la Craiova cu gândul să prindă pe Banul de acolo, Nicolae Obedeanu, un foarte mare boer fruntaș și patriot. Am fi fost norocoși dacă l'am fi prins, dar el a plecat în altă parte.

După aceasta a mai sosit știrea că Voevodul Nicolae va veni la București cu 1200 Turci și că Voevodul ar fi trimis și după Tătari. Din această pricină locuitorii au fugit toți la munte. Voevodul a voit să isgonească toată meliția din Valahia.

Tătarii i-au trimis însă vorbă că ei nu-i pot da curs, având destul de lucru cu Polonezii și cu Muscalii. Ș'apoi nu pot ști ce li se va mai întâmpla și din altă parte. Când însă, președintele provinciei de acolo și cel mai fruntaș boer pe timpul fericitului Principe Constantin, s'a dus să întâmpine pe Voevodul Nicolae, acesta i-a tăiat capul numai decât, iar pe alți 14 boeri distinși dintre cari am și eu doi frați, i-a aruncat în temniță. Asemenea a închis și pe Mitropolitul nostru, apoi l'au ucis.

Rugăm deci, pentru numele lui D-zeu pe Excelența Voastră să ne mântuiți de jugul păgânilor și să ne trimeteți 1000 germani ca să isgonim pe Turci din această provincie.

Rugăm afară de aceasta pe Exc. Voastră să vie domnul general Baron de Tige cu oamenii săi aci, spre a reda creștinității provincia noastră.

Putând domnul general Baron de Tige ajunge la Bran și Buzeu în 24 de ore la București, rugăm pentru numele lui D-zeu încă odată pe Excel. Voastră să liberați pe acești bieți captivi, iar noi, ziua și noaptea vom ruga pe Dumnezeu ca să binecuvnteze armele M.

Sale imperiale romane să le încununeze de izbândă în lupta cu inamicul secular.

Ajutați-ne în curând Exc. Voastră, căci de nu, vor pieri toți boerii și vor fi executați de către actualul Voevod.

Rugăm apoi pe Excelența Voastră să dați poruncă Căpitanului Duma să meargă la Rusava cu oamenii lui și cu Almășeni. Când va sta el acolo, nu va mai putea trece nici un Turc, așa de ușor Dunărea, dincoace.

Vă trimet așa dar pe ginerele meu, rugându-vă să-l recomndați cât mai bine Alteței Sale Princiare.

Eu sunt încă om bătrân, dar nepoții mei vor rămânea d'apururea servitorii și sclavii Exc. Voastre.

Mă rog cu supunere pentru ajutor și recomandându-mă cu supunere.

Rămân al Exc. Voastre, prea supus și prea devotat

BARBU BRAILOIU — Serdar

Nu trece mult timp și Nemții intră în țară, iar prin rugăciunile lui Del Chiaro, Avramie fu scos din închisoare.

Vodă sosit la Palat și cu 500 de Tătari aduși din Giurgiu, și Nemții sosind și ei, încep cruzimile cele mai înfricoșate : lupte teribile se încing pe toate stradele Bucureștilor între husarii imperiali și tătari. Domnul pe d'altă parte poruncește noi biruri asupra poporului și boerilor, numind perceptori din Fanaragii cei mai aprigi ; astfel ajunse norodul în mare mizerie de nu se mai pomeni. Cei ce nu putea plăti birurile, erau bătuți la tălpi, închiși în temnițe întunecoase și ținuți acolo săptămâni întregi, apoi scoși la lumină pentru a orbi. De aci ne putem închipui în ce stare era Bucureștii.

Kogâlniceanu în Histoire de Valachie pag. 378 spune: *toate bunurile țăranilor erau luate în amanet; apoi Domnul tiran așezându-se în palatul său puind la fiecare ușe a porței câte 7 tunuri cu fitilurile aprinse, afară de cele 2 cozi de cal, gata a le slobozi în cei potrivnici lui.*

In cele din urmă poporul văzându-se prea asuprit, vine să ceară milă dela Vodă zicându-i că nu mai poate răbda marea și cumplita mizeerie, căci Tătarii i-au pră-

pădit și sărăcit ; mamele veneau în disperare plângând după copii smulși dela sânul lor pentru a fi uciși, așa ne spune Gebhardi în Ist. Ungar, pag. 475 vorbind de tirania lui Vodă și a tovarășilor lui : *„Care boer nu plătea banii impuși de Domn pe termenul fixat, care termen era fixat foarte scurt, de nu plătea fără osebire de rang, era bătut.*

Apoi :

Un prunc de 8 ani al răposatului Radu Cantacuzenul, fratele prințului Ștefan Cantacuzen „scriitorul fiind martor ocular, „opt. citat în Italienește p. 216", zice: *Mă îngrozesc când apuc pana ca să scriu, ce însumi văzui cu ochii mei la Mănăstirea lui Mihai-Vodă: s'au răpit din brațele mamă-si, și un grec sta cu sabia scoasă să-l tae; de nu ar fi dat muma 5 pungi de bani, adică 2500 de florinți pentru viața pruncului său.*

Apoi, oare care boer din familia Bălăcenilor necăjit fiind pentrucă îndată nu le putea plăti banii ce se cerea dela dânsul, au zis cuvintele : *Dea Dumnezeu să vie Nemții, să scape țara de jugul acesta greu.*

Vorbele acestea fură spuse lui Mavrocordat și el îndată porunci să i se tae capul. „Vezi Șincai Vol. III din opera Italiană pag. 252 Del Chiaro".

Nici n'a putut sărmanul Bălăceanu dobândi altă grație dela Mavrocordat, decât numai să se poată mărturisi, împărtăși și îngropa ca un boer, nu ca un osândit.

Capul lui Bălăceanu fu retezat din înjunghetură.

In acest timp, Brăiloiu nu înceta a cere ajutor de la Nemți, care în cele din urmă, fiind ascultat, se trimete un căpitan numit *Dettin* cu'n detașament de cătane, și însoțit de toți boerii români, plecară cu toții spre Bucureștii.

Mag. Ist. vol. IV pag. 57 spune : *...„și în taină au trecut Oltul luând prin pădurii, prin pustietăți (ca să nu simtă cineva să-i facă știre) au venit în București.*

Ziua de 14 Noembrie va fi neștearsă din analele istoriei naționale; în zorile acestei zile sosiră armatele lui *Dettin* și ale boerilor olteni la bariera Bucureștilor dela *Ferătsrău*. Era tocmai ultima zi a postului Crăciunului. Era Sf-tul Filip și cum obiceiul în țara noa-

stră era ca lăsatul secului să se sfârșească cu veselii, petreceri de tot felul, în care predomina focul pistoalelor și detunăturile puștilor și cum mai cu seamă acele detunături veneau dinspre Ferăstrău, locul vestit de petrecere al bucureștenilor atunci, toată lumea și cu Mavrocordat împreună crezură că începuse petrecerile. Cam de ziuă li se părea, dară fie, nu era detunături de petreceri ci de acele ale unei vestite revoluțiuni care începuse. Era o complectă luptă crâncenă și înfricoșată acolo la Ferăstrău între ostașii noștri și tătari cantonați în lagăr de Nicolae

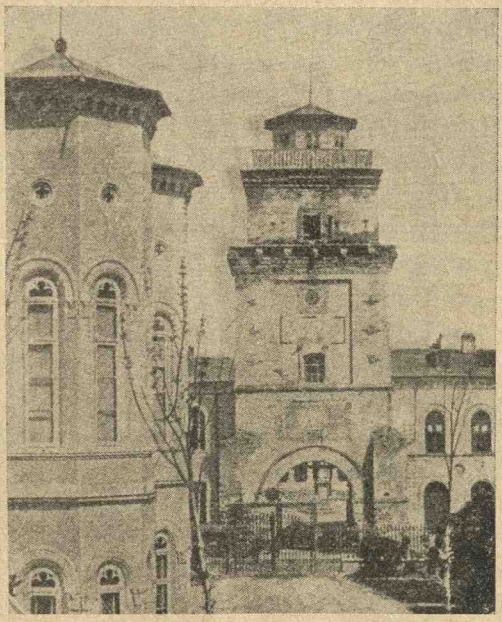

Turnul și Spitalul Colței (după Gion).

Mavrocordat pe cari vitejii olteni ai Serdarului Brăiloiu cu imperialii lui *Dettin* îi prăpădiră până la cel din urmă. D'odată răsare și cavaleria comandată de patriotul și mare boer, Marele Spătar Radu Golescu, care se pune în capul armatelor oltenești și nemțești, servindu-le de ecleror spre a intra cu toții în Capitala țării.

Căpitanul Dettin înainte de a intra în București, împarte armata în trei părți : o parte o lasă ca să păzească diferite suburbii ale orașului ; a 2-a, a se in-

troduce prin locuințele turcilor din București, unde îi vor întâlni să'i ucidă ; iară a treia parte a armatei cu care era numai oltenii în cap cu Dettin și Brăiloiu, Golescu, Obedeanu, Bengescu, Bălăceanu și cu alți boeri cari se întoarseră din Transivlania unde erau refugiați de mai înainte, să meargă la Palat și să'și execute cu sfințenie datoria către țară, popor și neamul românesc.

Deci, a treia parte a oastei alcătuită din toți boerii, o porniră spre Palat, în timp ce partea II-a se împrăștiase pentru a apuca prin mahalale și a pătrunde în casele unde locuiau Turci, Greci și Arnăuți, spre a-i ucide.

Ce priveliște înfiorătoare trebuia să fi avut în acea vreme București : pe deoparte săvârșindu-se măceluri în suburbiile orașului, pe de alta, dela Ferăstrău și până în piața Sfântului Anton, unde era biserica și Palatul dela Curtea Veche, să vezi trecând toată armata milițiilor Oltenești și cu câteva catane de Husari, Nemți, în cap cu Dettin și cu fioroșii boeri Olteni, cari desigur în galopul cailor, o lua către Curtea Veche spre a pune mâna pe Vodă. și a-l detrona.

Șincai în Vol. III, p. 250 citează din Cronica. Bălăceștii, următorul : *...„și fiind dimineață, domnul cu toți ai săi era în pat. Și din porunca Golescului, (căci Golescu era Mare Spătar, șeful armtaei), porțile fiind deschise și străji nici una, au intrat catanele în curtea domnească și de prin cămări au jefuit toate averile. Acolo Golescul armat cu sabie și cu pistoale venind, au poruncit păzitorilor curții să pună armele jos, că de nu le vor pune, toți vor pieri, cari temându-se le-au și pus".*

Cronicarul Popescu, adaogă : *...„și găsind pre Domn și pre toți a iMărie iSale atuncea din somn deșteptându-se... acolea îndată vine și Golescu spătarul și Băleanu Logofătul și soții lor (desigur Barbu Brăiloiu, Obedeanu, Staico Bengescu și Drăghici Bălăceanu) căci aceștia au fost capii opoziției și ai armelor milițiilor, după cum reese din spunerile cronicarilor. Cu armele încinși și cu pistoalele cu toată găteala ca niște catane, cari îndată au poruncit Seimenilor ce era de paza curții să puie armele jos ca nu cumva să stea împotriva catanelor împărătești că vor pieri cu toții, care*

auzind din gura unor boeri ca aceștia, Spătar mare, Logofăt mare, au pus armele jos și ei au făcut cum au voit.

Astfel Golescu, Bălăceanu, Băleanu, Obedeanu, Brăiloiu, Bengescu având și pe Dattin cu dânșii, pătrunseră până în camera de culcare a Domnului, „în pat îl găsiră, cum se găsește scris în condica Bălăcenești și Popescu și-l arestară.

Imediat s'a ridicat domnul din palat cu toată casa sa și cu toți băeții lui și au fost duși la *Mănăstirea Cotroceni.* După dânsul au venit în carete și toate cele ce mai trebuiau și Golescul, Băleanul și Brăiloiul, în acest timp imperialii și cu oltenii ucideau ce le cădeau în mână, toți Turcii, Tătarii și Grecii, umplură curtea palatului de cadavre; iară populația orașului se retrăsese prin satele de prin prejur. *Atâta groază era, că limbă de om nu poate povesti.* La orele 12 din zi, porniră pe Mavrocordat din București cu ai lui 4 băeți și-l duseră la Târgoviște urmat fiind de o seamă de boeri cari fugiră din țară, temându-se de vre-o răzbunare din partea sublimei porți cu care n'ar fi putut să se măsoare.

Istoricul Del Chiaro care era atașat pe lângă persoana lui Nicolae Mavrocordat fiind tocmai în țară în acele timpuri de fierbere ne spune: *Dela Târgoviște, au dus pe Vodă la Sibiu (Hermanstadt) însoțindu-l și Serdarul Barbu Brăiloiul care trebuia să dea ochi cu generalul Steinville pentru a-și da raportul; de asemeni și alți boeri, care fură primiți la rând după rangul lor. Generalul Steinville nu era tocmai bucuros de procedarea boerilor, căci dânșii le făcură toate fără știrea generalului.*

Nicolae Mavrocordat la Sibiu fu foarte bine tratat de Nemți, considerat ca și un Domn, având locuință separată, dar din mâinile lor nu putea eși căci era captiv.

In captivitate, Mavrocordat a scris la Sibiu o carte despre: *„Dregătoriile, datoriile și slugile oamenilor“.*

Toate aceste vești mergând la Poartă, că Nicolae Vodă a fost detronat și că a fost captiv în mâinile Nemților, imediat Sultanul a făcut sfat cu Vizirul și pașale. Convinși de devotamentul casei Mavrocordat,

rândui pe marele Dragoman al Porții pe Ienache Mavrocordat, fratele lui Nicolae Mavrocordat, Caimăcan al Țărei Românești, adică Domn.

Șincai pag. 252 Vol. III, reproduce după Del Chiaro că: „în vremea când s'a detronat Mavrocordat, Domnii greci dela Țarigrad, miniștrii lui, s'au aflat în primejdia cea mai mare și unii s'au ascuns, iar alții au fugit către Dunăre, iar pe alții i-au ucis".

Obedeanu spune : *„Nemții au avut dreptate de a nu primi deocamdată rugăciunile boerilor Olteni ca Austria să întărească pe George Cantacuzino de Domn. căci de aci ar fi isbucnit un mare resbel".*

Nemții nu au refuzat definitiv boerilor Olteni posibilitatea de a nu se putea întări ca Domn Cantacuzino, însă le spuse boerilor că nu a sosit încă vremea.

In curând însă vedem că Austriacii răspund la cererile boerilor, al căror răspuns N. Bălcescu l'a reprodus în opera sa:

Extractul Decretului Maiestății Sale Imperiale Regale și Apostolice subt datul Lassemburg 30 Mai 1717.

Intâi Maiestatea Sa Imperială Regală ca să răspundă cu obicinuita bunăvoință nemăsuratelor rugăminte ale Reprezentanților Pronvințiali (adică boeri olteni ce merseră la Sibiu, Bujoreanu, Băleanu... casă ceară pe Cantacuzino de Domn) — o otărât grațios, că îndată ce se va supune cu totul stăpâniri sale, Țara Românească, să împodobească cu demnitatea de Voevod pe măritul Domn George Cantacuzin din cauza credinței lui celei de multe ori dovedite, a înțelepciunei, integrității, strălucității familiei și iubirei sale către patrie. Și tot de odată primește ca, când se va trata despre numirea unui următoriu în domnie, se va lua în băgare de seamă particulară, familia Cantacuzinilor, și mai ales voturile și rugămintele Domnilor Boeri și Reperezentanți.

(L. S.)

Prin Iperatoriul
Din consiliul de Resbel
Lașssemburg, 30 Mai 1717

Antoniu Iosef de Ottl. m. p.

„Vezi și în Șincai Vol. III p. 254 luat din condica Bălăceaneascâ“.

Obedeanu ne mai spune că marele vizir Ali Pașa îmbrăca în acest timp pe Ienache Mavrocordat cu caftan și-l porni către Țara Românească dela Adrianopol, însoțit de Hussain Pașa, Aga ienicerilor și Seraschier ; dându-le 12.000 de Turci, 10.000 Tătari, Spahii și alte odrasle musulmane.

In acest timp se sfârși și exilul *Doamnei Maria, soția lui Vodă Brâncoveanu și a ginerilor săi, care erau cum spune Șincai în Candia, și cu Ienache* au purces cu toții și au ajuns la Giurgiu și astfel când Șerban Bujoreanu și cu Grigore Băleanu au venit din Ardeal mâhniți cu vești triste, către toți boerii, spunându-le că nu au putut dobândi nimic dela Nemți pentru alegerea domnului pământean, atunci în București Ienache dragomanul își făcea intrarea triumfală în palatul domnesc și aci înconjurat de forța armată citea fermanul Sultanului, trimițând proclamațiuni în toată țara și la toți locuitorii pentru a liniști spiritele ; iată cum glăsuește *Fermanul :*

„Vouă boerilor, vouă căpitanilor, vouă odobași, vouă seimeni care cu toți mâncați din pâinea Sultanului, stăpânul vostru, ascultați ce vă anunț :

Fiecare din voi să se întoarcă în patria și casa voastră ; cel ce se va întoarce va fi lăsat în pace și protejat —, i se va erta toate lui și muerei lui și pruncilor lui, și casei lui și satului și vitelor lui și la tot ce are.

Mi-e îmi este milă de voi toți și vă ert pentru anul acesta de tribut de contribuțiuni și de toate celelalte, trebue numai ca să fiți supuși poruncilor mele și să nu abuzați de clemența ce v'o-arăt acum. „A se vedea Hist. de la vol. p. 382, Del Chiaro“.

Ienache Mavrocordat pe deoparte ca să arate Sultanului de buna sa primire, trimite la Țarigrad pe marele Vistier Mathei Fălcoeanu și pe marele Ban Pană ca să-i spună despre toate ispărvile sale, iar pe dealta trimite știri și generalului Steinville pe care-l anunță despre ridicarea sa la domnie, trimițându-i și daruri frumoase, deci începând din nou acea politică cu două fețe și imitând sistemul lui Brâncoveanu și al lui Cantemir.

Steinville care nu era încă pregătit pentru a lua Ol-

tenia, încheiă un armistițiu cu Voevodul Ienache, însă ce folos, pentru Bucureșteni cei 10.000 de Tătari și de Albanezi cari veniră să întroneze pe Ianache, cutreerau țara și comiteau cruzimile cele mai mari, și mai cu seamă în București ; ucideau locuitorii, jefuiau, dădeau foc caselor și-i despuiau de bunurile lor, până în sfârșit fură goniți din țară.

Steinville încheia armistițiul cu Ienache la sfârșitul lunei lui Ianuarie 1717 ; ceva mai târziu trece în Oltenia și se împreună cu milițiile Serdarului Brăiloiu cu care intră în Craiova ca niște liberatori, făcând cu Ienache Mavrocordat în secret și un tratat ce a servit ca premergător celui dela *Passarowitz* care s'a încheiat peste un an.

Ienache caută a se pune bine cu Nemții căci prevedea că din această mare zarvă dintre dânșii și Turci, Nemții vor eși învingători și așa cu sprijinul lor va putea domni.

Prin convenția ce dânsul o închee cu generalul Steinville la Sibiu în 8 Februarie 1717 cuprindea 6 articole, între altele se stabilește ca : Oltenia să intre sub sceptrul german, îndatorindu-se a plăti câte 100 pungi pe an. Steinville stipulează a reține Oltenia, iar Mavrocordat Muntenia.

Prin acest tractat vedem pe Mavrocordat vasal oficial Sultanului și vasal secret Austriei, așa că biata țară se plângea de o vasalitate și acum plătea două.

In anul 1717 pe lângă alte multe nenorociri, mai cade pe capul Bucureștilor marele foc venit dela Cotroceni înspre Palatul dela Curtea Veche.

Ienache Mavrocordat îndată ce se puse bine atât cu Tuncii, cât și cu Nemții, începe a-și arăta harama Fanariotică : Cruzimile, jafurile și persecuțiile începură iarăș ca și sub Nicolae Vodă, fratele său.

Boerii iarăși emigrară și uneltiră pe lângă casa Austriei ca să capete ajutor și să treacă odată țara Românească coroanei Habsburgice.

Ienache auzind despre aceasta, ca să sperie pe boeri în întreprinderile lor, știind că cu religiunea se face totul — aduce pe Patriarhul Erusalimului la București spre a sfătui ca să se astâmpere boerii și să recunoască tot pe Turci de stăpâni.

Tot în 1717 ivindu-se mare războiu la Belgrad, între Austriaci și Turci în care Turcii sunt foarte rău bătuți, Tătarii ce veniseră în ajutorul Turcilor, în retragerea lor trecând prin Muntenia, jefuesc, pradă, omor și ia cu ei în sclavie 17.000 de suflete românești, între care și pe călugărițele dela Mânăstirea făcută de jupâneasa Kiajna a Vornicului Cernica de pe moșia astăzi zisă Căldăraru.

Ienache auzind despre aceasta încalecă și însoțit de un pașă, urmăresc pe Tătari și sloboade sufletele nevinovate care intrase în ghiarele sălbaticilor.

După războiul dintre Nemți și Turci, Ienache simțind că nu o să mai stea mult pe tronul Muntenesc ca să-și asigure o avere frumoasă, se duce la Andrianopoi și de acolo scrie boerilor țării că Turcii sunt hotărîți a ceda Nemților Muntenia și că deci ei vor intra cu religiunea lor în biserica latină ca și Românii uniți din Ardeal. Boerii se speriară când auziră de religiune, dar deșteptul de Ienache le răspunde că totul s'ar aranja dacă ei vor da 200 de pungi Turcilor.

Boerii dau.

Dar nu trece decât, câteva zile și iar cere 200 pungi pe care cu multă greutate i se trimet.

Banii aceștia, adică 400 pungi, intră în punga lui Ienache, dimpreună cu tributul pe doi ani ce Țara îl dădu-se Turcilor. Turcii însă ne ertase de această impunere din cauza sărăcii ce era în țară. Ienache însă îi bagă și pe aceștia, tot în punga lui.

La 17 Iulie 1718 după lungi desbateri se închee pact între Nemți și Turci ; printre altele Nicolae Mavrocordat este scos din captivitate și se stabilește la Țarigrad.

Nu trece mult și Ienache se îmbolnăvește și moare, a fost înmormântat la Biserica Sfântu Gheorghe Nou din București. Osămintele lui și ale Domnului Constantin Brâncoveanu în anul 1932, au fost dovedite și scoase ; în 1934 cu mare pompă osămintele lui Brâncoveanu în aceeaș biserică au fost îngropate.

Turcii puse iarăși pe Nicolae Mavrocordat voevod în Țara Românească, cu toate intervențiile boerilor a nu fi adus. In Ianuarie 1719 el se urcă pe tronul de pe care fusese alungat.

La 1718 chestiunea Țării Românești formase toată

cearta dintre cele două împărății, nu e mai puțin adevărat că Austria era înconjurată și de partida boerilor români din opoziție, acea partidă Germană, ce dorea scutul protector al Austriei în locul celui Turcesc ; această partidă își trăgea rădăcinile sale din acele vremuri din care începuseră Grecii Țarigradului a veni în Țările Române și a se amesteca în politica și guvernământul acestei țări. Cronica ne spune că partida națională și patriotică a Țărei fusese inaugurată în epoca ce succedase lui Mihai-Viteazul și că sub domnia lui Brâncoveanu ajunsese la apogeul ei.

Lupta acestei partide avea de scop distrugerea Grecilor și a puterei lor din principat.

Prin tractatul dela Pasarovitz numai Oltenia încăpuse sub dominațiunea Austriei și ea după un period de 21 ani se reîntoarse iarăși la vechea ei obârșie căci, prin pacea dela Belgrad, Austriacii reîntoarseră Oltenia Munteniei, ce continuă a fi sub vasalitatea Porței.

Generalul Steinville guvernatorul Transilvaniei fusese însărcinat de Impăratul Carol al VI-lea, cel ce se ocupa acum de Oltenia care încăpuse sub stăpânirea Germanilor. Iată modul cum se organiză Oltenia : în capul ei se puse guvernator cu *titlul de Ban* după vechiul obicei al Țărei, iar pe lângă dânsul să fie încă patru boeri din cei mai de frunte, cu titlul de : consilieri sau comisari împărătești ai Impăratului Austriac, un secretar al acestui consiliu, un reprezentant militar austriac, apoi divanul format din boeri aleși din cele 5 județe, o *cameră* numită *Chesariceasca adunare*, un mare *vistier* cu 30 preceptori.

Ban a fost bezadea Georgie Cantacuzino fiul lui Șerban Vadă.

Iată decretul prin care este ales Georgie Cantacuzino cum și acelor 4 consilieri.

Decretul provizoriu pentru Banul Valachiei, Domnul George Cantacuzino.

Prea Inălțatul Domn George Cantacuzino i se notifică amical. Maestatea Sa sacră, impărătească și regească Domnul nostru, pre Clement a hotărît prin decretul încă dela 22 ale lunei Februarie a. c., ce mi s'a trimis pentru a institui în prea iubita sa Valachie de dincoace de Olt, un guvern dintre pământeni sub numele

de „Administrație" și după obiceiul introdus din timpurile cele mai vechi în Oltenia. Excelența Voastră se numește cu titlul de Ban al Valachiei de dincoace de Olt, Președinte sau cap al administrației, care din oare-cari pricini nu s:a promulgat până acum, și mai fiind oarecare rațiuni de a se amâna până la numirea și a 5 consilieri imperiali. Se face dar cunoscut nu numai Prea Inaltul Domn Banul, ci și tuturor pe care-i privește, boeri de orice treaptă, călugări și preoți ca să recunoască în calitatea de mai sus pre Prea lăudatul Domn George Cantacuzino și să-i dea onoarea și respectul cuvenit.

15 Septembrie 1719.

NUMIREA CONSILIERILOR:

Prea înaltul Domnul general comandant al Transilvaniei și Valahiei Austriace comitele de Steirville a propus boerilor ca să aleagă patru din sânul lor, cari s'ar părea mai capabili și cari să fie pe lângă Banul ca asistenți și în consiliu, până la o poruncă ulterioară a împăratului.

Boerii toți la un gând și cu un glas au ales ca prim asistent pe Dumnealui Serdarul Gligorasco Kasto ca al doilea pe Dumnealui Staico Bengescu, ca al treilea pe Dumitrașcu Brăiloiu călugărul și pentru al patrulea n'au fost toți de acord, unii au voit pe Ilie Otetelișeanu, alții pe Vasile Poenaru, alții pe Vlăduță Zătreanu, s'a ales însă Constantin Strâmbeanu.

Georgeus Cantacuzeno.

Nicolaus de Porta
Secretar Administr.

George Cantacuzino nu fu Ban tot timpul. Austriacii îl schimbară.

Un document din 1720 ne arată motivele, în raportul deputațiunei administrative :

Intrucât privește pe banul George Cantacuzino s'a observat în genere, în sesiunile trecute că-i lipsește cultura și zelul, că și-a petrecut timpul cu vânătoarea în Sibiu și Brașov și că nu se îngrijește de alte afaceri. E

flexibil și ce vrea, cineva, face din el. Numai că n'are venituri, dară e încărcat de datorii, așa că numai din funcțiune poate procura existența lui și a copiilor.

Aceste toate făcură pe Nemți a scoate pe George Cantacuzino din Bănie, puind în locu-i ca guvernator pe generalul *Czeyka* și după acesta, pe colonelul *Dietrich* amândoi Austriaci.

George Cantacuzino văzându-se înlăturat din Bă-

Cula.

nie, face un memoriu detaliat Impăratului. Iiată memoriu :

Augustissime și Potentissime Imperatore ! Doamne, Doamne Clementissime !

Cu aceastea mă arunc la tronul Maiestății Voastre Sacratissime, înduraţi-vă a pleca ochii grațioși la mine, servul cel prea umilit și supus, care mă rog în urmarea acestor temeiuri. Fără îndoință că se vor afla în memoria Maiestății Voastre, gratiotissime, servițiile cele credincioase ale familiei noastre Cantacuzine către Augustissima casă a Maiestății Voastre.

Căci despre zelul tată-meu, Șerban Cantacuzino, Prințipele Țărei Românești, nu iară pe nimeni să se îndoiască, Monumentul sântei Cruci celei pusă după întâmplările timpuliu de atunci,— dinaintea porții Vienei întru memoria viitoare. Acest cuget al lui nu s'au răcit pentru partida Maiestății Voastre și a Creștinătății când i s'a comandat cu încredere specială a Maiestății imperiale să vegheze ca Generariu și Duce pentru causa comună în contra barbarilor.

Asemenea căldură n'a încetat a-mi insufla și în minte, iară către moarte a lăsat serios către matrii mele, ca urmând în credință, pe mine fiul său, să mă închin Augustului și de glorioasă memorie Imperatoriu Leopold, părintele Maiestății Voastre.

Ba și chiar Maiestatea Voastră ați rescris grațioase despre aceasta.

Asemenea căldură și zel către Maiestatea Voastră și pietate către patrie până în cel din urmă punt al vieței, au arătat familia noastră către începutul resbelului turcesc din urmă, cu modul cel mai viu și mai simțit (precum vă puteți aduce aminte Maiestatea Voastră) ; mai întâi unchiul meu Ștefan Cantacuzino, Principele Țării Românești, apoi tatăl său Constantin și frate-său Mihail Cantacuzino, căci nu s'au îndoit a-și vărsa sângele pentru interesele Maiestății Voastre — când acesta s'a ucis la Andrianopol iar aceia la Constantinopol în cel mai crunt mod din care cauză familia Cantacuzino s'ar fi desolat cu totul, ca și a mea dacă n'ar fi plăcut Maiestății Voastre a primi cu o grație specială pre fiii Radu și Constantin Cantacuzino, amândoi nepoți ai mei.

Deci privind Augustissime Imperator, toate documentele meritelor strămbunilor. părinților, ba și consângenilor noștri, mărturiile cele însemnate cu sânge și cu perirea mai totală a familiei noastre celei căzute care sunt cu mult mai mari decât toate imputațiunile reuvoitorilor, nu pot să nu adaog și servițiile mele proprii către Maiestatea Voastră și să reprezentez cu umilință credința mea sinceră. Căci după ce am trăit 33 de ani continui exilat în Translivania afară din Patria mea fără vre-o dregătorie și cu propriele mele spese, în fine din înalta grație m'am pomenit Ban al Țărei Românești cele de curând câștigate de Austria, în această dregăto-

rie m'am silit cu toată puterea și căldura ca să fac să înainteze interesele imperiale și pot lesne arăta că Țara Românească de cub Austria a crescut dela începutul guvernului deputațional până la două trei părți de locuitori. Acestea arată în destul că nu m'am făcut capabil de nici o necredință și de nici o rea împlinire a dregătoriei mele ca să mă depărtez din demnitatea și dreptul de Ban, *lucru ncauzit și necunoscut la noi, ca Banul să se schimbe sau la un an sau la alt termen.*

Nici catrienul dregătoriei mele administrative în urmarea grațiosului decret imperial, ar fi trecut de mult (precum ni se obiectează de multe ori) nu sună spre persoana mea din cauza meritelor mele celor mai sus pre larg pomenite, ci precum judec, atinge pre boerii după usanția națiunii noastre.

Deci rog pe Maiestatea Voastră imperială în genunchi plecați să vă îndurați a considera grațios meritele mele, ale tatălui meu și ale strbunilor mei, cele pre larg înserate și fiindcă familia Cantacuzenă a căzut, din pricinele mai sus spuse, și averile mele care le posedam dela consângenii mei s'au ocupat acum de Mavrocordat și eu nu mai am nimic cu ce să-mi țiu familia cea numeroasă care s'a înmulțit cu cinci fii și patru fiice și cu ce să o nutresc în vrealtă țară străină, eșind din pământul patriei, ba aș ajunge și la necuviință și la rușine înaintea altor familii ilustre, iară înaintea inimicilor mortali, a Turcilor, căderea mea ar fi spre gloria și săltare de bucurie rușinătoare. Indurați-VVă așa dar Maiestatea Voastră Imperială a mă ajuta grațios pre mine, cel ce mă aflu în valurile estreme și pe familia care cade în perire și nu numai a mă întări în demnitatea și dregătoria cea împlinită până acum cu credință ca și mai înainte de a se da grațioasa decisiune în cauza administrațiunii imperiale la noi, a ordona o comisiune imparțială la fața locului de oarece nimenea nu poate fi judecătoriu în cauza sa proprie, prin care veți putea afla lesne ce e grâu și ce e zâzanie, ce e solid și ce e stricăcios. Eu totdeauna, până când voi trăi, voi respecta și voi venera cu ai mei, grația cea înaltă imperială, și voi fi

Al Augustissimei Maiestății Imperiale Domnului,
Domnului meu Clementissim, umilit și
credințios Vassal și Serv

Georgiu Cantacuzenu

Mag. Ist., vol. V, p. 72—78 spune : *Iată cât de demn scrisese George Cantacuzino Impăratului Carol al VI când află că el ar fi fost scos din demnitatea de Ban al Olteniei, al Consiliului Administrațiunei.*

Și acum să vedem Mavrocordat cum a găsit țara când s'a suit din nou pe scaunul Țării Românești.

La suirea sa pe tron a doua oară, găsește țara în cea mai neagră mizerie : boerii pribegi, locuitori ascunși prin viziunile munților, despuiați și îmbrăcați în piei de animale ca niște sălbatici.

Bucureștii pustiu, pe uliții cadavre de oameni, căci ciuma și foametea secera multe vieți ; așa că orașul odată numit al Veseliei, azi Bucureștii semăna ca un cimitir.

In zadar fură toate sforțările supra naturale ale boerilor, în zadar fură toate svârcolirile lor, pentru a scutura țara de Fanarioți, căci puterea Turcilor a fost mare, a fost mai puternică, ținând Țara Românească sub puterea lor 263 de ani. (Adică dela distrugerea Constantinopolului 1453 de când începură Grecii Bizantini a veni prin Țările Române și a se amesteca în trebile ei până la 1716 când căpătară domnia.

Românii au dus lupta prin sacrificiile cele mai mari ; avuții și viața fură jertfă pe sfântul altar al patriei.

Dar drept rezultat nu fu decât, că Oltenia trece pentru un timp de 21 ani sub coroana Habsburgică și Țara Românescă dimpreună cu Moldova, deveniră niște moșii supuse la licitație cum spune Obedeanu, ca acela dintre Fanarioți ce va da mai mult, acela să domnească.

Prin astfel de mijloace, toate clasele societății române, clerul, boerimea, armata, burghezia și țăranii, clase care o dată au fost glorificate fiecare după poziținea lor, acuma, toate vor fi demoralizate, conrupte și înjosite.

Prin astfel de mijloace țăranul român care dela Traian, și până la Fanarioți, păstrase cu prețul sângelui lor naționalitatea, limba și costumul cel strămoșesc, acuma de un timp de mai bine de un veac devin obiectul de despoere al Fanarioților.

Numele de Boer Român care altă dată aducea aminte timpurile de independență, bravura militară,

mândria națională, acuma devenise la fel cu o vorbă înjositoare, aceia de *ciocoi,* adică un om ce voește a ajunge la onoruri prin fel de fel de mijloace, intrigi, calomnii și crime și să ajungă nu cu gândul de a putea câștiga țara, ci el și numele lui, un om strein, care să strălucească într'o țară ce nu este a lui.

Acum, boerii, unii emigrau, alții rămânând în țară se amestecară cu Fanarioți și se fanariotizară și ei cu timpul, și astfel caracterul național de altădată fu distrus. De aci născu acea ură a claselor de jos împotriva boerimii, de acum ciocoimea.

Țăranii speriați se desperară și nemaiputând trăi liniștiți pe prispele lor 'și luară lumea 'n cap rătăcind prin codri pădurelor seculare ale munților, cari formându-se mai apoi în bande, luă denumirea după acel șef ca de pildă a lui Tunsu, Mihu, Bujor, Cârjaliu, Codreanu, Jianu și alte bande; punându-și în gând să 'nfrâne lăcomia Fanarioților și a Fanariotisaților

Iată cum se sfârși epoca de glorie din istoria națională a Românilor; după o zi senină, după un cer albăstriu, după un soare strălucitor și cald, a urmat o altă zi de furtună cu un cer plumburiu întunecos, din care a curs trăsnete, smoală și pucioasă.

Abia revenit Nicolae Mavrocordat în țară și noi biruri se pun pe capul locuitorilor ; boerii ce s'au răsculat împotriva dărilor au fost de îndată exilați la Ciprusi în Albania.

Dar ceva și mai îngrozitor : cu venirea lui Nicolae Mavrocordat din nouă ca Domn, intră și ciuma în București.

Domnul însă cu jupânesele de frica ciumei, au trecut la Cotroceni. După ce Domnitorul puse la cale trebile domniei și țărei fiecărui din boieri după cum s'au căzut, a șezut cu toți la Cotroceni de vreme ce boala ciumei se întețise rău în București, lățindu-se în întreaga țară.

Nicolae Mavrocordat la vârsta de 21 ani fusese mare dragoman al Porței, dela 1699 până la 1709 când fu numit voevod al Moldovei venind în Iași la 1710 și șezând un an până la 1711, apoi din 1712—1716 fu trimes în Țara Românească unde domni de 2 ori.

Nicolae Mavrocordat a fost căsătorit de 3 ori : Întâi cu Casandra Cantacuzino fiica fostului domn al Mol-

dovei Dumitrașcu Cantacuzino care domni 1 an (1674—1675). A trăit cu aceasta în vremea când era dragoman la Poartă și a avut un băiat și o fată.

A doua soție s'a numit Pulcheria Tzanki din o familie din Constantinopol și trăi cu ea cât fu domn în Moldova, ea muri când dânsul fuse strămutat în Țara Românească, adică în 1716 și fu îngropată la Mitropolia din București.

A treia oară se însură cu Smaranda lui Panaiotaki care trăi în a doua sa domnie în Țara Românească.

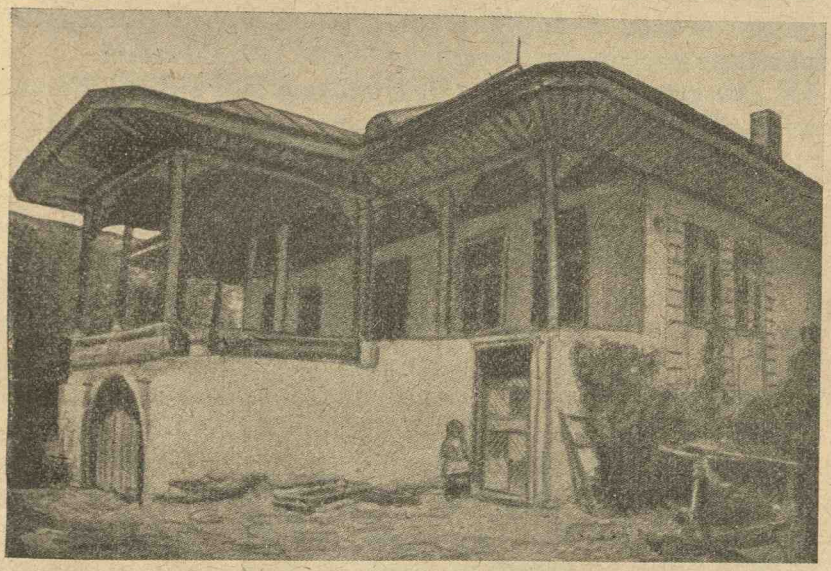

O casă boerească.

La 1722 Nicolae Vodă zidi mânăstirea Văcărești lor de lângă București și peste 8 ani în 1730 Septembrie 3, muri. El fu îngropat în biserică la Văcărești.

Cultura și inteligența lui Nicolae Mavrocordat au fost foarte lăudate de mulți învățați ai veacului său.

Dacă și 'n politică Mavrocordat ar fi urmat altă cale decât aceia a jesuitismului, dacă el nu s'ar fi condus după teoria machiavelică, atunci desigur ar fi fost expresiunea cea mai desăvârșită a unui domn model, a unui om de stat cumpătat și prudent, dar dimpotrivă îl

găsim cel mai mare iubitor al tiraniei, firește nici nu putea fi altfel și altceva decât ca părintele său în care era puternic înrădăcinată acea cangrenă Fanariotică încadrată în principiile unui guvernământ viclean, tiran, despotic și criminal.

La 7 Iulie 1737 armatele Nemțești intrând în Țara Românească cu 5—6000 de oameni ajung până la Cotroceni unde-și stabilesc lagărul, iar *Ghilany*, generalul Nemțesc se instalează în palat la Cotroceni.

Constantin Vodă Mavrocordat, auzind de venirea catanelor fuge la Oltenița și de aci cu ajutor Turcesc merge contra Nemților; aceștia auzind că vin Turcii, părăsesc repede Cotrocenii și trec în Transilvania.

Mavrocordat sosește în București la 5 Iulie 1738, iar armatele sale le pune în bivuac pe platoul Cotrocenilor.

In răsboiul pe care l-au avut în aceste timpuri Turcii în contrt Nemților și Rușilor, Turcii ies biruitori. Sultanul încântat de ținuta vitejească a trupelor sale, în lupta contra Rușilor dărueşte pe marele vizir și pe Suliman Pașa din Ak-Serai cum și la ceilalți Pași cari s'au distins în lupte, cu o mare sumă de bani, din care o parte să se împartă și la ciohodari (soldații).

Soliman-Pașa care acum era în București, fiind un om foarte sgârcit, nu dă nimic la cichodarii lui. Aceștia încep să fie puțin respectuoși față de pașă, care le reținuse bacșișurile sultanului ; Pașa ia pe cel întâi ciohodar ce i se prezintă și-l gâtuește cu propria sa mână pe la orele 3 după amiază (azi ora 6 p. m.) ; ceilalți cihodari văd, dar stau liniștiți deocamdată; pe timpul nopții însă, se sfătuesc cu toții să-l omoare pe Pașa.

Pe când Soliman Pașa dormia mai bine, *Ciohodarii* năvălesc în locuința lui, făcând un sgomot infernal.

Pașa deșteptat de strigătele și vociferările lor, sare din patul său, și cum era în cămașe, sare pe fereastră și încalecă pe primul cal care i se presintă și fuge la palat la Cotroceni ; dar aci găsește porțile Mânăstirei închise; atunci dă drumul calului, iar el se ascunde în viele din jurul Mânăstirei.

Domnitorul înștiințat, trimise oameni spre a-l căuta și cu mare greutate îl găsi pe viteazul Pașa ascuns sub un butuc de viță.

Oamenii domnești d'abia îl scot de acolo și-l duc în palat la Cotroceni unde se afla Prințul.

La 1753 poporul român fiind peste măsură asuprit de Greci și nemai putând suferi greul jug ce apăsa pe grumazul lor, cer dela *Capigi-basa* ca sublima poartă să gonească din Țara Românească pe Grecii. Poarta fiind înștiințată de această cerere, în loc de a goni pe Greci, mazilează pe Matei Vodă Ghica protectorul Grecilor și prin aceasta crede că a satisfăcut cererea Romanilor.

In acelaș timp Neofit Mitropolitul care luase parte și mersese în fruntea obștei Bucureștene la Capigi-basa moare fiind otrăvit de medicul său care era grec.

La 27 Februarie 1739 cronicile ne spun că mare foc a fost în București și că în această vreme ar fi ars Mă-

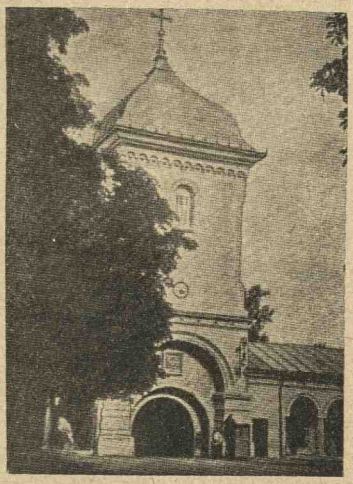

Clopotnița Bisericei Cotroceni.

năstirea Colței, multe alte biserici și vr'o două sute de case. Iar la 24 Iulie acelaș an Soliman Pașa după ce fu bătut de Nemți se întoarce la București, unde Prințul îi iese afară din oraș înainte cu musica, după aceia merseră la palat la Cotroceni, unde luară prânzul împreună „vezi Emile Legrand Ephemerides Daces pag. 257".

După încheierea păcei dela *Cuciuc-Cainardgi* Rusia fiind aproape în continuu răsboi cu Turcii, primele provincii pe cari le ocupau ei, erau Principatele-Române.

In urma unui războiu Ruso-Turc, Rușii se retrag din București, pentru ca să le ia locul Turcii, așa după cum vom vedea că la 12 Mai 1801 găsim la Cotroceni un conac al Ascherlielor „V. A. Urechia Ist. Rom. XI pag. 98" sub comanda lui *Besli-Aga Ibrahim Bosniacul* — Acest Ibrahim scapă Bucureștii de craii dela *Curtea veche*, la rugăciunea câtorva negustori cari rămăseseră aci, după fuga Domnitorului *Mihai Vodă Șuțu*, în a III domnie la 15 Mai 1802. In tot timpul cât Turcii au fost stăpânii Bucureștilor au fost vremuri de grea urgie și nu numai pentru Capitală ci, și pentru țară, dar mai ales și pentru Mânăstirea Cotroceni.

In Buciumul din 1863 luna Mai găsim : Lucrul devenia și mai periculos, când țanțoș și negru la inimă, Fanariotul s'apuca să 'nchidă sau să pedepsească pe unul sau pe mai mulți din boierii pământeni.

Bucureștenii în marginea puterilor lor de pe acea vreme se înrăiau zdravăn. Prostimea, negustorii, preoții cei atât de numeroși, se sculau ca un singur om. Era între boierul cel mare pământean și Bucureștenii din mâna a doua și a noua un fel de legătură, care reamintește legăturile clienților cu patronul lor la Roma.

De aci zarvele și revoltele Bucureștilor, adică, Zarbalicul împotriva boerilor fanarioți.

La 1762 în urma scoaterei din domnie a lui Constanttin Mavrocordat s'a dus mitropolitul din acea vreme Grigorie, dimpreună cu Mihail Cantacuzino și Nicolae Brâncoveanu la Petresburg (Petrograd) la împărăteasa Ecaterina, împreună cu o altă comisie moldoveană de au rugat-o să proteagă țara că au prăpădit-o Turcii cu deasa schimbare a domnilor din fanar.

Cu privire la aceasta iată ce găsim în Cronica *Hușilor* și a Episcopiei de „Melchisedek pag. 306 : In acest an oștile rusești au ocupat Principatele. Intre alte porunci și dispoziții a generalului *Elem* a fost și aceea, de a se trimite câte o deputațiune, din amândouă principatele, compuse din reprezentanți ai clerului și ai boierilor, spre a merge la Petersburg, să mulțumească împărătesei Ecaterinei, că a trimis oștile sale ca să isbăvea-

Ulița Știrbei-Vodă, la stânga în fund, casa lui Ghica, azi Academia Regală de Muzică și Artă Dramatică.
Colecția Zweifel.

Dilip Kumar Roy se atarde de hors cadre lui Cyrus un verdoyant pâturage de Rivaz à vingt Dimanches

scă aceste țări de jugul robiei Turcești, și să ceară dela ea orice vor voi pentru țară.

In fruntea deputațiunei trimisă din Moldova era Inochentie Episcopul Hușilor. Alte persoane din cler mai erau doi egumeni : Arhimandritul Vartolomei Măzăreanul Egumenul Mânăstirei Solea și Benedict Egumenul Mânăstirei Moldovița. Iar dintre boeri Moldoveni au fost: Ioan Paladi biv. vel Logofet și Enachi Milu biv vel Spătari.

Banii de cheltuială pentru deputațiune s'au încredințat Episcopuluhi Inochentie.

In absența lui Inochentie, el a încredințat administrarea Eparhiei Hușilor Episcopului de Roman, Leon precum se vede din cartea mitropolitului Gavril, dată la 20 Noembrie acest an, către clerul țării în genere și în particular către cel din Eparchia Hușilor.

Deputația moldavă luând dela sfatul țării mai multe suplice și scrisori, către împărăteasa, către Synod, către Feldmareșalul *Rumianșof*, către ministru, a plecat la Petersburg în luna Decembrie și a ajuns la 9 Mai, anul următor.

La 28 Martie, s'a înfățișat la Impărăteasa. Ziua de 28 Martie, când s'a făcut prezentarea, era în Duminica Floriilor.

Au fost prezentate odată amândouă deputațiunile Principatelor.

Li s'au trimis carete cu câte 6 cai, de i-au dus mai întâi la biserica curții unde au ascultat Liturghia ; apoi împreună cu toată suita împărătească, au fost introduși în salonul numit *„Cavaler-Gvardeiscaia“*.

Venind împărăteasa acolo, maestrul de ceremonie i-a prezentat deputațiunile române.

Dintru'ântâi a rostit Inochentie oratiunea din partea deputațiilor Moldoveni, apoi s'au dat împărătesei scrisorile din partea țării și deputații i-au sărutat mâna. Deasemenea s'au urmat și din partea deputațiunei Muntenești, în fruntea căreia era *Mitropolitul Grigorie*.

In urmă împărăteasa a declarat amânduror deputațiunilor, prin vițe cancelarul, că primește sub stăpânirea sa amândouă țările Române.

Reproducem aici și discursul rostit de Inochentie

către împărăteasa Ecaterina, după cum îl găsim în Arhiva română f. 197.

In fruntea discursului prestau, ca temă, aceste cuvinte :

Toată fapta cea bună, fiind însăşi de sine slavă şi laudă nu poftește nici o laudă. Oratorul apoi urmează aşa :

Ştiu că nici ţie, nici Măriei Tale, nici un cuvânt de laudă nu-ţi trebuesc, de vreme ce întru toate laudele eşti îmbelşugată, şi împodobită, nu numai cu faptele cele bune, ci şi cu înţelepciunea, ca a lui Solomon, eşti de Dumnezeu dăruită. Ci noi aducând semnul osârdiei noastre, învrednicindu-ne a sta înaintea Stăpânirei cei făcătoare de bine a împărăţiei tale, îţi închinăm mulţumirile noastre cele smerite şi nevrednice. Pentrucă tu singură n'ai suferit, pentru milostivirea milei tale, a vedea pe neamul creştinesc, necăjindu-se de pismătăriţii, vrăjmaşi ai credinţii noastre. Tu nei isbăvit de sub cumplitul jug al robiei ! Tu ne-ai primit sub acoperământul sceptrului Tău celui împărătesc, Tu ca o maică milostivă, ne-ai lăsat întru toate orânduelele şi obiceiurile cele vechi ale noastre.

Vom mărturisi bunătatea, vom vesti mila ! Nu vom tăinui facerea ta de bine. La tine cădem, ţie iarăşi cu dedinsul ne rugăm, să nu ne părăseşti, nici să ne laşi, ca să venim întru cea desăvârşită peire şi să nu ne ruşinăm întru nădejdea isbăvirei noastre, ce am pus după Dumnezeu, la prea înalta împărăţia ta, ci ori cu ce chip va găsi înţelepciunea şi milostivirea Ta, să fim mântuiţi până în sfârşit. Ca şi noi, şi toată obştea ţării noastre să ne numărăm în rândul altor robi şi supuşi ai împărăţiei tale.

Şi deapururea să rugăm pre înduratul Dumnezeu neîncetat pentru întreaga sănătate şi îndelungimea de viaţă a înălţimei tale, şi pentru ca să supue sub picioarele tale tot vrăjmaşul şi pizmaşul, şi să arate pre împărăţia ta izbăvitoare şi mântuitoare a tuturor credinciosilor Pravoslavnici creştini cu slavă vecinică. Amin.

Deputaţia Moldovei a petrecut în Petersburg până la 17 Iulie, acea muntenească a plecat de îndată în ţară. Deputaţia Moldovenească a stat 5 luni, aşteptând răspunsuri la scrisorile ce dusese din partea ţărei.

In acest timp deputații au vizitat toate locurile și lucrurile însemnate ale acelei Capitale. Arhimandritul Vartolomei a făcut și o mică descriere a acestui voiaj, deși în cea mai mare parte foarte seacă. Inochentie a plecat la 17 Iulie, iar cei doi egumeni au rămas până la 27 Iulie în Petersburg pentru a dobândi dela împărăteasa vestminte, odoare și cărți pentru mânăstirile lor pe care le au și dobândit, anume : câte trei rânduri de vetminte, cărți și vase de argint. Episcopul Inochentie a căpătat și el un rând de vestminte archierești cari și azi se află la Huși, apoi i s'a mai dat : o mitră de catifea vișinie cu finifturi și un sacos de buhur roșu cu fluturași galbeni

Cât au stat în Petersburg au mai tradus și Liturghia arhierească Slavonă care traducere se păstrează în Biblioteca Iași. Aceasta este ceadintâi liturghie arhierească în limba română, dar încă netipărită până azi.

Reproducem aci propriile cuvinte ale traducătorului și scriitorului Liturghiei :

In pre norocitele zile prea blagocestivei însuși stăpânitoarei Marei Domnei noastre Ecaterina Alexievna imperatriță a toată Russie. Și diadoliului ei binecredinciosului Domn Țarevici și marelui Cneaz Pavel Petrovici. După archierească osardie a prea osfinții Sale Kir Inochentie Episcopu Hușului sau tălmăcit depe slovenie și s'au scris pe moldovenie această Sfântă Carte Cinovnic a Sfinției slujiri arhieresci, sfânta împărătească cetate Sanctpeterburg, în anii dela Cristos Mântuitorul nostru 1770 în luna April. De smeritul și mult păcătosul Vartholomei Măzereanul Arhimandrit Sfintei Monastiri Solcăi din Moldova. In descrierea sa se tânguește că întoarcerea lui a fost foarte periculoasă, atât din partea hoților, a ciumei cât și a lipsei de bani, că Inoghentiu la plecare din Peterburg le-au lăsat puțini bani de călătorie spre țară.

La 1769 Rușii intră pentru prima dată, ca ostași și cu armată în București. Atacă Curtea Domnească, arestează pe Grigore Vodă Ghica și guvernează țara prin generalii lor.

In vremea aceasta bătrâna Curte Domnească, nimeni nu o mai locuia ; prin beciurile de jos și prin vechile odăi ale Seimenilor, prin pimnițe și chiar prin

odăile de sus se strângeau lepădăturile Bucureștilor și făcură din măreața clădire a bătrânilor Domni, un fel de cuib de pungași.

Din acest timp se auzi în București vorbindu-se de „Crai dela Curtea-veche.

In acest an (1769) s'a mai încheiat și pacea dela Kuciuk-Kainargi. Prin această pace s'a dat boerilor și negustorilor din București, căi cu totul noui în afacerile lor.

In anul 1770 Bucureștenii încurajați poate de blândețea prefăcută a Rușilor îndrăsniră boerii, cu clirosul și negustorii țărei în cap cu bătrânul mitropolit Grigore II după cum găsim în V. A. Urechie Ist. Rom. pag. 12 să plece la Poartă la Constantinopole și să ceară Sultanului a goni pe Greci din țară și a se plăti Porței numai tributul din vremea lui Mahomet IV.

La 1774—1780 domnește în Valachia Alexandru Vodă Ipsilante în care timp Bucureștii cresc și strălucesc fiind liniște și pace. Ambasadorii creștini de prin Constantinopole încep a ne vizita, unde sunt bine primiți, cea ce îi fac a sta mult timp la noi în țară.

In vremea acestui domn, legăturile comerciale între negustori Români și Vienezi devin foarte mari.

Tot aci putem spune că Alexandru Ipsilante ocupându-se foarte mult de București și voind al ridica la nivelul celorlalte orașe mari, pe cât este cu putință, împarte orașul în 67 mahalale dând fiecare mahala în sarcina unui mai mare a îngriji de tot ce va avea ea nevoe.

In anii domniei sale își face și un palat în mijlocul viilor din dealul din fața mânăstirii Mihai Vodă, palat locuit și de năsdrăvanul domn Mavrogheni.

Carra în Hist. dela Moldavie și dela Valachie pag. 360 spune *că în vremea lui Alexandru Ipsilante în București se aflau 28 de mânăstiri, 31 de biserici de piatră, 20 de lemn, 10 schituri, 10 școli publice, 35 de caase boerești și 7 hanuri de piatră.*

Oamenii din Valahia, din cauza multor suferințe din partea domnilor fanarioți se făcuse foarte răi, părăsind traiul lor simplu și cuviincios, deveniseră mândri și îngâmfați, și ca urmare, începură să se pizmuiască fiecare. încercând să se ridice deasupra aproapelui său; după cum găsim scris și în Analele Academiei Române

Tom. XXXIII, pag. 8. O povestire în versuri despre Domnia lui Mavrogheni.

Și astfel învrăjbirea oamenilor, mânia rău pe D-zeu că trimise asupra lor dese schimbări de domni, căci dela pace și până la domnul Mavrogheni, se mutară trei domni, care cu toată bunătatea și blândețea lor, nu isbutiră să mulțumească toate poftele oamenilor valachi.

Și după plecarea lui Șuțu nu se știa cine să urmeze; se vorbea de Moruzi și aceasta provocă îngrijorare, căci se știa cum acesta se purtase în Moldova ; în sfârșit se află că domnul va fi Magroheni.

Lumea îl aștepta pe Mavrogheni să vie ; unul însă care'l știa, plângea țara spunând că va fi un tiran groaznic, dar cei ce'l auzea, nu-i da crezare.

Cum sosi domnul, lumea se duse să'l vază.

Dar îndată ce se înscăună, se văzu și firea prefăcută a acestui Domn. La început arăta o mare dărnicie și mare evlavie, poruncind preoților să țină mereu bisericile deschise și să nu lipsească, căci îi cerceta pe neașteptate, travestit în felurite porturi.

Lumea nu înțelegea firea ciudată a lui, văzându-l aspru și tiran și'n acelaș timp evlavios și darnic; căci se lăuda cu avuțiile sale.

Unii îl țineau drept un om de rând, speriat, că devenise domn, alții îl credeau smintit.

Și peste toate acestea mai veni la 1787 și vestea despre izbucnirea războiului Ruso-Turc, la care poporul român, tare se mai întristă, văzându-se strâns ca între două focuri : de o parte greutatea de a trăi sub oblânduirea lui Mavrogheni, de altă parte, nevoile pe care le aducea războiul.

Și nu mai trecu mult și se mai auzi că Austria pornește și ea răsboi, dar vestea nu se prea crezu până când Nemții din țară, plecară cu agentul lor.

Cronicarul ne spune, că atunci toți desnădăjduiră amintindu-și de silniciile răsboiului, de volintiri și de robire. Dar se liniștiră că zvon auziră iarăși: luptele se vor da pe mări, nu pe pământul românesc și că Domnul se gândește a-i apăra gătind oaste și chiar împotriva exceselor turcești. Așa, o parte din oaste o și porni spre Buzău. Dar pe drum întâlnindu-se cu Turcii, neobișnuiți și fricoși (oastea fiind formată din adunături de oameni

fără nici un căpătâi și mai cuseamă Sârbi și Bulgari de peste Dunăre) și cum umblau mai mult beți, fugiră din fața Turcilor părăsind tunurile și căruțele cu proviziuni. Arnăuții care'i urmau, de îndată îi înlocui și ținură piept Turcilor, scăpând atât muniția cât și pe voluntiri a nu fi măcelăriți.

Acest lucru, mare spaimă produse în Bucureștii ceea ce provocă fuga a o mulțime de boierii și fețe bisericești.

Boerii aflați pe la moșiile lor, întorși la București, spuse lui Vodă de cele întâmplate cu volintirii cum și de fuga multor boerii peste hotar. La acestea, Domnul tare se înfurie și neavând credință nici în boerii rămași, iar pe de alta având prilej de a se îmbogăți mai cu seamă cu avutul celor fugiți, porni persecuțiuni mai întâi asupra fugiților și apoi împotriva tuturor boerilor.

Domnul la această nelegiuire a fost îndemnat și povățuit de mulți alții boeri intrigați și de rea credință, și ajutat foarte mult de grecul Dumitrache, fost brânzar, iar acum staroste de cojocari, care brutaliza, înjura și chiar bătea pe boierii.

Auzind că Nemții au pornit spre Țara Românească, domnul trimete pe Clucerul Chugiul ca să-i oprească. In schimb poporul îi aștepta cu mare bucurie, nădăjduind că ei vor goni pe Turcii; dar oastea Nemțească era atât de fricoasă, încât Turcii i-au măcelărit, aducând care întregi de capete tăiate. In urma acestor izbânzi, Turcii deveniră foarte impunători și neîndurători pretinzând mereu zaharele (alimente) și pe lângă dânșii jefuiau șialții nu numai pe locuitorii Capitalei, ci și pe sătenii.

In timpul acesta ivindu-se un prezicător numit *Perdicari*, prezise lui Mavrogheni o mare victorie va avea cât mai curând. Incurajat, nebunul domn de această prezicere, ca să nu o scape, și poruncește Turcilor să năvălească peste munți și să ia Brașovul.

Turcii pleacă, trec munții, dă asalt vămii și se crede că ar fi isbutit să meargă înainte, dacă nu cădea căpetenia lor *Cealâlogiu*, cari ne mai fiind conduși îi luă frica, astfel că se mulțumiră a da foc vămii și se întoarseră îndreptându-se spre Văleni.

Domnul înștiințat că s'a cucerit vama, se grăbește să comunice aceasta Porții.

Sultanul curios de această izbândă, trimete cercetători să vadă întru cât este de adevărată ştirea lui Mavrogheni. Din cele aflate, se adevereşte că Turcii au atacat vama, dar n'au putut a o lua din cauza morţii căpetenii lor.

Mavrogheeni înştiinţat şi el despre aceasta, porneşte singur în lagăr, apoi cu toată armata, porunceşte la Ploeşti ca să reînceapă atacul vămii.

In vreme ce Turcii plecară spre vamă, Mavrogheni îi lasă şi porneşte prin judeţe, ceeace face să se nască bănuiala că voeşte să fugă, dar el se întoarse la Bucureşti de unde porunceşte să se ridice o nouă oaste. Ţăranii se înrolau voioşi pentru că scăpau de dări.

După ce înjghebă oaste, povăţui pe soldaţii, ţinându-le o cuvântare, să fie ascultători de şefii lor; dar soldaţii după solemnitate se puseră pe beţii, aşa că la o inspecţie ce făcu Mavrogheni, în loc a vedea nişte soldaţi cu curaj şi buni de luptă, nu-i inspiră decât milă şi dispreţ.

Nu era nici o speranţă în ei şi asta se dovedi şi mai mult, căci în curând auzindu-se de venirea Nemţilor, atât ei cât şi Turcii, fugiră, mai ales (cum spune cronicarul) după ce se traseră clopotele.

Poporul ieşi atunci înaintea Nemţilor şi admira oastea lor frumoasă, care se temea însă de Turci şi nu intră în oraş decât cu mare greutate.

Lumea privi cât privi oastea Nemţească şi bucuroşi că au scăpat de Turci şi în nădejdea că ţara va avea de-acum linişte, porniră fiecare pe la casele lor.

Mavrogheni a fost singurul domn Fanariot care şi-a atras mai mult ura contimporanilor săi. Fanarioţii, boierii, Austriacii şi o parte chiar din demnitarii Turci, aveau motive serioase spre a se plânge de dânsul. Neputând izbuti cu pârele şi cu plângerile lor la Poartă, unii din boieri îşi vărsau necazul alimentând direct sau indirect presa Austriacă cu informaţiuni menite să arate pe domn în lumina cea mai nefavorabilă.

Ca să vedem cum ziarele Austriace vorbeau despre Mavrogheni, dăm aci în traducere, spune d. N. Docan în lucrarea : *O povestire în versuri despre domnia lui Mavrogheni,* următoarele :

1) *Caracterul Domnitorilor Moldovei și al Țării Românești.*

Domnul Țerii Românești, care era foarte devotat Porții, voi să dovedească și în mod efectiv acest devotament, din care pricină comise felurite cruzimi. Spre acest sfârșit puse de ucise mai mulți din supușii săi, care soartă ar fi trebuit s'o sufere înaintea tuturor boerului Kimpina (Câmpineanu) care plecase sub protecțiunea chesaro-crăiască. Ambițiosul Mavrogheni puse să se devasteze moșiile boerului și îndeosebi Câmpina, dela care își trăgea aceia numele și porunci ca familia lui să fie transportată la Constantinopole.

Pe capul vătafului din Câineni, puse un premiu de 5000 lei, pentru că acesta fusese nevoit să sufere ceeace nu era în puterea lui să schimbe, anume ca trupele K. K. să nu ia în stăpânire Câinenii.

Spre a'și face și mai mari merite la Poartă, Domnul înjghebează o armată de 8000 oameni la cari se uni mai târziu și 3000 de Turci.

Aceasta fu armata care întreprinse pe urmă diferitele atacuri împotriva trecătorilor Transilvaniei.

Acelaș ziar peste o lună ne dă un alt articol intitulat :

Măsurile luate de Mavrogheni cu privire la răsboi și procedarea lui groasnică în Țara Românească.

....Numai în București se număra peste 15.000 de Turci, către fruntaria Transilvaniei aproximativ un număr de 7000, cari atacau când o trecătoare când alta și năzuiau să pătrundă peste hotar.

Focșanii erau hotărîți ca punct de concentrare a armatei lui Mavrogheni, și în regiunea acestuia își așeza trupele din primul lagăr. Bucureștii caută să'i întărească cât mai bine. Dela mânăstireaCotroceni și până la Oborul de afară se săpară redute. Noua Curte Domnească (azi Arsenalul Armaatei din str. Uranus) și curtea metropolitană erau pline de tunuri.

In casa agenției împărătești romane (agenția austriacă) locuia marele spătar și inposta reședință a consulului rusesc, un agă.

In mânăstiri și în hanuri fură zidite toate ferestrele și ușile mici, și după cele mai strașnice porunci ale Domnitorului, porțile trebuia să stea zi și noapte

deschise și nimeni n'avea voie să introducă în dugheni mărfuri nouă sau să scoată pe cele ce se aflau pe loc.

La toate colțurile piețelor și ale ulițelor stăteau santinele Turcești, cari trebuiau întreținute de locuitori pe socoteala lor. *De asemeni Domnul prefăcu o biserică ortodoxă într'o moschee turcească.*

Este îngrozitor cu ce cruzime storcea Mavrogheu sume enorme dela oamenii pentru diferite improvizații care bogații și le însușia :

Astfel : cei mai în vârstă din principii Brâncoveanu trebuia să contribue cu 50.000 lei, cel mai tânăr cu 20.000, boerul Cornescul 20.000. Mitropolitul tot atât și în această măsură, fiecare boier, episcop sau egumen, trebuia să dea o sumă proporțională. Pe episcopul Râmnicului Filarete, îl despuiă de toate moșiile și bunurile sale.

Numai dela breasla cojocarilor stoarse 50.000 lei, și tot atât dela breasla negustorilor, numită a bogasierilor.

Nu de ajuns că fiecare negustor trebuia să contribue ca membru la dările comune ale breslei ; el era încă impus pe deasupra după starea averii sale cu prestațiuni cari se urcau dela 1000 la 5000 lei. Dela un negustor mai mare numit Papasolu, ceru 500.000 lei, și pentru că acesta nu putut sau nu voi să'i dea, puse să'l arunce în temniță.

Procedarea Domnitorului Mavrogheni era groasnică față de cei vii, dar nici față de morți nu era altfel. El se înfățișa ca moștenitor universal al tuturor răposaților cari lăsaseră averi. Intâmplându-se să moară un anume Athanasie Chodovovsld, el se făcu stăpân nu numai pe întreaga lui moștenire, dar răpi chiar și văduvei numitului, giuvaerurile ei.

Apăsările lui mergeau și mai departe. In casele boierilor și ale negustorilor încuartiruia Turci, astfel că în unele locuiau până la 50.

Cine voia să se libereze de aceasta, trebuia să plătească câte 5 lei de cap. Câțiva făcură aceasta ; dar abia trecu o săptămână și Domnul le trimise Turcii îndărăt, poruncindu-le să părăsească casele lăsând pe loc înzestrările

Tirania lui Mavrogheni nu se mărginea numai la

stoarceri de bani, bănueala, nedespărțita tovarășe a tiraniei îl împingea la cruzimi neauzite, cărora căzură victime mai ales fiii lui Filipescu un mare boer.

Pe aceștia îi ținea închiși într'o odăiță în care se întreținea mereu un fum înecăcios și punea să'i arză pe piept cu potcoave înroșite în foc.

Pe frumoasa soție a unuia dintr'înși o fiică a boierului Sturza o trimese în dar unui pașă. In sfârșit după ce'i maltratase în acest chip, și după ce le confiscase toate moșiile, trimise pe tată și pe fiu peste Dunăre.

Trista soartă a fiilor săi făcu asupra nenorocitului părinte o stare de impresiune, încât își pierdu mințile.

Tot astfel a confiscat Mavrogheni toată averea mișcătoare a Clucerului Câmpineanu și a lui Gheorghiță Cantacuzino, fratele Spătarului Măgureanu, care pe atunci se afla în Sibiu și a trimis pe soțiile lor, precum și soția și pe fiul lui Văcărescu la Constantinopol. Cel mai în vârstă din Brâncoveni cu soția și cu nepotul său boierul Moruzi cu întreaga lui familie, cel mai mare din fiii lui Ghica, fii celui mai tânăr din Brâncoveni și mai mulți alți fură din potrivă exilați la Nicopole. Temnițele din București, catul de jos al curții nouă și al curții vechi, până și pivnițele erau pline de persoanele cele mai de seamă.

Vinele cele mai neînsemnate le pedepsiau tiranul cu o severitate barbară. Pe doi bețivi care la lăsatul secului de carne își sloboziseră în chef pușile, puse de-i spânzură pentru că câți-va Turci speriați de împușcături, aruncaseră șeile pe caii, ca să fugă.

Intreg poporul se văita și jălea și abia putea aștepta ceasul mântuirii lui de acest tiran.

Ioan Ghica în Convorbiri Economice Vol. 2. Buc. 1870, p. 558, spune :

„Mavrogheni a venit pentru păcatele și pieirea țării, era un fel de Croncan, care se arunca asupra satelor și orașelor, pustiindu-le și jefuindu-le și din această pricină nu se putea împăca cu boierii. Și ca adaos mai putem spune că mai mult ca o bătae de joc asupra Bucureștenilor după cum vom citi, Mavrogheni a organizat corpul pompierilor (Tulumbagiilor).

Cronicari ne mai spune că la 15 Noembrie, la ora 3 după amiază, Domnul Mavrogheni a strâns la Zimni-

cea pe malul stâng al Dunărei pe toți boerii săi și o mulțime de norod și și-a luat pentru totd'auna rămas bun dela ei. In cuvântarea sa le-a reamintit toată munca sa depusă de un an și jumătate ca să apere poporul Românesc.

La 1790-1791, soția lui Mavrogheni era în Constantinopole unde urmăria reabilitatea memoriei soțului ei șiscoaterea de sub sechestru a averii confiscate, după uciderea lui Mavrogheni.

Indată după plecarea lui Mavrogheni, intra în București Nemții cu coadă ai principelui de Coburg : el a tras la episcopia Râmnicului, astăzi grădina Ateneului, pe podul Mogoșoaei (calea Victoriei) iar tabăra oștirilor a fost în capul podului Beilic, locul unde este astăzi cimitirul Belu și cimitirul Militar și se întindea pe câmpie aproape de Văcărești ; mai pe urmă o parte din oștire a fost trimesă la înconjurarea Giurgiului ; dela Văcărești din tabără erau pichete la distanță de un sfert de poștă unul dealtul, până în Giurgiu ; la fiecare pichet era câte un căprar cu 6 husari, având ridicate câte o prăjină în cap cu un șomoiog de paie muiat în păcură, de care atârna un șireang gros făcut de paie, muiat asemenea în păcură. Aceste șomoioage erau telegrafia militară.

La caz de trebuință, li se dedea foc din pichet în pichet și astfel ajungea până la București vestea de biruință sau anunțarea de retragere.

Aceștia sunt Nemții de-al doilea, căci primi sunt aceia care au venit în vremea lui Constantin Brâncoveanu.

Nu trebue trecut cu vederea a nu se povesti, intrarea haslie în București a lui Coburg care se făcu cu mare pompă.

In Analele Academiei, Tom. XXXIII, No. 6, pag. 464 spune : Intrarea în București a lui Coburg se făcu cu deosebită pompă. Poporul și boierii trecuți la Nemți îl întâmpinară la porțile orașului ; acolo fu ajutat să se urce pe un armăsar alb splendit harnașat după moda turcească, dar prevăzut cu o șea orientală pe care Coburg nedeprins, nu se putea ținea în echilibru.

Astfel în sunetele clopotelor și în strigătele mulțimii, susținut, ca să nu lunece de câți-va boieri în dreapta

ș ialții câți-va în stânga, străbat Capitala în chipul cel mai neplăcut posibil. Cortegiul oprindu-se mai întâi la biserică unde se sluji un te-deum, apoi la palatul domnesc unde i se arătară apartamentele domnului fugar, și în sfârșt la curtea boerească unde fu găzduit.

După ce se așezară în țara cucerită în chip atât de neașteptat, Nemții, sociabili de felul lor se puse în-

Trimirea Prințului de Coburg în București.
(Col. Academiei Române).

dată pe petreceri. Numai de cât se înființă un *casino* pe care Coburg îl vizita zilnic.

Se întemeiă și o bancă în deosebi însărcinată cu înlesnirea circulațiunii banilor între București și Viena. Chiar un teatru avem aci, teatru care e bine înțeles astfel cum și-l poate închipui cine-va dincolo de fruntariile Europei civilizate.

Palatul domnesc fu transformat într'un local de petreceri în cari se dădeau regulat de două ori pe săptămână baluri, iar boierii și jupânesele intrară în contact mai direct cu Nemții cei cu coadă.

Iarna Nemții o petrecură cu bine în muzici și baluri după obiceiul lor.

In Februarie, Coburg cade greu bolnav de o inflamație pulmonară ; iar la 5 Aprilie următor, armata română și divanul jură credință noului împărat Leopold II, în fața lui Coburg cu obicinuita solemnitate. Se traseră nemuritoarele salve de tunuri și seara principele dă un mare bal.

După bătălia dela Focșani și Martinești cum și după jafurile Domnului Mavrogheni, oricine 'și poate închipui destul de lesne cum era fisionomia Bucureștilor. Și nu a trecut mult că armata Rusă, sub comanda lui Suvarof intră și ea în Țara Românească, unde aceleaș chefuri și petreceri se fac pe spinarea tot a locuitorilor.

Țara avea deci acum două armate de ocupație, mulțimea liftelor streine pripășite în București, bolii, foamete, sărăcie la culme că abia mai putea răsufla oamenii, iarnă grea, vara secetă că se uscase firul în rădăcină, cutremur de pământ, cu focuri și câte alte năpăstii Dumnezeești !

Și atunci ne întrebăm, oare cum Românul nu s'a sufocat de tot, cum a putut suporta Țara atâtea greutăți; dar Românul este tare, răbdător și are nouă vieți.

Săraca Țara ! strigă Dionisie Eclesiarhul, și noi : Sermanii București.

Inainte de a trece spre secolul XIX, să citim din articolul d-lui Pomescu Gilli cum a văzut Bucureștii în anul 1800 un Ungur :

Contele ungur *Vincențiu Bathyany,* bine cunoscut în Transilvania, a făcut o călătorie prin Ardeal, Bucovina șiMoldova, despre care relatează într'o cărticică apărută la Pesta în 1811 aflată în Biblioteca ce'i poartă numele.

Această carte a rămas necunoscută cercetătorilor noștri până acum, în urmă când d. profesor Em. Grigoraș a semnalat-o și a comentat-o într'un articol publicat într'un ziar de seară.

Acest călător sever, care ne-a privit cu ochiul necruțător al ungurului din fire neprieten încă din secole spre românii și ca om cult și rafinat ce mai puțin putea gusta civilizația pretutindeni răspândită în bietele țări românești din epoca fanariotică, a mai întreprins o călătorie spre Constantinopol, cu care prilej a trecut și prin București.

Povestirea acestei călătorii scrisă în limba germană și făcută sub formă de scrisori, publicate mai întâi într'o gazetă Ungurească în anii 1802 și 1803 a fost tipărită la 1811, într'un volum mic în 8°, intitulat *„Reise nach Constantinopol. Pesth, bei. E. A. Hartleben.*

Scrisoarea XXV-a este dată din București pe care îl compară cu Zombar, Theresiopul sau Debrețin, atât ca împrejurimi lipsite de relief și interes cât și ca străzi urâte, murdare, acoperite cu bârne sub care colcăe noroiul sau praful. Vânturile puternice iarna, aerul greu și viciat de miasme rele în timpul verei, apa cea rea de băut precum și lipsa distracțiilor publice, măresc neplăcerile acestui oraș care numără totuș peste 80 mii suflete.

Locuitorii cei mai întăriți sunt negustorii Greci și Turci, meseriașii Germani și un mare număr de boerii proprietari de pământ, pe care însă nu 'l locuesc de frica țăranilor împinși ușor la nelegiuiri de mizerie.

Contele Ungur constată starea de degradare în care a ajuns Valahul în urma nesfârșitelor suferințe de care a avut parte de la supunerea Daciei de către Traian. până în zilele noastre. Industria, agricultura și creșterea vitelor se practică în mod rudimentar ; dela uneltele omului sărac până la prețioasele stofe ale boerului, nimic nu se lucrează în țară, iar Transilvania, în special Basarabia, are însemnate avantagii de pe urma inactivității vecinilor săi, grație amabilității agentului Austro-Ungar d. von Markeliuș contele s'a bucurat în capitala Valahiei de o ședere agreabilă și a putut fi presentat cu cinstea ce i se cuvenea, prințului domnitor Murosio (Moruzzi)). Urmașul său a fost Hospodarul Ipsilante, care fusese de curând înlocuit de sublima Poartă. n. traducă). Palatul princiar, înconjurat de ziduri groase, nu avu darul să mulțumească ochiul străinului, sala de audiențe, foarte spațioasă spoită cu var, pare veselă, grație luminii ce venea din belșug prin ferestre.

Călătorul fu primit de principe după moda Turcească și poftit alături de dânsul pe divan.

Conversația se făcu în Italienește și a putut convinge pe oaspete de inteligența și cultura domnitorului.

Se servi nelipsita cafea, șerbet și siropuri parfumate. La plecare contele dădu bacșiș numeroșilor servitori și soldați de gardă.

Se îngrozi când i se descrise chipul barbar cum fusese ucis predecesorul prințului Moruzzi, nefericitul Hangerii. Cu ocazia unor vizite ce le făcu în oraș, se convinse că interiorul caselor era prost orânduit : ime-

diat ce eram primiți undeva ne spune călătorul — ni se presenta, în farfurii de sticlă, un fel de zeamă întărită de fructe sau foi de trandafir.

Trebuea să luăm din fie care, căci refuzul nostru ar fi luat drept ofensă și neîncredere în gazdă.

Fiecare prinț al Valahiei obișnuia să-și facă o grădină și un chioșc. Actualul prinț nu și le-a făcut încă; era de abia de un an aci ; grădinele predecesorilor săi sunt parte distruse, parte neînsemnate.

In general lipsa de piatră, de lucrătorii dibaci, precum și ținutul peste tot șes nestrăbătut de vre-un isvor limpede, fac aproape imposibilă realizarea aci a unei construcțiuni care să mulțumească pe cunoscător. După ce a căpătat amănunte asupra constituției și formei de guvernământ a Valahiei, călătorul nostru e mulțumit să conchidă : *„equibus ipse malis careas quia cernere suave est“*.

Principi care își datoresc situația întregilor Seraiului sau unor promisiuni pe care nu le pot îndeplini fără să jefuiască țara cari tremură veșnic de lăcomia sau toanele marelui vizir, boeri cari sug nepedepsiți măduva supușilor lor, pentru ca și ei, la rândul lor să fie storși. Lipsa de reale și cinstite atribuțiuni ale autorităților publice, lipsa de orice organ al voinței publice ignoranță patentă lene și superstiție, nu sunt acestea cele mai grele plagi pe care le poate îngrămădi mânia soartei asupra unui popor ?

Ceeace mi-a atras în special atenția — ne spune contele după reflexiunile amare de mai sus — sunt numeroasele echipage ale boerilor localnici. Inchipuiți-vă trăsuri, din acelea care erau la modă la noi acum 20 de ani, cu cai răi, ale căror hamuri rupte sunt împodobite, cu ciucuri colorași; pe capră, un Valah pe jumătate gol, sau îmbrăcat grotesc, care primește groasnice lovituri de câte ori trece cu trăsura peste o gaură din caldarâmul străzii pe când stăpânul său, căruia îi lipsește din îmbrăcămintea turcească numai turbanul, se întinde cât poate pe pernile trăsurii.

Cine n'are echipaj aci nu are nici o trecere și nici o boeroaică nu s'ar încumenta să facă un pas pe jos.

Dificilul nostru Ungur nu se poate opri să nu comparae sărmanele echipagii Valahe cu cel din orașele Un-

gariei, Vienei, Bruxelului sau Londrei, orașe pe care, probabil, le-a vizitat anterior.

Scrisoarea XXVI-a este datată tot din București și coprinde la început reflexiunile ce i-au fost sugerate de măreția pozițiilor prin care a trecut venind din Transilvania, pela Turnu-Roșu, Curtea de Argeș....

Este mulțumit de serviciul de postalion cu ajutorul căruia e transportat repede. La prima stație se plătește taxa pentru toată călătoria; primește apoi o chitanță pe care prezentând-o conducătorilor din stațiile următoare, aceștia îți procură caii prevăzuți în această chitanță.

In fiecare stație se găsește disponibil un mare număr de caii și dacă numărul acestora nu e suficient, șeful poștei îi procură de unde crede că-i poate găsi.

Când Batthyany ese din țară și pătrunde pe teritoriul patriei sale, se simte atât de fericit încât compune câte-va versuri de caldă salutare și credință, constatând că de-ar fi în Paradis tot exilat s'ar simți.

Și acum să vedem ce s'a mai întâmplat în anii ce urmară lui 1800 :

La 1801 avem pustierea Bucureștilor de groaza *carjaliilor* un fel de haiduci — dar mai mult niște *tâlharii.*

In 1802 — în ziua de Vinerea-Mare a fost un mare cutremur de pământ care pe lângă alte clădiri a dărâmat pe jumătate și turnul Colței. Și locuitorii Bucureștiului nu s'au mâhnit de dărâmarea caselor și multor biserici, cum s'au mâhnit de dărâmarea acestui turn ce împodobea orașul.

Cu dărâmarea lui, a căzut și marele clopot ce era așezat taman în partea cea mai de sus a turnului știrbindu-se la o margine.

A stat mulți ani în curtea spitalului fără să fie întrebuințat ; însă în 1843 când fu ales de țară ca domn George D. Bibescu, atunci, se spune că, *pe crivave țipene așezându-l, l'au tras așa știrbit cum se afla, ca să facă și el gloria acelei zile fericite și memorabile când a fost dat țărei să'și aleagă singură Domnitorul fără nici o poruncă din partea Porții.*

Peste puțin timp însă, clopotul a fost iarăși scoborît. Acel clopot bine turnat, bine lucrat, plin de orna-

mente, pe care era o întreagă inscripție istorică: cei trei Ierarchi și frumoasa marcă a țărei noastre s'a putut vedea până la anul 1918 când în luna Februarie armata de ocupație vremelnică Germană la sfărâmat împreună cu toate celelalte clopote de pe la bisericile Bucureștiului, făcând din ele obuze, tot împotriva noastră. In această vreme mă aflam rănit grav în Spitalul Colții, când *d-na doctor Trancu Rainer, numită din acea vreme și mama răniților lăsați în București* vine în salonul ofițerilor și plângând, spune: A început maică să ne sfărâme și odoarele bisericești. Auziți cum distruge clopotul dela biserica Spitalului în care ne aflăm adăpostiți. O mare întristare coprinse pe toți cei 10 ofițeri și nimeni nu zise nimic; în tăcerea cea mai mare un suspin adânc se auzi !

In sfârșit, azi suntem și fără turn și fără clopot. Turnul s'a dărâmat în 1888 de către Primarul Pache Protopopescu sub motiv că este șubred și amenința a cădea.

Odată din cauza cutremurului cu căderea turnului Colți și dărâmarea multor case și biserici tradiția spune că pământul a crăpat în oraș și 'n două locuri a eșit păcură.

Colonelul Papazoglu ne spune că ar fi văzut părintele sau această minune : Una crăpătură de pământ era în suburbia Slobozia, aproape de biserică, și alta în grădina de zarzavat care exista până mai deunăzi, sub dealul din dreapta Mitropoliei, în spatele hotelului Nemțoaica, grădină care se întindea până în str. 11 Iunie.

La 28 August 1804 Capitala este mistuită de un mare foc; multe hanuri, prăvălii și case sunt făcute cenușe.

La 1812 Vodă Caragea este numit domn în Țara Românească. In ziua de 12 Decembrie, intra cu mare pompă în București, în mijlocul unei suite strălucite.

A doua zi după înstalare adică la 13 Decembrie 1812 isbucnește ciuma adusă de oameni din suita domnului. Nici odată un flager n'a făcut atâtea victime, murea până la 300 de oameni pe zi și se crede că numărul morților în toată țara a fost mai mare de 90.000.

Contagiunea era așa de primejdioasă încât cel mai mic contact cu o casă molipsită, ducea moartea în-

tr'o familie întreagă și violența era așa de mare, încât un om lovit de ciumă era un om mort.

Spaima intrase în toate inimile și făcuse să dispară ori ce simțimânt de iubire și de devotament. Muma 'și părăsia copii și bărbatul soția o lăsa pe mâinile cioclilor, niște oameni fără cuget și fără frică de D-zeu. Toți bețivanii, toți desfrânații și destrămații, își atârnau un șervet roșu de gât, se urcau într'un car cu boii și porneau pe hoție din casă 'n casă, din curte 'n curte. Ei se introduceau ziua și noaptea prin locuințele oamenilor și puneau mâna pe ce găseau... fără ca nimeni să 'n drăznească a li se împotrivi. Fugea lumea de dânșii ca de moarte, căci ei luau pe bolnavi sau pe morții în spinare, îi trânteau în car, clae peste grămadă și porneau cu carul plin spre *Dudesci,* ori spre *Cioplea,* unde erau ordiile ciumaților.

Se încreța carnea pe trup, auzindu-se grozăviile și cruzimile făcute de acești tâlhari asupra bieților creștini, căzuți în ghiarele lor.

Rare ori bolnavul ajungea cu viață la câmpul ciumaților.

De multe ori o măciucă peste cap, făcea într'o clipă ceiace făcea boala în 2-3 zile !....

Și poate că acei uciși ast-fel erau mai puțin de plâns, căci mai mult erau de jale acei aruncați de vii în câmp fără așternut și fără acoperământ, pe pământ ud și înghețat. Cale de o jumătate de ceas se auziau țipetele și vaetele nenorociților din câmpul Dudescilor.

In urma mai multor scene îngrozitoare neomenoase și bestiale petrecute la ordie, unde unul din acești mizerabili, fusese rupt cu dinții de un tânăr care apăra cinstea soției sale lovită chiar în ziua nunței în urma revoltei ciumaților cari au sărit cu parul și au omorît zece ciocli, autoritatea în sfârșit a luat măsură de a organiza un fel de serviciu sanitar.

Ea înființase câți-va vătășei însărcinați de a întovărăși pe ciocli din casă în casă și aceștia strigau dela poartă : *Sănătoși copii ?* iar din casă răspundeau : de frică să nu'i ducă la Dudesci : *toți, toți.* Unul din aceștia într'un raport către șeful său spunea : *Azi am adunat 15 morți dar n'am putut îngropa de cât 14, fiindcă unul a fugit și nu l-am putut prinde.*

Deasupra orașului se ridica un fum galben și acru, fumul băligarului care ardea în curțile boerești și Bucureștii răsunau de urletul jalnic al câinilor rămași fără stăpân.

La fiecare poartă era câte o șandrama, în care se adăpostea câte un servitor pus acolo, *pazarghidan* (comisionar pentru târguelile de pâine, de carne și de zarzavaturi). Nimeni nu intra în curte de cât după ce se purifica la fum și trecea prin hărdăul cu apă sau prin strachina cu oțet. Cioclii când trecea pe lângă o casă bogată, aruncau zdrențe rupte dela ciumați ca să răspândească contagiunea. Ei nu se temeau de molipsirea boalei, căci mai toți erau dintre acei cari zăcuseră de câte 2—3 ori, de aceea grozavă boală.

In anul 1813 fiind mare secetă în Valahia cum și boală de ciumă, Vodă Caragea cere bisericii să intervină cu rugăciunile ei ca să înceteze epidemia ciumei, ori să mijlocească cu rugăciuni ca să plouă la timp în interesul agriculturii.

Iată cum sună petacul :

Poruncă pe la sate ca să facă o sfeștanie pentru ploaie.

Io Ioan Gheorghe Caragea Voevod.

D-voastre ispravnicilor ot sud.... sănătate. Vă facem înscire că rugăciunile către milostivul D-zeu pururea și în toată vremea sunt cuviincioase, cu cât mai vârtos acum într'această vreme de trebuință pentru ploi se cade mai cu deosebire și cu osarârdie a se face de către norod de obste, fiindcă aceasta este mijlocul cel adevărat cu care îmblânzim și, întorcând pre D-zeu să nădăjduim milostivire adumnezeiestei sale. Nu lipsim dar a vă scrie și a vă porunci într'adins, ca să îndatorați pre toată ceața bisericească, adecă pre egumenii de pela Sfintele mănăstiri, preprotopopi, pre preoți ca să se asârguiască cu durere și făr de lenevire întru slujbe și rugăciuni către milostivul D-zeu, făcându-se litanii cu adunare de norod afară, cu sfintele Icoane ,cu sfintele moaște, pe la toate orașele și satele, la care și însuși D-voastre, dimpreună și cu boerii și boerașii județului, să vă aflați ca de la toți de obște, mari și mici, parte bisericească și mirenească, să se facă cu durere rugă-

ciuni fierbinți și cu acestea și cu credință nădăjduind a se întoarce milostivul D-zeu și a câștiga milă de ploaie, ca de la un iubitor de oameni și mult milostiv ; și fiți sănătoși.

1813, Aprilie 20

(Analele Academiei Române, pag. 56).

In țară erau trei partide: Una zisă națională care ținea cu Turcii deci și cu domnul; alta care ținea cu Nemții — iar a treia cea mai nouă care înclina către Ruși.

Inființarea partidelor în Țara Românească s'au înfăptuit îndată după uciderea mișelească a lui Mihai Viteazu și năvălirea Grecilor în Valachia.

Mihai Viteazu.

Dintre toate partidele, acea a Muscalilor era cea mai spornică și că pe toată ziua ea creștea la număr. Țara era însă în mare nenorocire, ceeace făcu pe Consulii Francezi dela București ce s'au perindat între 1807—1814 să descrie groasnica stare a Principatelor sub administrația Rusească. Așa consul Francez *La-*

marc din București într'o notă a sa către Champigny, zicea că: *„Ce pays est dtruit sans retour, ruiné et dépeuplé, si la paix et une prompe délivrance ne vieunet à son secour“.*

Lamarc arată vexațiunile isprăvnicilor, hoțiile lor. Țăranii zice el, vin la *Consulatul Francez ca să ceară ajutorul lui în fiece zi...*

Au să emigreze toți, de nu se va pune capăt relei administrațiuni.

La 1810, în luna Iulie, *Ledoux,* revenit la București, după o absență din țară silită în urma intrigilor Muscălești, scrie lui Champigny (la 28 Iulie) că: Sosirea mea aci a produs un efect foarte ciudat. Autoritățile Rusești m'au primit cu multă politeță rece, iar toți boerii cari mă credeau — după cele ce li se spuseseră — cel puțin destituit, privesc reîntoarcerea mea ca un fapt care probează mai mult de cât ori-când puterea Franței și slăbiciunea Rușilor.

Oh ! Monseigneur ! Cât de detestată aici această națiune (a Rușilor) !

Cât doresc toți Românii ca să-și schimbe stăpânul !

Și de sigur că marea catastrofă a lui Napoleon I în Rusia a fost o mare decepțiune pentru partizanii Franței în Principate. Intre 23 Iunie când Napoleon trece Niemenul..... când arde Moscova, 20 Noembrie, când Cutuzof e bătut de Napoleon la Crăsnoi..... când Napoleon se înapoiază la Paris, lăsând în locul său pe Murat în fruntea armatei învinsă de ger, speranțele ori decepțiunile partisanilor săi din București au trecut prin fazele prin care trec și însuși sufletul marelui Imperator Napoleon. Aceasta se întâmplă mai ales cu noi ; Domni, cari vor fi dați de Turcia Principatelor.

Curtezanii călduroși ai Franței la început, ei vor manifesta contra ei pe dată ce o vor simți slăbită în influența ei la Constantinopole.

Dar ori cât de mari au fost decepțiunile celor din curentul național, antimuscălesc, acest curent nu seacă. Un izvor, care, iute descinzând din munte, întâlnește în calea lui obstacole, stânci, dacă nu le poate răsturna, se insinuează pe sub ele, trece nevăzut pe sub pământ, ca să țâșnească iar afară, ceva mai departe.

Tot asemenea curentele național, un moment iezită

de neașteptata isbândă a Muscalilor asupra Francezilor, însă în curând își relua cursul său spornic și în 1821, după câțiva ani, va deveni importantul curent care se va numi „Revoluția lui Tudor Vladimirescu".

Intre boerii devotați Francei, Ledoux numește înscrierea sa din 24 Decembrie 1810 pe Hagi Moscu.

Martin arată și el ruinarea țării prin imposite și rechisițiuni. In 1810 Rușii au luat dela oameni fără a li se plăti ceva, fânul și grânele pe jumătate.

La 1821 o mare furtună se năruește asupra Bucureștilor, venind din Occident. Tradiția spune că au fost desvelite cea mai mare parte din casele Capitalei, cum și întreg acoperiș al Mitropolii.

Tot în acest an s'a făcut revoluția Grecească zisă, *Zavera,* al cărui steag s'a ridicat în casele lui Dumitrache Belu (azi magazinul Prager) din Calea Victoriei în fața stradei Carol.

In capul acestei zavere era beizadea *Dumitrache Ipsilante* care trăsese în casele dela Cișmeaua lui Mavrogheni (la Șoseaua Kiselef).

Bucureștii se afla strejuit cu armată de Arnăuții de sub comanda lui Bimbașa Sava și Iordache, un Bulgar.

Când Grecii se credeau mai fericiți, o veste năprasnică se lățì în județele de peste Olt și de aci în întreaga țară, s'a sculat un anume Tudor Slugerul, zis și Vladimirescu, ce fusese vătaf de plai, că au adunat pandurime și oameni de pe acolo, toți câți erau necăjiți și asupriți de slujbașii Greci și că a invitat pe toți a se scula cu mic cu mare, asupra împiletorilor, zicând că dela dânșii li se trage sarcina și ticăloșia. La auzul acestei vești, o rază de scăpare luci în toate inimile Românești și pentru întâia oară poate, după un veac de chinuri și dureri a tresăltat de bucurie întreagă Românie. Poporul vedea în Tudor un mântuitor al său și numele lui fu bine cuvântat de toate buzele. Pătruns în adâncul sufletului de groaza ce-i insufla trista stare a țării, un scriitor anonim de pe acea vreme văzu, ca și poporul, în răscoala lui Tudor „o răzbunare a cerului, urgia lui D-zeu asupra răutății omenești" și cu drept cuvânt strigă către D-zeu : *„Doamne, Doamne ! caută din cer și vezi și cercetează neamul nostru și-l izbăvește de robia vicleniIor și urătorilor de oameni venetici.*

Tudor era într'adevăr omul ce le trebuia ca să-i scuture de suferințele ce îndurau, *o voință de fier, un plan hotărît.*

Vestea răscoalei lui Tudor băgase în răcori pe toți Grecii din București. Fără a mai sta pe gânduri și pentru a nu-i da timp să vie asupra Bucureștilor, ei trimeseră niște lefegii în mare parte haimanale și tâlhari, plătiți înainte pe trei luni ca să-l prinză pe Tudor și să-l aducă lor viu sau mort.

Când aceste bande sosiră la *Craiova* câte-va ciocniri fără urmări avură loc între ele și trupele lui Tudor.

Cum însă ei nu voia să verse sânge întru ajungerea scopului ce urmărea, se sili să atragă cu vorbă bună în parte-i pe capii bandelor dușmane, pe cari îi chema la întâlniri și le spunea pricina dreaptă pentru cari se sculase.

Eu fraților, le zicea Tudor, cu cei de neamul meu nu m'am sculat împotriva împărăției, ci văzând necazul săracilor locuitori și obiduindu-mă de suspinurile lor și privind tirania în care'i ținea nemilostivirea boierilor, n'a mai putut suferi și deo parte m'am jăluit la Inaltul Deviet, *iar de altă parte ca să punem mâna pe boieri, ne-am sculat cu arme..... De aceea, fraților, fiți într'o unire cu noi, însă pe tainâ „Xenopol Ist. Rom. Tom V".*

Tudor înainte de a porni la drum spre București scrie lui Pașa dela Vidin : .....*„Cum Domnii țărei dimpreună cu boerii Greci și Români, unindu-se cu toții, ne-au prădat și ne-au despoiat, în cât am rămas numai cu sufletele.*

Și tot în aceeaș jalbă roagă pe Pașa *ca să mijlocească pe la Impărăție, ca ea să se milostivească asupra ticăloșiei noastre și să trimeată un om credincios împărătesc să vină aici în țară, să cerceteze și să vază nevoile ce le tragem dela acești lupi nemilostivi și să ne facă dreptate.* „Vezi Xenopol Vol. V."

Vestea plecărei lui Tudor spre București, umplu firește de spaimă pe boierii Greci. Ei începură a-și încărca averile și a fugi spre munți, care în cotro putea. Negustorii cei mari din București închipuindu-și că Tudor are să-i despoaie de avutul lor, se închiseră unii prin pimniți, iar cei mai mulți apucase și ei drumul spre munți.

Toți acești nenorociți cari fugiau de groaza lui Tudor, căzură în mâinile bandelor de Arnăuți și tâlhari cari cutreerau țara în lung și în lat și cari nu numai că-i jefuiră de toate averile dar atentară și la viața lor.

In ziua de 10 Martie 1821Tudor sosește la *Ciorogârla* și tabără aci înainte de a intra în București.

El trimite orășenilor o proclamație prin care îi încredințează de curățenia gândului său și îi roagă a se ține liniștiți, că nu le va face nici un rău. In vremea aceasta Caimacan la București era Costache Negri. După moartea lui Șt. Șuțu, întâmplată la 19 Februarie 1821, Poarta numește în locu-i pe Șc. A. Calimach, care era Caimacan și peste Moldova. Părându-i-se însă Fanariotului că Moldova era mai bună la stors, el rămâne pe loc și în Muntenia lasă ca locțiitor pe Costache Negri.

Puterea armată în București se numără la 2000 oameni și se găseau pe mâinile a doi căpitani ai gardei de Arnăuți: Iordache și Sava. Cel dintâi Bulgar, al doilea Grec de origine și de suflet era viclean ca și Domnul pe care îl slujea, ca unul din acei Greci, ce nu înțelegea a pierde foloasele materiale, ori de unde ar fi venit ele.

A doua zi după proclamația trimisă dela Ciorogârla, Tudor intră în București cu 5000 de oameni, în strigătele de veselie ale mulțimii.

Sava cu ai lui se retrase la Mitropolie care era întărită.

Cum însă Tudor nu voia să dea de bănuit nimănui, căci mulți îi atribuiau scopuri ascunse, pune de chemă tot norodul, precum și pe boerii rămași și pe Grecul Sava la o întâlnire, unde spuse tuturor pe cinste că, n'a venit cu nici o răutate asupra Bucureștilor, ci numai în scop de a scăpa acest oraș de furia trupelor Eteriste. Apoi îi îndemnă pe toți, a îmbrățișa cauza sa, și mai vârtos pe boieri, de a se uni cu obștescul norod, ca să înceteze orice jaf și orice nedreptate ce au cercat până acum. Mai invită pe norod, să vie sub steagul său ca el să-i scape de răspunderea dăjdiilor cât și de celelalte dări și orândueli, cum și jafurile vor lipsi cu totul, așa că vor înțelege ei înșiși scăparea robiei întru care s'au aflat până acum.

Pe când Bucureștii erau ocrotiți de Tudor, o știre furtunoasă vine să turbure liniștea generală. Ipsilante cu Eteristi lui, erau în ajun de a se asvârli asupra orașului. Deocamdată se așează la Târgoviște de strângea la oștii și arunca la biruri și zaharale peste zaharale pe spinarea bieților țărani.

După nouă zile vine și Ipsilante la București așezându-și tabăra la Colentina.

In timpul revoluției „1821", de d-l Murnu.

Intr'o Sâmbătă seara sosi și vestea că aproape de Cernica au tăbărît peste 30 mii de Turci. De aci ne putem închipui spaima pe care o stârni vestea aceasta în bieții Bucureșteni. La auzul sosirei Turcilor viteazul Ipsilante, o șterse repede la Târgoviște spre a fi mai sigur de scăpare peste graniță.

In București rămase numai *Domnul Tudor* cum îl intitulase norodul. Dar fiind înduplecat de rugămintele orășenilor și al consulilor ca să nu se întâmple vre-o lovitură între armate, în ziua de 14 Mai, el părăsește Bucureștii apucând drumul Piteștilor. De aici nădăjduia Tudor să se pună în legătură cu Turcii dela București și la caz de înțelegere cu ei, să apuce pe la spate pe Grecii lui Ipsilanti.

Dar nu isbutește a-și vedea planul realizat, căci el este prins în lagărul dela Golești — dus la Târgoviște și ucis pe locul unde azi se vede ridicată o cruce în curtea mitropoliei.

Iată acum ce s'a întâmplat în București după uci-

derea mișelească a lui Tudor Vladimirescu: Comandantul trupelor Turcești se numea Chehaia-Bey. Acesta fiind înștiințat că comandantul coloanei Grecești trimisă la Târgoviște se află cantonați la Câmpina sub Bimbașa-Sava și că acesta ar voi să se închine și să se pue sub poruncile sale. (Ceata de sub comanda lui Sava făcea parte din armata țărei, dar erau toți ostași mercenari, Chehaia-Bey primi această propunere și scrise lui Bimbașa-Sava ca să adune pe toți Arnăuți și să vie cu ei în București, iar drept răsplată acestei supuneri va scri Sultanului ca să-l facă spătar al tuturor oștilor române. Atunci Bimbașa adunându-și cetele a venit spre închinăciune și sosind la mânăstirea Ciorogârla alese vre-o sută de Arnăuți din cei mai voinici și mai străluciți gătiți ca să-i ia cu sine dimpreună cu căpitani Ghenci-Aga și Mihali pe cari abia a putut să-i înduplece ca să-l însoțească căci se îndoiau de promisiunile lui Chehaia-Bey, zicând că Turcii sunt înșelători.

In sfârșit după ce-i încurajă, încălecară și intrară pe la Cotroceni poposind drept în curtea proprietății lui Bimbașa Sava (azi spitalul din Calea Văcărești) așa se povestește.

Iată acum ce primire s'a făcut acestor căpetenii de Zavergii spune colonelul Papazoglu, povestite lui de răposatul vistier Mihai din Pitești care era vătaf de curte al lui Bellu cel bătrân, lăsat de stăpânul său să păzească curtea boerească și grădina cea mare din deal *(astăzi cimitirul Bellu, Șerban Vodă);* Bellu fiind fugit la Brașov.

Vistierul Mihai se afla printre Turcii, fiind cunoscut de toți pașii și agalele, fiind foarte iubit de Chehaia-bei, căci îi înlesnea toate trebuincioasele. El ședea într'o odae din etajul de jos al caselor.

Mihai se pomenește că-l chiamă Chehaia-Bey care era în odaia lui cu alți trei pași. Mihai sosit, îi spune Chehaia-Bey : Du-te la conacul tău, ascunde-te în odaia ta, dă perdeaua jos de la fereastră, zăvorește-ți ușile și să nu ieși la nici un sgomot, nici să deschizi ușile la cine-va.

La aceste vorbe trecură fiori prin sângele meu și sărutând mâna pașei, mă 'ntorsei în odae. Când să las perdelele văd pe ulița Islicarilor venind o ceată mare

de călări care era strălucitul cortegiu a lui Bimbașa-Sava și căpitanilor săi.

Nu a trecut mult timp și auzii zarvă mare în curte: Turcii omora pe Arnăuți lui Bimbașa, căci el cu căpitanii lui fusese mai de mult uciși. Un singur Arnăut scăpă prin fundul grădinei lui Bellu, trecu Dâmbovița și traversă spațioasa grădină a palatelor banului Dumitrache Ghica (azi prefectura Ilfov, a eșit în ulița Mihai Vodă și prin Gorgani, prin Cișmigiu ajunse la câmp și tot într'o goană până sosi la Brașov unde era toată boerimea, de le povesti toată petrecania. Boerii ca recompensă îi dete o sumă de banii cu care el își deschise o prăvălioară unde vindea tutun și tabac.

Acu trupa de Arnăuți cu care venise în București cu Bimbașa-Sava și rămăsese găzduiți în curte la Jignița cum aflară de pățania lui Sava, fugiră și se închiseră în biserica Olteni cu căpitanul lor *Himariotu;* acolo fu înconjurată de trupele turcești și de japorjeni; bătaia ținu o zi și o noapte.

Arnăuții după ce se închiseră în biserică, intrară în altar și găsind Sf. Cuminicătură în chivotul de pe Sf. Masă se împărtășiră cu toți și apoi se suiră în clopotniță după ce se încuiaseră și întăriseră ușile bisericei; apoi începură atunci schimbarea focurilor cu armata Turcească ce era grămădită pe toată strada. Isprăvind muniția, spre seară au început a umple puștile și pistoalele cu rubiele mici turcești ce aveau mulțime prin chimirurile lor; prăpădiră multă armată Turcă.

Văzând Turcii că nu-i pot dovedi, aduc două tunuri pe care le așează în calea Văcărești și începu a trage cu ghiulele asupra bisericei Olteni pe stradela numită până mai eri strada *Zavera.*

Arnăuții văzând că biserica începuse a arde, deschiseră ușile, ieșiră cu iataganele și săbiile în mână și uni se repeziră în mulțimea turcilor, iar alții fugiră și se ascunseră prin mahalalele învecinate.

Acest lucru a făcut pe Chehaia-Bey să pornească a doua zi îngrozitorul măcel în tot orașul.

Pașa porunci cavaleriei Turcești, manafi și delii să plece pe ulițele Capitalei și oriunde vor întâlni Grec să-i taie capul și să-l aducă la conacul său.

Acest măcel a ținut 4 ceasuri în București și

fiindcă Turcii începuse a tăia pe oricine întâlnea s'au dus la paşa Caimăcamii ţărei: Armaşul Mihai Manu, Samurcaş şi Băltăreţul amicul lui Chihaia, ca să-l roage să ordone a înceta măcelul.

In acelaş timp veni şi consulul Nemţesc *Fleischhacher* spunând paşi :

— D-ta nu eşti trimis aici ca să fii măcelar de oameni şi dacă nu vei porunci la moment să înceteze măcelul, atunci îţi vom aduce din Braşov în trei zile 30 mii de soldaţi.

La acestea paşa se scuză şi porunci pe dată a 'nceta măcelul şi a publica printre Turci trimişi pe uliţi şi pe la răspântii pristavii că oricine va mai aduce un cap tăiat, va perde pe al său.

Astfel abia peste 4 ore a putut înceta măcelul şi astfel şi-a făcut glorie Gingir Efendi Chehaia-Bey paşa Silistrei.

In primăvara anului 1822 el se întoarse la Silistra unde îşi primi înaintarea la gradul de paşă cu două tuiuri. Starea turbure în ţară a ţinut până la 1823 când a venit la domnie Grigore D. Ghica ce a domnit până la 1828.

Timpul domnii lui Grigore Ghica se numeşte până azi, domnia de aur, domnia de fericire pentru toată România. Atunci s'a păzit dreptatea, liniştea şi pacea căci a ştiut bătrânul domn a fi bun părinte către toată lumea. Nu dojena cu asprime, nu osândea pe nimeni până ce însuşi nu se încredinţa de chestia fie-căruia.

Avea un minister compus din boerii cei mai vestiţi şi se numia după limba Fanariotă *Protipendada* (întâia cinciada) adică ministerul de cinci.

Miniştrii erau : vornicul cel mare Grigore Băleanu, vistierul Grigore Brâncoveanu, logăfotul de ţară de sus (justiţie) Alecu Filipescu Vulpea, logofotul ţărei de jos (culte), Iancu Câmpeanu şi spătarul Alecu Ghica fratele lui Vodă care în urmă la 1834 a devenit domn. Caimacam la Craiova era fratele său Costache Ghica devenit în urmă spătar. Hatman avea pe Mihăiţă Filipescu Buzatu, mare Agă pe Nicolae Mavru, cumnatul lui Vodă, mitropolit pe Grigorie adus din Căldurăşani după dimisia ce primise dela mitropolitul Dionisie Lupu. Episcop de Râmnic era Neofit devenit mai în

urmă mitropolit; episcop de Buzău, Chesarie și de Argeș pe Ilarion.

Acest domn a desființat pedeapsa cu moartea, a *înfrumusețat Capitala așternând ulițele cu piatră.* El pedepsea rău pe înșelătorii brutari și măcelari, însuși vizita prăvăliile însoțit cu Aga și cântărea pâinea și carnea și când găsia lipsă, țintuia pe vinovat prinzându-i cu o țintă cercelul urechii de un stâlp de prin răspântiile capitalei. Pedepsea aspru pe cel care îl prindea streaja de noapte pe la femeile galante ; era urît dușman pe tinerii fii de boeri care se țineaua de berbantlâcuri și orgii încât într'o zi a bătut pe unul la scara palatului. Intr'o seară un biet amploiat prinsese la nevasta lui pe un fiu de boer mare și fu lovit de acesta în pulpă cu un șis (bastonul avea înăuntru lui un fier ascuțit numit șis). Venind straja a ridicat pe fiul de boier și la dus la închisoarea spătăriei, iar pe amploiatul rănit, l-a trimes la spitalul lui Cantacuzino (Colțea).

In zadar s'a căsnit spătarul să-l scape pe fiul de boier, căci porunca lui a rămas în picioare. *Bas-ciobodar* (șeful gardei palatului) așternu o rogojină cu postav roșu peste ea la seara domnească (așa se obicinuia când se bătea vre-un om mai deosebit în curtea domnească) și i s'a tras la falangă până la 10 lovituri ; porunca era să i se dea mai multe, dar mijlocind beizadea Costache și Iorgu dând în genunchi lui Vodă, a fost ertat la a 10-a lovitură, totuș executatul a zăcut mai multă vreme în pat.

Vodă Ghica obicinuia să iasă întotd'auna după prânz singur în caleașca care era cu tăbliile suflate cu argint iar cu arcurile de curea de lac. După căleașcă lua pe Armașul pușcării care avea rangul de stolnic și pe Cafegi-basa care avea rang de sluger.

In anul 1831 fiind președinte al Divanurilor Valahiei și Moldovei generalul Kiselef se ivi îngrozitoarea epidemie a holerii. Toți boerii din București fugiră pe la moșiile lor, iar Capitala rămase pustie.

In ziua de Paște a aunlui 1847 un mare foc a fost în București : au ars 12 biserici și 13 mahalale de case. Foc care a fost o mare pacoste peste capul Capitalei ; populația rămăsese cu mare spaimă în ei, și cei mai mulți

își căutară adăposturi mutându-se în provincie de teama atâtor focuri în București.

Unii cronicari ai vremii în batjocură compuse chiar poezii pe seama focurilor spunând :

Arde foc în București
Merg scânteele 'n Popești
Iar lumina 'n Câmpina
La cucoana Joița.

Cântecul acesta popular ne vorbește cât de grozave erau focurile din București — iar dacă am întinde scrierea noastră, s'ar vedea câte nenorociri au fost căzute peste capul Bucureștilor ceeace face pe autorități a da următoarele porunci :

No. 183 din 21 Iunie 1836 Măsuri atingătoare de dreptatea primejdiilor de foc :

Astăzi luându-se în tratație raportul orășenești Adgii de subt No. 6405 către Depart. din lăuntru prin care cere delegare asupra stăruințelor ce fac boerii a căra fân pela ogrăzile lor, Sfatul a socoti a se împărtăși Depart. din lăuntru următoarele : să se facă cunoscut obștește că pe la ogrăzile boerești de pe lângă ulițe, și în zecimea locuințelor se poate pozvoli până la 10 care mici sau 5 mari, iar în mahala în depărtare dela desimea locuințelor orășenești, unde nu va fi îngrijire de foc, poate fie-cine aș așeza pe la ogrăzi fânul de care ar avea trebuință.

Dat documentul de Doamna Lahovary, născută dr. Crețulescu din strada Mussolini 5 (fost strada Romană).

In Manualul Administrativ la pag. 294 găsim : No. 187.

Măsura ce a luat poliția pentru ferirea orașului de întâmplări de foc este singurul mijloc, care asigurează Capitaliea averea concetățenilor; cu privire dar că aprinderile, se prilejesc, din neprivigherea însuși a celor ce au binale și casă la atâtările de foc, care nicî ar trebui a se face la întâmplări de vânturi grele și furtuni mari, ear mai ales că unii chear pentru fanfaro-

nadă umblă cu cigările aprinse pe uliță, în cât nici să știe unde o leapădă aprinsă și eată primejdia gata. Poliția publică spre obștească știință, ear mai ales a boerilor de starea I-ia, a 2-a și a 3-a că în vreme de vânt focurile să le stângă și să fiă cu mare privighere prin ogrăzile curților ce au, a nu se întâmpla vre-o primejdie, și tot odată să dee aspră îngrijire și slugilor din casă și în ogradă a nu umbla nici cu foc, nici cu ciubucile sau cu țigările aprinse și cu lumânare macar a căuta ceva după trebuință în grajdiu, sau în pod, ce mai vârtos pe lângă buna pază să, aibă fieșt care pregătirea cuvenită pentru întâmplare de foc, precum : căzi pline pline cu apă, scara, cange și odron, fiind că măsura ce sau întreprins întru aceasta, slujește fără osebire, pentru toți și a tuturor folos.

Datu-sa azi 22 Mai 1847.

Din cele arătate mai sus și din multe altele se pot vedea și explica dece nu avem în Capitală case mai vechi, biserici vechi, afară de câteva, și alte așezăminte care să fie mărturie a trecutului nostru, cari să ne povestească despre felul de trai al Bucureștenilor de odinioară.

Cauza arderei Bucureștilor așa de des era și nenorocirea că prăvăliile, casele, bisericile erau construite din bârne, acoperite cu sindrilă care se usca în timpul verii și se aprindea la cea dintâi scântee.

Apoi ulițele erau grozav de strâmte.

Și e o mirare că nu s'au putut ulițele îndrepta și lărgi, căci încă după focul din 1804 însuși Constantin Ipsilante a eșit, „spun documentele", la târg ca să împace lumea la pricinile ce le aveau pentru locurile caselor celor arse, poruncind *„să se facă casele drept la rând, să lase ulițele largi și drepte, nu suvăite, și casele una mai afară și alta mai înăuntru ca mai 'nainte de foc, când astupa una pe alta.*

Cu privire la înfrumusețarea Capitalei găsim în Manualul Ad-tiv Tom. I pag. 190 :

SECȚIA VI

Măsuri atingătoare de înfrumusețarea Capitalei. No. 124.

Adresul Secretariatului de stat din 5 Mai 1834 supt No. 1159.

„In seanța din 14 a trecutei luni Aprilie, Sfatul luând întru închipuire îngustarea la care au ajuns ulițele Capitalei din pricina binalelor făcute din vreme în vreme, cari au eșit din linia hotărîtă, pentru ulița prin prisovul... coprinzătoriu că ulițele să se lasă în lărgime de sasă stânjeni, au încheiat socotința, 1-iu ca Departamentul din lăuntru coprinzătoriu acela pentru zidirile ce din nou se fac în oraș, să deie povățuire Eforiei documentăriile stăpânirei locului, pentru ca să se vădească până unde are dreptate a se întinde după hrisovul sus citat, fiind că ulița urmează să se fi îngustat, numai din împrejurările acele după vremea proprietarilor.

2-lea. *Să se însărcineze pe Eforie ca împreună cu ințineriul podurilor se aibă privighere de a nu eși zidirele din acea adevărată linie a drumului, nici se eie de pildă binalele ce acum se află eșite din cerșuta graniță, ci dimpotrivă acolo unde ar fi prin putință să se lasă despre amândouă parțele până la patru palme în folosul orașului, o așa închiere Postelnicia, are cinste a o comunica acelui Departament pentru cuviincioasa punerea ei în lucrare.*

Dată azi 5 Mai 1834.

Iar la pag. 200 acelaș Manual Administrativ Tom I spune : *Fiind către sfârșitul termenului dat pentru desființarea bărăcilor de pe ulițele Capitalei și în locul lor începându-se a se face zidiri din nou. Sfatul a privit că urmează neapărat a se da Eforiei și Adgiei regule de poblicație prin care să se poată dobândi îndreptarea ulițelor și înfrumusețarea orașului prin zidiri regulate și cu fațade potrivite fieștei cărei uliți. Deci în acest scop el a alcătuit instrucții de povățuire în acest obiect pe care le supune pe lângă aceasta înaltei aprobații, adaogând că el nu socotește de prisos a se apleca, încât*

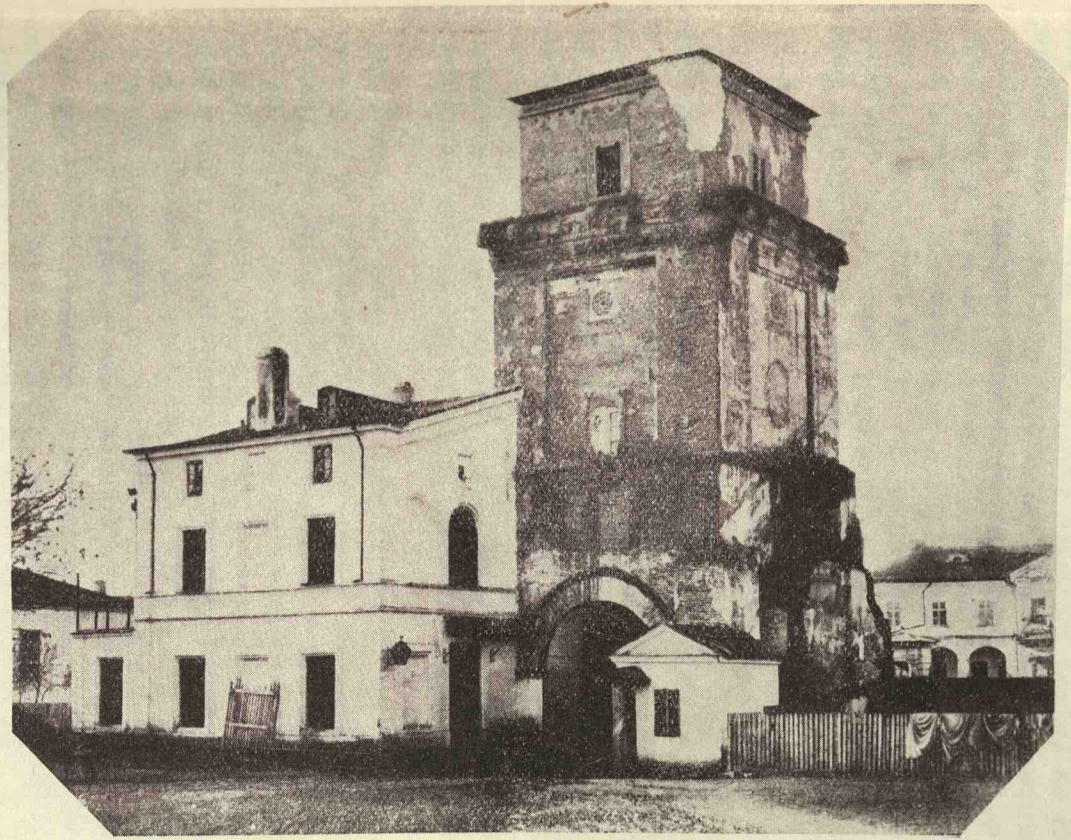

Turnul Suedez (Colţii) în 1852.

Colecţia Zweifel.

prin putință, asemenea regule și la târgurile de afară, care și cer deslegări pentru regularea zidirilor pe uliți și aceasta după localitate, ear desăvârșita hotărîre rămâne la înalta încuviințare.

Datu-s'a azi 18 Octombrie 1844 supt No. 128.

Lărgimea ulițelor se măsura după câți oameni puteau merge în linie. Astfel în 1744 ulița Abagiilor din spatele curții Domnești se zicea că e mare de trei oameni, pentru că trei oameni puteau merge unul lângă altul, pe dânsa.

Apoi ulițele erau grozav de sucite, strâmbe și casele apropiate, băgate unele în celelalte, așa că, dacă se aprindea o casă, scânteile sburau în dreapta și stânga, incendiind repede toată mahalaua.

Iar dacă era vânt, șindrilele aprinse erau purtate peste uliță și aruncate la depărtări mari, deasupra altor case, dând foc și altor mahalale, pe unde nu te așteptai. Mai ales după marele foc de Paște din 1847, lumea era grozav de speriată.

Când ardea în Sărindar (Calea Victorii, cruce cu bulevardul Elisabeta), femeile și gospodinele din Tabaci, mai ales dacă vedeau că vântul bate în spre partea acea, — întindeau repede macatele (cearceaf) și velințele pe jos și strângând în grabă ce puteau, își făceau boccele, cu cari fugeau afară din oraș spre Văcărești sau Vitan.

Și de oarece în două ceasuri puteau arde 200 de prăvălii, Domnii dădeau felurite „pitace'' cu privire la prevenirea focului.

Astfel de pildă : Fiecare negustor trebuia să aibă vara, iarna, câte un butoi plin cu apă în fața prăvăliei sale.

Să nu se ție care cu fân prin oraș.

Să se dărîme tarabele de scânduri din fața prăvăliilor.

In prăvălii nimeni nu avea voe să tragă din ciubuc.

Coșurile se vor curăța cât mai des, iar pe maidane era oprit de a face mămăligă.

Poblicația Agiei Capitalei prin boletinul cu no. 40 din 22 Mai 1847 între altele spune : coprinzătoare de în-

grijirea ce trebue să aibă și proprietarii de casă despre foc la întâmplare de vânturi și nu mai puțin îngrăditoare și pentru acei ce umblă pe uliță cu ciubuc și țigări aprinse supt pedeapsă de straf „amendă".

„Vezi și lucrarea: *„Din alte vremuri"* pag. 189". In afară de toate aceste primejdii Bucureștenii trenurau și în fața trăsnetelor, căci paratrăsnete nu existau. Era destul ca o casă să fie trăsnită, ca să ardă un sfert de București.

Pompieri serioși pe acea vreme nu erau. Focul se stingea cum dădea D-zeu. Fiecare sărea cu ce putea, sacagiii se luau cu sila strângându-i de pe uliții (lucru apucat și de mine), iar clopotele bisericilor sunau sinistru, fiind lovite numai într'o parte.

In afară de asta, în fiecare an au fost și focuri mai mici, cari treptat, treptat, modificară Bucureștii.

Dintre focurile din zilele noastre să citâm marele incendiu dela hotel Bulevard, dela magazinul Luvru și palatul regal din calea Victoriei (1927), din care cauza a fost dărâmată aripa arsă, partea din centru și aripa corpul de gardă, așa că vechiul palat al Măriei Sale Carol I, și al Marelui Viteaz Rege Ferdinand I, fu clădită din nou, sub domnia Măriei Sale Regele Mihai și terminat sub Măria Sa Regele Carol II-lea. Nu a rămas din vechiul palat decât aripa fost ocupată de Măria Sa Alexandru Ioan I Cuza.

Și astfel, treptat treptat, cu toate nevoile ce au căzut peste București, el s'a prefăcut, înfrumusețându-se din zi în zi.

* * *

Și înainte de a păși spre anii redeșteptăriii României, să facem o privire asupra epocii Fanarioților, care în urma atâtor suferințe Bucureștenii nu s'au mai gândit la desvoltarea Capitalei :

Multe neamuri sălbatece au trecut peste țara Românească, dar nici unul n'a avut o înrâurire mai nenorocită și mai păgubitoare asupra vieții noastre sociale, ca șleahta fanariotică. Această înrîurire începe cu domnia lui Matei-Basarab, care aduse pe Grecii pentru întâia oară în țară, merge din ce în ce crescând și se sfârșește cu zdrobirea aproape desăvârșită a elemen-

tului Românesc de baștină. Urmările ei au fost atât de spăimântătoare, că până și oamenii străini, cari au trecut prin Țara Noastră pe acele vremuri, precum și Consulii, cari au viețuit într'însa, au rămas îngrijați din cele văzute.

In cărțile și scrisorile lor, ei se'ntrec a descrie în culorile cele mai negre starea nenorocită a ambelor Principate, ajunse în cea mai mare ticăloșie de mizerie.

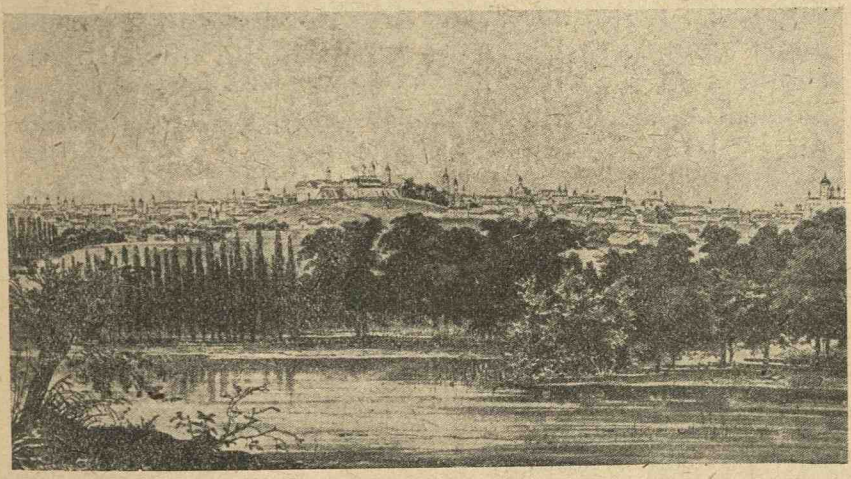

Vederea Bucureștilor la începutul veacului XIX. (Bielitz)
Col. Muzeului Municipal.

Așa Boscovici (a se vedea Istoria Românilor, tomul V. Xenopol, Cap. Tudor Vladimirescu) spune: *Ele ar cuprinde tot ce poate face țară fericită, dacă nu ar fi atât de apăsate prin dări ordinare și extraordinare, în mii de chipuri pe cari Grecii le întrebuințează a desbrăca poporul și a-l jupui.*

Pe de altă parte istoricul *Carra* scrie că, pe când era el perceptor al copiilor lui Gr. Ghica, stoarcerile nu mai cunoșteau nici o margine. Această despuiere fără seamăn îl face pe Boscovici să exclame cu durere: *„Mizerabilă stare a unei țări apăsate de Greci, cu un despotism fără nume“.*

Nu mai vorbesc de țipetele cronicarilor noștri, ale căror cronici sunt adevărate văii de plângeri și de suspine. Dar cui n'a tresăltat inima de înfiorare citind

jalnica tragedie a înflăcăratului patriot și poet C. Beldiman? (1821).

Și într'adevăr, era fără seamăn ticăloșia Țării Noastre, pe acele vremuri. Fiecare Domn aducea cu sine ca zestre din Fanar o droaie de Grecii — în mare parte simigii, bragagii, brutari, croitori, vizitii, bărbieri... pe cari îi boierea și le dădea slujbe.

Acești venetici, fie ca boieri, fie ca slujbași, se întreceau a jupui poporul, spre a se îmbogăți cât mai iute și cât mai mult. Toate dregătoriile erau în mâinile lor și administrația lor era o nerușinată prădare neîncetată a țării. Birurile cele mai grele se puneau pe poporul de jos și mai ales peste țăran, care abia mai răsufla. „Dijma, gostina, desetina, oieritul, văcăritul, fumăritul"... iată numai câteva din nenumăratele dări pe care avea să le plătească țăranul, de putea sau nu. Darea cea mare a sferturilor era însă cea mai grea, cea mai tiranică, căci ea lipsea pe țăran până și de ultima bucată de mămăligă sau de cea din urmă vită ce-i mai rămăsese, în urma atâtor despuieri nesfârșite.

Vinaricul, care până la Constantin Ipsilante se plătise 5 bani la vadră, Grecii îl suise la 120 la vadră, sumă mare pe acele vremuri.

Și nu putea ticăloșii de țărani „spune Revista de Arheologie a lui Tocilescu" a se plăti de vinăric nici cu tot vinul ce avea, iar care nu avea altceva, își vindea viișoarele și de abia se izbăvea de tirania ciocoilor vinariceri.

Intru împlinirea acestor jafuri, Grecii nu se dădeau înlături dela nici un mijloc, fie cât de crud, fie cât de sălbatec. Mai fioroși decât Pahonții și Bazbuzucii de tristă aducere aminte, ei tăiau în carne vie și nici o schingiuire nu li se părea prea groasnică. Așa vătășeii de plaiuri și zapcii și toți strângătorii de biruri, ca să nu vorbesc de cât de slujbașii cei mici, pentru ca să scoată dările dela bieții locuitori, mai vârtos în părțile de peste Olt, îi chinuia ca tâlhari pe acei dajnici, pe unii bătându-i, pe alții ținându-i desculți pe ghiață, în vreme de iarnă, iar alți cațaoni își râdeau de dânșii suindu-i în câte un deal și băgându-i în buții goale, îi slobozia la vale.

Ca o haită de lupi flămânzi, ei se aruncau fără milă

asupra orășenilor și țăranilor, îi jefuiau de tot ce aveau, lăsându-i goi pușcă, dimpreună cu copiii, cari se uitau cu jale la chinurile părinților lor. De zeci de ori pe an se pomenea Românul apucat de dajdii, jefuit și schingiuit cu cruzime. Mulți lăsau și pământ și casă în voia întâmplării și fugeau de se ascundeau prin munți și păduri, ca să scape de urgia ce-i aștepta la orice clipă.

Dar țăranul n'a fost singurul, care îndura neomeniile acestor cete nemiloase. Purtarea lor față cu tagma preoțească n'a fost mai omenoasă, mai ales cu clasa de jos a clerului, alcătuită de Români, de vreme ce clasa de sus era alcătuită din Greci, căci gradele ierarhiei se vindeau pe bani după cum vom vedea mai jos, și se prefera Grecii. Așa un *mitropolit Grec dela 1813 (găsim în Revista „Biserica ortodoxă română", anul XIII 1889-1890, pag. 417 și următoarele)* cumpărase scaunul cu 750.000 lei și se fălea că are să scoată însutit tot ce a dat, storcând mitropolia până ce nu va mai rămânea umezeală într'însa și nici piatră pe piatră.

De veneau niscai preoți să li se jeluiască acestor venetici de păsurile lor, în loc să-i îndrepteze și să-i mângâie, îi punea de curăța latrinele și săpa în grădină nemâncați, până ce găsea prilej de scăpa; iar pe alții îi da în râsul țiganilor bucătari și-i punea de toca cu cuțitul la făină ca la carne, zicând că este trebuincioasă pentru perișoare părintelui episcop, care era Grec.

Patimile lor brutale nu se opreau numai aci. Pentru ei până și cele sfinte erau lucruri de necinstit. Afară că întregul și grosul venit al mânăstirilor și eparchiilor trecea parte la muntele Athos, parte în pungile lor fără fund, ei pângăreau aceste așezăminte scoțându-le la mezat sau mâncându-le banii lăsați de ctitorii. Bisericile însăși erau prădate și pângărite. „Bandele de Greci, cunoscute sub numele de *Zavergii* au desbrăcat bisericile de odoarele sfinte, de icoanele de argint și de aur și de pietrele scumpe cu care erau împodobite, au spurcat vasele sfintelor taine și au răsturnat sfintele prestoale. Până acolo a mers nelegiuirea lor, că o căpetenie a lor prădând o biserică și-a uns încălțămintea cu sfântul mir și a călcat în picioare *artoforul* în care figura trupul și sângele Mântuitorului. (Vezi Rev. Bis. ortodoxă rom. sus citată). Jaful și despuierea poporu-

lui român din partea eteriștilor, întrece orice măsură. Drumurile se împănau cu eteriști, colindând satele după caii, arme și hrană, ce strângeau de pe la locuitori, încât nu știau oamenii în țara lor unde s'ar adăposti ca să scape de prădăciuni și de primejdia vieței. Toate isvoarele timpului, de altminteri, se întrec a arăta jefuirea cumplită a țăranului și a poporului de jos din partea acestor Eteriști. Nu numai atentate la avere erau făptuite de ei, dar la cea mai mică împotrivire, loveau de moarte.

Când se îmbătau, ucideau pentru a-și desmorți mâinile. Un adevărat biciu al lui Dumnezeu se abătuse peste țară, și cum ne spune un scriitor depe acea vreme, *suferințele Românilor din partea Grecilor, pana nu le poate descrie!* Și noi putem spune că epoca fanarioților este existența actuală a românilor, care constitue o renaștere, și așa este.

Pe la sfârșitul secolului XVII, sub Brâncoveanu, națiunea română se îmbolnăvise greu și n'a mai putut să se întremeze. Un secol și mai bine a ținut agonia neamului românesc: întreagă epocă a Fanarioților.

B. P. Hașdeu, spune : In zilele noastre s'au aflat scriitori cari s'au apucat a face panegiricul bragagiilor din Fanar, bragagii urcați pe tronul lui Mircea, al lui Mihai Viteazul, etc.

Plâng pe acești scriitori, cari n'au brodit ceva mai bun de apărat; dar plâng și pe clienții lor, cari n'au putut găsi decât avocați de cauze pierdute.

Ca să ne dăm seamă cine au fost Fanarioții, să citãm următoarea vorbire a unui Domn Fanariot cu amicul său și scrisoarea unei mame Fanariotice către fiica sa.

La 1802 un Fanariot zicea doctorului Zallony : ...*In lumea aceasta nu trebue să privim lucrurile prea cu d'amănuntul, ci să mergem drept la țintă, iar ținta este bogăția. Oricine scapă din mână prilejul de-a se îmbogăți, merită de-a fi sărac...*

Apoi mai departe: *„Să scii că un domn Fanariot, fără ambițiune și fără intrigă, este ca un orator fără eloquență, ca o cochetă fără pretențiune și ca un popă fără fățărnicie. Eu sciu că un Domn trebue să fie drept și desinteresat, dar această moralitate nu se potrivește*

cu sistema Fanariotică; nu poate să alerge cine-va tot odată după dreptate și după bogăție.

Iată Fanariotul.

Să vedem și pe *Fanariotă.*

O mamă scria către fiică-sa începând d'adreptul : *„Te poftesc încă odată să găsesci cu orce preț un mijloc de a te desface de bărbatul tău, pentru ca să te căsătorești cu alt cine-va mai de soi și pe care ți-l oferă Providența!*

Bărbatul de astăzi era bun atunci când războiul între Turci și între Ruși ne împiedeca a ne întoarce în România și a te mărita cu un boier, astă-zi însă când tatăl tău, boier el însuși, câștigă atâția bani în cât având dreptul de a nădăjdui că peste puțin va fi milionar, astă-zi eu doresc să te văz în brațele unui boier. Cugetă fiica mea, că acest noă bărbat te va acoperi cu giuvaricale!

De aci putem deduce că :

Fanarioții au fost filoxera care rozând din rădăcină, adusese lunga agonie și înceata moarte a vieții Românești celei vechi. Dar murind România cea veche, zămislită la 1821 sub steagul lui Tudor Vladimirescu, această Românie, nouă s'a născut în 1848 și a primit botezul în ziua Unirii Principatelor.

Iată ce ne spune d-l Adamescu despre Fanarioți :

Domn era un Grec trimes din fanar ca să serve interesele Porții, deși de multe ori societatea eșea greșită, pentru că acești Greci erau mai toți recrutați din diplomația Turcească și deprinderile lor diplomatice le dădeau o pricepere care uneori încurca pe Sultan sau pe Vizir și le-ar fi dat deplină stăpânire a situației, dacă nu s'ar fi întâlnit la Constantinopol cu adversari tot din aceeaș specie.

Un German care a călătorit în timpul acesta prin Țările Române spune : *Principii în Țara Românească au o singură grijă, o singură afacere, o singură știință: să știe a garanta efectul intrigilor la Curtea din Constantinopoli și să afle mijloacele de a satisface lăcomia nesăturată a unui mare Vizir sau a funcționarilor înalți dela Poartă.*

Acest principe, Hospodarul, cum se numia de străini, pe atunci, „și în adevăr își făceau bine gospodăria lui particulară“ venind în țară, se găsește în

mijlocul unei lumi cu totul străin, mai ales când vine în prima domnie și se începe între el și boerii a se juca o comedie, care ne-ar face să râdem cu hohot, dacă nu ne-ar sfâșia inima de durere. Boerii se înjosesc așa de mult în fața Principelui încât citind scrierile și actele vechi, nu ne dăm seamă dacă avem în față niște slugi sau niște înalți demnitari ai Statului. Domnul venia în țară cu mare pompă, era primit de Mitropolit, și de boeri, condus la Mitropolie, unde se făcea obicinuita moliftă pentru ridicarea în domnie, apoi se ducea la palat, unde se făcea *ceremonia sărutării mâinii.*

Fiecare se apropia cu o neînchipuită smerenie: boerul cel mare îi săruta mâna; iar cei mici se socotesc foarte onorați, dacă puteau să-i atingă haina sau piciorul. Și știți cum răspundea domnul la acest semn de supunere? Printr'un bacșiș destul de însemnat pus în mâna boerilor celor mari, și după sumă se făcea aprecierile asupra valorii Domnului.

Acest obicei al sărutatului de mână s'a desființat în Muntenia de către Alexandru Ghica la 1834 printr'un decret, care'i face onoare și din care să cităm câteva rânduri:

„Socotind domnia mea drept destoinică dovadă de acel cuvenit respect îndeplinirea datoriilor din partea fiestecăruia... desființăm pe viitorime acel obicei al sărutării de mână".

Și avea dreptate Ghica, fiindcă nu în semnul acesta putea rezida adevărata iubire pentru domnitorul țării. De obicei, boerii care sărutau mâna se supuneau proverbului născut în epoca fanariotă: *Sărută mâna, pe care nu poți s'o muști.* Ei erau de cele mai multe ori dușmani ascunși ai Domnului și gata când le-ar fi refuzat această vre-un câștig necinstit, să facă intrigi la Turci sau la Muscali.

De sigur că aceeaș situație sufletească o avea și Domnul: primea cu bucurie temenela boerilor, și-ascundea în suflet ura pe care avea s'o manifeste la cea dintâi ocazie. Fără îndoială însă, că nu putea fi surprins de purtarea boerilor, căci și el tot prin asemenea umiliri căpătase și se silea să păstreze tronul. In adevăr, situația Fanariotului era foarte nesigură. Proverbul spune: Că totdeauna un pungaș dă peste un pun-

gaș și jumătate. Se întâmpla adesea că șiretenia Fanariotului de pe tron se lovia de șiretenia altor Fanarioți dela Poartă și întâlnim exemple de Domni ce s'au pomenit scoși, fără să se fi așteptat, fără să știe măcar când a sosit agentul turcesc în capitală. De aceea unii luau măsuri ca să supravegheze pe toți străinii ce sosiau în oraș.

Iată ce spune un pitac al timpului Caragea:

„Pitac la Vel-Aga *să dea poruncă pe la toate hanurile ca să fie orânduiți hangii oameni de credință... care să aibă purtare de grijă a ști pe toți chiriașii odăilor ce oameni sunt și cine intră și cine ese din han ? Iar Agia avea să cerceteze „ce oameni sunt? de unde au venit? cu ce trebuință? unde sunt conăciți? cât au a ședea ?*

Dacă se teme atât de mult de Turci și e gata a se umili înaintea oricărui pașă ce ar veni dela Țarigrad, față de boeri e cât se poate de sever, supraveghiază purtarea lor, mai ales a acelora pe care nu-i vede prietenește, bănuindu-i că ar face intrigi la Turci ori la Ruși și când îi prinde cu vre-o abatere dela datorie, îi pedepsește cu asprime. Uneori prințul n'avea răbdare să-i trimită la judecată, ci îndată ce-i se înfățișa înainte vinovatul, îl bătea chiar în sala tronului.

Tomas Tornton în studiul ce a făcut despre Muntenia și Moldova pe la 1812 spune: Un oarecare Casab-pașa, în Iași, boer mare, fusese însărcinat să îngrijească ca să fie îndestulare de carne în oraș, și împotriva lui se pornise plângeri că e proastă și bolnavă carnea dela măcelării. Acel boer a fost adus în sala cea mare a palatului, unde el s'a aruncat la picioarele prințului, care ținea în mână sceptrul, adică buzduganul. Acesta a început să-l lovească pe unde se întâmpla, până l-a socotit îndestul de îndreptat.

Găsindu-se într'o situație din care putea trage multe foloase, Fanariotul căuta să scoată din viață cât mai multe plăceri. Palatul lor prezenta o înfățișare cu totul deosebită de a unui palat de astăzi. „Interiorul curții, zice Filimon, prezenta o panoramă foarte curioasă și variată: In mijloc stau înșirate caretele boerilor; mai încolo vizitii lui Vodă preumblau armăsarii îmbrăcați cu *cioltare,* butcile cusute cu sârmă de aur;

dinaintea unui rând de odăi, tufecii, arnăuți și satârașii își curățau armele șuerând printre dinți câte o arie Albaneză. Înăuntru și în afară de poartă adunătura de popor din clasele de jos căsca gura la strâmbăturile pehlivanilor și măscăricilor domnești. Simigii cu tablale lor sferice puse pe cap și cu tripodele de lemn la subțioară 'mpreună cu bragagii și salepgii arnăuți făceau contrast cu alunarii și cu vânzătorii de șerbet din Fanar, care purtau pe cap fesuri mici cu funte stufoase de ibrișim și cămăși de borangic subțiri, cari lăsau să se vadă pe piepturile și brațele lor figuri simbolice încrustate. In fundul curții se vedeau diferite grupe de masalagii și pungași: unii jucau nuci, alții la o para cinci și stos pe despuiate. Acești tâlhari jefuiau cu deplină libertate în curtea domnească pe oamenii fără experiență și creduli.

In acest palat duce Prințul o viață trândavă, prea puțin ocupată de interesele obștești. Cum se scoală, este salutat și înconjurat de boeri, care își fac din aceasta o înaltă datorie. Un scriitor străin care a cunoscut de aproape viața de curte, ne face tabelul acestei vieți: „Prințul dacă merge, își apleacă astfel capul ca fruntea să-i atingă pieptul; ochii sunt închiși pe jumătate; se preface că e surd ca să nu răspundă la cererile ce-i sunt adresate; privește neîncetat 'nainte și sună cu mâna rublele ce le are în pozunar. Nimic nu egalează previenețele oamenilor din jurul lui și mai ales ale boerilor. Doi sau trei îl ridică de brațe așa de sus, în cât d'abia atinge pământul cu vârful picioarelor; alți doi, trei îi țin coada hainei. Condus astfel ca un paralitic, trece în apartamentele sale. Cum a intrat, se aude vocea unui ceauș: *Cafea! Cafegi-bașa!* Indată cafeaua se prezintă prințului pe o tavă foarte bogată. Cum s'a așezat la masă, un tacâm de lăutari cânta, nevăzuți, diverse arii orientale. Prințul nu cere nimic la masă. Totul e pregătit, chiar pâinea e tăiată în bucățele. Masa se termină cu un nou strigăt al ceaușului pentru cafea. Aceasta se petrece pe la ora 1.

Strigătul acesta informează oarecum întregul oraș că înălțimea sa ia cafeaua și că îndată se va culca. Atunci orice activitate încetează la curte. La 4 ore clo-

potele și toaca anunță poporului și celor mari că prințul s'a sculat.

Acesta este ceremonialul, această cinste exagerată primește pe prinț ori unde se duce. La teatru — la intrarea Principelui, publicul se ridica și striga de trei ori: *Să trăiască Măria Sa.* Dar în această viață plină de ademeniri, ideea că ea s'ar putea schimba deodată întunecă adesea fruntea Principelui și-l face să se gândească la viitor, la viitorul lui, bine înțeles, nu al țării. Și cum și-ar putea face singur mai bine acel viitor, decât strângând bani albi pentru zile negre? De aceea grijea cea mai importantă a lui este să facă avere.

St. Priest, zice despre Caragea 1782 : „Timpul scurt, n'are când să-și aleagă mijloacele ; ori-care e bun".

Lista civilă, adică venitul ce încasa el direct din veniturile generale ale țării plus venitul particular al Doamnei, nu erau suficiente. Deaceea, uni Domni făceau felurite combinațiuni comerciale: cumpărau grâu sau porumb și făceau din vânzarea lui un monopol personal. De asemenea un venit important aducea vânzarea boeriilor. Acest obicei s'a practicat sub mulți domni, dar nici odată n'a fost ca pe vremea lui Caragea.

Și-a făcut acesta un nume prin condica de legi ce a publicat, dar mai cunoscut s'a făcut prin vânzările de slujbe pe care le-a patronat și din care a tras foloase.

Cronicarul Fănuță, cunoscut sub numele de *Zilot Românul,* atribue obiceiul acesta unui oare-care boer Filipescu, care, fu începător unui eres ca acesta, al cumpărării dregătoriilor, din care se defăimă cu totul domnia. se ocără tagma boerească și se derăpănă țara. Nu știm întru cât e adevărat afirmarea lui ; dar nu credem că acestui Filipescu se cuvine onoarea de a fi început obiceiul vinderii slujbelor.

Sub Caragea lucrul era regulat. Fiecare polcovnicie are prețul hotărît și se vinde cu 50 mii lei, cu 60, cu 70 până la 100 mii de lei pe an. Vistierul vinde ispravniciile și sămeșiile și așa cu toate. Apoi funcționarul înalt vinde slujbele subalterne.

Un fapt caracteristic petrecut înainte de Caragea ne arată cât interes aveau Domnii să vânză slujbele. Mavrogheni boerea cu sila pe cei ce afla că au ceva bani,

le trimitea caftane și cărți domnești cu ciohodari și ori pe unde îi afla, îi îmbrăca și le lua banii, iar care nu se supunea și nu primea, îi ducea Arnăuții și-i punea la gros în putoare și, așa nevrând, primea caftanele de pânză și da, la bani.

Uni Domni Fanarioți făceau chiar falsuri în acte publice numai ca să câștige parale. Cu chipul acesta realiza sume însemnate și plecau cu chimirul plin din țară, cum a făcut Caragea. El strânsese în șase ani și jumătate 18 milioane. Cu privirea la aceasta spune Ion Ghica : *A rămas vorba că se fură ca în vremea lui Caragea.*

Imprejurul lui trăia toată boerimea mare și mică și toți ciocoii. O parte din această boerime era alcătuită din Fanarioți veniți împreună cu Domnul ; alta o formau Românii.

E oare nevoe să distingem ? E drept că Fanarioții veneau de peste nouă țări și mări numai pentru procopseală, dar oare alta era ținta boerilor pământeni ?

Un scriitor străin, care a studiat epoca Fanarioților ne înfățișează următoarea declarațiune... de principii a boerilor Români la venirea unui Domn nou.

„Amicilor, zice unul din cercul lor, să ne grăbim a ne îmbogăți. Poate va fi nevoe să tundem prea aproape de piele lâna oilor noastre ; dar ce ne pasă ? Nu ne scapă banii de orice ? Un lucru să știți : E mai bine să vorbești cu mâna pe bani de cât cu mâna pe conștiință !

Dar se poate găsi cineva să pue la îndoială zisele unui străin care poate avea interes să ne vorbească de rău. *D-tru Urechia* a publicat o mică piesă scrisă pe la 1819, după plecarea lui Caragea, probabil.

E întitulată : *Comedie în două fapte pentru tarafurile cele ce așează domnia.* Persoanele sau „obrazele“ cum zice textul sânt : Mitropolitul, câțiva boeri mari, câteva boeroaice mari și servitori.

Scena se petrece în urma încetării unui Domn din viață și se face felurite prognosticuri ; se discută diferitele știri care cercetau prin piață, — cam cum e azi, când cade un minister, se tânguesc toți că n'au putut profita nimic sub fostul Domn, căci alții erau la favoare ; nutresc speranțe pentru viitor și sânt gata să dea crezământ știrilor care le plac ori de unde ar veni. Boerul Florescu zice : „Eu m'am îndestulat dela feciorul

meu, că el are frate *odagiu* la poștă dela Oltenița și viind aci să-și ia opincii i-a spus că a trecut (știre la Iași pentru Domn ca să se mute aici.

Și tot acest boer Florescu află altă știre prin vizitiu și zice : *Să vă spun lucruri curioase. Vizitiul meu a auzit azi la măcelărie cum că s'a făcut cunoscută schimbarea M. S. prin toate cârciumile și eu de părere bună am făgăduit feciorului că dacă m'oi face eu logofăt mare, îl fac și pe el logofăt II și pe vizitiu judecător la departamentul de 15.*

Așa dar procopseala lor și a slugilor lor căutau boerii Române *Aricescu* și *Ion Ghica,* spun că un alt fapt este cântecul scornit pe vremea lui Caragea, în care se vede convingerea poporului despre colaborarea boerilor Români la jafurile fanarioților .

Belu șterpelește
Golescu Goleste
Chiriac pecetluește
Caragea : cala ! cala !

Englezul Thonton spune : *Grecii care împart între sine dregătoriile și locurile cele de cinste și de câștig sunt scoși din locurile lor, când patronul lor este mazilit" ; totuși realitatea ne arată că ei n'au plecat când stăpânul lor și-a pierdut domnia, ci mulți din ei rămânând s'au amestecat printre pământeni și au intrat și ei în aristocrația țării.*

In această privință este un hrisov foarte curios dat de *Ștefan Racoviță* 1756 prin care se opresc căsătoriile streinilor veniți și pricopsiți în țară.

După ce vin aici în țară și-și fac oarecare chiverniseală și câștig, nu numai că se înrădăcinează cu întemeere, ci încă se și însoară de iau femei de aici și fete de boeri și cu multe feluri de mijlociri intră și în rândul boerilor, cu dregătorii care nu sânt de obrazul lor. Mai târziu nimeni nu se va supăra nici nu se va mira de asemenea alipire a Grecilor pe lângă boerimea țării. Pe acești foști Greci, deveniți „Români neaoși" — ia numit Eminescu *„grecotei cu nas subțire"*.

Această boerime Greco-Românească se împărțea în clase. Se numesc Greco-Românească, pentru că și Româ-

nii nu găseau altceva mai de laudă de cât să se dea drept greci, astfel că *prințul Ligne* socotește pe toate femeile din aristocrația noastră că sânt Grecoaice.

Clasele acestea erau bine deosebite între ele, cu raporturi fixe atât ca rol în Stat, cât și ca deprinderi sociale. Prima clasă, protipenda, a boerilor cu barbă, coprindea boeri de mâna a doua (comiși, paharnici, stol-

Boier conțipist (funcționar) la începutul sec. XIX.

Flăcăiandru care a sfârșit studiile (începutul sec. XIX).

nici, etc.). A treia coprindea pe satrari, pe medelniceri și pe funcționarii mici din județe.

Boerinasul de clasa III săruta poala antereului unuia de clasa I, cel de clasa a doua îi săruta mâna ; iar boerii de primul rang lua așa de mari dimensiuni în cât doi boeri nu puteau sta în trăsură cu capul acoperit.

Aceasta era boerimea care, după expresia lui Alexandri se înșira la picioarele tronului.

In adevăr, palatul era centrul întregii vieți sociale a lumii din București, era soarele care atrăgea pe toți cum o lumină atrage musculițele de vară, care aleargă la ea, găsindu-și adesea moartea. Boerii cei mari ajungeau alături de prinț, cei mici sgriburau pe la ușe.

Aci la palat domnia un lux fără frâu. Dacă s'au găsit vre-o două excepțiuni în toată epoca Fanariotă, încolo totdeauna exemplul venea dela palat.

Boerii Fanarioți veniți cu prințul, voiau să rivalizeze în lux, cu boeri indigeni ; soția, prințului trăia în mod strălucit, făcându-și din lux pasiunea predominantă și în aceasta era stimulată de mândria nevestelor de boeri cari voiau să rivalizeze cu ea și nu arareori s'a întâmplat ca boeroaicele să eclipseze pe soția prințului

Șerban-Vodă Cantacuzino.

prin strălucirea gătelii. Atunci însă prințesa își răzbună exilându-le dela curte sub un pretext oare-care.

Această rivalitate în lux devenia foarte acută, da naștere la scandale. Astfel este episodul petrecut cu Catinca Filipescu. Ea a îndrăsnit să poarte o manta albă ce se cuvenia numai prințesei și poliția a oprit-o pe drum și luându-i haina i-a tăiat-o în bucăți.

Pe vremea lui Alexandru Moruzi se svonise un cântec în care se arăta gelozia prințesei față de luxul boeresc :

Ienăchiță Văcărescu
Șade'n poartă la Dudescu
Cu antereu de atlaz
Moare Doamna de necaz

Fi-va acest lux adus de Greci ; fi-va de mai 'nainte obicinuit în principate, faptul e că el se înrădăcinase

adânc în deprinderile clasei boerești. Aceasta ne-o spun și scriitorii, ne-o arată și documentele.

După cum azi tonul modei vine dela Paris, așa venia atunci dela Constantinopole. S'auzea că se poartă acolo coloarea galbenă ? îndată toate cocoanele apăreau în rochii galbene.

Și aceste schimbări dese de haine se făceau cu cheltueli foarte mari. Dacă îmbrăcămintea unui boer costa 400 de galbeni, dacă închideau bărbați câte o sută de

O fată de boer dela sfârșitul secolului trecut.

mii de franci în costume, ne putem închipui la ce sumă se ridica prețul costumelor femeești".

Prințul de Ligne este singurul care a descris în mod pitoresc luxul din vremea Fanarioților, care în ultimii ani ai sfârșitului domnii Fanarioților a vizitat Țara Românească și a cunoscut viața clasei aristocratice. E vorba de o vizită prin casele mari".

Femeile pline de grații șed în nepăsare pe divanuri, cu capul aruncat de tot înapoi sau rezemat pe un braț de albastru. Bărbați care le fac vizite stau mai toți culcați pe lângă ele. O fustă foarte ușoară, scurtă și strimtă, abia le acoperă grațioasele lor forme și o țesătură de

gază desemnează de minune frumoasele conture ale sânului lor. Ele poartă pe cap o stofă neagră sau roșie ca focul, strălucitoare de diamanturi. Mărgăritare de cea mai frumoasă albeață împodobesc gâtul și brațele lor ; câte odată acestea sânt acoperite cu rețele de gază garnite cu *sechini* sau jumătăți de galbeni.

Am văzut uneori până la 3000 de aceștia pe același vestmânt. Restul vestmintelor lor orientale sânt stofe cusute sau lucrate în aur și în argint, iar bordura lor

Portul preoților de mir în secolul trecut. *O jupâneasă din secolul trecut.*

este de blăni prețioase. Ele țin totdeauna în mână un fel de metanii de diamanturi de mărgăritare, de corale, care le servește spre a'și da o contenență ca evantaliul femeilor noastre. Ele se joacă cu acestea, își conservă dexteritatea degetelor ale căror unghii sânt colorate cu carmin. Spre sfârșitul secolului XIX moda a imitat Parisul.

Obiceiul de a se sulemeni era foarte răspândit atunci : o rețetă de a se sulemeni rețetă de îngrijirea feții o putem da : Se ungea pe obraz cu alifie vânătă ; dimineața se ștergea cu albuș de ou ; se aburea cu cărămizi încălzite în foc și stropite cu apă de salcâm ; apoi se spăla cu apă de pelin. Acest eale făcea ca să întinză pielea obrazului și să dispară sbârciturile ; apoi se ștergea cu un burete muiat în apă de castraveți, ca să scoată petele și se spoia cu dres, numit ștubet ca să dea pieliței

o coloare mai albă. După toate aceste operațiuni, care n'aveau alt scop de cât a albi, a întinde și a întineri pielița obrazului, venea rumeneala cea mincinoasă cu care'și colora obrajii și buzele, gogoșile de rustic arse cu care'și înegrea sprincenele și plasturele cele negre cu care'și făceau *nurse* (alunițe) sau benghiuri false.

Și care putea fi rezultatul unei asemenea vieți de moliciune și de lux ?

Desfrânarea, ca și azi !

In adevăr, nici un paragraf nu e așa de bogat ca

Negustorească.

paragraful moralității, adică al imoralității vieții de atunci. Și nu putea fi altfel.

Copiii boerilor primesc o instrucție foarte sumară sau, și dacă pierde vremea mult timp cu dascălul, învățământul redus la cunoașterea formelor goale, nu le îmbogățește de fel mintea. Educația și-o fac în mijlocul țiganilor ; se fac mari apoi, trec într'o lume stricată și prefăcută, în care nu se găsește nici o simțire cinstită, nici o gândire dreaptă. Primesc toate relele Grecilor, fără să ia istețimea lor. Petrec în baluri și în praznice ;

joacă toată vremea cărți ; adunările lor sânt mojicoase și gâlcevoase.

D-l Adamescu spune : Imi este foarte greu să aduc exemple, fie povestite de călători străini, fie luate din documente, spre a arăta cât de adânc pătrunsese imoralitatea cea mai degradatoare în viața aristocrației române din epoca Fanarioților ?

Și nu vorbesc numai de amoruri ilicite, care putea să încânte mintea învăpăiată a unei femei căreia îi lipsește o educație, solidă și o judecată dreaptă ; nu vorbesc de procesele scandaloase de adulteriu ; acestea nu sânt nimic față de exemplul unui boer mare care vinde pe propria lui copilă generalului rus *Miloradovici* ca să devină prezident de divan, sau exemplul unui funcționar înalt care dă soția sa — lui Kutusoff ca să-și păstreze slujba.

Iar *V. A. Urechia* în Analele Academiei Române Tom XIX spune : *Fiecare invaziune rusească dela 1774 până la 1812 nu contribui de cât la mai mare desnaționalizare a clasei boeresci.*

Suntem departe și de zilele acelea unde puritatea familiei era, nu numai o lege, ci chiar un efect al străvechilor moravuri.

Corupțiunea sub toate formele intră în familii, din moment ce soția și fata fură considerate de soț și de părinte ca mijloace prin cari el putea ajunge la I-ul Comite, la Divan, la vre-un post oare-care, sau și mai puțin : la vre-o sinecură, ori la manipulare de niscai bani publici, din care, sub protecțiunea necinstitorului casei sale, boerul scia să-și facă un venit, propriu a-l satisface pofta spornică de lux. Nu mai puțin curentul național, ori cât de slab și nebăgat în seamă, se afirmă din ce în ce mai simțit. Atunci când însuși Mitropolitul Dositei era gata de a deveni supus francez, numai ca să nu rămână pe mâna Muscalilor, e posibil că făcea el aceasta din simplu interes al conservărei sale.

Nu aflăm însă un asemenea interes la înclinarea acelei clase de Români pentru Francia, care intona cu vie plăcere cântecul lui Napoleon Bonaparte. Aci era altă explicațiune de dat de cât interesul material al cui-va.

In această situațiune, era foarte natural ca străini

să ne despreţuiască şi să vorbească de societatea noastră cu cea mai mare scârbă.

Aşa era boerii şi mai ales boerii cei mari.

Şi fiindcă în cuprinsul acestei scrieri, pomenirăm şi de o clasă, numită *Ciocoi* să vedem cine erau aceştia : In casele boerilor mari, trăiau un fel de oameni obscuri, în mijlocul conrupţiunii generale şi îndemnaţi de pildele boerilor se ridică prin linguşiri, prin intrigi, prin hoţii, devin persoane însemnate.

Câte mutre aristocratice de azi, nu-şi găsesc originea într'un *„linge talere"*, cum se zicea şi se zice şi astăzi.

Filimon în romanul său *Ciocoii vechi* şi Domnii Maniu şi Pilat în piesa lor Dinu Păturică, au concretizat tipul ciocoiului în Dinu Păturică. Cine a citit şi văzut piesa, îşi aminteşte cum a venit el, copil zdrenţăros şi umilit dela provincie, cum a intrat slugă la un postelnic, cum a căpătat încrederea stăpânului, cum l-a furat mai întâi cu puţin, apoi cu sume mari, cum i-a luat pe Duduea, cum l-a izgonit din casă, cum în fine a devenit el boer mare.

Şi în fine, a treia categorie de privilegiaţi erau, preoţii.

Ei erau scutiţi de birurile generale ; numai în unele timpuri au păstrat pentru „Cutia şcoalelor".

Aşa Caragea la reorganizarea şcoalelor, pentru ca *să poată continua localul dela Măgureanu „azi aflat Clădirea Românească din calea Victoriei, şi strada Brâncoveanu, Filitis" şi a Şcoalei Slavone dela Sf. Gheorghe vechi,* dă următoarea :

Carte deschisă pe la toate judeţele de a da fiecare preot i diacon câte parale 60.

D.-voastre ispravnicilor ot sud..... sănătate. Vă facem în scire, că prin întărirea ce am dat Domnia Mea la obştească anafora a d-lor boerilor dela trecutul Septembrie 29 pentru cheltuiala ce trebue la dresul şcoalei domneşti de aici din Bucureşti, am hotărît ca toţi preoţii şi diaconii din toată ţara Domniei Mele să dea fieşcare din cap în cap câte parale 60 pentru al cărora bani texil, cu toate că am poruncit Domnia Mea Presfinţiei Sale Părintelui Mitropolit prin pitac ca să scrie protopopilor de prin judeţe din toată ţara spre a se

strânge dinpreună cu ispravnicii fieș-cărui județ dela toți preoții i diaconii aceste câte 60 de parale din cap în cap ferindu-se însă protopopii a nu îndrăsni să nu ia măcar un ban mai mult, deosebit poruncim Domnia Mea și d-voastre ispravnicilor, că împreună cu protopopii să urmați a se face împlinirea de mai sus arătată privehind însivă d-voastre a nu se face câtuși de puțin catahrisis sau încărcătură peste această poruncă a Domniei Mele, ori să se tăinuiască niscai-va preoți sau diaconi și împlinindu-se dela preoți și diaconi acest orânduit ajutor al banilor să se trimită aici la d-lui cinstit și credincios boerul Domniei Mele biv vel Banul Grigore Brâncoveanu, eforul școalelor domnești ca să se dea și să se cheltuiască prin d-lui întrebuința meremetului școalelor. I. saam receh gpd. — 1814 Octombrie 8.

(Cod LXXIV, fila 147).

Isvoarele străine ne vorbesc puțin despre cler ; mai mult aflăm în documentele noastre.

Din răsfoirea lor se deduce că clerul în această epocă era ignorant și corupt.

Dintr'un document al unui domnitor către un episcop zice : *Locuitorii și-au sălbăticit firea și s'au nărăvit spre cele rele, unde și preoții și protopopii lor se vede că fiind proști și fără învățătură nu au nici vrednicia nici purtarea aceea de grijă a le face mai întâi pildă cu viețuirea lor și a le da apoi învățăturile preoțești ca de la dânșii să se învețe și să se îndemne spre cele bune, a petrece viața curată și a avea în gândul lor temere de D-zeu, ca să se ferească de fapte rele.*

Slujbele bisericești se vindeau atât pentru ca să te faci protopop, atât ca să te faci episcop, atât ca să te faci mitropolit.

In Analele Academiei Tomul XIX pag. 48 cu privire la aceasta spune : *Abuzul cu chirotoniile continuă și mai cu îndrăsneală subt Ioan Caragea. Domnitorul reînoesce anterioare nizamuri, ori dă altele nouă, cu gândul de stârpire a abuzului acestuia, la 4 Febr. 1813 și apoi la 9 Iulie 1813. Ingreuiarea formalităților de dobândire a voei de chirotonire se pare că era și ea un mijloc de exploatare mai îndemânatec. Lucru bun în sine în-*

sușI, dar nu mai puțin instrument de jăfuire în mâinele celor răi. Așa se întâmplă pretituindeni ; legile cele mai bune devin o plagă și cele mai rele un isvor de fericire, după omenire cari le aplică.

Șapte zile i-a trebuit Mitropolitului Nectare după suirea sa pe scaunul Mitropolitan și să-și scoată o parte din cheltuelile ce a dat lui Caragea ca să-l facă Mitropolit.

După a lui stăruință arhimandritul Galaction fu numit Episcop de Râminc. La Episcopia Buzeu continua a păstori Constantie, iar la Argeș cunoscutul Iosef. Iată și pitacul lui Caragea cu privire la numirea preoților :

Io Ioan GHEORGHE CARAGEA, *Voevod i Gospodar zemle Vlachscoe.*

Poruncă la Caimacan și la 5 județe ot preste Olt, pentru cei ce se chirotonosesc făr de poruncile Măriei Sale :

Cinstite și credincios boerule al Domniei mele. D-ta biv. vel Postelnice Nicolae Sccanvi Caimăcanule al Craiovei, dar spre știință și al Bucureștului ; am luat Domnia Mea piloforie cum că aci și acolea și într'acele cinci județe ot preste Olt se urmează mare catahrisis la rândul chirotoniilor, căci cei ce sânt a primi darul chirotoniei de preoți și diaconi nu se cercetează mai întâi de către D-ta sau de către ispravnicii județelor după orînduiala nizamului *ce am dat Domnia Mea prin ponturi cu publicații, atât acolea la Divanul Craiovei, cât și pe la București, cât și pe la toate ispravnicaturile județelor domnesciiNoastre țări, de sunt adecă fără nici o sarcină de dajdie ? — dar este lipsă și trebuință de preot la acea biserică unde voesce a sluji ? de nu sunt preoți de prisos pe la alte biserici după împrejur ca să se poată lipsa împlini ? de este cu voința satului și a stăpânului moșiei ? și să înștiințați Domniei Mele ; ci fără a li se face cea mai puțină cercetare și fără scirea și porunca Domniei Mele i se chirotonisesc și Ne-am mirat cum de suferi D-ta a se face acolea o urmare ca aceasta, cu totul împotriva voinței și poruncei Noastre, de care și strașnic poruncim Domnia Mea, nici cum să nu mai îngăduesci D-ta a se mai urma un fel de catahrisis la nizamul chiri-*

toniilor, să se cerceteze după orânduiala nizamului și cu însciințare să se trimită la domnescu Nostru Divan, ca să li se dea porunca Domniei Mele spre a se chirotonosi, fiindu-ți sciut și aceasta cu hotărîre, că avem Domnia Mea să facem cercetare și veri câți preoți și diaconi se vor da în dajdie în rând cu cei ce poartă ludele domnescei Noastre Vistierii, iar D-ta ai să dai greu răspuns ca unul ce de grumazii D-tale este spânzurată îngrijirea la toate cele ce se urmează acolea și cu lesnire nu te vei putea îndrepta ; și că ai primit această poruncă a Domniei Mele, să avem răspuns, cu care împreună să ne trimeți catastih de câți preoți s'au chirotonisit dela bunavenirea Noastră și până acum ? câți dintr'aceia au poruncile Domnici Mele și câți s'au chirotonisit fără a avea domnescile Noastre porunci ?

Scrisu-sa chrisovul acesta la anul dintâi dintru întâia Domniei Mele, aici în orașul scaunului Domniei Mele Bucuresci, la anii dela nascerea Domnului nostru Isus Christos la leat 1813.

V. A. Urechia, în Analele Academiei Tomul XIX pag. 14 spune : Prea mulți bani îl costase domnia, ca să nu se grăbească Caragea a se despăgubi din țară. Cât luă dela Nectarie pentru metropolie și dela Galacteon pentru episcopie nu erau de ajuns să-l despăgubească. Mânăstirile sunt pentru el un însemnat isvor de câștig.

Acest câștig este asigurat negreșit boerilor Logofeți, cari de sigur au de a da bună plată Domnitorului ca să ajungă Mari Logofeți.

Apoi tot *Urechia* ne dă și un prea frumos exemplu : Un oare care Nițu Vasile, din București, voind să se facă preot și neavând cu se să plătească obicinuitele taxe, s'a popit singur și a început a face călătorii pe la biserici și spovedanii. Se înțelege că acest meșteșug nu putea merge multă vreme : a fost prins, i s'au dat 100 de toege la tălpi și a fost surghiunit la mânăstirea Căldărușani.

Moralitatea călugărilor și în special a călugărilor Greci, lăsa mult de dorit; ca să ne facem o idee, pune pe aceaș treaptă hanurile cu mânăstirile. Intr'o poruncă către Spătar, spune Vodă Caragea că ar fi aflat că prin

mahalalele târgului, prin hanuri și prin chiliile mânăstirilor se fac multe urmări desfrânate și fapte vrednice de toată rușinea și cere ca să afle pe toți câți petrec viața desfrânată ca aceasta, și-i dă poruncă să calce aceste case desfrânate măcar și în mânăstiri de va fi și să ridice pe vinovați. „Vezi Analele Academiei Tom. XIX".

In anul 1813 la *chioșcul dela Herăstrău* (vezi Analele Academiei Române Tomul XIX pag. 56) pe lumină de lună, se întâlneau feciorii de boeri cu iubitele lor. Se pare că și dintre clerici nu se sfiau unii de a merge noaptea pe acolo.

Bucureștii văzuți în spre Curtea Arsă (după Bouquet). (Colecția Muzeului Municipal).

Ca adeverire :

Un preot ducându-se însoțit de o femee galantă, bate de moarte pe păzitorul Chioșcului dela Herăstrău fiindcă i-a făcut observare, că nu se cade așa ceva pentru un preot. *„Pe unul ca acesta, scrie Vodă Caragea Mitropolitului în 25 Septemvrie 1813, de nu ar fi fost popă (care prin depărtarea lui D-zeu a primit darul preoției !) l'am fi osândit negreșit politicește la spânzurătoare sau cel puțin la ocnă, ca pre un tâlhar ce au cugetat întru sine să ucidă un om".*

Domnitorul cere Mitropolitului să ridice darul acestui nevrednic preot, pe lângă pedeapsa politicească.

Iată cum glăsuește petacul:

PETAC CĂTRE MITROPOLITUL PENTRU UN POPĂ CE A BĂTUT PE PĂZITORUL CHIOSCULUI HERASTRAU

Preaosfinția Ta Părintele Metropolite, însine Domnia Mea, chiar cu ochii Noștri am văzut bătaia, cazna și sfărâmarea trupului său ce au fost pătimit păzitorul Chioscului Herăstrău dela acest netrebnic popă, cu acest fel de organ și cuget bătându-l, încât, nu ar fi sărit spre ajutoru-i oamenii doftorul Rali ce șade acolo, negreșit că l'ar fi omorât, precum au și glăsuit această vorbă asupra bătăiei, că cugetul lui este să-l omoare. Pre unul ca acesta, de nu ar fi fost popă (care prîn depărtarea lui D-zeu au primit darul preoției) l'am fi osândit negreșit politicește la spânzurătaore sau cel puțin la ocnă ca pe un tâlhar ce au cugetat întru sine ca să ucidă om ; dar fiindcă, precu mam zis s'a întâmplat a fi popă, iată îl trimetem aci la Preosfinția Ta și drept osândă politicească poruncim și hotărîm să dea negreșit făr de altă zăbavă taleri 300 mai sus arătatului pătimaș, ca să i fie spre căutare, și fiind-că de acum înainte acest popă, după purtarea lui și sfintele biserici canoane, este nevrednic de a mai săvârși sfintele slujbe, poruncim cu deadinsul ca să i se facă negreșit de către Preaosfinția Ta și bisericeasca osândă, fără cea mai putină scădere.

Tolco pisah gpd. — 1813 Septemv. 25. Cod. XXIV, fila 88v.).

V. A. Urechia adaogă la acest Petac: *Ce să mai zicem de preoți, când vedem abuzurile protoereilor? Ei și-au fost făcut un venit însemnat și spornic, amendând cu bani pe fetele și muierele, ce se întâmplă de cad în păcat.*

Ceva mai grav: ca să-și înmulțească venitul acesta oribil, protopopii făceau un adevărat „chantage" acuzând femei și fete cinstite că le sciu că au păcătuit.

Acestea, adese nevinovate, ca să nu intre în gura oamenilor, se grăbiau să plătească ori-ce gloabe.

Desigur că de acest venit infam se folosiau și Epis-

copii, ba și Camera domnească, întâmplându-se să fie obligată la asemenea amendă femeia unui supus Austriac, acesta sciindu-și nevasta cinstită, reclamă la Vodă. Se face gură mare și atunci pentru oprirea unui asemenea abuz, Ioan Caragea scrie Mitropolitului, la toți episcopii și la toate județele în 18 Septemvrie în modul următor :

Io Ioan Gheorghe Caragea Voevod 1 Gospodar zmele vlaschoe.

Preaosfinția Ta Părinte Mitropolite, am luat Domnia Mea curată pliroforie că pe la județe să urmează un catahrisis deosebit de către protopopi, cari, ca când ar fi lucru legiuit, numai cu un prost cuvânt că este obicei și cu numire de gloabă, pradă și jăfuesc pre fetele și muerile ce se întâmplă de cad în faptă de curvie și ori însuși ei, sau prin preoții satelor, când află vre-o astfel de păcătuire, numai decât protopopul cere gloabă cât va vrea dela acea femee sau fată, iar acea ponosluită femee sau fată, ori adevărat sau neadevărat de va fi acel ponos al protopopului, carele fiind silit de o acest fel de lăcomie, fără de nici o cercetare, le apucă de le globesce fără nici o sfială, din care această a lor rea urmare nasc două lucruri împotrivitoare la bisericescile canoane, unul adecă pedeapsa de gloabă, care acest fel de pedepse biserica nu are la acest fel de greșeli, ci numai sfătuiri duhovnicesci și ispovedanii, și al doilea, cugetând numiți protopopi și porniți find la acest fel de urmări dela acest fel de fapte și ponosluire, firesce se înțelege că și voința lor cugetă ca apururea să se întâmple acest fel de fapte, din cari să-și îndestuleze lăcomia acestui necuvios câștig, lucru cu totul împotriva legii și cinului preoțesc de aceea scriem Preosfinției Tate că numai de cât să se poruncească cu strășnicie protopopilor ai acestii eparchii, ca de acum înainte nici vre-o unul din preoții satelor să nu îndrăsnească a lua dela cine-vași măcar un ban cu numire de gloabă dela acest fel de întâmplări, ori să silească pre femei a le da sărindare sau altele asemenea și fără de voință și proerisis al lor, căci de se va dovedi că au luat, apoi se va și pedepsi cu strașnică pedeapsă, îngrijind Preosfin-

ția Ta de a se urma și a se păzi porunca și nizamul acesta totdeauna.

Tolco pisah gpd. — 1814 Septemvrie 18.

Analele Academiei Române Tomul IX pag. 58.

Și acest cler ignorant și corupt se bucura de însemnate privilegii mai ales clerul monachal. Astfel vedem că *Alexandru Moruzzi* acordă *viariciul* din câteva comune, privilegiu cu totul excepțional, pentrucă mănăstirile aveau veniturile proprietăților lor particulare după diverse acte de danie. Ca exemplu de privilegiu acordat clerului, este interesanta plângere a unui Mitropolit către Domnul Țării, *Mihail Șuțu 1785,* cerând protecție împotriva concurenței ce făceau unii vânzători de vinuri, vinurilor Mitropoliei. *Fiindcă vinurile Mitropoliei nu se puteau vinde, să fie luminată porunca Măriei Tale ca pe toți să facă să-și ridice vinurile și de acum înainte să nu mai poată nimeni să vânză ca să poată a se vinde vinurile Mitropoliei.*

Cu toată starea de decădere a clerului, influența lui față de credincioși era foarte mare.*De aceea Ipsilante, după mărturia lui* Sestini, *a introdus în divan pe lângă mitropolit și trei episcopi cunoscând „ascendentul lor de necrezut asupra spiritului necult și superstițios al acestei națiuni.*

Și văzurăm pe Domn, pe boer și cler, am văzut o lume pentru care viața era lesnicioasă și plăcută, să aruncăm o privire și asupra țăranului. Nu trebue să vorbim noi ci să vedem ce zice *Taine* în opera sa :

Les origines dela France contemporaine — începe partea relativă la popor reproducând un cunoscut pasagiu din La Bruyère scris pe la 1689.

Se văd niște animale respingătoare, parte bărbătească și parte femeească, respândite pe câmp, negre la față, uscate și arse de soare, legate de pământul pe care-l scormonesc cu încăpățânare neînvinsă.

Au voce articulată și când se scoală în picioare au chip omenesc.

Și în adevăr sunt oameni. Noaptea se ascund în niște vizuini, unde trăesc cu pâine neagră, cu apă și cu rădăcini. Ei scutesc pe oamenii ceilalți de muncă de a

semăna, de a ara și de a culege. Și ar merita pentru aceasta să nu le lipsească pâinea pe care au semănat-o.

Și tot *Taine* adaogă : această pâine le-a lipsit adesea.

Dacă tabloul înfățișat „spune d. Adamescu" dela Buyère și confirmat de Taine este adevărat pentru epoca premergătoare revoluțiunei celei mari în Franța ; apoi fără îndoială acest tablou este și mai adevărat pentru istoria noastră când vorbim de ultimele timpuri ale regimului Fanariot, când vorbim de epoca deselor războaie dintre Ruși și Turci, când Țările Române erau teatrul luptelor, când nenorociții țărani erau jefuiți fără milă și când învingea Turcul și când învingea Rusul și nu rareori erau înjugați la căruțele cu proviant în locul boilor care muriau pe drum.

Cercetați acum de unde veneau banii pentru viața luxoasă a prințului pentru risipa prințesei pentru trăsurile și pentru hainele scumpe ale boerilor și soțiile lor, pentru viața moleșită și desfrânată a călugărilor mari și mici?

Toate din spinarea țăranului !.

* * *

Dela 1822—1828 a domnit Grigore Ghica despre care am vorbit.

Dela 1828—1834 asupra acestei epoci vom trece repede de vreme ce nu leagă cu firul istorisirei noastre, decât întru atât că atunci s'a alcătuit Regulamentul Organic, legiuire care era în lucrare și la 1848.

Regulamentul a fost întocmit de o comisiune compusă din *Banul Grigore Băleanu, Vornicul George Filipescu, Logofătul Ștefan Bălăceanu și Hatmanul Al. Vilara, având de secretar pe Vornicul Barbu Știrbei.*

Acest comitet alcătuiește Regulamentul, sub președenția generalului *Minciaki,* și apoi o comisiune de trei, și anume: vornicul *Mihai Sturdza,* logofătul *Al. Vilara* și aga *George Asaki,* duc lucrarea la Petersburg, unde e cercetată și aprobată și apoi înapoiată generalului *Kiseleff,* spre a fi supusă adunării de revizuire, care trebuia a se întruni, spre a se respecta principiul autonomiei interne a țărilor.

Regulamentul se votează de Adunare și e pus în lucrare în Muntenia la Iulie 1831.

Această legiuire se găsește în lucrare și la 1848. „Lucrarea acestui Regulament s'a făcut în casa lui Ghica (care era lângă giuvargiu Rechs din Calea Victoriei din fața palatului Telefoanelor, fost aci cafeneaua Otetelișeanu").

In 1842—48 ajuns'am la cel din urmă Domn pământean Gheorghe Bibescu, care procedă și sub care isbucni în Muntenia mișcarea dela 1848.

Mișcarea națională de la 1848 fu resultatul unei îndelungate munci și lupte ale partidului național; fu asemenea darea pe față a aspirațiunilor pentru făptuirea cărora lucrase și lucra tinerimea, atât în țară cât și în străinătate; fu în sfârșit isbucnirea dorului de mai bine al claselor oropsite, al celor nedreptățiți, persecutați și apăsați.

Elementele nemulțumirilor atât de multe erau în cât la un loc întrupate n'așteptau de cât prilegiul d'a se da pe față.

Isbucnirea revoluțiunii de la 1848 în Francia, la care tinerimea română aflată acolo, luă parte; trecerea acestei revoluțiuni în Germania, ajungerea ei la Viena, fu numai scânteia care dete foc minei suferințelor generale, minei aspirațiunilor patriotice ale tinerimei și ale partidului național. Vineri, în ziua de 11 Iunie, la ora 4 d a., — ora hotărâtă — se dete semnalul. Clopotul Mitropoliei, prin îngrijirea revoluționarilor, fu sunat așa cum se convenise, și numai de cât clopotele celorlalte biserici răspunseră.

Poporațiunea, auzind semnalul mântuirei, fu în picioare și porni spre locurile alese pentru adunare.

In acelaș timp, iuncărul *Magheru,* însoțit de alți patru tineri, ajunsese în strada Lipscani, se sui pe o scară — alții spun pe o masă — ce se afla nu din întâmplare înaintea magazinului de lipscănie al lui Dumitru Danielopolu [1]) și începu a citi proclamațiunea.

Comercianții din Lipscani — toți inițiați — închiseră repede prăvăliile și măriră grupul celor ce ascultau citirea proclamației. Intr'o clipă, gruparea deveni

1) Acum acea casă transformată era 1898 ocupată de magazinul de mode la „Gustul Parisian", str. Lipscani No. 13,

atât de numeroasă, în cât nu se mai putea auzi ceea ce se citea; dar toți nu încetau d'a aclama Constituțiunea.

Trăiască Patria! Trăiască Constituțiunea! fură strigătele ce eșiau din piepturile tuturor și cari se repetau din grup în grup, prin Lipscani și prin alte strade.

Comercianții scoaseră stindardele ce aveau pregătite și manifestanții porniră numeroși și compacți pe strada Șelari, pe lângă prăvălia lui Manole Popovici, astăzi Becheanu, spre a merge la palat [1]).

Tot atunci, mai jos, spre biserica Sf. Gheorghe, la „dusă la Patriarhie încă din 1932". Azi aci este Piața Roma, Catina, autorul marșului revoluțiunii, citi aceeași proclamațiune și porni cu mulțimea adunată iarăși spre palat.

N. Golescu, ni se afirmă, veni în fruntea mulțimei, care sosia spre palat, din spre podul Mogoșoaiei [2]).

De pe alte strade vecine cu palatul Bibescu veniau asemenea grupuri cu stindarde, și din ce în ce mai numeroase.

In acelaș timp, la barierile orașului sosea mulțime de săteni cu stindardul tricolor în frunte, cu proclamația în mână și strigând: *dreptate! dreptate!* Ei erau fără arme și fără nimic; numai cu merinde în traistă.

Se îmbrățișează cu orășenii câți le eșiră înainte și unindu-și glasurile strigau cu toții: *dreptate!* înaintând mereu spre palat.

Ajunși acolo, țăranii și orășenii, împreună cu tinerimea, strigau: *Trăiască Constituția!*

Astfel, între 6 și 7 ore seara, mulțimea era atât de numeroasă la palat, unde și intrase în curte și în jurul lui, în cât „din odăile palatului și până la casele Fâlcoianului", cum spune un corespondent, martor ocular, nu mai putea cineva să străbată.

Parcă se golise tot orașul, adaugă un alt corespondent.

Poporul cerea mereu ca Domnitorul să primească și să subscrie Constituțiunea.

---

1) Palatul Bibescu se afla pe locul, acum piața de zarzavat din strada Bibescu-Vodă, în fața stradei ce urcă la Cameră, fost palatul Brâncoveanu.

2) I. Brătianu (Notițe) afirmă că Golescu era încă la palat, când sosi mulțimea.

Nicolae Golescu, în numele poporului, se presintă M. S. Domnului și-i supune Constituțiunea, rugându-l să o subscrie și să contribue astfel la fericirea Patriei.

Poporul de afară, cu strigăte de mii de glasuri, cerea mereu Constituțiunea.

Văzând mulțimea și stăruința ei, Bibescu înțelese că nu putea face altceva de cât să declare ca primită Constituțiunea... și o subscrise.

Nicolae Golescu, mișcat de bucurie până în adâncul sufletului, eși în balcon, spuse poporului buna veste și-l rugă să se retragă.

Atunci I. Brătianu, străbătând anevoios mulțimea, putuse ajunge până în palat. El se temu că Vodă înșela pe Golescu și intrând în palat, urmat de popor, ceru să vadă pe Măria Sa.

Ras cum era, adjutanții Domnitorului, boerii și celelalte persoane ce se aflau de față nu-l cunoscură și se încercară cu vorbe să-l oprească; dânsul însă le spuse că poporul vrea să vadă pe Vodă și nu se duce până atunci.

De o dată, ușa se deschise, apăru Vodă și Brătianu îi spune că poporul nu se retrage până nu se va schimba ministeriul. Bibescu se așeză la masă, având pe Golescu de o parte, pe Brătianu de alta și scrise destituirea ministeriului, precum și formarea celui nou, din oamenii reformei.

La numele lui Magheru se bucură, căci îl socotea că e cu dânsul.

Când Brătianu propuse pentru prefectura poliției pe Rosetti, Bibescu întrebă: Care?

— Cel dela pușcărie, răspunse Brătianu, și Rosetti fu pus pe listă.

ABDICAREA DOMNITORULUI

După ce noul guvern, numit de Domnitorul Bibescu, fu instalat, el își începu, în așteptarea colegilor ce se aflau la Craiova, munca grea la care se înhămase.

Dela cel dintâiu pas însă întâmpină o dificultate pe care unii din membrii lui cel puțin, o crezuseră înlăturată.

Domnul, care, în fața mulțimei poporului și a ce-

rerilor lui repetate de mii de glasuri, recunoscuse și subscrisese Constituțiunea la 11 Iunie și numise guvernul, acum liber de acea presiune, dar strâns poate de alta, de și tainică, însă asupra-i mai cu putere și mai darnică în făgăduieli, adresă guvernului următorul mesagiu prin care abdică, în noaptea de 14 Iunie, încredințând puterea noului guvern întocmit de dânsul, împreună cu capii mișcării din București.

Iacă textul abdicării :

CĂTRE SFATUL DREGĂTORILOR

„Fiindcă simt că puterile-mi nu sunt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări și spre a nu mă bate vreo dată cugetul că am primejduit soarta țării, ținând cârma oblăduirei mai mult de cât putința mă iartă, o încredințez în mâinele d-voastră și intru iarăși în viața privată cu acea mulțumire ce aduce o conștiință curată.

[1]) (Urmează iscălitura M. S.)

București, 13 Iunie 1848

Domnul și plecă spre a trece granița la Brașov, îngrijind să facă drumul până la bariera orașului în trăsură cu prefectul poliției, C. A. Rosetti.

După aceasta Guvernul dă următoarele proclamații.

STINDARDUL NAȚIONAL

In numele poporului român.

Dreptate și Frăție.

Guvernul vremelnicesc decretă:

I

Steagul național va avea trei colori: alabstru, galben și roșu. Devisa română, care va fi scrisă pe stea-

[1]) *Buletinul Oficial* No. 31 din 15 Iunie.

guri, cât și pe monumentele și decretele publice, se va compune de aceste două cuvinte: *dreptate, frăție*[1]).

Dreptatea, această stea strălucitoare, care luminează omenirea și o povățuesc în calea binelui, voesce ca oamenii să fie mai întâi slobozi și de o potrivă, și frăția, acest sentiment străbun românesc, lega inimele pentru obștescul folos.

Membrii Guvernului provisoriu: *Neofit,* Mitropolitul Ungro-Vlachiei *G. Scurti, N. Bălcescu, A. G. Golescu, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu.*

No. 1. Anul 1848, Iunie 14.

Garda națională

IV

Guvernul provisoriu decretă :

Fiindcă națiia Română, prin proclamația de la 11, a manifestat dorința de a avea o gvardie națională, și guvernul vremelnicesc, găsind că o astfel de instituție este de neapărată trebuință de a se întocmi numai îndată, decretă formarea acelei gvardii în toată țara, cu a cărei organisație se însărcinează ministrul din năuntru, și totdeodată numesce de comandant al gvardiei din Capitală pe colonelul Scarlat Crețulescu.

Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, *G. Scurti, I. C. Brătianu, N. Bălcescu, C. A. Rosetti, A. G. Golescu.*

No. 4, Anul 1848, luna Iunie 14.

Apel pentru arme

V

Guvernul provisoriu:

---

1) Steagul acesta e întocmit dintr'o combinare a colorilor steagului Moldovei cu steagul Munteniei ; el fu privit ca simbolul unirei și de aceea cu acest decret își începu guvernul a sa activitate.

Amintesc, fiindcă mulți fac încă greșală, că drapelul tricolor național, cel decretat la 1848 și consfințit d'atunci încoace, are colorile astfel așezate : lângă lemn și paralel cu el, albastru, apoi galben și agoi roșu, iar nu perpendicular, cum fac unii stindardul, chiar acum.

Cetățeni,

Fiindcă acum se constitue gvardia națională ce tot Românul a simțit că ea numai poate fi asigurarea unui oraș; fiindcă în țară nu se află arme de vânzare, guvernul vremelnic face un apel la tot Românul, care are două puști, să împrumute una Statului.

Guvernul vremelnic sigur fiind că națiia Română care sciu să facă o revoluție ale cărei fapte fură bazate pe povețile evangeliei, osă asculte apelul nostru, rugăm pe cetățeni să le dea în primirea comandantului gvardiei naționale la palatul cel vechiu.

Membrii guvernului provisoriu :

Intâmplările ce au urmat neintrând în cadrul scrieri noastre ne oprim aci spunând:

Dacă am privi Bucureștii, vedem că dela 1800 până la 1848, nici o capitală din Europa n'a suferit în toată viața lor, mai mult ca el, și cu toate astea, Bucureștii au fost și este Capitala care a mulțumit mai mult pe locuitorii săi.

INTINDEREA BUCUREȘTILOR

In veacurile XV—XVI pe locul ocupat azi de orașul București erau mai multe sate: Sf. Elefterie, Cotroceni, Grozăvești, Dudești, Colentina, București (sub numele de *cetatea București).*

Istoricii noștri nu sunt de acord în privința așezării cetății București. *Grigore Tocilescu* era pentru regiunea numită Radu-Vodă ; *d-l Profesor N. Iorga* e pentru regiunea Mihai Vodă, d-l *Enache Ionescu* crede că cetatea lui Mircea a fost Curtea domnească, care ar fi ocupat spațiul actual al Halelor centrale, de oarece era apărată de lunca zmârcoasă dela Sud.

Bucureștii a trecut prin următoarele formațiuni: sat, sate, mahalale sate, târg „târgul din afară, târgul Cucului, târgul dinăuntru" oraș.

Răspântia drumurilor era la Sf. Gheorghe.

Nu poate rămâne deci îndoială — scrie *d-l Vintilă Mihăilescu* — că locul de plecare al așezării civile București trebue pus între biserica Sf. Gheorghe-Vechi (târgul dinăuntrul) și biserica Curtea Veche (azi piața

de flori, în perspectivă a fi dărâmată pentru lungirea Bulevardului Colței.

Punctele de concentrare a diferitelor categorii de edificii și locuințe, au fost fixate de împrejurări și interese economice.

La început, palatul domnesc, mănăstirile și casele boerești, au fost izolate unele de altele și ele dispuneau de spații întinse pentru grădini, curți dependințe, etc. Pe la sfârșitul veacului al XVII s'au format mahalale strânse unele de altele în jurul punctului central Sf. Gheorghe.

Bucureștii avea în acea epocă un caracter de târg mare oriental, pitoresc ca aspect din cauza numărului mare și întins al grădinilor sale.

Erau mahalalele măcelarilor, săpunarilor, potcovarilor, cavafilor, pescarilor în lungul Bucureștioarei; mahalalele-sate dela Fântâna Boului din Ulița Fântânii azi Berthelo dela lacul Icoanei din str. Sf. Voevozi și Polizu, dela Detuța, Izvor, Vitan, Cioplea, etc., „vezi V. Mihăescu: Bucurșetii. Anuar de Georgrafie IV. 1915".

Orașul s'a întins mai mult în direcția N.W. dealungul drumului Târgoviștei. La 1790 Bucureștii era concentrat pe malul stâng al râului Dâmbovița. Ei se întindeau în acea epocă aproximativ până la actualele străzi : Buzești, Occidentul, Sf. Voevozi, Romană azi Musolini, și Traian.

Orașul a început apoi să se întindă și în direcția N-E și E.

Pela jumătatea veacului XIX avea tendința de creștere spre N-E N și S. W. In cealaltă jumătate a veacului XIX orașul s'a întins tot mai mult aproape în toate direcțiile, înghițind numeroase sate din împrejurimi: Izvorul Nou, Târcă, Vitan.

In ultimele decenii s'au înființat cartierele din regiunea Manufacturei de tutun, str. Mihai Cornea, Calea Griviței, dealungul C. F., Cotroceni, str. 11 Iunie, Parcul Carol I, parcul Filipescu, cartierele ministerului de război și finanțe, regiunea șoselei Kiselef cartierele industriale (moara lui Asan, Obor. fabrica Bragadiru, gara Filaret.

Partea centrală fiind din ce în ce mai apăsată, a trebuit să se modernizeze prin construcții cu mai multe

etaje și bine înțeles prin utilizarea pentru construcții noui a locurilor virane și a grădinilor particulare. Din cauza absenței, din vreme, a unui plan de sistematizare,

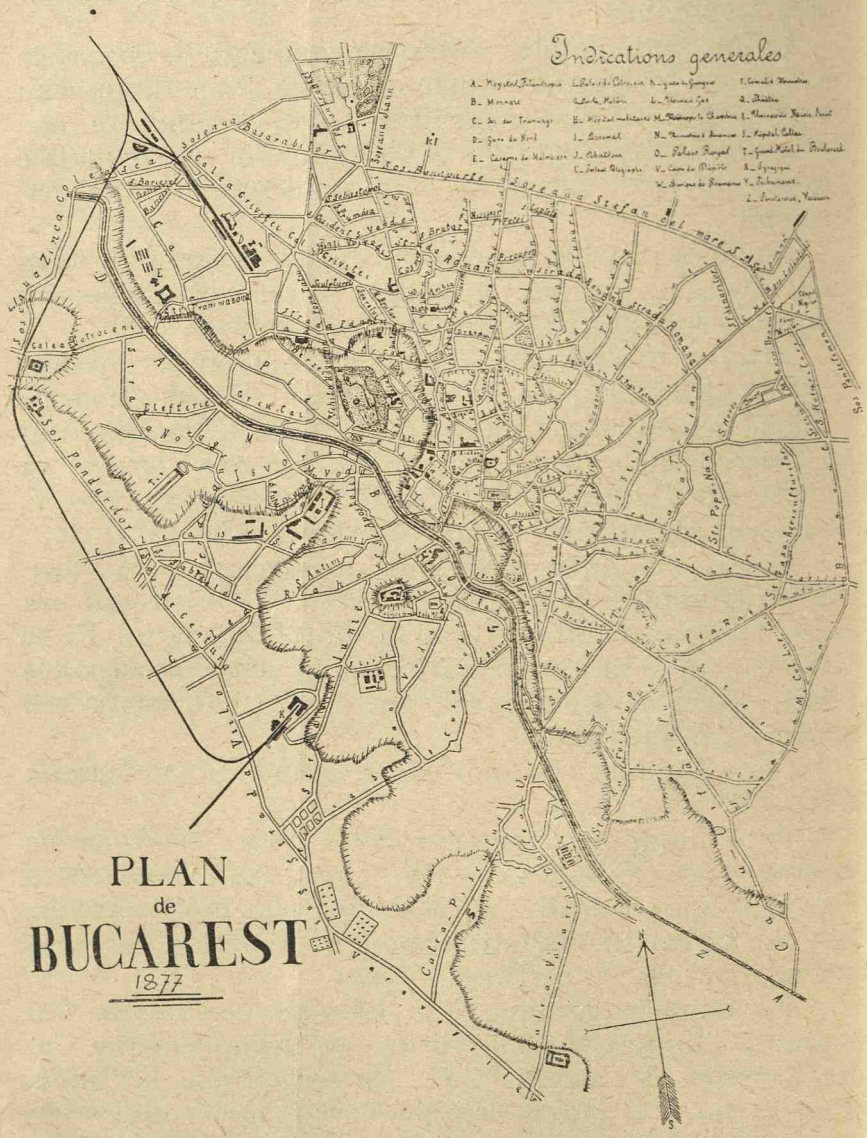

ca și din cauza unei administrații comunale, lipsită de energie, de inițiativă și de vederi largi, orașul Bucureștii, s'a desvolat în mod neregulat ; străzile și piețele n'au putut fi toate bine aliniate, orânduite și întreți-

nute; iar edificiile principale, rău așezate, nu formează un ansamblu satisfăcător din punct de vedere estetic.

Să vedem pe unde se întindea Bucureștii în vremea cea mai depărtată și să vorbim câte ceva de satele Sf. Elefterie, Cotroceni, ș. a.

Din cele povestite, publicate și din documente, Bucureștii se'ntindea dela Dobroteasa cu mahalaua Sârbi, Staicu, Olteni și ulița centrală Jignița (loc unde se aflau magaziile orașului de rezervă pentru vreme de foamete) mergea spre Bărăției trecând prin fața bisericei Sf. Vineri zisă Herăști „nume dat și la birjile ce

Biserica Scaune din str. Scaune, acum în ruină.

staționau în fața acestei biserici, de : Birjii dela Herasca" se îndrepta spre bălțile târgului Cucului (aflat spre strada Vechii Cavafi, întinzându-se mai mult spre Colțea cam pe unde azi este farmacia spitalului în fața ruinii bisericei Scaunele din strada cu acelaș nume. A luat numele de Scaune, pentru că pe aci aveau măcelarii și pescarii prăvăliile lor, zise scaune).

Dela târgul Cucului o lua spre ulița Mare apucând apoi spre Colțea și de aci prin spatele mănăstirei Sf. Sava (azi statuia Mihai Viteazul din piața Academiei), trecea pe la Sărindar, azi Cercul ofițerilor din Calea Victoriei.

Să nu trecem cu vederea și să povestim cum era biserica Sărindar : Pe dinăuntru acest locaș al Domnului era lucrat după modelul bisericii Sf. Sofia din Constantinopole avea două rânduri de loji pe sus și două pe jos.

Avea o icoană mare a Maicii Domnului împodobită cu o coroană lucrată cu pietre de Smarald și Rubine. La secularizarea mânăstirilor, Egumenul Grec al bisericii, a furat icoana și a trimis-o la Patriarhia aflată la Țarigrad. Se zice că icoana prețuia până la 5000 galbeni ce în acea vreme era o mare avere (banii fiind

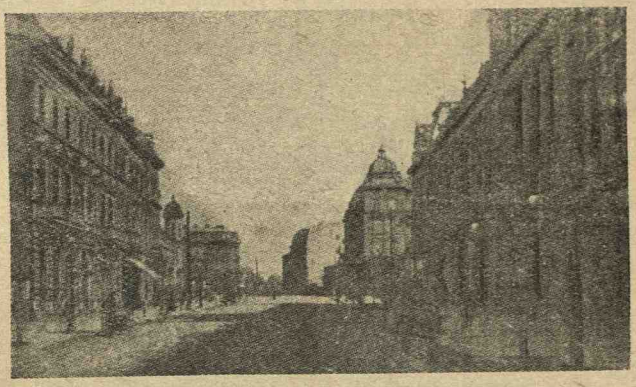

In stânga se vede Biserica Sărindar, acum dărâmată.
(Colecția Muzeului Municipal).

foarte scumpi. Pentru furarea icoanei, se zice că Statul ar fi intervenit la Patriarhie, dar nu se știe ce rezultat s'ar fi primit și dacă a răspuns.

In ograda bisericii Sărindarului pe lângă casele egumenilor (case care cu prilejul săpărei temeliei Cercului Ofițerilor s'a putut vedea, găsindu-se acoperite cu pământ mai multe chilii, sigur că terenul pentru nivelare înățându-se spre ușurare a nu se mai dărâma, s'a aruncat pământ peste ele.

Spune tradița că aceste chilii serveau la adăpostirea alienaților „bolii nervoase" după ce mai înainte servise călugărilor Greci dela mânăstire ca locuințe.

Bolnavii erau aduși aci servind ca ospiciu ca să cadă la rugăciunile ce se făcea la Sf. Icoană a Maicii Domnului, deoarece în acea vreme, doftorii și doctorii nu se prea dovedeau, credința era medicamentul tămă-

duirii. Alienații erau puși în lanțuri și hrăniți de către stat fără nici o altă îngrijire doctoricească. Aceasta a ținut până la începutul secolului al XIX-lea, — iar la anul 1802 au fost mutați în curtea bisericii Icoanei, unde erau asemenea încăperi. In alte documente găsim că au fost duși mai întâi la Bis. Pitar Moș, iar de aci la Icoană. La mânăstirea Icoanei alienații ziua erau puși în butuc, iar noaptea zicese li se scoteau butucul.

Dela biserica Sărindar o lua prin fața bisericei Doamnei, trecea prin ulița Doamnei azi Paris, cobora spre biserica Sf. Dumitru din ulița Işlicari, (Strada Franceză, azi Carol I), trecea prin fața Curții Domnești până da în Târgul dinăuntru (piața de flori) și o lua pe Podul Târgului d'afară, azi Calea Moșilor, apuca pe șoseaua Vergului azi calea Călărași.

Tot dela Târgul dinăuntru apuca o ramură care era cea mai principală pe Podul Beilciului de unde apoi se îndrepta spre mănăstirea Radu-Vodă adică prin tăbăcării.

Tăbăcarii până la anul 1668 se aflau „spun documentele", pe malul stâng al râului Dâmbovița dela Hanul Zlătari (bis. Zlătari, calea Victoriei), până la bis. Sărindar (Cercul ofițerilor); dela această dată tăbăcarii, sunt izgoniți de către boeri și în special de Postelnicul Kantacuzino la câmpia mănăstirei Radu-Vodă unde pe lângă teren întins, mai aveau și apa la îndemână.

Și tot dela Târgul dinăuntru lua o ramură spre Podul Caliții (Calea Craiovei azi Rahovei), mergea mai în sus de grădina Laptev (azi fabrica Bragadiru), o lua pe la Geagoga (azi Intrepozitele din str. Uranus), trecea prin fața bisericei Spirea care se afla în vecinătate de curtea palatului Domnului Ipsilante (zisă după ce a ars, Curtea Arsă) mergea spre palatul Domnesc a lui Mihai Vodă (azi Arhivele Statului), trecea podul numit al Turcului (azi podul Mihai Vodă), pe lângă palatul lui Duca, (azi Ministerul Lucrărilor Publice) și se oprea la mlaștinele cu cișmele (Cișmigiu), din Gorgani.

De aci încolo nu se știa nimic căci era câmpie și păduri care se împreuna cu pădurea Sf. Elefterie, Cotroceni și a.

D-l Moisil, directorul Arhivelor Statului și un bun mânuitor al condeiului, cu privire la regiunea din calea Rahovei spune : Această regiune a început a se popula după ce la 1658 Constantin Șerban urmașul lui Matei Basarab a ridicat pe colina centrală dintre Radu-Vodă, mânăstirea Sf. Impărați Constantin și Elena, devenită mai târziu Mitropolie și azi Patriarhie. Infățișarea orașului din această vreme ne-o descrie câțiva scriitori străini veniți din Apus, parte de peste Dunăre.

Și acești scriitori, nu se mărginesc să ne comunice numai impresia generală ce le-a făcut vizitarea orașului, ci ne dau și unele detalii despre viața și obiceiurile de aci. Afară de astea ne mai povestesc și modul cum au fost primiți de Domn și supușii lui.

Colonelul Papazoglu ne descrie o vizită încă din 1632 de pe vremea lui Leon Tomsa: ...orașul București a fost vizitat de ambasadorul Suedez, Paul Strassburg în vremea regelui Suedez Gustav.

Acesta numește Bucureștii *„Metropolă"*.

Bucureștii i se par un oraș întins și foarte mare, cu străzi și piețe bogate.

El mai adaogă: La 4 Martie plecai din Brașov care este o cetate mărișoară în marginea despre țară, către Târgoviștea, unde mai de mult era scaunul prințiar. Principele Leon Vodă, Grec de viță, trimise acolo emisarii săi înainte, pentru ca să ne însoțească către București, reședința și locuința principilor de astăzi. Când eram aproape de cetate, principele și-a fost propus a-mi ieși însuși înainte cu un mare număr de ostași și chiar cu steagurile țării, dar eu din mai multe pricini am împiedecat aceasta.

Totuși ajungând în fața acestei întinse și mari cetăți vre-o sută de boeri într'armați, ne-au întâmpinat fără de veste și dându-se jos de pe caii, ne salutară în numele principelui Leon și urară bună venire; apoi ne-au petrecut până la locuința naostră.

In aceeași seară prinicipele trimise pre prefectul curții sale și ne invită pe a doua zi la prânz.

La ceasul hotărît, venind boiarii și curierii, ne-am dus numai decât. In jurul nostru ne petreceau ca la 200 copii de casă (garda), mai bine într'armați și îmbrăcați decât cei din Transilvania.

Toate căile și pieţile cetăţii erau pline de mărfuri preţioase ce le espuseseră Talienii, Grecii, Românii, Turcii și Sârbii.

Adunarea poporului atât de mare era, încât se părea că toată Românimea s'a adunat acolo.

Comitetul dela curte încă era foarte, în mare număr; ceremoniile fură lungi; luxul era mare în îmbrăcămintea oamenilor și a cailor. Insă palatul domnesc era ruinat de vechime (aceasta era Curtea Veche).

Principele mă aștepta cu capul acoperit la ușa auditorului, făcându-mi reverinţe după datina Turcească, plecând capul și ţinând mâinile la piept.

Două scaune erau puse la un loc mai înălţat, domnul îmi oferi pe cel mai de onoare; eu nu am acceptat.

Alăturea cu principele ședeau vre-o câţiva Turci mai de frunte, cum mi se părea, despunători și consiliari. De a'dreapta stau miniștrii ţărei, și ai curţii, toţi îmbrăcaţi în caftane ca în zi de sărbătoare.

In faţa acestora am dat scrisoarea majestăţii sale salutând în limba Italiană și rugându-mă să mă trimită în călătoria mea prin ţara sa, cu pace.

Ca tâlmaci aveam pe fratele Benedict, preotul curţii, de loc din Creta, care afară de limba Franceză și Grecească, mai știa și limbile : Italiană, Latină și Germană; șapte ani petrecuse la Würtemberg studiind teologia.

El traduse foarte frumos în limba Turcească și Grecească cele spuse de mine și, în numele principelui și cu cuvintele lui, mi-a promis, cum că oamenii vrednici și cunoscători de limbă și de datine, mă vor petrece în pace și sănătos până la poarta Constantinopolei.

Terminând convorbirea și încheind afacerile, buciumele și timpanele începură a suna și prânzul se începu cu mare răsunet.

La masă latura de dreapta fu însemnată mie și soţilor mei, iar cea de stânga principelui și Românilor lui. Inaintea principelui erau vase de argint, la alţii erau de lut curat și poleite, iar la cei mai mici se pusese blide de lemn.

Farfuriile cu bucate nu se ridicară în tot cursul prânzului, ci tot mereu se puneau unele peste altele, până ce cu încetul se formară în grămadă.

Vinurile erau alese și foarte bune, iar conversațiunea între oaspeți însuflețită de vin, devenea din ce în ce mai liberă și mai familiară.

In urmă, când principele, cu un pahar foarte mare, închină pentru sănătatea și victoria Maiestății Sale, — se deteră câteva focuri din tun de aramă care astfel detunară, încât tremurau casele ruinate și vasele de pe masă se loveau unele de altele.

Magnații și boiarii Români cei aleși, de câte ori închinau cu paharele pentru sănătatea și binele domnului lor, după datina lor, de atâtea ori cădeau unul după altul în genunche, și așa beau.

La aceste desfătări, vorbirea și bătură, petrecurăm până în noapte, când fiecare se întoarse la locașul său.

A doua zi la plecare, principele voia a mă petrece cu toată curtea și cu o escortă de o mie de călăreți și șase sute de pedeștri.

Spre mai mare pompă duceau înainte un steag roșu de o mărime foarte mare, steag pe care Amurat îl trimise principelui împreună cu alte steaguri de ale țării.

Buciumele și timpanele răsunau în pădurile de aproape și în codrul vecin, în spre Belu. De amândouă părțile înaintau magnații și boiarii țării pe caii Asiatici și îmbrăcați în vestminte strălucitoare.

Intrebând eu pe principe, în cursul călătoriei, câtă oaste s'ar mai putea aduna în țara lui. Zece mii de călăreți și două mii de pedeștii mai sunt, îmi răspunse suspinând și zicând că în timpul lui Mihai Vodă erau 50 mii oameni cu arme, (salutăm cu veneraţiune memoria acestui principe). Intrebându-i apoi despre venitul țării, îmi răspunse că vre-o 300 de mii de galbeni se culeg din zecimele de pește, sare, ceară, miere, vite și turme, afară de tributul ce se numără în bani gata, și afară de dările extraordinare.

Băile de aur și de argint, deși foarte avute, într'adins nu se exploatează, ca nu cumva Turcii să se îndulcească de mulțimea averilor țării și să o ia de tot din mâna creștinilor.

De răutatea supușilor și de aplicarea spritelor spre resculare, principele se plângea amar și spunea cum de curând învinsese într'o bătălie serioasă o mare parte

din rebeli, chiar pe drumul pe care mergeam lângă Bucuresci ; îmi arată cu mâna sa locul bătăliei (podul Beilicului, calea Șerban Vodă) mormintele celor uciși și crucile ridicate în semn de învingere (monumentul din curta bisericii Slobozia a cărui cruce se află și azi.

Călătorind noi preț de o oră, cu tot dinadinsul mă rugă principele ca să poposim puțin într'o vale frumoasă până ce ne-ar sosi dela car dejunul.

Intr'acestea, ei încep a-și exercita iuți caii la lance și la cursele cele mai repezi a tinde coarda arcului cu putere extra-ordinară, a descărca pușile și a trage la țintă Magnații și boiarii imitau această desfătare a principelui și fiecare se nevoia, într'o emulațiune prea frumoasă a'și arăta cunoștințele în arme.

Ca acel spectacol, principele, ca să stimuleze virtutea fiecăruia, se arăta foarte liberal, și pe cei ce prin știință sau vrednicie întrecea pe alții, cu însăși mâna sa îi premia dându-le galbeni.

Intr'alții, și un nobil din comitatul nostru atinsese bine ținta; principele îi dărui zece coți de pănură de mătase adusă numai decât din București.

Căldurile de amiază începură a ne frige; băgând de seamă asta principele, în semn de onoare și bună voință porunci a se întinde acel steag mare al României, ca un cort în contra razelor soarelui, căci cu privirile ațintite la exercițiile militare atâta timp petrecusem, încât dejunul nostru se prefăcu în prânz cumsecade.

După terminarea prânzului, principele cu garda și cu curtea se întoarse acasă, iar carele și cu miniștrii lui ne-au petrecut până la malul Dunării.

Iată cum tot în acelaș document ne laudă:

Pământ mai fructuos ca al României pot zice că nu mai este în toată lumea creștină. Pentru că pretutindenea pășuni frumoase și grase nutresc turme și cirezi în foarte mare număr.

In păduri și în codri fiare și păsări de vânat sunt în mulțime mare.

Lână, in, piei, se află cu prisos.

Mine de aur sînt bogate și neesploatate.

Dunărea, Prutul și alte râuri dau pește în mare cătățime decât oricare în altă țară din Europa.

Soiul de cai e foarte nobil. Albinele produc mierea de aur. Viile se lucrează uşor; pământul se ară cu un mănunchi de spini.

Negutătoria se face cu Transilvania, Polonia, Turcia şi Serbia şi moneta este vechiă şi nestricată.

Orizontele este totdeauna blând şi aerul e foarte sănătos.

Ţara Românească se desparte de Bulgaria prin Dunăre, care aici e lată ca râul Elbi la Hamburg ; are însă mult mai mare repeziciune. La trecătoare pe ambele maluri sînt fortăreţe nu prea întărite: Giurgiu şi Rusciuk".

D-l Panaitescu pag. 53 citat de d. Moisil spune : In 1640 un alt sol polon W. Miastkovski a trecut prin Bucureşti; în acelaş an oraşul nostru a fost vizitat şi de episcopul catolic Petru Baksici, care venia din Bulgaria.

Miastkovski a sosit la sfârşitul lui Martie pe frig şi zăpadă.

Matei Basarab lipsia din Bucureşti, fiind dus la Târgovişte — de aceea primirea a fost mai puţin pompoasă şi făcută numai de boieri.

....Au eşit în întâmpinarea solului zece boieri fruntaşi şi şeapte steaguri de osteni călări.

Dimineaţa s'a făcut trei leturghii la sol, la gazdă şi un Fransciscan a ţinut o predică în latineşte. După terminarea serviciului divin luarăm masa, la care solul a avut ca oaspeţi patru boeri ai Domnului: căpitanul, Logofătul, cumnat al Domnului, clucerul şi părintele Starjinski, pisar al Domnului.

La plecarea din Bucureşti au condus pe sol câteva sute de oameni călări şi pedeştri. Inainte de plecare, solul cu nepotul său *Cisviecki* şi câţiva membri ai soliei au fost la banchet la cumnatul Domnului, Logofătul.

Când *Ciswieki* era să plece dela banchet, a venit să-l ia un *rădvan* cu şase cai, dar logofătul s'a supărat foarte tare spunând: dacă am poftit pe cineva la mine, voi găsi eu cu ce să-l trimit înapoi. Deci rădvanul a plecat — şi el a poruncit să se aducă atâţia cai, câţi eram.

Astfel am pornit cu toţii şi câţiva din oamenii noştri mergeau pe jos. In faţa cailor mergeau 50 de oameni cu muschete, (puscii) cari începură să tragă focuri,

de când invitații au încălecat la curtea logofătului și până la casa lui *Ciswecki* ceeace era un lucru de mirat la Munteni, căci de obicei nu trag focuri în vânt, decât numai Polonii și ai noștri s'au bucurat de un asemenea triumf...

Episcopul catolic P. Basksici care a vizitat Bucureștii toamna, ne înfățișează orașul și curtea domnească astfel :

Fără ziduri, așezat într'o câmpie foartă bogată în grâne și plină de vite de tot soiul, de vii și de fructe în mare cantitate, abundă în pește fiind Dunărea aproape la vr'o 30 mille și unele lacuri și mai aproape. Orașul are pe toate pieţele și străzile poduri de lemn, deoarece fiind în câmpie, pe vreme de ploaie se face mult noroi, și caii, căruțele și oamenii umblă pe străzi și piețe pe poduri.

Palatul principelui este așezat pe țărmul râului ; chiar pe râu este o parte a numitului palat și trebue să treci prin palat când intri în grădină, care este de cealaltă parte a râului.

Palatul nu e de loc frumos, ci aproape dărăpănat și unde înainte erau zidurile de jur împrejur, acum este închis cu lemne și casele unde stă principele sunt în stare proastă.

Deasupra porții din curte, se află un turn și stau mereu soldați de gardă; închisoarea afară din curte e făcută din lemn.

Inainte principele stătea totd'auna în această localitate, dar acum s'a mutat la Târgoviște, totuși mai vine câte odată în acest loc și a poruncit să plece de aici și toți soldații, cari locuiau în acest oraș și s'au dus cu famiile lor și cu tot ce aveau la Târgoviște...

Și ca o desăvârșire despre cele mai sus spuse să arătăm cele scrise de d-na Emilia Cionanu cu modificări de d. Moisil :

Diaconul Paul din Alep, care a însoțit pe patriarhul Macarie al Antohiei în lunga călătorie ce a făcut-o în răsăritul Europei și în țările noastre, spune :

In anul 1656 întorși din Rusia au vizitat și Bucureștii în domnia lui Constantin Șerban, urmașul lui Matei Basarab.

Acest oraș București, spune diaconul, e foarte mare, se zice că acum câțiva ani coprindea 6000 de case. Are 40 de biserici și mânăstiri și renumitul râu Dâmbovița curge prin mijlocul său...

Pe urmă ne duserăm la Curte, care e o clădire mare înconjurată cu întăriri de lemn. Mai înainte era foarte învechită, dar ultimul domn, Matei-Vodă, a dărâmat-o și a rezidit-o cu totul din nou.

Această clădire este uimitor de elegantă, cu un aspect încântător și mult mai frumoasă decât curtea din Târgoviște. Biserica sa are hramul Adormirii Maicii Domnului, în ea am săvârșit o aghiasmă.

La urmă merserăm la marginea orașului pe un deal înalt, ce domină cu vederea orașul de jur împrejur. Acolo actualul Domn era ocupat cu clădirea unei mari mânăstiri, cu o măreață biserică și strălucită, semănând pe dinlăuntru cu cea dela Curtea de Argeș, numai că aceasta este de cărămidă și în tindă are 12 stâlpi, fiecare dintr'o bucată rotundă de piatră, ca să formeze numărul celor 12 apostoli. Pe d'asupra are 4 mari turle și afară o tindă largă.

E acoperită cu plumb, de o greutate ce se zice că trece de 40.000 ocale. Am făcut în ea o aghiasmă și P. S. Sa a stropit-o după obicei, căci nu este încă terminată, deci rămăsese netârnosită.

Ea este închinată lui Constantin care e și numele fondatorului și Elenei. De acolo trecurăm la o mânăstire cu numele de Sf. Ecaterina. ...Apoi la o alta ce poartă numele Sf. Ioan Botezătorul...

Orașul București este și va rămâne frumos, cât timp a fi gârla Dâmbovița cu gârlițele, heleștaiele și pădurile ce'l împrejmuesc.

Căci cum să nu fie frumos acest oraș, când pe lângă atâtea coline pline de verdeață și pe care străjueau mărețe și bătrâne mânăstiri, a căror așezare brăzdate de o rețea de gârle ca Dâmbovița. Bucureștioara, gârlița din Broșteni ca și acea din Sf. Apostoli ce se numea Dâmbovicioara și legau între ele și cu Dâmbovița nenumărate bălți, ca balta Icoanei, balta din Scaune, numită mai târziu lacul *Șutului* și balta dela *Carvasara*, balta din Postovari, heleșteul lui Șerban Vodă (azi cam pe la Suter-Gramont din preajma bulev. Maria), lacul

lui Dura Negutătorul (Cișmigiul de azi), lacul dela Sf. Elefterie și atâtea altele ?

Imbrățișate cu privirea, acest peisagiu de coline acoperite de adevărate codruri ca : pădurea Cotrocenilor, a Grozăveștilor, Lupeștilor, Văcărești lor, Broștenilor și Sărindarului, fără a mai vorbi de acele mai îndepărtate ca Piperea de lângă Colentina cu renumita vale a Saulei, cuibul hoților, a Cociocului, faimosul co-

Mitropolia azi Patriarhie.

dru al Vlăsiei, ne da o vedere uimitoare, mai ales în vremea primăverii.

Baksici care a fost în București la curtea lui Matei Vodă (sec. XVII), se mira foarte mult de întinderea peste măsură de mare a pădurilor din jurul Bucureștilor: Poți merge spune el, o zi întreagă fără să ești din pădure, iar trimisul regelui Suediei Gustav Adolf, un anume Paul Strassburg, trecând prin București la 1632 vorbește de pădurile apropiate și de codrul vecin în care cântau surlele și trâmbițele domnești pe când el se ospăta la masă la curtea domnească cu Leon Vodă și cu boerii țării a cărui descriere am arătat-o mai sus.

De asemenea spune că între Dunăre și București sunt locuri păduroase și nepracticabile și au rămas multe din aceste păduri încă până la începutul secolului trecut, căci un memorialist al revoluției lui Tudor Vladimirescu (1821), scrie că de ieșeai din biserica Oltenilor spre răsărit, dădeai de pădure.

Dar să lăsăm pădurile, lacurile, gârlele și bălțile cari s'au dus odată cu generațiile pe care le-au încălzit și dela care ne-a rămas doar amintirea codrului Vlăsiei ca și practica administrativă ca'n *codrul Vlăsiei* și să vedem marginele Bucureștilor.

MARGINELE BUCUREȘTILOR

Dacă am lua dela Nord-Vest, Bucureștii se mărgineau cu vestita pădure seculară : Codrul Cotrocenilor, iar ceva mai târziu și cu satele înjghebate prin această parte.

Vechimea Cotrocenilor, se pierde în noaptea vremurilor ; însă origina fundării lui, o găsim în rațiunea istorică a colonizărilor.

Cotroceni a existat pe la începutul veacului al XVI. Ca dovadă despre aceasta iată ce ne spune un hrisov din 27 Noembrie anul 7123 (1614).

„Cu mila lui D-zeu, Io Radu Mihnea Voevod și Domn a toată țara românească, feciorul marelui și prea bunului răposat ; Mihnea Voevod, nepotul bătrânului și prea bunului răposat Alexandru Voevod, datam Domnia Mea această poruncă a Domniei mele, slugei Domniei mele Stoicăi Vătaful și Predei și lui Istfan și cu frații lui și cu feeciorii lor, câți D-zeu le vor dărui, ca să fie lor moșia Cotrocenilor, *din câmp, din apă ; din pădure și din hotar până în hotar, oricâte seva alege, penttru că iaste a lor bătrână și dreaptă moșie, dela moșii lor din zilele altor Domni bătrâni.* „Vezi Arhivele Statului pachet 1 și 64. M. Cotroceni".

Mihai Viteazul spune : *„El singur au împresurat această moșie de o au luat pe seama domnească și de atunci până acum au stat tot moșie domnească. Iar când au fost acum în zilele Domniei Mele, când s'au milostivit Domnul D-zeu și cinstitul împărat, de 'mi-a dăruit*

Vedere dela Teatrul Național: Biserica Sărindar de pe podul Mogoșoaia, (Calea Victoriei), cu împrejurimele sale.
Colecția Zweifel.

Domnia și cu schiptrul stăpânirei țării rumânești, iar slugile Domniei Mele Stoica Vătaful și Preda și Istfan, a venit înaintea Domniei Mele, de s'au rugat ca să răscumpere moșia lor dela Cotroceni.

Intre aceia Domnia mea, singur m'am milostivit de am slobozit și s'au răscumpărat de către Domnia Mea cu 24.000 aspri ; însă au dat sluga Domniei Mele Stoica Ghioaca Căpitanul singur 12.000 aspri gata, pe jumătatae moșie, și Preda iarăși 12.000 aspri gata. Ca să ție sluga Domniei Mele Stoica vătaful jumătate de moșie, iar Preda cealaltă jumătate de moșie.

Evenimentele politice cari au avut loc în Muntenia între anii 1658, adică de la detronarea lui Const. Șerban Cârnul Basarab și până în Mai 1660 în timpul domniei lui Gheorghe Ghica Vodă, vedem că moșia Cotroceni cade sub stăpânirea Logofătului Șerban Cantacuzino, mai în urmă Domn al Munteniei.

Faptul s'a petrecut astfel : Constantin Șerban Cârnul fiind mazilit, încearcă în luna Aprilie 1660 să alunge pe Gheorghe Ghica-Vodă care acum domnea în Muntenia.

Gheorghe Ghica-Vodă adânc convins că Șerban Cantacuzino 'i este unul dintre boierii cei mai credincioși îi încredințează o misiune după cum reese din următorul : *Când Constantin Basarab Cârnul „îi zicea Cârnul fiindcă Matei Basarab îl însemnase la nas ca unul ce umbla după domnie" au rădicat sabia asupra împărăției și au trecut peste munți din țara Ungurească hotesce în Aprilie 1660, Domnitorul avea nevoie de 12 cai „ca să fie de treaba împărăției și Domniei... și ca boier credincios îl trimete pe Șerban Cantacuzino Logofăt. Iar Ghioca Căpitanul n'a vrut să se ție de Domnia mea și unde a fost steagul împărăției cu toți boierii, ci s'au sculat și el ca un fielean împărăției și domniei mele, iar el Ghioaca au ținut calea hotesce de i-au luat 12 cai buni".*

Pentru această faptă ca să-l pedepsească, iar pe de alta să răsplătească credința boerului său Șerban Cantacuzino, îi dă toată moșia Cotroceni.

Iată cum spune Domnul în Hrisovul de danie-volnicie.

„Intr'aceia Domnia mea văzând slujba cea dreaptă și credincioasă și socotind Domnia mea și pentru paguba ce i-au făcut și pentru viclenia ce au făcut, Domniei mele, dat-am această carte a Domniei mele, slugei Domniei mele Șerban Cantacuzino, ca să fie volnic cu această carte a Domniei mele să ție satul Cotroceni din Ilfov din sus de Bucuresci, tot satul cu tot hotarul și cu tot venitul de pretutindeni, ori-cât se va alege și românii câți se vor afla într'acest sat și cu viile, morile și vadurile de moară, ca să'i fie lui moșie și feciorilor și nepoților și strănepoților moșie chabnică în veci — 7168 (Iunie zile 10 ano 1660).

„Arhivele Statului M-rea Cotroceni pachet 1 și 61 Hrisovul 20 cf.".

Șerban Cantacuzino este fiul Postelnicului C-tin Cantacuzino, Grec de origină care vine în țara românească pe timpul lui Matei Basarab 1633. Fiind om înțelept și foarte avut, Matei Basarab îi dă în căsătorie pe Ilina nepoata sa fata lui Radu Ștefan Basarab și sora lui C-tin Basarab Cârnul, acel care a început Mitropolia din București (1655).

Postelnicul a avut mai mulți copii, însă Șerban este personalitatea cea mai puternică ; energic, dibaciu, un luptător politic de prima calitate, care leagă cu aceste însușiri de caracter o iubire pentru cultură, cultură orientală ca și occidentală, nemțească.

Domnia sa a ținut numai nouă ani, — iar în pisania de pe piatra sa mormântală ne spune c'a domnit zece ani fără câte-va luni.

Cartierul Cotroceni prin situația sa topografică era împărțit în două părți bine deosebite : Cotroceni din deal și cei din vale, iar colina platoului a servit ca hotar natural între Cotroceni și Lupesci.

Cotrocenii era un codru bătrân.

Acest codru a servit ca grădină pentru palat, ca un loc retras, plăcut de preumblare ; era cu alte cuvinte o livadă de unde se procura fânul necesar pentru caii domniei și nevoile mânăstirei.

Codrul a existat până la 1780, când a fost văzut de Sestini, numindu-l în memoriile sale, *Vasto-Cosco*. Acest Vasto-Cosco a servit ca loc de ascunzătoare lui Șer-

HARTA COTROCENILOR

GROZĂVEȘTILOR și LUPEȘTILOR (SF. ELEFTERIE)

lucrată de Marele Stat Major Austriac în 1791.

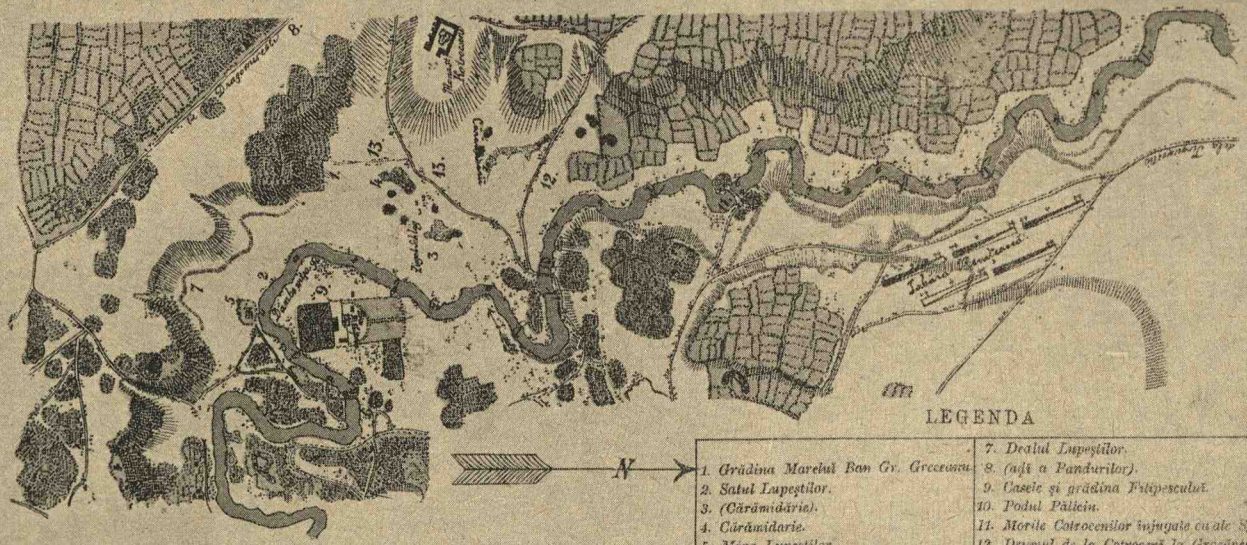

LEGENDA

1. *Grădina Marelui Ban Gr. Grecescu.*	7. *Dealul Lupeștilor.*
2. *Satul Lupeștilor.*	8. *(azi a Pandurilor).*
3. *(Cărămidărie).*	9. *Casele și grădina Filipescului.*
4. *Cărămidărie.*	10. *Podul Pălicin.*
5. *Mora Lupeștilor*	11. *Morile Cotrocenilor înjugate cu ale Sf. Sava.*
6. *Morile Vlădicăi.*	12. *Drumul de la Cotroceni la Grozăvești.*
	13. *Drumul la Cotroceni și ața Grecanului.*

ban Cantacuzino când oamenii lui Duca voiau să-l prindă spre a'l ucid.e

Cotrocenii, spun documentele, nu au fost populați multă vreme căci depărtarea de București era de o oră, apoi lipsa de căi de comunicațiuni lesnicioase, nomolul din timpul iernei, praful din timpul verei, nesiguranța vieței locuitorilor și prețurile locurilor ne mai auzit de ieftine pe acele vremuri în București, au contribuit ca să nu fie populată d ecât de țigani, cari se ocupau cu facerea cărămizei, de oarece localitatea se preta admirabil la firea ocupațiunei lor.

Acești țigani, primeau ei vizitele nepoftiților și periculoșilor mosafiri: Turci, Tătari, Unguri, Ruși, Nemți, ba câte odată și Moldoveni? își luau danciucii în cârcă și tiparele de cărămizi pe mâini și zburau cioarele ca niște pasări călătoare pe locuri unde se credeau în siguranță.

Cu timpul însă țiganii s'au deprins și cu Turcii și cu Tătarii, căci cam ce ar fi luat aceste lifte streine dela ei ? tipare de cărămizi ?

Țiganii s'au putut ocupa aici liniștiți și ca probă este că se înmulțise, cercul lor deactivitate s'a lărgit întinzându-se peste Cotroceni din Vale, peste Grozăvești, cum și peste Lupești, în cât cu timpul aceste localități și-au pierdut numele lor istorice și au luat una generică — provenită din firea ocupațiunei locuitorilor ei, de cărămidari; numire devenită definitiv încă înainte de anul 1744 Noembrie 25. „Vezi Satul Lupești și Via Brâncoveanului".

Dela 1860 încoace, numărul locuitorilor la Cotroceni începe a se mări astfel că pe la 1876, găsim peste 150 de proprietari embaticari.

După ce Dâmbovița a fost canalizată, numărul locuitorilor aproape s'a îndoit.

In anul 1791, când statul major austriac a ridicat planul Bucureștilor, nu era la Cotroceni din Vale de cât cărămidarii.

Drumurile pe atunci apucau direcțiuni cu totul altele, decât azi, pentru a merge în deal la Mânăstire.

Din Podul de pământ, azi calea Plevnei, apuca un drum la Podul Pălciu (cam în dreptul cazărmei Malmaisson de azi, trecea peste Dâmbovița și de aci se bi-

furca: un drum apuca prin str. Erbăriei, Cotrocenii din deal și Grozăvești.

Cellalt mergea cam pe unde era grădina preotului Ilie, azi pepinieră comunală apuca pe lângă locul cucoanei Luxița Văcărească pe unde este institutul de Anatomie, trecea peste strada Carol-Davila și mergea pe drumul odată grădina Davila (în 1902 proprietatea Perticari) și de aci apuca drept pe marginea râului Doamnei, pe la poalele dealului intrarea în grădina palatului poarta Bulev. Independenței.

Palatul regal, da în șoseaua Dragomirești-lor ca de aci să se desfacă iar în două : o ramură să apuce spre Palat și Monastire ; iar alta spre București, pe șoseaua Dragomirești.

Din drumul care mergea la Cotrocenii din deal, era un alt drumuleț ce ducea la grădina marelui Ban Grigore Greceanu.

Nu mai rămâne nici o îndoială că trebue să mai fi existat încă un al treilea drum, cari trebuia să ducă la morile Mânăstirei Cotroceni, ce erau înjugate cu cele ale Mânăstirei Sf. Sava.

Această stare de lucruri durează până la 1850—51.

In acest timp, Barbu D. Știrbei-Vodă care a locuit în timpul verii la Cotroceni, a schimbat cu totul dispozițiunile drumurilor. El unește drumul Bolintinului cu drumul ce venea dela Paliciu (azi podul dela Cotroceni). Deci actuala șosea a Cotrocenilor a fost făcută în anul 1851, dela moara Păliciu până la marginea colinei Cotrocenilor.

In 1853 tăetura colinei este terminată și șoseaua este făcută după modelul celor din București, cu șanțuri largi pe de lături pentru scurgerea apelor, în realitate nu erau de cât focare de infecțiune.

La anul 1856 șoseaua Cotroceni a fost pietruită.

Inainte ca Cotrocenii din vale să se populeze și să sefi făcut șoseaua, lumea mergea la biserică pe o potecă îngustă pe unde este astăzi str. Foca și se suia la deal prin grădina Botanică.

La 1876 șoseaua Cotroceni s'a lărgit, și în timpul când se săpa, s'a dat peste un mare cimitir „spune tradiția". Nu se știe dacă era cimitir militar sau al bisericii.

In anul 1899 primar fiind *Barbu Delavrancea*, schimbă șoseaua Cotroceni într'un prea frumos bulevard.

Incă din anul 1832, pe aci era un drum care dădea în cel al Lupeștilor după malul stâng al Dâmboviței. Tradiția spune că un oarecare George Bőmhes face

Barbu Vodă Ştirbei.

moara notagiilor (se va vedea la cartierul Rignault) din acea vreme, drumul ia numele de ulița Notagiilor.

In anul 1862, Carol Davila este expropriat de egumenul Cotrocenilor după înalta intervențiune a Doamnei Elena Cuza, spre a se ceda locul nouei instituțiuni *„Azilul Elena Doamna"* ce urma a se înființa pe locul lui.

Strada Foca, de și era populată, până la 1902 încă

nu era pavată, se afla în aceeaș stare, când țiganii făceau cărămidă.

Tot aci mai se afla și șoseaua Erbăriei.

In anul 1898—99, s'a făcut un fel de parc plantat cu salcâmi și s'a dărâmat vechea casă a morilor Mânăstirei Cotroceni din fața proprietății Clament Popescu și s'a asanat terenul.

Splaiul Domniței Maria este foarte frumos, de aceea s'au făcut clădiri frumoase.

In această parte a Bucureștilor găsim până la anul 1902 următoarele clădiri făcute : Palatul Princiar, clădit pe fostul palat al lui Șerban Cantacuzino și despre care vom vorbi la capitolul Palatelor, Biserica Cotroceni, apoi Pyrotecnia Armatei care a luat ființă în 1861, Regimentul 1 de Geniu (1860), Atelierul Central de Confecțiuni care a fost întâi la cazarma Cuza (str. 13 Septembrie, azi Regim. 6 M. V. de gardă), apoi în 1862 mutat în localul din curtea Mihai-Vodă (Arhiv. Stat.), aci în 1867 stabilindu-se uniforma și casele dela Mihai Vodă fiind prea neîncăpătoare pentru Atelierul de Confecții, de oarece aci se mai afla un spital militar și o școală de mică chirurgie embrionul facultății de medicină de azi, cum și Arhivele statului, s'a făcut atelierul unde se află azi.

Tot în acest cartier mai avem *Depozitul de muniții* înființat prin I. D. No. 1269 din 31 Martie 1893, este așezat chiar în fața Pirotecniei.

Lângă depozitul de pulbere, înființat de generalul Florescu în 1862, și pe marginea dealului ce predomina bazinul Dâmbovița, și între mahalaua Cărămidarilor de sus, se afla ruinele unor case, sau mai propriu vorbind a unor magazii azi pierite ; după înînderea, grosimea și vechimea acelor ziduri se părea că vechimea lor nu se urca de cât cel mult pela începutul secolului trecut.

Egumenul mânăstirei Cotrocenilor cum și al altor mânăstiri, cari aveau mori pe Dâmbovița au fost însărcinați în anul 1814 de către vornicia obștești, a face câte o moară de vânt ca în vremea iernei, când Dâmbovița era înghețată, Bucureștenii trebuiau să-și macine grâul pentru făina necesară la aceste mori de vânt.

Nicăeri nu putea fi loc mai potrivit pentru o moară de vânt, de cât unde se afla acele ruini.

Credem că ruinele în chestiune erau ale magaziei morei de vânt, făcută de egumenul Cotrocean Visarion, ori Dionisie Plumbuițeanu.

Ca clădiri se mai află : *Depozitul de furaj și lemne,* situat pe șoseaua Cotrocenilor ce duce spre Bolintin în apropierea satului Militari. Acest depozit își are ființă dela anul 1891.

Apoi clădirea *Regimentului III Călărași,* azi ocupată de *Regimentul 4 Roșiori Regina Maria.* Construcția cazărmei s'a început în 1896 și s'a terminat în toamna anului 1897.

Tot în anul 1897, pentru adăpostirea cailor călără-

Statuia Mihai Bravu înainte de 1913, cu 2 tunuri Turcești luate din 1877—78 dela ei.

șilor celor 2 escadroane cu schimbul, regimentul a construit trei șoproane de lemn acoperite cu tablă de zinc.

In anul 1898, s'a construit pavilionul magaziilor de efecte și armătură făcut de antreprenorul Luigi Farabosco.

Pe vremea construirei acestei cazărmi, ministru de război era generalul de divizie Berendei, iar ca comand. corpului II armată generalul de divizie Arion, comand. al Regim. 3 Călărași lt.-colonel Zlătineanu.

Azi, această clădire este ocupată de Regim. 4. Ro-

șiori Regina Maria, este una din cele mai frumoase cazărmi ale garnizoanei București.

Escadronul II de tren : In anul 1859 se înființează două escadroane : unul în Moldova sub denumirea de Escadronul No. 1 și al II-lea în Muntenia. Amândouă Escadroanele erau atașate pe lângă Regimentele de Artilerie pe lângă care se aflau până la 1860 dela care s'au constituit corpuri aparte.

La 1863, amândouă escadroanele se unesc și formează Divizionul de tren, iar la 1869 se mai înființează încă două escadroane, dar în realitate nu funcționa de cât două.

In anul 1870, se desființează numirea de Escadronul No. 2 și rămâne numai cu numele de Escadronul de tren, nume pe care'l are și azi.

Și ca să nu ne scape din vedere să arătăm că în apropiere de Atelierul de confeecții, curțile fiind lipite — și în fața Pirotehniei, mai era o clădire ce servea de cazarmă școală a elevilor cari voiau a eși elevi artificieri.

Alături de această școală în anul 1910—11 s'a mai făcut încă două mari clădiri ce au fost ocupate de Regimentul 40 Călugăreni și Batalionul de vânători No. 2 Regina Elisabeta, care tot în acest an, Batalioanele s'au transformat în Regimente, stabilindu-se în garnizoane.

Indată după anul 1913, Regim. 40 Călugăreni ce era sub comanda d-lui colonel Petala Nicolae azi general, a ocupat cazarmele dela Turtucaia, azi la Bazargic, în locul Regim. 40 s'a mutat Regim 9 vânători unde este și azi.

Pe platoul din apropierea cimitirului Ghencea este situată *Tabăra Cotrocenilor.*

Această tabără este sistem barăci făcute cu cherpeci (adică bucăți de pământ amestecat cu paie și uscat la soare) și învelite cu tablă.

Construcția lor datează din anul 1889, ca să servească trupelor de adăpost în timpul verii, când se făceau concentrări de trupe pentru instrucție și tragere la țintă în fiecare an.

Mai servea și ca loc de refugiu în cazul unei epidemii contagioase.

Tabăra aparținea la două regimente și unui batalion de Vânători și erau despărțite printr'o șosea.

Regimentul Mihai Viteazul No. 6 ocupa barăcile care vin la început, adică primele ce dai dinspre București și mergi spre o cupolă; rămasă și azi în mijlocul câmpului de exerciții.

Această cupolă a servit ca experiență pentru tunurile ce au fost așezate în forturile din marginea Bucureștilor.

Regimentul Ilfov No. 21, ocupa baracele după ce treceai șoseaua ce duce la tir, iar alături de acestea se afla ale batalionului de vânători care venea în București; în acea vreme vânătorii nu aveau garnizoane stabile.

Tabăra regim. 6 Mihai Viteazul ocupa o întindere de 11 hectare, regim. Ilfov 21 avea 13 hectare de pământ, iar Bat. de vânători 3 hectare.

Cea mai frumoasă, era a Regim. 6 M. V. bine întreținută, și împodobită cu copacii, grădinițe cu flori în fața fiecărei barăci ce erau ocupate de o companie și ți se părea un paradis. Știu aceasta, pentru că dela 1899 până la 1913, nu m'am clintit din acel regiment și-mi amintesc destul de bine că multe serviciuri peste rând ca ofițer de zi, am făcut mai ales când neuitatul colonel Boerescu, Saegiu, viteazul maior Lambru D-tru, Grigorescu, d-nii Panaitescu Scarlat și Iancovescu, toți mai târziu generali, pentru găsirea unei mici frunze sau pai, te punea serviciul peste rând.

Azi, aceste barăci ale taberei sunt ocupate de corpul grănicerilor de sub comanda d-lui general Grozeanu.

Prin șoseaua ce despărțea tabăra Regimentului 6 Mihai Viteazu de a Regim. 21 Infanterie, mergeai la câmpul de tragere al Garnizoanei București.

Construirea acestui câmp, cu două barăci unde se adăpostesc trăgătorii și o locuință a custodelui (fost ca custode dela 1895—1916 un bătrân plutonier numit Ciufu). In anul 1889 s'a construit de trupele din garnizoană un parapet care desparte câmpul de instrucție de cel de tragere, iar în anul 1895 s'au făcut adăposturi pentru observatori, legat odată cu trăgători prin fir telegrafic.

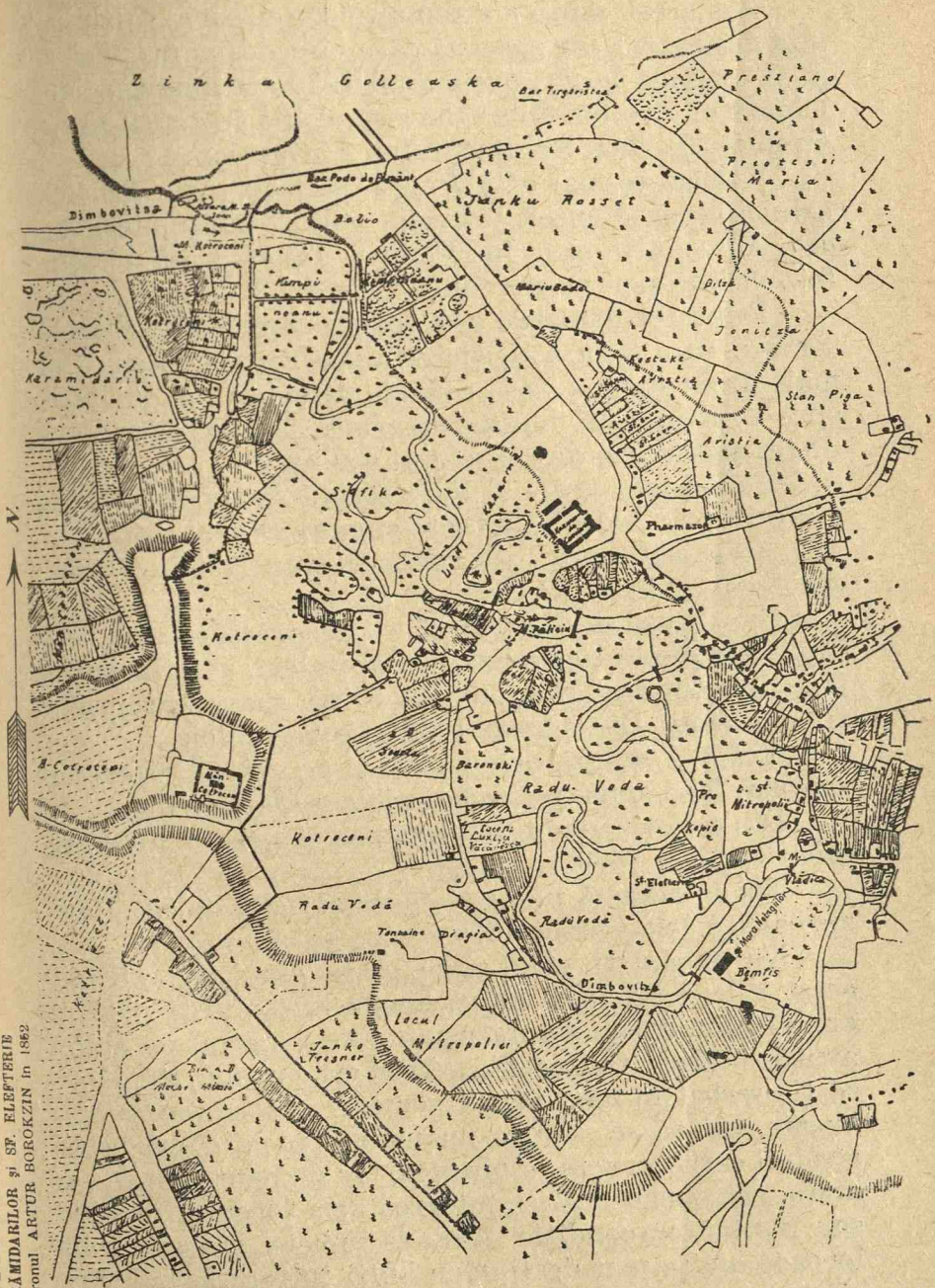

HARTA COTROCENILOR
CĂRĂMIDARILOR și SF. ELEFTERIE
de Baronul ARTUR BOROKZIN în 1862

Azi acest câmp s'a înmulțit cu clădiri dându-i și altă destinație, iar șoseaua care vinea din oraș până aici și se înfunda la tir, după anul 1919 s'a lungit pe lângă Cimitirul Eroilor dela Ghencea, eșind în Calea 13 Septembrie, în fața Regimentului Antiaerian.

Tot aci se mai află *Depozitul Regional*. Pe culmea colinei ce predomină întreaga vale a Cărămidarilor de sus. Aci se afla casa lui Ferencz Ianoș. Casa aceasta a fost menită pentru cârciumă prin 1863.

După secularizare a devenit proprietatea Statului, servind ca o casă a moșiei Mânăstirei Cotroceni. Ceva mai târziu casa a fost cedată Ministerului de Război spre a înființa un depozit de arme, ghiulele și în sfârșit de tot materialul de război eșit din uz.

Pe aci mai trece și linia ferată București-Filaret-Giurgiu prin halta Cotroceni și gara Dealul Spirei.

Această linie a luat ființă în anul 1868—69, când s'a făcut și halta Cotroceni.

Spre Nord de Casa Apelor (despre care vom vorbi într'un capitol al canalizărei Capitalei), se afla cam în fața institutului Botanic o grădină mare, proprietar fiind preotul Ilie, parohul Bis. Cotrocenilor.

Grădina se întindea pe deal și pe valea Pyrotehniei sau mai bine spus, pe vechea albie a Dâmboviței.

Din cele ce țin minte, se spunea că preotul avea grădina cam din 1869.

Tot în această parte se făcea și bâlci de Sf. Mărie zis bâlciul dela Cotroceni.

Nu putem ști, când și de către cine s'a înființat acest bâlci ; probabil că vechimea lui se urcă până la anul 1682. Șerban Cantacuzino care a dăruit cu atâtea avuții biserica Cotroceni, a lăsat ca hramul Sf. Mării să fie serbat în mod nemai pomenit ; să se facă atâtea bucate, cât să se sature nu numai închinătorii, ci și streinii cari vor veni la biserică, iar de băut să li se dea atâta, cât nimenea să se întoarcă dela biserică flămând sau însetat, cu condiție să nu se îmbete. Dela un timp încoace, nu se mai desfundau buții întregi la hramuri, căci egumenii dădeau numai ce le scăpau printre degete.

In vechime însă negustorii cari vedeau la biserică atâta lume, s'au gândit și la câștig, și astfel înaintea

porților bisericii s'a format și bâlciul. Până la 1878 bâlciul s'a ținut dinaintea bisericii.

Acolo negustorii își făceau corturi și vindeau mâncări și băuturi. Dela 1884—88 bâlciul a început să se țină pe câmpul de tragere.

Grădina palatului Cotroceni în vremea bâlciului era slobodă pentru lume cum și pentru vânzători de zaharicale, bragagii, gogoșari, cu floricele și câte alte bunătăți pe cari și eu țin minte, că am fost la acest bâlci cu părinții mei.

Acum să trecem la moșia și *satul Lupești* (Sf. Elefterie) care se află tot în această parte, dar cum toate lucrurile sunt schimbătoare în lumea aceasta, s'a schimbat și numele acestui sat în decursul veacurilor.

Moșia Lupești era proprietatea Mânăstirei Sf. Troiță a Radului Vodă din București — azi nu știm a cui mai este.

Această moșie se învecina cu moșia Vatra Mânăstirei Cotroceni, limita dintre aceste două moșii a fost : șanțul despărțitor, care până la 1902 se vedea plecând din str. Carol Davila, în apropiere de fundătura *Leopardului* și se ridica însus pe deal, pela fundul barăcilor unde a fost spitalul rusesc în 1877—78, astăzi proprietatea Azilului Elena Doamna, tăia șoseaua Dragomirești-lor, numită azi a Pandurilor și mergea spre Vila Cotrocenilor, bariera II până în drumul *Sărei*, ca apoi ambele moșii să meargă paralel, trecând peste podul Caliți (Craiovei, Rahovei) și se isprăvea în valea Dobrilor (Odăei) dincoace de Măgurele. Pe vale moșia Lupeștii se mărginea cu Cotroceni din vale cu moșia Grozăveștii de jos (fosta proprietate a Mânăstirei Sf. Sava astăzi dărâmată, iar pe locul grădinei Mânăstirei s'a clădit Universitatea din București) cu moșia Mitropoliei (Sf. Elefterie) și de care este despărțită prin matca veche a Dâmboviței; mergea pe sub dealul Lupeștilor până la Opler și de acolo învecinându-se cu moșia Mânăstirei Văcărești, până iarăși în valea Odăilor.

Moșia Lupeștilor a fost proprietatea Spătăresei Caplea din Periș, care a vândut-o lui *Alexandru Vodă* fiul lui *Mircea Ciobanul* în anul 1580. „Arhivele Statului Mânăstirea Radu-Vodă, pach. 10, doc. 4".

După ce Alexandru Vodă zidi Mânăstirea Sf. Troi-

ță, mai târziu numită a Radului Vodă la anul 1568, îi afierosește moșia cu satul Lupești.

In anul 1580, Mihnea V. V., feciorul lui Alexandru V. V. prin hrisov întărește din nou conform uzului, deplina proprietate a Mânăstirei Radului Vodă asupra moșiei și satului Lupești.

Satul Lupești după un hrisov dat de Constantin Basarabul-Cârnul din 5 Mai 1655 se afla : *din susul orașului Domniei Mele București, tot satul, cu tot hotarul și cu toți românii și cu tot venitul și cu viile și cu morile și cu vadurile de moară de peste tot hotarul, ori cât s'ar alege și Românii, însă săse scie pe nume : Vișan cu feciorii lui și Petre cu feciorii lui și . . . . . Pentru că acest sat fostau cumpărate de Alexandru Cel Bătrân, moșul răposatului Radu-Vodă, dela jupâneasa Kaplea din Periș, drept 26.000 aspri deargint, dat și miluit la Mânăstirea Sf. Troița, pentru pomană și tot au fost pe seama sfântei monastiri cu bună-pace de atunci încoace.*

Din cele arătate se vede că satul Lupeștilor se afla pe apa Dâmboviței, cuvăile, cu morile și cu vaduri de moară și că era situat, din susul orașului Domniei mele București.

Când satul Lupești și-a schimbat numele în cel de Cărămidari nu știm, însă cu acest nume îl găsim și în 1744 Noemb. 25. „Condica moșiei Stolnicu I. Balaciu colet de doc. Ștef. Greceanu dat lui Stefulescu.

Numele de Cărămidari se mai întindea și asupra Cotrocenilor din vale până la 1791, iar în 1814 și asupra Grozăveștilor. Caragea spune : *...iar toți cărămidarii să fie scoși afară din București.*

Cărămidarii, altă dată Lupești, din cauza renumelui icoanei Sf. Elefterie a trebuit să-și schimbe numele de Cărămidarii în cel de Sf. Elefterie, pe care-l păstrează până azi.

Actuala mahala a Sf. Elefterie, este situată pe două moșii mânăstirești și anume :

1) Pe moșia sfintei Mitropolii și 2) pe moșia Lupești, ambele despărțite prin matca veche a Dâmboviței și pe marginea căreia din stânga Dâmboviței am găsit vechiul sat Lupești.

Cu mult înainte de Matei Basarab, Domnitorii obiș-

nuiau a sta iarna la Târgoviște, iar vara la București, în care timp ei erau urmați de Divan și deci trebuia să fie și o Mitropolie în a II-a Capaitală.

Mitropolia din Târgoviște avea ca toate celelalte Mânăstiri averi mari : Case, moșii, vii livezi, români, țigani și mai multe puțuri cu păcură. Toate aceste averi, parte erau închinate de diferiți credincioși, parte cumpărate de Mitropoliți.

Mitropolia din a II-a Capitală București, care pe acea vreme era la Sf. Gheorghe Vechiu, (Calea Moșilor) n'avea nimic sau aproape nimic. Documentele spun: și pentru aceste motive Mitropolitul Ungro-vlachiei Grigore ar fi cerșit în 1629 dela răposatul Alexandru-Vodă Iliaș acest vad de moară (Sf. Elefterie) și cu locul fiind fost domnesc de au făcutVlădica Grigore morii și grădină și vii pentru hrana și întărirea Sf. Mitropolii și Măria Sa Alexandru-Vodă pomeană și după cererea Sf. sale.... Măria Sa i-au dat acest vad de moară și cu locul cât coprinde.

Și au făcut și cartea Măriei S. de danie la Sf. Mitropolie, scrisă cu mare blestem ca să nu se străineze, „Arh. Stat. Condica Mitropoliei No. 5, fila 6—8".

Mitropolitul Grigorie face o moară cunoscută sub numele de moară, ori *morile Vlădicăi;* dărâmate pe la 1864.

După cererea Sf. Mitropolii, Mihai Vodă Racoviță, la 26 Februarie 1742, poruncește lui Andronachi bev. vel Stolnic, ca împreună cu alți 3 boeri să meargă spre a hotărî moșia Sf. Mitropolii, care este din susul orașului București pe Dâmbovița, unde este și moara Sf. Mitropolii. Această moșie se hotărăște pe din jos cu livedea Domnească, iar pe din sus cu moșia Mânăstirei Sf. Sava. La această delimitare a fost Sf. Sa Părintele Mitropolit Kir Neofit. „Condica Mitropolii, pag. 6—8".

Iată cum glăsuește și chrisovul : *„Déci noi — zic boerii, după citirea chrisovului, am pus piatră hotar de către livedea domnească din josul Morei — (moara Vlădicăi afost ceva mai la vale de podul Sf. Elefterie, în dreptul unde cotește Dâmbovița veche) și am pus piatră (adică între școala veterinară și strada Mihai Cogâlniceanu din cartierul Rignault), care piatră caută pe lângă gardul Livedei domnești în deal și s'au pus*

piatră lângă drum. Și de acolo am mers despre hotarul ce are Mânăstirea Sf. Sava de către Sf. Mitropolie și citind chrisovul reposatului Constantin Vodă Brâncoveanu de hotărnicia moșiei Mânăstirei și cartea boerilor hotarnici, scria cum că a fost o salcie însemnată în loc de hotar în marginea Dâmboviței și mergând noi acolo, împreună cu Sf. Sa Mitropolitul și cu egumenul Mânăstirii Sf. Sava și cu mulți locuitori d'imprejur la acea salcie, am pus piatră, care piatră caută drept în iazul de pământ ce au fost făcut răposatul Șerban V. Cantacuzino. Și pă iaz în jos până la o cruce mică de piatră în mijlocul drumului, și dela acea cruce în jos spre București, prin case până la piatra ce s'au pus în deal hotar lângă drum de către livedea domnească și între acesta și chip puind pietrele și semnele pe la locurile care s'au numit mai sus cu sluga domnească Constantin f-tori portar. Am dat această carte a noastră la mâna Sf. Sale Părintele Mitropolit Kir Neofit, leat 1742.

De aci vedem că locul Mitropoliei se întindea între livada Gospod de unde era odată Sdrafcu (grădina Sdrafcu venea unde astăzi este terenul ultim de jucat tennis în fața podului Sf. Elefterie; azi prin stăruința fără margini a d-lui Stelian Popescu, directorul marelui ziar „Universul", s'a început clădirea „Cetății Studențești", în jos până pe la Curtea Arsă, (Azi Arsenalul Armatei); toată strada Sf. Elefterie, trecea prin podul de pământ (azi calea Plevnei), mergea până în dreptul cazărmei Malmaison și în apropierea podului de azi dela Cotroceni, *unde odată era moara mânăstirii Cotroceni numită Pălici*, în care loc intra și tot maidanul din fața regimentului de Escortă ce era rezervat pentru gara centrală (a nu se confunda cu grădina Procopoaia ce venea dela podul Sf. Elefterie spre Türinger [1]) unde azi se află mai multe parcele de teren în bulev. Elisabeta, având ca hotar strada Pârvan.

Sulzer spune: *Cât privește însă pentru Sf. Elefterie era numai locul cuprins în așa zisa insulă a Dâmboviței.*

1) Turingher era o farmacie drogherie, se afla în casa colț Bulevardul Elisabeta cu strada Plevnei. Aci Bulevardul avea în mijloc un mare havuz, la început; după un timp 1926 acest avuz a afost umplut cu pământ și pus flori, iar în 1930 avuzul a fost dărâmat; azi țesit de tramvai.n

Și tot aci merită a pomeni despre ruinele dela Sf. Elefterie ce până în anul 1902, dacă nu mă înșel, un oarecare cetățean voind a-și face case în str. de azi Mihail Kogâlniceanu, a descoperit ruine de o lungime și grosime considerabilă sub pământ ; zidurile fiind vechi, n'au putut să le spargă ca să facă săpături mai departe, ci a fost nevoit să-și construiască casele pe acele ruine. Ce fel de case au fost, ale cui au fost, nu se știe nimic și nici nu am putut afla. Cercetând documentele de proprietate ale familiei Rignault, am văzut că nu precizează nimic, spune că grădina făcea parte din moșia Lupesci și că Egumenul dela Radu Vodă o dădea în embatic. Un alt document cu data de la 1839 spune că se da grădina lui *Maimar basa Costei,* dar acest neputând plăti embaticul i-o ia înapoi și o dă altuia; urmează deci că un om ce nu putea plăti 100 lei anual nu putea face casă pe loc și deci credem că, casa era începută de acest Costei.

Aceste ruini le-am văzut când făceam instrucție cu recruți pe acest câmp în anul 1902 și totuși după vechimea ce se vedea zidul, credem că era cu mult mai înainte de 1839.

De multeori cum se obișnuia înainte, tragerea de război era precedată de mai multe ședințe de tragere redusă (în locul glonțului, era o alică de plumb, încolo cartușul avea aceeași formă și acelaș calibru cel de răsboi; ca pulbere, era cu fum, iarbă neagră). Aceste ședințe, Reg. 6 Mihai Viteazu mai ales, sub comanda d-lui colonel Panaitescu Scarlat, azi general în rezervă, le executau în grădina numită *„Dare la semn"* (mai zisă Schistad) de sub dealul Opler. Aici se vedeau niște ziduri vechi ca împrejmuire a grădinei. Cu privire la aceste ziduri, un respectabil bătrân d. Hazenmayer, unchiul d-lui doctor dentist Hazenmayer din str. Eroului No. 10, cărora le port multă recunoștință atât pentru multele povestiri cât și multe lucrări scrise ce mi-au dat cu privire la Bucureștii vechi, spune :

Aci, grădina înainte era mai stufoasă în copacii și se numea *grădina lui Ipsilanti.*

Indată ce împrimăvărea, mai toată garnizoana Bucureștii făcea instrucție pe câmpia din preajma bis. Sf.

Elefterie. In fața bisericii Sf. Elefterie se aflau niște ruine, iar mai spre dealul Cotrocenilor, o cișmea abia lăcrămând.

Cercetând despre acestea am găsit în Sultzer spunând că pe acel loc erau casele marelui *Vornic Filipescu.*

Cercetând și harta Bucureștilor lucrată în 1791, văd arătat în fața caselor o grădină despre care tradiția spune că era făcută de călugării dela Mitropolie și că aci veneau uneori să petreacă făcând mari chefuri.

Tot din tradiție se spune: casele acestea ar fi servit de cazarmă și de depozit de muniținni pentru armatele Rusești din vremea războiului Ruso-Turc din 1828-29. Dela 1830-35 au servit ca magazii pentru rezervă, înființate de Kiselef. Cu prilejul venirei Turcilor în București, au servit tot ca magazii. După plecarea Turcilor au servit ca grajduri pentru caii de poștă, poșta pe atunci fiind pe lângă Malmaison (se crede că unde azi are case d-nii generali Economu Virgil și Țenescu din str. general Anghelescu). Mutându-se Poșta, localul ne mai fiind încăpător, casele au rămas pustii, iar în anul 1902 au început a le dărâma spre a vinde materialul.

* * *

In mahalaua Sf. Elefterie terenul cuprins între vechea albie a Dâmboviței, Școala Veterinară și grădina Siștat, se află azi cartierul numit Rignault.

Locul acestui cartier a făcut parte din marea moșie a Lupeștilor, fostă proprietate a M-rei Sfintei Troiței (Radu-Vodă) din București pe care egumenul l-a vândut lui *Maimar-basa-Costei,* loc care se află în dreapta mahalalei Izvor. De aci se vede că mahalaua Izvor se întindea până în vechea matcă a Dâmboviței.

In anul 1830 *George Bőmkes,* fost ofițer, cere dela M-r e să-i dea lui cu embatic din acest loc o pătrime, cea situată spre râul Dâmbovița, aproape de podul deacolo. Restul locului, adică livada Lupeștilor, în mărime de trei părți ce se află spre mahalaua Izvor; documentele nu ne vorbesc nimic până la 1839 când acelaș Gheorghe Bőmhes ia și celelalte trei părți.

Documentele ne vorbesc că i *se dă dreptul lui Gheorghe Bőmhes ca pe lângă alte clădiri poate face și basin de scăldat și mai ales în special școală în care să învețe*

PLANUL
MOŞIEI STATULUI
VATRA MREI COTROCENI
din districtul Ilfov

Ridicat şi hotărnicit la anul 1876 de Ing. hotărn
M. BACALOGLO şi D. PETRESCU

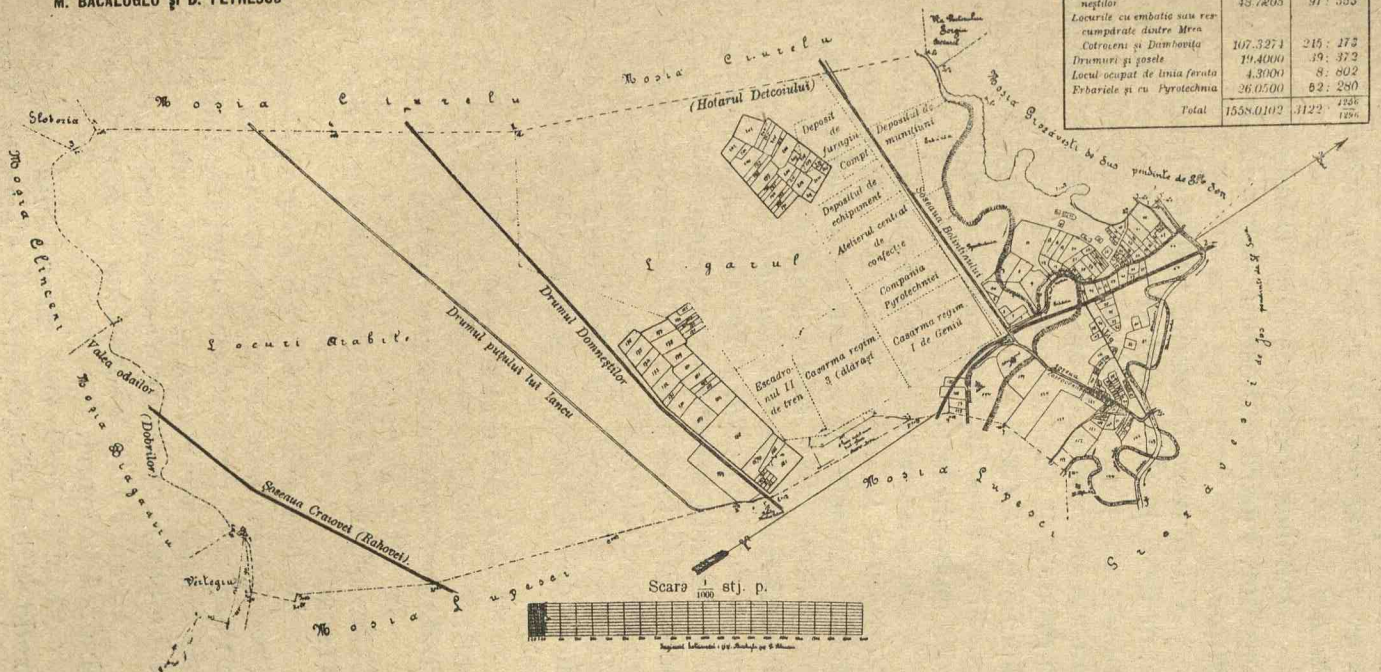
Moşia Cotrocenilor
Moşia Cărămidarii
Moşia Băneasa
Moşia Ciurelu
Moşia Ciurelu
Moşia Ciurelu
Moşia Băneasa
Moşia Băneasa
Moşia Băneasa

a înota încă soldații din această parte, ceeace tinde spre folosul general și în uzul sănătății publice acelor de aci.

Bömhes construește pe Dâmbovița din partea Lupeștilor, moara cunoscută sub numele de *moara Notagiilor.*

Cu privire la basin, tradiția spune: Era o groapă cam de 5 pe 10 metri și pământul ca să nu se surpe, fusese ars. Cum se obișnuia mai înainte și pe la vii, când nu aveau vase unde să puie strugurii strânși, se făcea o groapă, și după ce era lipită ca oalele și se ardea lemne în ea până se înroșeau pereții, se răsturnau strugurii. In acest basin-groapă se aducea apă din Dâmbovița cu donițele (cofe).

Dela acest basin, moara a luat numele de *moara Notagiilor.* In urmă, făcându-se uliță prin această parte, a luat numele de a Notagiilor, care nume l-a păstrat până după 1881, adică după moartea lui Davila. Dela această dată numele de *strada Notagiilor a fost înlocuit cu cel de strada Carol Davila,* nume care-l are până azi.

Această stradă se întindea dela Opler și până la șoseaua Cotrocenilor. Ea mergea paralel cu vechea matcă a Dâmboviței. Tot pe această stradă a fost și vechiul sat Lupești, al cărui nume a fost înlocuit cu numele de Cărămidari, mai târziu prin cel de Sf. Elefterie.

George Bömhes a avut un singur copil pe fata Carolina; această fată după moartea lui Bömhes în 1861, vinde locul părintelui său lui Panaite Vuțopulo.

In 1868 Panaite Vuțopulo o vinde lui Manolachi Lahovari, iar Lahovari în 1880 o vinde lui François Rignault.

Această grădină a fost de 20 pogoane și un sfert și se învecina la apus cu ulița Notagiilor (Carol Davila), la miazăzi cu proprietatea d-nei Rignault, pe care loc se află Școala veetrinară și matca veche a Dâmboviței, astăzi o parte loc viran, o parte făcut case.

In anul 1894-95 grădina se parcelează pentru a fi vândută în loturi.

Până la 1899, trei strade sunt complete cu case : strada Mihail Kogâlniceanu, Costache Negri, iar între acestea *Aleea Rignault* care are în fund vila Rignault

ce a servit până în anul 1933 ca internat al elevilor Liceului Sf. Sava. Azi prin stăruința d-nei Aglaia Gheorghiu Friedman, directoarea școalei superioare de comerț No. 1 de fete, a izbutit prin multă muncă și trudă să capete definitiv localul pentru această școală de fete.

Și înainte de a ne depărta de această regiune, să ne îndreptăm privirile spre *Grozăvești.*

Origina acestei moșii ca și alte multe se pierde în noaptea vremurilor.

Din vechile chrisoave, domnești, se spune că primul stăpânitor al acestei moșii ar fi fost un oarecare Tudosie, mare ban al Craiovei. Acest Tudosie între alți copii a avut și o fată „Neaga" pe care a măritat-o cu un oarecare Mitrea Vornicul, dându-i zestre moșia Grozăvești „Arhiva Statului, condica Mitropoliei No. 1, fila 51 și V.".

In anul 1577 Mitrea ocupa funcțiunea de vistier, care fiind trimes de Mircea Vodă, fiul lui Alexandru V. V. la Constantinopole să-i aducă steagul de domnie, cu mare înțelepciune a stăruit și l-a adus.

Mihai Bravul ocupând tronul țărei românești 1593, trimite în 1595 o deputațiune în Ardeal la Sigismund Batori, compusă din Mitropolitul Eftimie al Ungro-Vlachiei, Luca, Episcopul Buzăului, Teofil al Râmnicului și Mitrea Vornicul împreună cu alți boeri *„Șincai pag. 406".*

Mitrea, fiind un om nestatornic, intră și el în complotul boerilor ce urzeau, împotriva lui Mihai Bravul, fiind descoperit, este decapitat, iar o parte din averea lui este luată.

In documentul din 1607 Iulie 17, din Arhive, Condica Mitropoliei No. 5, pag. 104, spune : *Jupâneasa Neaga rămânând săracă de bărbatul său (Mitrea), a vândut lui Mihai Viteazul (Bravul), parte din moșia Grozăvești și, au cumpărat Mihai Vodă pe bani domnesci din visterie precum și pre alte sate. Apoi Mihai Vodă au pierdut toate satele și moșiile cu viclenia lui de către cinstitul împărat și capul.*

Și nu era de ajuns atâta pentru Jupâneasa Neaga, ci o altă nenorocire cade pe capul ei. Cu prilejul năvălirei armatelor Turcești în București, înrăiți pe Rumâni,

între alți robi căzuți în mâinile Turcilor este și jupâneasa Neaga, soția lui Mitrea Vornicul.

Jupâneasa este însă scăpată din robia Turcilor și legăturile lor, cu 200 galbeni de către marele postelnic Dumitrache Kiriță „Arh. Statului pachet 1 și 61 doc. 1“,

Comerțul ambulant.

Continuarea Bazarului Bazaca înpreajma Halei Ghica; la 1913 pe aci erau tarabe cu zarzavat.

Simeon Vodă Movilă cu chrisovul de mai jos din 1608 îi dă jumătate din moșia Grozăvești.

Iată cum glăsuește documentul : *Cu mila lui Dum-*

nezeu, Io Simion Voevod și domn a toată țara românească, datam domnia mea această poruncă a domniei mele cinstitutului boiar al domniei mele jupânului Dumitrache Kiriță Veliki postelnic și cu feciorii lui câți Dumnezeu îi va dărui, ca să-i fie lui jumătate de sat din Grozăveștii de sus cu tot venitul și cu rumâni și cumorile peste tot ori cât se va alege, pentru că acel mai sus zis sat el au fost de baștină a jupânesei Neagăi dvorniceasa Mitrei dvornic. Apoi jupâneasa Neaga dvorniceasa cu jumătate din satul Grozăveștii de jos, au miluit pe Sf. M-re unde iaste hramul Sfântului și de minuni făcătorului Nicolae dela Miralika, iar jumătate din suso au fost vândut lui Mihai Voevod. Iar după acea jupâneasa Neaga Dvorniceasa au ajuns roabă în mâinile turcilor și întru legătura lor. Intru aceia domnia mea m'am milostivit și am miluit singur domnia mea pe jupâneasa Neaga Dvorniceasa, cu acea jumătate de sat din Grozăvești ce au fost vândut lui Mihai Voevod ca să se rescumpere și să slobozească din robie și legăturile lo rturcești. Apoi jupâneasa Neaga dvorniceasa iar au vândut acea jumătate de sat din Grozăvești cinstitului boiarului domniei mele jupân Dumitrache Kiriță velpostelnic drept 25.000 asprigata și galbenul câte aspri 130 și încă cinstitul boiar al domniei mele mult au slujit și s'au ostenit până când au scos pe jupâneasa Neacșa din robie. Pentru aceia am dat și domnia mea aceasta de mai sus zisă jumătate de sat din Grozăvești, cum să nu se amestece cu această jumătate desat ci s'au zis mai sus...

Și fiindcă jupâneasa Neaga a vândut de a sa bună voie în fața boiarilor noștri, cinstitului boiar al domniei mele jupân Dumitrachi Veliki postelnic, aceasta sus zisă ½ de sat să fie a lui stătătoare și ohavnică și fecioarilor lui, nepoților și strănepoților lui și de nimenea să nuse clătească după zisa domniei mele..... (urmează mărturiile).

Cu mult mai târziu, sub Matei Vodă Basarab, cam pe la 1653, găsim această moșie a Grozăveștilor, în proprietatea lui Radul Spătarul. Acesta având nevoie de bani, o ipotecează lui Șetrarul din Greci, care și acesta învoindu-se cu Șerban Cantacuzino, pe atunci velspătar sub Antonie Vodă din Popesci 1669—1672 îi

vinde satul Grozăvești, cu rumâni și cu morile însă fără voia lui Radu Spătarul.

Radu face jalbă la Divan arătând nedreptatea făcută și câștigă moșia înapoi. Totuși Șerban Cantacuzino nu se lasă și în vremea lui Duca Vodă, Șerban, fiind bine privit de acest domn o recapătă și o ține în stăpânire moșia Grozăvești până ce se suie pe tron Constantin Vodă Brâncoveanu, când repară nedreptatea făcută, căci prin chrisovul din 23 Februarie anul 1690 redă vechilor proprietari o mare parte din moșia Grozăvești.

In urmă moșia se închină M-rei Sf. Ioan Botezătorul din București. (Biserica Sf. Ioan Botezătorul, mai zisă și Cel Mare, era unde azi se află Casa de Depuneri din calea Victoriei. A fost zidită din temelie de Andrei și Preda Buzescu, mare general al lui Mihai Viteazu și în urmă a fost restaurată de Constantin Vodă Brâncoveanu). Mai târziu tot din Grozăvești se mai dete și M-rilor Cotroceni, Mihai Vodă și Sf. Sava.

Ceva mai târziu găsim ca proprietari pe mănăstirea Sf. Ecaterina și Sărindar, care ocupă moșia Giulești de azi.

Toate aceste mănăstiri aveau părțile lor din moșie cum și morile lor la Grozăvești, așa: Mănăstirea Cotroceni avea mori pe locul unde *azi se află uzina hidroelectrică dela Grozăvești,* cunoscute în chrisoave sub numele de: *Morile Cotrocenilor înjugate cu ale Sf. Save,* adică erau față în față.

După dărâmarea acestor mori, egumenii M-rei Cotroceni fac o altă *moară la Pălici* în apropiere de podul zis Cotroceni. Ceva mai sus se aflau alte mori tot ale Cotrocenilor, *iar ale Sfântului Ioane* se aflau pe malul stâng al Dâmboviței, *azi propiretatea Regiei. Casa morilor M-rei Sf. Ioan se putea vedea încă și în 1902.*

In sus de aceste mori se aflau *morile M-rei Mihai Vodă, ale Sf. Ecaterina, așa că ambele maluri ale Dâmboviței erau umplute cu mori până la Arcuda și Bâcu,* „a se vedea harta Gârleanu cu morile pe Dâmbovița".

Egumenii mănăstirilor sus citate gândindu-se și aceasta cu toții, că într'o bună zi ei vor fi desmoșteniți de bunurile ce aveau asupra moșii Grozăvești, au hotărât să le dea cu embaticuri la oameni. Și ca să nu dăm cu uitarea, să arătăm ce era *Embaticul* și ce erau *clăcașii mânăstirilor.*

Toți oamenii cari se așezau pe o moșie mănăstirească erau liberi să-și clădească case și alte lucruri (nameștii) să sădească pomi, să pue viță fără să fie supărați de cineva, însă aveau oarecari însărcinări.

La facerea contractului, trebuia să dea o arvună, iar noul proprietar trebuia să primească o țidulă de primire între care se mai scria că acel loc este al mănăstirei, iar nu al embaticarului, clausă care era pusă pentru ca embaticarul să-și plătească regulat ratele la mănăstire;—plata venea după mărimea și întinderea locului. Embaticarul se mai obliga să aducă la Paște, Crăciun și la hramul bisericei câte o anumită cantitate de lumânări, untdelemn, smirnă, tămâie...

Embaticarul nu putea să deschidă cârciumă, avea însă voie să țină băcănie, scaun de măcelărie, asemenea era opritsă țină cuptor de pâine; motivul era ca mănăstirea să poată vinde ea făina dela morile ei și vinul dela viile lor.

Dacă prin mari stăruințe căpăta voe să țină cuptor de pâine, dator era să cumpere făină numai dela mănăstirea locului, cârciuma însă sub nici un motiv nu se da voe a ține.

In comuna căscioarele, proprietatea mănăstirei Căscioarele metoc al M-rei Cotroceni, egumenul dela Cotroceni, dă strașnice porunci de a nu vinde nimeni vin ori rachiu, însă dacă va prinde pe un locuitor vânzând câteva ocale de vin; egumenul face solidar pe toți locuitorii din Căscioare că dacă va mai prinde pe cineva contravenind poruncilor Prea Cuviosiei Sale la care bieții locuitori se anagajează nu numai a nu vinde măcar o oca pe la casele lor, ci a denunța pe acei ce ar îndrăsni să facă pagubă mănăstirei în acest mod. „M-rea Cotroceni, Arh. Statului, pachet. 2, doc. 25".

Iar Academia Română M-ss 1062 fila 8 .i V găsim că înanul 1787 Februarie 2, Iokim egumenul mănăstirei Mărgineni din Prahova se ridică cu pâră până la Domnie contra ciocănașilor dela Ocna Telega, că locuind pe moșia mânăstirei nu urmează vechiul obicei al pământului și cu silnicie pun de vând vinul și rachiul lor în cârciumă din care să pricinuiesce pagubă Sfintei Mănăstiri. Cere a se face îndreptare atât pentru cei ce au vândut până acuma în silnicie (fără învoirea egumenu-

lui și să plătească fiește care obicinuitul havaet... și a nu mai fi volnici să-și vândă vinurile și rachiurile lor fără numai al mănăstirei.

Domnia orânduește boeri să vadă cum s'a urmat obiceiul. După cercetare ne-am pliroforisit, adogă boerii, că mai înainte s'aŭ fost păzit vechiul obicei al pământului, precum se urmează la toate moșiile până acum de se vinde numai bucatele mănăstirei. *Iar dela o vreme încoace cu obrăsnicie s'au întins de au vântdut de ale lor.*

Rezultatul a fost că ciocănașii n'au mai avut voie a vinde vin și rachiu. Cel ce nu plătea embaticul anual și în mod regulat ratele, egumenul avea dreptul a-i lua locul cu tot ce se afla pe el.

Pe lângă aceste privilegii mănăstirile mai aveau *clăcași*. Aceștia dădeau mănăstirei din toată claca câte un taler și o găină pe tot anul, trei oameni de clacă zilnic, câte o para de stup și câte 4 bani de oae și nu erau volnici a vinde vin orirachiu „Arh. Statului M-rea Cotroceni pach. 2 doc. 36.“.

Apoi mai erau *Țiganii mănăstirilor*. Ei erau robi, sau sclavi în adevăratul înțeles al cuvântului. Soarta lor era foarte grea, numai pe ici colea, mai vedeai câte o milă creștinească către ei — dar nu se prea lipea principiile creștinismului de egumenii greci, față de firea lor hrăpelnică al celor mai multe fiare cu chip omenesc.

Atât țiganii boeresci cât și cei mănăstirești în vremea muncei, erau ținuți numai pe hrană și îmbrăcăminte și ce hrană dar ce îmbrăcăminte. In timpul iernei erau învoiți să umble prin țară cu meșteșugul lor: fierărie, ciubotărie, cu lăutele... iar țigăncile, cu ghicitul cu ghiocul, cu buruienile de leac.

Țiganii serveau și ca bucătari, oameni în casă, iar ca lăutari erau foarte mult căutați.

Am văzut că egumenii mânăstirilor mai sus citate au început ca moșia Grozăvești s'o dea cu embatic pe diferite mărimi.

Creșterea cartierului Grozăvești ar fi fost în raport direct cu creșterea Bucureștilor, dacă Dâmbovița n'ar fi inundat aproape periodic nu numai Grozăveștii și chiar Cotrocenii din vale, Mihai Vodă și în genere toate cariterele bucureștene din stânga ei.

Ultima inundație a Dâmboviței a fost în anul 1893.

Din cauza acestor inundații, Grozăveștii, cari dela 1814 și-au schimbat numele în cel de Cărămidarii de sus, a fost un loc nesănătos din cauza revărsărei Dâmboviței...

Și mergând în ocolul orașului București găsim *Câmpia Vitanului,* unde vitele orășenilor mărginași își aveau păsunea, apoi *Spitalul fost de Ciumă,* făcut de Alexandru Moruzi la anul 1794. In dreptul acestui spital, tradiția ne spune că aci s'a înecat în râul Dâmbovița, *Vlad Vodă* luat în goană de tătari din câmpia Popeștilor, (ca dovadă despre aceasta există o măgură mare ce se vede la *Cioplea* în dosul fostei *Zahanale,* fostă a lui Hagi Moscu). Mai încolo tot spre Nord, ca la 8 kilometri departe de Cioplea se află mănăstirea de călugări *Cernica,* zidită la anul 1608 de Vornicul Cernica și jupâneasa lui, Cheajna.

In ostroavele bălților apei Colentina și în apropierea moșiei a fostei vechi familii a Dudescului și între mănăstire și râul Dâmbovița a fost și o altă mănăstire, dar de călugărițe, zidită de soția lui, *jupâneasa Chiajna.* Amândouă mănăstirile fură dotate cu mari proprietăți.

Istoria mănăstirei Cernichii ne spune că, mănăstirea călugărițelor într'o noapte fiind călcată de Tătari, iar maicile robite și hrăpite, din acea vreme, mânăstirea s'a desființat.

In apropierea acestei mănăstiri a avut palat de vară *Șerban Vodă din Brâncoveni* ale cărui ruine de abia se mai văd și azi.

Cevai mai aproape de oraș se află *mănăstirea Pantelimon,* zidită la 1748 de familia Ghica, cu spital și cu azil pentru primirea de săraci, azi spital de boale nervoase. Aci în vremea invaziunilor austriace, a fost tabăra generalului prinț *Coburg.*

In aceeași apropiere este și *mănăstirea Mărcuța,* sau Maricuța făcută în secolul al XVIII de domnul Ipsilanti, apoi reînoită tot de familia Ipsilanti. Este situată în marginea bălții Colentina, unde a fost până la 1820, tipografie și fabrică de tistimeluri (un fel de barișuri sau basmale cu care se legau la cap jupânesele când se duceau la plimbare, azi se văd asemenea basmale pe capetele femeilor dela țară). Acolo era și cea mai

vestită apă a cişmelelor Mărcuții de unde se aducea în Capitală pentru domn şi toți boerii cei mari.

Aci împrejurul acestei biserici a fost spital şi azil de alienați, când în anul 1928 s'a mutat în localul său proprietate, mai sus de închisoarea Văcărești pe şoseaua Olteniţa, în spatele Hanului Mandravela.

Fabrica de tistimele nu a stat mulți ani aci şi s'a mutat mai în urmă la Cişmigiu, în locul unde erau casele generalului Florescu în apropiere de casa Crețu-

Grigore Ghica (1690—1751)
Fondatorul Bisericii şi Spitalului Pantelimon.

lescu, iar tipografia în palatele lui Mavrogheni lângă cişmeaua cu acest nume la capul podului Mogoşoaei (cam pe la rondul II-lea în preajma bisericii Mavrogheni. Aci s'au tipărit cărți Românești, cărți Elene şi note de muzică orientală (psaltichie). In acest local a găsit Pandurii lui Tudor Vladimirescu tipografia de se jucau cu literele.

Şi necesar este să pomenim că tipografia a servit şi serveşte la fixarea limbilor, la înflorirea literaturei fiecărei națiuni şi că ea a fost la început sub auspiciile amvonului, tipărind cărți religioase.

Prima fabrică de hârtie o găsim la *Braşov* a lui *Fuchs şi I. Benkner la 1546 după al cărui model Matei Basaraba înființează o moară de hârtie la Câmpulung* înainte de 1643. Industria hârtiei pe de o parte ia mare

avânt, pe de alta impune o nemaipomenită desvoltare imprimări.

Atunci se ivesc două noui îndeletniciri ca urmări firești ale artei de curând adoptate : Xilografia care înlocuește pictura colorată spre înfrumusețarea cărților, apoi traducerea și compilarea ca să procure aliment tipăririi.

La toate incunabulele noastre caracterele sunt de lemn și modelate după caligrafia manuscrisă iar frontispicele, titlurile, vignetele și inițialele sunt comparabile cu cele mai frumoase ornamente venețiene.

Dela primele tipărituri întâlnim intercalarea de icoane, tot în lemn lucrate de o simplicitate impunătoare.

Nu cunoaștem pe cei dintâi xilografi, dar mai mult ca sigur că această artă au importat-o tot tipăritorii, că monachul Muntenegrean *Macarie,* primul tipograf din Muntenia a practicat-o sigur și a lățit-o prin ucenicii lui.

Va fi fost de ajuns formarea unei prime serii de ucenicii, ca dânșii să ajute pe învățători la cele mai repezi lucrări tipografice și xilografice, iar în urmă să transmită și altora cunoștințele dobândite.

După această sistemă și fiindcă mănăstirile dispuneau de sute de robi țigani, e de crezut că tot uceniciei, că tot lucrărilor în lemn, executate cu învăț și privighere monachală se datoresc folositoarele meserii ale băeților numite, rudarii, lingurarii...

Dar să lăsăm acestea: La Nord de Mărcuța avem mânăstirea *Plumbuita* făcută de *Matei Basarab* lângă balta Colentina.

Iată cum glăsuește inscripția despre zidirea și rezidirea ei:

Aceasta s'a înălțat prea venerată biserică a prea vestitului proroc înainte mergătorul și botezătorul Ioan de către prea cucernicul Domn Petru-Voevod ; iar din mulțimea anilor, s'a dărâmat cu totul și a doua oară a înălțat-o din temelie prea cucernicul Domn Alexandru Voevod tatăl lui Mihnea Voevod, împreună cu prea cucernica Doamnă Ecaterina din Galata, Greacă, soția lui; iar a treia oară a clădit-o prea cucernicul Matei Basarab Voevod în anul dela Facerea Lumii 7155 (1647) la 10 ale lui April; iar în anul Mântuirii 180?

în luna lui Octomvrie 14 a fost dărâmată cu totul de grosavul cutremur; iar apoi s'a înălțat, așa cum se vede, atât biserica însăși, cât și clopotnița cu cheltuiala și sârguința lui Dionisie... și din Ianina de loc protopop în anul 1801 la 20 Mai și s'a săvârșit la... 1806 dela Christos precum se văd fiind arhereu prea sfințitul chir Dosoftei și Domn Ioan Constantin Ipsilanti Voevod...

Această biserică până la 1877 a fost învelită cu plumb și Rușii care venise în București ca să treacă în Bulgaria având război cu Turcii, tăbărând prin părțile din preajma Plumbuitei, văzând-o acoperită cu tablă de plumb, au descoperit-o și întrebuințat plumbul prefăcându-l îngloanțe.

Și ca o completare despre această biserică să mai spunem că :

Din poartă de sub clopotniță, decorul bisericii pare impunător, pereți înalți și colo prinși în arcade gata să se surpe măcinați de secole, care s'au scurs ascunzând cu grijă bisericuța a cărei turlă nu știu care scriitor o asemuia cu capul fricos al unei broaște țestoase. Cam așa este; micuță sfioasă străjuind ruinele mânăstirei Plumbuita din care n'a mai rămas decât ziduri roase de vremi, arcade, coloane, amintind de locul unde altă dată se înșiruiau chiliile, ceardacul Domnului, arhondăria și toate câte le mai prevăzuse arhitectura sfântului așezământ.

Iar mai jos este *Beciul Istoric* cu ruinele din dreapta bisericuței ce poartă încă coloanele, boltite ale corpului cel mare al mânăstirii.

Sub aceste ruine se mai găsește intact beciul istoric unde se spune că au fost închiși de Domnii de pe vremuri, o sumă de oameni cari au jucat un rol în viața noastră politică și culturală.

Cobori : bolțile beciului sunt largi, înalte, luminat de ferestruici în felul celora ce se făceau odinioară în zidurile de apărare ale cetăților medievale.

Se spune că aci au fost închiși o seamă de boieri, cari cârteau împotriva Domnului, sau care într'un fel sau altul păcătuiau. Printre aceștia un mare român *Ion Câmpineanu* și *Nicolae Bălcescu*. Desigur că au fost și alți. Dar cine îi mai ține minte. Zidurile beciului enorm de groase, învederează soliditatea construcției pe care anii au măcinat-o la suprafață.

De aci, trebue să fi pornit tunelul care lega Plumbuita cu palatul Domnitorului, ridicat dincolo de apă, spre lacul tei în câmpia căruia se făcea și vechiul bâlci al Drăgaici, în amintirea răpirei Sabinilor. Pe acest tărâm fu bătălia lui Matei Vodă în secolul XVIII, la care Bucureștenii priveau cu mic cu mare de după gardurile grădinilor lor cum se luptă. Tot pe această întinsă câmpie se făcea odată și bâlciul cel mare de lângă orașul București, numit Moși, azi mutat chiar în Bucu-

Hoț pus în obeze.

rești unde Marțea și Vinerea se mai face și obor. La Moși se încumetrea bâltărețul cu munteanul, își vindeau românii manufacturile, se făceau jocurile și petrecerile în prezența chiar a domnitorului țării, care venea să încurajeze populația și să fie și el văzut, cunoscut și de copiii din fașă. Tot aci cu prilejul bâlciului, se executau sentințele date asupra făcătorilor de rele, prin spânzurători și alte torturi, iar femeile criminale se tundeau, (nu ca în ziua de azi, cum e moda ca mai toate femeile cele mai cinstite, se tund ca și bărbații; era înainte o rușine pentru femee a fi tunsă); dar ce să mai spunem de femei, când și popii au început să se tundă, ba, cei mai mulți se și rad.

Tâlharilor li se mai punea o manta neagră pe

umeri, și pe piept, li se lipea o hârtie pe care sta scris: *Cine va face ca mine, ca mine să pățească.*

Toate acestea, se spune că se făceau la bâlci, spre a fi văzute ca o pildă de locuitorii părților țării, însă se osândeau numai cei cu renume de ucigaș și femei otrăvitoare.

Nu departe de aci se afla apa Colentina, acest băltiș ocolea orașul București, Spre Nord era balta Herăstrăului, în marginea acestei bălți a ridicat Constantin Ipsilant pe deal un chioșc la 1780, unde venea cu doamna sa, el sta în pavilion cu boerii, iar doamna se plimba cu fetele ei de onoare, în barcă pe heleșteu.

Balta Florească, apoi mai colo dumbrava Bănesii, fosta proprietate a banului Ghica, rămasă văduvei sale Băneasa, al cărui nume se păstrează până astăzi.

Dela acea dumbravă începea spre Vest întinsa câmpie a Giuleștilor până în Dâmbovița, se vede și azi biserica în ruine făcută de familia Giulești; aci a fost și Zalhanaua din vechime, iar la marginea moșii, se află azi frumoasa șosea Kiseleff. Aci, la șosea se afla o moară de vânt, al cărui turn înalt de zid și piatră s'a văzut până la 1831, dar cu prilejul facerii șoselei s'a dărâmat. Turnul se afla în dreptul fostului havuz (dărâmat în 1922 cu prilejul repietruirei Soselei) aflat în fața bisericii Mavrogheni.

Biserica Mavrogheni s'a zidit în anul 1799 de Nicolae Mavrogheni; tot pe aci se afla și palatul său — tradiția ne spune că acest domn fanariot era foarte desfrânat, și în culmea beției lui, dădu calului său de călărit, rangul de căminar.

De aci mergând tot în ocol dăm de Mânăstirea și Penitenciarul Văcărești.

Documentele spun că Mânăstirea Văcărești este făcută de Nicolae Mavrovordat la anul 1716 și pe care o avea fanariotul domn ca o cetățue de apărarea sa împotriva temerei ce-i insufla boerii Români și în care clocea scopurile sale, cele mârșave și trădătoare, având și pe doamna sa, în haremul pe locul unde a făcut și biserica suburbiei Foișorul.

Acea citadelă, astăzi temniță, fu zidită pe moșia vechii familii a Văcăreștilor.

Biserica Curtea Veche *și* Târgul din năuntru *(piața Sf. Anton), azi piața de Flori din Str. Carol.*
Colecția Zweifel.

De acolo spre răsărit se află satul Popeștii, proprietatea vechii familii a Popeștilor, unde se găsește până astăzi o biserică ruinată, pentru care tradiția zice, că un fiu de domn (se crede a fi Alexandru cel frumos), ar fi păstrat ascunsă, în acea biserică o tânără fată pe care o iubea, și dovedindu-se aceasta, de atunci se află biserica părăsită; astăzi se zice la *Culă lângă Leordeni*. Să ne oprim puțin și să arătăm :

CUM A DEVENIT MANASTIREA VACAREȘTI TEMNIȚA

Atât mânăstirea Znagov cât și Plumbuita, au fost închisori pentru oameni politici. Cei ce erau protivnici Domnului sau nutreau gânduri rele liniștei țării.

In anul 1848, după marea revoluție a Valahiei, în capul căruia se aflase Eliad Rădulescu cu frații Golești, Brătienii, C. A. Roseti, Ion Ghica, Popa Șapcă, col. Magheru, Cristian Tell, Nicolae Bălcescu și alții, țara fu ocupată de armata Rusească și Turcă.

Rușii aveau mai mare al lor pe Duhamel, iar el avea de ajutor în trebile interne ale Valahiei pe generalul Lüders.

Acest general Lüders, voind a închide pe toți cari au luat parte la revoluție, vizitează fosta închisoare dela Plumbuita, care văzând că nu-i încăpătoare și nici nu îndeplinește condițiunile unei temnițe, își îndreaptă privirea și spre Mânăstirea Văcărești.

Din vizitarea cu deamănuntul a acestui local bisericesc, hotărăște ca această mânăstire să fie schimbată în temniță. Pentru aceasta dă poruncă prin Căimăcănia țării poruncind :

Căimăcănia Țerii Românești

către

Cinstitul Departament al trebilor din Lăuntrul

No. 2534 din 29 Octombrie 1949

Excelența Sa Generalul Lüders, prin nota No. 21, face cunoscut Căimăcăniei că pentru așezarea arestanților politici și a roții de caraulă, găsind îndemânatecă

mânăstirea Văcărești, a poruncit să se mute acolo cei arestați în mânăstirea Plumbuita și că așa cere ca astăzi să se deșarte negreșit mânăstirea Văcărești, să se pue câteva geamuri la două odăi, să se facă paturi pentru soldații de caraulă și poate să se meremetisească sobele de nu vor fi toate bune ; să se gătească acolo toate cele trebuincioase pentru încălzire, luminare și hrana arestanților, să se orânduiască în mânăstire osebiți slujbași de temniță, a căror îndatorire să fie a încălzi odăile a le ține curate, să caute de lumânări cari au să arză toată noaptea în odăile arestanților, a da de mâncare arestanților și celelalte.

Acei oameni poate să se rânduiască chiar din oamenii mânăstirii.

Căimăcănia cât pentru deșertarea și trebuinciosul meremet al încăperilor mânăstirii a poftit Departamentul Credinței că astăzi negreșit să le sâvârșească, iar cât pentru ceeace se atinge de încălzit, luminat, hrană și slugile trebuincioase, poftește pe cinstitul Departament că astăzi negreșit să facă punere la cale a se duce la acea mânăstire Văcărești toate cele trebuincioase, precum și bucătarul ce va fi trebuincios pentru pregătirea hranei.

Cinstitul Departament va încuviința astăzi Căimăcănia că a îndeplinit toate dispozițiile câte se ating de dânsul spre a se da în cunoscința Excelenții Sale Gheneralului Lüders, după cerea făcută.

Bucuresci. *Căimăcanul Const. Cantacuzino*

„A se vedea Acte și Documente, Tomul V. pagina 295“.

Din documente reese că generalul Lüders era foarte harnic și nu se mulțumea numai pe cele ce i se raporta de subalternii săi și se ducea personal la fața locului spre a se încredința dacă cele poruncite de el s'au executat întocmai sau nu.

Așa, într'una din zile, ducându-se pe la noua închisoare dela Mânăstirea Văcărești, și asistând la dis-

tribuția hranei deținuților, a observat că hrana, pe lângă că nu era suficientă, mai este și de proastă calitate.

Pentru aceasta scrie Căimăcănii — care la rândul său poruncește Departamentului Trebilor din Lăuntru:

Căimăcănia Țării Românești

către

Cinstitul Departament al trebilor din Lăuntru

No. 2546 din 30 Octombrie 1848.

Excelența Sa Gheneralul Lüders, prin nota No. 23, arată Căimăcăniei că cercetând însuși încăperea arestanților închiși în mânăstirea Plumbuita și Văcărești, din numărul ațâțătorilor de turburări din Turnu, i s'a arătat că două zile acei arestați nu au mâncat nimic, iar celorlalți, nu numai că nuse dă îndestulătoare hrană, dar chiar de proastă calitate. Cunoscând punerea la cale ce s'a făcut rânduindu-se acolo un cinovnic într'adins din partea Vornicului, chiar pentru îndestularea arestanților, dându-i-se bani pentru acest sfârșit, cere Excelența Sa să se facă cercetare, cum s'a putut întâmpla ca să fie acei oameni atâta vreme lipsiți de hrană și de neîndestulare să i se facă cunoscut.

Căimăcănia dând în cunoștință cinstitului Departament cuprinderea de mai sus a notei Excelenței Sale gheneralul Lüders, îl poftesce ca să ie în cea mai aproape băgare de seamă împrejurarea de a se lăsa două zile fără hrană oameni puși subt arest, fără mijloc de a și-o dobândi înșile și cercetând pricina care a putut fi de a nu se da acelor arestuiți hrana din toate zilele, în vreme ce cinstitul Departament, după încunoscințarea ce a făcut Căimăcăniei a avut îngrijirea de a se da trebuincioasele pe fiecare zi acelor arestuiți hrana din toate zilele în vreme ce cinstitul Departament, după încunosciințarea ce a făcut Căimăcăniei a avut îngrijirea de a se da trebuincoasele pe fiecare zi acelor arestuiți, va aduce la cunoscința Căimăcăniei resultatul ce se va dobândi din acea cercetare, spre a se putea da și din parte-i în cunoscința Excelenței Sale Gheneralului Lüders după dorință.

București *Caimacanul Const. Cantacuzino*

Și dela Văcărești, trece generalul și inspectează și temnița dela Mânăstirea Plumbuita, care găsind oarecare nereguli pe lângă cele poruncite a se face și nu se făcuse, merge drept la căimăcănii și din nou poruncește a se face de îndată.

Căimăcănia fără zăbavă și dă poruncă cinstitului departament al trebilor din lăuntru :

Domnul gheneral-consul al Rusiei, întorcându-se dela Mânăstirea Văcărești, unde a fost spre a vizita starea localului și abătându-se și pe la Plumbuita a vedea închisoarea și starea arestuiților, a venit la subiscălitul și i-a arătat că odăile în cari se află arestați, încă sunt fără cercevele și geamurile trebuincioase la ferestre și că doi din cei arestați se află bolnavi și sânt lipsiți de îngrijirile dohtoricească.

Căimăcănia poftește pe cinstitul Departament ca îndată, încă de astăzi să facă a se așeza cercevelele și geamurile trebuincioase la ferestrele încăperilor din numita mânăstire, să rânduiască pe unul din doftori ce va găsi de cuviință ca în toate zilele sau cel mult la două zile îndată să meargă negreșit la arătata mânăstire spre vizitarea celor acolo arestați și tractarea boalelor de carele se va întâmpla să fie unii bântuiți cu rânduirea trebuincioaselor doftorii.

Doftorul rânduindu-să pe deoparte va fi îndreptat la Excelența Sa Gheneralul Refeld ca să ia un bilet de voe ca să intre în mânăstire spre zisul sfârșit, iar pe de alta se va face și Căimăcăniei cunoscut.

Și fiindcă arestuiții la arătata mânăstire a luat slobozenie ca odată pe săptămână să poată scrie către rude sau prieteni aici după ale lor trebuințe, cinstitul Departament să facă punerea la cale a se da acestor arestuiți trebuincioasa hârtie, călimări și pene.

Căimăcanul Const. Cantacuzino

No. 2523 din Octombrie 28, anul mântuirii 1949.

Atât la temnița Plumbuita cât și la Văcărești, fiind închiși oameni politici dintre care mulți de bună condiție și foarte mulți boeri, și ne dându-le voe a se servi la masă de unelte trebuincioase la mâncare, cer îngrijitorului Orăscu ca să fie îngăduiți cu acestea.

Departamentul scrie Căimăcăniei : *Ingrijitorul Orăscu orânduit pentru îndestularea feţelor ce se află arestuiţi la mânăstirea Văcăreşti şi Plumbuita, a făcut arătare Departamentului că paznicii aacestor arestanţi nu i-ar fi îngăduind a întrebuinţa la mâncare nici uneltele trebuincioase precum cuţite şi furculiţe, nici vin să bea câtuşi de puţin, lăsându-i a-şi îndeplini această trebuinţă numai cu linguri ; şi fiindcă aaceştia nu sânt oameni de felul acela care să dea bănueală că cu nisce asemenea unelte s'ar putea întreprinde vre-o netrebnicie, roagă Departamentul pe cinstita Căimăcănie să binevoiască a mijloci către cine-va găsi de cuviinţă uşurarea acestor oameni despre nisce asemenea strâmtorări, cinstindu-se şi Departamentul cu răspuns.*

„Comisia Arh. M. de Interne, Dos. No. 357".

Mânăstirea Văcăreşti a fost întrebuinţată ca temniţă pentru oameni politici până la 28 Decembrie 1848, când preşedintele Comisiei Cvartirei raportează generalului Lüders că în casele d-lui Costache Lipănescu de pe podul Mogoşoaei s'ar putea găzdui aceşti deţinuţi.

Documentul aflat lapag. 720 din Analele Academiei a anului 1848, Tomul V-lea spune :

In casele lui d-lui Costache Lipănescu depe Podul Mogoşoaei ce sânt goale, s'a hotărât a se aşeza arestanţii politici, şi pentru caraula ce este a fi acolo de un ofiţer şi 20 soldaţi, Ex. Sa gheneralul comandant cu poruncă prin grai dată Comisiei cere înfiinţarea la această casă pentru o masă, un scaun şi lăviţele trebuincioase pentru şezutul soldaţilor, după încăperea ce va fi pentru şezutul lor, cum şi pentru celelalte odăi, unde vor fi arestanţi, alte paturi, după înţelegerea şi arătarea ce va avea, orânduind cu a lor înfiinţare chiar cinstita Comendăţie; iar încălzitul odăilor pentru de o cam dată până se va face orândueală pentru slobozirea lemnăriei şi a lumânărilor, nefiind gazda aici la aceste case, să se încălzească prin punerea la cale ce va face cinst. Departament.

De aceea Comisia plecat supune la cunoştinţa cinstitului Departament aceste de mai sus trebuinţe neapărate, poruncite ei a le împărtăşi. Cinst. Departament

este plecat rugat a porunci aducerea la îndeplinire acestor trebuințe de se va putea chiar astăzi, fiindcă s'a poruncit aducerea arestanților acum în aceste încăperi și de urmare este poftit a împărtăși pe Comisie cu răspuns, spre a arăta Ex. Sale D-lui Gheneral Comandant.

Căpitan *Scordilie*

Și dela moșia Văcărești, ce se întindea până în apropiere de mânăstirea lui Pan (Sf. Ecaterina) începea grădinăria Mitropoliei, care ținea toată poala dealului din spre Camera Deputaților, adică din 11 Iunie până în strada Bibescu Vodă de azi cu mult teren și din str. Principatele-Unite aproape de grădina de sub nuci, care vinea până unde azi este grădina Suzana. De aci și până la Biserica Albă Postovari din Str. Cazărmei era moșia Patriarhiei cu livada Schitul Maicilor, care eșia în ulița popa Ivașcu, se ridica pe ulița Meteor (cunoscută cu acest nume din acele timpuri) până la poala dealului Spirei din vii, tăia via Arionoaiei și eșea la lacul lui Șerban-Vodă (azi Gramont).

Partea coprinsă dela Bis. Albă Postovari până la via Arionoaiei a fost răscumpărată de un oarecare *Jupân Petrovici* și dată dar fiului său *Ștefan Petrovici*, care la rândul său o vinde locuitorilor din a lui voe.

Iată ce găsim în actele preotului *Ioniță Antonescu* din strada Ecoului 80, părintele meu fostul confesor al Regim. 3 linie, care a luat parte la lupta dela Constangalia în 1862, vezi lucrarea „Din alte vremuri".

ACT DE RĂSCUMPĂRARE

Răscumpărarea dreptului de embatic de către d-lui Ștefan Petrovici, după aprobarea dată de Comitetul central al vânzărei Domenilor statului în ședința dela 17 Aprilie 1869, întemeiată pe constatarea Comisiunei Județului Ilfov prin tabloul trimis cu adresa No. 36 din 22 Februarie 1869 și pe temeiul recipisei No. 3011 din 19 Iulie 1869 a d-lui casier central de vărsarea a lei 55 bani 50 plata de 30 ori a embaticului anual de lei 1, bani 89, pentru un loc în culoarea de verde, suburbia Biserica Albă și Dealul Spirei ce au fost dependințe de

M-rea Mitropolia cu întindere de nouă pogoane. Și se învecinește spre Răsărit cu Bis. Albă, spre Apus cu Arionoaia și lacul lui Șerban Vodă, iar spre Nord cu Cămăreasa Petrovicioaia.

Actul No. 659 din Iulie 16, anul 1869.

Alături de aceasta și tot în ocol spre Sud, dădeam de dealul Spirei cu vestita grădină *Giagoga* azi *Intrepozitele,* apoi de întinsele vii care se prelungeau până în ulița popa Ivașcu „azi strada Antim" cu strada Lăzureanu, Minotaurului și Ecoului, apoi mai spre Nord de biserica Spirea Veche, lângă care în mijlocul întinselor vii ce se țineau până la Mânăstirea Mihai Vodă, Ipsilante își făcuse palat domnesc azi aflat Arsenalul Armatei din strada Uranus, iar ceva mai jos spre Isvor se afla o clădire măruntă servind de închisoare, după ce arsese acea dela Bis. Sf. Anton. Această clădire mai târziu a fost renovată făcând-o închisoare pentru ostași.

Palatul lui Ipsilante a ars în vremea lui Caragea.

Tot în acest palat, turcii au ucis pe Vodă Hangherliu în 1799, aruncându-i trupul peste fereastră în curte, chiar în ziua de Pasti. Acest domn a schimbat venirea alaiului ce se făcea cu Domnul învestit din Constantinopol, de pe podul Beilicului (Șerban Vodă) pe podul Mogoșiaiei.

Și mergând mai spre Vest, dăm de un alt deal pe care Barbu Știrbei în 1854 a făcut școala pregătitoare de ofițeri activi, iar în 1862, Vodă Coza construește cazarma cu același nume. De la școala militară coborând la vale dăm de marginea Bucureștiului de unde am plecat.

CURTEA DOMNEASCA

Destinul orașului București, dealungul veacurilor este strâns legat de caracterul Domnilor și nu întotdeauna cei mai curagioși și cei mai răsboinici au avut cea mai bună influență asupra orașului. Mai mult chiar, marile victorii au fost întotdeauna urmate de clipe tragice pentru București.

Sub Mircea cel Bătrân, Bucureștii vede pentru prima dată extinderea și prima sa construcție mai impor-

tantă, care trebuia să servească drept reședință Voevozilor.

Simplă, spoită cu var și acoperită cu șindrilă, această reședință s'a numit totuș Palat Domnesc.

Și era pus Palatul pe o colină cu mult mai 'naltă ca dealul ce sue azi pe strada Smârdan ce dă în Lipscani.

Nivelările uliților, felurite canalizări, construcții și câte altele au contribuit mult la micșorarea înălțimei chiar a Bucureștilor.

Din tradiție se spune că unde azi este Piața Valter Mărăcineanu, piațeta din fața Ministerului Apărării Naționale fost Tribunalul de Ilfov și Teatrul Liric fost odată Ateneul Român, azi Opera Română și până dincolo de Biserica Brezoianu, se afla deal înalt. Ca adeverire despre aceasta, cred că mulți au observat că, lângă Opera Română, în strada Brezoianu, se găsea până mai anii trecuți niște ziduri vechi așezate pe un deal destul de înalt; acesta credem că era urma dealului arătat, de care tot tradiția spune că în timpul iernii, când era ninsoare, copii veneau cu săniile a se da pe acest derdeluș.

Apoi, malul stâng al Dâmboviței era cu mult mai înalt de cât malul drept, și că prundul râului mai cu seamă când se revărsa, rămânea pe porțiunea unde azi se află grădina, biserica și Azilul Doamna Bălașa din Calea Rahovei.

Cei bătrâni ca să lase o amintire despre aceasta, construesc biserica cu hramul Sf. Nicolae, așezată între azil și fostul han al lui Golescu, azi pasagiul Niemercher, dându-i numele de Sf. Nicolae din Prund, biserica dărâmată în anul 1910.

Curtea Palatului Domnesc se întindea dela ulița Germană azi zisă Smârdan, da în ulița Ișlicarilor mai târziu Franceză, azi strada Carol I, tăia podul Calicilor, mai târziu calea Craiovei, azi calea Rahovei, trecea prin spatele prăvăliilor Datelkremer „dărâmată în 1932 și până în toamnă refăcută cum se vede", strada Halelor, tăia ulicioara azi strada Căldărari, pe unde Domnul se ducea în livadă (Ciair), azi aflat spitalul Brâncovenesc și piața de legume. Mergea pe la spatele hanului Manuc azi hotel Dacia, trecea pe lângă cursul apei Bucurescioara, azi Bazaca, suia pe podul Târgului de afară, azi Calea Moșilor, o lua pe la Bărăție, da în Ulița Mare azi

Lipscani, până ajungea la capătul de sus al stradei Smârdan.

Această curte, era împrejmuită cu zid făcut din bolovani aduși din valea Prahovei amestecați cu cărămidă și întărit cu var.

Zidul avea patru turnuri și trei porți. In dreptul Podului de afară, nu departe de unde se află azi Bărăția, se afla un turn.

Nu se știe exact în ce timp, acest turn a ars, căci

Prăvălia Datelkremer (vezi săgeata) și *Podul din Calea Rahovei.*

era învelit cu șindrilă, s'a făcut un altul cu mult mai înalt ca cel dintâi, dar numai din scânduri. Tot aci se afla și o poartă.

Acest turn făcut din scânduri a servit multă vreme ca foișor de foc și este primul observator al Bucureștilor.

Fiindcă zidul pe care era așezat acest foișor cărămizile perduse tot varul cu care era tencuit, oamenii îi dase numele de Foișorul Roșu.

Tradiția ne spune că tot aci în vederea focului și ca tulumbagii să-și poată umple iute sacalele cu apă, se făcuse un puț, numit *Puțul Turcului* — din ce cauză s'a numit așa, nu se poate ști.

Cu timpul, turnul dărâmându-se, în locul lui s'a

făcut un han, care i-a luat numele, zicându-i : *Hanul Roșu.*

La răspântia împreunării strada Smârdan cu Carol, se afla un alt turn zis *Turnul Neamțului,* numit așa pentru că aci făceau de pază soldații Domnului recrutați numai dintre mercenarii „streini" Nemți.

Tot aci se afla și o poartă pe care bătrânii o numeau *Poarta de sus, de fier* sau *poarta mică dela colțurile fortăreții.*

Documentele ne mai spun că Grigore Vodă Ghica în a doua domnie a lui, partidul Ghiculeștilor în cap cu Gheorghe Banul, au arestat în acest *Turn* pe boierii de partida Cantacuzineștilor, pe Radu Logofătul, Crețulescu și pe alți 23 boeri, băgându-i în obezi (un fel de cătușe). Erau la curte lumânări multe aprinse, spune cronicarul când s'au adus boerii. Iar când Grigore Vodă Ghica veni în București, puse de alese dintre boerii arestați pe doi și-i tăiă dinaintea Porței de sus a curții Domnești, pentru că înjurase pe marele Dragoman al Porței de mueire și de copii.

Iar cronicarul Muste zice în batjocură : Ghica a închis pe boieri la Poarta Curții în București în *turn la Nemți.*

De acolo urma zidul cam până la poarta cea mare sau centrală din fața fostei ulicioare cu podeț peste Dâmbovița unde Domnul mergea la Ciair. Această ulicioară se numește azi Căldărari, după cum am arătat mai sus.

Colonelul Papazoglu spune în scrierea sa „Istoria fondării Bucureștilor" :

„Pe sub această poartă centrală a intrat nenorocitul Vornic Stănilă *care veni cu mai mulți boeri, episcopi, și mai mulți din cler chemați de către Mircea II-lea Ciobanul, fiul lui Mihnea cel rău, cu viclenie la curtea domnească; ear el năpusti pe* beștii-turci *de a-i măcelări pe toți la anul 1557 Martie ca lună, în ziua treia".*

Și că după moartea lui, Domnul a fost îngropat chiar în acea biserică din curtea Domnească, unde este astăzi poarta bisericii.

Și dacă am continua cu împrejmuirea, zidul urma până în dreptul colțului pieții celei mici (azi piața de

flori), mergând împotriva podului Dâmboviței ce duce astăzi dela piața de carne (numită piața Ghica) cum și cea de pește, la piața de zarzavat (fosta casa lui Brancoveanu Vodă).

Inainte de a fi ceairul Domnesc aici, documentele spun că, pe locul spitalului Brâncovenesc și piața de legume până în Calea Șerban Vodă — era o mare livadă a gospodarilor, numită *„Ciairul cailor"*.

In colțul din deal al curței Domnești, mai sus de unde azi este proprietatea d-lui Mitică Mociornița mare industriaș, se aflau fântânele Domnești.

Tot în această parte erau și băile palatului care vineau cam în fața hanului Caracaș (azi Hotel Victoria din strada Șelari).

Toată cetățuia era păzită de catane și de șeful castelului numit *Grădișteanu.*

Cu privire la Curtea Domnească s'a vorbit mult despre strălucirea ei.

Așa d. Panaitescu care s'a ocupat despre orașul București, autor citat și de d. Moisil, în lucrarea sa despre București, ne spune că în anul 1640, Episcopul catolic *P. Baksici* vizitând Bucureștii, vorbește despre Curtea Domnească :

Palatul principelui este așezat pe țărmul râului, pot spune chiar pe râu și trebue să treci prin palat când intri într'o grădină care este de cealaltă parte a râului.

Dincolo de malul opus al gârlei, adaogă el, este grădina Domnească (Ciutăria).

Palatul este mare, dar nu e frumos; e aproape părăginit; a fost odată înconjurat cu ziduri; zidurile au căzut pe alocurea și pe unde spărturile sunt mari, au fost complectate cu gard de nuele.

Poarta palatului are un turn înalt, în vârful căruia stau totd'auna ostași de pază.

Afară de Curtea Domnească e Pușcăria care e de lemn și în aceeaș ogradă.

Matei Basarab văzând starea de plâns a palatului îl repară și îl înviorează cu aceeaș viață de mai 'nainte, lucru ce face pe scriitorul Paul din Aleppa să scrie : *...Curtea Domnească o clădire de o mare întindere, înconjurată cu întăriri de lemn ; că mai 'nainte ea era foarte învechită și ruinată și că Matei Vodă i-a făcut*

mari reparațiuni, așa că acum e minunată ca eleganță și încântătoare la privire ; e mult mai frumoasă și mai veselă de cât Curtea Domnească dela Târgoviște.

Tot Matei Vodă Basarab face în acest palat *tainițe*, sau băști zidite de piatră și de mortar, unde Domnul își păstra avuțiile.

Asemenea ni se mai spune că acest palat avea camere unde se păstrau tunuri, ce serviau mai mult pentru a vesti pe Bucureșteni când se schimbau domnii. Mai avea palatul și odăi pentru mosafiri.

Grigore Vodă Ghica în timpul domnii sale, mărește palatul Domnesc înădindul cu altă aripă pe care o termină Gheorghe Vodă Duca.

Tot Ghica face mica biserică din fundul Curței dându-i ca prasnic pe *Sf. Anton* azi e o cruce în interiorul pieții de flori; biserica a ars în 1847.

In această situație se află Curtea Domnească, acea zidită de Mircea Basarab și după anul 1674.

La 1678, un călător ungur trecând prin București spune despre Curtea Domnească, din vremea lui Duca Vodă : *Domnul este un om destul de frumos, palatul său regal e mare și destul de strălucit; mulțimea curtenilor îndestulătoare, orașul București foarte mare și foarte bogat.*

De și sub Vodă Duca Curtea Domnească ajunsese la cea mai mare splendoare, totuși Constantin Brâncoveanu o ridică și mai mult căutând a o înfrumusețea cu grădini și cu câte alte lucruri în interior, apropiate de Occident.

Mai întâi el împrejmuește palatul cu zid din cărămidă și piatră ; dinspre ulița Bărbierilor care se afla în fața Bărăției, ridică zidul mai 'nalt făcând un turn, iar lângă turn, un puț numit al TURCULUI. Spre ulița Boiangiilor, până la a Baraților (Bărății) face grajdurile domnesci, iar în partea spre ulița Covaci cu Șelari împodobește palatul cu o grădină destul de frumoasă cu un chioșc pentru a mânca și a se odihni, în timpul verii în mijlocul miilor de flori.

In partea despre ulița germană (azi Smârdan) am spus palatul avea un turn, numit *Turnul despre Nemți*, de unde a venit numele uliți „Germană", în fața căruia se afla un pod peste Dâmbovița care pod făcut din pia-

tră a durat până la vremea canalizărei râului. Era așezat chiar în fața celui actual din Calea Rahovei însă mult mai apropiat de strada Carol, iar pe strada Căldărari de azi care era o ulicioară pe unde Domnul se ducea în Ciutărie și Livadă, trecea râul pe un podeț de lemn.

Mai târziu, la capătul ulicioarei Căldărari s'a făcut vad, unde vineau sacagii și își umpleau sacalele cu apă pentru a fi vândută în oraș.

Italianul Del Chiaro, vorbind de palatul Domnesc și probabil de corpul principal spune :

Este tot de piatră, cu o scară maestră, mare, de marmură.

Sala cea mare e făcută pe bolte și'i susținută pe un ordin de coloane care sunt cam scunde. Mai e o altă sală mare pentru Divanul cel mare și pentru ospețe la zile de sărbătoare. Sunt apoi multe săli de audiență. Vine apoi apartamentul Principelui și pe urmă Apartamentul Principesei.

Tot în acest palat era și Spătăria cea mare, apoi cea mică cu stele, apoi Divanul cel mare și cel mic, Visteria cum și temnița în fundul curței în acelaș loc cu odăile servitorilor.

In exteriorul zidului împrejmuitor, și lipită se afla *piața.* Aci se făcea în zilele de Paște dulap și alte lucrări de distracția lumei ce vinea să petreacă de sărbători.

Iar după sărbătorii, piața își lua vederea ei cu vinderea feluritelor alimente și lucruri trebuincioase gospodării omului.

Un document al anului 1843 supt Nr. 138 spune cu privire la această piață : *Departamentul din lăuntru după raportul Eforiei orisienești prin referatul Nr. 22079 supune luărei aminte a Sfatului, că locul ce este slobod pă lângă zidul Curții Domnești către podul Târgului d'afară și ulița Islicarilor, azi Carol I ce este statornicit pentru piața mică spre vânzarea de verdețuri i altele, și că pentru a se ține totdeauna în cuvenita curățenie, să se pardosească cu bolovani depe râul Prahova și să se îngrădească.*

Tot aci pot stavila și birjile ce sânt lipsite de un asemenea loc.

Sfatul dar încuviințând o așa înbunătățire privi-

toare la înlesnirea orășenilor, plecat o supune Înălțimei Voastre spre desăvârșita hotărâre. Arh Stat. pag. 249.

Strălucirea cea mai mare a acestui palat Domnesc nu a avut și nici nu s'o mai aibă de cât sub Vodă Brâncoveanu.

Am arătat că Curtea Domnească se întindea între Străzile Smârdan (ulița Nemțească), Lipscani (ulița Mare), Barații, Calea Moșilor (Podul Târgului d'afară) și Calea Șerban-Vodă (Podul-Beilicului, după o linie care trecea prin fața Halei de Carne (Piața Ghica) de astăzi și pe la spatele Hotelului Dacia (Hanul Manuc).

Am mai arătat că terenul pe care se afla așezat acest palat era cu mult mai ridicat, o colină înaltă de tot, dar cu vremea s'a tot surpat și săpat dintr'însa pentru a deschide străzi și ulicioare sau piețe și făcut case.

Constantin Brâncoveanu a găsit Curtea ruinată ; El a reparat-o și a construit din nou o mulțime de clădiri în preajma sa. Astfel a făcut casă cu trei etaje pe stâlpi de piatră, cum și apartamente deosebite pentru Doamnă, tot în Curtea Domnească.

El a mai zidit și casele Brâncovenești una în fața Dealul Mitropoliei, — iar alta pe malul drept al Dâmboviței.

Intr'una din aceste case a locuit și a murit mama Voevodului.

Brâncoveanu a înconjurat întreaga curte Domnească cu zid de bolovanii de piatră și cărămidă de toate părțile. In ulița Bărbierilor care se afla mai sus de casele Baraților (Bărăția de azi) se afla zid și turn unde se găsea și un puț numit puțul Turcului. Spre Nord era colțul zidului domnesc mergea din ulița Boiangiilor până în ulița Barațiilor și tot acolo era și grajdurile domnești.

Intre străzile Covaci și Șelari de astăzi era o grădină foarte frumoasă în formă pătrată și aranjată în stil Italienesc. In mijlocul ei Brâncoveanu a construit un chiosc frumos unde mânca și se odhinea în timpul veri înprejmuit cu mii de flori mirositoare.

Palatul mai avea la poarta de sud în spre podul Beilicului, un turn înalt, numit Clopotnița Domnească.

In vârful turnului era o încăpere izolată, în care se ținea iarbă de pușcă.

In ziua de 25 Iunie 1691 trăsnetul incendie pulberăria. Explozia a fost îngrozitoare. Mulți oameni care se adăposteau de ploaie sub turn au fost uciși.

Brâncoveanul a reparat clopotnița făcând-o mai frumoasă și a așezat în vârful ei spune tradiția un ceas.

Palatul domnesc era tot de piatră spun unele documente. Scara principală, monumentală ; era de marmoră. Sala principală era făcută pe bolte, susținute pe o serie nesfârșită de coloane scunde.

Palatul mai avea o sală pentru Divanul cel mare și pentru oaspeți, alta pentru serbări și multe alte săli pentru audiențe, birou de lucru, etc...

Baia palatului, a cărui așezare am arătat-o mai sus, era făcută din marmoră adusă dela Țarigrad — și era îngrijită de doi meșteri armeni specialiști.

In afară de apartamentul Domnului și al Doamnei mai era Spătăria cea mare, spătăria cea mică, visteria și altele.

Sus în clopotnița turnului, era și temniță pentru boeri, iar jos în beciurile palatului, temnița tâlharilor.

Când clopotnița era neîncăpătoare tradiția spune, boerii întemnițați erau închiși și în odăile rezervate gărzii palatului.

Visteria era zidită din blocuri de paitră și coprindea o cameră secretă în care se ținea tezaurul.

Când se plătea tributul către Poartă o adevărată sărbătoare era pentru oraș.

Mulțimea venea la curte să se uite cum se încărca aurul în fața Domnitorului și a *Agalei* trimisă din Constantinopol. Numeroase căruțe care făceau special acest serviciu, bine păzite de cordoane de soldații Munteni, erau umplute cu aur.

Pungile cu aur erau duse de vistiernicul cel mare și de ajutoarele lui până la căruțe.

Aci erau descărcate în lăzi speciale cu cercuri de fier, care coprindeau trei-zeci până la trei-zeci și cinci de pungi. Când se umplea lada vistiernicul o închidea și o peectluia cu pecetea lui.

Tot timpul cât dura căratul banilor dela vistierie la căruțe cântau muzicile, iar Bucureștenilor li se scur-

geau ochii după grămada de bogăţii care se ducea în Turcia, pentru a servi la plata ienicerilor.

Sutele de milioane care au eşit din visteria statului Muntean în secolii 16 şi 17 sunt nimic faţă de ceeace a eşit sub domnia lui Brâncoveanu, pentru daruri, cumpărări de proptele şi intrigi.

Darurile se trimeteau în aur, în blănuri preţioase, atlasuri şi mai ales în cantităţi mari de unt. Tradiţia spune că un singur cojoc trimis sultanului în 1695 a costat 1400 de taleri, adică peste 300.000 lei în moneta nouă.

Domnitorul era mândru de frumuseţea palatelor şi grădinilor sale şi era bucuros când avea prilejul să primească oaspeţi distinşi şi să dea serbări.

Alexandru Mavrocordat marele dragoman al Porţilor otomane cuscrul Domnitorului cum şi lordul Paget reprezentantul Angliei la pacea dela Carlovit au fost primiţi în acest palat, cu onoruri împărăteşti.

Toţi cronicarii noştri vorbesc despre serbările date cu prilejul nunţii fiicelor şi fiilor lui Brâncoveanu, nu despre nunţi ca domneşti, ci împărăteşti.

In fiecare an la Paşte Brâncoveanu trimitea emisari cu căruţele la Constantinopole, să-i aducă îmbrăcăminte şi trufandale.

Lipită de Curtea Domnească după cum am arătat era o piaţă, pe cari la Paşte copii de casă şi pajii Domnitorului se dădeau în dulap. Aici se aduna lume multă ca să petreacă şi să ciocnească ouă roşii încondeiate.

In acelaş timp, în palat Brâncoveanu primea felicitări, fii săi Radu şi Stefan, îi ţineau discursuri în româneşte şi greceşte, compuse de dascălul lor faimosul grec *Maiotta*.

Apoi Domnitorul primea daruri mai ales cărţi tipărite şi închinate lui, de bursierii pe care îi ţinea pe cheltuiala sa la Padova şi la Veneţia.

La 1714 Curtea a cunoscut mai mare splendoare. In toată grădina domnească erau resfirate clădiri de diferite stiluri şi mărimi. După această dată palatul a început să decadă.

Poetul popular cânta casele acestea *Domnești* și zicea între altele :

La oraș, în București
La casele mari domnești
Masă mare se 'ntindea
Mari boeri se în veselia
Toată țara 'mi chiuia

„Vezi colecția de poesii populare G. Dem. Teodorescu, pag. 656“.

Sau

Frunză verde meri cretești
In orași în București
L'ale case mari domnești
De se văd în Stoenești.

„Colecția lui V. Alexandri, pag. 206“.

La 1718 un foc isbucnește în târg. coprinde și Curtea Domnească. Ard toate casele din grădină, rămâne în picioare din întreg palat numai odăile boltite.

Și focul a trecut peste curte până la marginea cealaltă a orașului, distrugând târgul, mânăstirile și casele boerești pe care le întâlnea în cale.

Este drept că s'au făcut ceva reparații caselor domnești, după acest foc dar totul a fost executat de mâutuială și nici pe departe nu i s'a redat splendoarea de odinioară.

S'a reparat numai ceeace era strict necesar pentru locuit încolo nimic, era încă în paragină.

După 20 de ani, în 1738 într'o Miercuri după amiază, un cutremur teribil sgudue Bucureștii. Curtea Domnească crapă în mai multe locuri și de atunci nimeni nu a mai reparat-o.

Și un foc distruge foișorul roșu, un foișor ușor, de lemn făcut fără multă cheltuială de Fanarioți. Iar pe locul lui s'a clădit mai târziu Hanul Roșu (azi încă mai se află clădirea, „la încrucișarea Calea Văcărești cu ca-

lea Moşilor, unde se află în colţ o prăvălie de căldărării, în faţă avea Hanul Verde mai târziu numit la *Pomul Verde* unde se da baluri şi loc de întruniri politice. Tot pe str. Văcăreşti se mai afla în spre Biserica Sf-ta Vineri în faţa stradei Patriei o brutărie numită la *Babic* unde scotea pâine minunată, rămânând de pomină *„Coltucul lui Babic"*. Pe lângă această brutărie mai târziu transformată în simigirie, se afla o ulicioară care răspundea în curtea Bisericii Sf. Gheorghe Vechi. Pe această ulicioară ne strecuram cei care învăţam la Gimnaziul Gheorghe Şincai aflat în fundul curţii bise-

Cutremur de pământ în Bucureşti. (Academia Română).

ricei Sf. Gheorghe Vechi, când voiam să tragem la fit câte o oră.

In 1786 vine Domn Nicolae Mavrogheni. Acesta văzând ruinele Curţii Vechi (numită aşa după ce Ipsilanti în 1775 clădeşte în dealul Spirei un palat care şi acesta a ars în 1814, azi aflat în locul lui Arsenalul Armatei), spune că e o ruşine a se lăsa un asemenea palat în ruină; cheamă pe mitropolit, pe episcopii şi pe boerii cerându-le fiecăruia câte 20 până la 50 de pungi ca să refacă palatul.

Banii ia luat, dar palatul nu l'a reparat.

De altfel nici un Domn Fanariot nu voia să bage bani pentru repararea clădirilor din ţară. Preferau să păstreze banii pentru ei.

Dela acest domn Curtea începe a fi părăsită ; tencuelele cădeau, duşumelele putrezeau, iar învelitoarea

stricându-se, poporul începe a'și bate joc de starea de păraginâ și de părăsirea în care Domnii au lăsat bătrâna Curte Domnească, ivindu-se din acea vreme cântecul:

Vai de mine
Nu-i la mine !
Că-i la Vodă 'n Bucuresci
Unde oă rațele
Unde fată vacile.

„Colecția Teodorescu G. Dem."

In timpul războiului Ruso-Turc între 1774 și 1789 Curtea era atât de ruinată încât prin beciuri, în odăile gărzi domnești și chiar prin odăile palatului propriu zis, se adunau vagabonzii cari plănuia jafuri și câte alte nelegiuiri. Oamenii îi numiră *„Craii dela Curtea Veche"*.

Aceștia începuse a deveni primejdioși orașului :

Ei aveau în capul lor, spune colonelul Papazoglu, pe un Grec numit *Melanos Bocceagiu* care începuse a jefui prăvăliile de prin Târg, intrând din cârciumă în cârciumă și îmbătându-se cu toți au năvălit și 'n palatul Domnesc. Având cu ei un măgăruș, Melanos era pus de ceata lui, călare pe măgar, sbierând în batjocură cât puteau răcni, că pe el l-au ales Domn și de stăpânitor.

Il îmbrăcase cu *Cuca Domnească și cabenița,* i se dase topuz domnesc în mână și steaguri domnești ; astfel plecaseră cu el înainte prin târg strigându-i mereu: Să trăești măria ta, anii mulți fericiți !

Apoi îl înjurau cu cele mai proaste cuvinte, îl amenințau că dacă nu'i va purta pe unde voesc ei, apoi îl vor..... ; aci venia cea mai groasnică înjurătură ce poate eși din gura unor beți.

Tot alaiul lor se poprea din cârciumă în cârciumă și beau tot ce le eșeau înainte.

Aceasta a ținut 2 zile și 2 nopți și de mai ținea și a treia zi, beții ar fi dat foc orașului. Dumnezeul capitalei care a protejat-o totdeauna a făcut să se afle în mânăstirea Cotroceni o ceată de o sută de Turcii cu un Besli-aga.

Negustătorii mai de frunte din capitală, văzând

prăvăliile și stările lor amenințate de acești *Crai de Curtea-Veche,* aleargă cu toți și se plânseră la acest Besli-aga; îndată ce a auzit de cele ce se petrece în oraș (căci mânăstirea Cotroceni era departe de oraș) înțeleptul turc încalecă împreună cu ceata lui și sosind în oraș se ia după *Crai* și pe care cum 'l prindea, îl spânzura chiar în locul unde se găsea. Pe nenorocitul Melanos însă la spânzurat în mijlocul târgului într'un colț de răspântie, iar gătelele domnești le a adus pe toate la palat și le-a dat în seama boerilor ce țineau locul de domn ; aceștia nu aveau nici o oștire ca să străjuească orașul, fiindcă nici bani nu erau în visteria țărei.

Nu puțin după aceasta sosi armata rusească, însă de atunci în Istoria Țărei, se numește această întâmplare, epoca apelpisiților dela Curtea Veche, rămâind și zicătoarea de *„Craii de Curtea-Veche"*.

Curtea Domnească a mai servit și de garnizoana trupelor Nemțești și Rusești. Soldații în nebăgarea lor de seamă dădură foc și ultimelor ruine rămase încă în picioare.

Mai târziu Domnitorul Mihail Șuțu, neavând unde să locuiască se mută la școala dela Sf. Sava, „se afla în spatele statui lui Mihai Viteazu din Bulev. Academiei" dând afară pe dascălii și pe elevii.

Moruzi în 1793 locuește în palatul dela Cotroceni; Curtea Veche decade cu desăvârșire.

Bucureștenii încep a o jefui furând ultimile resturi de piatră, lemnărie și cărămidă din clădirea domnească pentru a le întrebuința la clădirile lor.

Multe case din Șelari și Covaci au fost făcute cu material domnesc.

Este drept că Moruzi a interzis aceasta, dar nimeni n'a ascultat.

Pe la 1800 reapar *craii dela Curtea Veche* sub numele de *craii dela Curtea Arsă,* căci se adunau de astădată în ruinele curții dela Mihai Vodă.

Curtea Domnească mai fu reparată odată de Moruzi, dar curând fu din nou distrusă de foc.

Tot pela 1800 pe locul Curții Domnești și al grădinilor lui Brâncoveanu, era un maidan, care mai târziu s'a închiriat pentru prăvălii de către Doamna Han-

gherliu soția Voevodului ucis de Turci și aruncat în curte pe fereastră numai în cămașe.

Cutremurul dela 1802 a dărâmat ultimile bucăți de zid care mai rămăsese din palatul Domnesc.

V. A. Urechia în Istoria Românilor, II, 57 și 58 spune :

Să adăogăm și cele ce se spunea prin tradițiune orală regretatul nostru I. Brezoianu (Vechile Instituțiuni ale României) Bucuresci 1882 pag. 71) : *Ruinele palatului domnesc erau tocmai pe pământul din Strada Soarelui, ocupat azi de clădirile d-lui Panaitescu, iar ale paraclisului, ai cărui pereți erau încă în picioare în 1825, păstrând figurile Coconilor și Domnițelor pe dânsele, se coprindeau în curtea caselor cu No. 2 din ulița Soarelui, d'a stânga porților acestor case.*

Din acest an nu s'a mai văzut nici o urmă de zid, totul s'a făcut praf și pulbere, loc viran, acolo unde o dată, era faima Bucureștilor, acolo când chiar în viforosul și 'ncruntatul secol XVI, câte pașale dela Constantinopol, câți diplomați și miniștri chiar de prin apusul Europei nu au locuit prin camerile mari sau mici ale acestei Curți Domnești ! A pierit fără urmă, cum pier multe în București. Și nu a mai rămas din vechiul palat de cât numai versurile poetului popular :

Piatră mare
stă trântită
de ciocane
ispitită
de veacuri
și cu slove
răcâită

sau

Cu ușile ferecate
Cu ferestre 'nzănate
Cu lanțuri de fer legate
Și totul în groapă băgate.

„*Vezi poezii populare Gh. Dem.-Teodorescu pag. 78*“.

ALTE PALATE DOMNESCI

După dărâmarea Curții Domnești, mulți dintre domni nu'și mai clădiră palate, ci umblară pribegi când prin casele Brâncoveanului, prin chiliele mânăstirilor Cotroceni. Sf. Sava, Mihai Vodă mitohul Episcopii Râmnicului, oprindu-se în casele lui Grigore Vodă Ghica pentru a se hotărî în fine în casele lui Dinicu Golescu unde se află și azi palatul Regal.

Deci în secolul trecut, Domnii locuiau în case boe-

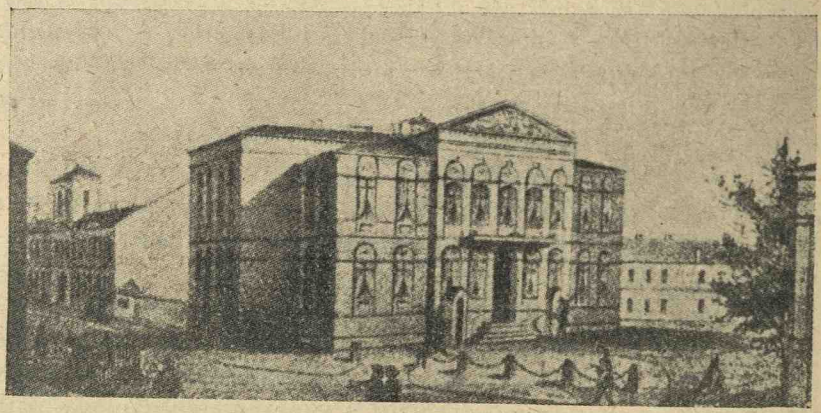

Palatul Domnesc (fosta Casă Golescu). (Colecția Academiei Române).

resci, improvizate ca reședințe princiare. Pe locul unde e azi palatul regal, era acum vr'o 150 de ani un loc viran și era marginea orașului.

Baronul austriac Sakelario, consul al Prusiei în Țara Românească, a cumpărat acest loc.

Consulul locuia în centru, în clădirea unde este consulatul și apoi legația rusească de azi.

Pe la începutul secolului al XIX-lea figurează ca proprietar, boerul Dinicu Golescu. Acesta clădi casa lui pela 1818 cu un salon mare, de se miră părintele său, marele Ban Radu Golescu :

Dar cum îl vei lumina fătul meu ?

Clădirea a fost în urmă vândută stăpânirii și acolo și-a avut curtea Alexandru-Vodă-Ghica 1834—1842.

In anul 1859 a devenit reședința lui Vodă Alexandru Ioan I Cuza, după ce fusese întrebuințată ca local al diferitelor instituții militare.

Dela Vodă Alexandru I Cuza casa a luat numele de Palat.

Palatul în urmă a fost mărit de către Măria Sa Carol I care i-a adăogat partea centrală și aripa corpului de gardă.

Ambele aceste părți în anul 1926 sub domnia Marelui și Viteazul Rege Ferdinand I, au ars.

A rămas din bătrânul palat, doar aripa unde se află ceasul, adică vechile ziduri ale casei boerului Dinicu Golescu.

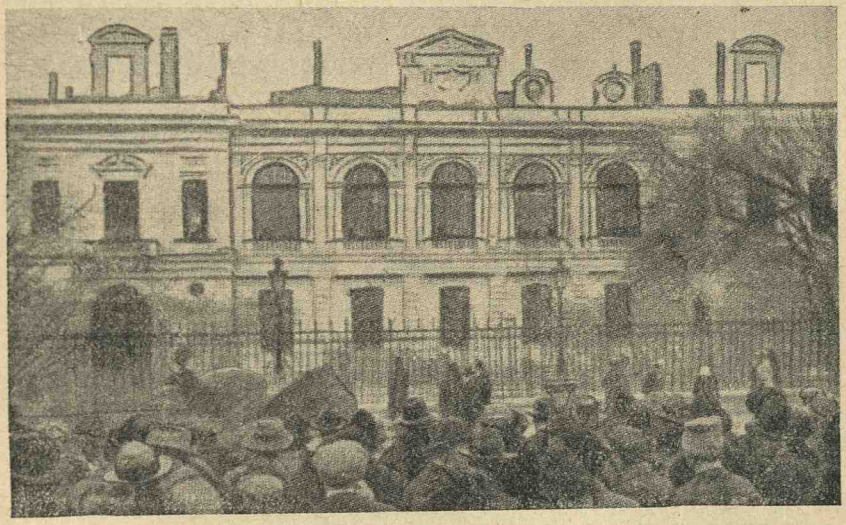

Incendiul Palatului Regal din București (1926).

Refacerea părții palatului ars s'a început sub domnia Micului Rege Mihai I-iu și terminată sub domnia Mării Sale Carol II-lea.

Cu prilejul renovări Capitalei din 1933 și a palatului din Calea Victorii se spune că Măria Sa Carol II-lea s'ar opune la dărâmarea palatului Suțu din str. Colței în vederea lărgirei pieții Universității.

De asemeni Suveranul s'ar opune și la dărâmarea vechii aripi a palatului domnesc (aripa cu ceas, în spre Bis. Crețulescu), în care a păsit principele Carol de Hohenzolern, menit să devie cel dintâi rege al României.

Și fără a pomeni aci de palatul lui Constantin Brâncoveanu aflat unde azi este piața de zarzavat, să

mergem spre 1718. In acest an domnea *Nicolae Mavrocordat* care face la mânăstirea Văcărești un palat pe care fanariotul domn îl servea și ca o cetățuie de apărarea sa, împotriva temerei ce-i insufla boerii Romăm și în care clocea scopurile sale cele mârșave și trădătoare, având și pe doamna sa, în haremul pe locul unde a fondat și biserica suburbiei Foișorul. Acest palat. astăzi temniță, a fost făcut pe moșia vechii familii a Văcărești lor.

Alexandru Vodă Ipsilant a locuit la început în palatul său, unde este Hotelul de France, azi numit Grand Hotel Lafayette, care se află în fața bisericii Zlătari încercuit de Strada Lipscani, Belvedere, Mihai Vodă și Calea Victoriei.

Ceva mai târziu construit, este *Palatul din dealul Spirei* în anul 1775 în mijlocul unor vii (în apropiere de palatul lui Mihai Viteazu dela Monastirea Mihai Vodă azi Arhivele Statului).

Acest palat a ars în anul 1814 locuit fiind de Vodă Caragea. Azi se află în locul palatului, Arsenalul Armatei înființat sub Domnia Măriei Sale Alexandru Ioan I Cuza în urma stăruinții generalului Florescu Ioan.

Cu privire la fondarea Arsenalului, iată ce găsim: In 1906 cu prilejul prăsnuirii jubileului de 40 ani de domnie a Măriei Sale Vodă Caarol I, generalul Brătianu la 25 Octombrie 1906 în pavilionul Armatei pavilionul din Parcul Carol I, a ținut ofițerilor o conferință ; între altele a spus: ...Inainte, pe la anul 1848 la poalele dealului Spirii, pe locul ocupat astăzi de arsenal, se afla biserica Albă Sf. Nicolae, acolo unde în 1591, când Banul Mihaiu, viitorul Mihai Viteazul, era dus de slujitorii lui Alexandru Vodă la locul de osândă din piața Sf. Anton; el a intrat să se roage la icoana cea făcătoare de minuni și a făgăduit că, dacă Dumnezeu îl va scăpa dela moarte, va înălța o biserică și o mânăstire cu hramul Sf. Nicolae; ceea ce a și făcut în fața acelui loc, pe dealul ce poartă azi numele de Mihai Vodă, unde stă încă în ființă acea biserică a eroului dela Călugăreni.

Aci pe dealul Spirii, în acest restrâns spațiu, cuprins între mica cazarmă Alexandria și fosta temniță dela Curtea Arsă (adică palatul domnesc ridicat la pi-

ciorul coastei dealului Spirii, dar ars) s'a ridicat vastul stabiliment militar ce poartă numele de Arsenalul de construcțiuni al armatei.

Tot aci, în acest restrâns spațiu s'a întâmplat în ziua de 13 Septembrie 1848 acea coicnire înălțătoare de inimi, între un pumn de bravi pompieri români și armia cea mare a lui Omer Pașa.

După acest episod, biserica din deal a fost transformată de Turci în geamie, iar după retragerea armatei de ocupațiune, ea fu părăsită de creștini; locul din împrejurimi deveni un maidan, care servea ca piață de exercițiu elevilor școalei militare; căci pe atunci, către anul 1860, școala se găsea instalată în palatul dela Mihai-Vodă, ocupat astăzi de Arhiva Statului.

Atunci mă aflam elev în școala militară și 'mi amintesc bine, că pe la anul 1861—1862 subt ministerul de Resbel generalul Florescu, biserica părăsită fu prefăcută în Pirotechnie, unde se fabrica *patroane*, adică cartușele pentru puști : Un tub cilindric de hârtie având la cap un glonț și ca umplutură pulbere de foc.

Generalul de artilerie Năsturel V. Petre în însemnata sa lucrare *„Contribuțiuni la Istoricul Artileriei Române"* arată că începuturile organizării Pirotechniei și a Arsenalului de construcțiuni militare, instalate 1861—1864 în dealul Spirii Curtea Arsă s'a făcut subt ministerele generalului Florescu, datorindu-se maiorului Herkt actual general de Divizie în rezervă.

Iar mai departe tot Năsturel spune : Constatăm că rezultatele cu privire la instalarea și organizarea lor, destinate a îndestula toate nevoile armatei de atunci, erau strălucite cu atât mai mult că la acea epocă aproape încă nu exista industrie în țară. Așa la Arsenal se fabrica toate trăsurile pentru tren, care de baterie, afete de lemn sistem Francez și întregul material trăsuri, pontoane, ancore, etc., pentru prima companie de pontonieri înființată în 1865; iar artilerie pentru fabricațiunea armelor au produs pe lângă arme noi, toate piesele de schimb pentr uaramele portative în serviciul infanteriei și a vânătorilor (Pușcă franceză ghintuită model 1862 și carabina de Vincences).

Pirotechnia alcătuită (1861—862) în Curtea Arsă și instalată în biserica părăsită, fabrică fulminat de

mercur, praf fulminat, capse pentru pușți și cartușe de răsboi ale cărora gloanțe conice se produceau prin un teasc acționat prin mașina cu aburi; la etajul bisericii se afla un laboratoriu de chimie pentru analize.

Ne îndoelnic este, că praful de foc a fost încă de mult fabricat la noi în țară. Documente de pe la începutul secolului al XVII ne vorbesc despre morile de praf de pușcă dela Râmnicul-Vâlcei, iar un document al lui Vlad-Vodă-Dracul, din cele descoperite de neobositul nostru archeolog, profesorul Tocilescu, cum și de neuitatul V. A. Urechia spun : în arhivele municipalității săsești din Brașov, este o scrisoare, prin care numitul Voevod cere Brașovenilor silitră pentru ca să reîntărească cetatea Giurgiului, ce fusese stricată de Turci.

La Tunari, lângă București, de asemenea a fost pulberărie. Ca să revenim mai d'incoace până la unirea țărilor surori, în Muntenia se găsea o fabrică de pulbere la *Târgșor,* lângă Ploești, care după mai mulți ani s'a mutat și s'a organizat la *Lăculețe,* aproape de Târgoviște.

Această din urmă fabrică, administrațiunea răsboiului a cedat-o administrațiunii civile, iar administrațiunea răsboiului a construit fabrica dela Dudești în condițiunile cerute de progresul științei.

In momentul de față, localul Lăculețului servește de Spital pentru tuberculoși.

Și acum să ne întoarcem la subiectul început :

Palatul Domnesc se spune că ar fi costat trei sute pungi de aur. Dela începutul construirii palatului Ipsilant, vechea Curte Domnească, a luat numele de Curtea Veche.

In anul 1793 în acest palat a stat și Alexandru Moruzi străbunul d-lui general Moruzzi, inspectorul general al Cavaleriei; iar la 1793 a locuit și nenorocitul Domn Constantin Hangerliu unde *Kapugiul* trimis de Sultan ia tăiat capul asvârlindu-i trupul în mijlocul curței domnești, aflându-se îmbrăcat numai în cămașe; iar starea toată i s'a jefuit și pecetluindu-se visteria, a fost pusă sub paza negustorilor din oraș.

Un Vlădică numit Pogonianis din hanul Giormei aflat în Ulița mare, azi Lipscani, (se afla lângă banca Crisoveloni, adică cam în fața statui de azi a lui Ca-

rada) — a cerut trupul domnului dela arapul Kapugiu ca să-l îngroape la Biserica Sf. Spiridon de pe podul Beilicului. Era ziua serbărei Sf. Invieri.

Multă lume a alergat în curtea Domnească ca să privească trista nelegiuire văzând pe fostul lor Domn în acea nenorocită stare.

Palatul, după ardere a luat numele de *Curtea Arsă,* aci a mai stat și N. Mavrogheni până și-a făcut palatul dela capul podului Mogoșoaia lângă Biserica Isvorul

Alexvndru Vodă Moruzi.

Tămăduirei, sub care arhitectura românească atinsese apogeul ei, căci acest Domn iubitor de lux și de fantesii, îi plăcea să trăiască în fastul cel mai strălucit.

In locul palatului Mavrogheni din svon se zice că se află clădirea în stare de ruină : Muzăul Etnografic dela SoseauaKiseleff.

Ion Ghica cu privire la Vodă Mavrogheni, în Convorbiri Economice 1870 pag. 560 spune : Dela acest palat după prânz, răsturnat într'o căleașcă poleită, trasă de patru cerbi, cu coarnele de aur, Movrogheni ieșea la

preumblare înconjurat de ciohodari cu fuste albe și cu islice rotunde de samur pe cap, de Arnăuți și de soitari cu căciuli lungi de postav pestriț, împodobite cu coade de vulpi și cu clopoței care jucau chiocecurile pe lângă trăsura domnească, se strâmbau la trecători și insultau femeile cu vorbe și cu gesturi nerușinate. Cu astfel de alai mergea Mavrogheni de'și bea cafeaua și ciubucul lângă havuzul din frumosul chiosc din fața Isvorului Tămăduirei, în sunetul surlelor și tobelor al meterhanelei și tumbelechiurilor.

După arderea palatului lui Ipsilant, ne rămânând

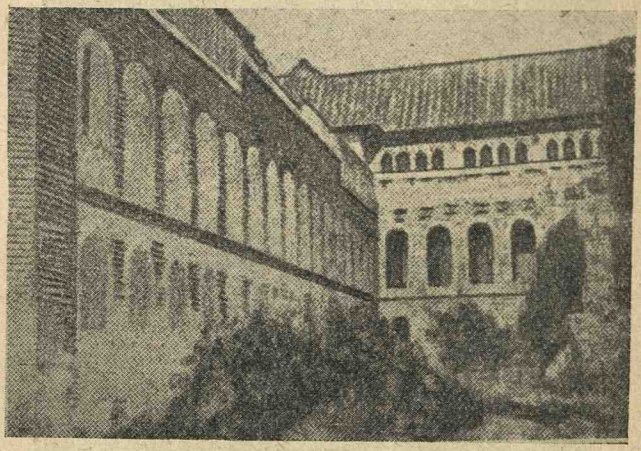

Nefericitul Muzeu Etnografic dela Șosea așezat pe fostul loc al Palatului Mavrogheni.

din tot de cât numai câteva o dăi în preajma lui, care fiind acoperite, Arnăuții, oștireadin acea vreme 'și adăposteau caii făcând acele case grajduri (ogeacurile companiele).

Arzând palatul lui Ipsilant și Caragea ne având unde sta, s'a mutat în podul Mogoșoaiei în casele lui Costache Ghica zis și Bragadiru.

V. A. Urechia în Analele Academiei Române Seria II Tomul XIX pag. 33 spune :

Caragea Vodă după arderea Curții domnesci dela Dealul Spirei, se mută în casele lui Gr. Ghica, care și acum există în fundul curții casei Lahovari.

Se probează aceasta cu un document, în care Vornicia obștirilor cere lui Vodă voe să facă spital de ciu-

mați în *Hanul Filaret,* care venia pe locul actualului Teatru Național.

Actul zice că acest han era peste drum de curtea în care acum s'a mutat domnia, după arderea Curții gospod.

Ceva mai târziu Caragea, și-a făcut și el un palat în satul Domnești de pe Sabar aflat în apropiere de fortul Domnești, care fort dela 1914 până la 1920 a servit de închisoare militară, când închisoarea s'a mutat de aici la fortul Jilava.

Apoi *palatul dela Mogoșoaia,* al lui Brâncoveanu de care se speriase Francezul *La Matrage* când veni pe aici, zice că are lux și picturii alese ce se văd și prin occident, pe la curțile regești.

Nu trebue uitat nici *palatul lui Duca* care se afla în apropierea mânăstirei Mihai Vodă legat cu aceasta printr'un podeț peste Dâmbovița.

Locul acestui palat este ocupat de clădirea Ministerului Comunicații și Lucrărilor Publice. Ruinele vechiului palat au fost văzute până în zilele noastre — iar în frumoasa lui grădină de odinioară se afla panorama lui Braun, călușei, horă se făcea, se vindea zaharicale — iar cine voia să tragă la semn, intra într'o magherniță făcută din scânduri, care în schimbul a 10 bani primea cinci alice și o pușcă cu care trăgea în niște figuri; de nemereai în centru eșea din figură fie un soldat cornist, sau o păpușe ce se învârtea.

Mai târziu acest palat a fost ocupat de femei galante zise *„dela Duca".*

Palatul Basarabilor Brâncoveni. Era lângă biserica Sf. Elefterie ale căror ruini de ziduri se vedeau încă înainte de 1916 — spun aceasta că aci era câmpie mare împreajma biserici, loc bun de făcut instrucție cu soldații. Tot aci făceam și tragerea redusă servindu-mă ca parapet de zidul palatului.

Iar dacă te duceai cam 200 m. Est de biserică spre dealul Cotrocenilor, vedeai o cișmea ce abia mai lăcrăma; se zice că aci a fost cișmeaua numită a *Țiganului.*

Palatul lui Șerban Vodă : Tradiția spune că Șerban Cantacuzino a fost mai întâi Postelnic, apoi Spătar, Logofăt și în urmă Domn.

Acest Domn era foarte doritor a cumpăra terenuri în Bucuresci, și, a cumpărat nu numai dela boerii mari și cei mici, ba chiar și dela negustorii.

Terenurile cumpărate au fost prin mahalaua Sărindarului, a Zlătarilor și prin alte mahalale.

A făcut în mahalaua Sărindarului casa Beizadelelor (copiilor lui) azi proprietatea D-lui Greceanu (Casa adusă prin tăere în 1931 la aliniere din porunca primăriei Sector III Albastru; este aflat în colțul Bulevardului Academii, cu Calaea Victoriei, în fața Hotelului Bulevard și Librăria Alcalai).

Alături de acest palat a construit din temelie Biserica Doamnei care există și azi. (A se vedea la cap. Bisericilor).

Pe fostul teren al Zlătarilor, palatul Domnesc al lui Șerban Vodă în 1687 era terminat; azi Legațiunea fostului Imperiu Rusesc.

Ziarele spun cu privire la această legație:

16.VIII.934.

SE DĂRÂMĂ LEGAȚIA

Aflăm că Primăria are intenția să dărâme imobilul din calea Victoriei al legației ruse, și care ese cu totul din aliniere.

In imobilul acesta, odată cu pajura imperială rusă, — care se mai vede azi la poartă — va dispare și clădirea, în care odinioară se dădeau strălucite recepții și baluri, în timpul țarilor Romanovi, care timp de patru veacuri au fost stăpâni necontestați peste o țară de două ori atât de întinsă ca Europa, și poruncind la o sută optzeci de milioane de oameni.

Ni se spune că noul reprezentant al statului sovietic și-a exprimat dorința să nu locuiască în casa unde, actualamente se petrece drama agoniei pajurei imperiale cu două capete. Se va amenaja un palat la șoseaua Kiseleff, șosea botezată astfel după numele vestitului general.

Observăm, în paranteză, că, în acest caz, reprezentantul sovietelor va trebui să-și amintească zilnic de cellalt mult mai puternic guvernator țarist, acum o sută de ani, cel mai de temut stăpânitor pe aceste plaiuri.

Iar ziarele din 25 August acelaș an adaugă:

Abea eri dimineață, a fost ridicată pajura de niște mâni pioase, și strânsă...

S'a jucat ultimul act al dramei Țariste: ultimul petec de pământ, ograda Legației Ruse din București cel din urmă colț de glob, care avea ciudata faimă singura în toată lumea de a fi refugiul ideei Țariste, a devenit o simplă curte a unei banale case Bucureștene.

O poală de icoană în care se vede și forma Bisericei Cotroceni cum a zidit-o Șerban Cantacuzino.

Pajura cu două capete, unicul simbol, amintirea materială a glorioasei dinastie a Romanovilor, care timp de patru veacuri a dominat politica mondială, a fost definitiv detronată eri dimineață, și la București!

După cum ni se spune pajura de la legația Rusă din București, nu poate fi considerată ca simplu fier vechi.

Cum la legație se aflau două pajure se crede că un exemplar va fi dat în dar muzeului militar din Parcul Carol. Cel de-al doilea exemplar, împreună cu portretele diferiților Țari, icoanele și biblioteca ce se mai află în fostul local al legației Ruse vor fi mutate într'o clădire separată.....

Spune un oare care *Hilteen* citat de Gion în lucrarea Sa Istoria Bucureștilor :

Intr'acest palat fierbeau negociațiunile pentru gonirea Turcilor din Europa și pentru numirea lui Șerban Vodă de împărat al Orientului. O ideeă care nu era noă în Țara Românească Banul Mihalcea eroicul sfetnic al lui Mihai-Viteazul, afirma la 1600 în negociațiunile sale cu diplomații Vienii, că dacă i se vor da ajutoare, Mihai va deschide porțile Constantinopolei și se va sui pe tronul Sultanilor.

Aci, la 1867 într'acest loc, a fost destinat să fie focar de diplomație și negociațiuni — aci veni la Șerban arhimandritul Bosniei ca să trateze 'n numele Rușilor ; de aici plecă la Viena George Brancovici ca să trateze cu Impăratul Leopold I în numele lui Șerban ; — aci veniau delegații Bulgariei să se înțeleagă cu Șerban, când și cum să 'nceapă răscoala sau, cum ziceau tot Bulgarii în timpul lui Matei-Vodă, tot într'o asemenea împrejurare, cum să deștepte, cu ajutorul Românilor, leul dormitând al Bulgariei.

Lucrurile acestea nu mirau pe Șerban ; el scia de la părinții săi că la 1650, Matei Basarab fusese, după negociațiunile urmate la Târgoviște și București, proclamat de Veneția, Polonia, Germania și George II Racoczi ca să gonească pe Turci din Europa, fusese numit generalism al Orientului.

Acestea au fost în palatul lui Șerban Vodă.

Palatul Grigore Ghica. Când se sui pe tron ne având unde sta s'a stabilit la palatul Mihai Vodă. Ceva mai târziu când a venit dela Brașov din *băjenia* Zaverei s'a mutat în casele metohului Episcopiei Râmnicului (azi Ateneul cu grădina din fața lui de pe calea Victoriei).

In anul 1823 și-a făcut palat în podul Mogoșoaei pe locul cumpărat dela Costache Ghica Bragadiru, se afla în fața actualului Palat al Telefoanelor fosta Terasa Otetelișeanu.

Cu privire la aceasta tradiția spune : Locurile ocupate azi de Teatrul Comedia „Ventura“ și de *Clubul Tinerimei* — erau, pe la începutul secolului trecut, proprietățile marelui Spătar Costache Ghica.

Acolo era o clădire mare, se crede că avea două caturi, pe care a cumpărat-o în 1812 Ioan Vodă Caragea, după ce au ars curțile domnești ale lui Alexandru Ipsilant din dealul Spirei. Astfel aceste case boerești au devenit curte domnească.

In aceste case încăpătoare și cu mai multe aripi — ce se întindea cam până pe unde sunt azi magazinele

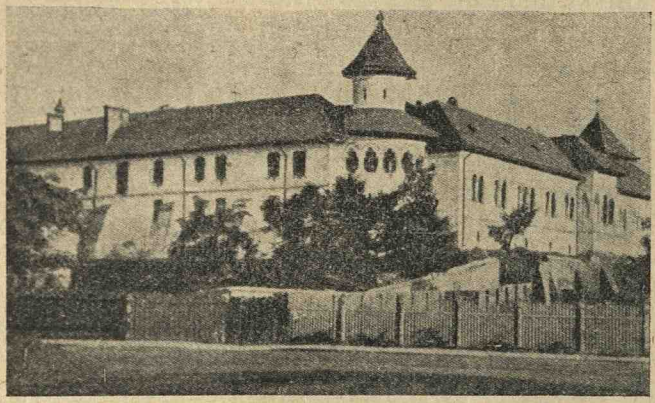

Palatul Mihai-Vodă, azi Arhivele Statului.
(Colecția d-lui Stahl).

„Feder și Mozart“ a trăit și a murit Alexandru N. Șuțu fost domn în Valahia.

Intre anii 1822—1825, găsim clădirea ciuntită, întinsă numai până la bijutierul Resch și a servit de curte domnească Voevodului Grigore D. Ghica cumpărată dela Bragadiru.

Se crede chiar că parte din zidurile aripelor vechiului palat, au mai fost întrebuințate și la ridicarea imobilelor ce sunt azi.

Tot aci putem povesti tradiția cum a fost ales Grigore Ghica Domn al Valahiei: Turcii, ca să numească Domn pe tronul Țării Românești s'ar fi trimes trei boerii la Constantinopole care candidau la acest tron.

Sultanul Mahmut ceru a i se prezenta câte și trei boerii.

Acești boeri erau : Grigore Ghica, Mihăiță Filipescu și Caminarul Filip Lens.

Sultanul a ales pe Grigore Ghica în considerație că fusese mai mulți din familia lui pe tronul României și fiindcă îi plăcu chipul și ținuta sa frumoasă. El însuși a ales domn pe Grigore Ghica, dându-i *cabenița* domnească, *hangiaru, cuca, săgețile* și trei tunuri din cele mai mari, numindu-l *Iuici-Tuilu-Pașa,* adică Pașă cu 3 tuiuri, poruncind pașilor să'l petreacă călări cu alai împărătesc până la conacul seu, unde i s'au trimes în urmă daruri, caii cu harnașamentele lor cusute cu fir de aur și deosebit alți caii numiți *ta vlam basi ;* cei d'întâi cai erau neîncălecați încă de nimenea ?

Ca un dar imperial ce era, spune Colonelul Papazoglu îi scoteau la toate alaiurile, erau ținuți de câte doi *Ciohodari* și aveau în dreapta și stânga spânzurate de șeaua lor peste burtă câte o pavăză mare sculptată cu florii poleite în aur.

Venind Ruși în țară la 1828 luna Aprilie — Vodă Ghica a plecat cu toată casa sa civilă și militară la orașul Câmpina.

Nu a trecut nici trei zile și trimițându-se după el, Ghica de și s'a întors, însă a tras la palatul său nouă construit pe moșia sa dela *Colentina.*

Cu privire la acest palat, putem spune :

Este așezat pe partea cealaltă a apei Tei, pe un mal înalt, se vede și azi silueta palatului și a bisericii Domnitorului Ghica.

Cu prilejul vizitării, mi s'a spus că de o potrivă cu Plumbuita este de interesant și acest loc în care odihnesc șase trupuri de Domni, în preajma unei frumoase bisericii și a unui palat care a slujit cândva drept reședință de vară a Domnului Grigore Ghica.

Un frumos parc îngrădește palatul.

In capătul parcului unde acum o sută de ani se scurgea liniștită viața de preumblări și petreceri a *protipendadei* noastre se ridică falnic, în chip de clădire veche boerească palatul lui Grigore Ghica.

Doi vulturi proptiți în vârful celor doi stâlpi de piatră dela intrare, deschid drum în curtea cea largă în parte frumos pietruită.

In fund, clădirea se ridică cu înfățișarea destul de

tânără pentru cei o sută zece ani pe care-i are, purtând în creştet stema veche a Ţării.

Pentru drumeţul care n'ar şti ce a fost acest edificiu, palatul pare mai mult o casă mare boerească veche respirând aerul de viaţă tihnită a bătrânilor de odinioară.

Astăzi adăposteşte un orfelinat comunal *„Orfelinatul Dr. Zigura"* condus de o directoare, d-na Elena Ionescu

... .

Directoarea începe să îmi explice la ce slujeşte fiecare loc în parte.

Pare un moment surprinsă de faptul că locurile nu'mi sunt străine, fără ca totuşi să le fi văzut vreodată.

— Le am în însemnările mele doamnă...

Astfel de pildă v'aş putea spune cam pe unde trebue să răspundă capătul de tunel care lega mânăstirea Plumbuita cu acest palat.

Iată s'o identific.

Şi i-am arătat din zidul de cărămizi măcinate de vreme din spre Plumbuita, o linie care duce în pivniţa palatului astăzi în parte astupată.

Cred că aci trebue să se afle capătul tunelului. Vom merge în fosta „sală de vânătoare" care se găseşte deasupra acestui punct şi vă voi dovedi că prin pereţi dubli şi prin uşile mascate în pereţi.

Domnul, curtenii sau călugării se puteau pune în siguranţă coborînd în ascunzătoare, de unde parcurgând tunelul puteau ajunge în ascunzişurile Plumbuitei.....

De alt-fel un asemenea mijloc de siguranţă pentru viaţa şi avutul Curţii, nu este unic. Târgovişteа, vechea Capitală, nu era legată, cam în aceleaşi condiţii de mânăstirea din vecinătate ?

Tot aci lângă palat a făcut şi biserica Plumbuita.

După câtva timp Vodă Ghica a venit în palatul său din Capitală (casa Lahovari din faţa fostei cafenele cu parc Oteleleşanu azi palatul Telefoanelor). Ţinea până la bijutierul Rech curtea palatului.

Aci, în acest palat cu boerii ţări şi cu Pavel Dimietrivici Kiselef au întocmit *Regulamentul Organic.*

Palatul Constantin Cantacuzino aflat în faţa Casei de Depuneri (azi palatul Poştei).

Palatul Constantin Mavrocordat, aflat în fosta casă a Domniței Anastasia, unde era vadul Sacagiilor în dosul poliției Capitalei azi în dreptul Casei Anticarilor „Vama Poștei".

Palatul Alexandru Ghica în casa unde azi este prefectura Ilfov încadrat de Strada Mihai Vodă, Ilfov și Splaiul Dâmboviței.

In partea curții dinspre Str. Mihai Vodă pe locul viran aflat aci într'o vreme după dărâmarea palatului Duca, călușei, panorama Braum și maghernița cu dare la semn se mutase aci.

Locul viran era mare, însă strada îngustă nu ca în prezent.

Palatul Gheorghe Bibescu. Domnul a stat cât-va timp în palatul lui Constantin Brâncoveanu (azi piața de zarzavat, din fața Patriarhiei) în urmă a ocupat palatul său dela Mogoșoaia.

Barbu Știrbei a stat în palatul său din Calea Victoriei.

Palatul Domnitorul Al. Șuțu. El era general rus. La început a stat în casele lui Costache Ghica.

Mai târziu și-a făcut palatul din Str. Colții în față cu biserica, Spitalul și fostul turn al Colții.

Azi, cea mai mare parte din curtea palatului unde se aflau grajdurile Domnești și locuințele slugilor Curței, în acest an (1934) sunt dărâmate pentru a se construi o mare clădire „locul a fost coprins: spatele statuei Eliade Rădulescu, Str. Bursei și Ioan Ghica până în linia ulucilor despărțitoare de palat".

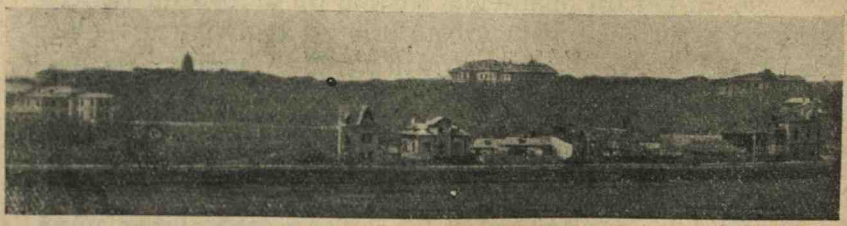

Vederea Cotrocenilor în 1902.

Generalul Kiselef a stat în casa unde azi este Poliția Capitalei din Calea Victoriei. In vremea acea casa era a baronului *George Meitani,* al cărui frate devenise

ginerele lui Alex. Șuțu Domnitorul Valahiei prin luarea în căsătorie a domniți Ralu din calea Victoriei.

Palatul Domnitorului Alexandru Cuza a fost Casa lui Golescu, azi palatul Regal din Calea Victoriei.

Vom vorbi despre el în alt capitol.

Palatul lui Radu-Vodă de lângă biserica cu acelaș nume.

După moartea lui Radu-Vodă aci se făceau oare cari prasnuiri.

Diaconul Coresi care însoția pe patriarhul Macarie în vizita lui prin Capitala noastră și a liturghisit chiar în monastirea lui Radu-Vodă, între altele spune : Mă-

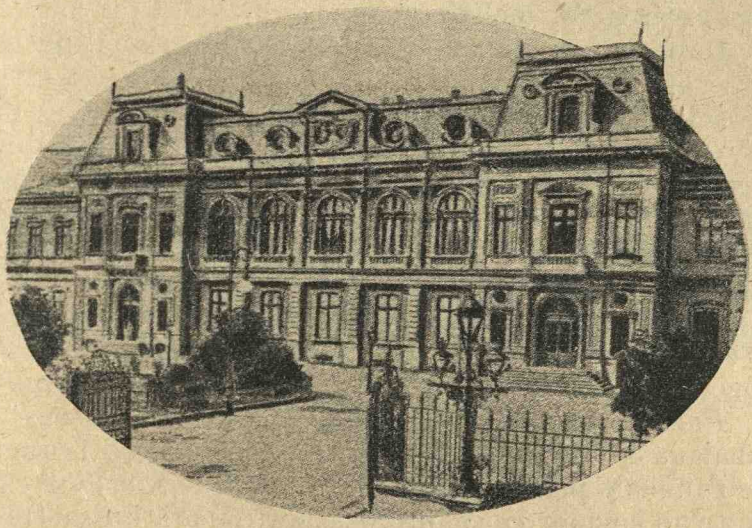

Palatul Regal din Calea Victoriei, aripa făcută de M. S. Regele Carol I.

năstirea este ocolită de încăperile egumenilor, preoților, felurite cămări și magazii mânăstirești.....

Sus în colțul zidului despre răsărit, era ridicat palatul, iar pe niște stâlpi de marmoră se afla un balcon frumos cu vederea spre Dâmbovița.

Col. Papazoglu spune că aceste zidării s'au dărâmat pe timpul lui Titu Maiorescu „fost ministru, fost profesor Universitar de Filosofie, mort în 1917", clădire care data de peste 300 ani și puteau a nu fi dărâmate că încă erau destul de bune, reparate puteau servi. Zidirea avea saloane mari și erau cu două etaje.

Aci venea la serbarea Sf. Treimi, de dimineața la mânăstire mitropolitul episcopii Argeșului și Buzeului și așteptau în casele egumenii sosirea lui Vodă care, pe la ora 9 sosea în mijlocul alaiului său, aranjat ca alaiurile cele mari și despre care vom vorbi la capitolul respectiv.

Se începea Sf. Leturghie și la vremea cuvenită se așterneau afară din biserică, sub salcâmii mari, frumoși și înfloriți, rogojini și peste ele, covoare frumoase cu ciucuri de aur, perne pentru îngenunchiare tot cu ciucuri de aur, și toate acestea erau presărate cu frunze mari de nuc și astfel, în sunetul clopotelor eșea Vodă, mitropolitul cu tot clerul și îngenunchind pe perne, începea cetirea Sf. molifte.

După mitropolit, molifta o cetea Episcopul de Buzău și apoi cel de Argeș.

Intorcându-se în biserică, sfârșia Sf. slujbă și pleca Vodă, mitropolitul, episcopii și boerimea toată de se urcau în chioscul despre Dâmbovița unde lua dulcețuri, cafele, vutce și ciubuce. Vodă conversa cu toți boerii și negustorii și chiar cu soțiile lor, urându-le petrecere bună în acea vară.

Apoi se întorcea cu acelaș alai în sunetul clopotelor pe cale Șerban-Vodă, ulița Ișlicari (Carol) pe podul Mogoșoaia (calea Victoriei) până la palatul Domnului.

Palatul doamnei lui *Nicolae Mavrocordat* așezat în mahalaua Foișoru, — în curtea bisericei se văd frumoasele ruine ale palatului din 1717 care ședea acolo și care printr'un coridor ce se întindea peste toată lunca Dâmboviței se punea în comunicație cu mânăstirea Văcărești (astăzi închisoare, temniță) unde ședea domnul Mavrocordat de frica pământenilor, închis ca într'o cetate și păzit de Arnăuții lui Greci și de unde răspândea persecuțiunile asupra boerilor și asupra țării.

Palatul Constantin Brâncoveanu. Ruinele palatului s'au putut vedea până în anul 1884. Era așezat unde azi este piața de zarzavat. L'am pomenit, era împrejmuit cu zid tencuit cu var. Avea împrejmuirea o poartă unde se află azi poarta din fața stradei Bibescu Vodă. Palatul avea parter și etaj — cu scări de marmoră, totul înăuntru era văruit alb. Mulți, pereți erau dubli având spațiu destul de larg între ei. Știu acestea că

părinții pentru a'și face casă în strada Ecoului 80, a cumpărat cărămidă și grinzii de stejar chiar din palat dela antreprenorul ce dărâma, care se numea Ene Grecu. Era așezat palatul unde azi este lampa electrică cea mai 'naltă de lumină toată noaptea piața. De jur împrejur palatul era înconjurat de curte, probabil o fi fost grădină. Mai sus de crucea aflată în zid se afla un șanț mai mult larg de cât adânc. Spunea mami, Grecul Ene că era albia unei gârle, probabil a Gârliții ce trecea prin fundul curții hanului Avram și

Biserica Radu-Vodă cu Internatul Teologic făcut pe locul fostului palat Radu-Vodă.

trecea prin fața Statui Barbu Catargi dela poalele Patriarhiei, și pe lângă zidul palatului.

Mai 'mi aduc amnite că în curtea palatului Brân-

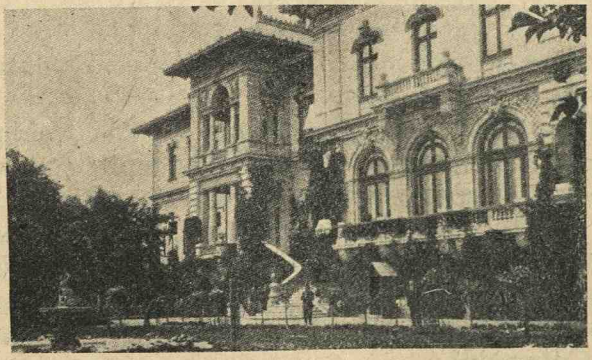

Palatul Cotroceni, fața spre grădină.

coveanu, într'o Duminică se dădu-se svon în Bucureștii că un Neamț va sta în mijlocul focului fără să'i pese de ceva.

Lemnele aduse au ars, dar Neamțu n'a venit.

Scarlat Vodă Ghica a stat în 1766 tot în casa lui Brâncoveanu.

Acest Domn a răcit ducându-se la focul ce se ivise în Târgul Cucului, bolnăvindu-se a murit în aceste case.

PALATUL REGAL DELA COTROCENI

Palatul Regal dela Cotroceni a fost zidit de Șerban Vodă Cantacuzino în același timp cu biserica, adică, între anii 1679—1682, tot atunci a mai zidit casele egu-

Intrarea principală a vechiului Palat Cotroceni.

menești cum și alte clădiri trebuincioase personalului de serviciu al Mânăstirei.

Șerban Cantacuzino pe lângă că era un om energic, dibaaci stăruitor și un luptător politic desăvârșit, mai lega cu aceste însușiri de caracter o iubire pentru cultură, pentru cultura orientală ca și pentru cea Europeană, Nemțească care în adevăr era remarcabilă.

El după ce înființează Academia Grecească din M-rea Sf. Sava, mai face și o tipografie Grecească la M-tirea Cotroceni.

Șerban Vodă Cantacuzino ședea la Cotroceni pe timpul verei, în vremea domniei sale ; a iubit atât de mult această localitate în cât cu limbă de moarte a lăsat când era în viață să fie îngropat în această mânăstire și dorința lui a fost îndeplinită. Murind, cronicile spun : *„iar a două zi după suirea pe tron a lui Const. Brâncoveanu, Domnul împreună cu toată boerimea și cu toți archiereii și preoții l'au dus pe reposatul Șerban Vodă Cantacuzino la Monastire la Cotroceni și cu XBAAZ și cu cinste mare ca pre un Domn și făcându-se slujba pogrebanaiei cum se cade, l'au îngropat în Biserică „Mag. Ist. Tom. II pag. 133“.*

Imediat după moartea lui Șerban Vodă Cantacuzino, C-tin Brâncoveanu ia reședința de vară în casele domnesci dela Cotroceni, unde primea și ospeta pe înalți demnitari ai marilor puteri Europene.

Domnia lui Const. Vodă Brâncoveanu a fost foarte neliniștită din cauza deselor războaie între Turci, Nemți și Rușii, toate acestea cronicarii, ori de câte ori vorbesc de pornirea Domnului din București, ei spun că pleacă dela Cotroceni, ori venea la Cotroceni și foarte puțini vorbesc de Curtea Domnească, ceia ce probează, că Cotroceni a fost reședința preferată a acestui mare în nefericire Domnitor.

Când a auzit că generalul Heisler a pătruns cu armata în țara Românească, Domnul de acolo dela Cotroceni, a făcut sfat cu boierii și au ales boerii de au trimis la Poartă ca să facă știre la împărăție că Nemții au intrat în țară.

Când a venit Magne Graful și cu Preda Proroceanu să încredințeze pe Domn că Nemții vin în potriva Turcilor și fără gând rău contra Domniei și țărei *„Măria Sa încă fiind gata să se ridice dela Cotroceni, și au lăsat purtători de grije pentru țară și pentru zaherele. Și Măria Sa luând pe D-zeu într'ajutor, au purces dela Cotroceni cu gloata M. S. cu Doamna cu Cuconi și cu toată casa M. S. cu toată boerimea cu jupânesele și cu cuconii lor cu Părintele Vlădica* (Mitropolitul Teodosie, Episcopul dela Râmnic, Ștefan și cu alți egumeni de pe la alte Monastiri și alți preoți și clerici) au mers la Monastire la Plătăresci. „Mag. Ist. Tom. II pag. 145—146“.

Atât în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, C-tin Brâncoveanu, cât și 'n scurtul timp al domniei lui Ștefan-Vodă Cantacuzino, au fost cronicari fie de curte ori contrarii Curței, totuș, ei n'au putut să 'nregistreze toate evenimentele timpului lor, sau le-au înregistrat numai pe acelea pe cari ei le credeau mai importante ca să rămână pentru posteritate; dar și acestea sunt uneori de un laconism revoltător, chiar când este vorba de curte.

Nu existau pe acele vremuri jurnale nici obiceiul ca să se noteze cel puțin așa zisele „Fapte diverse oficiale" ori neoficiale, ci tocmai mai târziu au început să vină în țară gazeturi Franțuzești ori Nemțesci și să înceapă a se tipări și în Bucuresci, Iași câte o mică gazetă ori revistă.

Constantin Vodă Mavrocordat avea ca secretar al său pe un tânăr grec C-tin Daponte. Acesta între alte scrieri de mare interes pentru Țările Române, ne face cunoscut peripețiile războaelor dintre Turci și Nemți cari au avut loc între anii 1736—1739. Aceste fapte au fost traduse în franțuzește de *Emille Legrand* sub numele de *Ephemerides Daces* dela cari împrumutăm datele și faptele cari ne preocupă pe noi.

Nicolae Vodă Mavrocordat a stat tot în palatul Cotroceni — iată ce găsim cu privire la acest domn.

Țările noastre au trecut în decursul veacurilor prin grele împrejurări și numai Pronia cerească le-au scăpat din ghiarele puternicilor și nesățioșilor vecini cari, se foloseau de ori-ce prilej spre a le sfâșia. Cauza resida în lipsa unui pact fundamental, cari să hotărască succesiunea în mod regulat la tronul țărilor.

Din această isvorau consecințele : numeroși pretendenți la tron și apoi lăcomia Turcească care scia să profite admirabil de aceste patimi atâțate așa că tronurile Țărilor Române erau puse la mezat. Unii domnitori, ca Șerban Vodă Cantacuzino, Brâncoveanu.... sătui de mizeria Turcească își întoarseră privirile către împăratul German, care începuse a învinge pe Turci, iar alții către Ruși.

Sublima Poartă, vede pe de o parte puterea crescândă a Rusiei, iar pe d'alta, necredința Domnitorilor Români, față de Dânsa, de aceia trimete în Moldova pe

Nicolae Mavrocordat-fiul marelui Dragoman al Porței Otomane, Alexandru Exaporitul — cunoscut ca om foarte deștept și mare filo-Turc.

După tragica moarte a lui Ștefan Cantacuzenul și a tatălui seu, în 1716, Poarta îl transferă din Moldova în Muntenia.

Boerii erau împărțiți în 2 partide ; Turcească și Nemțească.

Partida Nemțească însă era mai puternică; ea pro-

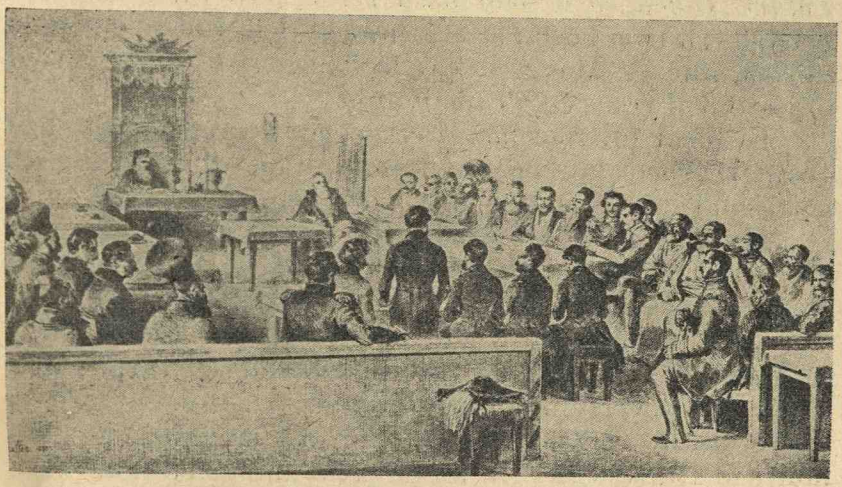

Adunarea obștească de Raffet. (Colecția Muzeului Municipal).

fita de absența oștirilor Turcești și Tătărești, cari erau trimise la Craiova contra imperialilor ; și scriu lui Barbu Sardarul că împreună cu Căpitanul Pivoda care comanda o trupă de Kaiserlichi, să vină repede în București în dimineața zilei de 14 Noembrie, când curtea nici nu se sculase.

Imperiali pradă pe Vodă și tot atunci vine și Spătarul Golescu, Băleanu.... și cu soții lor înarmați ca niște catane ; dau poruncă semenilor să pună armele jos, ceia ce și fac.

Și au luat pre domn cu toată casa M. S. de l'au dus cu Pivoda la Cotroceni cu pază tare, iar Golescu și Băleanu s'au dus cu Pivoda la casa Golescului, fiind și tâlharul cel mare Barbu-Serdarul cu dânșii, să se sfătuiască ce să mai facă.

Deci încărcând și ei prin carâte și prin care ce aveau tot, s'au dus și ei la Cotroceni, după Domn.

Dar ce jale mare și ce țipete — zice cronicarul, și ce vaete era în târg de groaza catanelor ce umbla cu săbiele scoase și cu puscile slobozindu-le ; cine le eșea înainte, tăia, omora, atâta groază era, cât limbă de om nu poate povesti.

Că două groaze avea oamenii : de oparte de catane, de moarte și de jafuri, de altă parte auzea că vor să vie Tătari. D-zeu să le plătească celor ce a făcut această pricină. In fine boerii se sfătuesc și dela Cotroceni fără zăbavă, duc pe Mavrocordat la Târgoviște și de aci cu toți ai lui îl trece în Transilvania.

In locul lui Nicolae Mavrocordat, vine fratele său Ioan Mavrocordat care nu domnește de cât doi ani 1718 petrecând tot la palatul dela Cotroceni.

Murind Ioan Mavrocordat, vine iar Nicolae Mavrocordat. Odată cu venirea lui, intră și ciuma în țară. Domnul însă cu jupânesele de frica ciumei ce se isvodise în București, au trecut la palatul Cotroceni. După ce Domnul pune la cale trebile Domniei și țărei fiește cărui din boeri, după cum trebue au șezut cu toții la Cotroceni de vreme ce începuse boala de ciumă a se înmulți în București și în toată țara. „Mag. Istoric. Tom. 18. pag. 57—59.

La 7 Iulie 1737 armatele Nemțești intrând în Țara Românească, ajung până la Cotroceni unde 'și stabilesc lagărul, iar Ghillany, generalul Nemțesc se instalează în palat la Cotroceni, căci Constantin Vodă Mavrocordat fugise la Oltenița.

Aci venindu-i ajutor Turcesc, Nemții auzind că vin Turci, părăsesc repede Cotroceni și trec în Transilvania.

Până aci vedem că domnii își aveau reședința de vară la Cotroceni, cu toate acestea noi credem că ei locuiau acolo și în timpul ernei și mai cu seamă când țara se afla în împrejurări grele. Mânăstirea Cotroceni deci și Palatul fiind înconjurat cu ziduri groase și întărite cu tunuri, domnitori, dese ori își aveau scăparea aici, unde era locul cel mai sigur din Capitală, de oare-ce aci era un fel de citadelă, gata să resiste forțelor înarmate și chiar tunurilor.

Ii mai găsim aici și în timpul ciumei, holerei, și în fine de câte ori năvăleau în țară horde Turcești, Tătărești ori Nemțești, domnul fugea la Cotroceni.

Nici un domnitor ca Alexandru Ipsilant nu a îngrijit mai mult de palatul Cotroceni. El a făcut aici și un frumos chiosc la 1780 care chiosc a fost dărâmat la 1893, cu prilejul reconstruirei actualului palat regal.

Vodă Caragea, stă la Cotroceni dând pe egumeni afară din odăile cum și din cele 2 chioșcuri făcute de Alexandru Ipsilant.

In anul 1787, Octombrie 20, seara la 3 ore Turcești, arde palatul dela Cotroceni împreună cu Mânăstirea.

Arderea a început din chioscul lui Alex. Vodă Ipsilanat și au ars toate casele domnești și cele egumenești.

In anul 1793 Alexandru Vodă Moruzi stă la Cotroceni ; aici așteaptă pe ambasadorul Rusiei *Kutusof* și'i dă să privească jocul trupei de comedianți conduși de *Krunsteiter Mathieu;* tot aci la Cotroceni se juca și cărți din gros. „Vezi Gion. Ist. Bucur. pag. 127".

Dar în Decembrie 1795 boerii divaniți au întrebat pe Moruzi cari a avut stenohoria să stea la Cotroceni, care din cele 2 curți domnesci doresce să fie reparate, rugându-l să le răspundă.

Tot la Cotroceni, s'au petrecut câte-va evenimente cari merită să fie semnalate, de oarece s'au desfășurat din partea curței ca și din partea boerilor, un lucru foarte însemnat în Iulie 1793 : Căsătoria domniței Ecaterina sora lui Vodă.

Spătarul și Aga pun la dispoziția epistaților și câte un zapciu de cei mari cu câte 20 oameni credincioși după cum și marele Postelnic a pus la dispoziția lor 12 Postelnicei.

Cu acest prilej prin pitacul dela 30 Iunie 1793. Domnitorul a rânduit epistați ai nunței. Un alt pitac din 3 Iulie 1793 Spătarul și Aga pun la dispoziția epistaților și câte un zapciu de cei mari cu câte 20 oameni credincioși după cum și marele Postelnic a pus la dispoziția lor 12 Postelnicei.

Nunta a ținut 5 zile cel puțin.

Tot Highliful Bucureștean, cum am zice astăzi, a luat parte în care străluceau bogățiile risipite pe Doam-

ne, Domniţe şi jupânese cu rochiele lor de alageea, de ghermesit, de atlas, de samalageea, tivilichiele de belacoză cu blană de cacom, scurteicele de ghermesit albastru, blănuite cu nafea, sculele preţioase, salbile de galbeni stambolii, nesfiele, iile cu sahac de fir.

Bărbaţi cu : antereile, giubelele blănite cu harşii, cu vulpe, cu samur, giubelele de postav roşu, basmalele de treaba nunţei, dulamele, ilicile de postav ferenghin blănite cu guşi şi în lăuntru cu nafea..... şalurile de Anadol, încingând pe boeri, gugiumanele de Astrahan care de care mai creţe...

Apoi Arnăuţii boerilor cu pieptare de argint, cu poturi de postav cu copce de argint, cu puşcă Turcească ghintuită poleită cu aur, cu pistoale în şal la brâu.

Dar apoi caii musafirilor veniţi călare, cu scări mari Turceşti, de argint, cu oblâncu tot de argint şi turbanuri cât dimirlia.

Să descrie cine poate droaia de slugi purtând afumători în căţui de argint. stropitori de miresme, tave cu dulceţuri şi cafele să pomenească cine nu-i cunoasce, diversele cete spătăresci şi agieşti înşirate pe la poarta curţei până la camerile unde se trage danţul zi şi noapte. Dar boi întregi puşi la frigare, berbeci întorşi, vânaturile cele mai alese adunate de *Avgi-başa* cu vânători săi! Dar buţile desfundate cari în bătătura Mânăstirei şi pe la răspântii de poduri se desertau de popor. Dar putinele cu păcură aprinse noaptea şi masalalele cu miile luminând curtea şi uliţile de căpetenie. Serbare afară în tot oraşul ; tunurile ce au mai rămas dela bietul Mavrogheni, acoper sgomotul puscelor şi pistoalelor ; boerii epistaţi ai nunţei cu năfrămi de fir la bastoane veghează în toate părţile.

La 5 Iulie după cununie şi nuntire. Domnitorul dă boerimei un mare ospăţ.

O altă nuntă la curtea lui Moruzi a fost aceea a fiului vornicului Slătineanu cu fiica vistiernicului Filipescu la 28 Ianuarie 1795. Mirele a fost adus la Curtea domnească cu mare alai.

Evenimentele cari se petrec în ţară pe la sfârşitul secolului XVII şi începutul celui XVIII sunt nenorocite. *Pasvangii* pradă ţara, în special Oltenia. Se răspândeşte vestea că vin Pasvangii şi Cârjalii să prade

Bucureștii. *Mihai Vodă Șuțu* fuge — fug și boerii, fuge și poporul.

Rămân Bucureștii pustii și pe mâna Crailor dela *Curtea Veche,* Palatul și biserica Cotroceni sunt ocupate de Turci.

Ibraihm Bosniacul care locuia la Cotroceni, este chemat și curățâ Capitala de aceste haimanale. *„Vezi Istoria Daciei. II. pag. 205J206 de Dionisie Fotino“.*

Turcii stau la Cotroceni aproape 2 ani, când se începe din nou răsboiul între Ruși Turci, care ține mai mulți anii.

Rușii continuă răsboiul cu Turcii, Miloradovici 'și așează armatele pe platoul Cotrocenilor.

Ion Caragea căpătând domnia țărei românesci în 1812 intră în București cu mare alai domnesc și cu mulți Grecii, care vineau pe pricopseală. Cu aceștia însă, venea și ciuma cunoscută în popor sub numele de ciuma lui Caragea, care începe a secera cu o furie îngrozitoare atâtea vieți omenești.

La 3 Decembrie 1816 Vodă Caragea are grije de a rândui prin *Epistasia casei priviherei,* casele Mânăstirei Cotroceni să se rânduiască și să se deosibească câteva odăi de jos și sus și pentru deosebite stări de boeri, care să servească de *„Catafighion“* (loc de scăpare) împotriva ciumei care se ivise acum și în diferite județe ale țărei.

Caragea continue a sta mai departe în timpul verei și după stingerea ciumei.

La 1821 Tudor Vladimirescu venind cu armata sa de panduri, trage la 16 Martie la Cotroceni, pe cari îi întăresc cu șanțuri, cu trupe și cu artilerie.

Dela Cotroceni, Tudor Vladimirescu dă proclamația adresată către boerii, neguțătorii și toți locuitorii Bucureștilor, vorbindu-se de patrie și cerându-le sprijinul.

In acea proclamație Tudor zicea că drepturile strămoșești fiind nimicite de domni Fanarioți în unire cu boerii și jafurile lor ne mai putând fi suferite, a silit poporul a se scula spre a le redobândi. Trupa lui Tudor Vladimirescu așezată la Cotroceni se ridica la vre-o 5000 de oameni, afară de corpul de armată a lui *Prodan* și Macedonski cari se urca la vre-o 500 de inși.

Evenimentele de după 1821 până la 1848 se petrece fără importanță pentru Cotroceni.

Cu prilejul Revoluțiunei dela 1848 năvălesc Turci în țară și apoi Rușii sub Lüders.

La 10 Septembrie Turcii subt *Fuad Efendi* și *Tinghir Pașa* ocupă palatul și biserica.

Biserica a servit ca ierbărie și astăzi spune Ionescu în lucrarea Sa Istoria Cotrocenilor, sfinți sunt cu ochii scoși de Turci.

Nu știm dacă Bibescu-Vodă a stat la Cotroceni, știm însă că Știrbei-Vodă, nu numai că a stat aci, dar s'a interesat foarte mult și de împrejurimile Cotrocenilor.

Cotrocenii văzuți în anul 1864.

în 1852—1853. S'a mărit palatul și s'au reparat și celelalte dependințe.

După anul 1859 Vodă Cuza ia reședința de vară la Cotroceni ; la 1862 expulzează pe celebrul Arhimandrit Grec Nillos, Exarchul comunităților din Muntele Athos, pentru că ocupase parte din camerile palatului.

După ce Vodă Cuza iscălește abdicarea sa în noaptea de 11 Februarie 1866 este dus în casele lui Ciocârlan din Strada Colței, iar de acolo, la Cotroceni de unde apoi îl trece peste graniță.

M. Sa Carol I de Hohenzolern Sigmaringen alesul Națiunei, sosind în țară își ia reședința de vară la Cotroceni, în ziua de 10/22 Iunie 1866.

Iată ce găsim în Memoriile *M. S. Carol I* scrise de un martor ocular :

De oare-ce căldurile din oraș fac palatul princiar

imposibil de locuit, Prințul Carol, să strămută la Cotrocenii din apropiere. Cu toate reparațiunile și amenajările făcute în timpul Prinților Știrbei și Cuza, totuș Curtea nu corespunde pretențiunilor Prințului ; acum însă, adaogă acelaș memoriu :

— Prințul are datorii mai urgente de cât de a-și aranja casa mai potrivit și mai demn.

Deci vechiul palat al Cotrocenilor ne corespunzând cerințelor timpului M. Sa Carol I încă dela 21 Iulie 1871, își alege loc la Sinaia pentru clădirea Castelului Peleș; și la 17 Mai MM. LL. iau reședința de vară în chiliile Mânăstirei dela Sinaia.

In 1883 Septembrie 25 se inaugurează Castelul Peleș.

Dela această dată Palatul dela Cotroceni continuă a fi ca a III-a reședință Domnească.

In anul 1888 după ce s'a stabilit în mod definitiv succesiunea la tron a A. S. Regale Principelui Ferdinand și urmașilor A. S. Regale. Guvernul hotărește dărâmarea vechiului Palat ca, pe locul lui să se ridice un altul mai măreț și mai potrivit demnității țărei și familiei Regale ca una ce este din cele mai ilustre familii domnitoare din Europa.

In anul 1893 Mai 18 se deschide un credit de 1.700.000 pentru dărâmarea vechiului palat și construirea celui nou.

Arhitectul Paul Gottereau a fost însărcinat cu dirijarea lucrărilor.

Cu ocazia dărâmărei vechiului Palat, s'a dărâmat și chioșcul făcut de Alexandru Vodă Ipsilant în anul 1775.

Acest chiosc se afla lângă casele egumenești, sau, unde se afla camerile de serviciu ale marelui maestru al Palatului (azi dacă nu mă 'nșel oficiul de telefon).

Chioscul avea o înălțime de peste 20 metri, plus 22 metri înălțime Colinei Cotrocenilor, se ridica cu privirea la înălțime de peste 42 metri deasupra nivelului ordinar al Capitalei. Din acest chiosc se vedea întreaga Capitală cu împrejurimele.

Mărăști. Mărășești.

M. S. REGELE FERDINAND I

de sculptorul BURCĂ

Și tot aci trebue reamintit că anul 1897 a fost un an nefericit pentru țară și în special pentru *Augusta Familie Regală. A. S. Regală* în acea vreme Principele Ferdinand I moștenitorul presumtiv al coroanei, se îmbolnăvesce la 1 Mai, se credea că A. S. are o simplă indispoziţiune trecătoare.

Cu prilejul paradei de 10 Mai, lumea observă absența A. S. R. „Unde este Prințul de nu se vede la această serbare?“ se întrebau unii. „Este cam bolnav, respundeau alții și vestea aceasta străbate ca un curent electric prin mulțime. Dar ceeace se păruse la început o simplă indisposiție se constată acum că boala este mult mai gravă decât se așteptau. Măria Sa Regele Carol I face apel la sciința medicală română; trei medici sunt chemați lângă patul Augustului bolnav și anume: D-rii Buicliu, Cantacuzino și Kremnitz, cari combat boala la început cu oarecare succes.

Boala se agravează deodată în mod violent, cu începere dela 10 Mai. La 7 ore dimineața doctorii întruniți în consult, constată formarea a trei focare de bronchopneumonie în plămânul drept. Dela această dată medicii au avut a lupta cu toate calamitățile unor complicațiuni, ce s'au ivit deodată. Suveranii, A. S. Regală, în acea vreme *Principesa Maria,* (Iubita noastră Regina Maria), medicii, personalul Palatului, erau cu toții într'o continuă veghiere. Noaptea de 16 August a fost îngrozitoare. Scenele petrecute atunci au fost sfâșietoare, nu le mai reamintesc. A. S. Regală Principele Ferdinand, ajunsese de extremă slăbiciune.

Era o mare temere să nu isbucnească o crisă care se și ivi. Când s'a declarat crisa, toate speranțele de scăpare erau pierdute pentru un moment și consternarea atât la Palat cât și în public a fost de nedescris.

In tot timpul cât a durat suferințele A. S. Regale a fost un adevărat pelerinagiu la Palatul Cotroceni.

Oameni și babe din toate unghiurile țărei veneau să aducă leacuri A. S. care cum se pricepeau. Călugării aduceau lemn sfânt și lucruri de leac; iar unele călugărițe de prin Oltenia ca și de prin fundul Moldovei veneau la biserica de la Cotroceni să facă rugăciuni și acatiste pentru însănătoșirea Augustului bolnav.

Boala însă se agravă din ce în ce; medicii, ce e drept au făcut sforțări uriașe pentru salvarea A. S. R. Inhalații de oxigen, injecții cu pilo-carpină, cafeină, chinină, băi reci de 8° și alte măsuri.

După ce consiliul miniștrilor insistă cu multă stăruință pe lângă M. S. Regele să aducă și un medic strein. M. S. Regele a răspuns că se simte foarte măgulit că într'o împrejurare așa de gravă ca aceia prin care trece astăzi Dinastia, I se arată un interes atât de viu; că înțelege îngrijirile Consiliului ce justifică pe deplin sentimentele cei conduc; are însă toată încrederea în medicii români cari caută pe Principe. In dimineața de 16 Mai buletinul medical anunță că starea A. Sale este foarte gravă, boala era în apogeul ei, căldura atinsese 40° ceia ce este teribil în cazurile de febră tifoidă. Imediat curtea Palatului dela Cotroceni se umple de lume, oameni din toate stările sociale; era o adevărată mare de capete; toată lumea așteaptă cu o mare emoțiune noutăți despre starea Augustului bolnav; o profundă tristeță să zugrăvea pe fețele tuturor, foarte mulți plângeau, era, după expresiunea unui cronicar, o jale adâncă cât limba omenească nu poate să o spue. Către orele 4½ Măria S. Regele iese în balcon cu micul Principe Carol (azi, Măria Sa Regele Carol II) în brațe și cu glas tare și foarte emoționat, spune mulțimei: Prințul a scăpat, el este mai bine. In adevăr boala era în declin. Nici odată nu s'a văzut o mai repede schimbare din întristare în bucurie. Consiliul Miniștrilor totuș insistă din nou pe lângă M. S. Regele să aducă un medic străin — deși toți aveau absolută încredere în procedurile medicilor români; totuși motive de un ordin superior, că A. S. Regală aparține Țerei și nu este bine ca Țara să nu facă tot ce este posibil pe lume spre a-l salva, guvernul nu-și poate lua răspunderea faptului de a nu fi epuisat toate mijloacele de vindecare; nici medicii curanți, nu sunt bucuroși că li să lasă numai lor

responsabilitatea unei împrejurări așa de grave. Imploră deci pe M. S. Regele de a le permite aducerea unei somități medicale streine.

M. S. Regele învins de aceste argumente, a răspuns că va îndeplini dorința Țerei cu toată mâhnirea sinceră ce-i causează această dorință și ca să-I lase timpul a vorbi cu medicii curanți.

M. S. Regele atins de accentele călduroase ale me-

Alteța Sa Regală Principele Ferdinand cu Principele Carol, azi M. S. Regele Carol al II-lea, și Principesa Elisabeta în 1897.

dicilor le mulțumi încăodată pentru jertfele ce fac și promise că va telegrafia imediat unei somități streine ceia ce și făcu ; cheamă telegrafic pe Profesor dr. von Leyden din Berlin, rugându-l să vie imediat la București. Doctorul sosit, aprobă în totul cura medicilor Români.

Augustul bolnav pe la sfârșitul lunei Iunie intră în covalescență, iar către finele lui Iunie medicii hotărăsc transportarea Augustului bolnav la *Sinaia*, ceia

ce s'a și făcut imediat cu un vagon anume construit în acest scop. A. S. Regală era în afară de orice pericol. Geniul cel bun a învins.

Nu mai insist asupra nenorocirilor ce ar fi causat un desnodământ fatal. Răul țerei noastre — zice M. Kogălniceanu, ni-l spune istoria noastră; ni-l spune suferințele poporului. Fie-care pagină din analele

Biserica Albă Postovar zidită înainte de 1596, fost Mitoh al Bis. azi Mihai Vodă ; Mihai Viteazu aci s'a rugat a nu fi ucis înainte de a fi Domn. Marele Postelnic Cantacuzino în 1668 a gonit din preajma lacului Bis. Albe, pe pos'ovari și pe tăbăcari de lângă Zlătari, la Radu-Vodă. Paroh, Biserica are pe preotul D. Teodorescu, care cu multă trudă a reparat și zugrăvit Biserica.

noastre, dacă le-am stoarce va curge sânge și lacrămi. Răul țărei noastre ni-l spune un proverb: *Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor...*

Și acum, când ne gândim că mai toate aceste vechi palate s'au dus, fiind dărâmate, că de mai erau azi aceste podoabe sfinte cu câtă dragoste și cu câtă mândrie nu le-am fi privit, văzând în ele trecutul nostru.

Dar ele s'au dus în neagra vecinicie !

Azi încă se dărâmă și dispar monumentele cele vechi, pare că am voi să ștergem orice urmă ce ar putea să deștepte conștiința națională.

Astfel s'a dărâmat și se dărâmă toate, s'a dărâmat și falnicul turn al Colței care strălucise în București din anul 1710, de pe vremea când Alexandru Macedon cel modern, tânărul Carol al XII al Suediei, se refugiase la Bender, pentru a mânca capul Voevodului Brâncoveanu.

Dar, haide zice scriitorul Ghica, *haide lume! așa este, totul trebue să piară, etern nu poate rămâne nimic.*

Omul moare,— pietra cioplită crapă și cade în bucăți, și apoi mai bine e să nu fii prea ilustru, căci atunci toți te invidiază, toți isbesc în tine și caută a te doborâ, ca să dispari.

Mândria unei națiuni adeseori e sacrificată de inimile negre ale invidioșilor și micilor la suflet !

BISERICI, PARACLISE ȘI CRUCI

Biserica creștină a avut și are o însemnătate din cele mai mari pentru popor.

Ea are de scop să răspândească învățătura evangheliei, să mențină și să conducă omenirea la mântuire ; s'o desăvârșească moralmente după cuvintele Mântuitorului, care a zis : *„Fiți desăvârșiți, precum și tatăl vostru din ceruri desăvârșit este !“*

Cercetările au dovedit că Dacia a cunoscut creștinismul îndată după reducerea ei în provincia Romană.

Și tot documentele spun că două mari puterii : Creștinismul și năvălirea barbarilor, în mijlocul cărei învălmășeli, societatea murindă se lupta cu două elemente tinere și pline de viață, vechile culturi orgiace se pierd spre a renaște unele sub alte forme și altele spre a se stinge cu totul.

Creștinismul fu speranța celor virtuoși.

Umila cruce ridicată de o mână de soldați pe o colină în Iudeia, nu atrase atenția Senatului Român; dar odată Cristos îngropat, crucea rămase simbolul celor asupriți, ideia unei liberări, unui trai virtuos prinse ră-

dăcini și ca o imensă umbră acopere puțin câte puțin lumea veche ; Isus crucificatorul, apare subforme divine, dând viața nouă omenirei, prin cuvintele lui coprinse în cele patru cărți ale Evangheliei.

Acum după corp se stingea și sufletul, creștinismul îl ucisese cu ingenioasa fantasie a cultului său, cu visurile abstracte ale filosofiei sale ; dar aciea cari mai răsese credincioși vechiului cult și vechei virtuți Romane, ființe entusiaste și puține la număr se opuseră religiei lui Isus.

Biserica dintr'un lemn.

In secolul al IV-lea, religia creștină devine religia imperiului, iar persecuțiile cumplite ale Romanilor au favorizat și activat colonizarea Daciei, ca niște ținuturi depărtate de centru imperiului și puteau servi mai bine

drept refugiu celor ce ar fi dorit să profeseze noele dogme, să practice cultul noei credințe.

Documente felurite, dela aserțiunile cronografilor Bizantini până la investigările filologice și tradițiunile populare, confirmă că aci a propagat apostolul Andrei, că aci și-a primit martiriul Sf. Mercuri și Sava, împreună cu alți 70 legionari ; că Sava Gotul a fost înecat în râul Buzeu, iar la Oltenița arși, într'o biserică de lemn, doi preoți, 4 monachi și 23 credincioși între care patru copii.

Tot pe teritoriul nostru, Goții îmbrățișează creștinismul, iar Sf. Nichita pune temelie episcopiei *„Milcovensis"* și ridică patru monastiri.

Câte merite își asigură acest neobosit luptător din veacul IV-lea ne-o spune *Paulinus episcopul poet al Nolandiei,* care 'i consacră o frumoasă poemă panegirică în strofe safice latine, exprimându-se astfel :

Besii, niște urși sălbatici și la suflet îndârjiți
Mai vîrtoși de cât ninsoarea cu care's obicinuiți,
Azi se strâng ca mieluseii, printr'al vocii tale dar,
Subt al păcii sanctuar.

Și cerbicele lor mândre, neatinse de șerbie,
In războaie neînfrânte, astă-zi vin cu voiește
Să le 'njuge pentru Domnul, prea puternicu 'mpărat
Dumnezeu adevărat.

Scitul, printr'ai tăi discipuli, zi cu zi se 'mblânzește
Și, nemulțumit în sine, fierosia 'și părăsește
De pe ambele lor țărmuri alergând îi vezi pe geții
Și pe Dacii îndrăzneți.

(Biserica Română „Teodorescu G. Dem.").

Am arătat mai sus că în secolul IV-lea religia creștină a devinit religie de stat în care timp templele idolilor, începură a se transforma în lăcașuri sfinte, și a se ridica bisericii somtuoase.

La noi ca și aiurea biserica a fost acea care a păstrat ființa poporului Românesc.

In multe și însemnate părți ale vieții poporului Român în bisericile sărace dela sate și orașe, în documentele oficiale, în acte private și mai cu osebire în scrierile istorice, în care mai ales se oglindește conștiința națională, ia rămas în durere cugetarea și limba Românească.

Cercetând manifestările în care mai ales, se oglindește gândirea omenească, vom observa că limba Românească s'a menținut multă vreme în biserică.

In veacul XVIII o sumă de cărți religioase Româ-

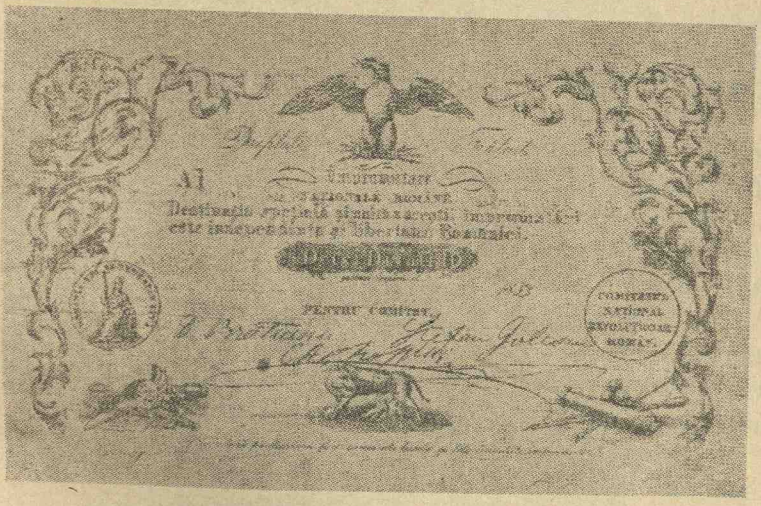

Primul bilet de bani al Băncii Naționale Române.

nești văzură lumina ; atunci tipografiile din Neamț în Moldova și din Râmnic în Muntenia lucrară pe întrecute și aproape neîntrerupte la înzestrarea bisericii române cu toate cărțile trebuitoare slujbi.

După această activitatea bisericească se continuă mai departe traducându-se mereu cărți bisericești, complectându-se tot mai mult cele trebuitoare slujbei Românești.

Dar nu numai cărți de religie propriu zisă se puneau pe Românește, și studii asupra bisericii, cari erau destul de trebuincioase pentru acei ce făceau studii mai aprofundate pentru teologie.

Toate aceste scrieri din biserici și mânăstiri contribuiesc a sprijini și răspândi în sânul poporului cu-

getarea Românească în forma trainică a gândirii închegate în scriere ; sunt și altele cari pe lângă păstrarea graiului, mai răsfrânge încă din ele și sentimentul național, care pe vremea aceia a veacului XVIII părea cu totul stins sub apărarea domniei streine.

Dar mai 'nainte de veacul XVIII primele începuturi de cultură au fost în mânăstiri.

In veacul XV, se încep a se înscrie letopisețe în limba Slavonă în Mânăstirile Bistrița și Putna.

Acolo prin călugării veniți din sudul Dunărei a început a se învăța carte. Erau niște adevărate focare de cultură, care au fost de mare folos pentru desvoltarea conștiinței naționale.

In aceste scrieri, așa cum se scriau pe vremea aceea, se citește de primele începuturi ale principatelor Românești.

In mânăstirea Tismana se pun bazele tradiției despre descălecatul Munteniei asupra căruia istoricii noștri nici până azi n'au ajuns a fi de acord.

Acolo călugării în naivitatea lor au dat naștere legendei despre Negru-Vodă printr'o confuziune între acest Negru-Vodă al tradiției și Radu întemeitorul mânăstirii.

Date fiind acestea, se înțelege ușor însemnătatea bisericii într'un stat.

In toate timpurile și la popoare, religia a fost acea ce a ținut strâns uniți pe locuitorii unui stat.

Profesorul Ursu, în conferința ținută la Congresul Societății Ortodoxe Naționale Române la 22 Ianuarie 1912 asupra *Rolul Bisericei în Viața Neamului Nostru* spune : *In Țările-Române biserica a luat de asemenea parte la reînvierea națională și la acele frământări, cari au avut ca urmare închegarea celor doă țări într'un singur corp. România de azi, care e chezășia existenții neamului nostru de pretutindeni și în acelaș timp baza pentru clădirea cea mare din viitor, care va trebui să cuprindă sub acoperișele ei pe toți fii, cari sunt adăpostiți astăzi în case, pe acoperișul cărora fâlfâe alt drapel de cât tricolorul nostru.*

Spre a eximplifica acestea n'avem decât să ne gândim la poporul Grec din antichitate.

Este știut că politicește acest popor era împărțit în o mulțime de sătulețe. Ce ia ținut pe ei însă strâns uniți de au putut atunci când au fost atacați de dușmani să lupte până la ultima picătură de sânge?

Numai religia, obiceiurile și tradițiile lor. Aveau aceași zei la cari se închinau, aveau aceleași jocuri în timpul cărora toți să strângeau să'și dea mâna.

In timpul jocurilor Olimpice, Grecii din cele mai

Biserica Boteni zidita în 1790. (Foto-Norland).

depărtate state veniau și participau la ele, socotind acest lucru ca o datorie sfântă.

La noi, de asemenea ,religia a fost un mijloc, însemnat pentru menținerea unității neamului. Ea cu reprezentanții ei a fost aceea care în vremuri de restriște a ținut pe frații de acelaș sânge strânși, unii lângă alții, făcându-i să înfrunte cu vitejie pericolile abătute asupra lor.

Figurile mari bisericești din trecutul nostru dovedește acest lucru.

Cine nu știe pe iubitorul de neam și mitoropolit Mol-

dovean Varlam care atunci când a găsit pe masa boerului Udriște Năsturel un catechism calvinesc l-a aruncat cu dispreț, pe Dosoftei autorul psaltirii, în versuri și pe patrioticul Veniamin, care n'au cruțat nimic pentru înălțarea neamului lor.

Afară de aceștia, pe Chesarie episcopul Râmniculuí, care a îngrijit de s'a tipărit cele 12 minee, traduse de Mitropolitul Grigorie, scriind la fiecare din ele câte o prefață în care se ocupă cu diferite chestiuni ce-i veneau înainte, pe protosinghelul Naum Râmniceanu care cu o cultură vastă, s'a folosit de cunoștințele sale, numai spre a le întoarce în favoarea neamului său.

El spune că Domnii Fanarioți prin faptele lor cele diavolești ne-au supus cu totul cererilor lor ne-au slăbit brațul armelor, ne-au răcit dragostea patriei și cu un cuvânt, cu totul ne-au adus mai rău ca pe noroadele din Africa și America (A. D. Xenopol Istoria Românilor) și pe alți mulți care ar trebui să serve de exemplu prelaților noștri de azi.

In afară de reprezentanții bisericești, însuși Voevozii noștri pot servi ca exemplu pentru credința lor în Dumnezeu.

Ei se conduceau de spusele Mântuitorului *„Crede și te vei mântui"*. Nimic nu începeau firește unii, nu toți — înainte de a se ruga, iar după izbândă, mulțumirea era manifestată prin înălțări de biserici. Dovadă cea mai puternică o avem în Marele Voevod Moldovean Ștefan despre care se spune că atâtea câte bătălii a avut, tot atâtea biserici a făcut.

Dar evlaviosul Neagoe Basarab care împreună cu Doamna sa, și-au vândut tot spre a ridica o biserică de cât care să nu fie alta mai frumoasă !

„Adevărat" că azi în urma reparațiunii ce i-a făcut Marele și Înțeleptul Rege Carol I, în al cărui interior trupul său să odihnește, e neîntrecută mânăstirea Curtea de Argeș.

Toate monumentele vechi de artă, toate bisericile ce vedem azi în România, sunt cea mai puternică dovadă de evlavii și credință în Dumnezeu a Voevozilor noștri și boerilor din trecut.

Numărul lor era foarte mare în proporție cu popu-

ația, și pentru aceasta Gion spune : *călătorul care în secolul XVII și'n secolul XVIII venia vara, pe drumul Giurgiului spre București și se opria în dealul Văcărești lor, avea totdeauna dinainte-i, în cale o priveliște la care se uita cu drag și fără sațiu : — o verdeață nesfârșită se'ntindea înaintea ochilor săi dela poalele Văcărești lor și până la mare depărtare: erau nenumăratele grădini și ogrăzi ale Bucureștilor, din mijlocul cărora*

Biserica Mavrogheni zidită de Vodă Mavrogheni.

se înălțau, strălucind la soare, turlele albe, roșii, galbene ale mânăstirilor și bisericilor Bucureștene.

Iar Măria Sa Elisabeta, Regina României povestind momentele neuitate ale celei d'întâi sosiri în București zice : *Când sosii în gară și ne urcarăm în trăsură, esclamai de admirațiune, pentru că, de d'asupra penelor cari fâlfâiau la căscile soldaților, pe d'asupra cailor și steagurilor, dincolo de această mare de capete omenești, zării orașul culcat între coline și întinzându-se printre vâlcelele înverzite. Cu acoperișurile sale sclipitoare sutele de mici biserici, cu casele sale, verzi galbene sau albastre*

toate acestea scăldate într'un soare strălucitor, care da până și lemnului scânteiala zincului. Orașul mi-aducea oarecum aminte de Moscova. De era de dimineață, călătorul auzia ridicându-se în aerul curat al zilelor de Mai și de Iunie, sunetele clopotelor dela biserici, unele grave și triste, altele sbeguitoare și vesele toate îndelung răsunătoare. Era un concert simpatic, care învăluia orașul intreg în undele-i sonore.

Streinul pornea cu plăcere spre Bucuresci.

Clopotele cu prietenoasa lor muzică l'ademeneau și-l făceau să creadă că va fi bine primit.

De era seară, toaca, grăbită și cicălitoare, amesteca tocătul său seedar măsurat, cu sunetele prelungi ale clopotelor.

Iar în Convorbiri Economice 1879 scriitorul Ioan Ghica complectează cele mai sus arătate spunând :

Când după dealul Mitropoliei, într'o seară de deniă, în liniștea melancolică a apusului, începea toaca la o sută de biserici, cu milioanele de sunete pe toate tonurile, cari se vărsau în aer, din miile de clopote mari și mici ale orașului, note care alergau din toate turlele ca să se confunde într'un huet general și se suiau împreună la cer lănțuindu-și neîncetat vibrațiunile, aruncându-se în cadență ca niște talazuri împinse unele peste altele, către malul nevăzut, atmosfera întreagă părea transformată într'un vârtej de armonie și sufletul, cuprins de o sensațiune plină de pietate, se simțea atras către rugă. In mijlocul acelei vijelii de sunete precum ochiul distinge într'o mare înfuriată, pânzele corăbiilor printre spumegatul alb al jocului valurilor, asemenea urechia deosebia, în mijlocul huetului, glasul plângător al clopotului dela Sf. Gheorghe, repetând în cadență numele nenorocitului Brâncoveanu, sunetul jalnic și mândru al Antimului, bătaia rară și jalnică a Sf. Spiridon, îngânându-se cu Sărindarul și cu Curtea Veche, clopotul de serbare al Coltei, glasuri grave, străbătute în toate părțile de timbrele ascuțite și argintii a o sută de clopote mai mici ale bisericilor din mahalale.

Mai toată ziua Bucuresci cântau astfel și Grecii vântură-țara, cari auziseră prin satele și orașele lor, povestindu-se minuni despre modernele Atene ale Orientului ;

— intrau în Bucuresci ascultând în extas și admirațiune glasul clopotelor dela atâtea zeci de biserici, schituri și mânăstiri bucurescene.

Poporul Român fiind în secolele trecute subt asupriri, nu s'a mai gândit la ridicări de biserici, dar în timp de liniște, Domnii și mai târziu boerii și marii negustori, căpătase obicei să-și ridice monumente până mai erau în viață, aceste monumente erau biserici, mânăstiri sau schituri închinate cutărui sau cutărui sfânt.

Aceste biserici se înălțau pe seama Sfinților, iar

Biserica Sft. Nicolae Vlădica mai zisă din țigănie, zidită în 1904, este așezată în B-dul Maria colț cu 11 Iunie. (Foto-Norland).

Domnilor nu le rămânea decât gloria de fundator și prilejul de a pune să li se zugrăvească chipurile pe unul din pereții interiori ai bisericii.

Toleranța religioasă a fost respectată la noi din timpurile cele mai îndepărtate cu respect la toleranța religioasă, aducem acte de așa natură, că unele se par a contrazice vechea și frumoasa îngăduință a Românului pentru ori-ce cult. Caragea acordă spune V. A. Urechia, diverse mile la biserici ortodoxe și învoesc edificarea

unei noi biserici catolice pe moșia *Dudesci,* dar de altă parte, alăturea cu acte de toleranță ca acestea, datori suntem a aduce unul care la prima vedere, ar putea fi considerat de contrariu vechei toleranțe române.

Caragea cu pitacul său din 17 August 1813 scrie Mitropolitului să vestească enoriașilor, prin preoți, că nu e permis ca să-și dea creștini pe la Evrei slugă sau slujnică, ori copil sau fată nevrâstnică, sub amenințări de pedeapsă.

Insă Domnitorul se grăbesce a declara chiar el, că

Biserica Sft. Ștefan zidită în 1764 de Ștefan Racoviță.

nu din intoleranță se iea această măsură, ci spre a se evita bănueli născătoare de turburări : iar din cei vrâstnici, ori parte bărbătească sau femeiască, slobozi sunt a se băga la Evrei să le slujească, precum această slobozenie se urmează și prin alte țări.

Iată porunca lui Ioan Caragea cum glăsuește :

PITAC LA MITROPOLITUL PENTRU OVREII CEI CE AU SLUGI CREȘTINE

Io Ioan Gheorghe Caragea,

Prea Sfinția Ta Părinte Mitoropolite, multe necuvioase urmări. Ne-am pliroforisit Domnia Mea că s'au întâmplat și poate a se mai întmâpla aici în poliție, din pricină, căci mulți din cei săraci, având copii sau fete nevrâstnice, obișnuesc de-i dau slugi sau slujnice pe la Ovrei și dintr'această urmare se așează feluri de turburare și nu doar că poprim Domnia Mea de a nu se mai băga pe la Ovrei slugi sau slujnice dintre creștini cei ce vor voi, fără numai ca să lipsească din mijloc ori-ce bănuială s'ar socoti asupra Ovreilor, poruncim ca tuturor preoților de prin toate mahalalele poliției să le dai Preosfinția Ta cu denadinsul poruncă, de a face molifta lor cunoscută către toți enoriașii lor această poruncă a Domniei Mele, că de astăzi înainte nimenea să nu îndrăsnească a-și da pe la Ovrei slugă sau slujnică, ori-ce copil sau fată, nevârstnici fiind, căci cel ce se va dovedi împotrivă urmând se va pedepsi cu stășnicie, ca un pricinuitor de turburare iar din cei vârstnici, ori-ce parte bărbătească sau femeiască, aceia slbozi sunt a se băga pe la Ovrei să le slujească, precum această slobozenie se urmează și prin alte țări

Toleo. pisah. gpd — 1813 Aprilie 17. Analele Academiei Române, pag. 47.

Numeroasele biserici, mânăstiri și schituri erau făcute din lemn, piatră sau cărămidă. Acestea aveau o construcție solidă și imposantă : zidurile lor groase de 8 și de 9 cărămzii, ferestrele și azi sunt puse sus și mici, așa că în interiorul ei este întuneric de tot, ziua arde candele. Turnurile la unele mici și groase, la altele înalte. cu câte un turn la mijloc cu o cruce în vârf.

Ele sunt zidite de obicei din piatră cioplită prinsă cu mortar de var conglomerat, unind bucățele într'un trup. Marmura e ceva rar, la biserica Românească acoperișul era de plumb, de șindrilă, olane și numai în vremile d'încoace s'a făcut de tinichea.

Unele biserici și mânăstiri erau zidite, așa, că la

vreme de restriște ele serveau de azil Creștinilor, mai ales când Tătari, Turci sau mai știm noi ce inamic venea să se măsoare cu noi ; din acele turle cu ferestre mici, trăgeau creștinii în păgâni sau vrăjmași, așa că unele mânăstiri aveau aspectul de adevărate cetăți ca și casele boerilor. Așa era mânăstirea Tismana, Comana și altele din Țara Românească pe vremea lui Matei-Vodă, așa Paul de Aleppo în istorisirea lui spunea la 1650 că

Biserica Apostol zidită în 1865 de Potoceanu și soția lui.

văzând Trei-Erarhi din Iași, nu a știut la vedere, dacă e cetate militară ori mânăstire.

Buserica dela Curtea Veche servea pentru încoronarea Domnilor români și pentru ca neamul domnesc, Voevod, Doamnă, domnițe și bezadele să-și îndrepte rugăciunele către cer.

Ea era în curtea palatului, nu a strălucit însă prin frumusețea ei arhitecturală nici odată. Alte monumente religioase întreceau în tot pe modesta biserică a Curții-Vechi.

Mai toate bisericele aveau câte trei sau cinci turnulețe ce dădea Bucureștilor din depărtare înfățișarea

unui mare oraș încântător. Dar când se apropia de oraș mai cu seamă când făcea primii pași în marginea acestui șir de bordee în cari locuiau negustori și mai cu osebire oraș încântător, îndată îi pierea orice impresie, văzând cârciumile de-alungul uliților principale.

Să arătăm câteva biserici ce s'au ridicat de fericiții domni și care a fost și îndemnul cel mai mare ca să se întinză orașul atât de mult din veac în veac, iar populațiunea se strângă în preajma lor.

Biserica Doamnei văzută în 1859 spre Podul Mogoșoaia (calea Victoriei) și Bulevardul azi al Academiei. (Colecția d-l Dr. Anghelescu).

BISERICA DOAMNEI

Ghemuită, umilă, răsare în fundul unghiului unei ulicioare care începe din strada Doamnei (dosul caselor Nifon) și se termină trecând pe dinaintea-i în calea Victoriei, peste drum de fosta legație rusească — o biserică. Cea mai mare parte din tineretul de azi din București nu știe cum o chiamă ; dar evită văzând-o oropsită pe dreapta între depositele de gunoi a două prăvălii Bodega Mircea și Berăria Academia fost Jubileu apoi Presto, azi Răcaru, precum și altor dosuri de magazine.

Era în colț cafeneaua Macedoniei. S'a desființat.

In vremuri pe ulicioara dinspre str. Doamnei se mai înșirau mese de cafenea — ori de restaurant.

Azi, nu mai sunt.

In schimb Biserica Doamnei, stă cu pridvorul său răpănos, posomorît, cu firidele cu sfinți altă dată, cu tencuiala dărâmată și ușa spre interior deschisă.

De afară, vezi 'năuntru într'o umbră profundă zeci de lumini, de candeli și lumânări, cari dau o impresie de tainic și te'ntrebi, dacă e vorba de interiorul unei biserici sau de un cavou, dat fiind că te scobori puțin ca să intri, iar spațiul lăsat gol între puternicile ziduri care țin ușa scundă și-ți dă aparența că intri într'un locaș cu

Biserica Doamnei văzută în 1934 cu prăvăliile ce o acoper; alături palatul Nifon. Intre prăvălii și palatul Ni on se vede ulicioara pe unde te poți strecura la Biserică. (Colecția d-l Dr. Anghelescu).

totul neluminat din exterior. Da, este Biserica Doamnei.

Casa Nifon (mai zis și Palatul Nifon) i-a răpit vederea spre calea Victoriei, și tot acest mare pătrat își are eșirea domestică spre Biserică după ce o înăbușe complect, spre dreapta încă se mai află în picioare, fosta casă Ștefan Greceanu, care fusese palatul beizadelelor lui Șerban Cantacuzino-Voevod, plin și el cu fel de fel de neguțători.

In stânga bisericii o fărâmă de curte, închisă cu grilaj de fier scund de vre-o 0,50 cm. și în fund unde se mai lărgește locul o căsuță veche, dărăpănată grămădită între altar și ulicioară.

E casa, locuința preotului.

In curticica în triunghiul dintre colțul pridvorului și casa preotului, câți-va arbori, o mare piatră mormântală cu frumoase florituri în marmoră albă și pe care se răsfață deasupra inscripției iataganul și topuzul domnesc încrucișate cu stema țărei, Vulturul și Bourul cu stea.

Iar în inscripție se spune că acolo odihnește frumoasa, tânăra și virtuoasa soție *Suțu*.

Nici un grilaj în jurul pietrei. Cine vrea calcă peste ea, iar pe dedesubt într'o latură s'a făcut o gaură care desigur duce cu un canal peste oasele domniței Suțu — apele care se scurg.

Biserica Doamnei este zidită de energicul Șerban Vodă Cantacuzino, în locul alteia de lemn la 1683 și servea Doamnei Sale Maria și fiicelor sale ca paraclis, care au împodobit-o cu lucrările mâinilor lor între care un epitaf făcut de mamă și de domnițe.

Această biserică a fost înzestrată cu veniturile bolților dela Sf. Gheorghe Nou și a celor din prejur.

Constantin Vodă Brâncoveanu a tăiat podul Mogoșoaei dela gârla Dâmboviței prin curtea palatului Cantacuzinelor până la Sărindar dând astfel o largă eșire Bucureștilor de atunci.

Ceeace este de remarcat e că zidurile acestei Biserici sunt astfel de tari lucrate, încât pare că ar putea să se dărâme pământul, dar Biserica Doamnei, nu.

Și acum, ne întrebăm ?

Din acest mare neam împărătesc și domnesc al Cantacuzenilor n'a mai rămas nimeni care să vadă de aproape de această Sfântă Biserică a lor, care s'o apere de starea în care se află ?

Biserica Radu-Vodă a lui Alexandru-Vodă.

Turcii când se retraseră bătuți de Mihai-bravul, dădură foc erbăriei ce o păstrau în biserică (1595) dărâmând-o astfel dinpreună cu biserica Sf. Atanase (zisă Bucur) ce-i servea de cimitir.

Aci se află îngropat Alex. Mihnea Turcitul, fiul său și a lui Radu fiul lui Mihnea.

La biserica lui Radu-Vodă există o inscripție pe care într'o vreme egumenii Grecii o ștersese.

Cuprinsul acestei inscripții sună astfel ; comunicat

de părintele Musceleanu în lucrarea : Monumentele Strămbunilor la pag. 72 : *„Această sfântă și dumnezeiască mânăstire care este hramul Sfânta Troiță, din temelie este zidită de luminatul Eamu Io Alexandru-Voevod, fecior lui Mircea Voevod cel Bătrân, când a fost cursul anilor 1568 și au fost cu pace până în zilele lui Mihai-Voved, și după aceia, bătând pe Mihai-Voevod, băgat-au iarbă de tun în sfânta biserică. Iar după aceia, pogorît-au Mihai cu Batâr-Jecman. Craiul unguresc, cu*

Biserica Radu-Vodă.

oaste asupra lui Sinan-Pașa ; iar Sinan-Pașa a dat dosul a fugi, și aprinse iearba de tun în biserică și s'au sfărâmat din temelie. Și au trecut ani 27, dacă s'au sfărâmat. Stătuta pustiă până au dăruit D-zeu de au venit prea luminatul Io Radu-Voevod, feciorul Mihnei-Voevod, nepot lui Alex. Voevod și a stătut Domn Țărei Românseci în cursul anilor 1614. Deci, iar o au început de a zidi din temeliă, până o au săvârșit. Ce, de când s'au sfărâmat, până o au săvârșit a doua oară, au trecut

ani 31, iar după ce au dăruit D-zeu Domnia Radului Voevod în Țara Moldovei și au stătut a fi iubit fiul său Alexandru-Voevod Domn Țărei Românesci ce cât a rămas nesfârșit de zugrăvit de Radu-Voevod, săvârșit-au feciorul seu Alexandru Voevod la cursul anilor 1615.

Azi pe dealul Radu Vodă, care este încă odată atât de înalt și de trei ori mai mare ca vecinul său (Bucur) se află biserica Radu Vodă cu clopotnița sa monumentală de unde ai o priveliște peste tot orașul.

Acum 37 de ani s'a ridicat pe partea de sud a dea-

O pisanie spune că Mircea a zidit la 1416 de piatră biserica de lemn a lui Bucur și că a îngropat într'însa oasele ostașilor căzuți în bătălia dela Giurgiu în ziua de 11 Iunie 1415.

lului internatul universitar teologic și biblioteca, s'a amenajat mai mult sau mai puțin terenul, s'au plantat o serie de pomi și s'a îngrădit întregul deal cu uluci — ca pe timpurile acelea.

Dar cu vremea bisericei Radu Vodă i-a putrezit construcția de lemn a turnurilor și acum 14 ani, pentru a se evita o catastrofă — turnurile au fost dărîmate, iar biserica acoperită provizoriu cu un acoperiș — ca la orice casă de locuit. Și în această stare se află și astăzi căci turnurile n'au fost reconstruite.

Gardurile ce împrejmuiau dealul bisericii spre strada Radu Vodă au îmbătrânit și ele, au putrezit și,

în parte, au căzut și au dispărut, iar resturile lor prezintă un aspect lamentabil.

Biserica Curtea Veche este de o vechime de peste 350 ani.

Zidită de Mircea Vodă al III-lea cel bătrân, ciobanul pe inscripțiunea de piatră d'asupra ușei se citește : *„Această sfântă și D-zeiască biserică unde se cinstește hramul blagovesteniei prea Slăvitei Născătoare de D-zeu și pururea Fecioarei Marii, din temelia ei este zidită de bătrânul Mircea-Vodă (1346 și în urmă de fiul*

Biserica Sf. Vineri zidită în 1645, zisă și Hereasca.

său Petrașcu-Vodă (1554) cu frații săi Radu și Mircea. Iată au înfrumusețat-o și o a zugrăvit-o.

Iar când au fost acum în zilele blagocestivului și creștinului Domn Io Ștefan Cantacuzino-Voevod (1714) Domnia Sa pentru podoaba acestei sfinte biserici au deschis ușa fiind foarte strâmtă făcând-o de piatră precum se vede și o au înfrumusețat-o pe din năuntru cu frumoase icoane și pe din afară întru pomenirea a lui și a părinților lui și moșilor lui; săvârșindu-se de lucru la leat 7223, August 20.

Aci se făcea ungerea Domnilor și când eșia domnul

din biserică, călca în scară pe sângele curs dela doi berbeci ce se tăiau acolo, în semn că dânsul să se aștepte de acum înainte și la resbel.

Cel de pe urmă Domn încoronat la Curtea-Veche a fost *Gheorghe Bibescu* la 1841—42.

Biserica era situată odinioară chiar în incinta vechei „Curți domnești" a primei curți domnești din București, fusese ridicată pe o colină, mai înaltă ca dealul mitropoliei. Această colină a fost nivelată după năruirea vechiului palat domnesc și s'au croit pe acolo

Biserica Curtea-Veche; spre altar se vede un avuz, azi dărâmat. (Colecția d-lui Stahl).

diferite străzi precum și piața Sf. Anton. Din splendoarea trecută n'a mai rămas în picioare de cât biserica !

Dar privind ceeace a mai rămas poți citi acolo aproape ca într'o carte...

In jurul bisericei actuale se văd niște urme de ziduri, înalte ca de vre-o 80 cm. așezate pe temelii în formă de arcuri. Aceste ziduri vechi au fost descoperite cu prilejul nivelării curții bisericii. La temelie se văd cărămizi și mai vechi, fiind acolo un zid mai gros ca cel de sus.

Este evident că s'a clădit odinioară — foarte de mult — peste o temelie și mai veche. De când zace această temelie bătrână în pământ ? Cine a făcut-o ?

Dacă ne uităm la zidurile actuale ale bisericii reparate, vedem urme de uși laterale boltite, cari au fost astupate cu prilejul unei restaurări mai vechi. Aceste uși

dădeau — evident — în niște *Paraclise* laterale ; în aceste paraclise laterale veneau Domnii sau lumea dela Curte ca să se închine pe când biserica — poate unică la început — era lăsată, prin bună-voința principelui domnitor, la dispoziția poporului.

Dacă te uiți cu atenție, vezi foarte clar la temelia zidurilor vechi dela paraclise cele două felùri de cărămizi, ce se suprapun: jos temelia e mai groasă și cărămizile mai negre. Casmaua lovește într'însele ca în piatră, neputând să le spargă.

Se spune că unii arheologi ar fi de părere că aceste temelii sunt foarte vechi, încă de pe vremea Romanilor.

Curtea Veche a fost zidită pe vremuri de Mircea cel bătrân.

In strada Covaci mai sunt unii stâlpi din vechea curte domnească, băgați în clădirile de acolo.

Deasemeni la casa Crețulescu, vecină, era un zid gros de un metru. Grosimea neobicinuită a zidului se vedea și în dreptul ferestrelor ce dau în curtea bisericii, azi se înlocuește zidul cu cel al nouei clădiri a preotului

In fundul bisericii „Curții domnești" se vede un dâmb : e tot ce a mai rămas nenivelat din vestita colină, ce domina Bucureștiul, colină pe care se afla odinioară Curtea domnească.

Și aci un ochiu atent va zări o parte din temeliile descoperite, ale casei cu cinci etagii de acolo. Se văd și acolo cărămizi vechi, din acele ce s'au desgropat la fostul paraclis al bisericii.

Este probabil, că această clădire nouă s'a ridicat pe o parte a temeliilor vechi, ce făceau parte din Curtea domnească.

De altfel este știut, că pe vremuri a fost acolo un adevărat jaf. Când a început să se dărâme Curtea domnească — în urma deselor incendii și cutremure — toți cei ce zideau prin străzile din apropiere, cărau pietre, cărămizi, etc. jefuind vechiul palat domnesc, unde se adăposteau — în ultimele lui zile — toți hoții și vagabonzii din București.

Să mai semnalăm unele morminte Rusești de pe lângă biserică. In timpul ocupației Rusești, când țările

au fost guvernate de Kiseleff, biserica foștilor Domni Români, a fost transformată în biserica Rusească.

Și astfel se face că au fost îngropați aci unii ofițeri superiori, demnitari și diplomați Ruși, de pe vremea lui Kiseleff.

Cu prilejul săpăturilor ce s'au făcut, toate aceste oseminte au fost adunate și puse într'o groapă comună ; făcându-se o slujbă relgiioasă, la care au luat parte mai mulți preoți, între care și parohul dela catedrala Rusă.

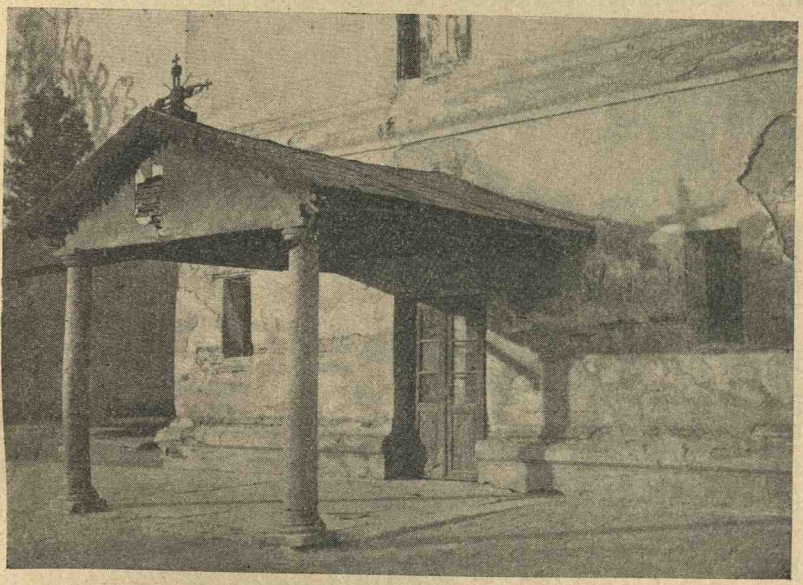

Biserica Udricani, zidită în 1734 de clucerul Udrican.

Preotul Georgescu al bisericii Curtea Domnească, ne spune că terenul de acolo are galerii subpământene, pivnițe fără fund, ramificate în diferite senzuri, ce treceau odată — probabil — pe sub vechea curte domnească.

Odată și odată, ele vor trebui să fie cercetate de specialiști.

Galeriile au fost în parte descoperite, când s'au clădit în anul 1928 micile prăvălioare, ce sunt acum cu fața spre str. Carol.

In fundul curții, aruncat peste dâmb, am zărit un stâlp de piatră cilindric gros ca de 70 cm. și lung ca de doi metri. La mijlocul bazei are înțepeniți niște drugi de

fier. Este probabil că făcea parte dintr'o colonadă. Mai sunt acolo aruncate și niște lespezi de piatră. Sunt poate singurele resturi, cari ne mai vorbesc despre splendorile trecute ale bătrânului palat domnesc...

Este foarte interesant și interiorul bisericii.

In biserica, ce făcea odinioară fala „Curții vechi", se pot vedea două icoane, în stil autentic Bizantin și cari sunt considerate ca având o mare valoare, ca modele de pictură veche Bizantină : icoana Maicei Domnului și alta icoana Sf. Visarion.

De asemeni se mai păstrează un potir de pe vremea lui Brâncoveanu, când „Curtea veche" — ne arată istoria — a avut cea mai mare strălucire. Pe potir se poate descifra cuvintele : *Io Constantin Basarab Voevod... 1694...*

Apoi tâmpla, care are o sculptură unică, ce nu se poate vedea nicăeri: se poate vedea acolo sculptat, la baza tâmplei, uneltele de tortură, cu care a fost căzut Mântuitorul: cleștele, sulița...

Păcat că tencuiala, ce s'a pus pe vremuri, pe pereții interiori, a fost rău făcută cu toată casna d-lui pictor Mihăiescu însărcinat a repara pictura, nu poate de cât foarte greu a o îndrepta. Ar trebui reconstituită din nou fresca interioară, făcută de Mișu Pop și Leca, pictorii bisericești de valoare, pe la 1848.

Mai este și un turn mic în ruină — probabil o clopotniță — peste mica clădire din stânga curții.

Nu trebue făcut confuzie între acest turn mic și vechiul turn — de mult dărâmat — care era la intrarea curții vechi, cu ziduri groase, bolovănite, care era de fapt un fel de cetate.

De sub bolta vechiului turn dela poartă eșeau odinioară trăsurile cu roate de argint și poleite cu aur ale domnitorilor. Intrarea era probabil închisă cu o poartă mare de stejar, ferecată cu meșteșug, cam așa cum este poarta, — ce se mai poate vedea azi — rămasă din vechi — la clopotnița Patriarhiei.

Tot pe sub bolta acestui turn au eșit, în decursul vremurilor, care pline cu pungi de aur, ce plecau la Țarigrad, strânse din cinurile poporului Românesc.

Carele cu bani plecau totdeauna cu mare alaiu, în sunetele sgomotoase de muzici și sub privirile jindui-

toare ale Bucureștenilor, cari și-au înecat în deajuns năduful, trebuind să adune atâta bănet, comori întregi ce mergeau să îndestuleze pe Sultanii și pe toți trântorii

Biserica Antim zidită la 1715 de Prea-învățatul Mitr polit al Ungra Vlahiei, se află în mahalaua zisă Popa Ivasco, îi mai zicea și Biserica Tuturor Sfinților

Turnul, Biserica și Spitalul Colțea 1834.

din jurul lui, asupritorii lacomi ai celor două principate Românești.

Biserica Antim, zidită de mitropolitul poet Antim în anul 1715, care a fost aruncat în Dunăre din porunca lui Nicolae Mavrocordat. In curtea acestei biserici se află Sf. Sinod. Inainte vreme era numită biserica popa Ivașcu. Aci mai este și metohul Episcopiei Argeșului.

Biserica Colței făcută de Spătarul Mihail Cantacuzino la 1715 și al cărui turn de clopotniță dărâmat în 1884 l'au făcut meșterii din armata Suedeză a lui Carol XII. Se zice că avea și ceasornic și că la intrarea pe poarta monastirii erau zugrăviți doi soldați armați și

Biserica Mihai-Vodă, zidită la 1593.

'mbrăcați cu uniforma cea Suedică ca și când ar fi fost puși să păzească de santinelă.

Deși Spătarul Cantacuzino a clădit spitalul, turnul și biserica cu hramul Trei-Ierarchi, totuș fiind-că acel spațios tărâm a fost cumpărat dela Vornicul Colceac ; orășenii până azi îi păstrează numirea de Colțea.

Bis. Mihai Vodă edificată de Mihai Viteazul la 1593, zidită înainte de 1558 de către jupâneasa Caslea. Aci Mihai Viteazul și-a făcut palatul care după moartea lui ajunsese în ruină.

In 1862 doctorul Carol Davila fiind însărcinat de

Vodă Cuza, înființează o școală de medici în acest palat. Tot aci a fost și Școala militară, apoi Spitalul militar, atelier de haine militare și apoi Arhivele Statului, al cărui prim director a fost B. P. Hașdeu, apoi Onciu și în prezent d. Moisil, pe aceștia'i știu eu.

Dar să revenim la biserica Mihai Vodă. Câți știu că lăcașul acesta patinat de bătrânețe, ascuns între zidurile arhivelor statului, poartă în spinare câteva veacuri ? Rugina timpului, podagra vârstei, i-au îngenunchiat îndelungă vreme temelia, scufundată în molozul vetust, în țărâna răscolită de zeci de anotimpuri, îngrămădită la picioarele clopotniței. Nici o inscripție, afară de stigmatul timpului tipărit în gingiile cărămizilor, în mătreața tencuelii, în oasele lemnăriei putrezite.

A fost nevoe de energica intervenție a sapei, ca strânsura asta parazitară a veacurilor, să fie îndepărtată, slobozind bolta vânjoasă, scoțând la lumină poarta robustă de stejar, încă teafără.

Călătorul Paul Dalepo, care a însoțit voiajul celebru al mitropolitului Macarie, pomenește în scrierea sa de biserica Mihai Vodă, atunci în plină glorie a ctitorului ei.

Vechia turlă datează din 1594. In dreapta ei mai există urmele recent deșelenite ale palatului domnesc.

Clopotnița e o construcție masivă, de trei ori boltită, ca intrarea unei hrube. Tripla înșiruire supra-pusă de piatră și cărămidă, — rânduite ca bucoavnele într'o bibliotecă fantezist curbă — a supraviețuit validă intemperiilor și zguduirilor sismice. Intr'adevăr în 1838, un cutremur a zdruncinat vechea turlă, năruind o bună parte din construcție. Peste un an, a fost restaurată.

După unii cronicari, în 1880, subsolurile au fost transformate în încăperi de locuit. Așa au luat ființă aci arhivele statului.

Clopotnița, a mai rezervat cercetătorilor surpriza celei mai vechi porți de stejar din Muntenia. E o ușă, construită din blană masivă căptușită cu bârne trase la rindea, dispuse în diagonală, convergând spre un motiv dulgheresc central.

Spre a se descoperi a fost nevoe să se înlăture un strat gros de pământ, de 90 cm.

Biserica Sf. Gheorghe Vechi. Această fiserică este zidită în 1492. Aci a fost prima dată mitropolia Bucureștilor și prima școală din București.

Biserica Grecilor sau a Giormei făcută în anul 1567 de o colonie Greacă cu hramul Nașterei Domnului. In locul ei se afla fosta Bancă Crisoveloni în fața stradei locul ei se afla fosta Bancă Crisoveloni în fața statuii Carada din ulița Lipscani.

Biserica Stavropoleos zidită la 1722. Această biserică a fost paraclis al Curței lui Constantin Vodă Can-

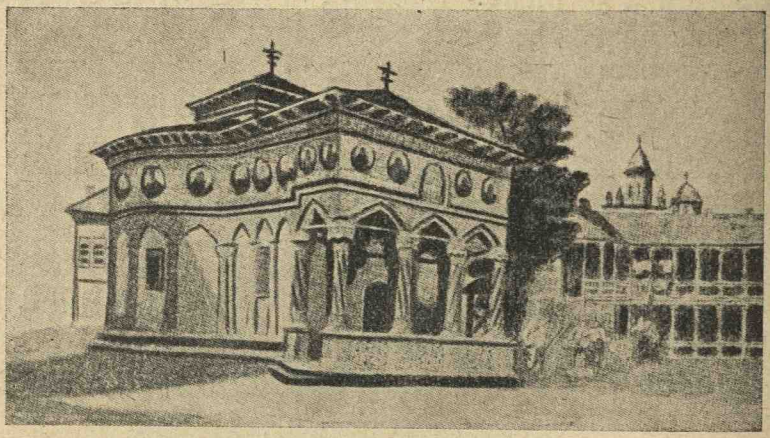

Biserica Stavropoleos cu hanul; în fund se vede Biserica Sf. Dumitru sau Biserica de jurământ.

tacuzino. Locul pe care este clădită a fost al lui Barbu Bălăceanu confiscat de N. Mavrocordat. Avea han în preajma bisericii.

Biserica Zlătari făcută de niște argintari foarte avuți numiți în acea vreme (Zlătari). Este așezată între calea Victoriei, Stravopoleos și Lipscani.

Mitropolia, azi Patriarhia, (din anul 1925) aflată pe o colină înaltă, azi redusă mult prin nivelarea șoselei, făcută cu prilejul venirei la noi a tuturor parlamentarilor din lume, în anul 1931.

Aci se păstrează sfintele moaște ale Sf. Dumitru Basarabov. Moaște așezate într'un sicriu de argint care se ținea înainte vreme în apropiere de strana cântăreților din stânga, azi se ține tot în partea stângă a bisericei, dar aproape de ușe, aceasta din porunca Primu-

lui Patriarh Român : Miron Cristea. Moaștele au fost aduse în București în anul 1777 sub mitropolitul Grigore, acela care împreună cu o delegație de boerii, au mers la

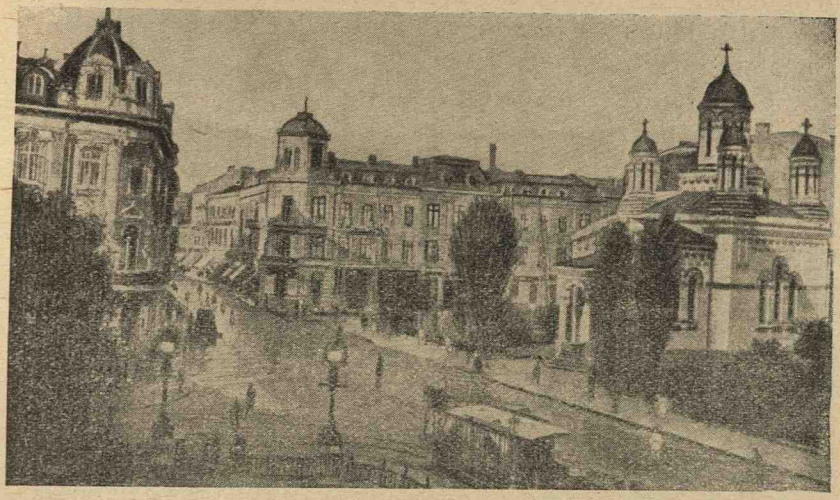

Biserica Zlătari cu împrejurimile sale, zidită în secolul XVII.

Patriarhia văzută în vremea modificării dealului in 1931; la stânga se vede Palatul Camerei.

Petersburg a cere sprijinul Rusesc împotriva Grecilor din România.

Această biserică este începută de Constantin Basarab.

In anul 1737, Turcii pradă atât de cumplit Mitropolia, că a rămas de pomină ; ba ceva mai mult în lucrarea Cronici Românești ale lui Kogâlniceanu spune că cronicarul Neculcea arată, că tot în acest an Mitropolia din București fusese făcută mecet de se închinau Pasalele într'însa.

Gion la acestea scrie : *Nu cred ; Neculcea scrie astfel pentru că Pașa sta în casa Mitropolitului, de aci sgomotul, care, dus până la Moldova, crescuse mergând întocmai ca și Faima.*

Că Turcii au stat la Mitropolitul, adică în chiliile călugărilor, putem afirma și noi cu documentul No. 2975 din 1848 „Acte și Documente Tom. V, care arată că între cheltuelile făcute cu prilejul bairamului la Pașa dela Mitropolie s'a cheltuit 300 lei plata unei bande de lăutari pentru 4 zile.

Cu privire la Patriarhie putem adăoga că din anul 1933 a început să se refacă interiorul bisericii, zidită pe colina, care în istoria contemporană a fost ceeace colina Capitoliului a fost pentru bătrâna Roma.

In ziua de 15 Iunie 1933 au fost pogorîte toate icoanele, s'au scos stranele, policandrele, candelele scumpe.

Moaștele Sfântului Dumitru, au fost de asemenea mutate în paraclis, iar meșterii zidari, urcați pe schele nalte, mai sus de catapeteazmă, au început să dea jos cu dalta și ciocanul tencuelele de pe pereți, fără a ține seamă de zugrăveala de pe dânșii.

Acum vr'o 20 ani, s'a mai încercat ca să se împrospăteze zugrăveala interioară a bisericei. Dar, fie că această zugrăveală fusese făcută fără meșteșug, fie că meșterii de acum douăzeci de ani au greșit, preferând o soluție prea acidă. Fapt este ca spălându-se atunci pereții a fost atăcați și s'au pătat picturile.

Comisiunea istorică din 1933, prezidată de d-l Profesor Nicolae Iorga și din care făcea parte și Patriarhul, a fost de părere că paguba nu e prea mare. Greșeala de acum 20 ani, a distrus — adevărat — întreaga frescă, dar picturile vechi, lucrate de pitarul Nicolae Teodorescu care era și pictor, nu prea avea valoare artistică și nici istorică.

Mitropolia fost pictată de pitarul Nicolae Teodo-

rescu s'a făcut pe timpul Locotenenței Domnești și după detronarea lui Alexandru Ioan I Cuza, puțin 'nainte de a sosi în țară Vodă Carol I făcându-se atunci și oarecari modificări, arhitectonice, astupându-se unele ferestre deschizându-se altele.

Era pe acea vreme o epocă de tranziție între epoca Bizantină și epoca Renașterii.

Vechiul Palat al Patriarhiei

Pentru acest motiv biserica a fost pictată în stil decadent.

Mitropolia va fi refăcută așa cum a fost clădită. Se vor redeschide ferestrele vechi.

Deasemenea vor fi date jos toate tencuelele cari-s coscovite.

Tot ce s'a lucrat sub influența catolică va fi refăcută în stil Bizantin, astfel cum sunt vechile noastre biserici. Vitraerile, pe cari sunt picturi în stil catolic vor fi deasemeni scoase.

Probabil că va rămâne nemodificat numai pridvorul.

Deasemenea se va dărâma loja corului spre a scoate la iveală portretele vechilor ctitori, cari au fost acope-

rite de acest adaos făcut mai târziu ; pentru care se va găsi alt loc.

Tâmpla va rămâne, deocamdată, așa cum este, nefiind suficiente fonduri disponibile.

Biserica va fi înfrumusețată și pe din afară.

Picturile interioare, în stil Bizantin se spunea că vor fi executate de un grup de șease valoroși pictori ai

Clopotnița Patriarhiei făcută de Vodă Constantin Brâncoveanu. Singura care prin stăruința d-lui Profesor Iorga a rămas neatinsă, chiliile călugărilor din preajma sa, au fost dărâmate. Trece pe lângă clopotniță trăsura Regală.

noștri, d-nii Verona, Belizarie, Artachino, Costin Petrescu, Ioanid Ioan și Norocea.

Mobilierul va fi și el din nou lucrat de dalta sculptorului Dima.

Artiștii se vor inspira după cum am spus din arta Bizantină atonistică adică de stilul bisericilor dela Monastirile Muntelui Athos.

Această modificare a Mitropoliei conform tradițiilor noastre religioase, se face în urma unei dorințe exprimate de Patriarh fiind și M. S. Regele Carol II-lea de această părere.

Este probabil că mobilierul vechi și parte din icoane și candele să fie dăruite altor biserici din țară.

Să vedem de cine a fost zidită această biserică deși am arătat la începutul scrierii noastre puțin din cele

Sculptură de D. IORDĂNESCU

dovedite : La Mitoropolie există două condici foarte interesante cari vorbesc despre trecutul ei.

In condica No. 2 sunt două hrisoave, unul din 4 Iunie 1668 dat de Radu Vodă Leon și al doilea din 4 Ianuarie 1672 dat tot din București de Antonie Vodă prin care se hotărăște întinderea locului din București ; a nouei Mitropolii care a fost zidită de Constantin Vodă Șerban între anii 1654—1655.

Deci Mitropolia are acum 300 ani.

Tot aci trebue să mai notăm că acum 301 ani, adică

cu un an înainte de a se clădi Mitropolia, colina — care a ajuns istorică, era pe acea vreme acoperită de vii, iar în apropierea ei, era *Heleșteul Șerban Vodă* cam pe unde azi este biserica Sf. Nicolae Vlădică din Bulev. Maria și care ținea până sub poalele dealului Fabricii de chibrituri. Se întindea apoi spre drumul Giurgiului în apropierea dealului Trocadero pe care azi se află Muzeul Militar, împreunându-se și cu lacul Filaret.

Până mai anii trecuți, înainte de 1906 se vedea cum lacul din câmpia Gramont (fost lacul Șerban Vodă) se lega cu Lacul Filaret prin lacul zis a lui Bozianu, azi în locui, clădiri.

Biserica Sft. Gheorghe Nou zidită la 1690 și hanul.

Această legare se făcea printr'un tunel pe sub strada 11 Iunie.

Patriarhia s'a zugrăvit din nou numai de doi pictori, ceilalți s'au retras : de pictorul Belizare și pictorul Ionel Ioanid un mare artist, plin de talent în pictura bisericească Bizantină, va rămâne în veci numele lui legat de acest sfânt locaș (a se vedea turla Patriarhiei cu chipul Maichii Domnului și împrejurimile ei, apoi cele două turle mai mici dela intrarea în Biserică. A mai pictat și Bis. dela Mărăști ș. a.

Biserica Sf. Gheorghe Nou : Este zidită la 1690 de Constantin Brâncoveanu. Iată ce găsim despre târnosirea acestei biserici :

Deși se afla drept în mijlocul Capitalei, biserica construită de Antonie Vodă din Popești era mică, săracă și întunecoasă. Fusese Vodă Anton bărbat evlavios, dar sgârcit, și când făcea daruri, chiar lui Dumnezeu, deschidea punga dela chimir ca un om socotit ce era.

Dar Antonie Vodă era bunicul Doamnei Maria Brâncoveanu, și la Curtea acesteia banii curgeau gârlă. Când se puse deci Doamna pe capul soțului său să pre-

Biserica Sf. Gheorghe Nou de azi.

facă biserica bunicului, apoi ceru să facă un lăcaș frumos și bogat, să-i meargă vestea în țară și peste hotare.

Constantin Brâncoveanu dărâmă biserica până în temelii, deschise comornicul Vistieriei sale și porunci să se zidească un nou lăcaș de închinăciune, care să rămâe ca o podoabă a Bucureștilor.

După vre-o 6 ani, în primăvara anului 1707, minunea era gata. Dar ce minune!

„Au stricat și au sfărâmat acea mică și întunecoasă biserică", „zice-vei logofătul Radu Grecianu și den temelie au zidit-o mare și prea frumoasă, care pot zice că asămenea ei rar se poate afla în lume". Precum

spunea Paul din Alep că palat ca al boerilor din Hierești „doar în Franța dacă s'o mai afla", astfel o biserică ca Sfântul Gheorghe n'avea, pentru Grecianu, asemănare pe lume !

Biserica de azi, cu turnul ei uriaș, fără Brâncovenescu-i pridvor, văruită, e urâtă. Dar o vechie stampă dinainte de focul din 1847, și dinainte de cutremurul din 1802, ne-o arată totuși, nu ca a opta minune din lume, dar ca un acceptabil monument arhitectonic.

Era Sfântul Gheorghe o minune fiindcă nu prea eșiau Românii noștri din țară ? — deși aveau și înlăuntru granițelor pe atunci Curtea de Argeș, Trei Erarhi și pridvorul dela Horez — sau era o minune fiindcă vel logofătul Grecianu era cronicarul oficial al prea slăvitului Domn Constantin Basarab Brâncoveanu ?

Cum o fi, lumea se minună, lui Vodă nu-i păru rău de galbenii cheltuiți, iar Doamnei Mariei i se muiau ochii gândindu-se la răposatul ei bunic.

De acum nu mai rămânea decât să fie târnosită biserica, să fie sfințită. Dar cui să încredințeze Vodă slujba aceasta ? O biserică „cum rar se poate afla în lume" să fie târnosită de un Român, cât de față bisericească o fi el ? E o veche slăbiciune etnică de-a noastră de-a crede că ce vine de peste hotare e mai de soi de cât ce se află înlăuntru lor. Așa dar Mitropolitul Ungro-Vlahiei nu fu socotit vrednic de-a târnosi biserica cea nouă, și Vodă Brâncoveanu trimise tocmai la Ierusalim să roage pe Prea Fericitul Patriarh Kir Hrisant dela Sfântul Mormânt să vină la București pentru a-și da înalta binecuvântare mânăstirei Sfântului Gheorghe.

Acesta, dintr'o întâmplare, se afla „învârtejit în Țarigrad" așa încât drumul nefiind prea lung, el „s'a sculat și a venit aici în țară".

Aflând Domnul de venirea Sfinției Sale, numai decât a gătit careta domnească și-a trimis-o la Dunăre cu alai de Seimeni, cu pitarul cel mare în frunte și cu postelnicul al doilea în coadă, de-au adus cu toții pe Inalt Prea Sfântul până la București. Iar când a fost să intre în Capitală i-au eșit înainte toți Egumenii, toți preoții orașului, și l-au dus cu frumos alai, cu cântări, cu clopote, până la sfânta mânăstire.

Acolo făcuse Vodă, odată cu biserica, un măreț palat menit să găzduiască înaltele fețe bisericești. In acea luxoasă locuință se odihni Kir Hrisant peste noapte de oboseala drumului ce făcuse, iar a doua zi dimineața, urcându-se din nou în careta domnească, se duse la curte să se închine lui Vodă. După ce mândrul Brâncoveanu sărută mâna pazniculuí Sfântului Mormânt, acesta îi dete patriarhala sa binecuvântare, și

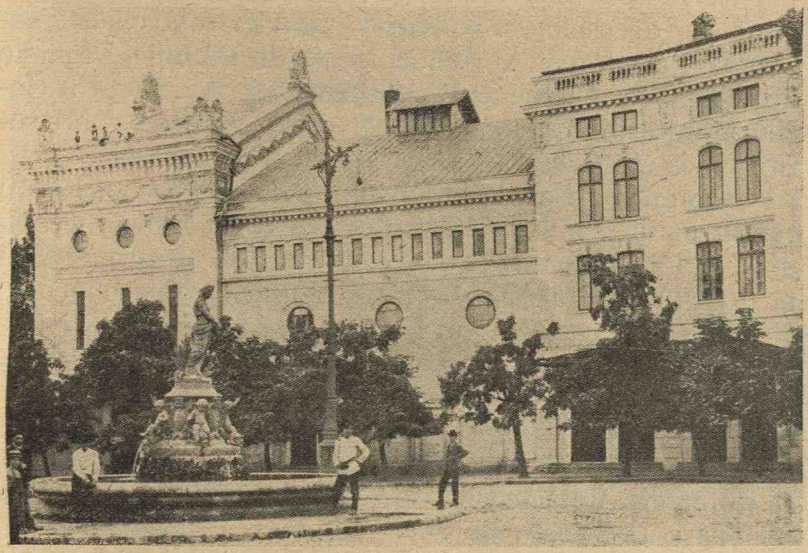

Opera Română, fost casele Maican, fost Tribunalul de Ilfov; fost Teatrul Leon Popescu, fost Teatrul Liric. In stânga se vede locul de scenă, aici a fost Ateneul Român, înainte de a fi mutat în clădirea sa din Calea Victoriei.

apoi puseră amândoi la cale ceremonia și data târnosirei.

Era în Mai.

Zugrăveala bisericii mai avea nevoie de câteva adăogiri, de oarecare „retușe", și nici lemnăria stranelor nu era cioplită până la una. Se hotărî deci amânarea târnosirei până peste o lună. Ea se va face de ziua Sfinților Apostoli Petre și Pavăl, la 29 Iunie.

Kir Hrisant se întoarse la mânăstire să vadă de cele sfinte, iar Vodă Constantin rămase la curte să îngrijească de cele politicești.

De altfel mânăstirea aceasta era dela început în-

chinată Sfântului Mormânt, ceiace însemna că toate veniturile ei treceau depe malurile Dâmboviței pe ale Iordanului. Așa încât Patriarhul Hrisant (sau Chrisant, o veche cunoștință de-a Brâncoveanului, care-l ajutase și la o călătorie de studiu ce făcuse acesta la Paris) venea numai să consfințească o vechie stare de fapt.

Ca vârtejul apelor, vremea trecea repede.

Se făcu și ziua cea mare — 29 Iunie !

adunase, decum se revărsaseră zorile, tot soborul arhieresc : Ilarion și Antim, Episcopi de Râmnic, Dionisie din Târnova, Clement din Adrianopol, Axintie din Sofia, Maxim din Ierapol, Neofit din Sevastios și Mitrofan Nisis și Macarie Varnis, aproape toți greci.

Cam pe la ceasul 8 dimineața vel postelnicul Ștefan Cantacuzino, vărul Voevodului, sosi la mânăstire cu două frumoase carete domnești „ca să proscolisească pe Prea Fericitul Patriarh împreună cu tot soborul". Brâncoveanu trimitea lui Hrisant o cruce în dar „foarte frumoasă și de mare preț, fiind de aur și cu pietre scumpe lucrată.

Se porniră apoi cu toții la Curte (la vechia curte domnească din piața Sf. Anton) cu o mulțime de preoți și egumenii, îmbrăcați în prea bogate veșminte, și împreunându-se acolo cu Vodă, cu curtenii și cu slujitorimea, coborî apoi mărețul alai scările de marmoră ale palatului și merse în biserica domnească să ridice Sfintele Moaște, pentru a le duce la mânăstire, unde urmau să fie așezate.

Intâi venea gloata de norod și de slujitorime, apoi boerimea, cea mică întâi și cea mare pe urmă, apoi egumenii, călugării șipreoții și mai pe urmă arhiereii, cei mai sus arătați. După ei urma prea fericitul Patriarh, care cu mare evlavie purta Sfintele Moaște pe cap, iar după dânsul Măria Sa Vodă Constantin Brâncoveanu cu toți Coconii lui, chiar Mateiaș care n'avea decât cinci ani, împodobiți cu toții atât de domnește, cât se mira lumea văzându-i trecând.

Zece pași în urmă, nimeni. Apoi umbla mândru marele Cămăraș Iordachi Cretulescu, ginerile Domnului, care de-alungul drumului împărția orți (bani) la prostime și la sărăcime.

Alți zece pași.

Singură, pe jos ca ceilalți, puțin obosită, puțin îmbătrânită, modestă, cucernică — Doamna ! Doamna Maria Brâncoveanu, soția ctitorului de azi, nepoata ctitorului de ieri, martira de mâine !

Și în urma ei, drăgălașe și zâmbitoare, Domnițele : Stanca, văduva lui Radu Beizadea, Elinca lui Șerban Grecianu, Safta lui Crețulescu, Anca lui Nicolae Rosetti, Conte al Sfântului Imperiu, și apoi cele două pe atunci încă nemăritate, Bălașa și Smaragda.

In urma Doamnei și a Domnițelor, umblau jupânesele boierilor și fetele din casă. Când capul alaiului intra în biserica Sfântul Gheorghe, coada lui abia eșea din biserica domnească.

Clopotele orașelor tăcură de odată toate, și numai acel din turnul cel mare al Sfântului Gheorghe dăngănea minunatul lui sunet : Braan-coo-vaa-nuu !!

Voevodul se așeză în strana domnească, având de-a dreapta lui toate fețele bisericești. In rând cu clerul nu stătea decât marele vistiernic și medicul curții, contele Bartholomeu Ferrati. La stânga Domnului, îmbrăcat cu caftan, se ținea vel spătarul cu spada Domnului pe umăr și cu buzduganul în mâna stângă. După el venea marele postelnic, cel cu toiagul de argint, și cei 12 postelnici, toți băeți tineri, dar de neam mare. In-sfârșit, după rang, boerii veliți : vornicul, logofătul, clucerul, postelnicul, paharnicul, stolnicul, comisul, slugerul, medelnicerul, serdarul, pitarul, cămărașul, aga și armașul. Coconii domnești stăteau la capătul stranei, și în colț, lângă ei, venea corul psalților. Doamna, Domnițele și jupânesele stăteau în stranele din stânga, iar boerinașii și negustorimea în spatele măririlor și în pronaosul bisericii, câți apucară să mai încapă. Prostimea afară... ca și astăzi !!

Patriarhul Hrisant intră în altar, singur.

Momentul era foarte solemn.

Inalt Prea Sfântul așeză Sfintele Moaște pe Sfântul Pristol, apoi ieșind din nou în biserică, întâmpinat de tot soborul arhieresc, un diacon din cei mai mărunți îi spuse : „Bine cuvântează-ne Doamne !“. Iar Patriarhul răspunse cu glas blând : „Lăudată fie Impărăția

Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și 'n vecii vecilor, Amin !".

Indată după aceasta începu Sfânta Liturghie, ascultată în genunchii, și fiecare stih pe care-l începea Patriarhul era repetat de fiecare Arhiereu în parte, pe Românește, pe Grecește, pe Slovenește și pe Arăbește.

Urmă apoi slujba târnosirei, cântecele corului, împărtășirea, și însfârșit, după o ultimă bine cuvântare colectivă a Patriarhului, acesta trecu din nou în altar spre a-și depune odăjdiile.

Domnul îl așteptă în mijlocul bisericii, în picioare și porniră apoi cu toții, cu aceiaș rânduială cu care veniseră.

Dar n'au mers departe. In curtea mânăstirii chiar, în casele patriarhiești, vru Domnul să ospăteze cinstita adunare.

„Toți Arhiereii și toată boerimea la masă șezând" scrie în cronica sa vel logofătul Grecianu : „Măria Sa Vodă slavă și mulțumită veșnicului Dumnezeu au dat, carele l-au învrednicit de-au săvârșit și au sfințit această pomenită, sfântă minunată și prea frumoasă mânăstire a marelui mucenic și de multe minuni făcător Gheorghe !".

Urmează darurile, cum știa să le facă bogatul Altan-Bey : covoare persane, vase de argint, galbeni în năframe cusute cu fir de aur.

Și în timpul acesta clopotul mânăstirei dăngănea fără încetare minunatul său sunet : Braan-cooo-vaaanuuu !

De-așa vremi se 'nvredniciră cronicarii și rapsozii !

Veacul nostru ni-l umplură saltimbacii și Irozii...

Biserica Caimata a fost zidită de Nicolae Ceaușul în anul 1732. Cu prilejul deschiderii bulevardului Carol, primar fiind Pache Protopopescu în anul 1892 a fost dărâmată. Se afla cam în fața Bis. Armenești. Azi aflat pe locul ei, Societatea *Peleșul și Vârful cu dor.*

Cu privire la Bis. Caimata avem următorul document : *Agia Capitalei.*

După neadormita privighere și îngrijirea ce apururea are luată Agia asupra oamenilor celor turburători liniștei obștesci, încredințându-se că oare-cine

puind pe preoți, dela bisericile Caimata, Sfinți și Popa Rusu prin dare de parole, au pus de au tras clopotele dela aceaste biserice. Mercuri la 6 ale acestia pe la o vreme nepotrivită adică pe la 5 ceasuri trecute evropienesci după amiază, și bănuind că aceasta poate să se fi făcut, pentru vr'un scop rău a căutat în tot chipul a se descoperi acel om când și dovedind pe un Scarlat Garabet Armeanul l-a ridicat îndată la arest și luându-l în cuviincioasa cercetare prin tacrirul ce a dat, deși nu'și tăgăduiesce urmarea sa cu darea adică cu câte o jumătate sfinții pe la preoții acelor biserici, de a trage clopotele dar spre îndreptare-și arată că aceasta n'ar fi urmat-o pentru vre-un alt, de cât numai că el fiind în slujbă ca tâlmaci la Nisit-Pașa și perindu-se de acolo un ceasornic, după îndemnul ce i-ar fi dat o femee, a pus de au tras clopotele ca să se dovedească ceasornicul. După a căruia dar arătare și descoperirea ființei adevărului, vrând agia a face întrebare și acelor preoți, s'a stavilit din pricină căci câteși trei, din porunca Preasfinției Sale părintelui Mitropolitul s'au aridicatără sub arestul de acolo, tot pentru acest sfârșit și așa cum rămâind că agia prin într'adins amploiat din parte-i să meargă chiar acolo a le face întrebare, dacă clopotele pentru acea pagubă, făcând și vre-un fel de slujbă sau că le-a spus într'alt chip.

Resultatul ce se va lua, cu al doilea raport se va da în cunoștința cinstitului Departament — iar acum de întâmplare și spre sciință îi face numai cu plecăciune cunoscut, până când el se ține tot la arest.

Pentru șeful Agiei, *Andrei Anestinescu.*

„Vezi Arh. M. nterne, Dos. No. 157".

Biserica Enii. Este făcută de Pană Logofătul Negoescu, frate cu Mariea Doamna, soția lui Constantin Brâncoveanu. Este zidită în 1724. Locul dela Bis. Enii până la Bis. dintr'o zi, mai zisă și Macedoneană era a lui Antonie Vodă dela Popești.

Dela Bis. Enii la Bis. Dintr'o zi se afla strada Pălărierilor numită astfel că era ca firmă o pălărie colosală (spune unchiul d-lui dr. dentist *Rudolf Hazenmaier,* str. Eroului 10 Loco).

Mânăstirea Văcărești. Fiind ofițer în garnizoana București și după cum era porunca în acea vreme, că paza închisorilor să se facă cu soldații regimentelor până în anul 1928, când s'a înființat un corp special de paza deținuților, (din porunca d-lui Stelian Popescu directorul ziarului „Universul" fost în acea vreme Ministru al Justiției), am făcut gardă în mai multe rânduri la acest penitenciar.

Cum a fost Gara de Nord până la anul 1930.

Clădirea bisericii a fost începută în 1716 de Nicolae Mavrocordat, în vremea primei sale domnii. A fost terminată abia după 6 ani, în cursul celei de a doua domnie tot a acestui domn fanariot.

Este o construcție puternică și bogată în amănunte arhitectonice ; d-l Profesor Nicolae Iorga în scrierea d-sale : „Sate și mânăstiri din România" spune, că nici odată din vremea lui Neagoe Basarab nu s'au întrebuințat atât material și s'au dat atâtea silințe spre a împodobi o biserică, mai mult ca Văcărești ; de aceea ea a și fost declarată monument istoric.

De cum faci primul pas, în dreapta pridvorului sprijinit pe 10 coloane se află două lezpezi de marmoră sculptată ce acoperă mormintele lui Iov, arhidiacon al Sf. Mormânt, egumenul acestei sfinte mânăstiri Văcărești și pe al postelnicului Dumitrache zis Balasachi, la partea stângă a pridvorului.

Pe lespeda de marmoră se poate citi următoarele : *cripta funerară a lui Barbu Văcărescu, venerabil ales al națiunii și judecător înțelept al poporului, care trăind în glorie, a murit în străinătate.*

„Mult a suferit ca conducător, aceasta fiind răsplata patriotismului său, iar soția lui Ruxandra Rosetti în amintirea neamului a zidit această lespede de mormânt cu lacrimi înduioșătoare — 1775, Mai 2".

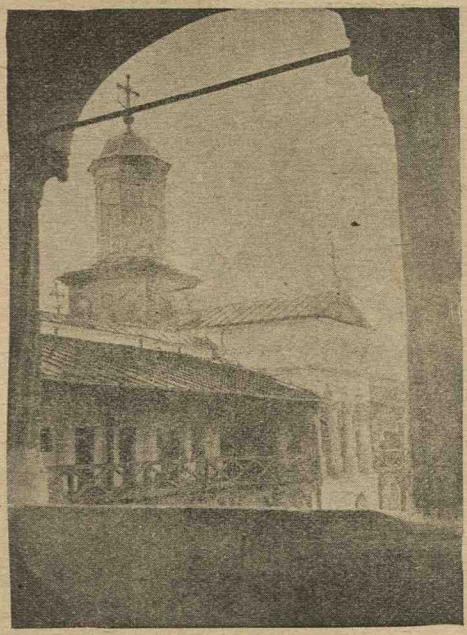

Mânăstirea Văcărești, paraclisul făcut de Constantin Mavrocordat.

Când să intri în biserică ți se înfățișează doi lei ce susțin un chenar terminat cu stema Mavrocordaților sub care se află pisania bisericii.

„Această sfântă și Dumnezeiască mânăstire întru care se prea slăvește prea sfânta de viață făcătoaare și de o ființă „Troiță", ziditu-s'au din temelia ei de prea luminatul, prea înțeleptul și blagoslovitul Domn Nicolae Mavrocordat Voevod carele după darul cel Dumnezeesc mutându-se din domnia Țării Moldove în scaunul domniei Țării Românești dintru năstavul Sfintei Troiți au început fiind leatu 7221 punând temeliile și zidind

până la un loc : are apoi date judecățile lui Dumnezeu, cele nepricepute la oameni; fiind pe acele vremuri război între împărații și răzmeriți în țară s'au întâmplat de l-au luat oștile împărăției Nemților cu toată luminata casă a Măriei Sale și l-au dus de l-au ținut în Ardeal până ce s'au împăcat împărățiile, iar după ce cu ajutorul Sfintei Troițe, l'au trimes de acolo cu multă cinste ; trecând și pe aci prin țară, au sosit cu

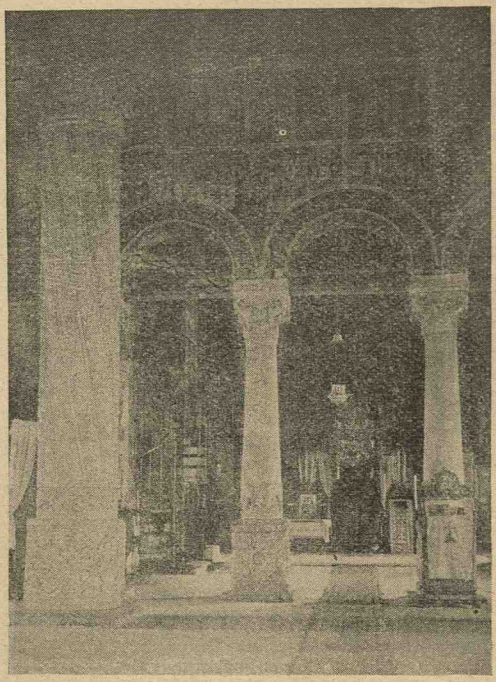

Interiorul Mânăstirei Văcărești zidită de Nicolae Mavrocordat.

pace și cu cinste de către împărății luminate acasă la Măria Sa. Și neopestindu-se multă vreme din pronia Dumnezeiască l'au cinstit împărăția, iar, în scaunul domniei Țării Românești și ajungând aici cu pace la leatul 7227 îndată, iar s'au apucat lucrarea mânăstirii, după râvna Domniei Sale cea Dumnezeească, înfrumusețând-o cu toate podoabele bisericești pe din lăuntru întru mărirea și lauda Sfintei Troițe, pentru vecinica pomenire a Măriei Sale Ispravnic mare fiind dumnealui Manolache Vel Clucer I. Matei biv. Vel. căpitan, și s'au isprăvit tot de

lucru în luna lui Septembrie fiind leatul de la zidirea lumii 7231, iar dela naşterea lui Hristos 1722.

Intrat în biserică se văd pictaţi împreună cu ctitorul ei Nicolae Mavrocordat care ţine mâna dreaptă la brâu şi cea stângă biserica, toţi membri familiei lui. Doamna Smaranda a treia soţie şi copii născuţi din căsătoriile cu celelalte soţii.

Tot aci se mai văd coloane sculptate în piatră care susţin bolţile pronaosului, deasaupra clădirii ridicându-se patru mari turnuri, cel din urmă a fost luat de comisia monumentelor istorice pentru reparaţii din cauză că ameninţa să cadă, dar starea lui nu a mai dat posibilitate să fie readus la loc.

In mijlocul bisericii, de cum intri în partea dreaptă se vede pe o lespedă de piatră sculptată stema Mavrocordaţilor, zimbrul Moldovei, vulturul Valahiei şi o inscripţie.

In altar se afla multe lucruri scumpe, spunea grefierul Stănescu mai în urmă directorul temniţei Doftana, dar în urma poruncilor primite dela ministerul Cultelor, au fost ridicate.

Eşit din biserică şi privind pe zidul din partea de sus, se poate vedea un cadran solar făcut la 8 Septembrie 1888 de colonelul Maican (faimosul colonel care se spune că în vremea războiului din 1877-78 ar fi făcut multe hoţii cu muniţia Artileriei.

In fundul altarului despărţit prin curtea ce înconjură biserica în faţa unui puţ cu roată se află Paraclisul.

Documentele ne spun că acest Paraclis a fost zidit în anul 1736 de Constantin fiul lui Nicolae Mavrocordat.

Bis. Spirea Vechi, aşezată pe strada Uranus. Inainte vreme locul din preajma bisericii făcea parte din întinsa vie a Domnului Ipsilant care-şi făcuse palat, unde azi este Arsenalul Armatei. Palatul arzând, a luat numirea palatul dela Curtea Arsă.

Până la 1928 era o bisericuţă mică, unde în fiecare an, după războiul din 1877-78, Măria Sa Carol I, venea de asista la slujba religioasă şi parada ce se făcea în ziua de 28 Noembrie, ziua luării Plevnei.

Biserica din cauza bătrâneții ajunsă în stare de ruină, preotul Ionescu, parohul Bisericii și cu epitropul Andrei Ionescu, au dărâmat-o construind alta din obolul credincioșilor.

Biserica „Sfinții Apostoli" s'a numit cu mult înainte *„a Arhimandritului"*, iar înainte de Matei Basarab se numea *„Mânăstirea Târnovului"*.

Nu se cunoaște cine a fost cel dintâi întemeetor al acestei biserici tot ce se știe însă, e că pela începutul secolului al XVII-lea, exista în locul bisericei de astăzi o biserică de lemn, foarte modestă.

Pela jumătatea secolului al VII-lea, la 1633, Matei Basarab, în iubirea ce o avea pentru lăcașurile lui Dumnezeu, a dat jos biserica de lemn, și în locul ei a făcut una de piatră, care este și astăzi. Pela 1715, Ștefan Vodă Cantacuzino a reparat această biserică. a zugrăvit-o și i-a făcut și o clopotniță.

Biserica „Sfinții Apostoli" a fost închinată mânăstirei Stavronichita dela Muntele Atos. Avea ca avere moșiile Jugureni, dată de Constantin Dudescu, Gostilele și Colentina, dată danie de Constantin Brâncoveanu.

Biserica se află în localitatea numită *„Mahalaua Dudescu"*.

Ctitorii zugrăviți într'însa sunt : Șerban Cantacuzino Voivod cu soția sa Doamna Păuna, Matei Basarab cu soția să Doamna Elena, părinții și doi frați ai lui Ștefan Cantacuzino, anume Constantin Cantacuzino, și soția sa Safta, (părinți) și Iordache și Matei Cantacuzino (frați).

In curtea bisericii erau mai multe clădiri cu două etaje, în care mult timp a fost Liceul Matei Basarab până la anul 1885.

La această biserică a fost îngropat în 1664, copilul lui Grigore Vodă Ghica care a murit de o boală nemai auzită și văzută, sărind în sus și nechezând întocmai ca și caii.

In tinda bisericei se află o piatră mormântală cu inscripția lui N. Grigore Șuțu din 1851, care este foarte bine conservată. In curtea bisericei se află și mormântul lui Petru Mavromilache, din familia marilor eroi ce au

luptat pentru independența Grecilor la 1821; el are și o coloană de piatră.

Tot în curtea bisericei se mai află și mormântul familiei Dudeștilor, cu o inscripție în Grecește, care în traducere sună astfel :

„Mormântul ce-l privești, ascunde corpurile neamului Dudeștilor răposați, ale căror suflete au zburat la cer :

Cuprinde pe Antioh, bărbatul celebru, virtuos, pe Maria ce a fost soția gloriosului Boer Cantemir, cu ceva mai înainte pe Nicolae, și pe soția sa, care era podoaba blândeței ; iar din copii pe Smaranda și pe Andornic, pe cari Dumnezeule iartă-i, pentru ca ne încercați să se mântuiască, 1787 Iunie 23".

Astăzi acestei biserici i s'a făcut turla din nou, cum și alte îmbunătățiri.

Bis. Sf. Nicolae Prund azi nu mai este, se afla lângă Azilul Doamnei Bălașa, comunica cu calea Rahovei printr'o ulicioară. Lângă ea se afla odată vestitul han al lui Golescu, azi este casa Nimerscherer.

Bis. Sf. Spiridon cel nou, zidită de Scarlat Ghica în 1765, aflată pe calea Șerban Vodă. Este lucrată în stil gotic. Aci s'au îngropat domnii fanarioți: Hangherliu, Șuțu.

Bis. Foișor, zidită în 1718 de către Nicolae Mavrocordat. Se află în apropiere de mânăstirea Văcărești (azi temniță) în partea stângă a Dâmboviței.

Lângă această biserică era haremul (palatul) Doamnei lui Nicolae Mavrocordat, care printr'un pălimar (coridor) lung ca un foișor legau palatul Domnesc a lui Vodă așezat în Mânăstirea Văcărești cu palatul Doamnei.

Colonelul Papaazoglu, părintele d-lui general Papazoglu, comand. garnizoanei București ne spune că acel coridor era așezat pe mulții stâlpi, avea ferestre de amândouă laturile, trecea peste lunci, grădinii și chiar peste apa Dâmboviței, cale de o jumătate oră. De atunci s'a numit și mahalaua Foișor.

Bis. Gorgani. E zidită înainte de 1692, se află între apa Dâmbovița (azi str. Imprimeriei și Bulev. Elisabeta, în fața liceului Gh. Lazăr.

Spătarul care a făcut biserica, avea numele de Gor-

gan, iar ca prasnic a orânduit numele Sf. Ilie. Se zice că pe acea vreme ca Domn era Leon Vodă — sigur însă nu se știe.

Bis. Schitu Măgureanu zidită în dealul Cișmigiului în apropiere de Fântâna Boului din str. Popa Tatu. Este făcută în vremea lui Racoviță Vodă de un oarecare Măgureanu. Această biserică a fost la început schit de maici.

Bis. Doamna Bălașa este făcută în 1751 de familia Brâncoveanu. Odată aci era *Prundul Dâmboviței* și *Ciutăria Domnească* (livadă). In preajma bis. se afla școala primară de băeți, și se găsea în partea de est. Aci am învățat și eu; am avut de profesor pe preotul Ion Ionescu, mai târziu Episcop, apoi pe vestitul tenor Bărcănescu.

Biserica Sf. Spiridon Vechiu. Reclădită din zid la 1747 de Constantin Nicolae Mavrocordat se află pe malul drept al Dâmboviței în fața clădirii lăsată în paragină a Senatului sau mai bine spus lângă Tir și Teatrul Regina Maria a soților Bulandra, Maximilian ș. a.

Ca să intri în acest locaș sfânt, fără turle, fără clopotniță, dar cu artistica răsucire a stâlpilor de piatră al pridvorului, mânjiți însă urât, ca și pisania dela intrare, cu groasă vopsea de ulei, silit ești să cobori, în loc să urci, cinci trepte, atât de mult s'a înălțat pământul în jurul vechii biserici. S'au îngropat pe acelaș loc îngust atâția morți din străvechi timpuri până la *1879, când s'a oprit înmormântarea în jurul bisericilor,* încât cosciugele răposaților, osămintele lor, florile, cununile depuse pe morminte de cei ce aveau să fie îngropați la rândul lor în acelaș loc de odihnă, apoi pietrele amintitoare, crucile intrate pe încetul, prin propria lor greutate, în pământul umed răscolit, dispărute sub buruienele crescute peste gropile uitate, au umflat tot mai tare pământul, înălțându-l astfel, încât și morții au început la rândul lor, să îngroape vechia biserică.

Și, privind cât de înalți sânt cei doi plopi din față rămași din alte vremuri, cu câtă viață cresc văzând cu ochii buruenele hrănite de pământul săturat de cadavre, ai impresia că vezi cum se afundă în pământ străvechea clădire părăsită de cei vii, atrasă, înghițită de morții uitați ce'și răsbună.

Incă ceva mai mult : cu începerea clădirei Senatului, se svonise că va fi dărâmată pentru că împiedică trecerea ; glasul d-lui profesor Iorga a avut mare răsunet căci târnăcoapele municipiului au rămas locului ne îndrăsnind a sări asupra Sf. locaș.

Biserica Sf. Ecaterina. Se afla în secolul XVI afară din București, pe drumul numit al Giurgiului în poalele dealului viilor, unde mai târziu s'a zidit Patriarhia de azi. In vasta ei grădină se află construită Școala normală de învățători „Gârboviceanu".

Biserica Sfântului Elefterie zidită după 1748 de Mitropolitul Neofit.

Doamna lui Alexandru Vodă Ipsilant. Ecaterina

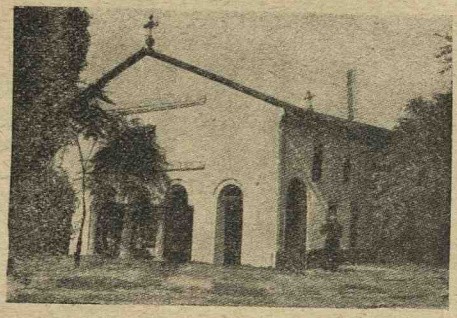

Biserica Sf. Spiridon Vechi din str. Apolodor în față avea casa Bibescu, pe lângă care trecea Dâmbovicioara.

născută Moruzzi, venea adesea ziua și noaptea la această biserică ca să se recreeze în acea poetică localitate.

Aci a dat înainte de 1781 Vornicul Filipescu un mare prânz urmat de bal, lui Alexandru Ipsilant și lucru rar pe atunci, s'a dat și focuri de artificii.

Biserica Olteni din mahalaua cu acelaș nume făcută la 1696 din lemn, iar la 1722 s'a zidit, și înfrumusețat de către enoriași și mahalagii, puind și cărând cărămizile la temelie atât de bărbații cât și de jupânesele lor. In 1821 a ars și a fost dărâmată, când Arnăuții lui Bimbașa-Sava, închiși în biserică s'au bătut cu Turcii.

Mahalagii au reparat-o. Pădurile cele mari ale Bucureștiului se întindea în acea vreme până la marginea curții bisericii.

Biserica Sfântul Ioan-cel-Mare. Zidită de ginerele lui Preda Buzescu numit Andrei Vistierul, la finele

secolului XVI. La 1712 Brâncoveanu vizitând-o și văzând starea de plâns în care se afla, o dărâmă și o face din nou. Azi pe locul său se află clădit Casa de Depuneri.

Biserica Măgureanul zidită la 1686 de Șerban Vodă Cantacuzino.

La 1761 fiind reparată de un oarecare Măgureanu, ia rămas numele de bis. Măgureanu. Azi în locul ei se află marea clădire a Societății Clădirea Românească. In preajma ei, era școala grecească.

Biserica Scaunele-vechi zisă a Săpunarilor. Zidită

Biserica Sft. Ioan cel Mare cu hanul; azi Casa de Depunere.

cam la 1611 azi în stare de ruină și lăsată în părăginire, se află pe strada Scaune în spatele farmaciei Spitalului Colțea. Intr'o vreme trecea pe lângă ea gârla Bucureștioara. Aci se aflau Vechile Scaune de carne și pește. Avea eșire și printr'o ulicioară care se vede și azi însă, înfundată.

Biserica Episcopiei Râmnicului. Pe locul unde astăzi se află grădina Episcopiei și Ateneul Român din calea Victoriei ; a fost o biserică mare, cu curte mare, cu palate episcopale înconjurate cu mai multe case și împrejmuită cu zid. Intr'una din aceste mari case, a locuit Grigore Vodă Ghica până la 1822, când fugiră boerii la Brașov iar Domnul la Câmpina.

Colonel Papazoglu spune : In această biserică a fost tras și prințul de Coburg cu statul său major, la venirea Nemților cu coadă (oștirea purta coadă la coifurile lor) la 1785, când fu biruită oștirea Tucească; atunci fugi Mavrogheni peste Dunăre și România fu ocupată de oștirea Austriacă în alianță cu cea Rusească.

In curtea acestui metoh de episcopie s'a sfințit întâiul drapel al oștirei românești la anul 1830, când s'a

Fort Domnesc la începutul secolului trecut.

prezentat pentru prima oară roata (compania) întâi din polcul (regimentul) întâi adusă din Craiova, ca model de oștire regulată a Țării Românești. Această companie de 240 de oameni a fost comandată de praporcicul (sub-locotenent) Grigore Lăcusteanu devenit în urmă colonel.

Sfințirea drapelului s'a făcut față de toată boerimea țărei și cu toți ai obștești adunări.

După ce făcură mișcarea armelor, locțiitorul de mitropolit, episcopul Râmnicului Neofit, împreună cu episcopul Buzăului și al Argeșului, au binecuvântat oștirea și au botezat cu apă sfințită tot frontul roți.

Boerii plini de bucurie, față cu generalul Kiseleff și cu ceilalți ofițeri ruși, i-au îmbrățișat și i-au sărutat urându-le ani norociți și povățuindu-i a se iubi unul pe altul și a fi credincioși drapelului.

In urmă, marele Spătar Alecu Ghica, atunci șeful oștirei a dat un banchet ofițerilor companiei, iar pe soldați găzduindu-i în una din încăperile cazărmei din podul Beilicului (unde se află azi podul de peste râul Dâmbovița din calea Șerban-Vodă, le-a dat masă și câte doi lei gratificație ; ofițerilor le-a plătit leafa pe patru

Biserica Batiștei din str. Batiștei; zidită în 1764 de vătaful Manciu. (Colecția Gion).

luni de zile și a înaintat la gradul de parucic (Locotenent) pe Grigore Lăcusteanu.

După asta compania a fost vizitată în cazarmă mai de toată Capitala, căci ea era compusă din recruți de prin toate județele, aleși din cei ce învățase slujba și din toate regimentele care erau în număr de trei.

Intorcându-se compania în Craiova, a venit acolo și marele Spătar în anul 1831 și a inspectat pe maidanul Brăiloiului un batalion din regimentul 1, ce i s'a prezentat de către generalul *Starov*, instructorul oștirei față și cu Căimacanul Craiovei Alexandru Ghica și cu toată boerimea Craiovei; Spătarul nefiind îmbrăcat încă în uniforma ostășească, ci având numai costumul

boeresc de mare spătar, a primit defilarea acestui batalion comanadat de polcovnicul Manolache Băleanu și de maiorul Alecu Florescu, unchiul fostului mare general Florescu Ioan, ministru de resbel sub domnia Măriei Sale Cuza, și părintele generalului Florescu.

După defilare, marele spătar s'a întors acasă, a chemat bărbierul de i-a ras barba și s'a îmbrăcat în uniformă de general al oștirei Românești.

S'a dat un ordin de zi prin care spătarul a mulțumit

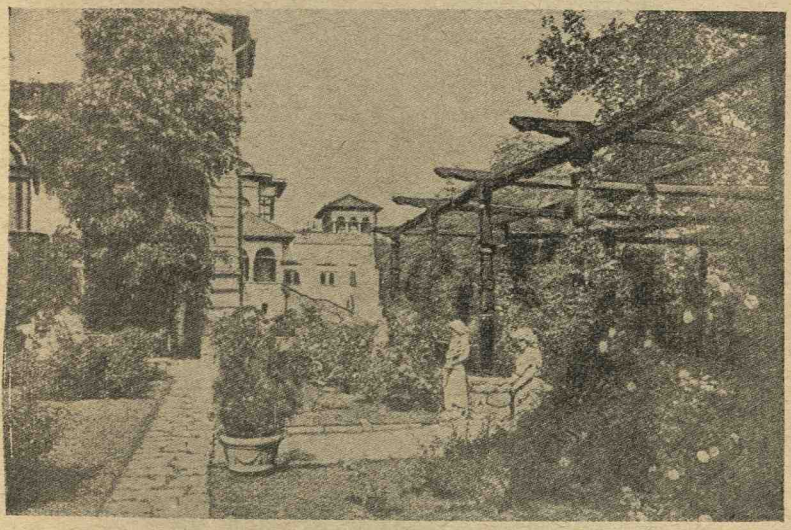

In parcul dela Palatul Cotroceni.

la toată oștirea care se compunea din trei regimente de infanterie comandate întâiul de Băleanu, al doilea de Costache Ghica fratele spătarului, al treilea de maiorul Ioan Solomon.

Mai erau și șase escadroane sub coloneiul Ioan Odobescu, căpitanii erau Costache Filipescu, Scarlat Crețulescu, Enghel, Gigârtu, Teodor Brătianu, Fochianu (fratele lui Bim-Bașa Sava omorît de Turci în 1821).

Mânăstirea Sft. Sava : a fost zidită de Alex. Ipsilant la 1780.

Se afla așezată unde azi se găsește statuia lui Eliad Rădulescu și Mihai Viteazul din Bulevardul Academiei. In chiliile călugărilor acestei mânăstiri a luat ființă *Colegiul Sf. Sava.*

Bis. Icoanei se afla la marginea bălții cu acelaș nume. La început a fost mânăstire de maici. A luat numirea de biserica Icoanei fiind că avea o icoană care făcea minuni.

In curtea acestei mânăstiri a fost spital pentru boli mintale (de nebuni), cum era și la Biserica Pitar Moș.

Biserica Sf. Dumitru sau biserica de jurământ a Vornicului Badea Bălăceanu, făcută în apropiere de

Biserica Sft. Dumitru mai zisă și Biserica de jurământ, din spatele Poștei Centrale, Calea Victoriei.

casa lui. Este refăcută în anul 1689 de Aga C-tin Bălăceanu ginerele lui Șerban Vodă Cantacuzino ucis de Brâncoveanu. Cronicarul spune despre aceasta : Nu mult după gonirea Nemților din București se liniști, totuși orășenii după bătălia Zârnești se duc cel puțin Duminica de se plimba pe ulița care merge dela Poarta de sus a Curții Domnești spre biserica de jurământ ca să vadă dărâmate și făcute una cu pământul casele lui Constantin Aga Bălăceanu și capul acestui boer pricinuitor al tuturor necazurilor din 1688 și 1689, pus în perpeleac unde stete un an de zile, de se duse pomina până

în Moldova Se află așezată în fosta uliță Ișlicarilor, mai apoi Franceză, azi Carol I.

Bărăția sau biserica Catolicilor este făcută de un Italian anume *Del Chiaro* în vremea lui Ștefan Vodă Cantacuzino, cu berat dela Poarta Otomană și de aceia i s'a dat numele de Bărăție, adică document autorizație. Condiția era să nu se ridice turnul înalt. Cu privire tot la Bărăție, *Hurmuzache* cetit de Gion spune: La 1379

Caterina II-a a Rusiei și Iosef II al Germaniei certându-se pe Țările Române (secolul XVIII). *Col. Academiei Române*

Vladislav Basarab Voevodul Țării Românești, Ban al Severinului, Duce al Făgărașului și fiu al marelui Alex.. Basarab, dă din *Arggas* (Argeș), poruncă ca să primească bine pe Episcopul Catolic care vine să sfințească biserica Catolică din Muntenia. Prin aceasta se dovedește că atât Papestașii, cât și Armenii cum și toate celelalte nații stabiliți în România o duceau bine, primind ospitalitatea vremurilor după datinele și putința

celor de atunci. La 1633 Bis. este refăcută de un venețian bogat stabilit în București.

In anul 1670 după alții 1677, biserica se dărâma crezându-se că tot n'a fost făcută solid și se reface în 1776 de Del Chiaro.

Mânăstirea Mărcuța zidită pe la 1587 de către Dan vel Logofătul ; sub domnia lui Mihnea Turcitul. Cine era Dan Vel Logofătul ? un fel de vistiernic, pe vremea lui (ministru de finanțe) — Dan Vistiernicul din vremea aceea lua dijma. Avea deci bogății. Zidind biserica și mânăstirea, și ar fi adus acolo, tot ce reușise să adune pe timpul cât funcționase ca vistier. A înfrumusețat biserica. Dan logofătul doria desigur să fie îngropat acolo, despre aceasta nu avem documente.

Clopotnița și Biserica Mărcuța.

Ceva mai târziu a luat-o Ipsilante sub a lui îngrijire înzestrând-o cu multe moșii și apoi rămase în seama nostenitorilor săi. Tradiția spune că sub mitropolitul Ștefan, biserica a fost dăruită definitiv familiei lui Ipsilante.

Această biserică a mai servit și de azil bolnavilor de boli nervoase.

Exista prin părțile Buzăului până la 1828 un schit

numit *Malamuc* unde se afla o icoană căreia i se creiase faima de făcătoare de minuni. Alienații mintali erau trimiși la Malamuc pentru a se ruga la această icoană.

In graiul simplu al norodului, schitul Malamuc a devenit balamuc. De atunci chiar în limba populară. ospiciul e simplu : balamuc.

La 1828 schitul Malamuc fiind inundat, Icoana făcătoare de minuni a fost mutată la mânăstirea Mărcuța.

Dar odată cu icoana, au venit și bolnavii, cari au umplut curtea mânăstirii.

Clopotnița Bisericei Manea Brutari. din calea Griviței.

Mânăstirea a ținut adăpost acestor bolnavii până la 1925, când au fost mutați în ospiciul cel nou, așezat mai sus de Temnița Văcărești, aproape de hanul Mandravela de pe șoseaua Oltenița.

Biserica Pantelimon. Despre această biserică se vorbește în cuprinsul lucrării ; se spune că aci se mai afla și *lednița domnească*, adică ghieșăria și lemnăria, pe mare întindere de loc slobod pe care Alexandru-Vodă Ghica îl dădea cui vrea să clădească, cu condițiune de a plăti embatic pentru Spitalul săracilor bolnavi.

Bis. Plumbuita clădită de Petru Voevod, completată de Alexandru Vodă Mircea, înainte de Matei Basa-

rab și în sfârșit restaurată în secolul al 19-lea după cutremurul cel mare.

In capitolele lucrării de față se va găsi mai mult vorbindu-se despre această biserică.

Biserica din satul Popești în apropiere de Văcărești proprietatea vechei familii a Popeștilor (Anton Vodă), unde se găsește până azi o biserică ruinată.

Tradiția spune : Un fiu de domn, Alexandru cel Frumos, ar fi păstrat ascunsă în acea biserică o tânără fată pe care o iubea.

Dovedindu-se aceasta, de atunci se află biserica părăsită.

Astăzi lumea îi zice *Culă* și se află lângă Leordeni.

Biserica Cotroceni zidită în 1679 de Șerban Cantacuzino, In fund se vede vechiul palat Domnesc; afară în curtea Palatului Cotroceni.

Mânăstirea Cernica înființată la anul 1608 de vornicul Cernica și jupâneasa lui Chiajna. In ostroavele bălților apei Colentina și în apropierea de Cernica se afla o altă mânăstire de maicii înființată de jupâneasa Chiajna. Amândouă mânăstirile fură dotate cu mari proprietăți. In vremea lui Ioan Mavrocordat fratele lui Nicolae Mavrocordat, dând năvală Tătari în țară, au hrăpit multă lume, cum și pe călugărițele dela acest schit.

Fiind robite maicile, de atunci s'a și desființat schitul lor, mutându-se la Pasărea.

Mânăstirea Znagov. Una din mânăstirile din preaj-

ma Bucureștilor, cu chilii pentru călugări și cu reședințe vremelnice în care poposea Domnia.

Gion spune : *Această biserică nu a fost făcută la 1457 cum se afirma până acum ; nici la 1453 ; dacă ar fi să credem inscripțiunea după patru icoane făcute la 1453 de Vladislav-Vodă, nici la 1431 dacă ne-am lua după data ce se citește pe un panaghiar dăruit mânăstirii de jupân Drăghici Vintilescu adică 17 Iunie 1431, — nu, mânăstirea Snagovului e fondată înainte de 1400.*

Spre adeverire, Condica Mânăstirii Snagovului, are un hrisov dat din Gherghița — de către Basarab-Vodă, fiul lui Basarab-Vodă cel Bun la 23 Martie 1400 Sf-tei Mânăstiri a Snagovului pentru moșia *Valea ;* hrisov pe care'l certifică la Mai 1654 un alt hrisov a lui Constantin Vodă Șerban.

Atât împrejmuirea biserici cât și totul ce aparține acestei mânăstîri, primar fiind d-l Dobrescu, a făcut din aceasta, un cuib de recreație a populației Bucureștilor, lipsit cu totul de asemenea frumuseți ale naturii.

Și ca încheere, la acest capitol putem adăoga : că mânăstirile în vremurile îndepărtate și chiar în cele de azi, pe lângă serviciile inerente cultului (tocarea, sunarea clopotelor, citirile și cântările) pe lângă trebile impuse de hrana în comun, de întreținere în comun și a pompei exterioare, monahii de pretutindeni sunt nevoiți a practica meșteșugurile ce-au cunoscut din tinerețe, ca cismăria, cojocăria, croitoria.

Tot aci se învață citirea, scrierea și cântarea pentru a se forma preoți și cântăreți de biserici, cum bunăoară azi avem școala dela Cernica și dela Patriarhie.

Cântăreții luau numele de dascăli, fiindcă deveneau învățători ai copiilor și adulților. Unii din ei, fără a intra în cler, își sporeau cercul cunoștințelor până a trece drept eruditi, cum rezultă din producerea populară despre „întrebările numerice" în cari epitetele de „dascăle prea învățate, cel ce 'nveți la școală carte", arată stima ce se acorda acestor modești preceptori; existența școalelor alipite pe lângă biserici și menirea lor de a învăța pe cei ce ar fi dorit să știe carte.

Tot în mânăstiri se mai găseau învățături despre artele decorative și industriale.

Cea dintâi era caligrafia. A-şi desvolta talentul prin scriere şi prescriere, a copia ziua şi noaptea.

Mai găsim că desemnul îi servea ca bază şi că minunată combinare de linii drepte, frânte şi întoarse, care constituia vignetele şi chenarele puse ca poboabe în fruntea sau la finele capitulelor şi în jurul titlurilor, acea bogată varietate a literilor iniţiale constând aci numai din trăsături cu cerneală neagră pe fond albul

Biserica Creţulescu zidită în 1722 de Logofătul Creţulescu. Văzută în 1934 în timpul reparaţiei.

pergamentului ori al hârtiei, aci din trăsuri, cu kinovar, cu cele mai vii colori, cu poleială de argint şi de aur, aci din figuri, arbori şi păsări alegorice.

După răspândirea tiparului, cărţile servesc pentru folos, iar manuscrisele pentru realizarea frumosului prin podoabe migăloase, pe care le inspiră artiştilor înflăcăratul dor de a preamări religiunea şi de a fi plăcuţi lui Dumnezeu.

Intre alte ocupaţiuni nu de mică însemnătate era legarea şi ferecătura volumelor.

La noi ca şi în alte ţări, unii dintre prelaţi şi călu-

gări își întrebuințau timpul liber să 'mbrace manuscrisele prețioase într'o formă înfrumusețată cu scoarțe de lemn învăluite cu piele care se gravau pe la chenare.

* * *

Tot în acest capitol mai putem vorbi și despre *Paraclise*. Bătrânii noștri părinți, atât de mult țineau în a răspândi religiunea noastră, în cât pe lângă mulțimea bisericilor, ce sunt în Capitală, mai aveau și

Biserica Sf. Elefterie zidită în 1748 de Mitropolitul Neofit I.

paraclisele lor particulare care erau tot biserici, însă de lărgime cu mult mai mică, încolo tot aceleași odoare sfinte ca și la una mare.

Afară de acestea, paraclisele se construiau chiar în curțile proprietății lor, și de multe ori, chiar lângă casă.

Ca paraclise avem : *Al banului D-tru Ghica* aflat în curtea fostei sale case, azi proprietatea prefecturei Ilfov (se vede și azi).

Paraclisul Mitropolitului Dionisie, din anul 1821 care avea paraclisul în casele sale din strada cu acelaș nume în suburbia Batiștei.

Paraclisul Crețulescu se afla lângă casa sa, în apropiere de Arhivele Statului.

Paraclisul Belu era așezat în proprietatea sa, azi magazinul de blănărie Prager la capul stradei Ișlicari sau Carol de azi ce dă în calea Victoriei.

Paraclisul T. Văcărescu îl avea în curtea sa.

Paraclisul Grigore Brâncoveanu dela începutul po-

Intrarea Bisericii Sf-ta Vineri, zisă și Herasca, din str. Sf. Vineri colț cu calea Călărași.

dului Mogoșoaei, loc unde azi se află în construcție Senatul, era pe locul azi Administrația Financiară.

Paraclisul Brâncoveanu de subt poalele dealului azi Patriarhia, loc în piața de legume în dreptul gheretelor din lungimea cheiului Dâmbovițeі. Palatul acesta era numit casele Coconilor Domniei mele făcut pe locul bătrânului Preda Vornicul Brâncoveanu, moșul Domnului.

Paraclisul Doamnei Bălașa în grădina azilului lângă biserică, azi se află în marmoră ca statue o mică biserică.

Paraclisul Catedralei făcut de mitropolitul Teodosie la a 17 sută, se vede când vii din spre strada 11 Iu-

nie, treci pe sub un gang, d'asupra lui, se află paraclisul. Dela Regele Carol I se obișnuiește ca micii, prinții, chiar și fostul rege Mihai să fie duși în această bisericuță de câte ori veneau a se ruga.

Paraclisul Matache Racoviță în proprietatea sa, în spatele poliției Capitalei azi cazarma nouă a Jandarmilor.

Paraclisul Episcopului Iosef se află în curtea bi-

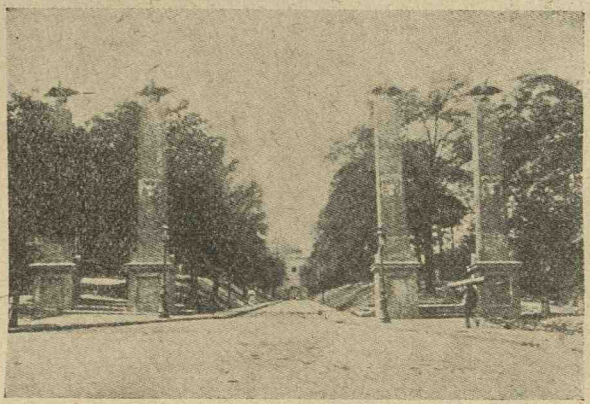

Cum era intrarea la Patriarhie până în anul 1931.

sericii Antim în partea dreaptă, căci în partea stângă, față în strada Antim se află Sf. Sinod. Acest paraclis este făcut de familia Grecenilor.

Paraclisul Mavrocordat aflat în spatele altarului Bisericei Văcărești din curtea închisoarei cu același nume în linie cu paraclis, se află celulele închisoarei.

Paraclisul Lahovari în Str. Sapienții în spatele fostului Circ Sidoli, azi dărâmat.

Paraclisul Kalinderul și *Paraclisul Darvari.*

Paraclisul Darvari din Str. Păcii, zidită cum arată slovele aurite ale pisaniei, la 1834, cu cheltuiala dumnealui *Căminarului Mihalache Darvari, în zilele Măriei Sale d. Alexandru Dimitrie Ghica Vodă, decât ctitorul, membrii mai vechi ai familiei lui.*

Chipurile ctitorilor, în interesantele costume ale timpului, se văd frumos zugrăvite, pe zidul din fund al bisericei; osemintele celor morți, zac astăzi în bolnița de sub altarul Paraclisului, și au rămas nedesgropate doar osemintele ce odihnesc în cele două morminte din

curtea bisericii. Cel mai frumos e al însuși ctitorului „Cruceru Mihalache Darvari", în vârstă de ani 59,

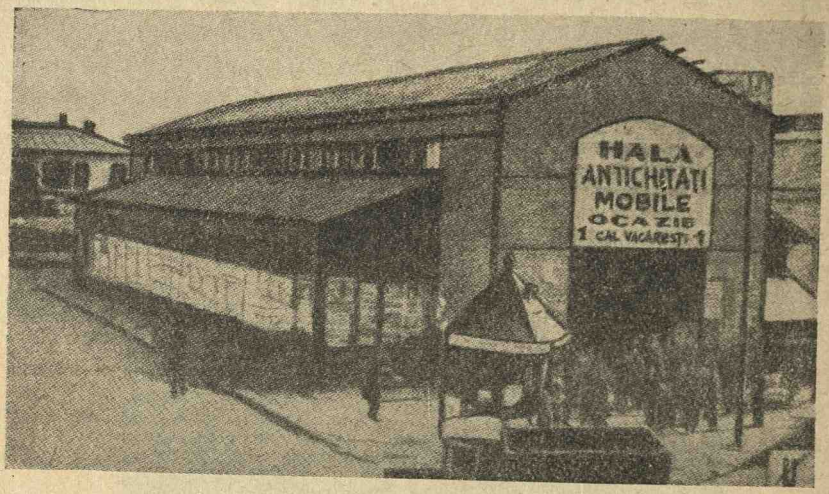

Hala de vechituri din calea Văcărești dărâmată în 1930.

Fostul circ Sidoli din str. Poliții colț cu Sapienții și Brutus. Azi loc viran. Dărâmat în 1931.

născut la anul 1798 și înmormântat la anul 1854 Octomvrie 20.

Pe piatra de marmoră înflorită, așternută peste tot mormântul se citește în cirilice ·

Peste tristele morminte
Când vei trece călător
Iți mai adu atunci aminte
Că și tu iești muritor ;
Viața, slava și avere
Se sting toate în mormânt
Dar virtutea ce nu piere
Ne mai poartă pre pământ.

Mahalaua Cărămidarilor de Sus văzută în ultima inundație a Dâmboviței din 27 Aprilie 1893.

Până la 1864, acest paraclis a fost un schit de maicii. La acest an călugărițele schitului au fost obligate, ca și celelalte de pe la alte biserici bucureștene, să se retragă la mânăstirile din afară de oraș; chiliile până la 1869 au rămas nelocuite, dela această dată a început să se permită găzduirea călugărilor trecători prin București, iar câtorva să rămână stabili aci, spre a îngriji de paraclis.

Tot aci putem adăoga că în anul 1889, primar al Capitalei fiind Pache Protopopescu un bun organiza-

tor, care a deschis și Bulev. Elisabeta, Academiei, Carol I, Ferdinand și Pache Protopopescu, trecând în vizitarea Cimitirelor și văzând lipsa unui locaș al Domnului unde să poată face slujba repausaților aduși direct la Cimitir — cum și lipsa unui loc de a fi păstrate cadavrele până la înmormântarea lor — îndată a hotărât, și la fiecare cimitir a făcut câte o bisericuță sau după vorba nouă, câte o capelă.

Și ca adaos să mai pomenim și despre frumoasele crucii :

Clopotnița cimitirului Belu (Șerban-Vodă).

CRUCEA DELA BISERICA SLOBOZIA

In anul 1620 sistema licitațiunei pentru ocuparea tronului românesc începuse. Oricine da la mezat mai mult, se făcea domn al Țărei Românești; așa un italian numit *Giovani Capello, „găsim în „Documentele Hurmuzache", vol. IV, part. II, pag. 250"* bizuindu-se în puterea aurului, avea mare nădejde asupra tronului Muntean pentru fiul său, dar nu putu reuși, căci *Leon fiul lui Ștefan Tomșa* isbuti a-l concura cumpărând tronul cu 300.000 lei, din care, 140.000 se duseră în punga Caimacanului dela Poartă.

Leon văzându-se urcat pe tron, prima preocupare a lui fu aceia de a'și plăti datoriile la toți Grecii cămătari din Țarigrad dela care se împrumutase cu acele sume mari pentru a cumpăra pe vizirii și pașii Turcești. Deci singurul mijloc nu-i era decât a pune dări grele asupra țării, la cari vor plăti atât boerii cât și

nevoiașii, și asta pentru ca să poată scăpa de sumele ce datora Grecilor.

In *Mag. Istoric vol. I. Cron. lui Const. Filipescu pag. 286 găsim : Viind domn dela împărăție Leon Vodă și primindu-l țara cu mare bucurie, multe și mari greutăți au aruncat țării, și silea pe boeri de plătea județele cu bani, și țara spărgându-se și boerii ne având de unde lua bani care'i da, se sărăcea și se îndatora.*

Singurul mijloc de scăpare al țării era chibzuiala făcută între boerii de-a aduce armata streină în țară.

Printre cei dintâi boeri cari au dat semnalul a fost *Aga Matei* mai în urmă *Domnul Matei Basarab.*

Leon Vodă înștiințat că o mare parte din boerii s'au dus în Ardeal spre a veni cu oști împotriva lui, sărcinează pe Marele Spătar (ministrul armatei) *Mihu* a le ieși întru întâmpinare având la îndemână un corp de ostași. Intâlnirea fu la satul Ungureni în jud. Gorj unde boerii bat pe Mihu Marele Spătar. Leon Vodă înștiințat despre aceasta și fiindu-i teamă de mare măcel, trimise pe Doamna și pe toate jupânesele boerilor la Giurgiu, iar el se duse la *Persiceni,* unde trecu armata în revistă, plăti dorobanților lefurile și ținu un mare consiliu de resbel, cu toți generalii și boerii de atunci. Apoi se reîntoarse la București așezându-și tabăra în apropiere de *biserica Pan* (Sf. Ecaterina din poala dealului Patriarhiei).

Zăbavă mare nu fu și rebelii în cap cu Matei Aga sosiră. Lupta se începe. Matei cu ai lui ca niște lei înfuriați se asvârlă în vârtejul luptei. Lupta ține încontinuu opt ceasuri cu măcelul cel mai îngrozitor și unde boerii desfășurară curajul cel mai mare. Aci căzură trupuri de ambele părți.

Preda Brâncoveanu bunicul lui *Vodă C-tin Brâncoveanu* fu prins de Leon Vodă care voind a'l ucide își scăpă viața dând o mare sumă de bani; pe *Adam Banul,* pe *Preda Floricoiul* ginerele lui Mihai Viteazul, soțul Domniței Florica și pe *Nusa* marele armaș îi ucise.

Boerii învinși se retraseră, iar Leon Vodă făcu o groapă mare la drum (azi aflată în curtea *bisericii Slobozia* din *podul Beilicului „Șerban-Vodă"*, unde aruncă trupurile rebelilor patrioți, îi acoperi cu pământ făcând o mare movilă. Iată în ce fel se îngropau atunci

vitejii neamului românesc, care mureau ca niște martiri pentru scăparea țărei de liftele Grecești.

Ceva mai târziu Leon Vodă ridică o cruce pe movilă și apoi fu prenoită de fiul său Radu Vodă Leon, care o face din piatră, cum spune următoarea inscripțiune : *„In numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh-amin. Adecă eu, robul lui D-zeu, Eo Leon Vodă feciorul lui Ștefan-Vodă, ridicat-am această cinstită cruce, în numele Sf. Gheorghe, pentruca să se pomenească de*

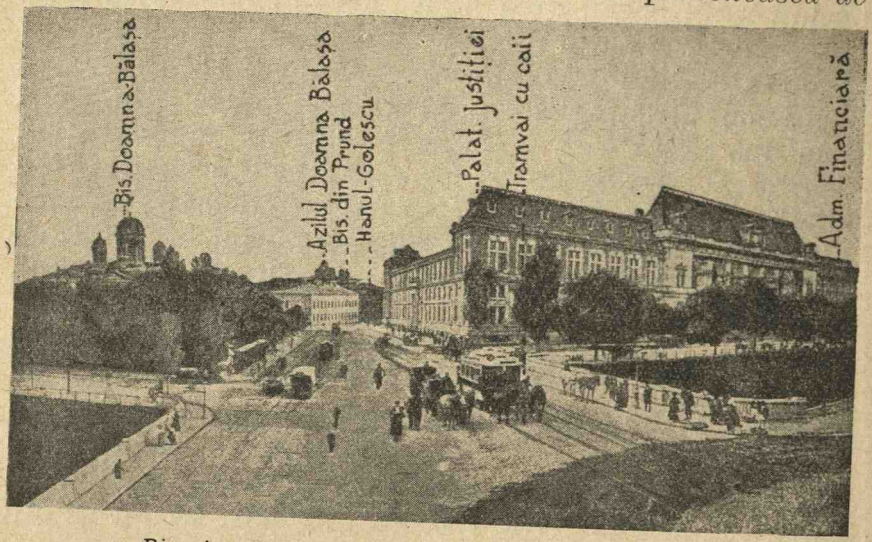

Biserica Doamna Bălașa cu vecinătățile sale.

resboiul ce am avut într'acest loc cu pribegii, când au venit de peste munte asupra Domniei mele în anul 7139 în luna August, Marți. Milostivul D-zeu cu rugăciunea Sfântului Gheorghe supusu-i-au sub sabia Domniei mele și i-am biruit și câți au căzut în bătaie zac, subt această movilă, iar crucea s'a ridicat în luna Fevruarie 20, anul 7140, iar dela Cristos 1632“.

Pe altă latură a crucei stă scris : *„Puternicul D-zeu, învrednicind pe noi, Eo Radu-Voevod cu Domnia Țerei Românesci, în leatul 7173 iar dela Cristos 1665 văzui această cinstită cruce făcută de părintele meu Leon-Vodă și aflându-se stricată, Domnia Mea o înnoi și făcui o Sfântă biserică, în numele Sfântului Mucenic, marelui Sfânt Dimitrie“.*

In anul 1743 crucea a *fost din nou refăcută la 8*

Septembrie de către Constantin biv. vel. Vistierul Năsturel și de jupâneasa lui Ancuța.

Această cruce și azi se află în curtea sus numitei biserici, din București, lângă o clopotniță făcută din bârne.

Crucea în prezent este împrejmuită cu un grilaj de fier.

Crucea Postelnicului Papa Brâncoveanu. După moartea lui Matei Vodă se suie pe tronul Valahiei, *Constantin Basarab 1654* fiul lui *Șerban Barasab* și ultimul vlăstar al neamului Basarabesc.

Constantin Basarab a fost bun patriot român, și iubitor atot ce era românesc, dar nu privea cu ochi buni

Chiliile călugărilor Mânăstirei Antim, din Str. Antim colț cu Justiției.

pe *Seimeni,* niște streini, Sârbi și alte nații aduși aci de răposatul Matei Vodă pentru a'și spori rândurile armatei în războaiele avute cu Vasile Vodă Lupu al Moldovei. și de aceia se hotărî el a îndepărta pe acești Seimeni. — Această hotărâre a luat-o Vodă în înțelegere cu boerii și cu capii Dorobanților.

Seimenii care erau înrudiți și încuscriți cu Dorobanții se răsculară hotărînd a nu se lăsa a fi îndepărtați.

Văzând că domnul 'și statornicește gândurile s'au strâns cu toți într'o dimineață și au venit la palat luând pe domn din camerile lui, mustrându-l și insultându-l în chipul cel mai necuviincios. Apoi intrând prin cămărișî luându-și singuri lefile, plecară pe la casele boerilor Români și pe care îi prindea, îi ucidea. Fură uciși

mulți boeri între care și pe *Papa*, fiul lui Preda Brâncoveanu, părintele Voevodului Constantin Brâncoveanu.

Revoluționarii nu se mulțumiră oprindu-se aci căci Seimenii începură a cutreera toate bisericile, a lua pietre scumpe de pe la icoane, a fura vestmintele preoților, cărți și câte alte lucruri pe care le vindeau.

Pentru a eterniza amintirea acestei teribile lovituri, bătrânul Preda Vornicul Brâncoveanu, înalță o cruce de lemn pe locul unde fusese omorît fiul său Papa, tatăl viitorului Domn, Const. Vodă Brâncoveanu.

Terasa Otetelișeanu, azi Palatul Telefoanelor din 1931.

Câteva luni înainte ca Vodă Brâncoveanu să plece la Constantinopol cu toți ai lui unde au fost uciși, Constantin Beizadea fiul lui C-tin Brâncoveanu, a făcut crucea din piatră și a pus pe dânsa următoarea inscripțiune :

Această cruce, este ridicată în slava D-lui Christos de C. Brâncoveanu, feciorul luminatului Domn, Io Constantin Basarab Voevod în locul altei cruci ce era în lemn, care era ridicată de Preda biv vel Vornic Brâncoveanul în pomenirea fiului seu Papa Postelnicul, părintele mai sus pomenitului Domn, că într'acestași loc au pierit în zilele lui Constantin Vodă Șerban, ce au stătut Domn în urma lui Matei-Vodă când s'au radicat Seimenii cu Dorobanții, asupra Domnului și a boerilor

țărei la leat 7163 și stricându-se crucea de lemn s'a rădicat aceasta de piatră la Iulie 20 leat 7221.

Aceasta'i crucea Brâncovenească, pe care o văd și astăzi cine trece pe strada Bibescu-Vodă, în Vale, spre calea Rahovei în fața dealului Patriarhiei ceva mai sus de statuia Barbu Catargi ; vârâtă în zidul de împrejmuire al pieții de zarzavat, aflat odată aci tot zid de împrejmuire a palatului lui Constantin Vodă Brâncoveanu.

Tradiția ne spune că prin fața acestei cruci curgea odată *gârlița Dâmbovicioara* care era o șuviță de apă

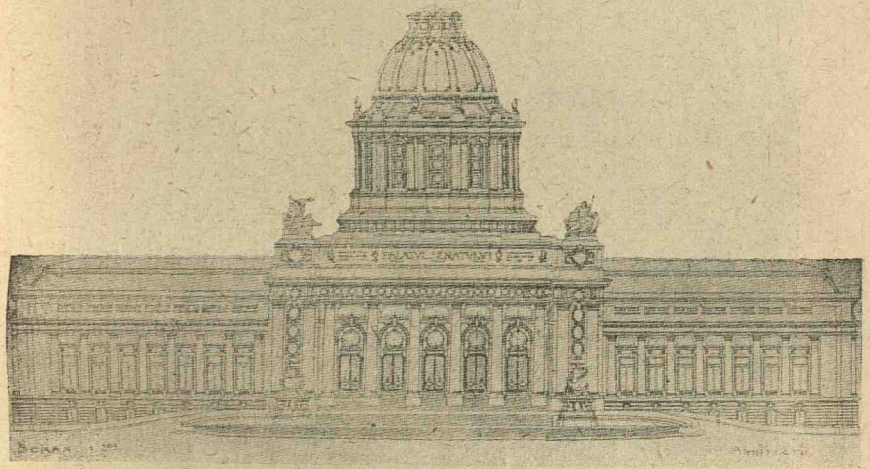

Planul Palatul Senatului. Fațada principală, pusă temelia în 1912 și neterminat până azi 1935.

venită din Dâmbovița ce se strecura pe sub poalele dealului *Arsenalului,* tăia ulița Bateriilor, da în mahalaua Dudescului, trecea prin fundul curții *casii Bibescu,* azi curtea construcției Senatului, tăia curtea lui *Soare Chiristigiu* (azi Str. Colonel Poenaru Bordea), eșea în podul Caliții (calea Rahovei), pe la Bumbăcaru Tătărăscu, tăia fundul ogradei *Hanul Avram* și da în Str. Bibescu de azi, trecând prin fața crucii. De aci o lua pe lângă zidul de împrejmuire al palatului Brâncoveanu și pe unde azi este drumul cu marea clădire a percepției Comunale, drum ce taie piața de fructe din piața de zarzavat și ese pe Cheiul Dâmboviței — Dâm-

bovicioara se strecura pe aici și se vărsa în râul Dâmbovița.

Crucea de piatră din Dudești așezată pe strada Crucea de piatră la încrucișarea cu Calea Dudești.

Crucea de piatră din Biserica Oborul Vechi. Un boer numit Mogoș dela care a luat numele podul Mogoșoaei (Calea Victoriei) ridică o cruce mare de piatră groasă și înaltă întocmai ca cea dela Călugăreni, înaltă de 4 metri și 25 c. m., iar la mijloc de 1,08, ca o amintire

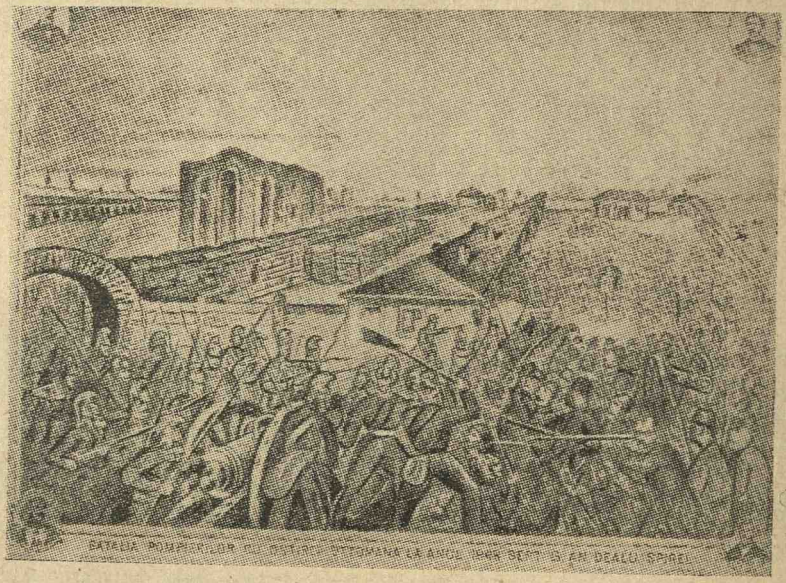

Lupta pompierior la 1848 în Dealul Spirei.

pe unde odinioară a evoluat triumfătoare a oștilor lui Matei Basarab.

Iată ce scrie pe cruce : *Crucei Tale ne 'nchinăm, Stăpâne și prea Sfânta Invierea Ta slăvim. Crucea păzitoare a toată lumea crucea bisericei podoabă, Cruce a Impăraților întărire ; Cruce a credincioșilor întemeiare; Cruce, a îngerilor slavă și a diavolilor rană.*

O buni credincioșilor călători, care pe aicea treceți și pre cinstita cruce în slavă vedeți pe a credincioșilor podoabă și a dracilor stricare, așternut picioarelor lui Isus Christos, Ei vă închinați cu dragoste mare, că prin Dânsa s'a înălțat dătătorul de viață. Rugați-I pentru Țeară să o păzească de rele primejdii ca să nu

pată ; iear pe acel ce cu a lui cheltuială, Crucea a 'nălțat, al Țerei Marele Serdar Matei Mogoș să sciți că s'a chiămat, păzite de cele rele Dumnezeu să'l miluiască și spre Impărăția Cerească ajute-i să moștenească. Leat 1719.

Această Cruce întocmai ca și acea dela Călugăreni, a fost învelită cu o boltă de zid; norodul care se aduna

Arcul de Triumf dela Soseaua Kiseleff, Rondul II, în 1923.

la obor, la vreme de ploi sau de mare căldură intrau în acea cupolă.

Tradiția ne spune, că de multe ori, atât orășeni cât și țărani începuse a se obișnui să'și atârne țoalele de această cruce. Intr'o zi trecând mitropolitul Teodosie pe acolo, văzând hainele agățate de cruce, tare amărât de acesta a hotărît și a făcut o biserică, potrivind așa

ca Crucea cu cupola să rămâie neclintite fiind potrivite la zidire să intre în altarul bisericei, unde se află și azi.

Biserica a fost ridicată în anul 1768 sub domnia lui Alexandru Ipsilant și poartă numele de *Biserica Oborul Vechi.*

Gion în lucrarea sa asupra Bucureștilor spune că pe podul Caliții adică calea Mehedinților, mai târziu a Craiovei, azi calea Rahovei, pe la hotarul Lupeștilor

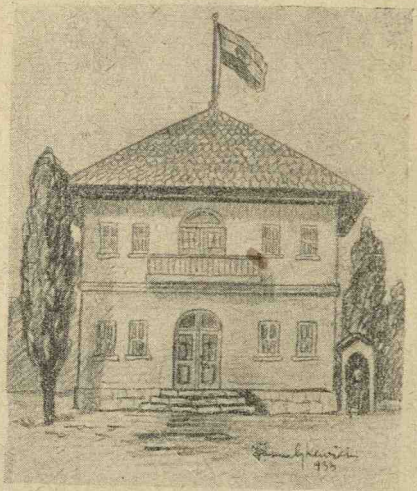

Fosta Cazarma Regim. 21 Inf. în 1880 din Calea Rahovei; fundul curții vinea în dreptul str. Ecoului și Minotaurului; azi loc viran aparținând Municipiului Capitalei, Sectorul III Albastru.

în jos se mai afla o Cruce, numită a lui *Alexandru Vodă zis Iliași* dar nu i se stabilește locul unde a fost așezată.

O cruce mare de piatră se mai află lângă trecătoarea Dâmboviței în mahalaua *Apostol,* monument ridicat în gloria bunei patrii (Dobroteasa).

Crucea de Piatră din strada Cazărmei. In apropiere de încrucișarea stradei Cazărmei cu str. Constantin Moroiu se află Crucea de piatră zisă din dealul Capri. Această cruce zidită de Mitropolitul Neofit pentru a vecinici memoria faimosului proces ce se ivise între Egumenul dela Mihai-Vodă și Mitropolitul Neofit. In anul 1867 fiind îngropată în pământ și abia că se mai zărea, Vodă Carol I, trecând prin preajma locului și văzând biată cruce căzută la pământ, iubitor cum era

de monumentele strămoșilor noștri, poruncă a dat și bătrâna Cruce ridicată la 1741 pe locul unde odată fusese străvechiul *Puț al Calicilor;* fu așezată pe piedestal în 1869 și există și azi.

Se mai poate citi din cele aflate pe ea, următoarele: *Cu vrerea Tatălui, Fiului și Sf-tului Duh, zidit-u-sau Sf-ta Cruce între cinstirea Sfinților Marilor Im-*

M. S. Regele Carol I în 1867, sub a cărui domnie s'a alipit Dobrogea teritoriu Românesc răpit de Turci.

părați Constantin și Elena, în zilele prea Înălțatului Domnului Nostru Io Constantin Nicolae Voevod cu cheltuiala prea Sfântului Mitropolit al Ungro-Vlahiei Kirio Kir Neofit pentru că, drept acest loc a mai fost mai 'nainte Puțul Calicilor după cum scrie hrisoavele Mitropoliei și după vremi... „Din scrierile cunoscutului profesor de limba Slavonă d-l Nicolaescu Stoica".

In cele mai dese cazuri cei vechii când făceau câte un puț, nu se putea ca lângă el să nu înfigă și câte o cruce mai în general de piatră.

Aşa din cele văzute putem cita : Crucea de piatră dela puțul de pe șoseaua Jianu la intrare.

Cruci pe jumătate îngropate în pământ pe locul unui puț astupat de Primărie pe șoseaua Ștefan cel Mare la No. 206.

Crucea de piatră dela puțul Zinchi din str. Antim la poalele dealului din str. Lăzureanu și Ecoului.

Crucea din str. Aquilei No. 26.

Căpitan Zăgănescu, comandantul pompierilor în 1848. care a luat parte în luptele cu Turcii din Dealul-Spirei.

Crucea de lemn din str. 13 Septembrie la puțul din dreptul caselor No. 131.

Pe dealul Mitropoliei în fața clopotului celui mare se află o cruce veche de piatră, iar în fața ei este *micul ceasornic solar* așezat pe un soclu de marmoră și care altă dată vestea Capitala printr'un foc de tun că e ora 12. Pe soclul acestui ceasornic erau așezate niște tăbliță pe care era scris în românește și rusește următoarea inscripțiune :

„Gheneral pornenic Mihail Miloradovici poruncitor de un trup din al armii rusești din Valahia și cavaler

de multe cete orînduieli și spre pomenirea ofițerilor celor periți (sic) îndeobște bătălii, spre cinstea vitejiilor lor : polcovnic Isaiov, de polcul Cazacilor... Urmează apoi un lung pomelnic de nume.

„Miloradovici a fost numit comandant al trupelor Rusești din Țara Românească în toamna anului 1809 și a plecat în Rusia la 26 Ianuarie 1810 " *ne spune D-l Profesor N. Iorga.*

Din documentele asupra acestui ceasornic se mai spune că în anul 1848 revoluționarii Români arzând în

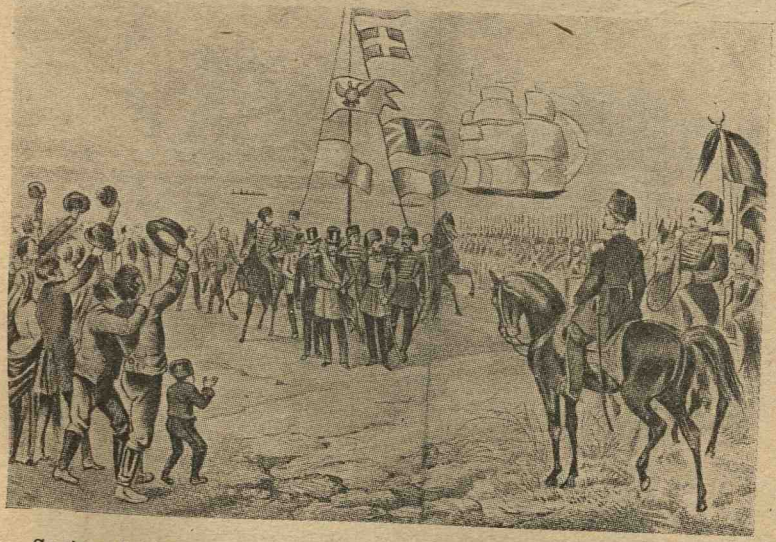

Sosirea lui Soliman Pașa la Giurgiu la 19 Iulie 1848; trimis de Turci ca să liniștească populația Românească.

curtea Mitropoliei Regulamentul Organic cu alte scripte, ca o amintire de această faptă — ar fi rupt tăblițele ce erau așezate pe pereții acelui ceasornic și le-ar fi aruncat după ce fusese făcute în mii de bucăți.

Crucea de pe platoul Cotroceni. Am arătat că platoul Cotroceni a fost proprietatea Mânăstirei Cotroceni, iar dela 1679 până la 17 Decembrie 1863 a fost luat pe seama statului.

Am mai spus că în 1640 cu prilejul luptelor dintre Matei Basarab și Vasile Lupu, acest din urmă, îndeamnă pe Turci să prindă pe Matei Basarab.

Turcii intră cu mare oaste în Muntenia, vin până lângă București din care o parte se așează la Văcărești, iar alta din sus despre moara mânăstirei Cotroceni „Șincai III.55".

Nu trecuse nici 30 de ani dela faptele amintite mai sus, când se face o răscoală, spun documentele, contra Grecilor subt domnia lui Radu Leon Voivod. Acest episod este istorisit de doi contemporani.

Cel dintâi cronicar este „Anonimul Românesc par-

Port Domnesc din anul 1718.

tisan al boerilor și deci al Cantacuzenilor, iar cel al II-lea este cronicarul Bălăcenesc, partisan devotat al Domnului și al acoliților lui, adică al Grecilor.

Iată povestirea : După Grigore Vodă Ghica, vine pe tronul Țărei Românești, Radu Leon, fiul lui Leon Vodă, în anul 7178 (1665) Fevruarie 12).

Radu Leon Vodă încă pe când era la Constantinopole, făcuse o mulțime de datorii ; venind în țară, au pus grele dăjdii și nu era numai despre dânsul, ci și Grecii încă prăda și mânca cu tot felul de meșteșuguri precum sunt ei învățați. Boerii încă se învoiau de-l slujia în dreptate; țara încă'i au plătit datoriile; el încă a făcut avuție multă. Grecii leșinați, încă i-au săturat.

Venindu-i mazilia, Domnul se roagă de boeri să'l

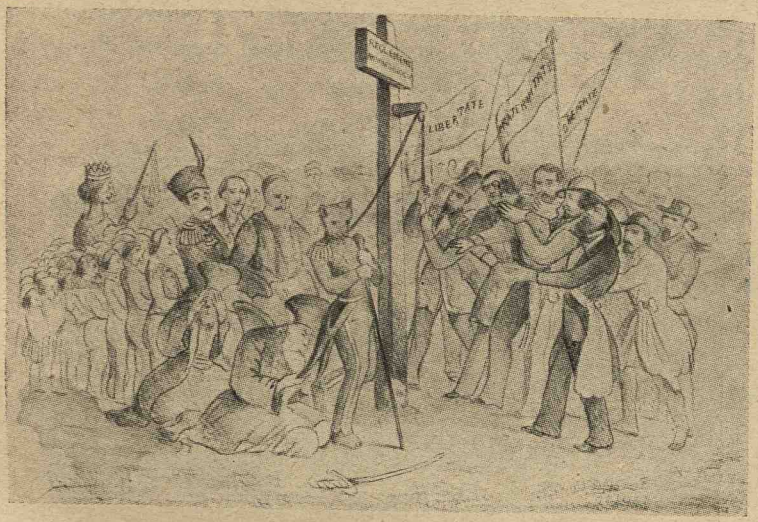

Românii asupriți prin Regulamentul Organic din 1831, făcut de Kiseleff cu o parte din boerii țării; în 1848 cu mare alai duc în curtea Mitropoliei Regulamentul și alte scrieri ce țineau de el, și le ard. Caricatură; Regulamentul este reprezentat prin păpușirea a cărui funie este în preajma gâtului.

ceară iarăși Domn dela Poartă. Boerii'i promit, însă cu o singură condițiune adică : să alunge pe toți Grecii din țară. Radu Leon le făgăduește cu mare jurământ că va fi bun cu ei și cu țara și va scoate Grecii din țară — să-i lase numai cămăraș și ciohodar — iar alt Grec lângă el nu-i mai trebue. Marele Spătar Drăghici, fratele mai mare al lui Șerban Vodă Cantacuzino să înțelege cu boerii să'l ceară iarăși să le fie Domn.

După ce Poarta'l confirmă în Domnie, Drăghici Spătarul împreună cu toți boerii, i-amintesc să se țină de

jurământ, adică să alunge pe Greci, dar mai cu seamă, pe Nicula Sofială și pe Balasachi ca răi și pismași neamului Românesc, iar mai vârtos boiarilor, căci nu-i lăsa în toată voia lor să mănânce și să prade țara.

Aceștia însă, ca niște draci, înțeleseră sfatul boierilor și otrăviră pe Drăghici Spătarul la Constantinopole, iar trupul lui fu adus de fratele său Șerban Spătarul mai târziu Domn, și înmormântat la mânăstirea Comana.

Toți Grecii se veseliră de moartea lui Drăghici care sta tare pentru săraca țară, dar mai vârtos Sofială și Balaschi.

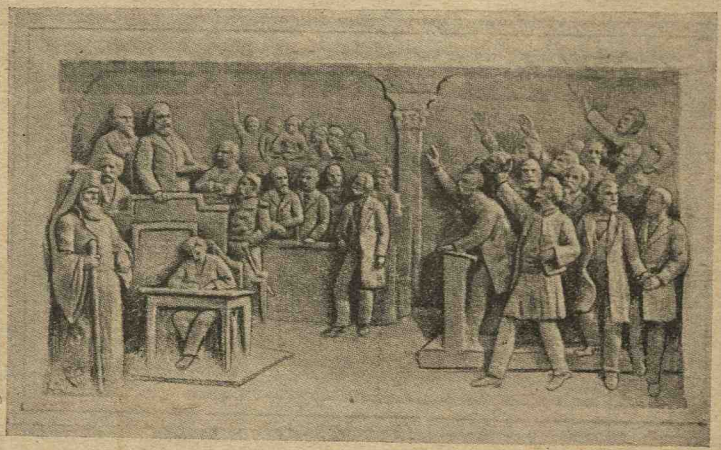

Frământări din anul 1848. Boerii țării în cap cu Mitropolitul, cu Ion Brătianu, Roseti și alții se sfătuesc pentru binele obștesc.

Radu Leon Vodă puse grele biruri pe țară; Grecii leșinați încă făcea ce le era voia. In a doua domnie veni cu mai mulți Greci în țară puse noi biruri, numite *Prihăni,* ba încă amenința pe boeri că va pune vistier mare pe Sofială.

După aceia se aruncă asupra Mânăstirilor luându-le vitele, bucatele și odoarele după sfatul unor *marghioliți* ca aceia, și tot atunci au luat încă 2 inele de aur din degetele Sf. Nicodim dela Mânăstirea Tismana.

După ce făcuse și alte nelegiuiri, s'au sfătuit cu Sofială și cu Balasachi să prade pe boeri și să le vândă averile la *Cockii Vechi* (la licitație). Un alt geniu rău

a lui Radu Leon Vodă a fost vicleanu Stroe Vornicul Leordeanul (locuia unde azi str. Mihai Vodă dă în Calea Victoriei, adică între Hotel de France (Lafayette) și Casa de Depunere) care învăța cum să ucidă pre o seamă de boeri, căci ei, zicea Stroe Leordeanu, vor să se răscoale împotriva lui și a Grecilor.

Deci cu acel sfat drăcesc prilestesc pe Radu Vodă, iar ticăloșii de boeri nu știa nimic de aceasta și când a fost la Decembrie 3, anul 1668, Mercuri dimineața, după ce s'au adunat toți boerii la curte, iar Radu Vodă, cu Grecii s'au fost gătit în taină

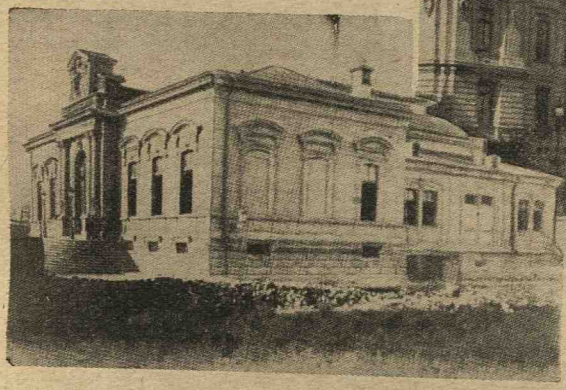

Vechea Casă de Depuneri (1874) construită de „Meșterul Dobre".

Actuala Casă de Depuneri construită în 1896 după planurile lui Gottereau.

cu Siemenii, să ucidă pe boeri sus în casele domnesci; care nefiind voia lui Dumnezeu, numai decât să pricepură boerii și grăbiră de eșiră toți afară din casele domnesci și alergară la Mitropolie, la părintele Mitropolit Teodosie trăgând clopotele. Aci se strânseră toți slujitorii la Mitropolie jeluindu-se boerii către dânsul de toate ce li s'au întâmplat.

Atunci și slujitorii fură toți într'un gând și strigară, că de acum nu vor mai lăsa ei să piară neamul boeresc ci să iasă Grecii din țară afară că nu'i mai pot sătura cu bani.

Apoi toți boerii cu mare cu mic, cu toate gloatele

slujitorilor eșit-au dela Mitropolie, de au mers cu toți la sat la Cotroceni ; acolo făcură sfat mare, socotind că de acum înainte nu vor mai putea trăi cu Grecii, ci se găti toată boerimea Țerei și cu slujitorii din toate cetele până la 200 de oameni s'au dus cu toții cu rogojina aprinsă în cap și cu jalba în proțap pentru Grecii Țarigradului, cum ei au spart, raiaua Țerei Românesci.

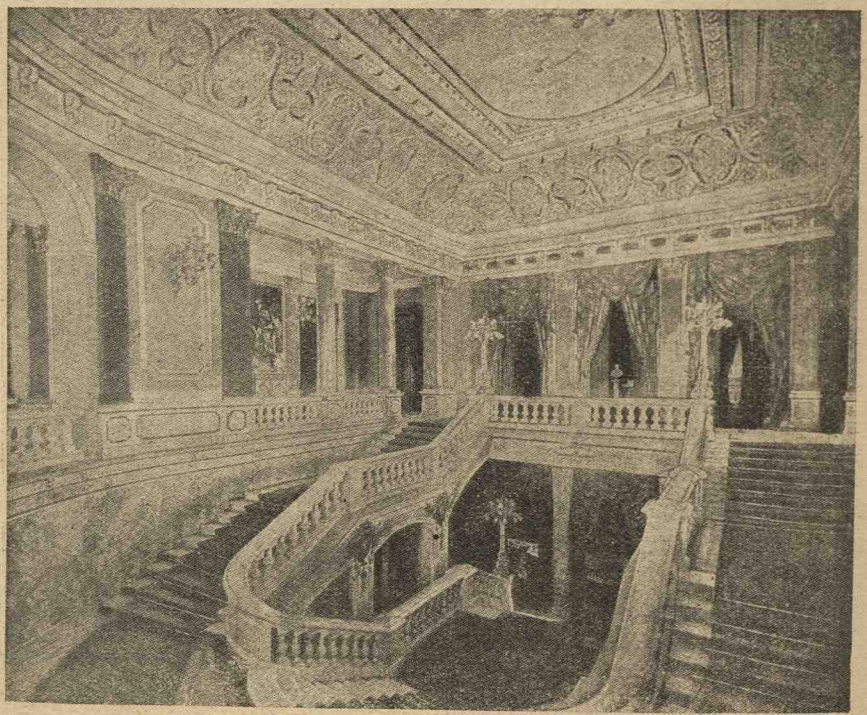

Scara de onoare a Palatului Regal vechi, din București, calea Victoriei.

Atunci înțelegând împărații, poruncit-au cu mare mânie de au scos pe toți Grecii din țară cu mare rușine și au mazilit pe Radu Leon Vodă la 1669.

Boerii, sau mai drept vorbind marele Spătar Șerban, ca să eternizeze fuga, ascunderea și locul sfatului lor înpotriva lui Radu Vodă și Grecilor lui, ridicară o cruce pe platoul Cotrocenilor, care se află și azi în spatele cazărmei fostă a Geniului din București.

Această cruce are o inscripție în două limbi : Slavonă și Română. Inscripțiunea Slavonă este în jurul pajorei și să notăm că aceasta este pajora Cantacu-

zenească pe care Șerban Cantacuzino o va transforma mai târziu în marca Țărei Românești, cu puține modificări, când va deveni Domn.

Ea se traduce în românește : *Binecuvântat să fie Christos D-zeul nostru care ești Prea înțelept*".

Târgul din'năuntru (azi Piața de Flori).

Vechiul local al Camerei de Comerț din str. Doamnei, fost casa părintească, unde s'a născut prof. dr. Cantacuzino. fost ministru ; azi Banca Marmoroch-Blanc.

La inscripțiunea Românească citim : *Această cruce rădicatu-sa întru numele Sfintei Troițe și a Sfântului Nicolae, țara aceasta dominand'o domno grec., Radu Vodă Leon făcu atâtea răutăți și curvie.*

BISERICI CU ICOANE, FACATOARE DE MINUNI

Pe lângă babele vrăjitoare, care de multe ori erau niște făcătoare de minuni se mai considerau și icoanele.

Caracterul Românului e foarte superstițios, fatalist și religios, așa că el avea o încredere oarbă în divi-

Casa Bosel, din Podul Mogoșoaiei, în anul 1860, pe locul căreia s'a ridicat actualul palat al Soc. „Imobiliara".

nitate, aceasta a și fost o fericire pentru dânsul, căci în răstimpul veacurilor suferind fel de fel de nenorociri, a găsit cel puțin în dumnezeire un puternic sprijin, o măgulire sufletească, un ajutor moral, care nu l'a lăsat să piară în negrele suferințe ale restriștei.

Cine e religios, în totd'auna nu se desperează, căci credința e un nobil amic, cel de pe urmă și cel mai adevărat, care nu te lasă să pieri, căci așa pe neașteptate te trezești din văzduh cu un bine, ce-ți îndulcește soarta în acele momente unde totul ți se pare pierdut.

Minunile ce le credeau oamenii că le pot face sfinții

sau sfintele, spre a scăpa pe bolnav din ghiarele morței aveau anumite biserici.

Gion spune că, de când evanghelistul Luca a zugrăvit pe Maica Domnului de atunci a început credința în icoanele făcătoare de minuni.

Printre bisericile cu icoane făcătoare de minuni

O nuntă țărănească.

putem cita Mitropolia, azi Patriarhia, unde se află moaștele Sf. Dumitru.

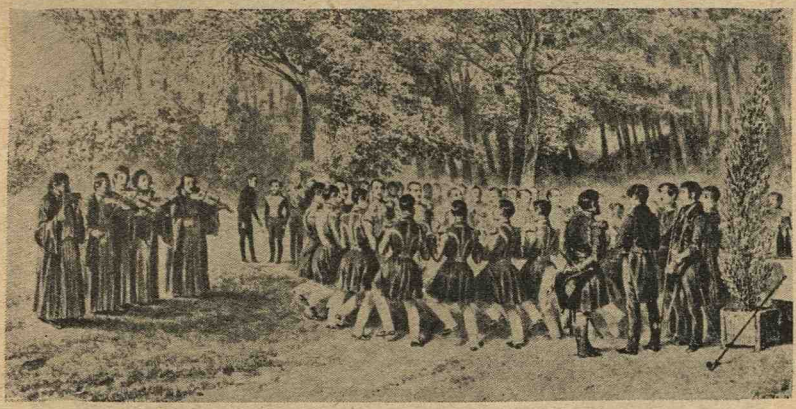

Petrecere militărească cu lăutari la 1837 în grădina Domnitorului Alex. Ghica (Raffet).

In privința aducerii moaștelor Sfântului Dumitru, documentele ne vorbesc :

Un general rus Solticov în timpul războiului dela

1769—1774 a găsit moaștele în satul Bassarabov situat pe râul Lom lângă Rusciuk.

Generalul evlavios, ar fi voit să le trimită în Rusia; însă după rugăciunea negutătorului Bucureștean, Hagi-Dimitrie, el le făcu dar Mitropoliei Bucureștene, care dela târnosirea ei în 1658 până în acea vreme, nu avea moaște sfinte.

Peste 140 ani sunt de când Sfântul a primit, spune

I. P. S. S. Mitropolitul Ungro-Vlahiei Miron Cristea înălțat Patriarh la 1925.

Gion, marea naturalisare Bucureșteană și e patronul Bucureștiului și de atunci și până astăzi cetățenii nu s'a știrbit dela credința în el.

Il iubesc pe Sfântul și'l iubiră dela venirea lui în Sf. Mitropolie, pentru că cred și au crezut că puterea lui e supranaturală

Afară de Sf. Dumitru Bucureștenii au evlavie mare și pentru alți Sfinți cum sunt: Sf. Stelian dela Bis. Vergului, pentru sănătatea copiilor. .

Sf-tei Barbara, pentru ca fetele să nu le fie ciupite de vărsat.

Sf-ților Cosma și Damian, doctorilor celor fără de arginți și Sfântului Mina pentru sănătatea trupească.

Sf. Elefterie pentru plămădirea căsătoriilor și u-

șurarea la nasceri ; se rugau Sf-tului Haralambie de ciumă și tot de ciumă și de holeră sărutau capul Sf-tului

1896. Un interesant instantaneu al Casei de Depuneri în timpul construcției. (In careu se vede Tezaurul Casei de Depuneri).

Visarion pe care era plimbat prin județe pentru tămăduirea ciumei.

Mai se rugau Sf-tului Nicolae pentru sărăcie și Sf-tului Spiridon pentru dovedirea hoților.

Așa că singura mângâiere a populației la caz de

Biserica Domnească din Târgoviște.

boală era credința lor în Sfinți, după cum am arătat mai sus. Dânșii alergau la Sfintele icoane, făcătoare de minuni din Capitală, le lua de pe la biserici și după ce se

făceau masluri în casă cu banii cerșiți dela oameni în odaia bolnavului, le oprea, punându-le pe scaun între lumânării aprinse.

Bolnavul simțindu-se mai bine, se scula din pat și mergea în biserică, cădea la Sfintele daruri de pășeau preoții peste el; acest lucru și azi se obișnuește.

Astfel mulți bolnavi se făceau sănătoși, iar în vremea convalescenței lor erau pomeniți în biserică la sfintele slujbe ; aceste pomeniri se numiau *Miroane* și se făceau în patruzeci de zile sărindar.

Colonel Papazoglu spune : In București se aflau trei biserici cu hramul Isvorul Tămăduirii. Aceste bi-

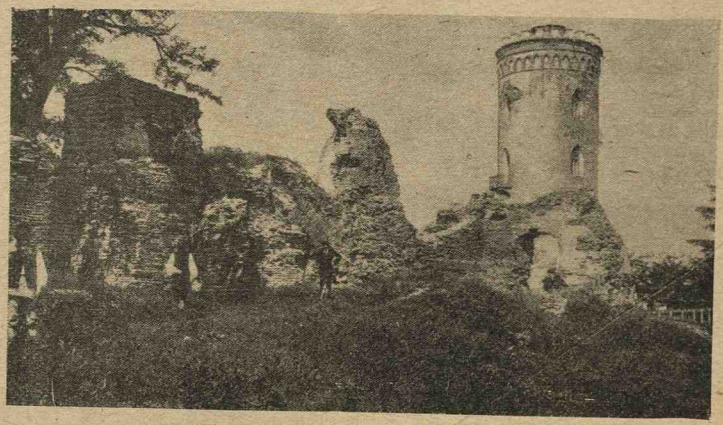

Palatul Domnesc din Târgoviște.

serici erau în trei părți opuse ale Bucureștilor, ca să fie în apropiere tuturor convalescenților care beau apă sfințită dela cesmelele lor.

De cele mai multe ori, oamenii din acea vreme singuri își făceau leacurile (doctoriile): boalele de înăuntru și cele de din afară le tămăduia cu unt de terebentin, pe care tot muritorul trebuia să'l aibă în casa lui și pe care'l scoteau din clei de brad; acest leac era bun pentru toate.

De scrânteală, se aducea o muere care născuse doi copii gemeni și punea piciorul sau mâna pe pragul ușei și ea călca cu picioarele de două, trei ori ; apoi îl ungea cu terebentin și lega scrântitura cu țăndări de șindrilă sau cu doage dela un puișor de doniță ; și nu se scotea oblojeala asta până nu se făcea sănătos.

De guturai sau durere de cap, puneau o pătură în cap și se afuma cu enupere (sămânță de brad) ; iar dacă se dăochiau copii, îi descânta câte o babă și le punea sbenghii în frunte (sbenghiu era făcut de babă : Scuipa pe dosul încălțămintii și cu noroiul de acolo îi făcea un semn pe fruntea copilului.

De friguri se vindeca cu ochii de rac pisat și cu zeamă de foi de pelin sau de leandru.

Capii Luptătorilor din 1848.

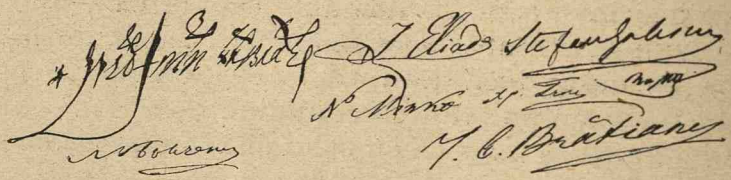

† Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlachiei. I. Eliade. Stefan Golescu.
N. Minco. Chr. Tell. C. A. Rosetti.
N. Bălcescu. I. C. Brătianu.

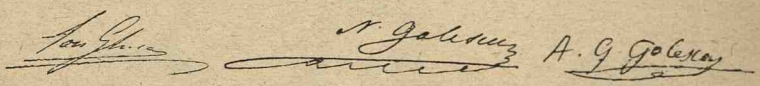

Ion Ghica. N. Golescu. A. G. Golescu.

La „1848" Tom. I, pag. 488.

De dureri de măsele sau de dinți se vindecau cu o floare numită măselariță „se aburea după ce o fierbea într'o căldare cu apă, învelindu-și capul cu o țoală ; atunci cădeau toți viermii din măsea ; căci credința era că măselele și dinții stricați au viermi înăuntru".

Pentru răni : la întâmplare de tăetură cu'n cuțit, pe dată'și puneau sare — iar de era din altă pricină se ungeau cu alifie făcută din ceară, terbentin și seu. Se punea pe un petic de olandă și o punea pe rană.

Pentru ochi : Se spălau cu apă de viță : se cresta un fir de viță primăvara și apa ce curgea din ea era bună de ochi.

In 1664 ne spune cronicarul că trimise Dumnezeu judecata lui Grigorașcu Vodă Ghica că se bolnăvi un cocon ce era, foarte rău și făcea grozăvii multe că era mic înfășiat ; iar el săria ca unul de 30 de ani și tot sbiera și țipa ca caii, până'și dete duhul și'l îngropară în biserica Sf. Apostoli din Dudescu.

Tradiția adaogă : De sigur că Vodă n'a apelat și la icoana Sfântului Stelian.

Să credem în lucrurile sfinte, zice cronicarul căci de multe ori chiar imposibilul 'l pot sfinți, căci aceasta este o minune și de aceea minunile nu le pot face decât Sfinții și puterea dumnezeiască „ad imposibilia nemo obligatur" se poate zice pentru oameni, căci în adevăr mâna, capul și sufletul omenesc nu poate face ceva im-

posibil când recurgi însă la puterea divină, atunci te poți aștepta și chiar pretinde, aceasta însă bine înțeles pentru cel ce crede și are ferma convingere, căci dacă nu crezi, nici să te încerci, căci în van va fi, trebue să fie un mediu apt pentru ca să se poată stabili acel curent electric între tine și puterea divină.

Afară de rugăciunile făcute la Sfintele icoane,

Casele Marelui Serdar și Cavaler Răducanu Rusescu pe locul unde astăzi este Ministerul de Domenii și Agricultură 1894

la fereastra deschisă din stânga, în brațele mamei sale Maria (născută Solacolu) și lângă tatăl său Inginer silvic Dimitrie R. Rusescu, cel mai mic descendent în acel an, azi Lt.-Colonel de cavalerie Radu D. Rusescu.

mai erau și alte credințe cum spune Gion, colonel Papazoglu și Obedeanu :

Se atârnau icoane de patul bolnavului și se puneau cruciulițe pe piept, legate cu câte o panglicuță de gât ; am purtat și eu o cruciuliță atârnată de gât până am intrat ca bacalaureat în Școala pregătitoare de ofițeri, din dealul Spirei și cu această cruciuliță am fost și în Marele Război Mondial; am fost rănit la mână, urechea mi-au tăiat-o și piciorul mi l'au frânt în două, rupându-mi tibia și peroneul, dar nu m'a omorât.

Apoi se puneau câte o sfântă moaște sub pernă, mai cu seamă câte o moaște de aceia ținută în catifea ; moaște ce slujise și lui tata-mare ori vre-unei bunice,

în cazuri de extrem pericol, i se duceau rufele la biserică spre a se ține acolo 2—3 zile ; i se da apă sfințită de dimineață ; i se aducea câte un preot acasă de'i zicea la cap cu glas înăbușit privighérea și maslul, acatiste și molifte de-ale Sfântului Vasile cel mare și făcător de minuni.

Când se spunea rugăciuni din ale Sf. Ioan *Zlatoust*

Zoe Serdar Răducanu Rusescu, fiica Logofătului Iancu Fărcășanu și a Elenei (născută Topliceanu), cu fiii, fiicele și ginerii săi 1892, în salonul caselor sale (unde azi este Ministerul de Domenii).

Căpitan Constantin Brătianu, Ion I. Peteu, Vasile R. Rusescu, Ion Robescu, Radu R. Rusescu, Alexandru R. Rusescu, Lt.-Colonel Constantin Cica, Inginer Alfred Franck, Ing. silvic Dimitrie R. Rusescu, Lt.-Colonel Scarlat Geanolu, Marie Sc. Geanolu, Emilia C. Brătianu, Alexandrina I. Peteu, *Zoe Răducanu Rusescu*, Aristița I. Robescu, Zoe C. Cica, Sofia A. Franck.

(Ion-gură-de-aur), atunci se știa că bolnavul e un muribund, acesta era ultima speranță.

Hâșdeu credea că din veacul al XVI-lea există texte de rugăciune pentru scoaterea dracilor. (A se citi *„Cuvint din Bătrâni"*.

Se mai obișnuia ca mama, sora sau soția bolnavului să dea la biserică atârnând la gâtul icoanei Maichii Domnului, giuvaricale, iconițe și galbeni ca să le implore milă și minune se duceau la biserică și acolo ședeau ceasuri întregi îngenunchiate în fața unei icoane, în întunerec, numai cu câte o candelă aprinsă și de sticlă roșie ori verde, prin care străbătea niște raze slabe.

Acolo se rugau dânsele cu ochii umezi și duioși, cu privirea tristă și melancolică, de ți se rupea inima privindu-le la icoanele făcătoare de minuni, doar se va însănătoși dragul mamei de acasă.

Așa e de multe ori : Credința învinge știința, căci

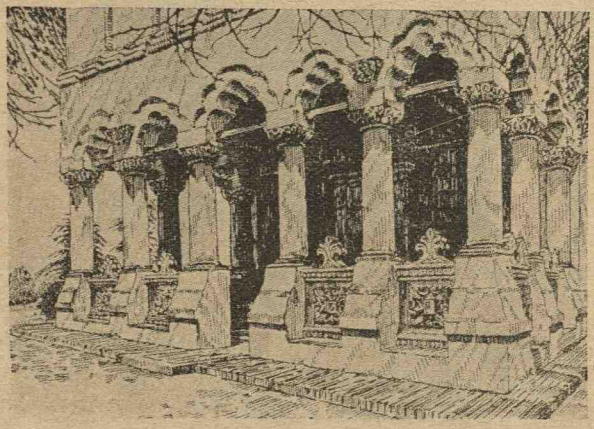

Intrarea Bisericii Colței.

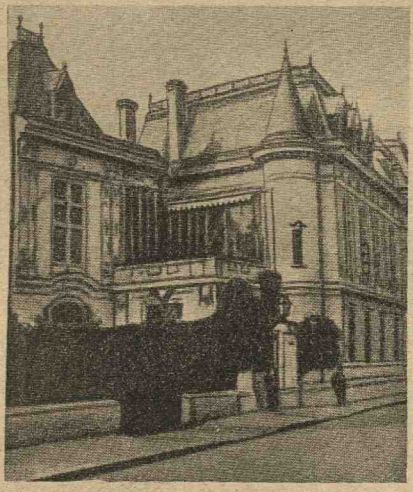

Casa din str. Atenei, unde a locuit Take Ionescu.

vin dela acele împrejurări, în fața căror știința rămâne nulă și surdă.

Gion spune că nu-și aduce aminte în ce notiță ma-

nuscrisă a cetit că o mamă care se ruga la biserica Sărindarului singură în biserică, a auzit icoana trosnind cu atâta putere, încât sermana mumă s'a speriat și a

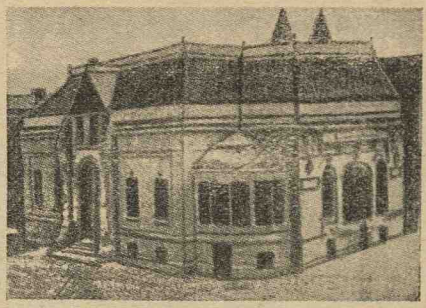

Casa Âlex. Marghiloman, fost Prim-Ministru. Azi Asigurarea Românească, din B-dul I. C. Brătianu.

căzut jos moartă. Trosnetul icoanei simulase asupra mumei nenorocite, refuzul rugăciuni.

Apoi mai erau : Ungerea cu Sfântul mir, căzutul la Sfintele daruri, băutul apei în care a stat multă vreme

Casa Titu Maiorescu, fost ministru, fost profesor Universitar de Filosofie.

o cruce de *inorog,* punerea între dinți a unui fier când trag clopotele în Sâmbăta Mare, a punerei mâinilor unui patriarh sfânt cum a fost patriachul Nifon în vremea lui Radu-cel-Mare, atingerea moaștelor unui mitropolit mort, cum a fost Maxim Brancovici și în fine ca ultim mijloc de tămăduire suprem, aducerea la casa bolnavului a moaștelor vr'unui Sfânt sau vr'unei Sfinte, cum : Sfântului Dumitru Basarabov din București sau S-ta Filotea tocmai dela Curtea de Argeș.

Se mai lua încă și târnoseală dela biserică ca lecuire de boale ușoare, dacă o furai era și mai bine. Apoi afumântul cu flori dela Domnul Christos erau bune de guturai, coliva Sf. Haralambie se mai da și la păsări ca să fie ferite de holeră sau de ciumă.

Așa că credința în vremurile dinapoi era cu mult mai mare ca azi, oamenii erau mult mai bigoți. Când se rugau înaintea Macei Domnului sau Domnului no-

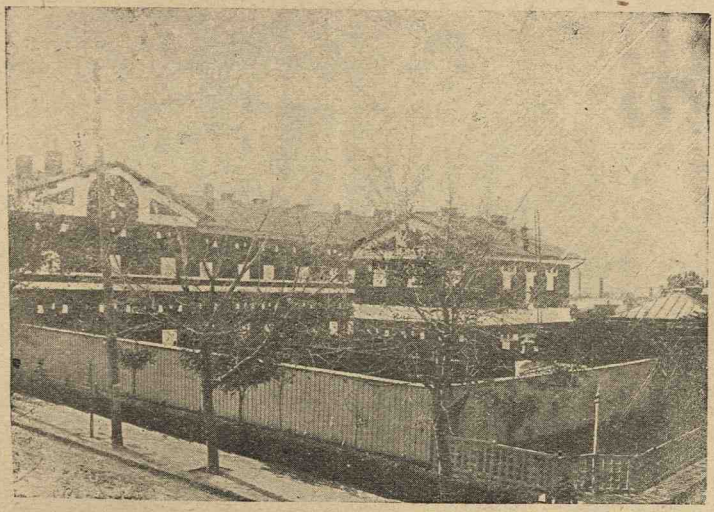

Fosta Inchisoare militară din Str. Uranus până la 1913, azi Comand. II Ar. Teriiorial și Cercul de Recrutare București și Ilfov. Pavilionul din fund, fost Inchisoare pentru grade inferioare, cel din față pentru ofițeri. (Vezi Inchisori Militare, Căpitan Lumină).

stru Isus Christos, toată ființa lor se tranforma, scufundându-se în gânduri adânci, cu ochii ficși la icoană, cu trupul și sufletul la religie, simțeau că se stabilește între dânșii și divinitate în acel moment un curent puternic, nevăzut, neauzit și nepipăit, dar vai ! cât de simțit.

Această încredere oarbă, această reacțiune, în tot organismul lor avea de multe ori efecte fericite, căci bolnavul față de aceste emoțiuni, de aceste contorsiuni ale întregului sistem nervos se făcea bine și atunci vai ! cât și mai câte daruri în cinstea lucrurilor sfinte și sfințite.

Când bolnavii se făceau bine, trimeteau de pomană la pușcărie pentru arestați un cazan mare cu un fel

de bucate gătite, câte o pâine, câte o litră de vin și câte o lumânare.

Acest obicei îl mai aveau toți părinții noștri atât la nunți, când măritau sau însurau și la moartea vreunui membru al familiei, precum și la Sâmbetele morților care erau la lăsata secului și la Moși.

Documentele mai spun, când în București nu era pomeneală de doctori, servea de doctor tămăduitor al

Piața Bazaca care în curând va fi dărâmată pentru prelungirea Bulevardului Colții. 1934.

tuturor boalelor, Sfântul Ion Predici (înainte mergătorul) aflat la Biserica Sf. Ioan azi înlocui Casa de Depuneri din calea Victoriei.

La acest mare sfânt, alerga lumea din București și județ cu cea mai mare credință de se așezau în genunchi, rugăciunele lor făcând paraclise, sfestanii și masle și se întorceau cu mir, anafură și aiasmă și cu câte un șiret de bumbac pe care erau înodate rugăciunile și evangheliile ce se citeau la slujbele sus menționate.

Intorcându-se acasă, mirul îl punea la căpătâiul bolnavului și pe urmă se afuma cu el ; din anafură și aiasmă le dădeau să guste dimineața, iar găitanul cu

noduri 'l atârna de gâtul bolnavului până la însănătoșire, căci așa se înfipsese credința peste întreaga capitală, peste întreg județ, ba încă și peste județele învecinate.

Preoții acestor bisericii tămăduiau și de brâncă, scriind peste umflătură cu cerneală Sf. cruce.

Singurul Vodă avea doctorul și spițerul lui, iar

Calea Victoriei — Piața Sărindar în 1916; la stânga Hotel Luvru.

pentru Nemți și Unguri era doctorul *Baratu* (un arhimandrit catolic, parohul Bărăției', care știa prea bine una și singură doctorie, a tămădui pe ofticoși cu broasce țestoase și iată cum :

Avea într'o încăpere 50—100 de broaște pe care le hrănea numai cu dulceață de trandafiri ; la un caz de oftică, le tăia capetele și picioarele, iar trupurile le fierbea, zeama o dădea drept decot și carnea o usca și o ardea, făcând-o prafuri și o dădea pe urmă sub această formă la bolnavi.

Pe doctorii Domnești Greci, poporul nu îndrăsnea a-i chema necunoscându-le limba. Dela anul 1811 au în-

ceput a veni doctori în Capitală ; până la anul 1821 au venit doctorii : Fleva, Darvaris Teodosie, Arsachi, Fi-

Piața Teatrului Național. Stația de trăsuri. Se vede cum tramvaiul cu caii sue panta din str. Câmpineanu spre str. Regală. In dreapta (colț) Grădina și Terasa Otetelișeanu în 1912.

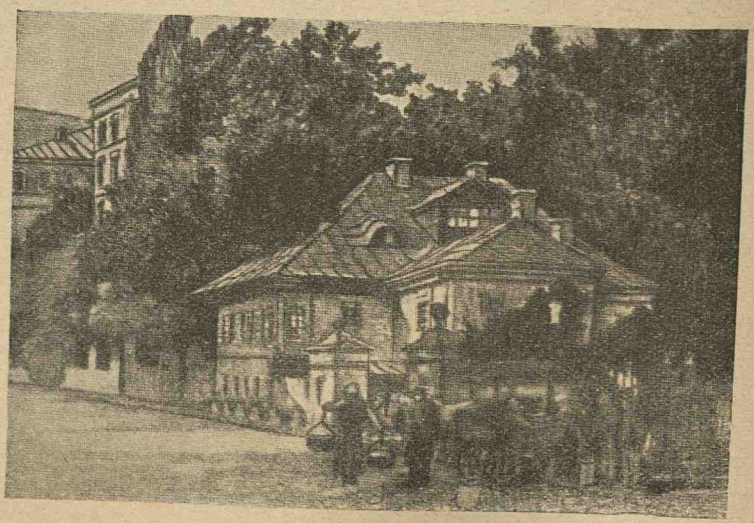

Casa Moruzi din Podul Mogoșoaei, azi Muzeul Municipiului București. Aci a stat Kneazu Moruzi, fost mult timp prefectul Capitalei.

litis, Caracaș, Exarcu, Holer chirurg și Spover mamoș.

HANURI

Erau vestite hanurile din trecutul Bucureștiului. Inchise de toate părțile cu ziduri, ele aveau o singură poartă de intrare, la mijloc. Când această poartă solidă, de lemn ferecat se închidea, prinsă puternic în drugi de fier, hanul lua înfățișarea unei cetăți.

Două caturi formau corpul clădirii. Jos se înșirau către stradă prăvăliile, cu ziduri groase, tăiate de mici

Palatul Sutzu din B-dul Colții în 1934, văzut din B-dul Academiei. Fost în urmă Municipiul Capitalei, azi Banca Crisoveloni.

ochiuri de fereastră ; sus odăile de oaspeți, deschise asupra unui pritvor de lemn ce ocolea dreptunghiulara curte a hanului, dând acestuia aspectul cochet și pitoresc, caracteristic vechilor noastre clădiri. Pivnițe tari, boltite, puneau la adăpost mărfurile împotriva focului, care de multe ori pârjolea cartiere întregi ale orașului. Fântâna cu jghiaburi pentru adăpatul animalelor, împodobea curtea, iar în fund, grajdurile adăposteau chervanele ce cutreerau pe atunci drumurile de negoț ale țării.

Adeseaori în mijlocul dreptunghiului format de clădiri, se ridica biserica, alături de care evlavia oamenilor construiau spitalul sau azilul pentru săraci.

Toate acestea dădeau hanului o animație care făcea dintr'însul una din curiozitățile pline de farmec ale Bucureștilor de odinioară. Călătorii streini l-au descris în totd'auna cu interes.

Gion în lucrarea sa, Istoria Bucureștilor la pagina 477 între altele spune... *Focurile, cutremurele, vechimea și cerințele cele noi ale timpurilor noastre au făcut să dispară unul câte unul toate acele mari și curioase clădiri numite* hanuri, *cari, în mijlocul și pe laturile orașului, alcătuiau una din notele cele mai caracteristice ale Bucureștilor.*

Hanul de odinioară era o clădire de zid gros, poate

Casele boerului Iancu Crețeanu din fața Palatului Domnesc, azi, Fondația Carol I.

să fi avut chiar și un metru grosime, înconjurat de toate părțile cu împrejmuire de zid asemenea gros și înalt ca de cetate. Intre aceste ziduri, acolo unde ulița era mai viă, sau cum se zicea : unde era bătaia târgului se aflau clădite prăvălii cu o ușă puternică de stejar, acoperite cu tablă groasă de fier și cu una sau două ferestre mici și armate cu drugi groși de fier.

De multe ori ferestrele lipseau cu desăvârșire.

D'asupra prăvăliei, zid înalt cu câte o ferestruiă abia vizibilă, ca un ochiu de pod. Prăvălii de felul acesta erau multe în zidurile hanului pe din afară.

Pe una din laturile pătratului sau dreptunghiului ce forma zidul înconjurător era poarta cea mare pe unde se intra în 'ntinsa curte a hanului.

Această poartă era ca de cetate în stare de a înfrunta până și loviturile ghiulelelor de tun.

Înăuntru, la spatele tuturor prăvăliilor, era un pălimar, format din arcade sprijinite pe coloane. Fie-

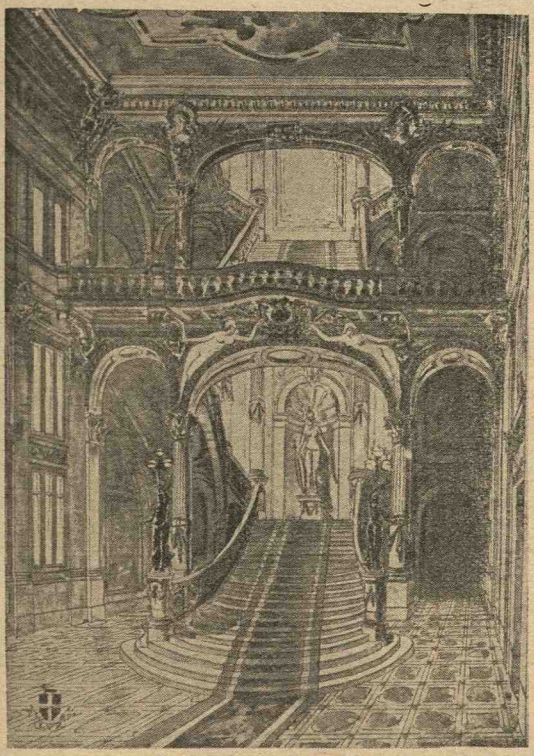

Palatul Cercului Militar din București, scara principală.
(MAIMAROL, arhitect).

care prăvălie avea o ușă, pe acest pălimar suprapus celui de jos, se aflau odăi, chilii și, mai cu seamă, magazii-bolte, cu mărfuri în deposit ; toate aveau uși groase, ferestre mici și feruite și ziduri tari ca de biserică. Pimnițele subt aceste clădiri erau adânci, mari, cu ascunzători, cu gârliciuri cotite și cu niște bolți care înfruntau focul cel mai năprasnic...

Prin fundul curții, proptite de ziduri, erau grajdurile, cuhniele și întinse șoproane.

Câte un puț sau chiar două așezate pe lângă cuhnii și grajduri, dau apa trebuincioasă hanului.

In mijlocul curții se afla biserica hanului, cum era la Sf. Gheorghe Nou, Colțea, la Bis. Sf. Ioan cel Mare...

Ion Ghica în Convorbiri Economice, pag. 167 din anul 1870, descrie hanurile : curți mari, pătrate cu zidurile înalte și tari de jur împrejur, cu porți groase de stejar, căptușite cu fier, legate în piroane, șine și lanțuri cu clopotnițe deasupra gangului, în mijlocul curții biserica, ocolită de case tari de zid ; compartimente unele lângă altele, fiecare cu pivniță adâncă, cu magazie boltită, cu uși de fier scoase pe o galerie cu arcade, pe coloane de piatră cu capiteluri d'asupra, cu odăi, toate cu ferestrele și cu ușile pe un pridvor care ocolea hanul dintr'un capăt până într'altul, comunicând cu două scări mari, acoperite, față'n față una cu alta ; totul, stil italian, tipul adoptat pretutindeni în Arhipelag și Marea Neagră, pe unde Genovezii au avut cantoare.

Erau hanuri primitoare de streini și erau hanuri primitoare pentru mărfuri și negustori.

Hanurile pentru oameni pe lângă alte îndatoriri față de Agie mai avea și următoarea însărcinare ; iată ce găsim în condica : Legi Administrative adunate sub domnia lui Grigore Ghica, Tomul 1 pag. 352.

SECȚIA IX

Despre îndatoririle țiitorilor de hanuri

No. 221

Referatul departamentului din lăuntru din 8 Iunie 1840 supt No. 14353 și încheierea Sfatului din 15 Iunie 1840 pentru strejuirea hangiilor care nu ar urma a da naștere Agiei despre găzduirea oaspeților ce primesc :

Isprăvnicia cu raportul No. 6317 încredințând că după toate mijloacele întrebuințate până acum nu au putut aduce în isprava regulă statornicită de mult ca toți găzduitori de oaspeți, hangii să deie de știre Agiei

pentru ori-care musafiri ear veni, ca ea să poată face cuvenita cercetare după poroncele ce are, propune ca alt mai nimerit chip, pentru păzirea acestii dispoziții nu ar fi, decât să se legiuiască o strejuire pentru oricare hangii ce nu s'ar păzi datoria ; această măsură socotindu-să și de Departament, potrivită, cu cinste văzută se referează sfatului spre încuviințare, că dacă o ar găsi nimerită să se aplice spre obștească știință, cu adaogire că acelui hangiu, care nu ar veni în dreaptă cunoștință după o întreită strejuire ce i s'ar face, să i se închidă hanul. Pe care referat au urmat închierea Sfatului în cuprindere „să se facă cunoscut Departa-

Rusia, Austria, Turcia, jucând în cărți Principatele Românești
(Colecția Academiei Române. Caricatură germană 1791).

mentului că socotința sfatului este ca pentru cea întâiu împotrivire a hangiului la măsura propusă de Departamentul al doilea de 50 lei și pentru cea de al treilea de una sută lei, după care mai poftorind asemene nesupunire, se va închide și hanul, și aceasta fără osebire prin publicație se va face cunoscut de Agie în parte fiește căruea hangiu la locuința sa.

1) Această dispositiune de către Secretariatul de Stat prin adresul din 19 Iulie 1840 sub No. 1332 s'au înpărtășit Depart. din lăuntru, iar zisul Depart. prin țirculara sa tuturor isprav. precum și Agiei Capitalei.

Iar la fila 204 acelaș cod de legi găsim :

a) *Epistații dela barieră va cere dela fie-care drumeț necunoscut, la intrarea sa în oraș, biletul seu.*

b) *Aceste se vor opri la barieră și în locul lor se vor da drumeților adeverințe de primire, în care se vor însemna că ei sânt datori a se înfățoșa la Poliție în termen de 24 ceasuri.*

c) *Biletul drumeților se vor trimete în toată sara la Agie cu raport anume de gazdele noilor sosiți.*

d) *Agia după ce va viza asemenea acte le va înapoia particularilor, numai după întoarcerea adeverințelor date de Epistați de barieră.*

Regulele păzite astăzi se vor observa și de acum

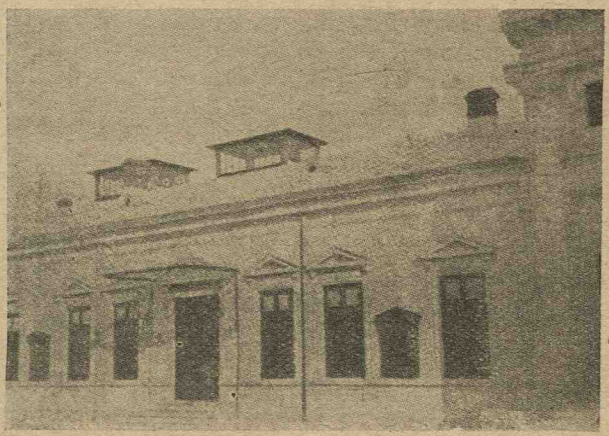

Vechiul local al Camerei Deputaților. (Col. d-l Stahl).

înainte și pentru persoanele cunoscute care vin în oraș din cuprinsul țării și care vor fi datoare numai a-și arăta Epistaților dela barieră numele lor, care apoi cu raport le va observa regula de mai 'nainte și pentru trimișii lor cu răvașe de drum.

Dat la 9 Iunie 1850.

Pe lângă odăile negustorilor unde erau biserici în hanuri — se mai găseau și chiliile călugărilor cari îngrijeau de biserică.

Gion la pag. 481 adaogă : *Unii călători din secolul XVIII intrând în curtea hanului poate tocmai când venia câte un* taxid *de marfă dela Lipsca, ori dela Brașov, ori dela Țarigrad și văzând animațiunea cea mare ce domnia în spatele tuturor prăvăliilor, au ase-*

măna hanurile Bucureștene cu așa numitele beresdeu *din Turcia adică târguri cu prăvălii zidite de piatră și cu un fel de* Sămare *eșite afară și de o parte și de alta a clădirilor depeambele părți ale uliței, încât se credea că și ulița este acoperită, într'un cuvânt un fel de bazar.* Asemănarea nu e justă, căci *bezestenul* nu era 'nchis ca o cetate ; s'ar potrivi poate mai mult a zice că hanurile Bucureștene, ca Șerban-Vodă, Sf. Gheorghe-Nou... aduceau aminte la diferite timpuri ale anului, cu mulțimea mărfurilor și a negutătorilor și a vieței comerciale din curțile lor, aduceau aminte caravan-seraurile vr'unui mare orași din Turcia.

Bezesteu am avut în București la hanul Gabrovenilor din str. Gabroveni azi hotelul Gabroveni, în Târgul din năuntru, pe lângă ulițele Abagiilor, Mărgelarilor, Saidăcarilor și Boiangiilor.

Hanul Gabrovenilor se mai numia în secolul trecut și Hanul *Bezesten* poate din cauza asemănării lui cu Bezesteurile Turcești și din cauza samarelor celor mari dela prăvălii, cari, păreau că acopere ulița.

Nu ; Hanurile cele mari înconjurate cu ziduri se asemănau numai cu *1 Fondachi* dela Veneția și cu acele *Kaufhäuser* pe cari în orașele *translatice* le aveau negutători străini, cari veniau de departe cu mărfurile lor, spune Gion. Hanurile Bucureștene au fost marile colaboratoare ale comerciului din secolul XVII și până la focul din 1847 când schimbându-se Bucureștii și felul de a face negoț al comercianților Bucureșteni ele nu mai avură rațiunea de a fi.

Intre hanurile cele mai cu vază, citățm :

Hanul lui Șerban Vodă, „Vezi pag. 44“, azi Banca Națională pe treneul hanului.

Acest han era cel mai mare, mai frumos și cel mai bine zidit.

Zidurile sale atingeă și peste un metru grosime, cu bolți bine construite, pimniți adânci și cu multe odăi tainice care poate au servit și la ascunderea or-cine din Domnitori.

Se întindea din ulița mare a târgului de sus, (Lipscani) prin Smârdan până aproape de Stavropoleos, cuprinzând și terenul unde se află Biserica Doamna (biserică făcută de Doamna lui Șerban Cantacuzino)

până în ulicioara din fața bisericei ce dă în calea Victoriei.

Avea multe prăvălii dar mai toate erau ocupate de bancherii, (era aci cum s'ar zice, clica zarafilor).

Iată ce se povestește despre zarafii aflați în acest han : In anul 1847 s'a iscat mare foc în București chiar în ziua Sfintei Invieri.

Vodă Bibescu care se afla în salonul de primire,

M. S. Alexandru Ioan I Cuza
sub care domnie s'a unit Moldova cu Țara Românească.

Marele Viteaz Rege Ferdinand I Cel Loial
sub a cărui domnie a alipit la țara mamă toate țărișoarele Românești în 1916—1920.

unde erau adunați toți boerii țării spre a'l firitisi, fiind înștiințat de Aga Manu că ard Bucureștii, fără a mai zăbovi, încalecă și urmat de șefii aflați în garnizoană : Colonel Odobescu, Colonel Engel, Gramont, Blaremberg, Herescu, Banov și aghiotanții Beizadea Scarlat, maior Cristache Tel, Florescu I. și Bibescu, cu toții pleacă spre podul Beilicului prin piața mică unde era pușcăria (azi piața de flori din preajma fostei *biserici Sf. Anton, arsă în acest pârjol,* care spre amin-

tire se află și azi în curtea acestei piețe, o cruce de piatră).

Se îndreaptă spre Bărăție, iar de aci spre Hanul lui Șerban Vodă.

Aci fu întâmpinat de elica bancherilor și a lipscanilor.

Hilel Manuach, marele bancher, împreună cu Zerlendi, s'au apropiat de prinț cu capetele goale, strigând în disperare :

Apără Măria Ta hanu Șerban-Vodă, ale cărui ma-

O domniță Română din Secolul XVI-lea. (D. Noguier).

gazii sunt încărcate cu o mulțime de mărfuri, cu case de bani și 30 butoae de iarbă de pușcă.

Atunci Vodă încruntându-se răspunse răstit :

— Iarbă de pușcă pusă la un loc cu stările voastre ? Faceți-ne loc să plecăm de aici, lasă că ți-oi arăta eu ție.

— Imi cunosc vina măria ta, răspunse Hilel, stri-

gând în gura mare, știu că ocna mă așteaptă, scapă hanul și spânzură-mă la poarta lui.

A doua zi în zori de zi, înțeleptul bancher Hilel Manuach d'impreună cu Zerlenti, era pe treptele palatului, așteptând să se scoboare Vodă ca să încalece, căci îl aștepta în curte toată suita sa cu calu domnesc gata ca să meargă să viziteze mahalalele pârjolite toată noaptea de foc.

Când s'a scoborît Vodă pe scară, îl întâmpinară acești doi vestiți bancheri și-i mulțumiră că din porunca

Biserica Plumbuita.

Lui, Aga Iancu Manu a luat toată puterea pompierilor și toți sacagii orașului și a scăpat hanul Șerban Vodă.

I-a spus tot odată că nu era nici o iarbă depusă în pivnițele hanului, ci a fost numai o scornire a lor ca să scape banii.

Vodă le-a zis atunci : Uitați-vă, o să vă arate ceva aghiotantul meu beizadea Scarlat.

Atunci porunci lui beizadea Scarlat să le arate două mari pungi, una plină cu bani de aur, cealaltă plină cu bani de argint.

Vodă reluă și zise :

Văzut-ai ovreiule cu ce mă duc să'mi plătesc păcatele ? Ei bine, vă rog și pe voi ca să mă imitați, să mângâiați și să ajutați pe cei în lipsă — după care Vodă pleacă cu suita.

Hanul lui Șerban-Vodă a trăit până după războiul Independenței când a dat loc a se clădi *„Banca Națională“*.

Tot cu privire la acest han al lui Șerban Vodă, documentele ne mai spun, că după marea frământare a Românilor din anul 1848, Țara fiind ocupată de trupele Turcești și Rusești, poruncă a fost dat pentru dezarmarea populațiunei. La început armele au fost strânse :

O plimbare la soseaua Kiseleff în 1890.

acele din Capitală la mânăstirea Plumbuita, iar mai târziu la Hanul lui Șerban-Vodă.

Iată ce spune documentele în această privire :

DEPARTAMENTUL LOGOFEȚIEI TREBURILOR BISERICESCI ȘI INSTRUCȚIUNEI PUBLICE DIN PRINȚIPATUL ȚĂRI-ROMÂNEȘTI

Masa 1. Bucuresci

Cinstitei Mari Vornicii a treburilor din Lăuntru.

Fiind-că cea mai după urmă hotărîre a Excelenței Sale Gheneralul Lüders este ca armele să se depue în hanul lui Șerban-Vodă, iar nu în mânăstirea Plumbuita de acea și Departamentul cu cinste grăbesce a încunoșciința pe cinstita Mare Vornicie de aceasta, și că Departamentul a chemat pe pitar Matache cât și pe Igumenul dela Șerban-Vodă de li s'a făcut cunoscută aceasta, iar pe cel dela Plumbuita l'a îndatorat ca să facă meremetul cela-lalt al încăperilor, a fi gata pentru orice întâmplare

Șeful departamentului, *Const. Belu*

Resoluție. — *Să se dea îndată în cunoscință Comisiei pentru dezarmare spre sciință.*

(Vezi Analele Academiei, Tomul V, pag. 423).

Hanul Manuc actaual hotel *Dacia.*

Despre acest han tradiția spune : In anul 1804 a

fost palatele lui Manuc-bei, un Armean foarte bogat, care se retrăsese din *Țarigrad* după omorîrea Sultanului Selim II al cărui zaraf, adică era casierul lui.

El avea în Țarigrad atât de mari bogății încât toate cuiele întrebuințate la construirea palatelor lui erau petrecute printr'o monedă de aur, *funduc, irmilic* sau rubiea. Toate lemnăriile și tavanele erau de scânduri colorate și de chiparos.

Acest Armean a venit aci, cu titlu de bey (prinț Turcesc) și-a făcut palate în marginea Dâmboviții din

Hanul Manuc, azi Hotel Dacia *din strada Carol I-iu*

fața Curții Domnești și podului Târgului d'afară. A cumpărat moșii, a avut morii în marginea Bucurescilor, care se numeau morile lui Manuc și pe urmă retrăgându-se de aici în Franța cu toate bogățiile lui, căci se declarase războiu între Ruși și Turci a vândut palatele care au devenit han de pasageri. Acest han este actualul *Hotel Dacia.*

El a avut un nepot pe care îl chema Murat-bey și se afla la Paris; cunoscându-l împăratul Napoleon I-iu l'a luat pe lângă dânsul dându-i și numele de prinț.

Gion la pag. 494 Ist. Bucureștilor spune: Curtea hanului Manuc era de pomină pentru sgomotul, murdăria și mulțimea trăsurilor cari se aflau într'însa. Mulți călători, cari nu descindeau la acest han, veniau

totuși să'l vadă din cauza pitorescului ce presinta curtea, precum și pălimarele superpuse ale odăilor.

Surugii, chirigii, vizitii, cărăușii cari înhămau și deshămau ; slugile hanului cari alergau strigând de colo până colo ; găinele cari cârchiau pigulind pe mormanele de băligar; rațele cari bălăciau măcăind prin băltoacele de lângă cuhnii și grajduri ; țiganii și țigăncele cari, în loc să vorbească, răcniau ca după obiceiu ; scroafele și porcii cari, pronhăind și guțuind, se vîrau pe sub butci, rădvane, brisci, brasovane, chervane și căruțe, unde se întâmplau încăerări omerice cu căinii ce-

Localul Poștei Centrale în 1887, în care au funcționat serviciile de poștă și telegraf până la construirea Palatului din calea Victoriei; azi în locu-i, clădirea Bursei.

lor veniți de afară — toate acestea făceau să hăue din zi până'n noapte faimosul han al lui Manuk-bey.

Hanul Constantin-Vodă azi aflat *palatul Poștelor,* îl făcuse tot atât de întărit, ca și Șerban-Vodă pe al său.

Locul unde se afla acest han era al lui Constantin Aga Bălăceanu loc răpit de Constantin Vodă Brâncoveanu.

Tradiția spune că acest han ar fi avut în mijlocul curții și o bisericuță ; nu se știe exact de cine era făcută: de Brâncoveanu sau de vechiul proprietar Bălăceanu. Scriitorul vremii „Fotino" spune în lucrarea sa *Dacia* că hanul nu avea biserică. Mulți oameni în timpul săpărei temeliei palatului Poștei, au putut vedea groasa temelie a vechiului han.

Hanul Bisericii Sf. Gheorghe-Nou.

Din lucrarea *„Frumoasele-Arte în București"* ex-

tragem: hanul era așezat la stânga bisericei, — în afară de zidul înconjurător sau înăuntrul lui, asta nu o știm.

Era un han mare și foarte însemnat atât prin mărimea lui cât și prin poziționea comercială unde era așezat. In apropiere de Târgul din Năuntru, Târgul de sus și la câțiva pași departe de podul ce ducea la Târgul d'Afară.

Mulți ziceau acestuia : *hanul din buricul Bucureștilor* și era împrejmuit împreună cu biserica printr'un zid gros și 'nalt.

Aci mai toți toptangii își țineau mărfurile fiind singurul han, bine păzit și marfa bine asigurată.

Poarta grea făcută din stejar gros, acoperită cu

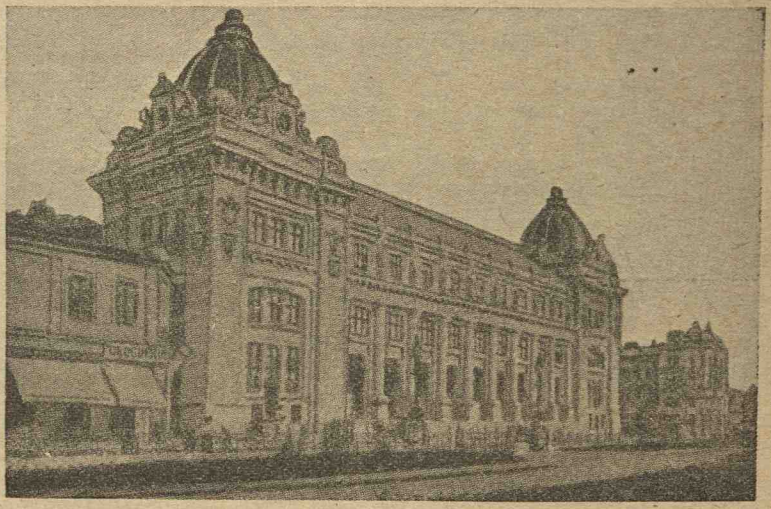

Actualul palat al poștelor, la stânga, o parte din Hanul Zlătari.

tablă de fier ca și dela toate celelalte odăi ale părvăliilor, odată zăvorîte, nimeni nu mai avea voe să intre până a doua zi.

Pasnici veghiau nu numai noaptea și chiar ziua căci nu se știa când sosesce carele dela Lipsca sau dela Galați cu mărfuri. In anul 1804 în urma unui foc ivit chiar în han, l'a schimbat întru cât-va rămânând ca în anul 1847 în urma marelui foc care a ars mare parte din Bucureștii să-l distrugă de tot, făcând în locul hanului și-a curței sale, grădina ce se vede și astăzi.

Și fără a mai pomeni de bisericile care aveau ha-

nuri ca : Zlătari, Sf. Ion cel Mare azi „Casa de Depuneri", Mânăstirea lui Pană „azi Sf. Ecaterina", Mihai-Vodă „Arhivele Statului", hanul bisericei Crețulescu, din calea Victoriei aproape și pe aceeași linie cu palatul Regal despărțit de el prin strada Sf. Ionică, hanul Stavropoleos din spatele palatului Poștelor, hanul bisericei Greci proprietar Banul Giornei aflat „fosta banca Crisoveloni din str. Lipscani", apoi hanul Sf.

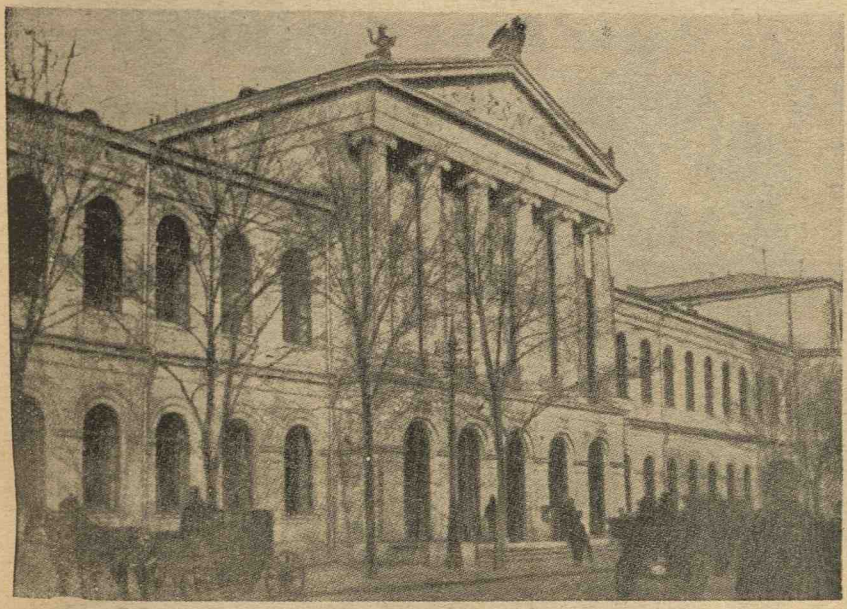

Palatul Universității construit în 1857 după planurile profesorului Orăscu, fost rector al Universității; spune bătrânul meu D-n Profesor Șonțu în vârstă de 84 ani. La intrare a fost Senatul până la 1916.

Spiridon cel Vechi, mai erau hanuri și care nu aveau în preajma lor bisericii. Cele mai de seamă erau :

Hanul Golescu: azi casa Nirescherer l'am pomenit și eu, a fost dărâmat în 1882, era pe calea Rahovei — clădire mare, jos avea la stradă prăvălii, în care a stat și librarul Staimberg care și-a făcut tipografie și editură de cărți în strada Mămulari, apoi erau cârciumi, bragagerii unde veniam de la Școala primară d-na Bălașa, de cumpăram bigi-bigi. Tot dela această bragagerie, dimineața în zorii zilei se răspândeau în mahalalele din preajma hanului, vânzătorii de salip (un fel de ceai).

Scriitorul Fotino spune că boerul Golescu, ședea

în aripa caselor de lângă Biserica Sf. Nicolae Prund, aflată în preajma Azilului Doamna Bălașa, azi biserica dărâmată.

Hanul Grădișteanu aflat pe podul Beilicului, era cel mai primitiv în Capitală.

Marele negustor Hagi Tudorache.

Iordacke Golescu

Bis. Radu-Vodă și Bucur udate de Dâmbovița.

Colonelul Papazoglu cu privire la acest *Han* spune : In colțul din deal al cetățui Domnești se aflau fântânele și tot aci s'au format și baia palatului,

după strămutarea lui Mircea-Vodă cel bătrân, cam peste drum de hotelul numit Caracaș. El a preînoit în cursul domniei și biserica din curtea palatului cu hramul Bunei Vestiri.

Toată această cetățuie atunci era păzită de catane și de șeful ei castelan, numit în limba Slavonă *Grădiștean*. După arderea și desființarea acestei cetățui, a stăpânit-o o familie cu numele Grădiștenii, stăpânind-o până mai spre zilele noastre pe când era făcută temniță sau pușcăriă. A construit aici un Han numit *Hanul*

Teatrul Național, în față casa Törek (Elisé unde a fost cafeneaua Fiacovschy) care s'a dărâmat în 1934 — 35.

Grădișteanu cu poarta în podul Beiliculuï, unde astăzi este spițeria cu firma la Pelican.

Un vizitator ne descrie cum era hanul Grădișteanu în anul 1823... Edificiul era vechi și cu crăpături. Vântul se vâra cu un vuet detestabil de scârțâitură și de trosnitură printre aceste crăpături.

Mă aflam într'o odaiă spațioasă, cu pereți, tavanul și podirile formate dintr'o mulțime de bârne și de scânduri, așezate fără scop și fără plan de-alungul și de-a curmezișul.

Această manieră de clădire avea o înfățișare fantastică, mărită încă de întunecime. După datinele hangiilor în toată casa se afla numai o singură lumânare de seu, dar și pe aceasta o scoaseră din felinar pentru a o

pune într'un feșnic de pământ ars. Flacăra acestei lumânări se bătea și juca în suflarea de aer făcută de vântul care intra din toate părțile.

Și mai jos... aci era locul unde se ospătau călătorii bag seamă, că pentru a mă odihni de noapte, fui condus în altă parte. Urmai un băiat și trebuia să-mi caut drumul pe pipăite, de-alungul unui coridor întunecos, lung de 30—40 urme și podit cu scânduri slobode, pe care piciorul nu avea razim sigur.

Ajungând, până la capul coridorului, băiatul deschise o ușă și mă duse într'o odaie luminată de lună, după care se retrase.

Odaia era mică și cu tavanul așa de jos, că-l atin-

Bucureștii la începutul sec. XX. (Colecția Academiei).

geai bine cu mâna. Pe o lature era un pat: trei scânduri așezate pe două picioare de lemn, peste scânduri o mână de paie vârâte într'o țoală ca să nu se risipiască. Intr'alt părete era un ochi de fereastră, ca geam, se cunoștea că ar fi fost o piele de capră, cum se obișnuia în acea vreme, însă bucata ce rămăsese, adeverea că odată a fost întreagă.

Lângă pat, o masă, apoi două scânduri puse pe picioare din lemn necioplit pe care sta un vas de pământ forma ligheanului de azi și un urcior cu apă ce serveau la spălatul feței.

Mă dusei la ușă, ca să-i pui zăvorul. N'avea nici zăvor, nici ivăr, nimic decât o clanță ce se mișca, cu care se putea deschide ușa pe din afară tot atât de bine, ca și pe dinăuntru.

Fiind ostenit - - mă trântii în pat și fiindcă nu avea

pernă, pusei căpătâi un lemn ce-mi încurca drumul și mă învelii cu scurteica ce o aveam pe mine.

„A se vedea Albina Carpaților, pag. 156"

In Acte și Documente, Tomul III, pag. 543 găsim pomenindu-se de un han la capul Podului Mogoșoaiei, fără a i se arăta numele, iată ce spune :

Domnule Cap al Agii Capitalei,

Pe Eftimie Nicolau din orașul Pitești, ce este venit acuma aici la hanul dela capul Podului Mogoșoaei ești invitat d. Cap al Agii a-l ridica îndată la arest până la al 2-lea ordin.

No. 5666 Avg. 1848 ROSETTI

Din cercetările noastre am dovedit că Hanul se numea al lui Niculcea.

Hanul Ovreilor mai numit *Hanul Niculescului,* despre care Gion spune :

Lângă Bis. Răsvan „aflată între strada Covacii Vechi și calea Moșilor" se afla hanul Nicolescu în care se încuibaseră pe la 1794 o mulțime de ovrei. Aceștia făcuseră în han și Lavră *unde se închinau. Mahalagii erau furioși pe Evreii căci se certau cu preotul bisericei Răsvan, ba într'un rând îl și bătură, ceiace sili pe Domn la 9 Ianuarie 1794 să-i gonească pe ovrei iarăși la lavra lor din mahalaua Popescu (pe la Jicnița de azi).*

In urma acestui scandal născu un conflict diplomatic care adusese la fața locului pe *Sinior Marchelius,* cancelarul consulatului Kesaro-Krăesc, căci mulți Evrei din Hanul Nicolescului erau sudiți Nemțești spune V. A. Urechia în Istoria Românilor, pag. 41.

Hanul Gherman aflat în spatele Băncii Naționale și peste drum de Banca Românească. Azi acest han este transformat în prăvălii și case de locuit. Singură curtea încă mare unde odinioară se adăposteau căruțe și alte vehicule, azi se mai poate vede.

Hanul Tei, care odată avea un capăt în strada Blănari și cu altul în Ulița Mare „Lipscani", îl vedem transformat în bazar cu felurite prăvălii de mărfuri ; în general cu mărfuri luate de pe la licitații și vândute aci cu metru.

Hanul Colțea înfățișa tipul clădirii dreptunghiu-

lară, cu biserica la mijloc. Ridicată din lemn, în veacul al XVII-lea, de Colţea Clucerul, biserica a fost refăcută din piatră, la începutul veacului al XVIII-lea, de Spătarul Mihai Cantacuzino, care a zidit lângă dânsa spital hanul şi zidul înalt de împrejmuire. (Vezi pag. 225).

Tot atunci s'a ridicat şi turnul Colţii, la zidirea că-

Drum ce leagă şerpuind şi coborînd Str. Decebal cu Str. Bărăţiei. Pe aci trebue să fi curs afluentul Dîmboviţei ce se vărsa la Bazacă, cotind la vale pe Şepcari, pe Calea Mosilor până în dreptul halelor. Emit această părere judecând după panta şi înclinaţiunea terenului acestor străzi.

Str. Jicniţei (a depozitului de proviziî) în vreme de foamete, acolo unde e azi Consulatul Italian.

Turnul Colţii în 1888 când a fost dărâmat.

ruia au lucrat, după Sultzer, soldaţii Suediei, rămaşi aci după bătălia dela *Pultava*.

Impodobit cu ceasornic, turnul a servit multă vreme şi de foişor de foc al Bucureştilor.

Cutremurul cel mare, care zgudui, în ziua de 14 Octombrie 1802 Bucureştii, aruncând la pământ multe din vechile biserici, a prăbuşit şi turnul, ce străjuise aproape o sută de ani în mahalaua vestitului han.

Aci avea obişnuit conacul Turcii *Capanlâi* (furnisori armatei) după orânduirea lui Mihai-Vodă-Suţu. Prin pitacul său dela 28 Sept. 1783, el le destinase hanul

Colței și hanul lui Zanfir (dărâmat în 1932 și el, aflat în str. Blănari).

Toți ceilalți Turci, veniți cu alte treburi își aveau conacul la hanul Sfintei Ecaterina.

Viața de negoț, care dedea hanului animația lui de fiecare zi, avea un singur dușman de temut : boala molipsitoare, ciuma sau holera. Când se ivea, adusă din cine știe ce colț de Levant, ea secera fulgerător viețile, sub ochii neputincioși ai medicilor. In scrisorile negustătorilor din han, din primele decenii ale veacului trecut, străbate necontenit fiorul acelor zile de îngrijorare obștească. Piața noastră e tulburată din cauză că s'a

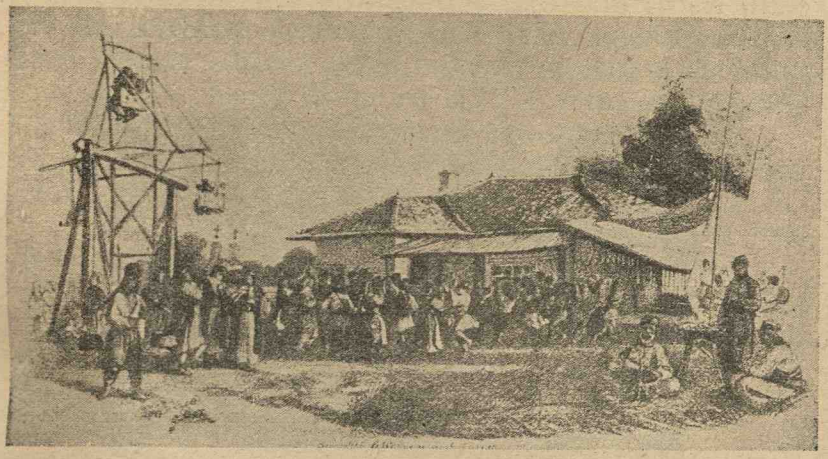

Horă, dulap, și petrecere pe câmpia Giagoga; azi Antrepozitele (Pictor Ioanid).

ivit în două-trei părți, ciuma. Oamenii au început să se strămute în hanuri, și prăvăliile sunt aproape închise — scrie unul dintr'înșii, pe la începutul lui Iulie 1825 *vezi corespondența grecească a Casei Panaiot Engherli din Brașov dela 13 Iulie 1825).*

Peste două săptămâni înștiință că, deși nu s'a mai auzit nimic, oamenii totuși s'au speriat și au început a ieși din oraș, pe la viile dimprejur, prăvăliile s'au închis, în cât a murit *alișverișul.* Frica cea mare a negustorilor era să nu se isoleze hanul.

Dar către sfârșitul lui Iulie, fata unei servitoare de acolo se îmbolnăvi, înfățișând simptomele ciumei : Stăpânirea a aflat în aceiași zi, scrie negustorul și ne-a

țârcuit cu Albanezi la poarta hanului. Hanul a stat astfel izolat peste 40 de zile. Tocmai la 15 Septembrie se dedea de știre la Brașov că piața s'a deschis și oamenii au început a-și vedea de treburi.

Epitropii nu se arătau prea zeloși în gospodăritul veniturilor bisericii și în urma unei plângeri, Vodă Mavrogheni poruncește la 9 Octombrie 1787 să li se ia socotelile și numai în acelaș timp, în locul lor, episcop pune pe părintele Zechno (Urechiă. Ist. Rom. III, p. 51) un om de ispravă, care ajunse în curând la treapta de arhiereu. Pentru buna chivernisire a averii bisericii, ierarchul era numit, în 1790 și epitrop al casei Vornicului Racoviță.

Negutătorii cari ocupau multele prăvălii ale hanului nu erau toți Români. Erau printre dânșii, către sfârșitul veacului XVIII-lea mulți Greci.

Aceasta făcuse să se pună la biserica hanului doi preoți: Unul Român și altul Grec.

La 1805 preotul Grec muri și epitropul Zechno hirotoni în locul său, un preot Român.

Grecii nu puteau fi mulțumiți. Pretextând că nu înțeleg Românește, ei fac atunci plângeri către Mitropolit, cerând preot de neamul lor. Rezoluția hotărîtă pusă pe această cerere de Mitropolitul Dositei Filiti, trădează sentimentele sale firești față de connaționalii săi. Nu numai că aprobă cererea, dar înlătură dela Epitropie pe arhiereul Zechno, care s'a dovedit în această împrejurare prea Român. Actul ni s'a păstrat în corespondența casei Panaiot Engherli din Brașov, și-l dăm în traducere precum urmează :

Prea Sfinției Tale cucernic ne închinăm,

Preaplecat facem arătare, noi negutitorii din Hanul Colțea, că aveam în biserică doi preoți, unul Grec și unul Român. Dar cel Grec, înainte de Sfintele Pasti, și-a dat obștescul sfârșit și acum vedem pe Sfințitul Zichnos că ne face supărare și ne-a pus un cirac al său, care diac Român, făcându-l Preot cu porunca Voastră.

Iar acum cădem fierbinte dinaintea Prea-Sfinției Tale să ne facă bunătate să iasă acest preot Român și să punem cu porunca Voastră unul Grec, după vechiul obiceiu, de oarece și sântem toți negustori Greci și nu

înțelegem limba. Cu multă trudă suferim și un Român, cu atât mai mult doi.

Și acum ne rugăm, fiind-că ne-a dat voie și Sfințitul Ziechnos ca să-l scoatem să fie și poronca Prea-Sfinției Tale, cu pitac să iasă din biserică și noi rămânem și sântem.

Ai Prea-Sfinției Tale prea umiliți servi,

(ss) *Hagi Andrei,* epitrop
Mandi Dumitrie și alții

Pe verso, hotărîrea Mitropolitului, astfel :

† De oarece voi toți negustorii, cari locuiți în acest han sânteți Greci și nu înțelegeți limba Românească, îndreptățită vă este cererea ca să se strămute unul dintre

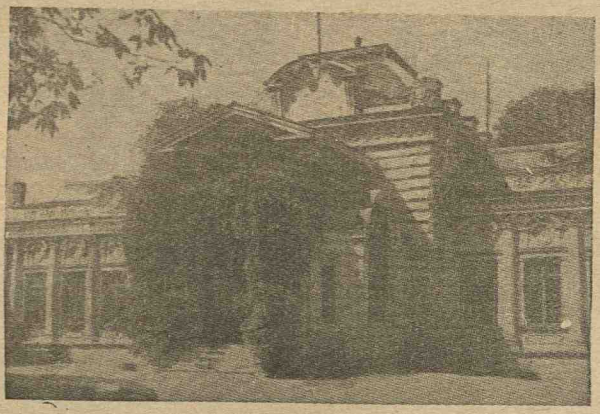

Palatul Șerban Vodă Cantacuzino, azi Legația Rusă din Calea Victoriei în fața stradei Doamnei.

preoții Români, anume cel de curând hirotonisit și să se numească în altă parte, iar în locul său, cu știința și hotărîrea noastră să se numească altul Grec, când se va găsi. Și poruncim nesmintit așa să se facă. Iar domnia ta, Hagi Andrei, să ai epitropia bisericii și mai departe ca și până acum, îngrijindu-te de sporirea și creșterea lucrurilor ei dinăuntru și din afară, întru cât confratele Sfințitul Zichnon nu are să se amestece în afacerile bisericii sub nici un cuvânt. 1805, Mai 9.

Hanul Gabroveni, aflat în strada cu acelaș nume. Se cheamă Gabroveni, pentru că aci trăgeau toți locui-

torii dela Gabrova, care veneau în București. Acest han era mai mult pentru sârbi și bulgari ; astăzi transformat în hotel.

Hanul Gherman, aflat în ulița Nemțească, azi

Mitropolitul Filaret al Ungro-Vlahiei, proprietarul Hanului Filaret.

Casă de gospodar

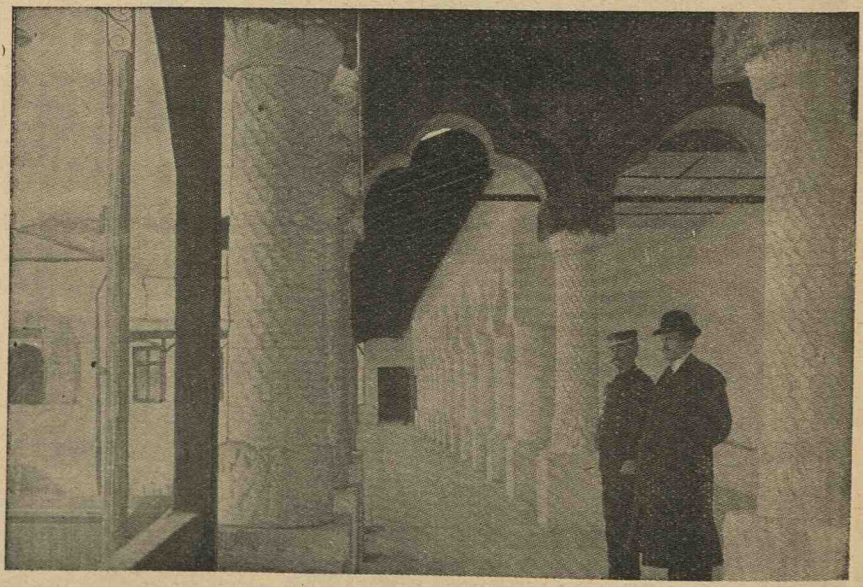

Chiliile paraclisului mânăstirei Văcărești făcute de Const. Mavrocordat; azi celulele închisoarei Văcărești.

Smârdan, în fața Băncii Românesci, există și azi însă transformat în prăvălii și case de locuit. O aripă o ocupă Banca Națională, fost Iavitz fost teatru.

Hanul Avram, aflat și azi pe str. Bibescu-Vodă, colț cu bulevardul Maria, își păstrează adevărat obiceiul vechi de han.

Hanul Roșu azi nu mai este han, se află la încrucișarea calea Văcărești cu calea Moșilor „aci pe trotuar

Hotel Union din strada Regală până la 1932.

în fața cafenelei hanului, se strângeau latrinarii, și feluriți meseriași ; când aveai nevoe de vre-unul, de aci îl luai. Locul acesta i se mai zicea: *La Mișu.* Azi meseriașii sunt adunați pe cheiul Dâmboviței din fața halei de carne. Acest han era pentru comercianții brașoveni.

Hanul Verde, mai târziu la Pomul Verde, aflat în fața hanului roșu. Avea o cameră mare unde se făcea întruniri politice și se da de baluri și nunții ; azi dărâmat.

Hanul Filipescu se afla la colțul Lipscanilor cu calea Victoriei până mai încolo de casele Karagheorghevici. A fost zidit în anul 1700. Acesta era hanul pentru străinii din Occident.

Hanul Transilvania, aflat și azi în str. Oituz.

Hanul Pesta aflat peste drum de poliția Capitalei, se crede că era lângă casele Maca ; azi pasagiul Maca.

Hanul Mitropolitului Filaret se afla chiar pe locul

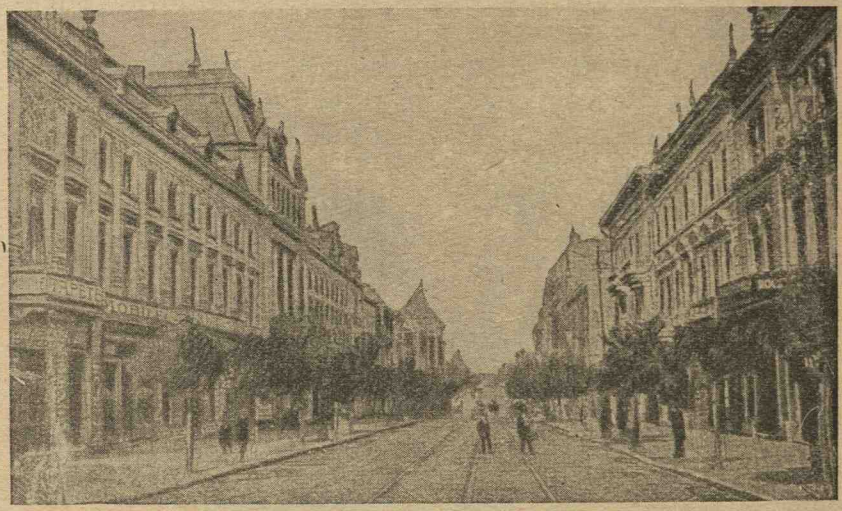

Bulevardul Elisabeta, la stânga Hotel Bulevard.

Podul Mogoșoaia în 1860.

unde astăzi este Teatrul Național, acest han era pentru Austriaci și Unguri.

Hanul Orient zis și hanul lui Simion Armeanu, era un han mic, văruit cu alb ne spune Unchiul d-lui doctor dentist Hasenmaier. Azi se află Hotel Splendid, proprietar d. Stănescu.

Hanul lui Papazoglu aflat la încrucișarea calea Moșilor cu str. Decebal, azi transformat în case de locuit, este proprietatea generalului Sachelarie Răsvan din cavalerie.

Intre hanuri mai putem cita și fostul Hotel Londra, pe unde odată trecea Bucureșteoara ca să meargă la Bis. Sf. Gheorghe Nou a face o baltă. Azi case de locuit este așezat pe Podul Târgului de afară.

Hanul Union aflat colț str. Regală cu Academiei azi Aristide Briand, care în anul 1930 a fost dărâmat și refăcut din nou.

Hanul Dracului mai târziu proprietatea căpitanului Mora, aflat pe calea Șerban-Vodă în fața Sanatoriului de tuberculoșii militari.

Ceva mai spre timpurile noastre găsim în calea Călărași *Hanul pescarilor,* han care a existat până mai anii

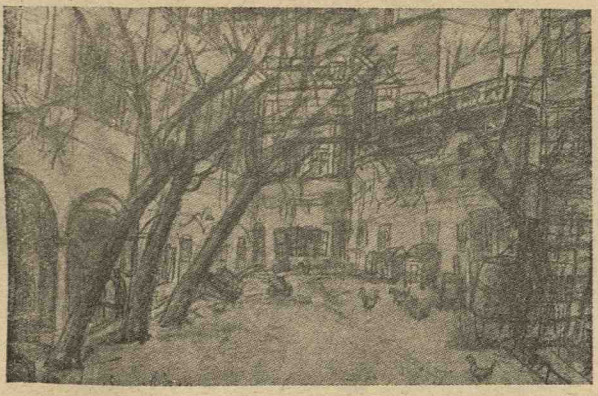

Hotel Patria.

trecuți în curtea căruia se depozitase spre vânzare fier vechi și sticle vechi adunate de prin București de către țiganii ce zilnic cutreeră orașul strigând : Fier vechi cumpărăm.

Hanul Giornei se afla unde azi era Banca Crisoveloni, în strada Lipscani. Han mare vestit prin mărimea curței sale și prin renumitele vinuri din pivnițele călugărilor ai mânăstirei ce se afla în mijlocul curței hanului.

Și mai era vestit că animalele căruțelor aveau unde

se adăposti, avea şopron, în vreme ce la alte hanuri nu se afla un asemenea adăpost.

Hanul lui Neculcea, la Şoseaua Kiselef unde azi se află statuia profesorilor şi despre care s'a mai vorbit.

Hanul Patria din ulița cu acelaş nume.

Hanul Zlătari. Aflat în preajma actualei biserici cu acelaş nume din calea Victoriei. In vremea invaziei rusești, aci locuiau generalii lor.

Tot aci a locuit şi cel mai mare bancher din Bucureşti.

Părintele colonelului Papazoglu era însărcinat de patriarhul din Alexandria, cu îngrijirea acestui han, cu strângerea chiriilor, cu repararea bisericii şi a încăperilor cum şi cu a frumoasei cismele ce era la uşa bisericii.

Târgul taica Lazăr

Cu prilejul ocupărei Bucureştilor de către armatele Turceşti, aci era instalat cartierul general Turcesc.

Acest han în vremea lui Nicolae Vodă Mavrogheni la 1777 a mai servit şi de arsenal al oştirilor Turceşti ce se băteau cu cele austriace. Toată curtea era încărcată cu piramide de ghiulele şi cu grămezi de tunuri.

Tot aci sta şi Dumitrache *Turnavitu* sfetnicul şi casierul suprem al lui Vodă Mavrogheni, ce era suprem

mareşal asupra oştirilor Turceşti. „Istoria fondărei Buc., pag. 66".

Hanul Sfântului Ioan Botezătorul : Se întindea până în zidul lui Belu (prăvălia Prager, calea Victoriei în faţa străzii Carol) şi până în str. Cazărmii. Azi pe locul hanului lanfăeşte Casa de depuneri. Palatele egumenului erau chiar pe locul Casei de depuneri. Hanul avea porţi mari de fier, căci înăuntru şedeau cei mai de frunte negustorii şi zarafii Greci: Chircubasa, Anesti cojocarul lui Vodă), Scarlat Scanovi comersant de saluri, Hagi Ianus, Temeli, Gudin şi alţii ; aceştia toţi

Strada Decebal în capătul căruia până la 1930 se afla Statuia Lupoaica, dăruită de primăria din Roma ; azi aflată pe dealul Patriarhiei. Piaţeta Lupoaica numită azi piaţa Roma.

erau bogaţi şi ajutau şi susţineau frumoasa lor biserică ale cărui coridoare s'au văzut până în ziua începerii clădirei Casei de Economie aflată acum.

Hanul dela Biserica Sf. Spiridon cel Vechi aflat unde azi se află teatrul soţilor Bulandra şi Sala Regală de Arme şi gimnastică, fundul curţei da în frumoasa grădină a Cilibiului dela biserica Sf. Apostoli.

Hanul Filaret al Mitropolitului Filaret, azi în locul lui, Teatrul Naţional din calea Victoriei.

In anul 1869 hanurile încep a lua numirea de hoteluri ; între acestea cele mai de frunte în anul 1870 erau : Grand-hotel, Broff în locul otelului Continental, Otelul de Englitera, cu sală de restaurant la etaj, jos sub el se afla o băcănie.

Pe strada Germană (Smârdan) : Concordia nouă și Concordia veche.

In dosul Lipscanilor, alături de actualul hotel Kiriazi, era *hotel Simion,* de mâna doua. Otel Mano din Podul Mogoșoaei și Hugues piața teatrului. Actualul otel Victoria din Șelari, apoi hotel Caracaș, făcut pe locul casei d-tor Caracaș, iar mai jos otel Fieschi.

Uniformă ofițer de cavalerie cu furajeră sub M. S. Ferdinand I și M. S. Regele Carol II

Hotel Gabroveni din strada Gabroveni Vechi, otel Transilvania, otel Bulgăresc.

Otelul Moldo-Român și Principatele-Unite.

Otelul Atena se afla pe calea Moșilor; hotelul Atena a fost tăiat cu prilejul deschiderii bulevardului Carol, care i-a trecut drept prin mijloc.

Grand Hotel de Bulevard, otel Frascati, Regal din str. Regală, apoi : Labes din Lipscani.

Otel Nemțoaica, care se afla la poalele Patriarhiei.

Otel Macedonia, apoi de Rusia lângă otel Princiar, și alte oteluri fără mare importanță.

Piața din str, Bazaca (lângă fosta Curte Veche).

SPITALE ȘI AZILURI

Inainte de a intra în arătarea spitalelor din vremuri, putem spune că toate monumentele vechi de artă, toate bisericile ce vedem azi în București, cum și în întreaga Românie, sunt cea mai puternică dovadă de evlavie de credință în D-zeu, a Voevozilor noștri, a boerilor și marilor negustori din trecut.

Unii din aceștia au lăsat averi întregi pentru alinarea suferințelor celor bolnavi și bătrâni: unele din spitalele de azi, dovedesc aceasta.

Numele lor vor fi veșnic pomenite.

Păcat însă că azi exemplele acestea nu sunt de loc imitate. Azi bogații noștri cred că-i mai folositor a-și cheltui averea în alt chip decât cum și-o cheltuiau strămoșii lor.

Pentru ei nu există D-zeu. Dumnezeul lor e la Niza și în alte centre mari Europene pe care nu le vizitează numai cu scopul cu care ar trebui să le viziteze, instructiv, ci pentru alt-ceva.....

Ca spitale avem :

Spitalul Colțea. Acest spital este zidit în anul 1706

pe locul bisericuții a lui Radu Colțea Clucerul, ce exista încă din secolul XVI. Spitalul e făcut de către Spătarul Mihail Cantacuzino, frate cu Șerban Vodă Cantacuzino și unchi despre mamă cu C-tin Vodă Brâncoveanu, cu următorul prilegiu :

După învingerea lui Carol XII în bătălia de la Pultava, de către armata Rusească și retragerea oștirilor Suedeze, câteva coloane nevoind a se întoarce prin Polonia, s'au întors prin Moldavia și Valahia.

M. S. azi Marele Voevod Mihai și M. S. Elena, mamă

Suedezii, aflându-se în mare lipsă de cele trebuincioase pentru existență, atât Moldovenii cât și Românii le-au dat ospitalitate și s'au gândit apoi a le da de lucru și a le plăti ceva, înlesnindu-le mijloacele de călătorie.

Bunul Spătar Mihail Cantacuzino „spune Papazoglu" tocmai se întorsese dela bătălia dela *Viena,* unde fusese trimis de Șerban Vodă Cantacuzino cu un detașament de trupe pe lângă *Cara-Mustafa,* Marele Vizir, supremul comandant al înconjurării Vienei : aci spătarul Român fusese orânduit cu sprejuirea răniților și prizonierilor ce cantonau în frumosul *parc dela Schönbrünen. Se vede până în ziua de azi o cruce mare de*

piatră cu marca țărei Românești, ridicată de Cantacuzin în acea frumoasă grădină.

Cum se întoarse spătarul Cantacuzino, în același timp, sosind și refugiați Suedezi le dete de lucru puindu-i și făcu Sf. Biserică ce există și astăzi cu hramul de Sf. Trei Ierarhi, pe care terminând-o, s'a înțeles cu șefii inginerii acelui detașament de au ridicat și o înaltă clopotniță numită mai târziu : *Turnul*

M. S. Regele Carol al II-lea. în 1932. (Colecția Almanahul Leontin)

Colții, numită așa, pentru că era așezat în mahalaua zisă a Colții, mahala cunoscută astfel, încă din secolul XVII-lea.

Tot în această mahala se afla și *Sărăria Domnească* și tot de aci începea drumul cel vechi al Târgoviștei.

Spitalul Pantelimon : După unele documente se crede că acest spital a fost zidit cam pe la 1734. Este făcut de către Grigore Vodă Ghica.

La început a fost destinat pentru năprasnica boală a ciumei.

Spitalul Colentina construit în anul 1750 în a doua domnie a lui Grigore Vodă Ghica. Se află pe șoseaua Herăstrău.

Spitalul Sf. Vineri cunoscut sub numele de al boerilor Herăsci acest spital azi desființat, se găsea unde sunt casele din spatele bisericii, intrare prin calea Călărași. Se crede a fi clădit înainte de anul 1765.

Spitalul Sărindar. Nu se știe de când a luat ființă,

Vechea Biserică, Spirea Veche.

Biserica Spirea din Deal sau Biserica Spirea Doftorul a fost zidită de doctorul Spirea din insula Corfu (Grecia) în anul 1675, precum îmi comunică d-l profesor St. Nicolaescu, și a fost închinată la sfânta m-re Grigoriu din Sfântul Munte Athos sau Grădina Maicii Domnului, precum mărturisesc documentele vremii și noua inscripție pusă deasupra ușii la intrare în biserică.

Ctitorul său Spirea doctorul Corfiotul a murit în 1765 și a fost înmormântat înlăuntrul bisericii, precum mărturisește aceasta lespedea de pe mormântul său (vezi Preotul Gr. Musceleanu, București, 1873.

dar se crede a fi foarte vechi. Astăzi pe locul spitalului și bisericii se află mărețul palat „Cercul Ofițerilor".

Spitalul era de boale mintale ; se spera ca prin rugăciuni în Sfintele icoane ale bisericii se vor mântui căci doctorii, medicamente în acea vreme nu erau. Gion spune : De la Sărindar, nebunii au fost îngrijiți mai târziu la Mânăstirea Malamocului; Malamocul, străvechia mânăstire ; documentele o pomenesc din secolul XVI și poate este și mai vechiă, *Malamoc Balamoc* și *Balamuc* să fie oare urme în Ilfov de ale Veneția-nilor?

De aci bolnavii au fost aduși la Mărcuța.

Spitalul Icoana, după cum am arătat mânăstirea

Icoana, avea spital și azil pentru bolii mintale. Azilul era așezat la marginea de Nord a bălții dela Icoană. Mânăstirea era de maicii, azi pe locul ei, se află mica grădină zisă dela Icoană.

Spitalul S-ftului Visarion se crede că a fost zidit cam pe la 1734. Acest spital era pentru ciumați : în vederea aceasta în anul 1738 sub Constantin Vodă Mavrocordat s'a adus dela Mânăstirea Dussico din Tesalia Capul Sfântului Visarion, ca să scape Bucureștii de ciumă. Se crede că acest spital se afla în preajma bisericii Sfântului Visarion.

Spitalul Mărcuța, cu privire la acest spital și în

Noua Biserica, Spirea Veche din strada Uranus

special pentru boala de holeră, Colonelul Papazoglu spune : Spre eterna și trista ținere de minte a anului 1831, ivindu-se ciumă în București, am fost cu praporcicu Toma Contescu să escortăm 12 care de bolnavi de holeră, la spitalul Mărcuța.

Din pricina noroiului mare în urma ploilor torențiale, neputându-se ține drumul drept dela Belvedere-Golescu, „mai în urmă proprietatea lui *Grant*" am fost siliți să trecem prin București ca să eșim pe bariera podului Târgul de afară, astăzi calea Moșilor.

Intrând pe barieră și venind pe pod până la Sf. Ioan „Casa de Depuneri" jur că nu am văzut suflet de om decât un cerșetor olog, ce sta pe o tarabă în podul Mogoșoaei.

La toate curțile boerești, erau porțile închise, ferestrele caselor deschise și în mijlocul curților se ridica fum gros și întunecos dela gunoaele grajdurilor cărora li se dădu-se foc după poruncă.

La Sf. Ioan unde ședeau birjele de obicei, nu era nici umbră de birje, decât o singură caleașcă (trăsură cum ar fi azi birjele de Herasca) îmbrăcată pe d'innăuntru cu mușama neagră spre ferirea mușteriilor de molimă.

De acolo o luarăm pe ulița Franceză fosta Ișlicarilor, azi Carol I-iu, ajunși în podul Târgului d'afară urcarăm la deal și sosind cu carele de bolnavi la spitalul Mărcuța, i-am predat pe toți sub luare de chitanța unui doctor bătrân, muscal; și de acolo ne-am întors la stadiul în Belvedere.

Spitalul Mavrogheni : Inființat de Domnul cu acelaș nume la capul calei Victorii (podul Mogoșoaei).

Spitalul Brâncovenesc înființat de familia Brâncovenilor în 1831 în Bulevardul Maria.

Spitalul Ostășesc : A fost așezat mai întâi unde azi se află Arhivele Statului (Palatul Mihai Vodă) apoi s'a mutat în str. Știrbei Vodă, azi aflat Marele Stat Major al Armatei, iar de aci s'a mutat în localul propriu din str. Francmazon (spatele statui Dinicu Golescu din bulevardul cu acelaș nume care duce la gara de Nord). In anul 1903 acest spital a ars. Spitalul mutat, în locul lui s'au așezat : Comandamentul Corpului II Armată, Comenduirea, Consiliul de Război, Institutul Geografic, Comandamentul Marinei și Consiliul de Revizie. Toate aceste serviciuri au stat aici până în anul 1916. Iar dela 1929 în acest local a rămas numai Marele Stat Major. Cu privire la acest spital mai găsim următoarele :

In anul 1848 Țara Românească fiind ocupată de Ruși și de Turci — un general Rus numit Lüders văzând că spitalul nu are bae, cuptor de pâine și altele, face următoarea Notă, pe care o găsim în Analele Academiei, tomul V, pag. 22 :

Clișeul dela pagina 315 este din Colecția Gion, care îl posedă dela Academia Română, credem că citatia dela el, este greșită.

Nota No. 2117 a *Generalului A. Lüders către Constantin Cantacuzino Caimăcanul Țării Românesci*

Tălmăcire din limba rusă.

Comandirul Corpului al 5-lea de pedestrime.

Dela trupa despărțirea II orașul București.

No. 2117.

Domnul meu Constantin Gheorovici,

In clădirea orânduită pentru încăperea bolnavilor spitalului ostășesc vremelnicesc, nu este bae și cuptor de pâne: afară de aceasta în odăii trebue să se dreagă sobele, la ușile și ferestrele, broaște și balamale, precum și treptele la scările din afară.

Am cinste a vă ruga Domnul meu, ca să se facă întru aceasta punere la cale și de urmare mă veți înștiința.

Primiți încredințarea adevărate cinste

A tălmăcit : *M. Kifalov*

Căruță de poștă 1830—1860.

In anul 1774—1782 unul din Avteniți fanarioți cei mai cu dor de inimă pentru țara Românească, numit Ipsilant, înființează în anul 1775 un *asil și spital de copii,* numit „Orfanatrophion" lângă *Biserica cu sfinți* „vezi V. A. Urechia, Istoria Rom., II, pag. 201".

Tot el înființează și casa numită : *„Cutia Milelor"* între alte și pentru ajutorul copiilor săraci.

Succesorii lui Ipsilant au grijă și de acest azil și

spital de copii, căci erau oameni miloși și inima li se înduioșa când vedeau lângă biserica unde orfanatrighionul fusese pentru prima oară instalat, câte 30—40 de copii fără tată, fără mamă surâzând îngeresce, primului strein care se apropia de ei.

Ei au fost nutriți din banii care se lua din „Cutia milelor".

Nicolae Vodă Caragea numesce dela 20 Noembrie 1783 ca doctor al Orfantrofiei, pe Polihronie „vezi Urechia Istoria pag. 382".

Mihai Vodă Șuțu rânduește o anchetă la Institutul Orfanotrofiei în ziua de 24 Ianuarie 1784. Intregul

Azilul Elena Doamna.

Divan era însărcinat să cheme pe epitorpica să-și dea socoteala de venit și cheltuială, care socoteală *să o teorisiți cu deamănuntul, urmând după cuprinderea chrisovului Orfanotrofiei și încheiând socotelile... să ne arătați în scris prin anafora.* Această anaforă n'a dat roadele așteptate, pe de o parte din cauza greutăților, prin care a trecut țara Românească, iar pe de alta din neîngrijirea guvernelor care s'au succedat.

In anul 1786 Iunie 21 Nicolae Vodă Mavrogheni numesce ca doctor la Orfanotrofie pe dr. Silivestru cu leafă de 25 taleri pe lună.

Pe la 1792 Filaret II Mitropolitul Ungro-Vlahiei, unul din cei mai filantropi bărbați ai epocei, a cărui viață a fost un șir de fapte pioase și de devotament, a lăsat prin testament, o avere colosală pentru întreținerea și educațiunea copiilor orfani. Această avere con-

sta din mai multe moșii, locuri și hanuri în București, între care și marele han numit al Mitropolitului Filaret, unde trăgeau Nemții și Ungurii, han pe locul căruia azi este Teatrul Național.

Alexandru Vodă Moruzi împreună la anul 1793 această avere, cu aceea a Cutiei milelor ; desființează comitetul alcătuit din notabilitățile Capitalei și Cutiei, astfel sporită, o pune sub administrarea directă a Statului. De aci înainte, Cutia e administrată de Vornicie, prin funcționari plătiți.

Puțin în urmă se desființează Azilul și doicile se

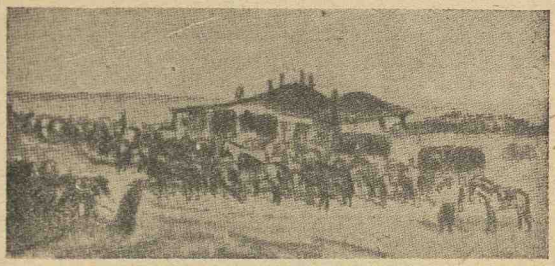

Casa Poștii cu caii la 1833.

risipesc prin mahalalele Bucureștilor, ca să crească copii „de cutie" pe la casele lor.

Pe la începutul secolului trecut numărul copiilor de cutie era de 200—210

Insă Cutia fiind rău administrată, doicile nu se plătiau regulat și copiii rămâneau la voia întâmplării.

Principiul de a le da pe lângă îngrijirea materială și o crescere potrivită cu împrejurările, era pierdut din vedere, o parte dintr'înșii periau în lipsă de îndestulătoare îngrijire, alții erau adoptați de doicile lor ori de alte familii, iar alții își căutau adăpost prin Monastiri și cei mai mulți poate sporiau numărul oamenilor fără de căpătâi.

Cât pentru averile Cutiei milelor „îndată ce au fost confundate cu ale Statului și luate de sub controlul publicului, ele, încetul cu încetul s'au pierdut.

Acestea s'au întâmplat mai ales în timpul deselor schimbări de domni și în cursul revoluțiunei dela 1821 când încetează orice control.

Cu toate acestea cutia milelor există și în timpul

domniei naționale și are averi și venituri însemnate. Astfel în timpul domniei lui Alex. Vodă Ghica. Statul cumpără spre a zidi Teatrul Național—Hanul Filaret cu suma de 20.000 lei din averea cutiei, însă, fără ca să fi plătit prețul de cumpărare.

In timpul Regulamentul Organic se fac conform

Uniformă ofițerească de război cu raniță în spinare sub M. S. Carol I.

cu ideile cuprinse în testamentul Mitropolitului Filaret, statute pentru crescerea copiilor săraci.

Cităm din acestea următoarele articole:

Art. 43. Toți copii sermani cari se vor cresce în acel institut se socotesc mai cu osebire ai Statului, în cât stăpânirea după trebuințele sale, va putea să-i întrebuințeze după cum va socoti mai cu cuviință, luând în băgare de seamă și firească lor aplicare.

Dela 7 ani în sus, băeții să se despărțească de fete și băeții să înceapă a învăța carte la școala națională.

Art. 45. Când băeții vor ajunge la vârsta de 12 ani să se dea la meșteșug sau la ostășie fiește-care după aplicarea sa, iar cei ce vor da semne de duh mai înalt și de sciință la învățătură să se așeze la școala națională, ca făcând tot cursul învățăturilor, unii să se trimeată la Academiile Europei, ca să aducă în țară sciințele și meșteșugurile de lipsă, și alții să se întrebuințeze în slujba Statului.

Art. 49. Când va cere cineva din copii institutului, ca să-l ia de suflet, sau numai ca să-l crească și pe urmă să-l căpătuiască, să i se dea cu legături înscrise și che-

Eduard Hübsch, autorul Imnului regal.

zășii temeinice, însă băeții ori de ce vârstă vor fi, iar fetele de se vor cere de partea bărbătească să se dea numai până la vârsta de 8 ani, iar cerându-se de partea femeiască cunoscându-se cinstită și în oraș — care stare, să i se dea de orice vârstă și fără întârziere, căci sfârșitul acestui institut, fiind buna căpătuire a sermanilor oameni, nu trebue să împiedice norocirea lor.

Art. 50 Fetele care până la vârsta de 16 ani, nu se vor fi luat de nimenea acelea să aibă direcția grija de a le căsători, sau a le așeza în vre-o casă cinstită, ca să nu-și piardă șezând închise în institut, norocirea ce vor putea găsi fiind afară.

Art. 51. — Fetele ce vor ajunge în vârstă de 10 ani, să se ia de institutul acesta să se așeze la alt in-

stitut, care să nădăjduiască a se întocmi într'adins pentru desăvârșita crescere și temeinică învățătură a fetelor de asemenea vârstă.

Papazoglu ne mai pomenește de un spital în apropiere de Vitanu: Pe câmpia Vitanului vitele orășeni-

Colonel POPESCU LUMINĂ

Uniformă, ofițer de infanterie sub M. S. Carol II și cu semnul de rănire în războiu, semn înființat în 1916 purtat la mâna stângă a tunici sau mantăi.

lor 'și aveau pășunele, tot aici în apropiere se afla spitalul de ciumă, făcut de Alex. Moruzi la anul 1794, când era ciuma a mare. In dreptul acestui spital s'a înecat în Dâmbovița, *Vlad Vodă* luat în goană de Tătari din câmpia Popești. Dovadă despre aceasta există o măgură mare ce se vede la Cioplea în dosul Zalhanalei fostă a lui Hagi-Moscu.

In *Analele Academiei Române,* Tomul XIX, pag. 326 găsim :

Spitalul Străinilor organizat lângă biserica lui Mavrogheni, acolo unde astăzi este spitalul Filantropiei.

Spitalul infirmilor dela Bis. Pitar-Moș, așezat chiar în curtea bisericii din spre strada cu acelaș nume.

Spitalul de alienați. Inainte vreme se afla la Mărcuța, azi se află 'n apropierea Bucureștilor, ceva mai sus de închisoarea Văcărești pe soseaua Olteniței. Intr'o măreață clădire se află un oraș, ai cărui locuitori nu recunosc cunoștințele noastre omenești pentru cari o găină poate fi un asasin periculos, un pom o persoană înțeleaptă, și pentru cari spațiul considerat de noi gol este populat de armate de vedenii, dintre cele mai ciudate.

Privit din afară, mărimea și curățenia clădirilor, ordinea care domnește peste tot, te face să te aștepți la ceva cu totul obișnuit.

Mai ales liniștea, liniștea care plutește în tot locul, te face să te îndoești că înlăuntru acestor pereți sunt oameni lipsiți de ceeace numim noi rațiune, cari nu mai știu cine sunt, cari nu recunosc pe cei ce'l înconjoară, cari vorbesc lucrurilor și cărora lucrurile le dau răspuns, într'un cuvânt : nebunii.

Spitalul Șuțu : In strada Plantelor până mai anii trecuți funcționa acest spital, proprietatea dr. Suțu.

Acest spital a luat ființă încă din 1876.

La 1884 guvernul a intervenit a se primi aici și bolnavii lipsiți de mijloace până la îndeplinirea formalităților pentru admiterea lor în ospiciul public. Aci și-a găsit moartea marele nostru poet *Mihail Eminescu.*

Cam pe la 1915 găsim și *Azilul Mitropolitului Ghenadie* din strada Labirint. Apoi Azilul Doamna Bălașa cu fața în calea Rahovei vis-à-vis de Tribunalul Ilfov.

Azilul Preoteselor din str. Cuțitul de Argint în apropierea gării Filaret și câte alte azile care mai sunt azi.

ULIȚII ȘI PODURI

Nu este o simplă întâmplare faptul că în mai toate scrierile ce ne-au rămas dela cronicarii, dela călătorii străini și dela cărturarii români, pomenesc numai de numărul locuitorilor și al caselor Bucureștului, arătând cu multă grije numărul Bisericilor și al mânăstirilor, fără însă a mai vorbi nimic despre altceva.

Așa, într'o catagrafie ce s'a făcut pentru prima oară Bucureștilor pe vremea lui Alexandru Ipsilant la 1777 după ce se arată că orașul era împărțit în 67 de mahalale, că, are 28 mânăstiri, 31 biserici de piatră, 20 de lemn, 10 schituri și alte nimicuri abia începe a vorbi puțin și de palatul Domnesc.

De asemenea la 1789 în vremea lui Mavrogheni, mai

Căruță de poștă (olac)

aflăm că Bucureștii aveau 88.000 locuitori, un spital, 16 hanuri, 17 mânăstiri, 9 paraclise, 58 biserici de piatră și 13 de lemn fără a se pomeni de uliții și poduri.

Cauza o socotim că ar fi desele focuri, cutremurile de pământ, furtunile și vijeliele ce s'au năpustit în secolul XVI — XVIII asupra Bucureștilor cari îi schimba foarte des fizionomia.

Totuș, din tradiții putem spune că :

Ulițele cele mai principale și în special uliți negustorești au fost :

Ulița Mare azi numită Lipscani, uliță care afară de calea Victoriei a fost și este cea mai activă. După numirea de *Ulița Mare,* în 1750 vedem apărând pentru prima oară numele de *Lipteani* în documentele de vân-

zări și cumpărături, și acest nume îl avea numai pentru o porțiune din vechea *Uliță Mare* a secolului XVI-lea.

In această Uliță, răspundeau alte multe uliți și ulicioare: A Mărgelarilor, ulicioara Abagiilor, Fierarilor, Lăcătușilor, Boiangiilor, Șalvaragiilor, Bogasierilor și altele care dădeau și în Târgul de sus, în drumul cel vechi al Târgoviștei apoi ulița Scaune, Batiște, ulița venită din Târgul Cucului aflat în spatele Bis. Sf. Gheorghe Nouă și lângă Bis. Răsvan.

Gion la pag. 403 spune: *Eacă Ulița care a fost din secolul XVI-lea artera de viață cea mai animată din capitala Țărei Românești". Ulita Mare care merge spre hanul lui Șerban Vodă.*

Această Uliță n'a încetat a fi și după deschiderea Podului Mogoșoaia cea mai populată a Capitalei.

Porțiune din Târgul Cucului (regiunea fostei Curți Vechi) Colecția Stahl

Podul Mogoșoaia este înființat de Brâncoveanu pentru a merge mai drept la moșia sa dela Băneasa. După anul 1877—78 adică după războiul Independenței, Podul Mogoșoaea a luat numirea de calea Victoriei.

Podul Târgului de afară, azi calea Moșilor, pe care pod se afla *prima fabrică de fidea Solacoglu, d-l Inginer Silvic Rusescu,* părintele D-lui Colonel R. Rusescu din Cavalerie, ne povestește că această fabrică data din vremea lui Caragea și tradiția spune că în acel timp nefiind mașinii de frământat coca, se așezau doi lucrătorii spinare în spinare având pusă între spinările lor coca ce trebuia a fi frământată. O frământau

frecându-se cu spinările unul de altul. Această fabrică încă și azi se află în apropiere de str. Paleologlu, dar nu mai funcționează.

Podul de Pământ mai aproape de noi numită calea Plevnei, mergea până la râul Dâmbovița, unde se afla și Moara Mânăstirii Sf. Ioan, tăia ulița Francmazon la a cărui încrucișare se afla Bariera Podului de Pământ. Azi calea Plevnei începe din Splaiul Dâmboviții și taie Bulevardul Elisabeta.

Podul lui Șerban Vodă numit înainte podul Bei-

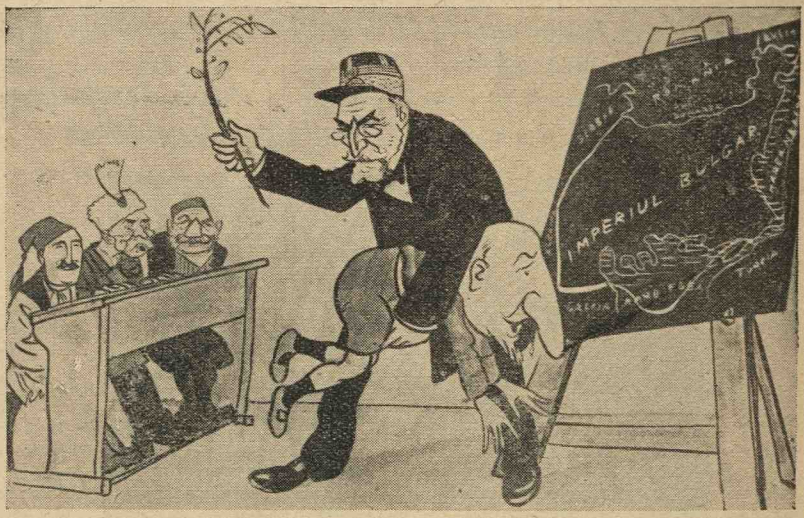

Caricatură din evenimentele anului 1913.
Incepând dela dreapta spre stânga sunt: M. S. Regele Carol I bate pe Regele Ferdinand al Bulgarii de necumințenie. Pe bancă: Regele Grecii, Serbii și Munte-Negru

licului, a luat această numire pentru că pe acest pod în apropiere de apa Dâmboviței (podul din Beton armat făcut în 1930) se afla o casă unde se adăposteau toți trimișii din Țarigrad și care casă purta numele de *Casa de Beilic.*

Pe aci trecea alaiul când se întorcea Domnul dela Constantinopol cu firman întărit ca Vodă în Țara Românească. Vodă Hangherliu a schimbat trecerea alaiului de pe podul Beilicului pe podul Mogoșoaei în anul 1797.

Schimbarea aceasta a indicat foarte mult pe proprietarii din podul Șerban-Vodă și luară aceasta, ca o nenorocire a țării.

Ceva mai mult, un scriitor al timpului *Zilot Românul,* spune Hâșdeu, a scris cu mare amărăciune următoarele:

Să las dear ca și venirea în scaun îi fu ciudat !
'ntrând pe Podul-Mogoșoaii ca nimeni dintre
Domni alt.
Cu care vru cum se vede, să arate tuturor
C'o să fiă foarte dosnic și țării prăpăditor.

Dela acest domn, podul Mogoșoaei, devine cea mai principală stradă începând a 'ntuneca cu totul vestitul pod al „Beilicului" atât de cunoscut vechimei.

Pe podul Beilicului se află Biserica Sf. Spiridon cel nou, renumită că aci se îngropau Domnii Fanarioți. In fața Bisericii până la 1832 se mai afla și localul Seminarului Central, azi aflat în Bulev. Maria, față cu fabrica de bere Bragadiru.

Ceva mai în sus de Biserica Sf. Spiridon se află Biserica Slobozia în a cărui curte se găsește Crucea ridicată de Leon Vodă, eroilor Valahi cari au luptat împotriva lui, și în care groapă cu toți ceilalți se mai află și osămintele lui Floricoi ginerele lui Mihai-Viteazul.

Podul Caliții, numit așa, fiind proprietară jupâneasa Calița, mai zis podul Haidăm.

Nu este mai puțin adevărat că acest pod la început a fost ocupat de calicii care cerșeau la ușa biserici Mitropolii. Mai târziu ei au ocupat malul elesteului Șerban Vodă (Gramont) așezându-se împrejurul vechii biserici Sf. Nicolae Vlădică zisă și Țigănia; azi dărâmată și făcut o nouă biserică în 1904 pe terenul colț Bulevardul Maria cu str. 11 Iunie. Ceva mai târziu Podul Caliții a luat numirea de calea Craiovei, iar după războiul 1877—78 s'a numit calea Rahovei.

Pe acest Pod se află Biserica Doamna Bălașa, Biserica Sf. Nicolae din Prund azi dărâmată, care se găsea lângă hanul Golescu, azi un mare pasagiu — apoi Biserica Sf. Ilie — mai jos școala Seminarului Pedagogic Universitar numit și liceul Titu Maiorescu. In această clădire fusese mai înainte Liceul Matei Basarab când s'a mutat în Strada Labirint. In 1928 liceul Titu Maiorescu s'a mutat la șosea în locuința Liceului Eminescu care ia ocupat locul în calea Rahovei.

Seminarul Pedagogic a avut ca director pe Alex. Odobescu, apoi pe Coco Dumitrescu și azi pe d. Pogoneanu, toți Profesori Universitari

Alături de Liceul Eminescu se afla clădirea școalei de institutorii de unde eșeau profesori de curs primar numai la orașe, azi este Liceul de fete Domnița Ileana și o tipografie. In față, se afla casa Școalei normale de băeți, apoi școala profesională de fete, azi Primăria Sectorului III Albastru.

Mai sus spre Bragadiru se afla școala primară de băeți Poenăreanu mutată în 1880 în localul ei din strada Justiției în fața bisericei Antim, azi aci, se află Școala Profesională No. 1 de fete „Domnița Elisabeta" sub direcțiunea D-nei Sorbul, soția D-lui scriitor Sorbu. Apoi casa fostului Prefect Saita, care dăduse Ordonanță ca toate femeile galante (grizetele), pe stradă să poarte numai pălării de culoare roșie spre a fi cunoscute. Peste câteva case se afla fosta cazarmă a regim. 21 Ilfov. Apoi pe muchea dealului frumoasa grădină Laptev, azi fabrica de bere Bragadiru. In 1894 str. Antim s'a unit cu bulev. Maria prin str. Bozianu tăind calea Rahovei și micile case de abagie ale Ecaterinei Mărculescu; iar în 1896 calea Rahovei a fost înzestrată cu tramvai cu caii, care ducea dela Bragadiru la Moși; în 1922 linia a fost scoasă. Tot în acest an s'a desființat și Fântâna primăriei din Strada Antim unde lua sacagii apă spre a o vinde în oraș; azi înlocui, depozit de benzină.

Podul Calității era tăiat de un braț al Dâmboviței numită Gârlița, unde până azi e stradă (cu tendință a fi înfundată) cu numele *Gârlita*. Trecea pe lângă prăvălia cu bumbac a d-lui Tătărăscu care avea mai înlături brutăria zisă la *Ochii albi*. Gârlița se prelingea prin fundul curții Hanului Avram, tăia str. Independenții, azi Bul. Maria trecea prin fața statuii din poalele dealului Patriarhiei *„Barbu Catargi"* dădea de zidul împrejmuitor al palatului Brâncoveanu și pe unde azi se află casele comunale servind de Percepție, o cotea la stânga și se arunca în Dâmbovița. Spre adeverire că a trecut pe aci este: când a săpat temelia clădiri Percepției s'a găsit pământ pat de râu; dar chiar și documentele ne vorbesc de această gârliță; iar cei mai în vârstă cred că-și

aduc bine aminte cum, lângă brutăria Hagiu din calea Rahovei se afla un podeț și când ploua mult, erau nevoiți oamenii a trece pe acest pod, fiind peste tot apa revărsată a Gârliții. Și apoi sârmanul farmacist Witing a căruia farmacie se afla unde str. Colonel Poenarul Bordea dă în calea Rahovei, de câte ori nu chema oamenii să-i scoată apa din pimniță venită dela Gârlița care se umfla și trecea prin fundul curții în pivniță și chiar în prăvălie.

Cu prilejul clădirii Curții Domnesci cum și biserica din ograda palatului, boerii începuse a-și cumpăra locuri pe podul Caliții și a-și face case în preajma palatului, dar îndată ce se înființă podul Mogoșoaei, toată boerimea care era răspândită și prin Dobroteasa, Isvor, Sfinții Apostoli, Podul lui Șerban Vodă și alte părți ne având un cartier boieresc aparte de celalt popor, încep a se strânge pe acest pod al Mogoșoaei, nume luat dela o veche familie Românească a Șerdarului Mogoș. Pe timpul Serdarului Mogoș, am arătat că se numea drumul Brașovului. Mogoș își avea casa unde Grigore Brâncoveanu (azi neisprăvita și părăsita clădire a Senatului) își făcuse palat a cărui vedere a fost până în anul 1912 când a fost dărîmat.

Podul Mogoșoaei fiind teren ridicat, nici odată nu se inunda, acest lucru încurajă pe mulți boerii a se stabili aci, și fu așa de repede populat, că după o catagrafie făcută în anul 1798, găsim un număr care se ridică la 1052 de case.

Și ca să ne facem idee, de cum erau și ulițile mai mărginașe, să pomenim de ulița Isvor. Cităm din scrierea lui V. A. Urechia, „Legende Române", pag. 360, următoarele :

...La ora 7 și jumătate turcești, adică la 1 și jumătate europenesci, dealungul uliții Isvor mai târziu o ramură numită Mihai Vodă, butcele (trăsuri închise), cu roți vopsite în culori țipătoare, se țineau șir, îndrumându-se spre Curtea Domnească cea nouă fiind, Domn Hangherliu; printre două rânduri de privitori și de prăvălii cu tarabe încălcând linia stradei, pline de marfă de băcănie și de căldărărie, de bărbieri cu peschir și ibric atârnate deasupra ușei, apoi

de putinii cu păcură de uns osiile și carâmbii cismelor țărănești, de boiangerii, uscându-și bumbacul ori lâna vopsită pe prăjini de semăna la distanță cu niște drapele multicolore... Ici-colea câte o brașovenie, prăvălie mai simandicoasă și câte o cârciumă han, de departe designat prin prăjina 'naltă dela poartă purtând cercul cu fân și cu un clondir cu apă colorată. Răspântiașii (gardiștii) cu câte un bici pe umăr făcea ordine.

Treceau boerii cu... jupânesele lor gătite spilcă, legănați așa de violent pe pernile butcei cu rezoare, nalte, rotunde ca o jumătate de roată de moară, prin opurile uliței stricate, că bălăbănea capetele lor simandicoase într'un ritm epileptic, desordonat, pe când vizitiul și arnăutul făceau adevărate minuni de gimnastică ca să se țină unul pe capră, cellalt în coada butcei.

Toate aceste butci intrau una după alta, în vasta curte a palatului Domnesc, așezat acum o sută de ani la Dealul Spirei, acolo unde se află astăzi Arsenalul, pe atunci tocmai la capătul Bucurescilor, între mari și numeroase livezi și vii.

Mai erau uliții cunoscute: Cavafi, Covaci, Blănari, cari până mai ieri puteai admira casele cu prispă în stil oriental, cu stâlpii ieșiți afară pe care'n vremuri îndepărtate negustorii își agățau mărfurile.

Ingrijirea podurilor era în sarcina statului, pe când a uliților în sarcina proprietarilor ce aveau case pe acolo.

Dar și îngrijirea podurilor lăsau foarte mult de dorit, și când se înștiința sosirea în țară a vr'unui nou Domn, cu cel puțin o săptămână înainte, se poruncea chiar de Domn a se repara podul.

Iată cum glăsuește Pitacul dat pentru 30 Noembrie 1812 cu prilejul sosirei Domnului Caragea în țara Românească.

PITAC PENTRU MEREMETUL PODULUI ȘERBAN-VODĂ

Io Ioan Gheorghe Caragea VV

D-voastre ispravnicilor ot sud Ilfov și Dâmbovița și D-ta epistatule al vorniciei poliției, fiind-că intrarea Domniei mele cu alai în poleție la domnescul Nostru scaun, am hotărât a fi pe podul lui Șerban-Vodă, strasnic vă poruncim Domnia Mea ca, luând împreună întru

ajutor și pe epistații casei podurilor până în trei mult patru zile să puneți toată silința de a trage negreșit cu tufă, pleter și paie acel drum, până la capul podului, fără de a face câtuși de puțin cusur, pentru înlesnirea intrării Noastre.

Dat azi 30 Nombrie 1812.

(Vezi Analele Academiei, Tom. IV).

Și ca să ne facem o idee cum erau așezate și casele pe uliții în anul 1834 n'avem decât să citâm *următoarele măsuri atingătoare de înfrumusețarea Capitalei și pentru regulele ce au a se păzi într'u înfrumusețarea ei.*

La pagina 190 „Manual Administrativ" Tomul I:

No. 124

Adresul Secretariatului de Stat din 5 Mai 1834 către Departamentul din lăuntru coprinzătoriu de Inchiderea Sfatului din 14 Aprilie 1834 pentru a nu se strâmtora ulițile Capitalei cu zidirile ce se fac din nouă. In seanța din 14 a trecutei luni Aprilie, Sfatul luând întru închipuire ingustarea la care au ajuns ulițile capitalei din pricina binalelor făcute din vreme în vreme, care au eșit din liniea hotărâtă, pentru uleța prin hrisovul lui Chir Vasilie B. B. coprinzătoriu că ulițile să se lasă în lărgime de șasă stânjeni au încheiet socotință, 1-iu că Departamentul acela pentru zidirile ce din nou se fac în oraș, să deie povățuiri Eforiei că acel ce voește a face ziditi la ulițe este îndatorit mai întâi a înfățoșa Eforiei documenturile stăpânirei locului, pentru ca să se păzească până unde are dreptate a se întinde după hrisovul lui Kir Vasile B. B. fiindcă ulița urmează să se fi îngustat, numai din înpresurările acele după vreme a proprietarilor.

2-lea. Să se însărcineze pe Eforie ca împreună cu inginerul podurilor să aibă privighere de a nu eși zidirile din acea adevărată linie a drumului, nici să eie pildă binalele ce acum se află eșite din cerșuta graniță, ce din potrivă acolo, unde ar fi prin putință, să se lase despre amândouă părțile până la patru palme în folosul orașului, o așa încheiere Postelnicia are cinste a o comu-

nica acelui Departament pentru cuviincioasa punerea ei în lucrare.

Iar la pagina 209, acelaș volum spune:

No. 137.

Publicația Depart. lucrărilor Publice din 25 Aprilie 1850 :

Regulamentul Organic Cap. III anecsa litera h. hotărăște :

Art. LII. — *Nimeni de acum să nu fie slobod a zidi la uliță sau în piață bina decât de peatră sau cărămidă și acoperită cu oale, înfățișând mai întâi planul Eforiei, care va fi îndatorită în opt zile a da socotința sa. Spre sigurinsirea însă a tot orașul, despre primejdia focului, pentru curățenia lui, și spre punerea în lucrare a orânduelii din lăuntru, la care privește acest regulament seleguește :*

1) *Ca să se facă cunoscut tutulor ce au în lăuntru orașului case, maghernițe și or-ce fel de șandramale de scânduri, că sunt îndatoriți până în șesă luni a le desființa, având privighere Ocârmuirea a se ști pune neapărat în lucrare această legiuire.*

2) *Proprietarii sânt asemenea îndatoriți a desființa în curgere de trei ani toate acele binale de nuele și vălătuci ce se află în oraș.*

3) *Stăpânitorii de binale, acele de cărămidă în paianturi, să fiă îndatorați în protesmie de 15 ani sau a le desființa sau a le acoperi cu olane, ear pentru a se putea lărgi în cât se poate ulițele orașului, se va poronci a se strica până în șease luni toate tărăbile, cerdacurile de lemn eșite din linia binalei, prispele de lut, remâind a-și face scările în cuprinsul binalei*

Art. LIII. — *Această anecsă litera h din Regulament și anaforaua Sfatului Ocârmuitoriu din 18 Octombrie 1841 No. 1964 Inalt întărită hotăresc ca instrucțiile date pentru curățirea și înfrumusețarea Capitalei să se aplice și orașelor ținutale.*

Publicațiile prescrise de Regulament a urmat prin înștiințarea tipărită din 30 Noemvrie 1849 cu care prin baterea de dobă și prin lipirea ei pe la colțurile ulițelor, s'au vestit lăcuitorilor tuturor orașelor ținutale că ter-

minul pentru desființarea caselor de lemn sau împlinit și Ocârmuirea în puterea Regulamentului este în dreptul sau de a-și poronci nemijlocita lor dărâmare.

In privirea însă a greutăților timpului, a marelui număr de încăperi ce cad în categoria de a fi desființate și a lipsei materialului pentru pregătirea noelor locuințe. Departamentul Lucrărilor Publice nu va întrebuința dritul ce-i este dat de către Regulamentul Organic, decât în următorul chip : 1) In anul 1850 nu se vor dărâma decât: a) încăperele adică maghernețe, case, grajduri, muri (ziduri) i alte asemene ce ar amenința primejdii pentru locutori sau trecători, fie aceste de peatră, cărămidă, paenturi, vălătuci sau lemn. b) încăperile de lemn, sau vălătuci ce neapărat s'ar cere de a se desființa pentru lărgirea și putincioasa îndreptare a ulițelor. c) Binalele acoperite cu stuh, de pe ulițele de căpetenie, bine înțelegându-se ca la acele cu pereții de peatră sau cărămidă, numai stuhul va urma a se da jos. d) Grajdurile de lemn și alte încăperi de asemene material, pricinuitoare de putoare aflate în fața ulițelor.

2) Desființarea încăperilor coprinse sub litera a) *din art. 1-iu va urma ori când primejdia s'ar descoperi, eară a acelor cuprinse subt litera* b, c, d, *va urma dela 1-iu Mai până la 1-iu Iunie, anul curent.*

3) Eforiile, și în orașile unde asemene autorități municipale lipsesc, isprăvniciile în anul 1850 vor face categoria tuturor încăperilor de lemn, nuele, vălătuci, paenturi care în puterea regulamentului urmează a se desființa această categorie trimițându-se Departamentului lucrărilor Publice, și după luarea aminte a socotinței municipalităților sau a isprăvnicilor, împreună cu a boerilor înadins însărcinați cu înfrumusețarea și regularea orașilor ce vor hotărâ termine prelungitoare și potrivite cu localitățile pentru desființarea unor asemenea binale ; o asemenea desființare treptată și împărțită pe mai mulți ani va începe cu anul 1851, șandramalele, țoproanele, cerdacurile, tărabele și prispele se vor desființa în anul 1850, numai întru cât aceasta s'ar cere de lărgimea și putincioasa îndreptare a ulițelor, gârlicelele de pivniță ce după desființarea acestor șandramale s'ar întinde în ulițe sau subt trotoare, vor trebui a se îndrepta înlăuntrul binalilor.

Nimeni de acum înainte nu-și va mai pute acoperi cu stuh binalele din cuprinsul orașului, scândura și șindrila sânt învoite numai la mahalale și acolo unde nu sunt încă fabrici de oale de acoperit.

Zăplajii și îngrădirile de scânduri sunt deocamdată învoite numai la mahalalele din afară — însă fără streașină de spini pe părțile din fund lăturașe — ear în față se vor ridica ori zăplajii, *ori* ostrețe *de haracii în picioare, — pe ulițele de căpetenie se vor păstra și întrebuința numai zidurile de peatră, grijile de fier și staxetile de lemn voite.*

Și pe când la centrul orașului, încetul cu încetul s'au înălțat, în locul vechilor hanuri și primitoarelor case boierești, clădiri, pedante fără pic de colorit local, la mahalale doar mai găsești — deși cam rar — practicile case românești atât de minunat potrivit pentru clima țărei noastre, cu tinda ce-ți apără iarna casa de vânt, cu cerdacul în care lucrează femeile și se joacă pe vreme de ploaie copiii, pe care doarme românul în nopțile de vară.

Și ca încheiere: d-l *Stahl* în lucrarea sa *Bucureștii ce se duc,* spune :... *„au însă casele vechi oroare de alinierea militărească a concepției estetice moderne și le vezi ba că înaintează, ca la mahala, până dincolo de trotuar, silind pietonii să calce în noroi, ba că se retrag rușinoase tocmai în fundul grădiniți, ba că întorc cu despreț spatele celor din stradă, ori că-și ascund rușinate dărăpănarea și goliciunea după o perdea de viță.*

Sânt atât de vechi, atât de joase cele mai multe, sărmanele, cu zidurile lor de paiantă, mâncate de carii, încât s'a scofâlcit, se apleacă strâmbe, gușate spre stradă, turtite supt povara grea a olanelor de pe acoperiș și parcă se înfig din zi în zi mai mult în pământ, precum se apleacă spre țernă moșneagul. Dar sânt atât de alb văruite, crăpăturile cu atâta grijă lipite cu pământul galben și cleios al dealurilor bucureștene ; ferestrele și ușa au un brâu așa de frumos văpsit încât îți vine parcă a crede că formele scofâlcite și gheboase sânt boite de vre-un arhitect din cel modern.

Dacă însă casele sânt joase, mici, cu igrasie multă, ferești prea mici, dacă au vara praf, muște, purici, iarna noroi cleios până la glesnă, dacă n'au apă n'au

canal — au însă aerul și verdeața neanumăratelor grădini care purifică totul

Așa de odihnitoare și de răcoroasă e verdeala, încât în casă intră omul doar iarna, ori când îi vin musafiri de soi.

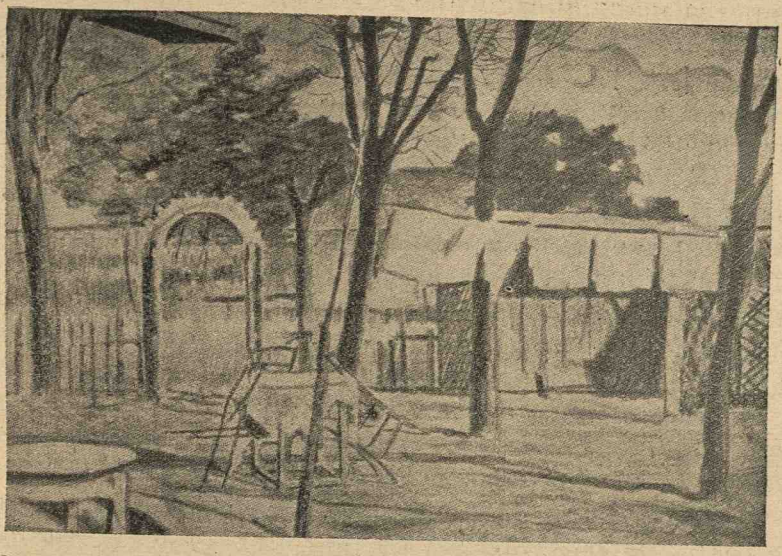

Grădina Union citată de Maistrul Caragea e în scrierile sale, azi Hotel Simplon din Strada Câmpineanu colț cu str. Sf. Ionică. care stradă în curând va fi desființată (partea Câmpineanu spre Calea Victoriei), astupând și locul fostei sale Bosel arsă în 1924; se mărește curtea palatului a cărui lucrare a început.

DÂMBOVIȚA

Orașul Bucureștii este străbătut la mijloc de rîul Dâmbovița, iar la nord, este udat de apa Colentina.

Afară de aceste ape, prin interiorul Bucureștiului mai curgeau încă multe pârâiașe, făcute fie de Dâmbovița, fie de isvoarele aflate pe aici, fie din lacurile născute din scurgerea apei ploilor de prin ulții, sau din zoaele curților.

Se spune din bătrânii, că pe strada Bărăției curgea o apșoară care-și lua cursul de către Icoană și se vărsa în Dâmbovița. Această apă cu înfrumusețarea orașului a tot secat, până ce într'o bună zi, albia s'a uscat, și nu s'a mai cunoscut.

Apa Dâmboviții deși posedă tradiționala faimă de apă dulce... totuș este apa cea mai turbure și cea mai vijelioasă cu osebire când vine mare. Atunci, nici zăr-

gazuri, nici iazuri, nici înălțături de tot felul ale timpului nu o mai oprea.

Se revărsa furioasă și vâjiind pe toată valea Cotrocenilor, prin mahalaua Gorganului, Isvorul, Mihai-Vodă — răbufnea la podul gârlei din fața Zlătarilor, acoperea mahalaua de aici, trecea peste podul de nuele, umfla lacurile Dudescului din preajma Bis. Sf. Apostoli, a bisericii Albe, din postovari, al Antimului, tăia podul Caliții și da în lacurile lui Șerban Vodă (azi cartierul Gramont, Bulev. Maria).

Făcea să dârdâe zidurile Curții Domnești, să deschioace podurile, să bată în colina Mânăstirii Radu-Vodă și apoi după ce acoperea cu apă toate mahalalele de aici, o lua la vale, a se revărsa cu mulțumire de pagubele ce pricinuise bieților Bucuresceni, pe câmpia Vitanului, ducând cu dânsa buturugi, învelișuri, grinzi de case și alte lucruri.

Gion spune : *Și de câte ori nu se vedea câte o albie de copil, câte un cocoș pe câte un gard de nuele sau câte un coș în care o găină continua a cloci.*

Și aceste lucruri a dăinuit chiar și'n zilele noastre, după canalizarea ei, așa în anul 1893 cine nu știe dintre cei mai bătrânii de revărsarea Dâmboviții acoperind cu apă toată mahalaua Cărămidarilor de sus, câmpia Belvedere „azi aflată Regia Statului", venind pe apă cotețe cu păsări, căpriori de poduri ale caselor înecate și câte alte lucruri gospodărești. Apoi câți oameni nu se suise în poduri, stând pe acoperișuri ținând în brațe câte ceva scump? Cine nu știe că din pricina acestei revărsări a apei Dâmboviți, preotul Stan, parohul bisericii Cărămidari, neavând unde pune o lădiță de fier, o ținea în brațe, care fiind văzut de banditii Zdrelea, Cimpoeru, Mărunțelul și Dascălu, crezând că are banii în acea ladă peste câteva luni l'au și călcat?

Intâmplări de soiul acesta au fost și'n vremurile mai îndepărtate căci iată ce spune cronicarul Erbiceanu: *Și'n secolele trecute ca și'n secolul nostru, Bucurescenii deveneau marinari de nevoiă. Și la 1774, ca și la 1805 ca și la 1864 și 1865, luntre, bărci, plute, poduri mișcătoare, albii mari, umblau prin Gorgani, Isvor și Mihai-Vodă, întocmai cum la Veneția umblă gondolele*

prin strada și stradele, înainte de a da în incomparabilul Canal Grande.

Strigătele luntrașilor, vaetele celor îngroziți, glumele celor cari sciau să'noate și cari râdeau pe acoperișurile caselor, alternau cu puscele și pistoalele acelora cari chiămau din depărtare într'ajutor.

Peste 4—5 zile Bucureștii își schimbau adevărata lor fire. După retragerea apelor, țiganii din mahalaua Caliții, intrau prin pimnițile caselor boeresci ca să prindă peștele ce nu plecase odată cu apele Dâmboviței.

Hăsdeu în lucrarea sa „Istoria critică, pag. 268 spune: *rîul care și-a unit soarta sa cu soarta și destinele Bucurescilor, fu botezat de neamurile slavone cari locuiau în stânga Oltului, în Muntenia cu numele de Dâmbovița adică Foaie de stejar, din pricina nenumăratelor și nesfârșitelor păduri care se aflau pe lângă cursul ei și 'n județul Dâmbovița și în județul Ilfov.*

Numele său fu dat în dese rânduri și orașului care avea să devină capitala Regatului României.

Gion. Istoria Bucureștilor pag. 205 : *Bucurescii sunt cetatea Dâmboviței;* iar scriitorii străini, ca bu nioară în *Dlugoș: Șincai, vorbind de luptele dela 1370, citează între luptătorii de frunte ai Românilor pe Dagomir Castelanul de Dâmbovița.*

Iar mai jos: *Din timpurile cele mai vechi și până în vremurile noastre, ori decâteori s'a vorbit de Bucureștii, Dâmbovița a fost citată fie cu laude; fie cu vorbe rele pentru dânsa.*

Vorbele rele s'au uitat totdeauna și nu s'a ținut minte decât mult cunoscutele versuri ale poesiei poporane Bucureștene :

Dâmbovița, apă dulce
Cin' te bea, nu se mai duce.

Pe unde a curs Dâmbovița 'nainte de a fi canalisată, din răscolirea document cu document, vedem că unul cu altul nu se potrivesc, aceasta ne face a crede că Dâmbovița fiind un rîu foarte schimbăcios cu privire la albie, până să descrie cronicarul pe unde curge, ea, a și schimbat albia, luând altă direcție.

In aceaș apreciere găsim scris și în Anuarul

Muzeului de Geologie București 1898 pag. 42 prof. Gr. Ștefănescu directorul Muzeului care zice : *„Deși noa matcă a Dâmboviței s'a săpat la aproape 200 metri spre sud de cea vechiă, căci se scie că, înaintea rectificării, Dâmbovița curgea pe sub zidurile Hanului Roșu, totuș s'a găsit aci la adâncime de mai bine de 5 metri, ziduri de case vechi, în malul stâng și o serie de taraci puși de a curmezișul de sigur picioarele unui vechi pod peste* Dâmbovița. Dovadă deci că ea a mai curs la o epocă anterioară, printr'acest loc ce i s'a destinat acum prin rectificare.

Maistrul scriitor D-l C. Bacalbașa în scrierea sa Bucureștii de altă dată spune : *Dâmbovița necanalizată, îngustă, joasă, murdară, trecea tot mai jos de biserica Domnița Bălașa, însă albia ei era mai apropiată de strada Carol, apoi de aici cotea la stânga și uda grădina din dos a institutului Bucholtzer. Acolo era și un vad de unde lua sacagii apă.*

Cheiurile Dâmboviței chiar în 1871 nu existau. Pe marginea gârlei, cam pe terenul pe unde trece astăzi albia, în dreptul podului de peste calea Rahovei era o casă măricică, în care era instalat institutul de băeți „Seicaru".

D-l Moisil, „Directorul Arhivelor Statului" într'o comunicare despre Dâmbovița Bucureșteană a citat un episod interesant din trecutul acestui râu, adică încercările ce s'au făcut între anii 1780—1832 de a se evita îngustarea albiei pe porțiunea din fața Curții-vechi:

După ce Curtea-Veche a fost părăsită în 1774, locul și împrejurimele ei s'au vândut la mezat și s'au parcelat. Dar noii proprietarii cari și-au făcut case și prăvălii pe malul gârlii, au căutat să câștige tot mai mult teren înspre matca apei, aruncând pământ, moloz și gunoaie și consolidând terenul cu țăruși înfipți înspre mijlocul matcei.

Ca adeverire azi 28 Noembrie 1934 cu prilejul acoperirii albiei Dâmboviții, în săpăturile făcute în mal, se văd cărămizi, pământ moloz, pietriș și altele.

Din această cauză încă pela 1780 albia gârlei a început să se înguste și apa a căutat să-și formeze în acest loc o nouă matcă periclitând prin aceasta proprietățile de pe malul drept.

Chioşcul ce se făcea de Sf. Bobotează pe malul stâng al Dâmboviţei până în 1923, în faţa Clădirei Românești din Calea Victoriei, cam la 20 paşi de podul din faţa Societăţei Regale de Arme şi Gimnastică. Chioşcul era înfrumuseţat cu brad şi drapele. In interior se afla o masă în preajma căreia se aşeza Mitropolitul cu clerul său, având în faţă pe M. S. Regele Carol I sau pe viteazul Rege Ferdinand I, în spatele cărora se aflau drapelele Regimentelor cu garda lor, iar Măria Lor aveau la dreapta şi stânga lor pe Miniştrii Ţării şi pe reprezentanţii ţărilor streine. După sfinţirea apei, porneau cu toţii la Dâmboviţă, unde se arunca crucea, după care, în faţa chioşcului, se primea defilarea trupelor venite. Aci se află M. S. Carol I şi M. S. azi Regele Carol II.

Acesta au făcut reclamații la domnii și primul care a cerut îndreptarea răului a fost logofătul Istrate Crețulescu în 1780.

S'a numit atunci o comisie de mari boieri, care au mers la fața locului și a constatat că logofătul are dreptate, iar Domnul Alexandru Ipsilant a dat poruncă să se ridice pământul și să se bată țărușii mai înlăuntru în mal.

Dar se pare că porunca n'a fost executată căci în 1785 Crețulescu reclamă din nou și tot așa în 1799. In 1801 el repetă reclamația la care se alătură și Mitrolitul, căci acum era în pericol și baia mitropoliei de pe malul drept și mai mulți alți proprietari. Dar nici de astă dată nu se face nimic.

In 1803 Crețulescu și ceilalți jeluindu-se din nou, se duce însuși Domnul Constantin Ipsilant la fața locului și dă poruncă strașnică să se înlăture zidurile ce intraseră prea mult în matca gârlei și să se facă șanțuri ca gârla să-și revie la matca veche.

Cu această ocasie se face și un plan care fixa pe unde se vor săpa șanțurile.

Este greu de crezut că s'ar fi îndreptat și de astădată situația, căci în 1832 găsim iarăș o serie de porunci — de astă dată ale comisarului văpselei de roșu— ca să se dărâme binalele ce intraseră prea mult în matca veche a gărlei.

Probabil că lucrurile nu s'au îndreptat de cât odată cu rectificarea cursului Dâmboviței ..vezi și Gion Istoria Bucureștilor".

Din cele răscolite se vede că vechea albie a Dâmboviții încă nu s'a putut stabili; neavând nici un mijloc pe ce să ne sprijinim, forțați suntem să ne îndreptăm spre spunerile bătrânești care glăsuesc: *Acolo unde pământul este prea nisipos, plin de mâlc sau pământ cu pat de râu, ne dovedește până la evidență că pe acolo a trecut un râu.*

Și adeverirea este cu mult mai mare, cu cât stratul de nisip, mâlc sau pat de râu este mai gros.

Bazați pe acestea, putem urmări și noi deci vechia albie a râului Dâmbovița. Acest râu ce adăpa și udă capitala României, începe din județul Muscel, de subt muntele *Piatra-Craiului.*

Trece prin județul Dâmbovița, nu departe de vechia Capitală a României, Târgoviște, și ca să nu treacă de odată toată prin București, au despărțit-o prin stăvilare la distanță de câți-va chilometri sau cum se zicea în alte vremuri de câteva poștii de Capitală, unde se numea la *Șanțuri*.

De și avea stăvilare, primă-vara ea totuș inunda Bucureștii din cauza venirei apei mari.

Dâmbovița intră în București pe la Grozăvești unde azi se află un mare zăgaz. Ea a servit în timpuri vechi și ca hotar între codrul Cotroceni și moșia Lupești. Iată ce găsim cu privire la aceasta : *Intre moșia Lupești și Cotroceni era ca hotar natural muchia colinei Cotrocenilor, deci, trăsura se făcea din marginea dealului, până în apa Dâmboviței.* Acest hotar, deși nu precisează documentul, totuș presupunem a fi digul făcut mai târziu dela Erbărie până în Dâmbovița; că de aici încolo până la podul de la Grozăvești se întindea proprietatea lui Enache Logofătul cu morile înjugate ale Sfintei Save și care acum erau proprietăți ale lui Șerban Cantacuzino.

Digul a servit drept apărare și satului Cotroceni. Digul nu era de cât un șanț, care s'a putut vedea până aproape de noi. In anul 1902 el încă exista. Incepea din str. Carol Davila de lângă fundătura Leopardului, care a fost de veacuri limita despărțitoare între moșia Lupești și Cotroceni. Șanțul a despărțit proprietatea fostă Davila, mai în urmă Petricari, de locul numit via Brâncoveanului azi grădina Azilului donată de M. S. Carol I. (Vezi harta pag. 179 și 187).

Șanțul se ridica la deal, trecea pe lângă mormântul dr. Davila și se oprea în spatele Azilului în dreptul unde era secția primară.

In vechime, înainte de 1662, tăia șoseaua numită mai târziu a Pandurilor (nume luat de la trecerea armatei lui Tudor Vladimirescu) azi I. C. Duca, mergea ca limită între Lupești și Cotroceanca, până la Vila zisă a Cotrocenilor (era o cârciumă așezată lângă Calea ferată în fața fostei cazarme a Excadronului II de tren azi Reghiment. 3 Călărași. De aci o lua pe drumul Sărei și trecea podul Caliții (Rahovei).

Am arătat aceasta și pentru ca să se poată vedea

mai la vale, de unde se alimenta cu apă rîul Doamnei care trecea prin grădina palatului Cotroceni. Dela Grozăveşti, Dâmboviţa făcea mai multe coturi ; la *Moara Vlădichi* o lua la vest spre satul Lupeşti unde se afla şi *Moara Lupescilor,* ocolea *grădina Filipescului* ţintind spre Est. Aci făcea iarăşi un cot, luînd-o spre Nord şi lăsând a fi trecută pe podul *Păliciu* în apropiere de Malmaison unde mai târziu se făcu şi aci o moară numită Moara *Notagiilor ;* apoi o lua tot spre Est şi în dreptul *Moarei Cotrocenilor* înjugate cu Morile Sf. Sava se îndrepta spre dealul Cotrocenilor.

Ţinea paralel cu poalele dealului Cotroceni — şi după ce făcea multe alte coturi şi primea apele râuşorului Doamnei, trecea într'o câmpie mlăştinoasă unde azi se află şcoala superioară Veterinară şi fostul maidan din faţa Bisericii Sf. Elefterie

Aci Dâmboviţa, după ce înconjura această bucată de pământ plină cu stuf, sălcii şi iarbă cu o parte din grosul apei sale îşi urma cursul privind Gorganii şi palatul Duca, azi ministerul de comunicaţie, iar o şuviţă numită *Dâmbovicioara* se strecora spre mahalaua Isvor, luând-o pe lângă poalele palatului Domnesc : Mihai Vodă (Arhivele Statului). De aci o lua pe sub dealul palatului lui Ipsilante *„Curtea Arsă“,* (azi Arsenalul Armatei), deal, pe care în zile de prasnice naţionale, cum şi religioase se trăgeau baterii de tunuri încărcate numai cu iarbă neagră de vânat. Dela 1923 aceste baterii încă se trag, dar aşezate pe platoul Cotroceni, unde din 1934 se face şi defilarea trupelor cu prilejul zilei de 10 Mai.

Strada Bateriilor îşi trage numirea dela acele baterii de tunuri.

Dâmbovicioara, se împărţia în două : o şuviţă trecea prin Dudescii, făcea aici o baltă legând-o cu acea dela Bis. Albă Postăvari, şi cu acea dela Bis. Popa Ivascu (Antim) ca de aici să treacă podul Caliţii (Rahovei) şi să dea în lacul Şerban Vodă (Gramont) din „Bulev. Maria“.

Cu restul de apă urma drumul, azi Azilul de Noapte, trecea prin faţa Bis. Sf. Spiridon Vechi, cotea spre dreapta, prin str. Apolodor uda o latură a grădini ca-

sei Bibescu și a curți Chiristigiului Soare Oprea, azi strada Colonel Poenaru Bordea, și se uita urît la femeile galante, (zise din Dudescu) cum îi spurcă apa cu aruncarea lăturilor în ea ; azi strada Arta. In caz de venire mare, umplea pivnița Farmacistului Viting, azi; eșirea strada Col. Poenaru Bordea în calea Rahovei, uda curtea bumbăcarului Tătărăscu azi strada Gârliță care amenință a fi înfundată, tăia calea Rahovei, trecea prin fundul Curții hanului Avram din str. Bibescu Vodă da în ulița Independenții (Bulev. Maria) și se apropia de zidul împrejmuitor al palatului Brâncoveanu. De aci după ce cotea la stânga, se vărsa în Dâmboviță în fața fosta casă a lui Preda Buzescu, apoi fost cazarma vardiștilor de barierii ai Municipiului, zidită în vremea lui *Luchide* primul comandant al *vardiștilor zișI și spirtași,* azi cazarma jandarmilor rurali.

Din zidul împrejmuitor al gărdinei lui Vodă Duca, *Dâmbovița* se îndrepta spre vadul Sacagiilor care era în locul unde se află azi Vama Poștei; de aci înainta spre casa lui Ipsilant (Grand Hotel France zis azi Lafayette).

Ajunsă în dreptul Casa Anticarilor, în ocol o lua pe strada Ilfov și în dreptul palatului Domnitorului Ghica „Prefectura de Ilfov" în cot, apuca spre stânga pe Splaiul Independenții până la începutul podului Mogoșoaei „Casa Brâncoveanu" azi clădirea Senatului.

Ca o amintire despre vadul Sacagiilor Cronicarul V. A. Ureche în lucrarea sa Istoria Românilor pag. 360 spune: *Egumenul dela Mânăstirea Sf. Ioan cel Mare „azi Casa de Depuneri din calea Victoriei" voind să închidă vadul de apă din apropierea mânăstirei, vad străvechi, probabil din Secolul XVI, isbuti pentru câtva timp, dar voind ca să facă clădire pe el, îl dete deocamdată cu chirie. Auzind Domnul despre această ispravă a Egumentului, a trimes pe zapciul să-i poruncească a'l deschide de îndată și Egumenul ne având ce face, a tăcut și la deschis.*

Că Dâmbovița a trecut pela Prefectura Ilfov, ne confirmă și d. Băbeanu directorul general al Eforii Spitalelor civile spunând, că a citit un document care între altele arăta despre revărsarea DâmbovițII și în grădina palatului Domnesc al lui Vodă Ghica....

Dela teatrul Regina Maria lăsa podul făcut peste ea numit *„Podul de nuele“*, tăia strada azi numită Brâncoveanu, trecea prin colțul clădiri *Asigurarea Adriatică* și fundul Hotel Budișteanu din str. Carol I, apoi în ocol spre Splaiul Unirei, făcea un mare cot coprinzând *Curtea Judecătorească* (azi Tribunalul Ilfov) și lăsa prundiș pe *Livada Domnească*, azi Grădina Biserica și Azilul de bătrâne a Domniței Bălașa. Strămunii noștri zidesc pe acest prundiș Biserica Sf. Nicolae zisă din *Prund*, ca o amintire de prundișul ce lăsa Dâmbovița pe acest loc. Dâmbovița

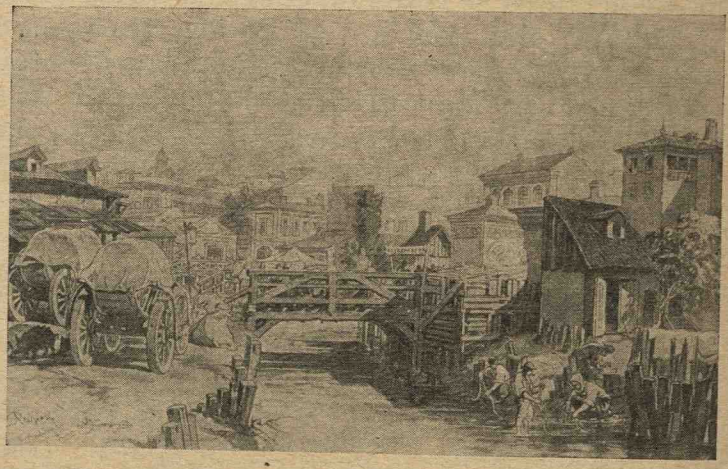

Târgul Cucului. Se vede o parte din pârîul Bucureștioara.
Desen de Preziosi 1861.

ajunsă la *podul Caliței*, care pod de peatră venea unde azi este berăria numită Mercur ce face parte din acelaș corp al clădirei Hotelului Regina, își croia mersul pe lângă grădina palatului Domnesc dela Curtea Veche, azi strada Halelor, bătea pe sub zidurile cetății Domnești, ziduri aflate spune tradiția atât de aproape, încât de sigur temelia lor era în marginea apei sau chiar în apă. Uda zidul hanului *Manuc* „Dacia“ și în ocol, trecea pe terenul de azi al halelor de carne și pește. cum și al Sfatului Negustoresc aflat lângă hala de carne. Făcea aici un mic cot și se îndrepta apoi spre Mânăstirea Radu-Vodă, după ce vizita Jignița și primea apele afluentului său Bucureștioara.

Gârlița Bucureștioara ieșea din lacul Icoana. Trecea cu o parte din apă prin străvechea mahala a Săpu-

narilor şi apucă în suburbia Oţetarii nu departe de biserica cu acelaş nume.

Din Oţetari, trecea în Batişte şi apoi în vechea suburbie a Scaunelor numită şi *Carvasara* — iar mai aproape de noi *Scaunele*. Se zicea scaune pentru că aci erau tarabe unde se vindea peşte, carne şi alte alimente trebuincioase hranei omului.

Tot aci se mai afla şi o baltă numită *Balta Cucului*. Balta, era aşezată în coasta actualei grădini a bisericii Sf. Gheorghe cel nou, şi se întindea din strada Sfinţilor în grădina Bisericii Scaunele.

In spatele marelui han al bisericii Sf. Gheorghe ceva mai spre răsărit de biserica Răsvan se făcea mare târg, unde pe lângă alte lucruri se mai vindea fier vechi, copăi, albii, linguri de plută, apoi capete de roţi de căruţe, obezi, juguri, rogojini, ostreţe şi altele.

Târgul acesta a fost numit de către Bucureşteni, *târgul Cucului,* pentru că în toate primăverile, din sălciile bălţii auzeau cântul Cucului.

Bucureştioara aflată în spatele Spitalului Colţea îşi întindea nămolul până aproape de casa societăţii de petrol, *„Astra“ ;* de aci ea se despărţea în două.

O parte tăia Podul Târgului-de-Afară „calea Moşilor“ ieşea la colţul fostului hotel *Londra* transformat azi în prăvălii şi case de închiriat, care în anul 1932 şi 1935 a fost distrus de foc, trecea în strada Radu Calomfirescu prin preajma actualei case a societăţii „Construcţia Românească“ şi da pe lângă casa lui *Băltăreţu.*

Colonelul Papazoglu şi Gion cu privire la această casă a Băltăreţului spun: *Acilea au fost casele lui Dan Vistierul la anul 1594—unde a tras enicerul turc cu cei 2000 spahii, când veni spre a prinde pe Mihai Viteazul şi care case fură arse de Mihai Viteazul cu tunurile când prăpădi pe turci.*

De aci Bucureştioara cobora în Podul Vergului (Călăraşi) prin curtea caselor lui Mareş, azi capela Bulgărească, şi mergea pe marginea fostului cimitir catolic al cărui fund de curte era în faţa caselor Toma-Blându din str. Lucaci, cunoscut în Bucureşti pentru introducerea Tramcarelor, un fel de camioane cu scaune, care transportau oameni la treburi sau plimbări.

De aci Bucureștioara se strecora pe la spatele grădinii lui *Banu Udriște,* unde azi este ulița Udricani, o lua pe la Olteni, cotea la dreapta prin strada Corbului, valea suburbiei, ulița Labirint azi Mitropolitul Ghenade Petrescu și în mahalaua Popescului care venea mai sus de Jicnița Domnească se vărsa în Dâmbovița lângă poarta proprietății unui căpitan numit Obedenaru.

Această apă se numea apă spurcată, căci toate necurățeniile orașului se asvârleau pe dânsa fiind foarte repede.

Iar cronicarul Șincai în vol. II, pag. 96 zice : *Pe marginea acestei ape a fost așezată tabăra lui* Ștefan Batory *la anul 1470, cam pe unde era grădina Biserici Lucaci, întinsă aproape de Udreste.*

Am spus mai sus că Bucureștioara pe lângă șuvița de apă pe care am arătat-o, mai trimetea o altă ramură care-o mâna pe dinaintea Bărăției, după ce trecea prin ulița Boiangiilor, „Decebal" strecurându-se pe lângă altarul Bis. Bărăției, după aceia ieșea în calea Târgului-de-afară „calea Moșilor" cam pe la Hanul roșu, uda zidurile împrejmuirei Curții Vechi, apoi cobora la vale pentru a se vărsa în Dâmbovița nu departe de Bazaca.

Despre această gârliță neuitatul scriitor *Pelimon* în lucrarea sa *„Bucureștii sau Istoria fundărei Bucureștilor"* spune că și dânsul după tradiții are : *„Insuși în întrul Bucureștilor curgeau mici râulețe, unele ramure ale Dâmboviței, altele formate din isvoare și din lacuri. Chiar pe unde se află astăzi târgul pe la Bărăție, curgea o apșoară spun bătrânii, — care-și lua cursul de către Icoană și se vărsa în fața vechei pescării.*

Iar domnul Stahl în prețioasa sa lucrare „Bucureștii ce se duc" spune despre Dâmbovița și Bucureștioara :

Azi Dâmbovița pedepsită de civilizația modernă curge, disciplinată, tocmai în fundul unei gropi în care a fost asvârlită de ingineri cu inimă de piatră, osândită a curge între ziduri înalte ca ale unei închisori, între maluri pretutindeni acelcași ca o tristă uniformă de ocnaș.

Și când ne gândim că pe drumul îngust murdar de

Dâmbovița văzută pe strada Halelor de astăzi

Colecția Zweifel.

azi al Jigniței curgea odată veselul afluent al Dâmboviții, numit Bucureștioara *ni se umple inima de întristare.*

Odată acest vesel afluent șerpuind, lunecând printre frumoasele vii domnești și locuri boerești de aici rostogolindu-se cu zgomot din piatră în piatră, făcând spume de năcaz, până ce venea plângând să se arunce în Dâmbovița dulce și, lipindu-se de sânul ei de mamă, să-i spună toate câte le-a pățit : cum a mânjit-o boiangii și săpunarii, când a ieșit din lacul Icoanei, cum s'au bălăcit copiii într'însa și i-au svârlit pietre și noroi, cum scăpând de dânșii, s'a plimbat prin grădinele Dudescului, cum au lăudat-o mai la vale Domnițe frumoase aruncându-i flori și cum, grăbită s'a dat de-a berbeleaca la vale în viile domnești de s'a jumulit sărăcuța toată.

Și ca un adaos pe lângă cele arătate aci, Gion spune: *Tradiția ne mai spune și despre un pârîu fără nume, care probabil curgea de a stânga Dâmboviții dela Est, dincoace de biserica Sărindar, ceva mai la vale de vadul cailor.*

LACURI ȘI BĂLȚI

Să nu uităm a arăta că atât Dâmbovița cât și Colentina prin revărsările lor, apoi gârlițele, scurgerile apei de ploae, apoi din topirea zăpezilor venită prin șanțurile ulițelor, dela cișmele și a mulțimei puțurilor de prin mahalale, dădeau naștere în interiorul Bucureștului la o mulțime de lacuri și terenuri mocirloase.

Aceste lacuri și băltoace produceau mult rău populației ; miasmele feluritelor boli umpleau orașul și asta în tot timpul anului, căci lacurile nu secau nici odată, iar terenurile mlăștinoase nu se uscau nici în luna cuptorului.

In acea vreme în România nu se știa nimic despre Higienă.

Pe măsură însă ce Bucureștii se populează, lacurile și mlaștinile încep a seca, altele a se usca, iar terenurile mai joase care la vre-o ploaie se umpleau cu apă, prin nivelarea uliților și facerea de case, ele nici nu se mai cunoscură.

Deşi încet, întâmpinându-se multe greutăţi şi având de luptat cu multe nevoi, Bucureştii s'a putut apropia de o mică curăţenie, de o higienă cerută oraşelor...

Nu departe de apa Colentina sau cum îi zicea bătrânul colonel Papazoglu — *Ocolina* sau *Colea-în-tină* se află lacul Herăstrău.

La marginea acestui lac Ipsilant a ridicat un chioşc la anul 1870, unde vinea cu Doamna Sa; el sta în pavilion cu boerii, iar Doamna se plimba pe lac cu fetele ei de onoare într'o barcă frumoasă, cântându-le de pe mal, meterheneaua (muzica militară).

Nu departe de lacul Herăstrău se afla lacul Floreasca, numit aşa, fiind că aici se afla casele de vară ale familiei Floreştilor. Iarna familia Floreştilor şedea în Bucureşti, aveau case pe podul Mogoşoaei, chiar pe malul Dâmboviţei, lângă podul din faţa Salei Regale de Arme şi Gimnastică.

Acest loc împreună cu întreaga moşie fusese dată de zestre bănesi Anica Herasca şi în a căror sate şi moară se lucra la înălbirea pânzelor şi tăerea lemnăriei de construcţie.

In apropiere de lacul Herăstrău începea lacul şi dumbrava Băneasa despre care vom vorbi la capitolul grădinilor.

Am pomenit de marele *lac* dela *Icoană* de unde eşea Gârliţa Bucureştioara, azi, atât lacul cât şi gârliţa nu mai există. Pe locul lacului avem grădina Icoanei, iar în preajma ei, în locul şatrelor ţigăneşti încuibate pe aici, avem străzi şi case frumoase. De urma Bucureştioarei nici nu se mai pomeneşte.

Un mare lac se mai afla în apropierea Bisericii Sf. Nicolae Vlădica mai zisă *Ţigănia,* aşezată pe Bulevardul Maria, colţ str. Justiţiei.

Lacul se afla la poalele dealului pe care odată erau sădite vii, azi fabrica de bere Bragadiru, Seminarul Central, fabrica de chibrituri şi apoi case.

Inainte vreme îi zicea *lacul lui Şerban Vodă,* iar mai aproape de noi, *Gramont,* cu o întinsă câmpie în preajma lacului.

Câmpia începea dela o linie începută mai sus de Columna din mijlocul rondului din Bulev. Maria în-

tinsă spre str. 11 Iunie până în str. Independenți ce era sub poalele Patriarhiei. Spre Est de linie, era balta, spre Calea Rahovei, câmpia. Columna a fost adusă în Bulev. Maria din grădina Episcopii, era așezată în fața Ateneului din calea Victorii, unde azi este o piatră mică, pusă pe locul unde se afla Sf. masă a Bisericii Râmnicului.

Pe această câmpie, cum și în locul lacului s'au făcut un cartier de case cu uliții și bulevard; cartierul este numit : Gramont.

Lacul acesta avea odată legătura cu'n alt lac așezat în curtea grădinii lui Buzoianu „Aleea Suter" ; legătura o avea prin țigănie (ulița de azi, numită Egalității unde odată fusese locuită numai de femei galante).

Și lacul Bozianu ce azi nu se mai cunoaște unde a fost, era legat printr'un tunel pe subt strada 11 Iunie cu lacul Filaret.

Acest tunel a avut ființă până în anul 1906 când cu prilejul începerii lucrărilor Parcului Carol, a fost dărâmat.

Lacul Filaret era alimentat cu apă venită din lacul Gramont, Buzoianu și dela cele trei cèismele aflate pe câmpia Filaret.

Și acest lac ca și al Gramontului era îngrădit spre dreapta de deal: Incepea dealul de unde se află azi prima poartă a intrării în Parc ce duce la locuința grădinarilor, mergea în cot cu strada 11 Iunie, trecea prin fața gărei Filaret până la ulicioara dintre arene și Institutul Meteorologic, se cobora în șoseaua principală (zisă odată șoseaua morților, pentru că pe aici se treceau toți morții ce se îngropau la Belu; aici, se lăsa a fi tăiat dealul de acea șosea. De la această sosea, dealul lua numirea de Trocadero până se împreuna cu dealul cimitirului Belu, ca apoi să se lege cu dealul mânăstirii Văcărești, prin Valea plângeri.

Lacul Filaret am spus, era alimentat și de trei cismele ; din toate numai a lui Cantacuzino mai se află, pe când acea aflată lângă cantonul șoselei, „aci acum o mică căscioară" și cișmeaua aflată în poala dealului, unde erau cuscile cu animale sălbatice, azi, nu mai sunt.

Lacul Filaret pe lângă terenul mocirlos care începea chiar din apropierea Bulev. Uzinei, ținea toată

strada ce merge între zidul Uzinei și împrejmuirea Parcului Carol I, până unde se află și lacul din poalele dealului numit odată, dealul Trocaderului, pe care se află Muzeul Militar; în timpul expoziției din 1906, aci era palatul Artelor, iar înainte o casă (cârciumă) unde vara societățile diferitelor bresle dădeau serbări, cum și 'n marea grădină ce o împrejmuia.

Lacul Filaret era în legătură cu acela aflat în spatele Hanului Dracu, han lângă Crematoriu, cocoțat pe dealul din fața Sanatoriului Militar de tuberculoși din calea Șerban Vodă, ceva mai sus de liceul Gh. Șincai. Hanul a fost proprietatea căpitanului Mora din cavalerie părintele fraților Avocați Mihail și Virgil Mora. Lacul acesta numit al Lânăriei, se întindea până în strada Bis. Alexe și strada Bătrânilor.

Țin minte aceasta pentru-că părintele meu avea case în strada Bis. Alexe și luam papură și trestie din fundul curții, unde era lacul. Azi în locul lacului este tipografia Cultura Națională.

Lacul Lânăriei era legat prin valea plângerii a cimitirului Belu, cu lacul din preajma Mânăstiri, azi închisoarea Văcărești care și acesta era în legătură cu alte lacuri.

Documentele mai vorbesc de lacul *Dudescu,* aflat în preajma Biserici Sf. Apostoli, alimentat cu apă, de Gârlița Dâmbovicioara. El era în legătură cu *lacul din Postăvari* în apropierea Bis. Postăvari. Tradiția spune despre Bis. Postăvari zisă și Albă, că Mihai Viteazu înainte de a fi domn, fiind dus ca să-i tae capul, ar fi intrat în această biserică, și rugându-se la icoane, l-a scăpat. In schimb Mihai Viteazul a zidit Bis. Mihai Vodă iar Bis. Albă a făcut-o mitoh Bis. sale. Apoi făcu palatul, „azi Arhivele Statului. Biserica Albă este așezată în strada Cazărmi colț cu Bateriilor. Lacul Postovari sta în legătură cu Lacul Antim dinpreajma bisericei cu acelaș nume cari prin strada Justiției de azi, tăia podul Caliții și da în fața bisericii Sf. Nicolae Vlădica, legându-se cu lacul Gramont.

Tot în lacul Gramont se mai vărsa și mlaștina din Isvor care se făcea din revărsarea Dâmboviței, și se strecura pe sub poalele dealului Arsenalului, da în

Strada Antim prin Strada azi Morfeu, umplea gropile azi str. Ecoului, și Minotaurului care ajunsă în podul Caliții la puțul de piatră din fața rachierii Mărculescu (azi str. Elena Doamna), da în lacul Gramont prin ulicioara numită odată la *Hasna.*

Și fără a mai pomeni de *lacul Cișmigiu,* balta din preajma Bis. Gorgani, să trecem în șoseaua Vergului (calea Călărași) și să amintim de frumoasa Baltă Albă, azi mai toată astupată, făcut pe ea case și uliții, doar un mic petic din baltă se mai vedea odată și asta numai în vremuri ploioase.

FÂNTÂNI, PUȚURI ȘI VADURI

Deși într'un alt capitol vom vorbi mai pe larg despre introducerea apei potabile în București, totuș în puține cuvinte spunem că chestiunea alimentări cu apă a Capitalei, este foarte veche.

Nu vom căuta a face istoricul acestei chestiuni vechi și întotdeauna nouă, vecinic fost discutată ; ea a preocupat atât de mult pe *Soltuzii* cu *pârgarii* lor din vremurile vechi, pe *„Vornicia Obștei"* de sub Fanarioți, pe mădularele sfatului orășenesc din timpul renașterii noastre naționale și în fine chiar pe edilii din timpurile noastre.

Când cineva privea Bucureștii pe la începutul secolului trecut, depe înălțimile dela Cotroceni, ori dela Filaret, i se părea un câmp întins acoperit cu clăi de fân, pae ori de stuf și când din imprudența cuiva lua foc o casă și în acest timp mai sufla și un vânt, tot Bucureștii era în flacări.

Amintirea focului dela 17 Aprilie 1847 a fost încă vie în memoria Bucureștenilor din acea vreme mult timp ; și câte alte focuri n'au văzut bieții Bucureșteni și totuș el se mărea, iar raza orașului se depărta de Dâmbovița. Cișmele erau prea puține ca să poată satisface toate nevoile orașului. Apa puțurilor Bucureștene dacă era cel puțin bună de băut, nu era însă și bună de spălat ; atunci sacagii erau în elementul lor.

Lumea bea apă de Dâmbovița, ne decantată, ne fiartă, locuitorii din susul orașului erau neopriți de

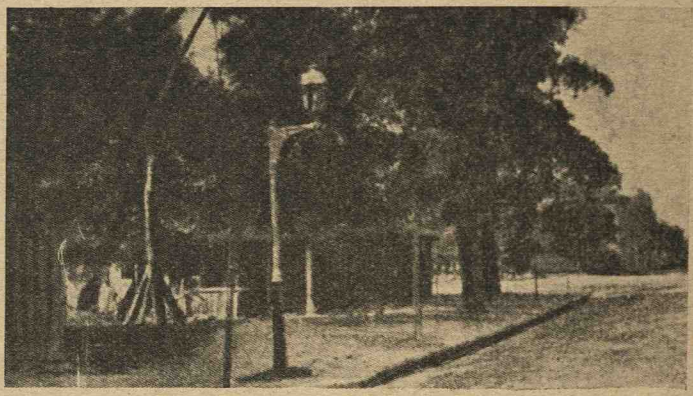

Sus : *Puț cu cumpănă.* — La mijloc : *Puțul Zinchii din Antim colț cu Zebrului.* — Jos : *Pompă de apă, a Municipiului, din Calea Rahovei colț cu Strada Antim, dărâmată în 1924.*

a arunca într'însa toate soiurile de necurățenii. Cismelele dela Filaret și cea a Brâncovenesei erau singurele din care se putea procura o apă delicioasă Bucu-

reştenilor cu dare de mână. Pentru cei săraci, ea era prea scumpă din cauza depărtărei de oraş.

Del Kiaro prietin intim al lui Constantin Vodă Brâncoveanu fiind găzduit chiar la palatul Domnesc, spune : *Fântâni în vremea lui Constantin Brâncoveanu, în Bucureşti nu erau, numărul puţurilor era mic, dar apele Dâmboviţei sânt uşoare şi sănătoase.*

Iar V. A. Urechiă în Istoria Românilor Tom. I, pag. 120 şi Tom. II, pag. 503, spune : *„Pe vremuri zletoase, apa Dâmboviţei venind foarte turbure şi cu multe necurăţenii, la 1 Octombrie 1779 Alexandru Vodă Ipsilant, se hotărăsce să facă două fântâni cu apă de isvor, adusă de departe cu mare cheltuială şi, văzând avântul ce a luat Podul-Mogoşoaei, dă poruncă domnească pentru ca una din fântâni să fie aşezată pe Podul Mogoşoaei, la mahalaua Sărindarului, iar a doa în uliţa Boiangiilor din Târgul-din-Năuntru.* Un fel de inginer de ape, un *Suiulgi-basi*, e destinat a le îngriji. El primeşte dela Mihai-Vodă Şuţu loc de casă în dosul Cismelei de pe podul Mogoşoaei. Văzând cât de folositoare sânt cismelele pentru întreaga obşte, întăreşte şi complectează hotărârea lui Ipsilant, adică să capteze apă de isvor şi s'o aducă prin tuburi dela mari distanţe.

Gion în Istoria Bucureştilor zice : *„La 11 Noembrie 1786 Nicolae-Vodă Mavrogheni aduce pentru mai multe cişmele din Bucuresci apele din Creţulesci, Giulesci şi Crevedia. Un-spre-zece olari, aduşi din Câmpulung şi tot atâţia din Dâmboviţa au lucrat la tuburi. Sub suiulgi-basi lucrează o mulţime de* cişmigii *şi după marele* Cişmigiu *a cărui locuinţă era de vale de Sărindar, avem lacul* Cişmigiului *zis în secolul XVII-lea, Lacul lui Dura Neguţătorul.* Cu modul acesta se înfiinţează *Sipotul Fântânelor* şi'i face şi mai mult venitul vânzărei oeritului, dijmuitul şi vinăricul mai adăogând şi 15 scutelnici acestui serviciu.

Mavroghenii face întâiul *havuz* la biserica sa, la *Zoodohpighi* (Isvorul Tămăduirei dela şosea) şi apoi dă, ca un dar domnesc, apă în curţile boerilor : Slăti-

neanu, *Moruzzi,* Racoviță, Greceanu, Enăchiță Văcărescu, M-tirei Sf-tului Sava (colegiului) și altora.

Mai târziu după 1800, unii boeri introduseră apă 'n case.

Trompeta Carpaților 1865 cu privire la aceasta spune : *Fu o minune decare răsunară Bucurescii. Mergea lumea grămadă să se uite cum ese apă din perete.*

Ceva mai târziu ulița Târgului-de-Afară și Podul Mogoșoaei, avură multe cișmele pe care localnici le foloseau cu multă plăcere. Bucureșteni de prin alte mahalale râvneau la dânșii și după multe stăruințe cei din Batistea, din Răsvan și cei dela Biserica cu sfinții, avură și ei cișmele.

Mai erau fântâni: La Mărcuța, Pantelimon care și azi curg. Fântâna dela Văcărești aflată la spatele Paraclisului, vărsându-și apa în lacul mlăștinos de aici. La Filaret erau trei cișmele : Una care se află și azi în mijlocul Parcului Carol, numită *„Cantacuzino"* ceva mai spre deal, chiar în marginea șoselei celei vechi lângă fostul canton al șoselei, era o fântână, în preajma căruia Duminica și sărbătorile se aflau rahagii, alvițarii, oltenii cu fructe, țigănci cu floricele ș. a. Ceva mai aproape de Muzeul Militar unde erau cuscile animalelor sălbatice, se afla o altă fântână. Am pomenit-o și eu: Era o casă de zid cu pereți pictați sfinții, iar pe tavan era chipul Bătrânul tată cu fiul său și Sf. Duh d'asupra.

Se numia cișmeaua celor trei popi, adică Niță Antonescu, fost confesor al regim. 3 de linie care a luptat cot la cot cu soldații la 1862, în lupta *dela Constangalia,* împotriva Polonilor; *Vezi lucrarea : „Din alte vremuri"* apoi preotul Radu Răsvănescu, profesor de religie la liceul Gheorghe Șincai și Hagiu Voiculescu cel mai vechi preot al micuței biserici din deal de cișmea, numită *Cuțitul de Argint,* renumită pentru minunile D-zeești ce făcea o sfântă Icoană a Maici Domnului, minuni văzute și de mine.

Intotdeauna acești trei preoți, după slujbă vineau la fântână, și nu era zi dela D-zeu a nu-i găsi aci, mai cu seamă vara; citiau cărți sfinte și discutau cele de seama lor.

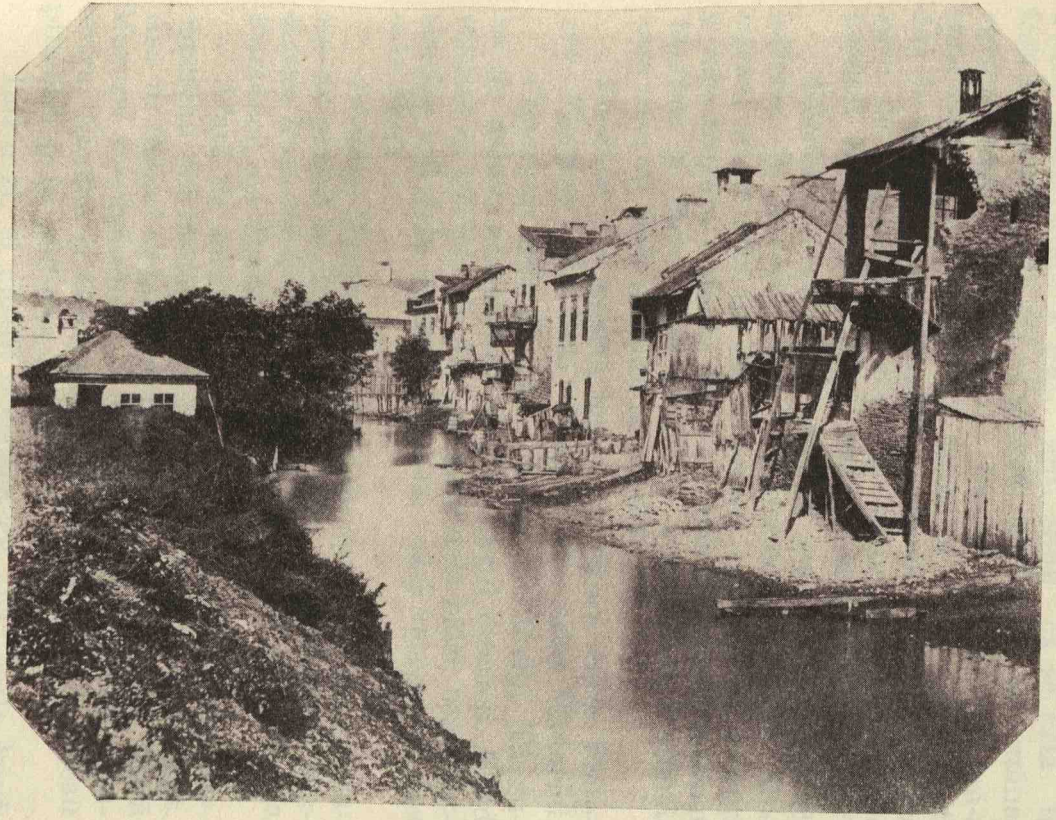

Dâmbovița în apropiere de podul de nuele, (podul din fața Salei Regale de Arme și Gimnastică, (de lângă teatrul „Regina Maria)" nu departe de casa Cilibiului în față cu a Dudescului dela Bis. Sf-ții Apostoli

Colecția Zweifel.

Inainte vreme se zice că se numea fântâna Mitropolitului Dosoftei, lucru ce mai iute este de crezut.

Să zice că ar fi fost făcută în anul mantuirei 1751.

Fântâna Boului aflată în mahalaua bisericii Popa Tatu; locul unde a fost, unii spun că se afla în fața bisericii, unde azi se găsește un felinar de luminat curtea dimpreajma biserici. Dascălul bisericii mi-a spus că săpându-se pentru așezatul felinarului, ar fi dat de niște tuburi semuitoare cu cele pentru venirea apei: de pământ smălțuit. Alții spun că ar fi fost pe terenul viran din mijlocul străzi „stația de trăsuri".

Fântâna Țiganului se afla în preajma Bis. Sf. Elefterie, în direcția malul Cotrocenilor. O țiu bine minte; aci se afla un zid în ruină, veneam cu recruți a face tragere redusă; azi s'a dărîmat zidul, astupat fântâna și făcut case multe de o societate Italiană, care case au fost vândute la cei doritori.

Fântâna din poarta hanului *Zlătari,* calea Victoriei. Fântâna dela *Belu* (Pragher din calea Victoriei.

Cișmeaua dela Biserica Sfinții din Podul Târgului de Afară, era așezată lângă altarul bisericii. Când vineam cu părinții în Joia moșilor dela bâlci, beam totdeauna apă dela această cișmea, căci veneam pe jos dela Moși.

Fântâna din grădina Cișmigiu, era unde azi e o statue de piatră în fața buturugi dela movilă; apoi *Cișmeaua Roșie* care vinea la colț Calea Victoriei cu strada Fântânei, azi *Berthelot.*

Afară de aceste, din când în când se mai descopereau noi fântâni, adică isvor de apă bună de băut. Așa în timpul epidemiei dela 1796 Curtea lui Vodă Moruzzi retrăgându-se la Cotroceni, Beizadelele Dumitru, Nicolae și Gheorghe, feciorii Beiului, făceau plimbări prin pădurea Mânăstirei.

Intr'o zi, ei găsiră o cișmea cu apă foarte bună de băut. Domnul se bucură foarte, dete un hrisov, ca să nemurească acest noroc al luminatelor Beizadele și porunci să fie numit acel isvor *Cișmeaua Beizadelelor.*

Am spus că Bucureștenii pe lângă apa ce luau de

la cişmele şi din Dâmboviţa, mai întrebuinţau şi apă dela puţuri. Printre cele mai însemnate, putem cita :

Puţul din Str. Uranus, vinea în dreptul stradei Minotaurului, puţ numit al Popii Referendarului.

Puţul de piatră, în strada cu acelaş nume, scobora din stradela Maior Ene, drept la puţ.

Puţul cu zale din podul Mogoşoaia (calea Victoriei) din faţa Bis. Creţulescu.

Puţul din Strada Antim, numit *puţul Zinchi.* Era în capul stradei Lăzureanu cu Antim şi a Zebrului.

Renumitul puţ de piatră din *Calea Şerban Vodă.* cam în faţa cârciumei Minciulescu şi casa pictorului Gheorghe Ioanid, pe locul acestui puţ se află azi staţie de trăsuri şi maşini (taxi).

Puţul din podul de pământ, mai sus de biserica Sf. C-tin şi Elena.

Renumitul puţ *dela Văraru* din Calea Văcăreşti.

Puţul lui Ivascu din calea Călăraşi (fosta Vergului).

Puţul cu plopii, din uliţa cu acelaş nume, ce dă în str. Ştirbei Vodă drept în faţa Academii Regale de Muzică aflată lângă liceul de fete *„Carmen Silva"* fost casa generalului Florescu ce a fost ministru de război în vremea lui Vodă Cuza şi a M. Sale Carol I.

Puţul cu apă rece, strada îi păstrează numele.

Puţul din Curtea Mitropilei; de suiai dealul spre Mitropolie din strada 11 Iunie, în dreapta gangului unde d'asupra lui se află Paraclisul şi Corpul de Gardă, se găsea un puţ, mai târziu cu roată automată.

Puţul din Şoseaua Viilor, făcut de Preotul Hagiu, fost la bis. Cuţitul de Argint, aşezat în faţa Caselor lui Fleva, azi spitalul de Tuberculoşi din şoseaua Viilor.

Puţul din zisa mahala a *orbeţilor* — azi în locul mahalalei orbeţilor se află multe case şi Institutul Meteorologic. Acest puţ era renumit că paracliserul Nicolae mai zis şi Schiopul dela Bis. Cuţitul de Argint, împreună cu baba Voica lumânăreasa biserici, aduceau apă ca să facă sfestanie. Apa sfinţită, servea oamenilor la multe tămăduiri.

Puţul din podul Caliţii „Calea Rahovei" se afla în faţa cârciumi la Closculeasa sau mai bine spus în faţa

uliței de azi numită Elena Doamna. Acest puț era cu ghizduri de piatră și cu găleata atârnată de cumpănă. Toată apa ce se vărsa din luatul apei din puț, se scurgea pe ulicioara numită Hasna, (str. Elena Doamna), care da în helesteul Gramont, odată lacul „Șerban Vodă".

Abia în anul 1878, Primăria Capitalei gândindu-se a da apă adusă prin conducte tuturor locuitorilor, face următoarea publicație :

PRIMĂRIA CAPITALEI

După decisiunea luată de consiliul comunal — Primăria a publicat că va întreprinde alimentarea orașului cu apă bună, limpede și suficientă, adusă din susul Capitalei și distribuită prin conducte conform pieselor proectului ce este elaborat, după care această lucrare va costa în total de lei 6.150.000.

După constatarea lucrărilor apa se va distribui în proprietăți se va plăti de d-nii proprietari cu un preț atât de scăzut, în cât el nu se vor urca nici până la 5-a parte din prețul ce se plătesce acum, căci va costa cel mult 10—12 bani cantitatea de o saca de apă.

(Vezi gazeta „Războiul" No. 197 din 5 Februarie 1879).

VADURI

Pe râul Dâmbovița se aflau mai multe locuri hotărîte de unde sacagii luau apă a o vinde în oraș; aceste locuri se numeau *vaduri*. Ca vaduri erau: unul la podul Beilicului (calea Șerban Vodă), unul în apropiere de Mânăstirea Radu Vodă, apoi altul în dreptul actualei strade Căldărari din fața Bisericii Curței Vechi, iar ceva mai târziu s'a făcut un vad mare, unde se află azi Vama poștei din spatele Poliției.

Pe acest vad l-am pomenit și eu: era un fel de basin, lung, să fi tot avut 10 metri pe 6 metri de larg. Făcut numai din lespezi de piatră bine orânduite. In anul 1915 când s'a început săpatul temelii clădirei Vămii Poștei, se vedea scoțându-se lespede de piatră din acel vad, căci îndată ce orașul a fost canali-

zat cu apă, basinul a fost acoperit cu pământ fără a se mai scoate piatra.

Vadurile pomenite mai sus serveau sacagiilor a lua apă pentru umplutul sacalelor spre vânzare.

Această apă pentru a fi bună de băut se bătea cu piatră acră — se lăsa a se limpezi și apoi se întrebuința. Apa de gârlă era foarte mult întrebuințată la fierturi de alimente și la spălatul rufelor. Apa de puț, era numai pentru băut, — o întrebuința și la spălatul rufelor dar când o fierbea, punea în cazan câte un săculeț cu cenușe care ținea loc de sodă și apoi o întrebuința; altfel apa de puț taie săpunul și nu lasă a face clăbuc. Multe puțuri aveau apă sălcie și atunci din câte mahalale nu vineau oameni cu donițele, în alte mahalale a lua apă. De câte ori nu vedeam la puțul Zinchi din strada Antim, sau la puțul de piatră din podul Caliții (Rahovei), venind oamenii tocmai de prin Dudescu sau Isvor, a lua apă de aici.

SACAGIII

Sacagiii erau negustori ambulanți cari vindeau apă pe uliți strigând cât puteau : Hop! Apă! Oo!... Apa era transportată într'un butoi numit *Saca,* așezată pe două roți, trasă de un cal. Ei formau o breslă având o staroste.

La primejdie de foc, erau adunați de prin uliți de către vardiști și duși la locul incendiului, unde cărau apă pompierilor; și nu erau lăsați liberi până nu se stingea focul.

Ceva mai târziu statul gândindu-se ca să aibă sacagii mai la îndemână, recrutează un număr dintre ei pe cari îi ține la dispoziția pompierilor pentru a fi întrebuințați la nevoe. Intrebuințarea lor fiind destul de grea și neavând niciun avantagiu, sacagii cer Dregătorilor a fi cel puțin scutiți de bir—pentru aceasta provoacă următoarea :

No. 190

Anaforaua Sfatului din 13 Fevruarie 1846 supt nr. 331 Inaltă încuviințare Departamentului de Finanțe prin referatul supt. N. 472, adusa la cunoștința Sfa-

tului că în anul trecut 1844 înfățosândusă Înălțimei Voastre de către D. Vel Aga a orașului între alte măsuri pentru întâmpinarea mai cu lesnire a primejdiilor de foc, că ar fi de nevoe a se alcătui 60 sacagii dintre birnicii mahalalelor care să fie în tot ceasul gata la Adgie cu sacalele pline cu apă, și pentru aceasta să fie apărați de plata birului. Înălțimea Voastră atunce ați însemnat rezoluție ca Depart. din lăuntru să se înțeleagă cu acel al finansului spre scutirea acelor 60 sacagii ; dar ca acest Departament al finansului având depravat chipul cu care se scutesc de dare cioclii, fanaragii, și alții de asemenea ce slujesc la Eforie, și că banii capitației lor se plătesc de către Eforie și sunt apărați și de toate alte dări și havaiele, au regulat apărarea pomeniților sacagii cu asemenea închipuire, pentru care scriind Isprăvniciei București ca dela începutul anului 1845 să-i lase în nesupărare despre tot felul de dări, și banii capitației lor să-i ceară pe fiecare an dela Eforia orășenească ; acum au primit raportul Isprăvniciei ca în desfacerea socotelelor ce are cu Eforia pentru zăciuelile dăjnicilor din oraș trecând și capitația sacagiilor. Eforia s'a împotrivit a-i scade supt cuvânt că însemnând ea acest condei prin budgetul înfățoșat Înălțimei Voastre nu l-ați fi încuviințat, ce ați însemnat rezoluție ca să se scadă de către Visterie, în cât Depart. de finanțe, găsindu-se în nedumerire în ce chip se facă asemene scădere, cere dezlegarea Sfatului din care anume să se plătească birul acelor 60 sacagii atât pe trecutul an 1845 cât și pe viitorime. Deci Sfatul supuind aceste cunoștinței Înălțimei Voastre plecat adaoge că el încuviințează a se scade suma dărei pomeniților sacagii din sumele Visteriei în socoteala ecstraordinar ear acea desăvârșită hotărîre remâne la Inalta Voastră bună voință.

REFERATUL No. 191

După Inalta apostilie cu care s'a recomandat Depart. la anul 1844, raportul Poliției Capitalei coprinzetoare măsurilor ce au socotit de cuviință a se aplica spre ferirea de foc, se cunoaște regularisit la punctul al 2-lea, din acel raport, că pentru a fi apă din destulă tot deauna să se scutească cei 60 sacagii de

darea lor, şi ei să fie datori zioa a alerga îndată la locul unde ar fi focul, ear noaptea să fie toţi cu sacalele în ograda Agiei : acum însă unii din aceşti sacagii prin jalobă către Departament arătând cum că s'ar videa ecsecutaţi în plata banilor de radavoi, fac rugăminte a li se regula nesupărare. Deci în privire cu aceasta nu dă o esplicaţie lămurită pentru scutirea a toată darea, se referează onoratului Sfat spre hotărîre precum va socoti. Pe care referat a urmat închierea Sfatului în seanţa Domnească din 28 Octombrie 1852 în coprindere, să se facă cunoscut Depart. din lăuntru ca în privirea îndatorirelor ce au sacagii oraşului prescrise prin referat se încuviinţează a fi apăraţi atât de darea capitaţiei, cât şi de alte dări ce privesc pre ceilalţi locuitori dăjnici, şi prin urmare vor fi scutiţi şi de banii radavoiului.

Această închiere de către secretariatul de Stat prin adresele din 1852 Noembrie 2 s'au împărtăşit supt No. 3518 Departam. din Lăuntru supt No. 3519 Depart. Visterii.

(Manual Administrativ, Tomul I, pag. 296 şi 297).

CANALIZAREA CU APĂ, INTREŢINEREA ULIŢELOR ŞI A CURĂŢENIEI BUCUREŞTULUI

Mihail Şuţu prin cartea sa din 3 Noembrie 1784 porunceşte continuarea lucrărilor de apă începute de Ispilante, iar Nicolae Mavrogheni face mai târziu primul serviciu al apelor denumit *„Casa Cişmelelor"*.

Vornicia obştirilor dela finea secolului XVIII caută un inginer şi'l găseşte, care, se obligă a aduce apă în Bucureşti, dar nu face nimic. In 1814 Aprilie 11 marele Vornic al obstirilor recomandă lui Vodă Caragea pe un inginer Neamţ, pentru facerea podurilor Bucureştului: „Cercetându-se s'a găsit că se numeşte Ernest Maer inginer, documentele spun : Şi'l *pliroprisi* că este cu îndestulată sciinţă de inginerie şi mai vârtos *idravlicos* bun, adică având a aduce apă cu îndestulare şi fără multă cheltuială când va fi poruncit ; şi fu orânduit cu leafă de 150 de taleri pe lună". (Vezi ziarul *„Cronica"* I. No. 75 din 27 Iulie).

Nu știm ce treabă va fi făcut acest inginer *„hidravlicos“* Neamț cu podurile, căci cu adusul apei în Capitală n'a făcut nimic.

In anul 1848 se instalează o mică uzină la *vadul sacagiilor* devale de hotelul de France (azi Grande Hotel de Lafayette. Dâmbovița trecea prin dosul hotelului. Apa se scotea direct din gârlă la vechiul pod de fier (azi podul de piatră Mihai Vodă).

Această uzină alimenta : calea Victoriei, ulița Franceză (strada Carol) și încă 2-3 case.

Dar progresul nu cruța obiceiurile vechi ; sacagii cari în timpurile din urmă se franțuziseră și ei, striga pe franțuzește *oa,* în loc de apă, — au fost sacrificați fără milă, odată cu aducerea apei.

Alimentarea cu apă potabilă a Capitalei prin canalizare devenise de o extremă urgență ; era chestiunea acum la ordinea zilei, ce fel de apă să se aducă, apă de munte ori de Dâmbovița, însă decantată și filtrată; apa de munte fiind prea costisitoare, rămâne la a doua soluțiune.

Primăria intră în tratative pentru acest scop cu inginerul elvețian *Burely Ziegler* care proectează și începe a executa lucrările de canalizare în anul 1884 și pe care le termină în 1888 costând 7 milioane lei.

S'au canalizat aproape tot orașul, executându-se două filtre la Bâcu în valea Arcudei — 17 km. în sus de București.

Aci sunt trei basine descoperite, simple săpături în pământ cu o capacitate totală de 220 mii m. c.

După ce apa, adusă din Dâmbovița stă aici până când, murdăria din apă se așează la fund, apa e trecută apoi prin filtru.

Filtrele, sunt săpate în pământ și descoperite ca și basinurile, dar a căror pereți tăiați vertical, sunt îmbrăcați în lemn.

Casa apelor dela Cotroceni împreună cu rezervorul, se afla situată lângă bariera veche a Cotrocenilor, în fața cazărmei fostului regiment 1 Geniu.

Deocamdată prima canalizare se păreà a fi suficientă—dar după câțiva ani s'a văzut că, Capitala mai are nevoie de o cantitate de cel puțin 40 - 60 mii m. c. pe zi. Chestiunea alimentării cu apă potabilă revine din

nou pe tapet. Şi acum ca şi înainte de 1884 s'a discutat dacă apa care trebue adusă în Capitală să fie de munte sau din imensele rezervoare naturale subterane.

Proectul pentru captarea apei a fost prezentat de inginerul Cucu şi terminat şi executat de inginerul Ilie Radu.

Lucrările s'au început în luna Mai 1899 şi s'au terminat în 17 Septembrie 1900 când s'a şi dat apă în consumaţie publicului Bucureştean.

Lucrările de captare a apei dela Bragadiru sunt făcute pe platoul stâng al Argeşului între soseaua Bucureşti—Domneşti şi satul Clinceni—Slobozia, pe o întindere de 7 km.

Se utilizează apele subterane din stratul aquilter deluvian.

Pentru această nouă captare de apă s'a făcut o nouă uzină. Vechea uzină se mai numea şi uzina hydraulico-electrică pentru că se afla şi 2 dinami servind la iluminatul cu electricitate a bulevardelor Elisabeta, Academiei şi Carol I, cum şi a Cişmigiului şi a şoselei Kiseleff.

INTREŢINEREA ŞI CURĂŢENIA ULIŢILOR

Pe vremuri se făcea prin Bucureşti, un fel de gropi, numite *hasnale,* iar cei mai cu ştiinţă, le ziceau *lagumuri.*

In aceste *lagumuri* se scurgeau apele din oraş. Probabil că această denumire li s'a dat de către vre-un călător care vizitase „Lagumele din Veneţia şi că aceste gropi luau uneori proporţiile bălţilor mlăştinoase ce se văd şi în zilele noastre, chiar în mijlocul verii, înconjurând casele cum sunt cele din strada Ispirescu ce dă în calea 13 Septembrie.

Răsfoind documentele găsim că prin Bucureşti nu numai pe uliţele laterale — ci chiar pe podurile cele mai principale ca : *Podul Beilicului* (Şerban Vodă), *Podul Caliţii* (calea Rahovei zisă şi Haidâm) *Podul Târgului-de-Afară* (calea Moşilor şi *Podul Braşovului,* mai târziu al Mogoşoaei (calea Vic-

Dâmbovița cu podul de piatră din Calea Haidăm (podul Caliții, Craiovei, iar după 1877 Calea Rahovei).
Colecția Zweifel.

toriei) se făceau șanțuri pe marginea uliților în tocmai cum se fac azi prin sate, apa sau murdăria de prin curți venea pe aceste șanțuri și se strângea în hasnale „lagumuri".

O parte din apa acestor hasnale intra în pământ, alta se evapora răspândind în aer miliarde miasme ce se lanfăiau la razele soarelui.

Când se strângea prea multă murdărie apoasă în aceste hasnale începeau să se reverse prin împrejurimi căutându-și scurgerea singure.

Târziu cam în anul 1849 găsim o poruncă cu privire la gropile de lături cum trebuesc a fi făcute în fiecare proprietate după anumită formă și loc.

La pag. 349 din Legile Administrative spune:

No. 218

Poruncă făcută prin buletinul cu No. 96 din 4 Decembrie 1849 pentru ferirea în radicarea zidirilor obștești a obiectelor care prin evaporația puturoasă aduce jicnire sănătății publice.

Comisia doctorească în anul 1845 sub No. 1117, au alcătuit instrucții pentru îndreptarea sănătății orașelor stricate prin evaporația materiile puturoase, aceste publicații prin țircularnicele Departamentului din lăuntru sau împărtășit Ispravnicelor și Eforilor din printipat însă din întâmplătoarele împrejurări au remas cu totul nelucrătoare, spre deșteptarea dar a autorităților competente, și spre întocmai păzirea lor de către orășeni, aceste instrucții se publică din nou și anume :

1) *Nici o casă să nu se poată zidi în împregiurimea a oricăruia Agii până ce proprietarul acelui pământ unde are a zidi casă, nu va face înscris în ființa autorității competente că se îndatorește de a face una sau mai multe groape de eșitori (lături) de mărime proporționată cu trebuințele ce se vor socoti zidirei ce se va face și se unește la aceia că mărimea și poziția acestor gropi să fie hotărîte de arhitectul rânduit de guvern după cercetarea planului zidirei ce are a se face și după trebuința localității.*

2) *Nici un proprietar nu va putea adăogi la casele sale alte noue zidiri, sau să facă reparațiuni mari,*

precum facerea din nou a unui părete intern, sau numai o parte din el, precum și facerea vre-unui acoperământ de lemn fără a fi supus la îndatorirea din art. 1-iu.

3) *Proprietarii vor putea alege între așezare gropilor de eșitori lucrate de pietrari și eșitori mișcătoare, aceste din urmă sânt mai bune în privirea curățăniei și a orice întâmplare și de cea mai mare ușurință pentru a transporta materialul. In fiește care comisariat se va face o listă de toate casele care n'au gropi pentru lături, precum și pentru acele ce au, însă făcute rău, aceste ziditi trebue a fi obiectul unei îngrijiri active. Toate gunoiurile laturile care s'ar afla depuse în mijloc sau în împrejurimea lor, vor trebui a fi transportate cu cheltuiala proprietarilor în locurile arătate de către Agie.*

4) *Ori și ce groapă de lături care o va cunoaște Agia de primejdioasă se va supune cercetărei arhitectorului și doctorului de cvartal, și dacă se va dovedi prin a lor raporturi că acea eșitoare este întru adevăr primejdioasă, ea se va nimici și se va astupa îndată de către stăpânul ei.*

5) *Scurgerea și aruncarea de prin ogrăzi și drumurile publice a apelor necurate sau puturoase este oprită, ele nu pot să se verse nici în gropile poblice decât cu voea Agiei.*

6) *Transportul materialelor puturoase putrezite sau care sânt în stare de a pricinui întâmplare prin scurgerea ce pot respândi pe uliță nu se va putea face decât cu voia Agiei.*

7) *Curățirea gropilor de lături sau și a ori căruia loc ce ar cuprinde materii de care s'au arătat la art. 4 și 5 fiind lucrate primejdioasă, atât pentru locurile în care se fac aceste cât și pentru oamenii ce se îndeletnicesc cu această meserie, nu se va putea face lucrarea fără voia Agiei și a doctorului de cvartal sau a arhitectului.*

8) *Ecsperiența dovedind că locurile pe care sânt gunoaele s'au făcut depozitul a tot feliul de necurățenii, și fiind încă că pentru aceste locuri menite pentru facerea ulițelor, sau în ori care ziditi, statul, sau particularnicii ce stăpânesc acele locuri au trebuit să cheltuiască mult spre a le curăți, pentru aceia să fie oprit a*

se pune gunoaele sau necurățeniile în alt loc, de cât numai în acele ce va arăta Adgia. Isprăvniciile în capitale Adgia, Eforiile și Arhitecții orașelor fiește care în competența sa, sânt însărcinați cu privigherea și aducerea în înplinire a acestor dispoziții.

Șanțurile pe ulițile cele mai principale, adică pe cele mai sus arătate erau acoperite cu podiri brute, adică buștenii cum erau adușî din pădure, doar sparți în două și ținuți între ei prin cue de lemn.

Aceste podine acoperind lungul ulițîi, au luat numele de poduri, adică ulițîi podite.

Pe ulițîi de mai puțină importanță nu existau nici șanțuri, iar cât privește de podini, nu era vorbă, locuitorii din a lor inițiativă dela proprietate la proprietate îșî lungeau singuri un șanț chiar prin mijlocul drumului.

Prin acest șanț, apele de ploaie și cele dela multe băltoace cum și lăturile ce vineau pe sub porțile locuințelor, se scurgeau în el, de aci la șanțurile acoperite cu bârne, apoi se vărsau în hasnale și mai mult prin strecurări formau gârlițe.

Pe unele uliți locuite de negustori bogați, contribuiau mână dela mână și făceau șanț și pod. La caz de se strica, așteptau să-l repare Domnia, lucru foarte greu, căci ea avea altceva de făcut și numai de acest lucru nu se mai gândea. Cu privire la măturatul ulițelor, nu era pomeneală.

Abia în anul 1850 când mai marii Capitalei s'au gândit că acest lucru este folositor și este pentru binele obștesc, dau următoarea poroncă :

No. 209.

Să se poroncească de către Adgie tuturor orășenilor fără osebire de pământean sau sudit, ca fiește carele să aibă a curăți ulița dinaintea casei sale, și strângând gunoaiele și zoaele la un loc, vor veni cotigile Eforiei ca să ridice acele murdării, fiind destulă o asemene înlesnire din partea ocârmuirei. Iar pe acolo, unde nu se va urma o asemene poroncă se va curăți ulița pe socoteala proprietarului casăi, și se va înplini dela dânsul ceea ce se cuvine ; despre care să se facă obștește cunoscut.

„Această închiere s'au împărtășit Depart din lăuntru de către Secretariatul de stat la 21 Iulie 1850 cu adresa No. 81 „Manualul Ad-tiv, pag. 339".

Iar la pag. 340 subt. No. 211 spune:

1) *Aruncarea zoailor (lături murdădii) de prin ogrăzi, case, prăvălii, pe uliță să se oprească cu totul și lagumurile ce pe la locuri înadins sânt făcute spre scurgerea acestora în uliță, să se astupe.*

2) *Asemenea să fie oprire și aruncarea gunoaelor în mijlocul ulițelor, ce peste care paragină să le depue în grămăzi de lături ca să se poată rădica în vreme cu mijloacele Eforicești potrivit principiilor Regulamentului.*

3) *Să fie stăruință ca fiește-care proprietariu de casă aflătoare la uliță să-și mature negreșit în toate zilele dimineața partea sa și să-și strângă în grămezi gunoaele.*

4) *Transporturile cu povară, ear mai cu seamă carele țărănești să se oprească cu totul de a intra în oraș pe podine, ci să se îndrepte pe ulițele lăturalnice și numai atunci când ar fi să se descarce povara întru un loc de pe uliția paveluită să treacă pe dânsele fără să steie zadarnic, precum acum obișnuesc acele ce vin cu felurite producturi de vânzare.*

5) *Desființându-se scările, prispele și alte de asemene ce inpresoară ulițele, Eforia și Adgia să fie cu privighere, nu numai de a nu se mai înființa de asemene, dar nici a se mai depune pe locul uliței sau a marginei drumului, casă, lăzi, legumi de vânzare, mărfuri i altele sau a se deschide tarăbi.*

6) *Să nu fie ertat nimărui a se întinde cu săparea de pivniță până supt pave, care aceasta îi produce surpare.*

7) *Să nu fie ertat de a se depune pe pave materialuri de zidit, ear în cât pentru țarva și molozul ce rămâne pe uliță la cele din nouă zidiri să fie îndatorit proprietarul a le rădica în mărginită vreme, în care termin nefiind următoriu, se va rădica prin închipuirea Eforiei și se va înplini cheltueala dela proprietari.*

Uliția nereparată se făcea imposibilă de a mai merge cineva pe ea, din cauza rupturilor făcute în podină.

Numai la caz de se răsturna cu căruța vre-un mare boer, sau chiar Domnul, a doua zi și sosia *pitac cu zapciul* ca mahalagii de îndată să astupe găurile și băltoacele cu cenușe, gunoi din curte și casă, cu paie sau orice au la îndemână, fie orice murdărie, numai gropi să nu fie. Și aceste murdării uscându-se, oricine își poate închipui când treceau câte o căruță, ce praf și câte miasme se ridicau în aer.

Gion spune : *pentru îngrijirea podurilor de pe uliți, mulți mahalagii embaticari ai mânăstirilor, au devenit prin porunci domnești, proprietari adevărați ai locurilor ce ocupau (căci altfel plăteau o taxă în fiecare an numit embatic) cu casele lor, numai cu condițiunea de a ținea podul îngrijit, reparat și măturat frumos de fiecare, cât ținea lungimea ce ocupau casele lor, cu întreagă lungime a curții.*

Podurile uliților erau reparate pe lângă podarii și cu oamenii dela pușcărie, iar podurile de peste Dâmbovița cădeau în sarcina Egumenilor mânăstirilor Radu Vodă, Mihai Vodă-Cotroceni... căci aveau treceri pe ele și alături chiar mori.

Cine trecea cu căruța pe aceste poduri, se plătea o taxă.

Pentru nivelarea și curățirea șanțurilor de sub poduri în care se vărsau toate apele de scurgere ale uliților Bucureștene, era un întreg corp numit *„Podari“*, organizat aproape militărește. Comandați de marele Cismigiu, îmbrăcați cu capoate și având topoare pe umăr, la caz de alai, locul lor era înainte stabilit.

La poduri s'a arătat că lucrau și pușcăriașii, aceștia erau sub conducerea *„Cismigiilor“* și *„suligiilor“*.

Osândiții la pușcărie când lucrau, purtau butuc de lemn la picioare, (un lemn făcut în două și scobit așa ca să intre un picior. Sub pază, curățau podurile de zăpadă, noroi, le măturau, mai spre noi începură chiar a le uda. La alte munci particulare zice-se nu erau puși, dar bătrânul meu părinte spune că hoții din stradă se mai abăteau și prin curțile celor care le dădeau câțiva gologani a li se da zăpada din curte în stradă sau a li se face câte ceva.

Se zice că suit pe tronul Valahiei Grigore Ghica, acest Domn, a făcut multe îmbunătățiri între care

a curățat balta și grădina Cismigiului, stârpind miazmele și broscăria din acea grădină publică a orășenilor Bucureștenii, a dat curs lacului în Dâmbovița. A căutat să canalizeze, să șănțuiască toate ulițele dându-le într'unul mai mare și apoi câte alte bunătăți.

Din documente reese că primul canal zidit, s'a construit în anul 1850 pe ulicioara Bazaca, fiind nevoe de a se obține scurgerea gârliței *Bucureștioara.*

Această gârliță venea din preajma lacului Icoana, da, pe la biserica Sfinților și a fost captată de acest canal, care mai deservea calea Moșilor și piața Sfântului Anton, azi piața de Flori.

In anul 1884 inginerul Elvețian Bürkliziegler a fost însărcinat de Municipiul București, cu studiile și executarea unei rețele de canal de vre-o 40 km.

Aceasta putem spune, a fost începutul canalizărei orașului Bucureștii.

MASALAGII ȘI FANARAGII

In timpurile îndepărtate, ulițele Capitalei nu erau luminate. Noaptea, cine voia să se ducă undeva și asta numai boerii — mergea înaintea lor unul sau mai mulți masalagii. Masalagii erau niște țigani, însărcinați numai cu acest serviciu. Ei purtau în spinare niște grătare de fier, în vârful cărora înfigeau cârpe muiate în păcură numite masalale.

Din cauza fricei de foc, a nu se aprinde Bucureștii, buțiile cu păcură erau ținute în curtea pușcării, azi Piața de Flori de lângă biserica Curtea Veche. Aici lucrau masalagiii țigani ziua, la topurile de zdrențe pentru masalale ; seara, erau trimeși de vătaful lor, în curțile boerilor ce ocupau slujbe, ca să alerge noaptea cu masalaua în spinare înaintea butcilor sau caleștelor, când mergeau unde-va.

Topurile pentru masalale se dedeau cu număr, după gradul boerilor. Deși masalagiii erau robi boerești totuș aveau șilefuri; dimineața adunau zdrențe azvârlite prin oraș și le pregăteau cu păcură în curtea pușcării, ca să le înfigă în grila de fier a masalalei.

Cu timpul dovedindu-se că pielea de oae și de ca-

pră, tăbăcită, întinsă bine pe răsboi și uscată — este transparentă, masalele au fost înlocuite cu felinare făcute din aceste pei, având în mijlocul lor, lumânări de seu.

Aceste felinare au fost înfipte în pari și luminau ulițele, iar boerii spre mai multă lumină, aveau și țiganii ce mergeau înaintea călesci cu felinare.

Și după mult timp aducându-se și la noi sticla, pielea a fost înlocuită cu sticlă, iar lumânările de seu, cu lămpi pline cu ulei; feștila aprinsă pe lângă sticla felinarului, mai era păzită de vânt și ploae de o altă sticlă specială pentru lampă.

In anul 1853 documentele spun că pentru îngrijirea luminări Capitalei, se dase în întrepriză unor lucrători, însă mai târziu se înființează o companie de Fanaragii—a căror însărcinare era nu numai să vadă a nu se stinge noaptea lămpile, dar mai aveau însărcinare și cu paza locuitorilor înpotriva răilor făcători; erau deci și păzitori de noapte.

Iată cum glăsuește documentul din 1831, aflător în Manualul Administrativ la pagina 297 Tomul I:

No. 192

Departamentul dinlauntru prin al seu referat propune ca după îndelungata ispită și toate încercările întrebuințate sau vădit că luminarea orașului nu poate ajunge la țelul dorit, cu chipul obișnuit de a se da în antrepriză căci antreprenorii căutând a se folosi cât pot mai mult, luminarea totdeauna este defectuoasă, fanaragii nu sânt nici odată în complect, nici împlinesc îndatoririle puse asuprăle: și la întâmplare când se întrebuințează asupra antreprenorului măsuri, executive, ei părăsesc întreprinderea, rădicând încă câte odată și pretenție de despăgubire. Astfel s'au întâmplat în prilejul acelor de pe urma două întreprinderi; spre perirea dar a unor asemenea necuviinți, și spre asigurarea luminări orașului, cu un chip regulat și închizesluitoriu îndestulătoarei acești obștești nevoi. Departament supune Sfatului închipuirea cuprinsă în alăturatul proect, care de se va încuviința, se va putea pune în aplicație fără prelungire. Pe care referat a

urmat încheierea Sfatului în cuprindere : Pe temeiul opisului se încuviințează alăturatul proect în totul, despre care se va face cunoscut Departamentului din lăuntrul al și pune în lucrare fără întârziere.

Iar la No. 193 pagina 298 acelaș Tom și Manual spune:

1) *Statul fanaragiilor va fi compus din 82 oameni, din care opt cu grad de unter-ofițerii, și 74 soldați.*

2) *Fanaragii în număr de 74 se vor înrola și în orânduiala pompierilor, și se vor da supt ascultarea și fiecare comandă după numerul Fanarilor, aflătoare la acel cvartal în socoteală de un Fanaragiu la zece Fanare.*

3) *Câte un unter-ofițer călare, va fi la fiecare zvod ca privighetoriu asupra fanaragiilor acelui zvod, însărcinat fiind al împărți pe la locurile lor, ai povățui la îndatoririle lor și a privighe ca aceste îndatoriri să se îndeplinească cu stricteță.*

4) *Fanaragii fie căruia zvod vor fi căzărmuiți la un loc pe lângă zvodul dela care atârnă ei; în cursul zilei nu vor fi întrebuințați la nici o slujbă, având numai a se odihni și a se îngriji în ceasurile hotărâte de curățitul fanarilor și pregătirea luminării.*

5) *Sara la un semnal ce se va da la zvod, toți de odată se vor apuca de aprinderea fanarilor supt povățuirea unter-ofițerilor, și se vor așeza fie care la ghereta lui, unde este îndatorit a șede până în ziuă, despre orice neorânduială.*

6) *Fanaragii nu vor lipsi dela posturile lor supt nici un pretecst, nici în noptile luminoase deși nu se vor aprinde fanarile, având a privighea paza bunei orânduele.*

7) *Fie-care fanaragiu va avea câte-o sueră-toare spre a o întrebuința când va avea nevoe de agiutoriu pentru prinderea vre unui făcătoriu de rău sau alta de asemene întâmplare; la asemene semne, atât fanaragii ce vor fi în apropiere, cât și unter-ofițerii, sau întâmplătoarele patrulii sânt datoare a alerga spre agiutor.*

8) *La Art. al 3-lea, mai adaogim că fie care zvod de pompierii, va scoate două patruli de trei sau patru pompierii, una spre miază-noapte și alta pe la trei ceasuri după miezul nopței, spre revizuirea fanaragiilor, iar în zor de zioă se vor trimete unter-ofițerul spre a umbla din post în post a rădica pe fanaragii și ai căzărmui.*

9) *Luminarea, reparația și remonta fanarilor se va face în socoteala Eforiei, ea va împărți în toate zilele oloiul trebuitor după tarifa ce se va face pentru zilnica trebuință însărcinând cu aceasta un slujbaș a ei, care va primi dela Eforie și va teslima la zvod oloiul cu hotărâta măsură.*

In anul 1863 ne povestește d. Bercovici, primul casier al Uzinei de gaz : o companie de streinii în urma învoiri cu edilii Primării, iau luminatul Capitalei asupra lor, introducând gazul aerian cu flacăra liberă care era o noutate pentru Bucureșteni, de oarece lumânările și lămpile cu petrol erau cele mai întrebuințate până atunci.

Cafeneaua Grand din Bulevardul Elisabeta, a fost una dintre cele dintâi cari a întrebuințat becuri cu sită Auer, lumină incandescentă. In secolul nostru s'a înlocuit și gazul aerian, cu electrică.

Azi pe la periferii luminatul cu petroleu și cu lămpi în felinare mari de sticlă, forma unor borcane de murături, au fost înlocuite cu lămpii lumină petromax și electrică.

Și să nu uităm că în vremurile nu prea vechi nu se știa nici de luminat cu gaz, nu se cunoștea nici lumânările de stearină (spermanțet). Tata 'mi povestea: când părinții mei au cumpărat lampă în care se ardea petroleu, când i-a dat foc, a pus un tăciune cu flacăre într'o prăjină și așa a aprins-o; și asta nu numai că nu se știa nimic despre chibrituri, dar și de teamă, a nu face explozie.

Lumânările de seu, de și erau cunoscute, dar făcute cu totul primitiv, făceau mult fum, iar mucul numai atunci se stingea din fumegare când era luat cu cleștele numit *mucar* sau cu stingătoarea de lumânării

așezată într'un băț lung, la cap având o tinichea în forma unei mici pâlnii.

Azi cleștele sau stingătoare de lumânări se mai află numai pe la bisericile care n'au introdus încă lumină electrică.

Electricitatea prin Bisericii a început dela 1923.

STABILIREA PECEȚILOR, STANȚELOR ADMINISTRATIVE ȘI IMPORTANȚA MONOGRAFIEI

După înscăunarea Prea Inălțatului Domn Alexandru Ghica și în urma încheierei Sfatului din 4 Septembrie 1834, urmate asupra referatul Departamentului Visterii, văzându-se greutățile ce întâmpină autoritățile cu multele înșelăciuni ce se făceau aplecându-se pecetie, s'a hotărît ca pe viitor să nu mai fie decât o singură stampilă cu scrisul deosebitelor Departamente și posturi.

Manualul Administrativ, Tomul 1 la pag. 69 cu privire la aceasta, spune :

No. 48.

Ofis Domnesc din 1834 Septembrie 4 cu No. 39 către Sfatul cârmuitor.

Spre a se păzi în viitorime numai o singură formă la pecețiile Statului, a deosebitelor Departamente și posturi de slujbă, Noi am socotit de neapărat a se regula acest obiect în următorul chip :

1) Domneasca noastră pecetee va ave semnele Statului și a familiei noastre înconjurată de Domnești le parasime, după alăturatul model.

2) Toate celelalte peceții vor ave în mijloc, tot aceleași zise mai sus semne, afară de parasime, iar împrejurul peceței vor fi înscris cuvintele Prințipatul Țări Românești, și jios se va adăpta numirea Departamentului sau a Divanului dela care va fi, după modelul litera b. Aceste sămne vor sluji de obștie pentru toate pecețiile din Capitală, a cărora iurisdicție se întinde prin toată țara.

3) Toate pecețiile Isprăvniciilor și a Giudecătoriilor ținutale a cărora iurisdicție se mărginește numai pe întinderea unui ținut vor ave în mijloc aceliași sămne ca și a celorlalte peceții, afară de parasime ; iar înpre-

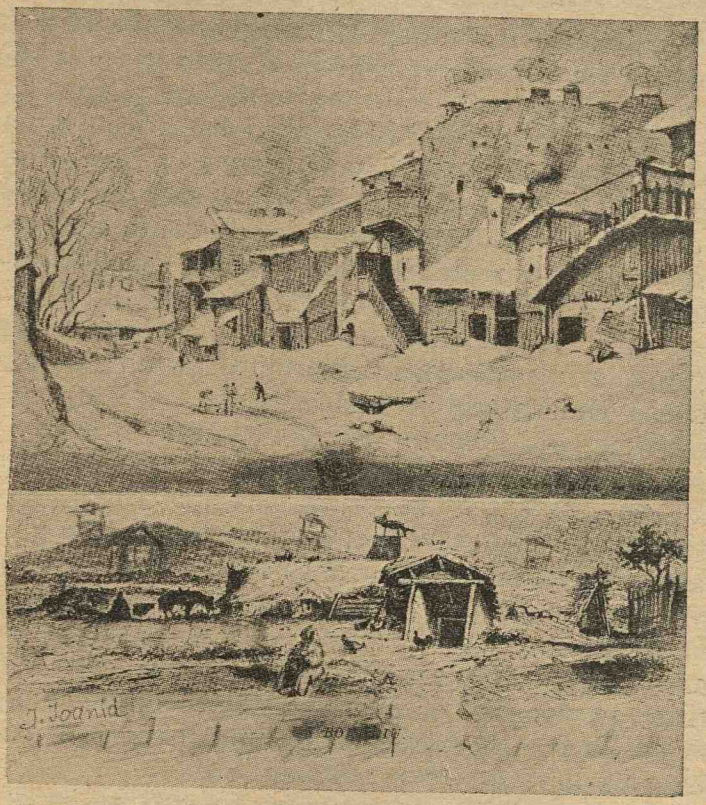

Sus : *Podul Haidâm, mai târziu podul Caliți, apoi Craiovei, azi calea Rahovei,*
Jos : *Marginea Bucureștiului în secolul XVIII.*

jurul peceței vor fi înscrise cuvintele Isprăvnicia ținutului sau Giudecătoria ținutului cutare după modelul cu litera c.

4) Eforiile de prin târguri vor avea aseminea pecetii ca și Isprăvniciile și Giudecătoriile, cu deosebire numai că împrejur să fiă înscrise cuvintele (Eforia orașului cutare). Așa dar punem înaintea Sfatului ca

să facă punere la cale pentru întocmai împlinire acestor dispoziții.

„Pe temeiul acestui Ofis pecețiile după tânguirea urmată în seanța Sfatului s'a dat în antrepriză pentru care s'au făcut înpărtășire Visteriei la 22 Septemvrie cu No. 679...“.

Cu privire la monografii putem spune că această ramură a cărui importanță recunoscută în toate timpurile a crescut cu atât mai mult în secolul nostru, cu cât artele, științele și literatura, au dobândit subdiviziuni numeroase, cu cât fiece sistemă, fiece aserțiune a fost supusă unei analise profunde. Gh. Teodorescu spune : In oceanul de credințe, de idei și de fapte care constituesc obiectul cercetărilor științifice, monografia se concentră asupra unui subiect, îl studiază din toate punctele de vedere, îl disecă până în cele mai mici amănunte și dă soluțiuni întemeiate pe dovezi neîndoioase pe demonstrațiuni sigure.

Oricine s'a încercat să urmărească istoricul unei ramuri de activitate omenească, sau unui gen literar, a constatat de cât folos îi sunt monografiile, când a avut noroc să găsească lucrări după care să se ghideze. Cea mai veche relațiune despre *stema Munteniei,* o pasăre e menționată de *Sulzer,* reprodusă de V. A. Urechia în lucrările sale *„Schițe de sigilografie românească“*. Autorul arată că, îndată ce va avea aripele întinse, pasărea nu se poate considera decât ca aquilă, căci eraldica o ia drept corb numai când aripele îi sunt apropiate de corp : Stema Valahiei însă niciodată, absolut nici odată, nu ne-o reprezintă cu aripele strânse, lipite, ci întinse, adică sburând. In menționata-i lucrare, Urechia vorbește despre trei evoluțiuni ale stemei Țări-Românești ; mai întâi soarele, luna și ostea (Banatul Severinului) ; apoi când trei capete de negri (legenda lui Negru-Vodă Basarab), când leul dinastiei asanide (imperiul romano-bulgar), în fine, un ciparos ținut de două persoane, domn și doamnă pe care Urechiă o numesc *nova plantatio terrae Fogarass,* căreia cu timpul s'a adus (o pasăre după *Urechia,* o aquilă după *D. Sturza.*

In privința legendelor, una este inventată de *un-*

gurul Feltai, atribuită anului 1392 și menită a da pe *Ioan Uniade,* supranumit *Corvinus,* ca fiu bastard al regelui Sigismund, explicându-i porecla prin fantastica împrejurare că, pe când era mic și mamă-sa îi dedese inelul părintesc (prin care să fie recunoscut) un corb i-l luase din mână, 'l înghițise, dar fusese așa de bun încât se lăsase a fi săgetat de unchiul copilului.

A explica astfel existența aquilei pe stemă, pentru gustul de a vedea un corb și a-l pune în legătură cu Ioan Corvin, intra în vederile lui Feltai, dar nu constitue o cercetare științifică pentru archeolog, pentru cunoscătorul eraldic, pentru istorie.

A doua legendă, reprodusă de Miron Costin, are acelaș fond, dar se referă la Negru-Vodă, voevodul Făgărașului.

A treia legendă, scoasă la iveală de mitropolitul *Antim Ivireanu,* atribue stemei Valahiei corbul trimes de Noe la sfârșitul deluviului biblic. Prima perioadă pentru Valahia durează dela 1500 până pe la 1650. Intr'nsa spune colonelul Nasturel în lucrarea sa, *despre stemele Țării"* pecetea cu arborul *(nova plantatio)* continuă a fi personală a Domnului, iar cea cu aquila stemă a țării.

Astfel, pe când Urechiă reprodusese un sigiliu al lui Neagoe-Vodă)1512—1521), în care se vede arborul cu cele două persoane, susținând că aceasta era stema munteană, autorul (Nasturel) reproduse un disc de argint, lucrat tot sub Neagoe Basarab și Frontispiciul Evangheliei slavone tipărite la 1514, în care figurează aquila cu aripele întinse (în sbor), ținând în gură crucea de formă bizantină.

Aceeași aquilă, în același mod figurează pe tunul lui Petru Cercel (1583—1585) aflat în copie și la Muzeul Militar din Parcul Carol. Subt Gabriel Moghilă și Matei Basarab între 1618 și 1854) peceții le Domnitorilor poartă arborul cu cele două persoane, având d'asupra aquila în sbor între soare și lună, adică contopirea sigiliului princiar cu stema țărei, însă pe mica Pravilă dela Govora 1640, când e vorba despre o carte domnească, se tipărea stema țării în care vedem numai aquila, cu crucea, având la stânga luna nouă și la dreapta soarele.

Se crede că Radu Negru a găsit în Muntenia *aquila* romană, precum Dragoș în Moldova găsise capul de *bour (bos-urus)*.

Dela *Unire* până la 1867, herbul întrunește stemele ambelor țări într'un scut, adoptă o hermină, o coroană princiară, dar deviza variază dintr'un an într'altul, iar mulțimea stindardelor, sulițelor sau susținătorilor îi dă aspectul altui stil.

Actualitatea începe cu prima lege, care stabili armele țării în mod oarecum rațional, cu veleități istorice și eraldice. Ea se desbătu de Adunarea deputaților în Martie 1867. Cestiunea păruse atât de importantă, în cât secțiunile Camerei aleseră ca delegați pe Cesar Boliac, D. Brătianu, M. Cogâlniceanu ș. a. Se discută raportul lui M. Cogâlniceanu.

Autorul apreciind diferitele aserțiuni, intră în amănunte tehnice, privitoare la coroană, la soare și lună, la confundarea emblemelor cu simboalele, la deciză și la tot ce figurează pe stemă, așa cum o întocmise legea dela 1867, aplicată monetelor de aramă din acel an.

La 1872 se modifică opera din 1867 și această lege din 1872 a fost în vigoare până la Incoronarea *Viteazului nostru Rege, Ferdinand I,* când și acesta cu prilejul suirei pe tron a *M. S. R. Carol al II-lea,* s'a schimbat.

FOIȘOARE DE FOC

Orașul Bucureștii a dus totdeauna aceiaș viață ca și locuitorii săi. Viață plină de trude, de sbuciumări și de chinuri ; viața în traiul căruia ziua de azi nu-i prezenta nici o garanție pentru ziua de mâine.

Ca un exemplu putem spune că dacă poporul și orașul scăpa de Turci, erau jefuiți de Tătari; după ce-i lăsau aceștia, năvăleau Ungurii, după care-i prădau Polonii. Și după ce sfârșiră și aceștia, se însărcină Rușii și Nemții să desăvârșească, spulberând adese ori tot, până și cenușa din vatra lor.

Din toate aceste suferințe cu mari grozăvii și din adaosul că pe lângă ele se mai adăoga iernile cu geruri și

zăpezi cum nu se mai pomeniseră, arșițe și pârjoliri de se sgârcia firul de iarbă până'n dreptul rădăcinei, cutremure de pământ și câte alte nevoi, apoi peste toate acestea, ca să pună capăt suferințelor din lucru de nimic, auzeai : *Ard Bucureștii.*

In apropierea Bărăției, unde azi se află o prăvălie (cu lucruri de aramă, așezată la colțul căiei Văcărești cu Moșilor, era aci într'o vreme un turn ce servea de observarea dușmanului, făcut chiar în zidul împrejmuitor al Curții Domnești.

Nu se știe când acest turn ar fi ars, și oamenii vremei au găsit de cuviință a construi în locu-i un foișor de foc.

Acest foișor ce servea pentru observarea Capitalei de primejdia focului, a fost întâiul turn ce s'a construit în București.

I se dase numele de *Foișorul Roșu.* Tot tradiția ne mai spune că, în apropierea Turnului Roșu se afla un puț, numit *Puțul Turcului* (de unde acest nume, nu se știe) din care tulumbagii umpleau sacalele în scopul de a le avea la îndemână în caz de primejdie de foc.

Gion spune: în vremea lui Mavrogheni, domn fanariot, se organizase bine corpul *Tulumbagiilor,* adică al pompierilor. Năbădăiosul Domn Grec, pe care ironia soartei îl trimisese Domn la București, s'apuca foarte adeseori noaptea când nu dormia, să dea poruncă să'i vie tulumbagii ; și împreună cu aceștia, călare, cu picioarele goale vârâte în scările șeiei, pentru a băga pe Bucureșteni în frigurile spaimei, începea pe ulițele Capitalei o alergătură zănatică, sbierând și el și tulumbagii și garda lui particulară de *galeongii* cât îi lua gura : *Iangân Vaar ! Iangân Vaar ! ! !* adică : Foc! Foc ! săriți ! apă !

Foc nu era, dar la minut bieții Bucureșteni erau în picioare îngroziți.

Peste un ceas se vestia că n'a fost foc nicăieri, dar că Domnul Țării era apucat de năbădăi.

N'a ținut multă vreme Foișorul Roșu, căci cu prilejul unui foc a ars și el; documentele nu precizează data. După ardere, foișorul a fost făcut în podul

Târgului de afară, în fața altarului Bisericei Sf. Gheorghe Nouă, loc, cam unde pe la 1908 era un avuz, în fața librăriei Sfetea, de azi.

In anul 1715, Mihail Cantacuzino zidește la Colțea un turn 'nalt, special pentru observarea focului. Vechiul turn este părăsit și mutat ca observator la Turnul

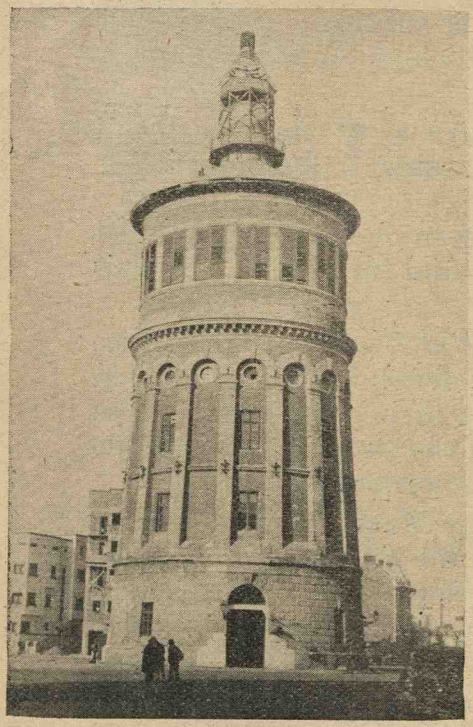

Foișorul de Foc din Bulevardul Pache Protopopescu colț cu Strada Traian, construit în anul 1892. Din zvon se zice că va fi ținut ca observator pentru timp de război. Postul de pândă s'a mutat în noul local dela Obor (Gara de Est). In 1848 găsim Foișorul de foc în aceiaș curte cu pompa de apă aproape de podul Mihai-Vodă (podul de fier).

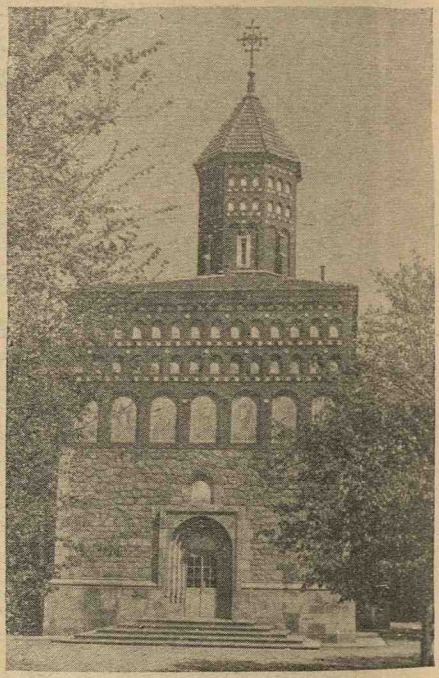

Biserica Cutitul de Argint din Parcul Carol I zidită pe locul unei mici biserițe dărâmată în 1906.

Colții. Dar nu trece mult și din cauze politice, foișorul iar îl găsim mutat la turnul de lemn dela Sf. Gheorghe, așa că în secolul al 18-lea foișorul de foc al Bucureștiului era când la Colțea, când în piața Sf. Gheorghe Nouă, spre marele haz al orășenilor cari în totdeauna au râs, nepierdzându-și cumpătul, nici când veneau Turcii, Rușii, Nemții, nici când era mare secetă sau holeră, ciumă, cutremure și focuri înspăimântătoare.

In acele timpuri focul îl stingeau cu apa Dâmboviței, adusă și de sacagii, care erau strânși de pe la vaduri și de prin uliți, și duși la locul incendiului.

Mai târziu dregătorii țării, laolaltă sfătuindu-se, au format o roată specială de pompieri. Din răsfoirea documentelor găsim următoarele :

DISPOZIȚIUNI ATINGĂTOARE LA POMPIERI

No. 175

ANAFORAUA SFATULUI CÂRMUITORIU

Noi boerii țării fără nici o vopsea politică sfătuindu-ne la o laltă pentru binele obștesc, am chibzuit și într'un singur glas am hotărît : In locul pretinșilor pompieri se va forma o roată aparte, formată din ostașii și vechii pompieri. Această a noastră chibzuire cu voința tuturor va fi înfățoșată Inaltimei Sale Domnului stăpânitorul Țări Românește spre a da desăvârșita hotărîre.

INALTA REZOLUȚIUNE

Citind alăturatul proect spre înfăptuirea unei roate de pompieri.

Noi întărim cu totul chibzuința boerilor Noștri și poruncim a se pune de îndată în lucrare.

Ghica

REGULAMENTUL LA ALCĂTUIREA POMPIERILOR

Pentru mai grabnică informație a unei Roate de pompierii, în care după felul slujbei, la începutul ei trebuesc oameni obișnuiți la slujbă, mai mult decât acei de față cari nu aduc mai nici un folos obștei, negândindu-se la caz de primejdie de cât la furtășaguri și alte nerozii, s'au socotit de trebuință măsurile următoare :

1) *Tot complectul însemnat în alăturata tablă*

supt No. 1 cu deamănuntul, care după închipuirea de față urmează a fi alcătuit corpul din ostașii:

Ofițeri.
Unter-Ofițeri.
Soldați pompieri.
Barabancici.
Kanoval.

Să se înjghebeze Ofițerii și Unter-Ofițerii din asemene ranguri a miliției, după însemnarea Polcovnicului ei, ear soldații din numărul soldaților miliției acei ce după regulament urmează a se slobozi din a treia parte din miliție, cari dintrânșii n'au împlinit sorocul slujbei și din orășenești slujitori acei întrebuințați și până acum în strângerea de foc dintre cei mai destoinici și cu vază curată din partea furtișagului; spre carele:

a) *Orășenescu* Aga *va înfățoșa Logofătului din lăuntru izvod de toți slujbașii aflători până acum în predmetulpojarnicesc pe lângă* Adgie, *Eforie și cvartaluri, cu însemnare care anume din ei după vrednicie și purtări pot rămâne în acest corp.*

b) *Logofătul din lăuntrul, primind asemenea izvod, îl va comunica Spătariei, ca să aleagă, din militari însemnați spre uvolnire, numărul ce va mai trebui până la complectarea roatei, pe care scoțându-i din listele roatei și uvolnindu-i îi va trimete Departamentului din lăuntru spre a-i încredința* Agăi *întru alcătuirea roatei.*

2) *Această roată se socotește a se înființa dela 17 Ghenarie 1835, vor rămâne afară din listele ei.*

3) *Complectarea pe tot anul a acelei Roate după măsura scăderei se va face cu chipul următoriu:*

a) *Rangurile de jos pompierești cu oameni de bună voe, prin unita numerare la cale a Agăi cu comandirul roatei, și pentru ca roata în toată vremea să se afle compelctă, Aga și comandirul ei se vor îngriji de două de mai sus, sau și cu avansarea acelor ce se vor face reprezentația comandirului roatei.*

b) *Unter-Ofițeri earăși din miliție pe temeiurile de mai sus, sau și cu avansarea acelor ce se vor face vrednici din pompieri după cunoștința Agăi, întemeiată reprezentația comandirului roatei.*

4) *Lefile ofițerilor și a rangurilor de jos, precum*

și îndestularea și îmbrăcămintea acestor de pe urmă, le vor primi dela Agia, *pe temeiurile legiuirei din sumele ce se însemnează mai jos la 7 după trebobaniile comandirului Roatei potrivite a forma alăturată la 2.*

5) *Drepturile și privilegiurile rangurilor roatei de pompieri, precum și termenul slujbei sânt aceleași ca și a miliției, și care anume se arată în tabla aci arătată supt N 3 ear înaintarea ofițerilor va fi după vacanția companiei prin întăritura Domnului.*

6) *Forma îmbrăcămintei ofițerilor și a rangurilor de jos va fi după alăturata aice tablă No. 4 din care rangurile de jos vor trece din militari la Roata de pompieri vor lua cu sine lucrurile ce s'au slujit terminul și lucrurile de un an pe termenul anului în curs, precum și banii artalului ce vor ave la casă, eară ceealaltă amuniție de îmbrăcăminte și de război precum și armele vor rămâne la meliție. (la Polc).*

7) *Sumele pe tot anul întru ținerea roatei de pompieri, după butgetul aice alăturat supt No. 6 se slobod din vreme în primirea Agăi, carele potrivit cu budgetul urmează și cheltuirile prin comandirul roatei : ear închipuirea sumelor este din veniturile Eforiei orășenești.*

Banii ce se plătea până acuma în lefile a 80 oameni tulumbagii și sacagii câte 38 lei pe lună unuea, ear la toți pe an... 36480 lei. Leafa unui căpitan de tulumbagii... 1200 lei. Nutrețul și potcovitul cailor până acum... 9639 lei. Keltueli la unsului tulumbei până acum.... 2380 lei.

Pe lângă aceasta para la suma de 78480 lei 80 bani analorisita după budgeava an cătră an, va mai trebui un adaos de 28781 lei 89 bani care se vor slobozi după întăretura Domnluui din veniturile Eforiei orașului".....

Turnul Colții fiind dărâmat în anul 1888 și cu prilejul prelungirei Bulevardului Academiei, s'a construit în 1892 un *Foișor de foc* (vezi pag. 456) la începutul Bulev. Pache Protopopescu colț cu Strada Traian. Și nu este mult timp când un veghetor-ostaș mai acum 33 ani străjuia în vârful acestui foișor de foc.

Veghetorul avea consemnul să anunțe unde s'ar ivi vre-un incendiu. El, veghea în vârful foișorului de foc și striga plantonului care ședea jos la picioarele turnului :

Arde măăă... !

La această știre, de grabă se înhămau caii la pompe și o lua la goană pe străzi spre locul incendiului, sunând din coarnă tot drumul.

Introducerea telefonului a înlăturat nevoia crainicului, care se preumbla pe balconul ce ocolea vârful turnului.

Acest turn are și un reservoriu mare de apă, dar se spune că nu s'a umplut nici odată, căci specialiștii ar fi pus în vedere, că de s'ar umple cu apă, foișorul s'ar dărâma.

Astă-zi, acest foișor servește doar ca, ateliere pompierilor, înălțimea lui ne mai fiind de nici un folos, lucru ce a făcut plănuirea a se lăsa ca punct de observare în vreme de răsboi ; iar cazarma a fost mutată în noua clădire de pe Bulevard, în apropiere de Gara de Est (Obor).

Și cu toate focurile și multele belele ce a dat peste Bucureștii, bucureștenii au iubit orașul lor, rămânând credincioși locului, clădind și înfrumusețându-l mereu, până ce dela „Ulița mare" de trei oameni — au ajuns după cum vom vedea, la bulevarde largi și cu case aliniate și dela tulumbagii lui Mavrogheni, la un corp disciplinat de pompieri înzestrat cu cele mai moderne aparate de transport și aparate pentru stingerea focului.

Inceperea modernizării pompierilor putem spune, cu drept cuvânt se datorește Colonelului *Urlățeanu* și *Pohrib* care au muncit pentru înzestrarea lor ,cu aparatele cele mai noi.

GRADINI, LOCURI DE PLIMBARE ȘI DE PETRECERI

Gustul grădinilor a fost mereu în inima omului.

Biblia e plină de grădini.

Psalmii și cântările solomonice s'au scris în grădinile vechiului testament.

Umanitatea, spune d-l Mugur, s'a născut într'o grădină.

Intâia operă de artist a creatorului a fost Paradisul și cea mai subtilă lucrare ieșită din spiritul și din modelarea degetelor lui, a fost floarea acestui paradis.

Intr'o grădină e literatură și artă.

Românul din fire a fost și este foarte iubitor de flori, dar florile dragi lui nu-i cresc în grădina de lângă casă. Ele răsar semănate de D-zeu prin păduri și livezi unde înfloresc și se scutură din gura primăverii, până la creștetul brumat al toamnei.

Lunca este grădina obștească, parcul tuturor și al fie-căruia. Toți sunt stăpâni în împărăția florilor de acolo. Și nimănui nu i-ar da prin gând să simtească dela locul firesc, din grădinile fără margini ale câmpului, cicorile blajine, brebeneii ciuleții, aglicele, mlădioare, vinețele sălbatice, pansele ochenate, mărgăretele cu buburuzu cât un bumb de aur, strămutate și răsădite în ogrăzi, slobodele flori ale codrilor tânjesc, mireasma lor se împuținează și cu timpul piere.

Fie-care proprietar din București își făcea înpreajma casei sale câte o grădiniță, ferită de orătănii (păsările curții) prin gard de ostrețe, în care se aflau brazde pline cu rozete, micsandre, ochiu-boului, călțunas, nu-mă-uita, verbine, lalele, căldărușe, gura mieluluí, garoafe, ismă creață, indrușaim și neuitatul busuioc. Apoi în brazde drepte, tufe de trandafiri în felurite culori, apoi Hibiscus, în culori havaii sau pembe. Dar adevărata grădiniță de lux a bucureștenilor nu era pe pământ, ci era pe pridvor și se întocmea la fereastră, unde se refugia de frica norodului hârbar al rațelor, gâștilor și găinilor din curte.

Acolo pe pălimar, mai în zilele noastre strălucea în ghivece de pământ, rânduite cu grijă, mușcata aprinsă, cercelușii aninați pe stinghioare și câte altele. Apoi o perdea de zorele întinse pe stâlpii casei printre care jupânesele s'apoi cucoanele priveau la lumea ce trece pe uliță, criticând sau lăudând pe cutare sau cutare, cum până azi au păstrat acest obicei.

Cântecul popular:

Colo'n grădiniță
Sub bolta de viță

ne arată cât de îndrăgostit este bucureșteanul de verdeață.

Totuși, progresele urbanistice fac să dispară acele colțuri pitorești de odinioară, cu idilice căsuțe așezate

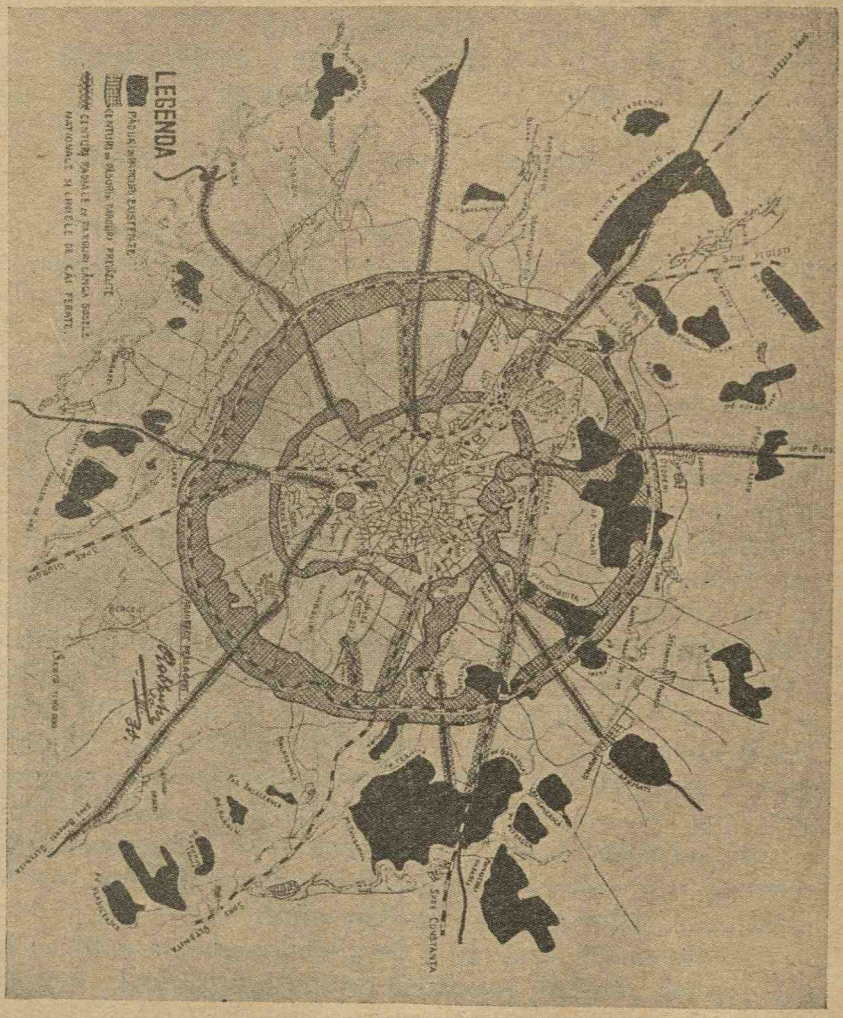

Grădinile și pădurile Bucureștiului. (Colecția revistei „Boabe de Grâu".

în mijlocul unui oraș-grădină. Pier până și grădinile publice... Și chiar vechile cofetării și cafenele, preferate de o parte din public. Și acestea dispar !

De mult nu se mai vorbește despre vestita *„cârciumă din pădure"*, care era cam pe unde este acum str. Berzei, vizitată de boeri și uneori chiar de Domni. A început să se șteargă din memorie și numele atâtor alte

localuri de petrecere, celebre la sfârșitul veacului trecut : Cafeneaua Fiakowsky, terasa Oteteleșanu, cofetăria Riegler, cafeneaua „Union“ pe care o citează Caragiale în scrierile sale. Chiar săli de teatru au dispărut Poate că tânăra generație nu le va reține nici măcar numele: vestita sală „Bossel“, de pe calea Victoriei, unde au jucat atâtea celebrități, sala de teatru „Edison“ din dosul Băncii Naționale sala Blanduziei, grădina Rasca, Zdravcu, apoi arena circului „Sidoli“...

Numai „Bufetul“ de la șosea le-a supraviețuit. Același noroc a avut și cafeneaua „Capșa“. Se pare însă că „Bufetul“ e cel mai cunoscut.

Dacă cineva ar spune numai simplu: „Cafeneaua“, lumea ar rămâne nedumerită și n'ar ști despre care cafenea e vorba. Dar dacă zici: „Hai la Bufet!“ e deajuns numai atât. Toată lumea știe că e vorba despre Bufetul dela șosea, adică despre grațiosul local, opera de artă a arhitectului Mincu, cu ale cărei planuri a fost premiat la expoziție.

In București, mai cu seamă vara din cauza marilor călduri, atât curtea Domnească cât și boerii, apoi ceva mai târziu și negustorii mai avuți, plecau cu toții fie pe la moșiile ce aveau în apropierea munților sau afară din București, unde-va mai la răcoare.

Gion spune : *Cea mai veche villegiatură domnească ce cunoaștem este cea dela 1507 a lui Mihai-Vodă, fiul lui Vlad-Vodă care în zilele calde se ducea la Ștefănești lângă Pitești în coasta Isvoranilor.*

In secolul XVI, Domnii se duceau la moșiele lor basarabesci ; mai în secolul următor, Matei Basarab locuia de preferință la Târgoviște și vara și iarna ; — iar Brâncoveanu, mergea la Mogoșoaia, Potlogi și Tătărani din Prahova, sau se ducea la mult iubita sa mânăstire a Hurezului.

Del Chiaro, secretarul italian al Domnului Constantin Brâncoveanu, citat de d. Iorga în studiul său de Istorie Literară, spune : In mijlocul unei grădini desemnate europenește, făcute la Curtea Domnească, zidi un frumos *palazzino* cu cinci odăi, în stilul obicinuit ca în Italia și poate tot un arhitect străin să fi clădit pentru Vodă însuși Foișorul din grădina Curții, unde, pe vremea aceluiași Del Chiaro, Brâncoveanu se retrăgea, pentru a prânzi și a se odihni după prânz,

vara, în mirosul feluritelor flori, așezate de jur împrejur, în straturi.

După Brâncoveanu, Domnul Fanariot care 'și face casă de priveală și de răcoreală cu foișor, a fost Nicolae Mavrocordat.

El face foișorul de lângă biserica zidită de Doamna sa, după cum s'a arătat la capitolul Bisericilor.

După acest Domn, vine Alexandru-Vodă-Ipsilante, care face două chioșcuri: Unul la Herestrău, construit după moda turcească și altul la Cotroceni.

Cu privire la chioșcul dela *Herăstrău,* colonelul Papazoglu spune : Constantin Ipsilante în marginea bălți Herăstrău a ridicat în anul 1870 un chioșc, unde venea cu doamna sa. El sta în pavilion cu boerii, iar doamna se plimba cu fetele ei de onoare, într'o barcă frumoasă, pe baltă; pe mal le cânta meterheneaua (muzica).

In apropiere de Herăstrău era balta Floreasca, care se numea așa, pentru că acolo a fost via și casele familiei Floreștilor, dată de zestre Bănesei Anica Hereasca și în acăror sate și la moară, se lucra la înălbirea pânzeturilor și tăierea lemnăriei.

Doamna lui Alexandru-Vodă-Ipsilanti, o natură poetică se simțea și mai mult atrasă de păduricea și elești dela Sf-ul-Elefterie, unde adesea ori sta ore întregi noaptea să mediteze. „V. A. Urechia".

In anul 1786 Iunie 9 Mavrogheni, prin pitac către Vel Spătar, hotărește ca târgul Oborului dela capul Podului d'afară, să se facă Marția și Vinerea. Oborul se afla pe terenul dintre Bulev. Ferdinand și Str. Pantelimon. Azi în locul oborului de vite se află liceul de fete *Iulia Hâșdeu* și alte școli.

Vodă Mavrogheni poruncește și i se face un chioșc în Târgul Moșilor, — ca acolo mergând și cercetând cum bate târgul și cum se fac vânzările, se stie Domnul pe cine să laude și pe cine să pedepsească.

Tot pe aci se făcea și bâlciul cel mare zis *Moșii ;* aci se încumetrea băltărețul cu munteanul, își vindeau manufacturile, se făceau jocurile și petrecerile în prezența chiar a domnitorului țării, care venea să încurajeze populația și să fie și el văzut și cunoscut chiar și de copiii din fașă.

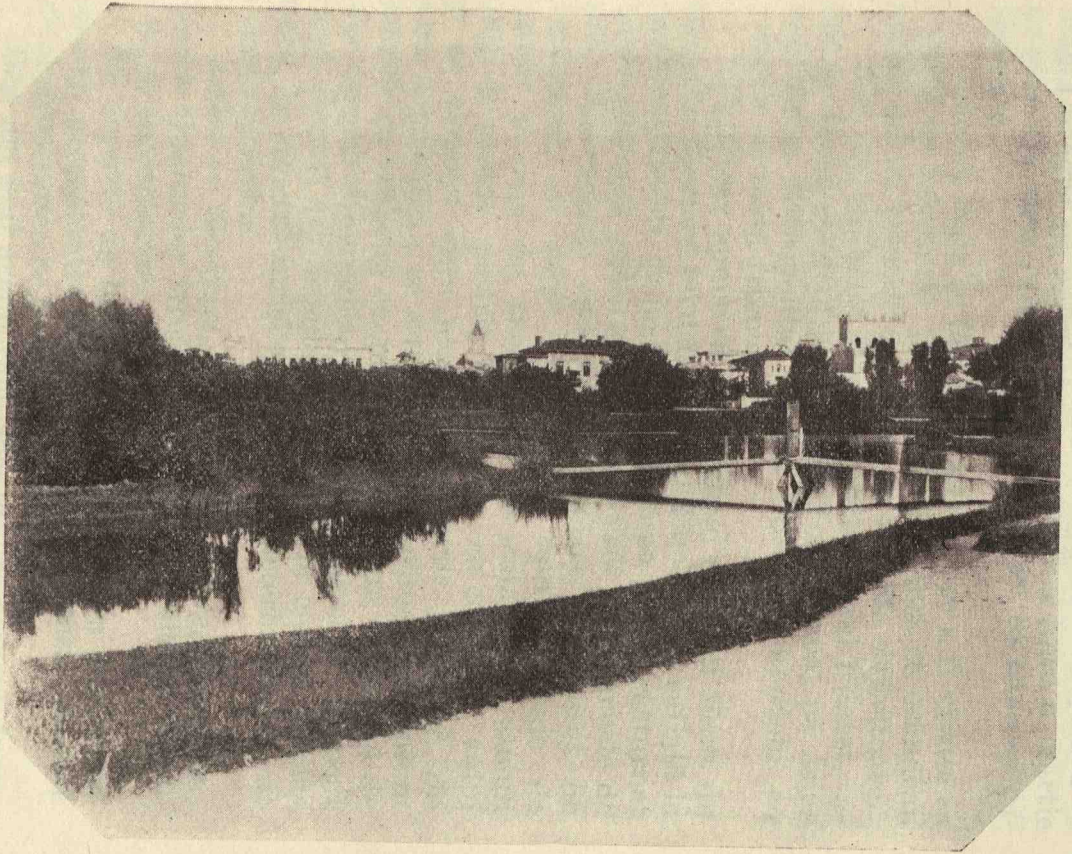

Grădina Cișmigiu în 1853.

Colecția Zweifel.

Deşi de tristă memorie totuşi trebue arătat, că, tot acolo cu ocazia bâlciului, se executau sentinţele date asupra făcătorilor de rele, prin spânzurători şi alte torturi, iar femeile criminale se tundeau, li se punea o manta neagră pe umeri şi pe piept li se lipea o hârtie pe care era scris : *Cine va face ca mine, ca mine să pătimească.*

Acestea toate se făceau la bâlci, spre a fi văzute ca o pildă de locuitorii părţilor ţării ; însă se osândeau numai cei cu renume de ucigaş şi femeile otrăvitoare.

Mai era chioşcul făcut de Mitropolitul Filaret, aflat pe lângă eleşteul lui Şerban-Vodă, chioşc pe care mai târziu Mitropolitul Dositei Filiti îl împodobi cu colonate de toată frumuseţea.

Ion Ghica spune că Mavrogheni şi-a mai făcut un chioşc la Biserica lui dela Isvorul Tămăduirei (aflată la Şoseaua Kiselef. Şi mai spune că după prânz, răsturnat într'o caleaşcă poleită, trasă de cerbi cu coarnele de aur, Mavrogheni eşia la preumblare înconjurat de chiohodari cu fuste albe şi cu işlice rotunde de samur pe cap, de arnăuţi şi de soitarii cu căciuli lungi de postav pestriţ, împodobite cu coade de vulpi şi cu clopoţei care jucau chiocecurile pe lângă trăsura domnească ; se strâmbau la trecători şi insultau femeile cu vorbe şi cu gesturi nerusinate. Cu astfel de alai mergea Mavrogheni de-şi bea cafeaua şi ciubucul lângă Evazul din frumosul chioşc de la isvorul Tămăduirii, în sunetul surlelor şi tobelor, meterhanelei şi al tumbelechiurilor.

Astfel se răcoriau, după chipul şi firea fiecăruia, Domnii timpurilor trecute, în lunile de căldură tropicală ale Bucureştilor.

Nu departe de balta Florească, începea dumbrava Bănesei, proprietatea banului Ghica, rămasă văduvei sale al cărui nume se păstrează până astăzi.

Deşi am mai arătat câte ceva despre această dumbravă, credem necesar a complecta. La această dumbravă, se serba totdeauna de elita Bucureşteană, ziua întâia de Mai ; acolo se auzea cântările cele melodioase ale cucului, privighetorilor, turturelelor şi ciocârliilor ; sbegul meilor pe lângă oiţe şi cântecul ciobanului din

caval și fluer, cum și cimpoiul grădinarului, cobza și lăuta lăutarului, iar în vremea fanarioților, tambura, naiul și chemalu, făceau desmerdarea publicului.

Mai în urmă se ivi chitara cu panglica lată, atârnată de gât, clarinetu, fagotu și altele.

Acolo se desfăta de odată cu sosirea primăverei juni și junele Bucureștiului, cu două codițe lăsate pe spate, iar căciulițele pe sprinceană, cu basma și testemel, cu conteșu și maloteaua, mai târziu cu işlic și fes (cefte caic) cu antiriu de șevaiu, ciacsir roșu de laburi sau enghiursal mașii cu papuci galbeni și roșii cusuți de ciacșir și în urmă cu fracul, capelă și pardesiu.

Acolo se întreceau bucureștenii cu caii lor, cu cociile, butcile și mai târziu cu droștile și cabrioletele; își încurau țăranul bidiviul și coconașul armăsarul de Mesir, iar mai târziu domnișorul, iapa englezească.

Cu privire la aceasta, iată ce glăsuește Legile și Dispozițiile din anul 1851 : *Anaforaua Sfatului din 1851 Iunie 21 cu No. 311... Înălt încuviințată la 21 Iunie atingătoare de înbunătățirea cailor și a așezământul alergărilor.*

No. 311.

Sfatul primind cu Inalta Voastră apostilie petiția ce v'au adresat mădularile Comitetului Societății pentru înbunătățirea creșterei cailor cer ca să se poroncească încuviințarea măsurilor cuvenite pentru începerea cursălor de cai, chiar în anul acesta să se însămneză un loc menit pentru acest sfârșit și să se hotărască jârstva *ce ocârmuirea ar putea face acum de odată pentru înflorirea unii instituții așa de folositoare țări.*

Deci sfatul potrivit cu Inalta Voastră rezoluție au luat în privire dispozițiile din anul 1841 *atingătoare de măsurile hotărîte atunce pentru înbunătățirea a tot soiul de vite, și au cunoscut că acele măsuri din care durează un bine pentru țară și care sânt cerute și de Organicescul Regulament sânt neapărat a se pune în lucrare la vremea îndemânatică după osăbita chibzuire în acest obiect fiind însă ca prin propoziția pomenitului Comitet să înfățoșează numai aceea ce se atinge de alergare și premiile cailor celor mai vrednici și mai de soi el este*

de socotință a se pune în lucrare acum deodată această propoziție care poate fi încurăjitoare și pentru celelalte înbunătățiri de acest feliu, și spre înlesnirea komitetului să se însămneză de către Eforie locul de alergare pe moșiea târgului care să se dei fără plată, și să se asignuiască din Visterie din casa de rezervă, soma de noă mii cinci sute lei în cursul Visteriei pe an, somă destinată numai pentru premiile harmăsarilor și a iepelor de loc, pentru a căruea înpărțire după gradație, Comitetul va înfățoșa la aprobația Sfatului programă, și din cercarea doi sau trii din următori se va cunoaște prosperitatea acestii măsuri și încizăsluirea urmării pe viitoriu.

Aceasta este hotărîrea Sfatului, iar desăvârșita încuviințare se așteaptă dela Inalta Voastră bună voință.

„Aceasta Anaforă de către secret. de stat s'au înpărtășit cu No. 1943 Depart. din lăuntru, No. 1944 acelui de Finans și cu No. 1945 Comitetului societății pentru înbunătățirea cailor — la 25 Iunie 1851".

Iată cum ne descrie documentele pe un călăreț din acea vreme :

„Printre care *calvalcadau* boerii, pe caii deprinși în boestru. Antereul de șamalgea de ghermesit acoperea picioarele călărețului, înfipte în scări late de argint; pe pieptul calului șiroaie de curele colorate, sclipitoare de încrustări de ținte metalice, alternând cu canafuri în culori deschise ; toate aceste podoabe întrecute doară numai de monumentalul oblânc al șelei, minunat lucrat în cisluri și încrustări pe lemn.

Zic monumental pentru că în dosul lui dispărea o parte a corpului călărețului, de unde nu se mai vedea din el, decât gugiumanul de astrahan creț de pe cap și o parte din dulamă or din benișul de postav ferenghiu, blănit cu gușe și ascunzând mai peste tot șalul de anadol artistic păturit la cingătoare. „Legende Române", V. A. Urechia, pag. 178".

Tradiția mai spune că pe acea dumbravă se făceau poeziile, poezii amoroase: frunză verde și o lalea, cuculeț cu pana sură, luna e lumina lumei, se cântau și jucau valsurile de Lanner și Straus, polca și cancanul.

Acolo era întâlnirea cea desfătătoare a societății bucureștene: socrul cu soacra, babaca cu thița, ne-

neca cu thioca, boeru cu jupânu, arhonserdaru cu chir Lumină, domnu Costică, cu musiu Jean Bădulescu moșierul.... etc.

Apoi mai vedea cineva de o parte și pe câte un ostaș cu câte o dimoazelă tratându-o cu agatele, cu simit și floricele sau cu felurite zaharicale: cocoșei de zahăr, brățări în formă de șearpe și câte altele.

Colo mai într'o parte feciorii se întreceau și vizitii cu birjarii. Dela acea dumbravă începea spre apus întinsa câmpie a Giuleștilor până la Dâmbovița. Se vede încă și azi în acea câmpie biserica cea mare în ruină, făcută de familia Giulești ; acolo a fost și Zalhanaua din vechime, iar la marginea moșiei este șoseaua de azi numită Kiselef, după numele celui care a hotărât-o.

Și populația bucureșteană, fie boer, negustor sau simplu muncitor, dacă toată săptămâna muncea, apoi sărbătoarea sau în special Duminica, nu o îndepărta de a nu-și lua mâncare în basma și a se duce la pădure sau la o grădină, de îndată ce iarba și mugurii începeau a da. Se duceau oameni la pădurea dela Bordei, — la Măgurele, la Filaret, apoi la grădina Giagoga, azi aflat în locul ei, Antrepozitele „Strada Uranus cu calea Rahovei". Grădină pomenită și de mine, cu dulap, călușei, horă, ș. a.

Alături, spre Est de Curtea Domnească era locul unde catolicii își făcuse biserica (Bărăția). Aci se afla și o prea frumoasă grădină, cea d'ântâi care fusese destinată după principiile școalei Italiene în Bucureștii secolului XVII, întocmai după cum în grădina Dudescului, în secolul XVIII, lady *Cravem,* admira primul parc Englez din Țara Românească". Apoi:

Grădina Laptev așezată în podul Calicii, azi fabrica de bere Bragadiru. Această grădină așezată pe cocoașa dealului ce cobora spre Helesteul lui Serban Cantacuzino Vodă la capul căruia se afla biserica Sf. Nicolae Vlădica, biserică dărâmată în 1894.

In preajma bisericii, erau morminte, căci până la 1879 după cum am mai spus, se obișnuia a se îngropa morții din mahala în curtea bisericii. Azi peste morminte se află casele preoților. Altă biserică nouă s'a clădit în fața celei dărâmate, aflată între Bulev. Maria,

Strada 11 Iunie și Egalității, zidită pe locul fostului metoh al Mânăstirii Ciorogârla.

Grădina Castrisoaia se găsea în suburbia Isvor, unde mai până anii trecuți, era grădina Sișlad, aflată în spatele fabrici Opler, azi Gib, și în fața O. N. E. F. fostul loc de instrucție al Școalei Pregătitoare de ofițeri, aflată mai la deal.

Grădina Procopoaia: Loc cumpărat de C. F. R. pentru facerea unei Gări Centrale, se afla pe Bulev. Elisabeta între podul Sf. Elefterie și podul din Isvor ; grădină cu copacii seculari. Am pomenit-o și eu—tăiam drumul prin ea — spre strada Fracmazon. Azi se face Cetatea Studenților.

Grădina Spirea, din dealul cu acelaș nume, numire primită după patronagiul monastirei Sf. Spiridon ce este pe acel deal. Azi locul său este ocupat de Școala Militară, Regim. 6 M. V. și casele dimprejur. Aci se făceau petrecerile orășenilor, în sărbătorile Paștelui cu dulapuri și hori. Pe dealul din fața grădinii, în niște vii, a făcut Ipsilante palatul domnesc la 1774 care ar fi ars în vremea lui Ioan Caragea, în care palat au tăiat Turcii pe Domnul Hangerliu la 1799, aruncându-i trupul pe fereastră în curte, numai în cămașe.

Azi în locul palatului se află Arsenalul Armatei din Str. Uranus. Tot aci se mai afla și o bisericuță pe care Turcii o făcuse giamie, iar în 1848 se îngropase în preajma ei, toți cei căzuți în luptă. In 1934 făcându-se case lângă cazarma Arsenalului, s'au găsit multe oseminte de om și un zid gros ce se face numai pe la biserici. Credem că aci se afla biserica, cam în fața str. Maior Ene. Azi casa are No. 9.

Grădina Stavri. Se spune că pe la 1877 pe strada Academiei se înființase o grădină numită Stavri. Aci cânta o mare orhestră condusă de fostul Capel-maistru Imperial rus, Șipec.

In strada Câmpineanu se afla o altă grădină unde se mânca vestiți mititei și se cânta cuplete foarte vesele.

Aceasta era grădina *Union* de care pomenește neuitatul Carageale în piesa teatrală : *O noapte furtunoasă.* Azi în locul grădinei se află Hotelul *Simplon.*

Grădina *Scufă* aflată în Podul de Pământ, azi teren viran unde își păstrează furagiul Regimentul de Escortă.

Grădina Slater era unde azi este intrarea Nordului, a doua intrare în Grădina Cișmigiu dela Ministerul Armatei și Operă. Azi se află frumoase clădiri și stradele.

Grădina cu Caii. Ca o amintire unde se afla, este strada cu acelaș nume între Bulevardul Elisabeta și Podul de Pământ (calea Plevnii).

Grădina la șapte nuci. In spatele clădirii Școalei Ortodoxe de fete din Str. Principatele Unite. Ii mai zicea și grădina de sub Mitropolie. Din trupul acestei mari grădini s'au făcut grădinile la Pariziana, Suzana, Luzana cu intrare prin strada 11 Iunie.

Grădina Livedea cu Duzi. In locul acestei grădini se află Abatorul.

Plimbarea și petrecerile la Heliad. Era foarte mare grădina — dar nu era permis plimbarea prin ea, decât numai în vremea Târgului de Moși.

Aci se făceau umbrare pentru cârciumi, pentru vinderea de turtă dulce, țuicarii veneau cu butoaele și tot dela butoi, în picioare, se servea cu țuică în țoiuri (niște sticluțe unflate la mijloc și cu gât lung) ; apoi erau locuri de joc : cu aruncatul inelelor, încercarea forții mâinii, cu scamatorii, circ cu cal care-ți spunea câți ani ai și care te saluta, panorame, tarabe cu brățări de sticlă și mărgele, mai colo câteva țigănci cu câte un ciaon în care făceau floricele, alături altul care îți oferea gogoși calde, în fine câte și câte altele, că numai bani să fi avut ca să le poți satisface pe toate. Aci a lucrat tipografia marelui scriitor și patriot, Heliade, năvălită de niște „Moși“ industrializați, spune tradiția.

Și tot aci, nu prea departe de intrare se mai vedeau încă zidurile în ruină, a fostei case unde Heliade Rădulescu găzduise pe învățatul Gheorghe Lazăr, a cărui statue se află pe bulevard, în fața Universității.

Plimbare la Tei. Această mare grădină era foarte mult frecventată mai cu seamă în ziua de Drăgaică. Aci se făcea un mic bâlci cu petreceri și băuturi. Este stră-

bătută de un lac numit, Tei ; multă lume și-a găsit moartea în acest lac.

Pe malul lacului se află și palatul lui Vodă Ghica.

Grădina Oracici, ceva mai târziu numită Trocadero se afla unde azi este grota și Muzeul Militar din Parcul Carol I.

Grădina Bellu. Această grădină azi cimitirul Șerban-Vodă din capul Podului Beilicului, (Șerban Vodă), era o mare grădină de petrecere.

Aci, unde azi se află sute și mii de oseminte, înainte vreme se juca hora, sârba, chindia, bătuta, gălățeanca, ca la ușa cortului, arnăuțeasca, rața, ca la Breaza.

Această grădină fostă a lui Belu — în urmă a devenit proprietatea Mitropoliei, azi a Municipiului.

Grădina Icoana, vestită încă de multă vreme și destul de cunoscută de bucureșteni, azi este foarte mult redusă. Din grădina Icoanei pornea odată un fir de apă numită Bucureștioara, și mergea spre Dâmbovița.

Grădina Ioanid, a fost în locul ei până la 1903 o mare livadă de pomi fructiferi, astăzi în cea mai mare parte sfâșiată în străzi și înfipte case în locul pomilor. Această grădină se afla pe strada Polonă, azi Parcul Ioanid.

Grădina Filaret numită în 1848 a Libertății, iar în 1906 cu prilejul prăsnuirei a 40 ani de Domnie a Măriei Sale Carol I, Regele României, *Parcul Carol.* Cu privire la această grădină scriitorul Ion Ghica spune : Apa din cișmelele câmpii Filaretului este totodată un izvor de sănătate și de bogățiie ; iar D-na Elisa I. Brătianu în articolul d-sale : *Pentru grădinile Bucureștilor* între altele zice : ...Bătrânele noastre cucoane reamintindu-și drumul pe care acum 60 de ani îl făceau în Vinerea Mare ducându-se la cimitir la Belu, au firește bucuria văzând că pe locul unde odinioară păștea în voie bivolii la umbra numeroaselor sălcii, e astăzi Parcul Carol I. Dar s'ar și întrista dacă ar privi din cimitir spre valea în care astăzi se îngrămădesc în mormane toate gunoaele Bucureștilor. Cele 33 hectare ale Parcului Carol le vor consola ele îndeajuns de priveliștea zecilor și zecilor de hectare

ale unei văi care atât de potrivită ca așezare pentru o grădină bine concepută adăpostește astăzi toate gunoaele orașului?...

Parcul Carol se datorește inițiativei exclusive a lui Lahovari, ministrul de domenii și perseverenței secretarului general din 1906.

Din tradiții mai aflăm : Vara, câmpia era acoperită de lucrătoare : fete și neveste, cari limpezeau testemelurile în fântână, după ce mai întâi ficsa culorile, muindu-le în piatră acră, apoi le întindea la soare, pe iarbă cântând doinele noastre. Testemelul era podoaba capului cucoanelor și jupâneselor romînce. O roată de bumbac zece parale se prefăcea în degetele mahalageoaicelor din București într'un tulpan subțire ca pânza Arehnei, și cu două trei tipare de lemn de tei, cu câteva buruieni colorate (băcan, șofran, pațachină, scumpiă) se da comerțului un obiect de valoare însutită. Toate aceste începuturi de industrie casnică au pierit la sfârșitul secolului trecut. Duminica în această grădină se făcea horă, se bea bragă, se mânca bigibigi și rahat cu apă rece dela cișmele. Aci se afla vestita grădină la Trocadero (Oracici), cu un salon unde se da baluri de diferite societăți. Pe locul Trocaderului se află Muzeul Militar. Localul Trocadero avea o pivniță foarte adâncă și mare — o parte din ea se află și azi, este grota care în vremea Expoziției din 1906 servea ca gură de ocnă, cu bulgări mari de sare așezați ca în forma fundului salinelor.

Grădina Belvedere o grădină întinsă din strada Fracmazon. (statuia Golescu din Bulevardul Dinicu Golescu) până dincolo de regia de tutun a statului. Azi o parte din ea este ocupată de spitalul militar Regina Elisabeta, case, Gara de Nord și alte clădiri.

Grădina Gramont, ciopârțită în bulevardul Maria, străzi și case. Centrul Grădini era, unde azi se află înalta columnă de piatră din mijlocul rondului (Bulev. Maria). Columna a fost adusă din grădina Episcopiei din fața Ateneului Român, calea Victoriei ; acolo a fost așezată înainte. Aci vineau Turcii de se luptau între ei ; luptătorii erau în pieile goale și unși cu unt de lemn.

Grădina Cișmigiu. Cișmigiul cunoscut sub numele

de grădina și balta negustorului Dură. Incă din vremuri era știută, avea o întindere mult mai mare ca azi, până în valea Sărindarului. Când a săpat clădirea unde este astăzi Cinema Trianon s'a găsit pământ de baltă.

Balta se întindea și până în drumul Gorganilor și al Cotrocenilor, iar cine voia să meargă în aceste direcții, era nevoit să treacă lacul cu luntrea.

Toată balta era împrejmuită cu trestie, păpuriș,

Vara când nu plouă, obicei este a ieși pe uliți grupuri de țigănci, acoperite cu burueni, în special cu bozii, și cine vrea le cheamă a juca paparudele. In timpul jocului se aruncă apă pe ele, în speranță că va ploua cu găleata

Banca Națională fața spre Strada Lipscani, zidită pe locul fostului han al lui Șerban Cantacuzino. (Vezi pag. 43).

sălcii, așa că trecătorul abia se putea strecura prin această podoabă Dumnezeească.

Suit pe tron Vodă Bibescu și voind a-i da grădinii Cișmigiului o altă înfățișare, îi hotărăște o sumă de bani penru înfrumusețare și canalizarea lacului.

Ivindu-se în 1848 marea revoluție națională, lucrarea este întreruptă până la anul 1853, când suit pe tron Barbu Știrbei se reîncep lucrările de înfrumusețare și canalizarea Cișmigiului. In anul 1854 Cișmigiul

a fost deschis publicului, unde au admirat nu numai frumusețea peisagistului Carol Mayer, ci și localurile din interior : cârciumi, cafenele, birturi și altele.

Până la 1884 grădina Cișmigiu era sub ocrotirea Statului — dela acest an, s'a trecut sub săpânirea primării, adică sub direcția Casei grădinilor.

Grădina 10 Mese, se afla în calea Moșilor, în apropiere era strada cu acelaș nume, locuită numai de țigani lăutari ziși dela 10 Mese. In 1929 trecând pe acolo, nu am mai cunoscut — în locul grădinii sunt case.

Grădina Puțu cu apă rece. Dacă din stradela de azi numită Maior Ene „în fața cazarmei Alexandria din str. Uranus" te lași în vale pe scăricică care se află aproape de intrarea în localul O. N. E. F. (fostă cazarma vânătorilor, unde în fiecare an venea câte un batalion din provincie și schimba pe cei din București, (neavând garnizoană fixă) dădeai în grădina Puțu cu apă rece. Spre amintire de această grădină, Municipiul Capitalei a avut grije ca strada ce s'a făcut prin această grădină, să-i poarte numele.

Grădina Ivașcu. Aici de Paște se ciocneau ouă roșii, se mânca pastramă friptă la grătar și se bea vin din oală nouă de pământ. Azi numai cei în vârstă dacă îi mai ghicesc locul unde se afla ; s'a nămolit în case și străzi. Nu era departe de bariera Vergului.

Grădina Văraru se afla în calea Văcărești. Dulapul, călușeii cu paiațe, mâncătorii de foc, scoțătorii pe gură de panglici și cuțite, menagerii cu șerpii vii și când intrai vedeai că sunt împăiați, apoi bragagii, limonagii, floricele și câte altele, se găseau aici din duminica Floriilor până după duminica Tomii. Oamenii veneau cu mâncare la basma, se așezau la masă sub umbrarul cârciumarului și consumau numai cele de băut.

Grădina și sala Blanduziii, ca o amintire despre ea, se află Galeriile Blanduzii, colț strada Academiei cu strada Doamnei. Aci se făcea vara teatru și iarna baluri.

Grădina Otetelișeanu cu vestitul parc în care trupa Grigorescu, mai apoi Leonard, Maximilian, Carusy, Gheorghiu, Petrovicescu, d-na Leonard-Mavrodi, Florica Florescu și Miciora înveseleau Bucureștii prin operetele ce jucau.

In anul 1931 târnăcopul începe însă să scapere în zidurile cafenelei, zisă și *Terasa Otetelișeanu*. Cu prilejul dărâmării, d. Radu D. Rosetti spune :

Dărâmarea Terasei Otetelișeanu, în locul căreia se va clădi Palatul Telefoanelor, a făcut să curgă valuri de cerneală și aproape nu există scriitor care, frequentând celebra cafenea să nu-și fi dat contribuția regretului, descriind în pagini mișcătoare, amintirea zilelor de odinioară, petrecute în tovărășia lui Delavrancea, Macedonsky, Iosif, Anghel, Gârleanu, Dragoslav, etc...

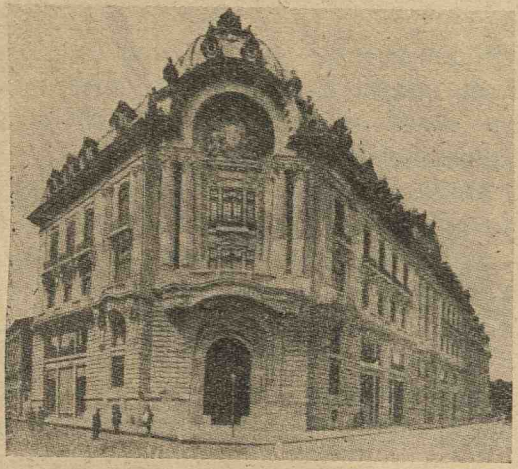

Bursa așezată pe fostul loc al Poștei și Telegrafului
(Vezi pag. 371).

Ce-a fost Tortorni și Procope pentru parizieni, a fost *Fialcowsky* penru bucureșteni și pe urmă *Terasa*.

Partea care n'a fost speculată îndeajuns — probă că bătrânii s'au stins sau nu mai scriu — este cea relativă la istoricul clădirii dărâmate, cu câtva timp în urmă, casa boerului oltean Ioan Otetelișeanu cu bunic din Otelis localitate de unde derivă numele familiei precum și cea evocatoare a serilor de pomină în cari, una din cele mai mari cucoane ale vremei, cum o numește Bacalbașa *în Bucureștii de altă dată* își deschidea larg saloanele, elitei Capitalei, pentru ca amatorii de valsuri, polci sau cadriluri, să danseze până la ziuă. Era pe când protipendada se jena să vorbească în graiul strămoșilor. „Femeile din aristocrație nici nu prea știau românește,

toată educația lor, tot sufletul lor, era străin. Ochii, mintea și inima lor erau pironite asupra Parisului.

Această elită, înstrăinată de neamul ei, vorbea, citea, scria, cânta și petrecea franțuzește. O greșeală de limbă franceză în această societate era descalificarea și ridicolul pentru vecinicie" . . . . . .

Dacă am reprodus aceasta este că o coincidență bizară a făcut ca marea manifestație naționalistă, pusă la cale în toamna anului 1913 de d-l Nicolae Iorga, pe când era director al teatrului Național Alexandru Davila, pentru ca doamnele din aristocrația noastră să nu mai organizeze reprezentații de bine facere în limba franceză, a avut loc tocmai în preajma casei unde invitații vorbeau numai în graiul lui Voltaire, musafirii cari nu erau decât părinții celor ce, rău năravîți voiau să perpetueze urîtul obicei...

Ce aș putea spune nou despre pitorescul colț al Bucureștilor, dispărut în câteva zile ca prin farmec?

După moartea Oteteleșenilor, a adăpostit Cercul Militar și apoi clubul regal transformat în cele din urmă în *Terasă*, ca să fie închiriată de societatea Dacia — devenită proprietară prin actul încheiat cu Academia Română — diferiților antreprenori numiți Stere, Joja, Herdan, Popisteanu și Russo? Nu prezintă interes.

Nu se poate spune acelaș lucru și despre modul cum a ajuns imobilul în posesia Academiei.

Ioan Oetetelișeanu a lăsat moștenire lui Ioan Kalinderu, membru al Academiei Române, casa din calea Victoriei No. 49 (așezată în fața palatului Ghica, unde odată s'a întocmit regulamentul organic) și acesta a donat-o înaltei instituții care la rândul ei, imobilul neproducând aproape nimic, a vândut-o Daciei.

Moștenirea a fost lăsată însă cu oarecari obligațiuni: printre altele ca'n cealaltă casă, soră geamănă cu Terasa zidită la Măgurele — trecută și ea în patrimoniul Academiei — să se înființeze un azil de orfane. Sunt zidurile vechi sub care Eminescu a scris:

Stă castelul singuratec,
oglindindu-se în lacuri
Iar în fundul apei clare doarme
umbra lui de veacuri.

Ioan Slavici, directorul de studii al Institutului, la inaugurarea lui spune : Stăpâni pe o mare avere, înzestrați cu frumoase daruri firești, iubiți și stimați de lume prin mijlocul căreia treceau, Ioan Otetelișeanu și soția sa Elena, numai cuprinși de adâncă durere puteau să-și înfățișeze gândul că mai curând ori mai târziu din zi în zi mai curând, vor trebui neapărat să iasă din această lume atât de plăcută lor, și nu odată își vor fi zis: Toți, toți aceștia cari azi s'adună împrejurul nostru se vor risipi, se vor duce și ei unul câte unul și în cele din urmă lumea ne va uita, ca și când n'am fi fost niciodată".

Nu se gândeau bieții oameni că pentru actul lor de danie îi vor pomeni numai Academia la festivități și elevele recunoscătoare și că vor ajunge însă, celebri de pe urma casei din calea Victoriei.

Pe frontispiciul locașului de cultură dela Măgurele, trecătorul, poate ceti azi frumoasele cuvinte săpate din îndemnul Academiei: *Labor et Honot*. Un moșneag răutăcios m'asigura că, cu vre-o șaizeci de ani în urmă râdea la soare, în acelaș loc, un as de cupă săpat în piatră amintitor al norocului orb când boerul Otetelișeanu câștigase casa într'o noapte, la cărți "

Cât privește parcul vestit, unde se lăfăia Leonard et compania cu operetele lor, spre toamna aceluiași an toporul și ferăstrăul începu a reteza falnicii copaci ai parcului.

D-l Eftimiu spune:... Dac'aș scri o carte despre casa care o dărîmă acum casmalele, aș numi-o *Terasa deceptiilor*. Aș fi vrut să scriu despre terasă un articol emoționant, punctat cu lacrimile, melancolia și reflexiile de rigoare.

Dar cu mâna pe inimă vă mărturisesc că n'am găsit în mine sursa amară cu care să stropesc molozul proaspăt din Podul-Mogoșoaei.

Mi se rupe însă inima la gândul că se vor duce uriașii platani din parcul dela vale, platanii de sub stelele verilor bucureștene de demult... Acolo am trăit multe seri de feerie, la mesele din fund, uneori cu Paul Gusty, de cele mai multe ori cu soții Bulandra.

Viorile cântau, privighetorile se alungau în tufișuri. Era cu noi și fiica doamnei Bulandra, Michaela

Costescu, mică de tot, cu pălărie mare, cu părul blond revărsat pe umeri.

Privea cu ochii albaștri visători, spre scena de departe unde dansau frenetic Leonard și Florica Florescu... visa, poate să joace teatru într'o zi, dacă nu cu Leonard, măcar cu Tony.

In locul *Terasei* se află azi uriașul palat al Telefoanelor, — iar o parte a parcului, un restaurant unguresc și un loc viran care în vreme de iarnă servește

Casa Kirițescu No. 5 din strada 11 Februarie în curtea căreia au fost ascunse trăsurile care în noaptea de 11 Februarie 1866 au luat pe Vodă Alexandru Ioan I Cuza din palat (calea Victoriei) și dus în casa lui Ciocârlan din str. Colții, iar de aci, trecut hotarul.
(Colecția Dr. dentist Hazenmayer, Eroului 10).

de patinaj. In anul 1933 se înființase iarăș teatru de vară, și apoi cinematograf.

Azi grădina este aproape distrusă, iar vara, glasul pustiului domnește peste tot.

Grădina Orfeu, unde azi este magazinul *„Gospodina"* din str. Câmpineanu (alături biserica Sf. Ionică din spatele palatului regal). Aici vestitul actor *Catopol* cu alții juca *doi ghigherii !* Se spunea cuplete, cânta și se dansa.

O singură stradă și dai în Podul Mogoșoaiei, — iată *Pasagiul Român,* cari azi pare îngust, dar pe vre-

muri constituia promenada *protipendadei* bucureștene. Erau cofetarii și cafenele cu mesele în drum, la care se așezau clienți de seamă privind pe cei ce se preumblau de colo până colo pe acest Corso minuscul.

Dacă dela Capșa la Palat pare azi o cale prea înghesuită, cum să nu surâzi privind centru de întâlnire al bucureștenilor de odinioară? E drept prostimea se ducea la Zdrafcu și 'n grădina Eliad la Moși despre care vom vorbi mai departe.

Apoi mai se ducea la *Valhalaua* un fel de cafe concert, azi marea clădire a Poștei. Aici, între altele s'a jucat o piesă, spune d. inginer Rusescu, care reprezenta o ședință în parlamentul turcesc. Era așa de haslie că râdeai până la lacrimi. Consulul turc aflând despre aceasta, a dat poruncă și nu numai că nu s'a mai jucat, dar chiar a închis localul. In urmă a venit aici circul Suru.

Un alt loc de petrecere era la *moara cu iaz* dela Floreasca.

In fața Universității se aflau niște case mărunte cât și o berărie cu o grădiniță de vară cu firma la *„Dergross Fritz"*.

Grădina Rasca vestită și pentru teatru de vară, se afla pe strada Academiei azi prelungirea Edgar Quinet, colț cu Academiei, care dă în bulev. I. C. Brătianu. Această grădină avea o mare trecere, era unul din puținele localuri de elită ale Bucureștilor, căci nu se ducea oricine.

De unde numirea de grădina Rașca ? Bacalbașa spune : Un ceh anume Hirtsha, vine în București și deschide localul de consumație, birtul și grădina de vară din str. Academiei. Dar cum românii nu puteau pronunța acest nume, l-a transformat în Rașca și Rașca a rămas. Dar pe firmă a rămas până târziu numele adevărat al boemului.

In această grădină cânta de obiceiu violonistul Wiest. Alături de Rașca până la hotelul Union era un șir lung de case, proprietar fiind Carapati.

Dela strada Nouă (azi Edgar Quinet) ceva mai în sus se afla o berărie cu restaurant cu firma la *„Drei Betler"* (La trei cerșetori).

Grădina Universală așezată în spatele statui Ion

C. Brătianu, din Bulevardul Carol I. Aici se întâlneau tinerii berbanți.

Grădina Geafer care venea cam în spatele bisericei Slobozia din calea Șerban Vodă, aici se făceau călușei, de Paște dulap și câte alte distracții ale timpului.

Grădina Zdrafcu, era în fața podului de azi de peste Dâmbovița zis Sf. Elefterie. Ceva mai târziu se făcuse în preajma acestei grădini o sală mare de dans. Tot în această sală era și teatru. Aici au început a debuta mulți artiști de mare valoare. Și tot ca grădină, însă de știință, avem :

Grădina Botanică. In timpurile vechi grădinile n'au fost decât obiectul plăcerei. Ele nu se deosebeau printr'un număr de specii vegetale ca în zilele noastre,

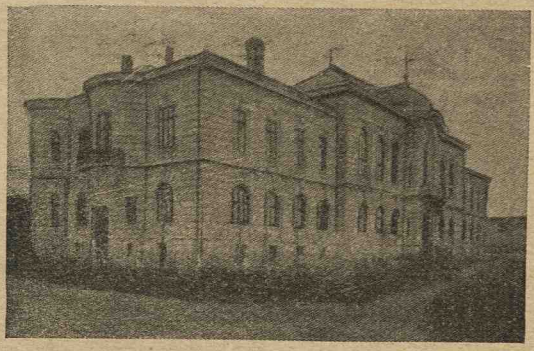

Institutul de Anatomie și Patologie.

ci serveau numai ca frumusețe clădirilor, făcând din ele obiectul principal al admirațiunii.

Grădina botanică este locul unde se cultivă plante în scop științific.

Inființarea grădinei botanice se datorește inițiativei nemuritorului dr. Davila, fost director al școalei de medicină și farmacie, care a precedat actuala facultate de medicină. Incă din anul 1855, când școala aceasta era cunoscută cu modesta numire de *școala de chirurgie* dela Mihai Vodă, stărui pe lângă Vodă Știrbei ca să se facă și o grădină botanică, care să serve atât elevilor acelei școale pentru studiu, cât și farmaciei militare pentru aprovizionarea de plante medicale, indigene și străine. Insă atunci domnia lui Vodă Știrbei fiind la termen, chestiunele mari ale ambelor noastre

țări fiind la ordinea zilei și guvernele ce se succedau până la Unire nefiind decât provizorii, propunerea aceasta trebui să rămână până la un alt timp mai favorabil. Reproducem aici raportul școalei de chirurgie dela Mihai Vodă către Știrbei Vodă:

MĂRIA TA,

Înălțimea Voastră de mult a înzestrat țara cu mai multe stabilimente de învățătură. Incurajat de buna voitoare primire pentru orice ameliorațiune folositoare țărei, viu astăzi a propune Înălțimei Voastre creațiunea unei grădini botanice.

Dintre toate științele utile tinerimei, botanica este aceia care are un interes de cel mai mare grad și care pregătește mai bine studiile serioase. Ea nu este numai o știință de plăcere, ci dă și memoriei o cale metodică, în viață a observa, înalță spiritul și dă sufletelor simțitoare un nobil aliment de admirațiune pentru creator.

Afară de necontestabilele foloase pentru instrucțiunea tinerimei Grădina botanică medicinală va aduce și o importantă reformă aprovizionărei cu plante medicale în farmaciile din țară. Până acum se aduc cu mari cheltueli din Germania și pe lângă acele cheltueli de importațiune, acele plante învechite pierd până aici o mare parte din virtuțile lor salutare. Este o tristă impresiune a vedea că România este tributara țărilor străine pentru produse care se găsesc și în România. Insă aceste binefaceri ale providenței se află răspândite și astfel fără valoare. Reunindu-le, sar îndeplini cele mai însemnate progrese de care știința medicală este succeptibilă. Chiar farmaciștii vor afla nemărginite avantagii în înlesnirea cu care vor putea să-și procure plante proaspete pentru facerea extractelor. Pe de altă parte prețurile celor mai multe medicamente este de crezut că va diminua în urma unei asemenea cutituri și omenirea suferindă, va fi cea d'întâi care se va bucura de această creațiune.

Fiecare mumă a unei familii cunoaște din tradițiune un oarecare număr de plante folositoare; însă aceste tradițiuni dispar din ce în ce și este de dorit ca ele să se păstreze și să se complecteze de știință.

Elevii școalei de medicină vor studia în această

grădină plantele utile, vor erboriza împrejurul Bucureștilor și farmaciile militare vor putea să se aprovizioneze cu un număr de plante oficinale. Europa științifică va fi recunoscătoare de bogățiile botanice la care o va face să participe această țară chemată la un mare viitor.

Grădina botanică va fi pentru populațiunea Bucureștilor un loc de preumblare unde, în treacăt, fiecare va putea cunoaște însemnata avuție a florei române care astăzi este necunoscută și răspândită în întinderea acestei țări.

Ministerul instrucțiunei publice cu adresa No. 2753

Divanul ad-hoc al Țării Românești în sala vechei Camere a Deputaților din București (Fr. Damé)

din 28 Iulie 1860 către directorul școalei de medicină și farmacie arată că: în virtutea jurnalului consiliului de miniștri aprobat de M. S. Domnitorul, pentru creditul de o mie ducați k. k. să aprobă începerea grădinei botanice.

Grădina botanică ocupă locul din valea palatului Cotroceni, locurile Azilului Elena și ale d-rului Davila.

Era împrejmuită cu uluci numai în partea despre soseaua Cotroceni și soseau Carol Davila; această parte constituea fața *grădinei;* încolo, peste tot, a fost înconjurată cu șanțuri care serviau și pentru scurgerea apelor.

După 18 ani dela înființarea ei, să hotărăsce ca să se mărească parcul palatului princiar dela Cotroceni și în anul 1878, grădina botanică fu strămutată, pe o mică

întindere de loc de pe Bulevard în fața Universității unde este astăzi piața statuelor lui Mihai Bravul, Heliade, Gheorghe Lazăr. Că, grădina a fost aci, ne dovedește pământul negru de grădină, ce s'a găsit în mare cantitate cu prilejul construiri casei de lângă palatul Șuțu în 1934.

Acest loc era pe deoparte cu desăvârșire insuficient, iar pe de alta, că nu întrunea nici o condițiune cerută de numeroasele necesități ale unei grădini botanice în adevăratul înțeles al cuvântului.

Aceste condițiuni fiind cunoscute botaniștilor noș-

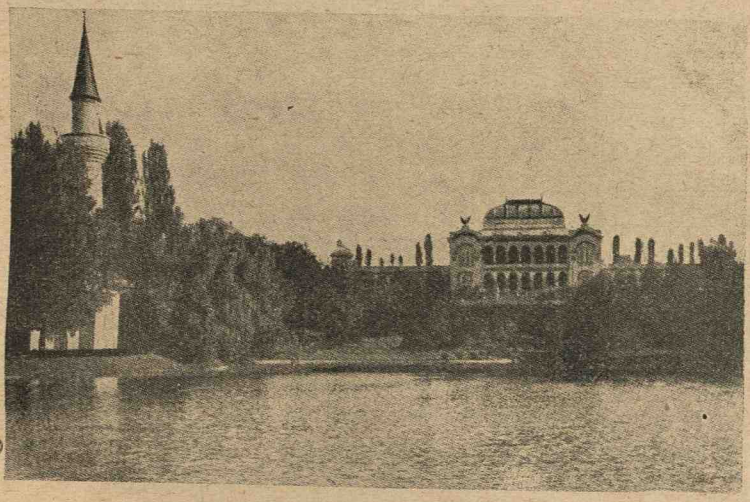

Un colț din parcul Carol I.

tri încă dela 1885 regretatul profesor D. Brandza, și întemeietorul definitiv al învățământului botanic în România, stăruesc să se înființeze o grădină botanică în condițiunile sciute cu atât mai mult, cu cât în 1884 focul distruse întreaga secție botanică aflată la Muzeul Național, (în corpul vechei Universități).

Lucrările încep să se răscumpere tot la Cotroceni și anume, în primul loc, toată partea de pe deal, unde se află astă-zi institutul Botanic.

Acest loc aparținea Pr. Ilie Nicolae, parohul bisericei Cotroceni, pe care primăria capitalei, prin primarul ei Pake Protopopescu, îl rescumpără în 1887 Iunie, cu 15.000 lei și dete preotului Ilie un alt loc din pepiniera primăriei, de lângă basinul apelor.

In 1885 se încep primele lucrări, cari sub direcția lui Brandză și cu concursul miniștrilor de instrucție publică D. Sturdza și Titu Maiorescu, conduseră clădirea institutului botanic și a grădinei botanice actuale.

Intre grădini să pomenim și de: *Parcul Cotroceni:*

Pe istorica colină a Cotrocenilor se înalță, mândru și falnic superbul castel regal, care apare plimbăreților bucureștean dela locul unde se întretae cele patru mari bulevarde, cum și depe înălțimile dela Arhivele Statului, Patriarhie... întocmai cum apare un boboc de roză în mijlocul unui frumos buchet de mărgăritare încadrat de verdeață.

Aspectul său însă devine și mai încântător, ași putea spune chiar panoramic, când privești în dreapta lui frumoasa clădire a Institutului botanic, în stânga lui măreața clădire a azilului „Elena Doamna''... cu aripile clădirilor sale croite de progresul vremurilor și cu drăguța turlă a capelei sale, iar ceva mai jos la poalele colinei, se înalță gigantic masivul clădirei facultății de medicină ; trei sanctuare ale științei, trei focare ale culturei înalte, trei ramuri ale parnasului românesc.

In preajma palatului regal se află splendidul parc.

Acest parc a fost în vechime unit cu actuala grădină botnanică până la anul 1852, când s'a construit din porunca principelui Barbu D. Știrbei parcul.

In 1860 s'a înființat prima grădină botanică în București pe locul ocupat azi de parcul regal și cuprindea porțiunea de loc dela cantonul grădinarului până la ultimul șir de platani din fața colinei ; iar din marginea șoselei se întindea până în dosul azilului Elena Doamna. In 1878 grădina botanică este strămutată iar locul rămas liber prin strămutarea grădinei, intră în alcătuirea parcului regal. Parcul a fost plantat și adaptat potrivit cu menirea sa.

Dacă întregul parc este frumos, apoi valea rîului Doamnei ce odată curgea pe aci, este încântătoare; alăturea de arborii seculari — vezi boschete superbe de lilieci și clemantită, brazi și pinii alpini, platani, castani sălbatici... Vezi în fine natura fasonată de mâna omului, pârâul Doamnei cu susurul său plăcut ce până pela 1900 curgea încet și liniștit, iar paralel cu dânsul

se afla o alee, — altă dată drumul vechi ce ducea dela București la Cotroceni, pe laturile căreia se aflau plantați roșcovii sălbatici — iar ramurile lor se întâlneau astfel că în timpul verii, formau un fel de boltă umbroasă.

Pe încântătoarea colină despre azil și cam la 20 de pași de rîul Doamnei se afla mormântul și mausoleul principesei Maria de România (azi aflat Principele Mircea al României), trecută din viață la 28/9 Martie 1874, în urma unei boli de scurtă durată. In mausoleu se afla statuia principesei așa cum a fost în minutul când s'a mutat din această lume.

La intrarea în mausoleu se pot citi versetele biblice: *„Nu este aicea, ci s'a sculat"* — iar pe baza postamentului : *„Nu a murit, ci doarme"*. Acest mausoleu este construit în 1894—95. In fața monumentului se afla mormântul principesii, acoperit de flori, cu crucea pe care-i scris : *Maria,* iar la picioare se afla o placă de bronz fixată pe o altă marmoră pe care este sculptată coroana princiară.

Pe placa de bronz este tipărită scrisoarea adresată cu această ocaziune de *A. S. Serenissimă,* lui *Lascăr Catargiu* pe atunci, președinte al consiliului de miniștri. Iată acea scrisoare :

Scumpul meu Președinte al Consiliului de Miniștri

A-Tot-Puternicul a mutat din această lume de suferințe pe singurul și duios iubitul nostru copil.

Dacă ar mai fi fost nevoe a Ne încredința de dragostea țărei către Noi, apoi nimic alt nu ne-o putea dovedi mai mult cu aceste dureroase zile, în care sentimentele de compătimire sincere ale tuturor, Ne-au fost ca o mângâere în adânca Noastră jale.

In asemenea împrejurări, simt un îndemn puternic a spune țărei Mele că, asemenea precum dânsa m'a sprijinit cu iubirea ei în momentele cele mai grele ale vieței Mele, asemenea și Eu Mă voi sili a-i întoarce cu prisos binele care Mi l-a făcut.

Amintirea cea mai dulce, pe care reposata noastră fiică Ne-a lăsat, ca un scump odor, este nemărginitul ei amor către patria în care s'a născut, amor care era atât de viu încât chiar la frageda-i vârstă, în cea din-

tâi depărtare în streinătate, Ea se simți cuprinsă de dorul țărei. Legea copilei Noastre, limba ce Ea vorbea, a dobândit o nouă sfințire pentru Noi, căci fiecare cuvânt românesc, Ne va fi de aici înainte un răsunet al acelui glas pe care nu-l vom mai auzi pe pământ. S'a rupt într'adevăr în cercul restrâns al Familiei Noastre cea mai duioasă legătură, însă o legătură mai tare Ne unesc acum Familia Noastră cea Mare : Poporul român, care împreună cu Noi plânge copilul Nostru și al Său.

E o sacră datorie pentru doamna și pentru Mine, de a arăta fie-căruia și tuturor din adâncul mâhnitei Noastre inimi părintești recunoștința cea mai ferbinte, rugându-i a înălța împreună cu Noi, rugi către A-Tot-Puternicul, ca să Ne dea tăria și răbdarea de care avem nevoe în încercarea la care El, Ne-a supus.

CAROL I

Duminica Pascelor, 31 Martie 1874.

Grădina Kiselef. Această grădină cu intensa sa șosea, e cea mai frumoasă intrare, lungă de peste trei chilometri pe care o are Bucureștii din spre miază noapte. E un rai de verdeață, de cântări de păsări și de flori.

Este alcătuită din porunca generalului Kiseleff încă din anul 1835 ca un colț de plimbare pe o pârtie destul de bătută, la capătul căei Mogoșoaia, spre drumul Ploeștului. Și a rămas timp de multe zeci de ani locul de încurare a cailor repezi dela caleștele de lux ale protipendadei de sânge și de caftane sau ale boierimii de avere de mai târziu. Pe margini creșteau în mai multe rânduri tei romantici. Poate că cea mai frumoasă vreme a șoselei Kiselev a fost vremea bătăilor de flori și a carelor alegorice, după care a urmat apoi un fel de decadență și de pustiu cu înaintarea noilor cartiere care-i iau aerul pe o lungime de un kilometru de doi, de trei, spune d-l Rebhuhn. Dela intrare, pe o latură arătă un șir întreg de muzee de științe naturale, geologie, artă națională și pe alta, gura de bulevard de trei ori mai larg decât ea, al viitorului Parc Național.

Și continuă d-l Rebhuhn : A fost ca un fel de tre-

zire, care a dat șoseaua Kiselef îndărăt rostului ei dintâi și i-a făcut o strălucire nouă. Inpragmentul dela început și până la rondul întâi, ea s'a revărsat în părți cu pajiști de flori, cu statui de parc, așa cum sunt. Delavrancea, Leonard opera sculptorului Han, și mai cu seamă de curând așezatul centaur a lui Jalea, în pragmentul central până la rontul al doilea, pare un bulevard cu case de odihnă și de visare, iar în pragmentul din urmă are înfățișarea unei desăvârșite autocăi, cu hipodromul la un capăt și cu aerodromul la celălalt.

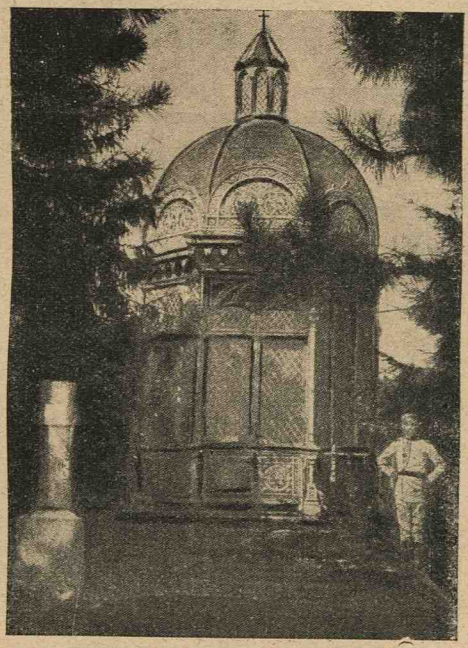

Mausoleul din parcul Cotroceni al Principesei Maria, fiica M. S. Carol I și Reginei Elisabeta, azi, locul de odihnă al Principelui Mircea mort în Octombrie 1916

Pădurea Băneasa cheamă din zare, iar mai departe lacul și pădurea Snagovului cu toată lumea trecătoare care se scurge spre ele.

Localuri de petrecere. Pe lângă distracțiile la grădini, strămunii noștri, mai multă plăcere simțeau în pivnițe. Luxul cel mai mare al curților erau marile și adâncile pivnițe ce se aflau sub casele boerești sprijinite de stâlpi groși încărcate de buții mari și zăcătoare

în cari se păstrau vinuri cari se pritoceau și reînoiau cu altele noi, în toți anii. Astfel se găseau în toți anii diferite vinuri negre și albe, a căror matcă data de peste unà sută ani.

Era obicei că pe stâlpul cel din mijloc se zugrăviască chipul patronului pivniții și unul din sfinții religiunei noastre.

Acela era protectorul acelei grozave pivnițe.

In secolele XV, XVI și XVII, beau boerii aldămașul chiar în acele pivnițe la diferite vânzări și cumpărări de case și moșii, precum și la diferite înaintări la grade și la câștiguri de judecăți — de atunci a *răs-*

Ministerul Comunicații și al Lucrărilor Publice zidit pe locul fostului palat al lui Vodă-Duca.

Bătrâna Bis. Scaune lăsată în părăsire.

mas vorba de cârciumă, care înseamnă, tocmaelă și 'nvoire ; mai cu seamă când se vindeau vinurile și rachiul de prune; *„cârce"* în vorbirea veche românească, însemna împletitura mâinei drepte a vânzătorului cu mâna dreaptă a cumpărătorului; ca și azi, amândoi aceștia se scuturau din mâini asupra tocmelei până ce se învoiau.

Acest obicei s'a păstrat până azi în poporul românesc, pentru orice cumpărătoare, vânzare și învoire.

Azi cârciuma este un local special de băutură.

Pe lângă cârciumii în anul 1667 mai găsim pentru prima dată, vorbindu-se de o cafenea.

Această *Cahvenea* cum se numea în acea vreme o avea unul numit *Hamie* fost seimen al Palatului împărătesc din Constantinopole.

Cahveneaua se afla așezată în apropiere de *Biserica Doamnei* (calea Victoriei colț cu bulev. Academii).

Ceva mai târziu documentele ne mai pomenesc și de Cahveneaua din Podul Beilicului (calea Șerban Vodă) care se bucura de privilegiu a nu fi închisă nici odată. Se afla așezată lângă podul de peste Dâmbovița aproape de Casa de Beilie (loc de adăpost al tuturor mosafirilor veniți din Țarigrad). Nici în caz de boală de ciumă această cafenea nu se închidea ca celelalte prăvălii, era deschisă ca să nu se supere turcii sosiți în București.

In anul 1812 documentele spun, că această cafenea aparținea egumenului dela mânăstirea Mărcuța. Iată cum glăsuește documentul :

PREA INĂLȚATE DOAMNE,

După luminata poruncă Înălțării Tale, ce mi se dă la această jalbă a cuviosului arhimandrit și egumen al Sf. Mânăstiri Mărcuța Chir Damian, făcând cercetare din crisoavele tuturor luminaților Domni, ce are mânăstirea încă dela leat 1780 și până acum, văzui coprinzându-se chiar așa : Asisderea și cafeneaua, ce are sf. mânăstire lângă casele de beilic să fie apărată de către vel Cafegi și de către oricine, să nu aibă face cu dânsa; se supăra cât de puțin; acum fiindcă arată că se care orânduială de apărarea acestei cafenele, după cuprinderea chrisoavelor s'au păzit necurmat, fără de a supără, rămâne la luminată porunca Măriei Tale.

1812, Decemb. 29, Analele Academiei Române, Tomul XIX, pag. 67 și 87.

Mai aproape de noi cafenelele s'au înmulțit; așa, în 1870 găsim următoarele : La *Grand Hotel de bulevard,* cafeneaua *Fiesch* din Șelari. Apoi lângă Hanul Zlătari, cafeneaua *Briol* din Pasagiul Român, mai târziu numită *Cazes,* aci se juca și biliard, era o cafenea

după moda franceză. Alături de ea era o mică cafenea unde se juca mai ales cărți.

Cafeneaua *Brener* era situată pe str. Stravopoleos; localul era ținut de un grec numit *Colaro,* care mai târziu a ridicat *hotelul Colaro pe str. Smărdan.*

Cafeneaua *Strobel* din str. Lipscani.

O mare cafenea în fața otelului Simion și otelului *Concordia Nouă* unde era întâlnirea ovreilor. Cafeneaua dela *Otel de France* era subsol..

Cafeneaua din Hanul Zanfir din str. Blănari, dărâmat în 1933.

Apoi cafeneaua de lângă podul *Mihai-Vodă* aflată

Clopotnița Bisericii Mihai-Vodă care din svon se aude că în curând va fi dărâmată.

Crucea de pe platoul Cotroceni din spatele împrejmuirei cazărmei Regimentului de Geniu, azi Școală militară.
(Vezi și pag. 337).

lângă podul de fier de peste Dâmbovița ; aceea din Piața Amza, dela otel Union. Cafeneaua Toerech (Fiolcovschy) din calea Victoriei lângă Teatrul Național, colț calea Victoriei cu Câmpineanu dărâmată în 1934.

Era apoi ca loc de petrecere teatrul Grecesc înființat în podul Mogoșoaia la Cișmeaua Roșie (colț str. Fântâni cu calea Victoriei), sub conducerea lui Aristias ; se jucau piese Elene ; despre care vom vorbi la capitolul despre teatru.

Mai era o petrecere în câmpia Colentinei cu jocul *Giretului*. Doi cavaleri asvârleau unul într'altul câte un băț de alun, lung de un cot și se apărau printr'o pavăză de lemn, care era petrecută pe brațul stâng, căci cu mâna dreaptă asvârlea giretul, la brâu aveau și câte un baston cu un cârlig. Cu mare meșteșug ridicau din fuga calului giretul asvârlit ; adeseori se întâmpla ca luptătorul se răniа la picioare și piept.

In vremea noastră singura petrecere ziua, și în special a orășenilor este plimbarea pe calea Victoriei și împrejurimile sale, mai cu seamă unde s'au încuibat cinematografele pe Bulevard (între calea Victoriei și str. Brezoianu), încolo sunt părți ale Bucureștiului care habar nu au de ele.

Cu drept cuvânt d. profesor universitar Simionescu scrie cu privire la aceasta : *Bucureșteanul nu-și cunoaște orașul, decât reducându-l la calea Victoriei și bulevardele cu distracții.*

Unii scriitori au spus că Bucureștii nu au nimic frumos în ei. Oraș de stepă, îl spulberă vânturile, îl arde soarele și-l înecă praful. Părerea trece din gură în gură, din generație în generație a ajuns ceva axiomatic. Și'atunci nimeni nu caută să se mai ostenească spre a descoperi colțuri interesante, uneori chiar frumoase.

Inainte de orice sunt grădinile. De când există Casa grădinilor, iar acestea sunt date în seama unui harnic și priceput specialist Rebhuhn, grădinile din București, nu numai Cișmigiul, pot rivaliza lesne cu grădinile din apus. Ar fi păcat, dacă bunul plac care domnește la noi, fără să-i țină cumpănă opinia publică, ar duce, cum se șoptește, la mutilarea Cișmigiului, numai pentru a se da valoare unui bloc de case particulare.

Grădinile publice din București sunt în măsură să mulțumească nu numai estetic ci și turistic. Colțuri măestrite sunt în parcul Carol. Imbinările plopilor piramidali cu boschetul sălciilor plângătoare încadrând turnul lui Țepeș; oglindirea trandafirilor de pe stânci pe lacul pe undele căruia cele două lebede își preumbla puii, cu tulee cenușii, pot deștepta clipe de mulțumire pentru cel care nu poate avea prilejul să admire altfel

natura în sălbatica-i frumuseță. Dar și grădinile particulare, câte au mai rămas, rivalizează cu ale orașului, măcar în ce privește splendoarea arborilor. Umezeala pământului face ca arborii în București să ajungă mărimi impunătoare. Castanul din fața unui cămin de ucenici din str. Povernii, ori arborele stufos înalt din strada Ecoului 82, propietar d-l Popescu Spiridon, ar trebui fotografiați, ca exemplu de exuberanța vegetației lemnoase dela noi.

In acest chip, decorul arborilor naște câteodată scenerii pitorești, care te opresc o clipă în loc.

Există în București și perspective largi, nebănuite. De pe platforma Văcăreștilor te bucuri de tabloul înviorător din lungul luncii Dâmboviței, încadrat de frunzarul sănătos și plin al arborilor de tot soiul.

Pe lângă natură a contribuit și omul, pentru a naște colțuri ce mulțumesc privirea. Aceasta se vede mai des în Parcul Bonaparte și Filipescu, Charlottenburgul Bucureștiului.

Nu contribue aici numai clădirile, în chip de vile, unele mai vechi, altele proaspăt clădite ca niște corpuri geometrice simple, ci mai ales grădinile ce înconjoară, minunate picturi decorative în luna florilor , când aproape la fiecare casă gherlanzile trandafirilor acățători se revarsă din belșug peste ziduri în portaluri. Cât te miști prin străzile liniștite, respiri aerul îmbălsămat cu miros de trandafiri, întărit apoi cu acel al teilor înfloriți, mireasmă ce te amețește, cât urci prin alea de tei de pe șoseaua Jianului.

Florile te dispun? Mirosul lor naște viziuni reale?

Fapt e că tăetura largă a străzilor dă perspective neobișnuite. Pe spațiul nemărginit al cerului se sburtă nori cu fantastice forme, ecrane luminate de soarele ascuns îndărătul lor. Jocul norilor năște tonalități deosebite în albastrul bolței cerești. Cer, pământ, case, arbori împletesc tablouri în adevăr impresionante nu numai prin măreție.

Deci Bucureștii pot apărea și sub altă înfățișare de cât aceea obișnuită, din preumblări numai pe calea Victoriei.

DATINI, OBICEIURI ȘI TRADIȚII

Cel mai potrivit prilej de a ne aduce aminte de datinile obiceiurile și tradițiile noastre sânt neîncetatele povestiri, în jurul cărora, de fapt s'au ținut mai toate vechile noastre obiceiuri răspândite.

Sunt obiceiuri dintre cari unele să păstrerză din cele mai îndepărtate vremuri ale existenței noastre, din primele zile ale nașterii acestui popor, — și sunt altele și mai bătrâne, mai vechi decât însăși origina noastră, pe cari le-am moștenit dela strămoșii neamului românesc. Dacii și Romanii. In ele s'au născut cei dintâi

Prima defilare a oștirei românești, numită straja pământească.

străbuni ai noștri ; în ele au fost legănate generații după generații și la ele s'au adaptat bunicii și părinții noștri.

Și ori cât de vitregă a fost soarta lor, ei au păstrat cu sfințenie obiceiurile.

Tradiția e însuși viața unui popor. Prin tradiții, datini și obiceiuri își mențin popoarele existența neștirbită. Peste neamul românesc s'au abătut în trecut furtuni după furtuni și cu toate acestea n'au putut să-l smulgă din rădăcină. Peste el au năvălit barbari de tot

felul, cari mai de care mai jefuitori și mai distrugători, dar n'au fost în stare să-i fure cele mai scumpe avuții : moștenirile sufletești. De multe ori s'a spus cu îndârjire împotriva acestor barbari, dar alte ori a trebuit să se retragă din calea revărsărei lor pustiitoare și să-și caute adăpost în peșterile munților. Acolo strămoșii noștri săraci și prigoniți, risipiți și înstrăinați de vetrele lor, rătăcit părinte de fiu, frate de frate, totuși și-au menținut constiincios firul datinilor sale. Iar mai târziu tot timpul cât a fost nevoie să zacă sub jugul turcesc, fanariot, și grecesc, poporul românesc a fost stors prin nesfârșite turburări, însă comorile tradiției, obiceiurile și datinile nu i-au putut fi înstreinate.

O soartă crudă a despărțit acest popor în mai multe părți. Fiecare vecin puternic a rupt câte o bună parte din trupul lui ; abia de câțiva ani avem fericirea să vedem iarăși împreunate aceste părți într'un singur corp. Și cercetați acum pe românii din toate provinciile realipite după o lungă înstrăinare și vă veți încredința că stăpânii de până mai ieri, cu toate sforțările de a le șterge naționalitatea, i-au silit în parte să-și uite până și graiul străbun, dar datinile, obiceiurile și tradiția nu.

Aceleași datine care erau ale tuturor odată sunt astăzi tot ale tuturor. In casa orășeanului sau țăranului din orașul sau satul de pe malul Nistrului vei găsi aceleași vechi obicieuri ca și în casa orășeanului sau țăranului român dela malul Tisei.

Și dacă vreți și mai mult, îndreptați-vă peste Dunăre și Balcani : acolo sunt cei mai îndepărtați frați ai noștri, cari și-au pierdut nădejdea ori cărei salvări, dar cu toate astea datinele, obiceiurile, tradiția și-au păstrat mai presus de cât toate avuțiile omenești.

Dacă în trecut când eram despărțiți în mai multe părți printre streini, obeciurile și tradiția noastră a rămas sfântă, în timpul de față când ne aflăm cu toții împreună, trebue să le cinstim și mai mult ; prin aceasta cinstim pe însăși strămoșii noștri cari ne-le-au păstrat prin jertefe neînchipuite,—căci numai ele a întărit unitatea sufletească a neamului românesc. Fără datini, obiceiuri și tradiție, de mult nu mai eram români. De aceea să le păzim cu multă grije și de aci în vecii vecilor.

Să începem cu datinele de Crăciun : am spus și cred că se cunoaște manifestarea sufletului poporului nostru: iubitor, sincer, credincios și cucernic în fața celui ce a sămănat nădejdi și mângâiere.

Și nu e numai sufletul lui prins, dar și felul lui de viață : viața simplă dar generoasă, viața omului care muncește ogorul, rămânând legat de rodul câmpului și de animalele ce-l ajută.

Sub această latură privite, toate datinile și obiceiurile au o deosebită valoare educativă și socială, o școală unde înveți să trăiești și să simți, alături de cei ce au lăsat unui popor aceste datini străvechi.

Să ne lăsăm furați de o parte din amintirile ce răsar din anii cei mai tineri ai vieții noastre și vom avea icoana acestor datini sfinte.

Auzim glasurile voioase ale copiilor strigând în seara ajunului: *„Bună dimineața la Moș Ajun“* și vedem copii mici cari se prind în grupul celor mărici, cu traistele după gât, oprind-se pe la ferestrele creștinilor, dorindu-le mulți ani, și, luându-și fiecare partea din darurile ce li se dă : colaci, nuci, mere și covrigi.

Câtă înfrigurare și câtă neliniște pe sufletele acestea, cu multe zile mai înainte, să se unească, să formeze cete, ca apoi să pornească cu năvala copilăriei lor din casă în casă, fără să precupețească urările și fără să se gândească prea mult la ce capătă ! Bucuria pe care o au când își socotesc covrigii și nucile vine în deosebi din voinicia ce au arătat alergând la multe case.

Moș Ajunul deschide calea șirului întreg de datini. In dimineața ajunului, cântăreții de biserici și copiii merg din casă în casă cu icoana Nașterii.

E vestirea Nașterii Dumnezeului lumii, e mărirea ce se aduce „Soarelui dreptății, luminii cunoștinții și răsăritului celui de sus“. In aceste cuvinte, sub formă de comparații, găsim cu multă putere redată toată concepția poporului față de cel ce-a mântuit lumea cu puterea jertfei lui.

Insă datina cea mai frumoasă care aduce și fericire, dar și duioșie pătrunzătoare sufletelor, este aceea a Colindelor, cântecele religioase cu care copiii și flăcăii întâmpină pe Christos pe pământ, cântece vechi de mii

de ani, mărturie rămasă dela strămoșii noștri Români. Vechile lor sărbători păgâne dela începutul lui Ianuarie s'au prefăcut în sărbători creștine, sărbătorirea nașterii lui Christos.

Sunt și colinde prinse de viața oamenilor, de viața familiară, așa zisele colinde lumești, însă, asupra colindelor religioase mă voi opri.

Cântecele ce răsună în nopțile reci de iarnă, în întinderea albului zăpezii, deșteaptă în noi vremurile de altă dată, vremuri bune și pașnice, ca și cuvintele :

„Ia sculați, boeri, sculați, florile dalbe,
Că v'aduc pe Dumnezeu, mititel și 'nfățișel.
Curge Mirul de pe el
Față albă de mătasă, Dumnezeu în astă casă".

Și unul câte unul, colindele din toate unghiurile țării cuprind întâmplările legale de nașterea pruncului Isus în ieslea cea săracă și totuș, atât de bogată, că a primit în ea pe cel ce a mântuit viețile.

Ieslea 'n rai s'a prefăcut — și peștera în palat.
Ca la un mare 'mpărat.
Maria se veselia, fânu 'n flori se prefăcea,
Paiele se auriau și prin iesle flori creșteau.
Maica'n brațe pruncu-și lua,
Lăcrămând se bucura,
Că Domnul va isbândi
Și pruncul va isbăvi.

Tot în cântecul colindelor vedem și minunea arătării, stelei atât de strălucitoare, semnul dumnezeirii, cel ce a condus pașii Magilor din părțile răsăritului, spre locul în care se născuse împăratul lumii, căruia-i aduc închinare și scumpe daruri : aur, smirnă și tămâie. E cuprinsă viața Mântuitorului până la înălțare cât și a Sf. Fecioare.

Melodii simple dar pătrunzătoare, înșiră ușor cuvintele, răsărite din simțirea poporului, și care sunt închinate celui ce a știut să liniștească pe cei neliniștiți, și să împace pe cei neîmpăcați în viață.

In zilele de Crăciun, copiii umblă cu steaua, obiceiu care în unele locuri începe chiar dela Sf. Nicolae

Nu departe de localul Vechei Poliții, azi Strada Poliției ce trece prin fața fostului Circ Sidoli, dărâmat în 1931 și aproape de podul de fier (podul Mihai Vodă), se afla Pompa de Apă. *In fund se vede un turn, era un foișor de observarea focului.*

Colecția Zweifel.

și ține până la Bobotează, obiceiu de mai bine de o mie de ani, venit din părțile Constantinopolului.

Stelarii poartă steaua făcută de ei cu multă străduință, cu speteze de lemn, cu o lumânărică în mijloc, cu ieslea zugrăvită, cu pruncul, Mama, Sf. Iosif, păstori și magi.

Pe colțul de sus e scena amăgirii lui Adam și Evei de șearpele raiului, iar în celelalte colțuri, câte un cap de înger.

Luminița stelii se strecoară slab, și cântecul se aude în noaptea târzie: *„Cine primește, steaua frumoasă și luminoasă!“*

Câtă întrecere pe copiii de prin satele cele mai pierdute să-și pregătească steaua !

Purtătorii vestei celei mari, pornesc la drum lung și greu, tocmai prin alte sate, să ducă semnul întâmpinării creștinești.

Și dacă ajung înghețați, și dacă mâinile lor de abia mai pot să poarte povara scumpă lucrată de ei, ochii lor scânteiază de mulțumire când creștinii, păstrători ai datinilor sfinte, îi primesc cu voie bună, îi ascultă și-i răsplătesc.

Ceeace însă a creiat sufletul poporului din primele timpuri ale Creștinismului, este un fel de teatru religios. Vicleimul sau Irozii cum e cunoscut în Moldova.

Vicleimul reprezintă întâmplările de după nașterea Mântuitorului ; cum Magii se întâlnesc cu Irod în drumul lor spre Bethleem, călăuziți de steaua strălucitoare.

Iată cum ni-i înfățișează : Călări pe cai, sunt filosofi și crai, din părțile răsăritului și merg în țara Nazaretului, să se închine lui Christos, ce se numește Mesia.

Vicleimul se va desfășura sub ochii noștri. Vom vedea din atitudinea Magilor, Baltazar, Gaspar și Melhior, în fața lui Irod, toată hotărîrea pe care le-o dă puterea credinței în Marele Impărat ce s'a născut pe pământ, și căruia se duc să-i slujească și să se închine, ca unui Dumnezeu. Nici temnița grea, nici amenințarea cu moarte nu le poate îndepărta strălucirea credinței creștine.

Din cântecul „trupei", cunoaștem cum s'a născut Hristos în sălașul animalelor, înconjurat de îngeri, de slavă și pace, iar cuvintele pruncului arată ura pe care Mântuitorul a întâmpinat-o din partea lui Irod, a cărturarilor și fariseilor, răstignirea, înmormântarea, învierea și înălțarea la cer.

„A treia zi va învia, la ceruri se va ridica, de-a dreapta tatălui va sta. Și vii și morți va judeca ; iar marea 'mpărăție-o da, în veci sfârșit nu va avea".

Curajul acestei afirmări costă viața pruncului, dar strecoară în sufletele noastre toată lumina puternicei credințe.

Frumoasă și curată datină strămoșească, păstrată cu mai multă evlavie altă dată, iar azi, au început să se vadă cât mai rar acești purtători ai datinei străbune.

Cu ei se duce una din paginile cele mai curate ale vieții patriarhale de odinioară.,

Cu terminarea Crăciunului, încep pregătirile Anului-Nou. Se aud pocniturile de biciu.

Sunt copiii ce se pregătesc să pornească cu „Plugușorul". Umblarea cu Plugușorul e veche, e în datina țărilor agricole și cuprinde urări și rugăciuni pentru rodirea câmpului, pentru ocrotirea sămănăturilor. Datina aceasta o aveau strămoșii noștri, Romanii — Carmen arvale nu cuprindeau decât tot aceste cuvântări de rugăciune pentru munca agricolă.

Copiii merg cu clopoțelul, unul spune urarea, ceilalți rostesc „aho, mânați măi, măi... pe când alții pocnesc din bice.

Povestirea ne duce cu mult în urmă, pe vremea lui Traian venit cu legiunile lui până în părțile Dunării, în pământul Dacilor, pe care-i supune. Cu Plugușorul, cunoaștem activitatea țăranului nostru, legat de pământul roditor, voia bună și speranța pe care o pun în munca lor, rodirea îmbelșugată a țarinei, adunarea cerealelor, cărarea lor la gospodăriile înstărite, prefacerea grâului în făină, din care gospodina harnică pregătește colaci pentru colindătorii primiți cu multă voie bună.

Din urarea dela sfârșit, se vede tot sufletul generos al poporului.

In versurile acestea populare, se oglindește viața socială și întreg sufletul poporului nostru.

Tot în ajunul Sf. Vasile, mai întâlnim un obiceiu vechi, cu care altă dată umblau doar lăutarii țigani și bucătari domnești.

E vorba de „Vasilca" căpățâna de porc așezată pe o tavă și împodobită cu flori de hârtie, cu verdeață, cu panglici și bani. Colindul e vechi și în el se pomenește

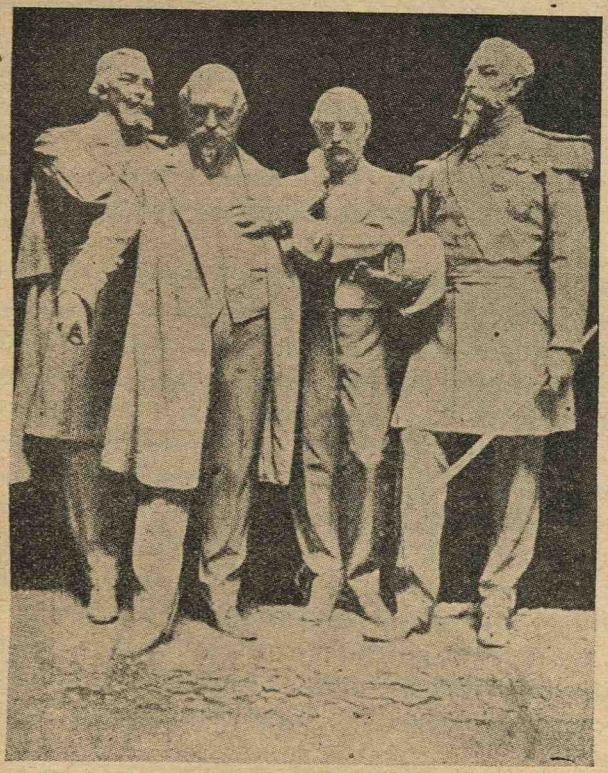

Mihail Cogălniceanu, General Florescu și alți dregători ai fostului Domn Alexandru Ioan I Cuza.

de tăierea porcului și de judecarea lui în cer. Numele de Siva, de care se pomenește în colind, e numele unui zeu indian.

Cum țiganii se trag din acele părți, pare să fi adus cu ei și numele acestui zeu.

Cu această căpățână frumos împodobită, merg pe la casele românilor, și sunt dăruiți cu bani.

In ziua Anului Nou, veșnica sărbătoare a speranței în mai bine, dătătoare de noui forțe sufletești, ziua de voie bună și apropiere a sufletelor, — copiii merg cu Sorcova. — In crenguțele frumos împodobite cu flori de hârtie viu colorate și cu fire de beteală, sunt prinse par'că sufletelele acestor urători mici și nevinovați și toată strălucirea ochilor lor când urează :

„Sorcova veselă, să trăiți să 'mbătrâniți.Ca un măr, ca un păr, ca un fir de trandafir". Cu aceste urări sorcovind pe cei mai în vârstă, copiii păstrează un prea frumos obiceiu, pentru că sorcova ocupă loc de cinste în casele celor mai înstăriți, ca și în căsuțele cele mai sărăcăcioase și uitate.

Tot în dimineața zilei Anului Nou sămănătorii aruncă cu boabe de grâu, semn de îmbelșugare și sănătate.

Lanțul acestor sărbători îl închee una din cele mai mari sărbători ale bisericii creștine ortodoxe — Boboteaza — ziua în care Mântuitorul a primit botezul în apele Iordanului, lăsând mare taină cu care intrăm în religia creștină. De seara acestei zile sunt legate multe obiceiuri pe care tinerii în deosebi le păstrează : In aceste obiceiuri găsim încă o cutq a sufletului nostru, aceea, de a căuta să știi mai dinainte, ceeace-ți va aduce viitorul. In merișorul verde împletit cu beteală, pe care-l dă preotul, fete și flăcăi pun un gând de viitor.

Obiceiul ce se păstrează de către biserici, ca preotul să meargă cu botezul în casele tuturor creștinilor, e unul din cele mai însemnate : e legătura noastră cu biserica, cu Dumnezeu și întărirea sufletului prin credință.

Sărbătorirea datinilor strămoșești trebue socotită ca una din cele mai sfinte îndatoriri și pe care noi o avem și față de trecutul neamului nostru, și față de cei ceș--și odihnesc trupul lor în pământul pe care noi călcăm.

Marele nostru învățat D-l profesor Iorga, în lucrarea D-sale: *Pretendenți Domnesci în Secolul XVI-lea,* ne dă un frumos exemplu despre un *vechi obicei,* D-sa spune la pag. *197 din Analele Academii Tomul XIV : „Pentru a se scăpa Domnii de concurenți la tron posesori momentani ai scaunelor domnesci din Moldova și*

Muntenia întrebuința omorul, chiar de otravă, stăruințele la Turci pentru exilarea cât mai departe a inimicului sau cererea ca acesta să le fie predat. Când îl aveau în mână, uciderea nu era numai decât necesară.

Românii de atunci ca și Grecii lui Homer, voiau să aibă înainte de toate în fruntea lor un om întreg. Se căuta față frumoasă, înălțimea și frumusețea corpului.

Un schilod era înlăturat în profitul unui candidat mai chipeș, fie și cu drepturi mai puține. Scrupulozitatea fiind mare în această privință, — se cunosc numai doi Domni însemnați în secolul al XVI-lea Bogdan Orbul și Petru Schiopul, cari își trag porecla din defectele fisice ce aveau — o sluțire, ca tăierea nasului, făcea adesea pe cel mai neastâmpărat să-și găsească odihna.

Nu se tăia nasul întreg; altfel doctorul care a botit nasul lui Nicolae Milescu n'ar fi putut isbuti să facă a dispare orice urmă a operațiunii suferite ; se extirpa numai păretele despărțitor al nărilor, ca un cal, leșesc.

Banii însă făceau pe Turci să nu ție totdeauna seamă de această pată fisică a concurentului: Alexandru-cel-Rău a fost astfel însemnat la nas și a domnit totuși.

ALAIURI

Alaiurile erau parăzile ce să făceau cu prilejul suirei Domnului pe Tron sau la unele prasnice. Ca alaiuri erau:

1) Alaiul la Mitropolie de Sf. Constantin și Elena.
2) Alaiul mergerei la Moși.
3) Alaiul mergerii la Panteleimon.
4) Alaiul dela Sf. Treime (Radu-Vodă), și alaiul la suirea Domnului pe Tron.

La aceste alaiuri purtau boerii, cu serviciuri active, giubele roșii cu agrafuri de aur late și gugimane de samur negru cu fundul roșu și se numeau *boeri halea* (în slujbe), iar boerii cei fără posturi, se numeau boeri *paia*, adică în neactivitate și purtau giubele măslinii și gugiumane cu fundul alb.

Toți boerii aveau câte un hangear la brâu. Cei în activitate mai aveau la brâu câte o călimară de argint suflată cu aur.

Meterhaneaua compusă numai din turcii, era sub conducerea Capel-maistrului ei, numit meterhagi-basa. Acești muzicanți mergeau la alaiuri călări, având și șase chindii (tobe) mari îmbrăcate cu postav roșu și cu giamparale (tasuri). Cântau cântece turcești, căci surlarii erau muzică românească în fața trupei seimenilor (pedestri) care aveau pe polcovnicul lor.

Călărimea arnăuților avea căpeteniile lor numiți bimbași (maiori) și ghenci-aga (colonelul). Numirea de ghenci se traducea în românește „Voinicii" iar ghenci-aga însamnă șeful voinicilor; pandurii erau toți olteni, în costum oltenesc cum poartă mehedințenii, gorjenii și doljenii. Numai din aceste trei județe se recrutau bravele catane ale României; ei au avut mai multe căpetenii ca vestitul Magheru, I. Solomon, Tudor Vladimirescu, Ciupagea și alții.

Ca arme, aveau flinte cu cremene și cornuri de cerb cu iarbă de pușcă, însă surle sau timpane nu aveau.

Căciulele lor erau rotunde, cu funduri roșii și cu lați de lână roșii, albi și albaștri și erau împărțite pe cete.

ALAIUL DELA MITROPOLIE IN ZIUA DE SF. CONSTANTIN ȘI ELENA

Acest alai se făcea în ajunul și în ziua Sf. Constantin și Elena.

In ajun la vremea vecerniei, după prânz, mergeau în carete mitropolitul și după el domnul, la biserica Sf. Mitropolii azi Patriarhia, unde se făcea vecernia sărbătoarei ; domnul se întorcea seara la lumina masalalelor.

Masalalele după cum am spus, erau un fel de grătare, purtate de țigani, numiți masalagii, care aveau câte o traistă cu bucăți de pânză, (sdrențe), muiate în păcură și pe care le înfigeau una după alta în acele grătare purtate la spinare, ca să lumineze pe vremea nopții, atât în oraș pe podurile de lemn, cât și afară în preumblări. Toți boerii cei mari și mitropolitul aveau masalagii lor, cari primeau regulat în toate zilele câte

20 topuri de cârpe muiate în păcură. Fabricarea masalalelor se făcea în curtea pușcăriei, piața mică azi piața de flori.

Aci erau așezate buțiile de păcură aduse dela puțurile Slănicului. Masalagiul își înfigea masalaua în mijlocul curții boerești și o aprindea noaptea numai când se înhămau caii la butcă, ca să iasă boerul.

A doua zi, de praznicul Sf. Constantin și Elena, pornea alaiul domnesc dela palat, organizat astfel : *Marele Aga* călare, cu amploiații săi; urma după aceasta corpul podarilor (saperi) ei aveau la spinare topoare îmbrăcate în mușamale și câte o bardă sau teslă la brâu. Sub îngrijirea corpului acestuia, erau toate podurile din Capitală. Podarii aveau și ei căpetenia lor sub numirea de starostea podarilor supuși marelui Aga.

Urmau apoi arnăuții călări, cu căpeteniile lor *bimbașa Ghenciu Aga* și căpitani veniau pe urmă având timpane înainte.

Corpul fustașilor era sub comanda lu Aga și purtau fuste ca arnăuții și căciuli înalte de postav negru ce se numeau *gelepesti ;* corpul seimenilor, pedestrime românească sub polcovnicul (colonelul) lor ; corpul lipcanilor (curieri) sub marele postelnic (ministru de externe ; *Ciohodari* domnești (garda palatului) ținuți cu cheltuiala domnească ; (vorba ciohodar spune Papazoglu, este greacă, și înseamnă numirea postavului, căci erau îmbrăcați cu postav roșu cu ceaprazuri galbene; cu dulămi căptușite la piept cu mătăsărie albă; erau încinși cu brâie de găitan de fir cu paftale mari aurite ; umblau cu pulpanele ridicate și înfipte în cordon, întocmai ca Escorta Regală de azi ; în cap purtau islicuri mari de blană și în picioare cisme galbene ; tot ca ei purta cisme și curtea domnească ; boerii aveau cisme roșii).

După acest corp urmau *Veliții boeri călări ;* aceștia erau miniștri ; după dânșii urma imediat *Vodă* călare, îmbrăcat în cabenită albă cu ceaprazuri de fir și la brâu cu hangear cu plăseaua încrustată în brilliante. Calul era împodobit cu harnașamentul de catifea vișinie cusută în diferite flori de aur ; era ținut de a-

mândouă laturile cu mâinile pe coapsele calului, de către *Başi-ciohodari* şi ajutorul său.

După domn urma întâiul spătarchi ţinând săgeţile, topuzul şi sabia; al doilea ţinea cuca domnească cu *caifu de pâslă căptuşit cu mătase.*

Beizadelele erau tot pe cai, împodobiţi tot ast-fel şi ţinuţi de câte doi ciohodari.

Urmau apoi steagurile domneşti albe de mătase şi roşu de catifea cu Sf. Constantin şi Elena cusuţi cu aur; iar pe cele albe, era chipul Sf. Gheorghe.

Steagurile albe cu chipul Sf. Gheorghe erau steagurile militare.

Venea apoi şeful comptabilităţei din Vistierie, călare; după acesta, urma corpul catanelor care erau recrutaţi din cinci judeţe. Urma apoi marele Hatman şi după dânsul veniau breslele negustoreşti, cari erau astfel rânduite :

1) Lipscani; 2) marchetani; 3) cojocarii subţiri şi groşi; 4) islicarii; 5) cavafii; 6) selarii; 7) papugii; 8) cismari şi 9) covaci, aceste isnafuri erau toate sub starostea lor; apoi după aceştia urma trupa tulumbagiilor (pompieri) sub *Tulumbargibaşa,* fără instrumentele lor; ei erau îmbrăcaţi în spenţere de piele şi în cap aveau câte un cauc de fer; pe urmă venia ceata sacagiilor fără sacale.

Pe tot parcursul cortegiului sunau clopotele dela toate bisericele.

Domnul dela biserică se întorcea la palat, iar ceil-alţi se duceau după liturghie de luau dejunul în salonul cel mare din câmpia Filaretului (Parcul Carol I) ridicat pe patru cişmele de către mitropolitul Dosoftei, (se afla unde odată erau cuscile fiarelor sălbatice, (sus pe sosea vine în faţa unei cismele făcută din toate pietrele frumoase ce le are România, vechiul Regat).

Tradiţia spune : Atât cişmelele, scara pe care te urcai în salon, cum şi salonul erau împodobite cu frumoase sclupturi şi garnituri de florării în mormoră ; d'asupra cişmelelor, sub salon erau sculptate în plăci de marmoră cele 12 zodii ale anului. După ce luau toţi dejunul în salon, se întorceau acasă veseli dela acest banchet, dat de mitropolitul.

ALAIUL SF. PANTELIMON

Se făcea tot în ajunul și în ziua acestei sărbători.

In ajun la vremea vecerniei, după prânz, mergeau în carete mitropolitul și după el domnul, la mânăstirea Sf. Pantelimon, afară din București, unde se făcea vecernia sărbătoarei.

Alaiul domnesc pornit dela palat și organizat întocmai ca cel'ant alai precedent.

Eșia pe podul Mogoșoaei, pe la Curtea Veche, pe podul Târgului d'afară (Calea Moșilor) înainta pe câmpia Pantelimonului dela streaja (barieră) până la mânăstire.

Acolo asistau la liturghie în Sf. biserică ; oficia mitropolitul cu clerul ; după sâvârșirea liturghii se duceau cu toții pe culmea dealului, la chioșcul dela cișmea.

Tradiția spune: Era o frumusețe de a vedea pe domnul și pe mitropolitul plimbându-se printre poporul care umplea întinsa câmpie și pădurea Pantelimonului, șezând fie-care cu familia sa la masă.

Pela apusul soarelui se întorcea Vodă la palatul său.

De asemenea mitropolitul și boerimea, duși în trăsuri, carete mari și butci pe arcuri de curea, cu capra vizitiului înaltă, de care atârnau ciucuri galbeni și roșii de mătase.

ALAIUL DE SF. TREIME

Vestitul alai al sărbătoarei sfintei Treimi, patroana monastirii Radu-Vodă aflată pe dealul lângă rîul Dâmbovița se făcea cu aceeaș pompă ca și celelalte alaiuri : Venea de dimineață la mânăstire mitropolitul, episcopii Argeșului și Buzăului și așteptau în casele egumenii sosirea lui Vodă, care, până la ora 9, venia în mijlocul alaiului său.

Se începea sfânta liturghie și la vremea cuvenită se așterneau afară din biserică, sub salcâmii mari, frumoși și înfloriți, rogojini și peste ele covoare frumoase cu ciucuri de aur, perne pentru îngenunchiare cu ciucuri de aur și toate acestea erau presărate cu frunze mari de nuc și astfel, în sunetul clopotelor eșea mitropolitul cu tot clerul și îngenunchind pe perne începea

citirea Sf. molifte. După mitropolit, o citea episcopul de Buzău, iar după acesta episcopul de Argeș.

Intorcându-se în biserică, sfârșiau sf. slujbă și plecau mitropolitul, episcopii și boerimea toată se urcau în chioșcul despre Dâmbovița unde luau dulceața, cafele, vutce și ciubuce.

Vodă conversa cu toți boerii și negustorii și chiar cu soțiile lor, urându-le petrecere bună în acea vară.

Se întorcea iarăși cu alaiul său în sunetul clopotelor pe calea Șerban Vodă, Ulița Ișlicarii, azi Carol I, podul Mogoșoaiei până la palatul Domnului.

ALAIUL DOMNESC

Cel mai mare alai, era când venea Vodă dela Constantinopol cu învestirea de domn ; el era mai d'inainte ales de țară.

Alegerea se făcea la Mitropolie, sau în palatul domnesc când era tronul vacant.

Alegătorii erau boerii țării, căci pe atunci nu se pomenea de popor, nici de deputații județeni. Intre întâii alegători era mitropolitul, episcopii și banul Olteniei cu boerii lui cei mai de frunte de peste Olt ; apoi pârcălabii (primari) orașelor Târgoviște, C. Lung și Curtea de Argeș.

Căimăcanii domnești soseau în București și vesteau că vine vodă în țară cu învestitura împărătească; îi eșeau boerii înainte la Oltenița, căci întoarcerea era totd'auna prin Turtucaia și era însoțit de peste Dunăre până la Oltenița de *cadiul Aian* și *Chehaia-bei* din Silistra.

Ei 'l încredința cu mare pompă în mâna boerilor, iar aceștia îl conduceau pe partea dreaptă a Argeșului, până la satul Rodovan, unde în biserică se făcea un Te-Deum ; trecea Argeșul a doa zi și veneau în mânăstirea Negoești, clădită de Matei-Vodă, pe partea stângă a Argeșului, aci ascultau sf. liturghie și de acolo plecau și veneau în mânăstirea Văcărești, unde mitropolitul cu episcopii primeau pe noul domn cu evanghelia și cu crucea la ușa bisericii.

Acolo se slujea un Te-Deum, și vodă rămânea seara

acolo în palatele egumenii până a doua zi ; în acest interval se pregătea cortegiul și primirea în Capitală.

A doua zi poporul primea pe noul domn cu cea mai mare bucurie. Iată întinderea cortegiului lui Grigore-Vodă-Ghica. Cortegiul intră pe podul Beilicului (Calea Șerban Vodă). El se începea ca la Alaiul dela prasnicul Sf. Constantin și Elena.

Pe tot parcursul cortegiului, azi calea Șerban-Vodă, sunau clopotele dela toate bisericile, până ce cortegiul sosea la biserica Curtea-Veche.

La ușa bisericii domnul a fost primît de către mitropolit cu tot clerul, cu evanghelia și crucea în mână ; conduse pe domn cu imnul slavoslovie până în sf. altar.

Când intra pe ușa altarului se dete semnalul la corpul artileriei din casele *Cornescului,* azi *hotel Union* acolo erau patru guri de tun păstrate pentru solemnități și care astă-zi se află ca trofee se zice în arsenalul cetății Vidin. Acele tunuri începură pe dată a vesti Capitala că Măria Sa Vodă în momentul acela intră în altar cu mitropolitul și episcopii de mână ca să primească sf. ungere cu sf. Mir-cel-mare.

Mai întâi domnul ocoli sf. masă de trei ori în cântecul imnului ca la cununie, *Isaia dănțuește,* apoi fu miruit de mitropolit cu mirul cel mare ; după aceea se ținu leturghia zilei, se miruiră toți și salutară pe domn, sărutând crucea ce o ținea în mâna sa pe tron ; mitropolitul în vremea asta sta în jeț lângă domn, în dreapta, iar în partea stângă era jețu doamnei, împodobit ca și al domnului cu mărcile țărei.

După ce se sfârși acestea se dete semnalul de plecare și urmă cortegiul până la palatul domnesc în sunetul clopotelor și în veselia cetățenilor, deoarece șeful comptabilității continua cu asvârlirea banilor pe stradă până la palat, începând aruncarea de bani dela Mânăstirea Văcărești.

După sosirea lui Vodă la palat, meterhaneaua se așează în spațioasa curte care era pe locul caselor Lahovari. (Aci a stat Grigore Ghica 1823 și înaintea lui, Alex. Șuțu la 1818).

Casa Lahovari se afla pe podul Mogoșoaia, în fața fostei cafenele Otetelișeanu (palatul Telefoanelor). Ina-

inte era Casa lui Costache Ghica, zis și Bragadiru se întindea unde azi e și prăvălia giuvargiului Resch din calea Victoriei.

Vodă intră în saloanele lui, unde capugiul (amploiat turc) citi firmanul împărătesc în turcește ; apoi firmanul se cti și în românește de către Postelnicul cel mare în sunetul tunurilor, al meterhanelii și al urărilor *islam ceaușilor*.

După asta domnul primi firitiseala boerilor și sărutarea mânei, d'impreună cu doamna.

Urma apoi împărțirea caftanelor și posturilor.

Discursurile de urare se ținu în salonul palatului față cu mitropolit și episcopii, și în răsunetul tunurilor. Solemnitatea isprăvită se retrase cu toți și după o săptămână fu masă mare, domnească, cu meterhaneaua și chindiile.

Această numire de chindii s'a dat tobelor celor mari ale meterahanelii. Vodă în tot d'auna se așeza la masă la 12 ceasuri din zi sau 7 ceasuri turcești și de atunci a și rămas numirea tobelor, chindie, adecă vremea prânzului.

INVESTIREA DOMNILOR FANARIOȚI

Cu prilejul întronărei Domnilor fanarioți la tronurile române, vedem că se petrec obiceiuri noi în ceremonialul investirei ; până acuma Domnii români obișnuiau alaiurile numai pe ulițile Bucureștilor ; de acum înainte alaiurile petrecute în Țarigrad vor întrece pe cele din București, acolo Beii Fanarioți vor fi conduși dela Sultan la Vizir și dela Vizir la parade cu cele mai mari onoruri.

Să arătăm în câte-va cuvinte acest ceremonial al învestiturei din Țarigrad până la București atât de bine redactat de *Vaillant* și *Ubicini* în operile lor : *La Romaine, Vol. II și Provinces danubiennes.*

Iată întreaga pompă a învestiturei : imediat ce un Fanariot era ridicat la domnia Moldovei sau a Țărei Românești marele vizir în Constantinopol îmbrăca pe noul Domn cu caftan. Era o mantie de mare onoare, o purta și Hanul Tatăresc, — era de o stofă scumpă căptușită cu samur și pe marginele din față cu cacom,

la gât prins cu o agrafă de pietre scumpe, mai în urmă și Boerii cei mari au purtat așa caftan).

Mergeau la biserica grecească întregul Divan cu noul Domn călare ; aci marele patriarh le eșea înainte la intrarea bisericei înconjurat de înaltul cler ; și un ciauș turc da semnalul sosirei prin această cuvântare : *„Să dea D-zeu atotputernic viață lungă împăratului nostru și Prinților noștri ;* preoții întonau himnuri sfinte, arhiereul se ruga pentru sănătatea noului Voevod și isprăvia zicând : *„El să te încoroneze de putere și victorie, domnia să-ți fie părtinită prin pace. D-zeu stăpânul nostru să te servească de călăuză în toate actele tale și subt picioarele tale să strivească pe inamici.* Marele patriarh se urca după aceasta în altar înconjurat de 4 Mitropoliți unde primea pe noul Voevod de îl bine cuvânta și îl acopera *cu omoforul,* el rezămându-și capul pe masa cea sfântă, după aceasta clerul recita rugăciunile care altă dată se spunea la împărații bizantini, apoi venea ceremonia ungerei unt-delemnului sfințit, și în urmăi se da titlul de Prinț și se întona : *Domine salvum.*

Odată această ceremonie terminată la biserică, Patriarhul îl conducea până la prag și acolo îi dedea mâna să i-o sărute; noul Voevod încăleca pe calul lui împodobit ca și la niște Impărați și cu mare alai sosea în palatul lui din Constantinopol stând acolo 3 zile ; în a patra zi sosea un Agă de Ienicer care îi aducea *Diploma Sândjăcului* pe care o săruta și el și noul Domn. Aga pleca și noul Voevod cu 12 boeri care veneau din țările române dinadins pentru el, treceau în Saraiul împărătesc și aci se îmbrăcau cu caftanul cel de domnie și de boierie, apoi în a treia curte unde gusta din supa Ienicerilor semn că sânt înscriși printre generalii acestui cop; apoi intrau în sala cea mare de recepțiune punându-le în cap *Cuca* (la noi *cuca* era cunoscută sub numele de *Ișlic,* căciulă în formă cilindrică sau sferică ; domnii voevozi și cu boerii cei mari o aveau de Samur; Domnii cu câte o egretă, penaș alb de pene de struț, la o parte, fundul căciulei era de coloare albă la domni și mai rare-ori și la boerii cei mari, aminteri Boerii aveau fundul roșu) care le-o potrivea muhuzurul Aga.

Vodă era ținut de amândouă părțile de câte un *Capegiu-Basa* urmat de marele Portar, de Dragomanul porței, intra în salonul Sultanului și aci după ce se înclina de trei ori până la pământ se ridica și rămânând neclintit uitându-se sticlit în ochii M. Sale ; Sultanul poruncea marelui vizir în prezența sa să spună aceste cuvinte noului domn : *„Fidelitatea ta și sinceritatea voastră ajungând până la urechele Înălțimei mele, voesc a vă recompensa, dându-vă principatul Valahiei, datoria voastră este de a nu vă depărta niciodată dela fidelitatea serviciului meu, să protejați poruncile ce vi se supune; și să nu faceți nimic afară de poruncile mele"*.

In urma acestui mic discurs noul Voevod înainta iarăși cu capul plecat prosternindu-se Sultanului și sărutându-i pulpana mantiei, se ridica zicând : *„garantez pe viața mea și pe capul meu, că voi întrebuința toate sforțările în serviciul prea dreptului și prea grațiosului nostru Impărat atât timp cât înălțimea voastră nu-și va întoarce privirile de la noi"*.

Terminând aceste formalități ridicule și umile, pentru a încheia tabloul rușinos, ei se retrăgeau pe *de-andaratele* salutând de trei ori pe toți sfetnicii Porței care nu'i răspundea de cât printr'un mic surâs, lucru încă foarte rar.

Ajuns până la ușă cu capul în pământ, cu brațele încrucișate la piept; părăsea palatul Sultanului.

La eșire, voevodul încăleca pe cal; dacă era al Munteniei, era urmat de 2 aghiotanți *(Peikis)*, al Moldovei de 4 spre a se retrage la palatul lui.

Din acea zi Domnul sau Domnii aveau încă 30 de zile termen de plecare în care timp puteau să țină divan și să formeze liste de proscripțiuni, tăind și capul la oricine.

Ast-fel Domnul eșind din Constantinopol cortegiul era urmat până la un sat *Avischioi*, înainte ereau 2 regimente de Turci cari deschideau drumul, apoi Grecii îmbrăcați în uniformă de Dorobanți Români, alții în călărași și purtând în cap o căciulă albă numindu-se *Ak-Ulahi*, adică Valahi albi ; spre deosebire de Dorobanții și călărașii greci care fuseseră în cortegiul Domnului și numiți (Cara-Ulahi) Valahi negri, căci purtau în cap căciule de blană neagră ; apoi veneau *Lip-*

cani; Tufedjii sau Albanezii, cu fustanele ; însfârșit Fanarioții boeriți de noul domn cu care va sosi în București — și Domnul îmbrăcat cu haine de mare cinste cu *caftan* și cu *cucă,* având la dreapta și la stânga lui câte un *Peikis,* urmat de *ciohodarii,* după care veneau *Marele Spătar* cu sabia și cu arcul ; *vătaful* divanului, ținând în mână arcul și săgeata voevodului și în sfârșit

Doi ostași infanteriști din vremurile vechi

o sumă de *ciauși* cari strigau ura ! de câte ori vodă descălica și încălica.

Ajuns astfel la *Aviskioi* Domnul descăleca, acolo capegiul după uz 'l apuca de picioare ținând scara șelei. Vodă luându-și ziua bună pleca spre București sau Iași și după un drum de 18 zile ajungea la marginea Bucureștilor făcând popas la Văcărești.

In București vestea se răspândea ca fulgerul, că

Vodă e la barieră, atunci toate clopotele începeau rând pe rând a suna dela toate bisericile ca să anunțe populațiunea că Vodă e la Văcărești.

Pompa de primire în București ne-o descrie *Ubicini,* astfel : Intrarea Hospodarului în București, seamănă cu o intrare triumfală, restul trupelor ce mai rămaseră : Cazaci, Dorobanți și Vânători deschideau cortegiul, în cap era marele Agă călare pe un cal, splendid echipat.

Aga purta giubea și işlic de Samur, apoi veneau Călărași, Tufedjii, Seimenii și Poterașii, formând garda de onoare a Marelui Spătar.

Aprozii și copii din casă cu portarii dela Palat, în al 2-lea rang veneau Negustorii orașului călări, cu starostele lor în cap, apoi boerii de clasa a 2-a îmbrăcați în giubele de samur și cu islice de blană de astrahan cu funduri de stofă roșie; înfine boerii cei mari de clasa 1-a, călări și îmbrăcați cu giubele și pe cap având islice de samur și la giubele guler de *cacom,* în urmă boerii de clasa III-a urmați de călăreți și pompieri, după aceștia toți veneau : beizadelele, apoi Agii Turci și însfârșit Vodă călare pe un cal al Sultanului, înconjurat de Peikiș și de Ciauși ; lângă Vodă toți ofițerii purtând stindardele țării cu Sft. Gheorghe, apoi insemnele prințești și Candajacul împărătesc cu cele trei cozi de cal.

Cortegiul era închis de o diviziune de gardă, călare și armată cu lănci, apoi ofițerii casei militare și în fine Meterhanelele (muzicele) Turcești ale Sultanului ; întreg acest alai avea un efect foarte frumos și cu totul fantastic ; sunetul cel asurzitor al clopotelor bisericelor și al muzicilor — dedea și mai multă splendoare alaiului. Cu toți astfel aranjați se îndrepta către biserica Curței vechi, aci le eșia înainte Mitropolitul cu tot clerului, unde se repeta ceremonia religioasă din Constantinopole cum spune și Vaillant.

După terminarea slujbei Vodă încălica și cu toți o lua spre Palatul Domnesc, intrând mai întâiu în Spătărie cu toți boerii și negustorii, apoi în sala Tronului numai cu boerii. Aci Vodă sta în picioare înaintea tronului și în fața-i venea Marele Postelnic, cetind *hatișe-*

Biserica de Jurământ (Sf. Dumitru) din ulița Islicari, apoi Franceză, azi, Carol I.
Colecția Zweifel.

Bibliothèque de l'Arsenal (121). Pamphlet relatif aux travaux dans l'intérieur du Couvent
Coupe transv.

riful turcesc, tradus în românește fiind în dreapta divanul Effendis care'l scria, și'l citea în românește în auzul tuturor. După aceasta sosea Aga Turc de punea pe umeri lui Vodă caftanul domnesc și în cap cuca cu penas; apoi Agi, ce 'i da brațul și 'l așeza pe Tron, striga cu glas tare: *Eată pe Domn, Bey, Voevod și Seraskier al Bulgariei!*

La aceste vorbe, afară o salvă de tunuri anunța Capitalei că noul domn 'și începe domnia și Ciaușii cu un strigăt sălbatic țipau *Ura!* după aceasta și boerii. Apoi boerii se retrăgeau sărutând mâna lui Vodă, dar, numai cei mari, pe când cei mici, poala antereului și în urmă se retrăgeau pe deandaratelea, cu brațele încrucișate la piept și cu ochii la pământ.

Seara tot orașul era iluminat și la palat se da bal.

ALAIUL PREOȚESC

Din războiul Ruso-Turc 1806—1812 Țările Române eșiră însângerate, sfâșiate și grozav sărăcite și pustiite. Iar din corpul Moldovei, Rusia smulse prin tratatul dela București, o jumătate de țară: frumoasa Basarabie.

Cei cari aveau cunoștință de negociațiunile anterioare dintre Alexandru al Rusiei și Napoleon al Franciei, nu putea să nu considere și această stare făcută Principatelor (spune V. A. Urechia) de tratatul din 1812 ca un câștig pentru românime; în adevăr, de unde la un moment Francia promisese Rusiei încorporarea Principatelor române întregi până la Dunăre, acum ele nu pierdeau decât Basarabia.

Muscalii văzând că Principatele le scapă din mâini, și că nu vor putea sfâșia din ele decât Basarabia, se grăbesc să-și recheme în Rusia pe ambii Mitropoliți ce pusese la Bucureștii și Iași.

Exarcul Gavril dela Iași trece în Basarabia, unde i se dete episcopatul din Chișinău și Hotin, iar Ignatie găsi mai util să se ducă la Viena.

La București Dositei plecat din pricina Rușilor, își reia scaunul. Dar nu trece multe zile și fu nevoit

a-l părăsi căci Ioan Caragea îi impuse din nou a pleca aducând în locul său pe Nectarie.

Cu privire la învestirea lui Nectarie ca Mitropolit, găsim la pag. 11 din Analele Academiei Române, seria II. Tomul XIX.

... *1813, Ianuarie, 19.*

După ce au venit evdoxis al Mitropolitului, fiind d-lor boerii strânși la Curte, au venit Preaosfinția Sa Părintele Mitropolit la Curte cu alai preoțesc și în Divan fiind Măria Sa vodă, în scaun, l'au primit Măria Sa, unde după ce s'au cetit evdoxis ; au făcut Măria Sa silogos precum și Mitropolitul asemenea au făcut logos și cu careta domnească și cu alai domnesc s'au dus la Mitropolie intrând în caretă amândoi d-lor Veliți Logofeți și au mers drept la biserică, unde multă slujbă s'a făcut după canoanele bisericești ; acolo s'au aflat toți arhiereii și arhimandriții îmbrăcați cu odăjdii, iar arhiereii și cu mitrele și acolo au mers și d-lor toti boerii de au și mâncat la prânz.

Iată cum a fost aranjat alaiul :

ALAIUL EȘIREI DIN CURTEA DOMNEASCĂ A PREA SFINȚIEI SALE PĂRINTELUI MITROPOLIT

2 Diaconi călări.

D-lui Vel Portarul cu toată breasla d-lui.

Seimeni spătăresci cu zapcii breslei d-lui Vel Spătarului, adecă Vel Căpitan de lefegii, Baș-bulucbaș, polcovnicii și ceilalți cu oamenii lor, după orânduială.

D-lui Vel Agă cu zapcii breslei d-sale și cu tot alaiul cel obicinuit al d-lui Sase postelnici, câte doi.

Al 3-lea Logofăt ot departament, cu Logofăt de taină.

Vătaful de paharnicei, cu ceauș de aprozi.

Vătaf de Divan, cu Vătaf de Visterie.

Al treilea Postelnic, cu al 3-lea Vistier.

Al 3-lea Logofăt cu al 3-lea Logofăt ot departamentului de criminalion.

Al 2-lea Logofăt de sus, Vel Pitar.

Protopopi pe jos cu câți-va preoți înaintea caretei, iar cei mai mulți în urmă.

6 pușți ai Divanului, 6 asemenea cu darde.
5 Ciohodari.
Logofeții Divanului.
Preoții.

ALAIUL CU CARE MERGEAU BEIZADELELE LA CÂTE O HIRITISMOS (FIRITISIRE)

Tot în acelaș document găsim : Beizadelele (copiii lui Vodă) când voiau a merge la hiritismos (firitisare sau cum se zice acum la o vizită) nu se ducea ca orice muritor, ci totd'auna cu mare alai. Așa Beizadelele fiii lui Caragea Vodă voind a merge la Mitropolie spre a felicita pe Mitropolit pentru suirea sa pe scaun, Vodă Ioan Caragea din ajun a dat următoarea poruncă :

Io Ioan Gheorghe Caragea Voevod i Gospodar,

Poruncim Domnia Mea Vătașe de păhărnicei, mâine de dimineață, la 16 ale acestei luni, să gătești, alaiul acesta la domneasca Noastră Curte și să nu se facă nici un cusur — 1812 Decemb. 15.

Iată alaiul cu care au mers :

Edecurile

Poterași pe jos
Seimeni polcovnicesci
Trei postelnicei
Ceauș agiesc
Rahtivanu
Polcovnicu de ciocli
Polcovnicu de poteră
Baș-bulucbașa
Vel Căpitan za lefegii
Vel Căpitan de dorobanți

Iar poterași pe jos asemenea
Seimeni bulucbășesci
Iar trei postelnicei
Ceauș Spătăresc
Al 2-lea Pitar
Polcovnicul de seimeni
Al 2-lea Comis
Polcovnicu de targ
Vel Căpitan de menzil
Al 3-lea Postelnic

Al 2-lea Postelnic
Salahori pe jos
Alaiu-ceauș-lară

Careta

Cinci căpitani agiesci
Ciohodari și un saraciu
Tufecei-bașa

Deli-basa
Ciohodari și un saraciu
Cinci căpitani spătăresci

Vătaful luminaților Beizadele și patru icioglani.

PRELAȚII ROMÂNI

In toate timpurile și la toate popoarele, religia a fost acea ce a ținut strâns uniți pe locuitorii unui stat. Spre a exemplifica acestea, n'avem de cât să ne gândim la poporul grec din antichitate.

Este știut că politicește acest popor era împărțit în o mulțime de stătulețe. Ce i-a ținut pe ei însă strâns uniți de au putut atunci când au fost atacați de dușmani să lupte până la ultima picătură de sânge?

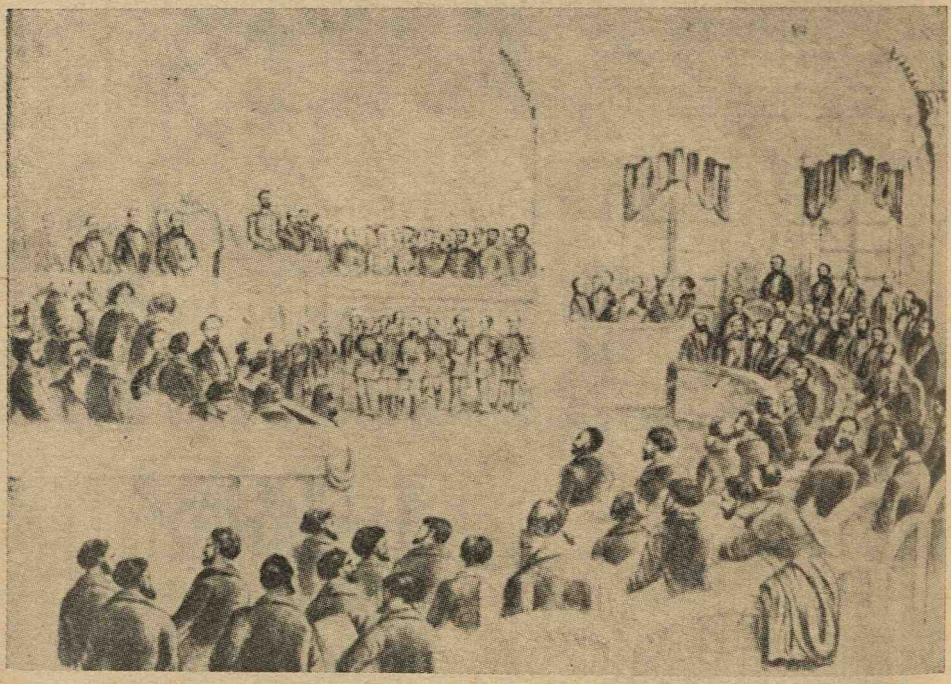

Prima deschidere a Camerei Române de către Domnitorul Alex. Ioan Cuza la 29 Febr. 1860 în București. (Colecț. Academiei Române).

Numai religia, obiceiurile și tradițiile lor. Aveau aceiași zei la cari se închinau, aveau aceleași jocuri în timpul cărora toți se strângeau să'și dea mâna.

In timpurile jocurilor Olimpice, grecii din cele mai depărtate state veniau și participau la ele, socotind acest lucru ca o datorie sfântă.

La noi, de asemenea, religia a fost un mijloc însemnat pentru menținerea unității neamului. Ea con-

stitue piatra cea mai solidă din temeliile unui stat pentru că „Credințele religioase în totdeauna au constituit elementul cel mai important al vieții popoarelor și ca consecință istoria lor.

Cu o idee religioasă nouă, năștea o civilizație nouă.

Biserica cu reprezentanții ei au fost aceea care, în vremuri de restriste a ținut pe frații de același sânge strânși unii lângă alții, făcându-i să înfrunte cu vitejie pericolele abătute asupra lor.

Figurile mari bisericești din trecutul nostru dovedește acest lucru.

Persoanele bisericești care ne-au lăsat scrieri și au stat în fruntea clerului spune Gh. Teodorescu.

Un chrisov a lui Mircea-Vodă pomenește la 1362 pe Antim I ca Mitropolit al Munteniei și pe Atanasie episcop al Râmnicului.

In secolul al XV-lea, apar ca organizatori ai clerului: de o parte Grigorie Țamblac 1366—1459 și Teoctist 1417—1477, de alta Sfințitul Nifon, fost patriarh în urmă al Constantinopolului 1487—1499.

Documente sigure despre fruntașii bisericii române posedăm numai din secolul al XVI.

Pe toți mitropoliți Munteniei dela Maxim Brancovici 1508—1512 până la Varlam 1539 — dela Anania 1554—1564 până la Eftimie 1574 și Serafim 1577—1584, îi vedem absorbiți de griji și ocupați cu lucrări intelectuale, încurajând și priceghind pe scriitori. Sub cel dintâi se introduce tiparul și ieromonachul Macarie dă la lumină în slavonește *„Leturghia* din 1508, *Octoichul* din 1510“ Evanghelia din 1512; — iar călugărul Moise“ *Molitevnicul* din 1545. Spre finele secolului apare figura mitropolitului Atanasie Crinca, care, cu un zel neîntrecut, cu o muncă fără păreche, scrie proloage și alte opere pentru mitropolia Târgoviște, dar mai cu seamă amintitului *Praveon* destinat clădiri lui pioase, mânăstirii Dragomirno.

G. D. Teodorescu adaogă: In suta XVII sub Șerban-Vodă, Matei Basarab, Cantacuzen și Constantin Brâncaveanu, sub Movilești Duca și C-tin Cantemir, nu numai că întreaga literatură eclesiastică se apropie de complectare în toate țările locuite de Români, dar

câți-va prelați contribuesc chiar la civilizarea popoarelor vecine: *Pavel Berindă,* nepotul unui pretendent la tronul Moldovei, călugărit subt numele de *Pamba* publică la Kiew un *Antologiu* 1619 și subt pseudonim — întocmește la 1627 primul Dictionar *Slavo-rusesc,* care a pus baza lexicografiei ruse și a servit ca punct de plecare celei române.

Petru Movilă, fiul lui Simeon Movilă al Moldovei ajuns mitropolit al Kievului, Haliciului și a toată Rusia, îmbogățește literatura sacră cu multe opere de valoare, întemeiază școale de teologie, dă patriei lui natale profesori, tipografi și un sprijin moral din cele mai eficace.

Tot în secolul acesta avem de salutat un martir în persoana lui Sava Brancovici. Ales Mitropolit la 1656, peste doi ani trebui să alerge până în Rusia după milostenii, spre a zidi din noă reședința mitropoliei din *Alba-Iulia,* ruinată prin pustiirile dela 1658.

Mitropoliții Munteni Teofil și Ștefan au drept colaboratori pe călugărul Moxa, traducător și cronograf, pe ieromonachul Meletie Macedoneanul, care la Govora tipărește Pravila din 1640 cu monahul Ștefan din Ohrida și Evanghelia învățătoare din 1642 cu Preda Vrotocart; pe ieromonachul Melchisedec, traducătorul *Învățăturilor* tipărite la Câmpulung în 1642 și Cazanie dela mânăstirea Dealu din 1644; pe Daniile Panonianul, care traduce *Pravila* cea mare din Târgoviște 1652 ca să oprească zizaniele ereticilor, băgate în cărțile pravoslaviei, începute la mâna lor.

Secolul XVIII începe cu mare jale, căci nu se uitase încă moartea lui Constântin Brâncoveanu cu fiii lui, când o altă jale urmă: Ieromonahul Antim Ivireanul aduce cu sine arta tiparului, gravura, xilografia, ferecătura cărților, pietatea, blândețea și puterea de muncă dela Muntele Atos.

Dela 1692 și cât administrează Snagovul 1695—1705 episcopia Râmnicului 1705—1709 și mitropolia Ungro-Vlachiei 1709—1716 spațiu de 25 ani, el tipărește atâtea cărți în limbile slavă, greacă, arabă și română, în cât nimeni nu poate afirma că le-a văzut pe toate, ba nici o bibliotecă nu se poate lăuda că le posedă. Biserica ce-i poartă numele (1715), cu uși de el sculptate și gra-

vate, vasele și volumele de el legate și reparate; fundațiunea pentru învățătură, ce institui prin testament găsit tocmai în anul 1845; *Didachiele,* ce i s'au găsit și publicat numai de câți-va ani, justifică pe deplin aprecierea că, de câte ori ar voi cine-va să deschidă cartea suvenirilor literare al națiunii române, numele lui Antim Tipograful se va presinta cu onoare printre cele dântâi: Istoria propășirii noastre naționale le va aminti în veci cu laudă și va acorda în tot timpul glorioasele prerogative ce se dau acelora, care știu a se pune în capul luminării unui popor. Și totuși sub bănuială că ar fi intrat în înțelegere cu patru boerii, care treceau drept capii celor ce combăteau o guvernare fanariotă, el fu caterisit de o autoritate străină țării, smuls din mitropolie, închis sub numele de Andrei, pe care 'l avusese ca mirean, apoi subt pretecstul unui surghin la mânăstirile din Orient, pornit spre Dunăre, ucis la Galipoli și aruncat în râul Dulcea, care trece prin Adrianopoli.

Apoi Monachul Damaschin care învață caligrafia dela episcopul Mitrofan mai târziu xilografia și limbi streine. In timp de 23 ani, ca episcop la Buzeu și la Râmnic traduce, predă arta muzicală și tipărește numeroase volume, care este considerat ca promotori al îmbogățirii literaturi sacre.

După el vine episcopul Clement de fel din Petrarii Vâlcea.

Iată ce spune despre el documentele :

„Acest părinte Clement, episcop s'a cinstit de doi împărați: întâi de împăratul nemțesc Carol VI, întru ale cărui nenorocite și fericite zile s'a hirotonisit și cu decret împărătesc s'au întărit la leat 1729; al doilea de Sultanul Mahmud Haan, împăratul turcesc, pentru că, stăpânind Nemții aceste cinci județe ani 21, când a fost la leat 1738, sculatu-s'a Turcii cu război asupra Nemților și i-au bătut, și i-au scos din țara aceasta, și au ars episcopia aceasta, sfânta biserică și toate casele dimprejur. Și stricându-se toate și surpându-se, au venit lucrul la pustiire de istoavă. Și nerămâind loc de locuință, a fugit acest părinte peste munte la Lotru, pentru că și ticăloșii de oameni din partea locului acestuia, câți scăpaseră nevătămați și nerobiți, fugiseră prin munți și prin peșteri.

Deci Sfinția Sa, văzându-și scaunul ars și surpat și turma omorâtă și risipită și rătăcită, mult plângând și amărându-se, vrea să treacă de acolo la Ardeal. Iar pe acea vreme, fiind domn la București Constantin Vodă, fiul lui Nicolae Mavrocordat, a scris la acest părinte să iasă din munți și să meargă să se închine Turcilor și Tătarilor, care vin să robească acea parte de loc și să nu rămâie picior de om. Și cu multă groază eșind și mergând și închinându-se, au potolit zarva și robia ce era să fiă, mult folos făcând la toată eparhia sa.

Și, petrecând în mâinile Tătarilor și al Turcilor ani doi, iar la al treilea an făcându-se pace, cinstindu-se și întărindu-se cu ferman împărătesc al Sultanului, ce scrie mai sus și viindu-și iar la scaun la episcopie, a prefăcut și înălțat biserica aceasta, făcându-o cu turle și împodobind-o și cu zugrăvele, precum se vede.

Făcut-au și clopotnița și casele împrejur. Făcut-au și biserica Bolnița din temelie, precum se vede. Plătit-au și o datorie dela părintele Damaskin taleri 500 la Vlădica Mirăul la București. Plătit-au și altă datorie dela părintele Inokente taleri 600. Și au câștigat moșii și vii sfintei case acesteia. Și cu alte vrednicii și faceri de bine s'au arătat acestei sfinte case, ca în veci să se pomenească.

Iar când au fost la anii 1784, la luna lui Mai în 7 zile, au mers la București, fiind Domn pe acele vremi Ion Grigore Ghica Voevod și s'a prostit de bună voia sa din scaun și a pus în locul sfinției sale pe un ucenic al sfinției sale anume Grigore. Și s'au dat la o parte din valurile lumii ca întru liniște să roage pe D-zeu, a căruia milă să fiă cu sfinția sa și cu noi cu toți în veci.

Și mai trecând vreme și-a dat și Sfinția Sa datoria sfârșitului vieții la anul 1753, Ianuarie 31 de zile!"

Un alt prelat mai puțin însemnat este *Chesarie*, ales episcop al Râmnicului pentru prilegiurile următoare:

„In sfânta mitropolie 12 ani slujind, s'a arătat cu credință, cu vrednicie și spre folos obștii; fiind-că s'a cercat acum în doi ani și acolo, într'acea eparhie, și de obstea atât bisericească cât și mirinească, s'a cerut a fi păstor acei eparchii; așișderea și cu învățătura fiind

împodobit, s'a socotit mai destoinic a fi la această sfântă dregătorie a episcopiei.

Istoricul *Sultzer*, care'l cunoscuse, numește pe acest: „prelat demn atât prin înfățișare și amabilitate, cât și printr'o cultură îndestulătoare în literatura franceză și greacă. In prezența mea adaogă el — a ținut o cuvântare din care se putea îndeajuns deduce firească'i predispositiune de a deveni un orator distins.

Iată și o specificare sintetică din erudițiunea și stilul episcopului Chesarie:

Piața Sf. Anton pe ruinele palatului dela Curtea Veche în 1864 de Preziosi; *în fund, Bis. Curtea Veche* (colecția D-lui Virg. Drăghiceanu)

„Trei epoce însemnate a avut Țara Românească: Epoca războaelor", Epoca facerii monastirilor și Epoca prefacerii cărților bisericești după slavonie pe românie.

Epoca întâia este dela August Kesar până la Traian și dela Traian până la Negru-Vodă; epoca doua dela Negru-Vodă, care a făcut mânăstirea din Câmpulung și Curtea de Argeș, până la Matei Barasab și epoca a treia dela Matei-Basarab înainte.

Din epoca războaelor ne-au rămas aduceri-aminte, slăvite și triste: moartea lui Decebal în Bălgrad, podul lui Traian peste Dunăre și podul lui Sever de lângă Cerneți.

Din epoca a doua ne-au rămas școale, spitale, mâ-

năstiri, unde s'a propovăduit cuvântul dreptății și al frăției, folositoare și sufletului și trupului.

Din epoca a treia ne-a rămas tălmăcirea cărților bisericești care folosesc și celor de față și celor viitori; căci cărțile — ca niște pasări cu aripi sburătoare, aleargă până la marginea pământului și luminând lumea, fac cunoscuți după moarte pe ceiace nu-i știe nimeni în viață.

Toate dar sunt vremelnice pe lângă folosul cărților, cari trăesc mai mult de cât mânăstirile și monumentele slovei și ale puterii, nefiind supuse *stricăciunii vremii, ci înoindu-se cu tiparul, ca anul cu întoarcerea soarelui primăvara, care tipar, stricăcios fiind din fire și după alcătuire, dă nestricăciune la lucrurile lumii cei stricăcioase.*

Dintre mitropoliți nu vom uita nici pe Gheorghe II, autorul memorabilului document despre *„neatârnarea mitropoliei Moldovei"*; nici pe Iacob I, care la 1753 întărește, *„așezământul sinodal„* și *cartea de blestem* în potriva celor ce s'ar mai încerca pe viitor să așeze mitropoliți străini pe acel tron arhiepiscopal.

In Muntenia, Daniel episcopul Buzăului, zidește la București, *Biserica cu Sivile* (azi cu Sfinți din Podul Târgului de afară, calea Moșilor) și paraclisul Mitropoliei, repară biserica Vergului, tipărește o parte din *Triod* și trimete la studii în streinătate tinerii.

Neofit 1, fost dascăl al lui Constantin Mavrocordat, bun administrator și elenist, presida la desființarea Șerbiei (care făcea din săteni aproape niște robi și căreia, ca printr'un fel de batjocură i se dedese numele de rumânie), dar are să poarte mari lupte cu fanariotismul. A rămas legendară ziua de 21 Mai 1752, când, după terminarea serviciului pentru hramul mitropoliei, cu cârja în stânga și cu sfânta cruce în dreapta, urmat de floarea tineretului și de popor, înaintează până la locuința unui capegi-basa al Porții, ca să-i confirme plângerile generale înpotriva jafurilor și impilării. Act de mare curaj patriotic, dar plătit cu viața, căci peste un an fu omorât prin otrăvire.

Mitropolitul Grigorie I păstorește pe vremea războiului ruso-turc și doi ani 1768—1770 stă la Petresburg, unde de mai 'nainte fusese trimis de Grigorie

Vodă Ghica. *Sub el s'au adus moaștele Sf. Dumitru din București și Mitropolia Ungro-Vlachiei dobândește primul rag printre mitropoliele ortoxe.*

El tipărește 27 volume cu coprins dogmatic și liturgic care apoi 'i continuă opera, Filaret II-lea.

Tot acest Filaret II-lea traduce și tipărește cărți folositoare limbi și biserici: *Ca episcop el scrie precuvântările la șase Minee, din care în cea pentru luna Aprilie 1780 se exprimă astfel:*

„Prea iubitul nostru frate și cu toată învățătura împodobit, fericitul Chesarie, a apus de la noi. Și fiindcă, la tâlmăcitul Mineelor și îndemânarea tipăritului lor nu numai la un sfat am fost amândoi din început, ci la osârdie cu asemenea rîvnă și mai vârtos poftindu-ne fericitul la cele de pe urmă ceasuri ale sfârșitului vieții, prin însuși rostul său, ca să nu contenim lucrul, ci, după putere, a ne sili spre săvârșirea celui de obste folos lucru, pentru aceea frățească poruncă împlinim și săvârșim.

Tot el la 1787 repară mânăstirea *Cădurășani,* după un veac și jumătate de *când o zidise Matei-Basarab*; participă cu demnitate la consiliul administrativ de sub presedenția generalului austriac *„principele de Coburg".*

Ienăchiță Văcărescu publicând *„Băgări de seamă* asupra regulilor și orânduelilor gramatice românești le dedică lui Filaret, ca un prelat împodobit cu știința cuvântului firesc.

Gh. Dem. Teodorescu mai spune: *Seculele de până acum puseseră temelii neclintite bisericii și literaturii eclesiastice: celui de al XIX îi rămânea să desăvârșească lucrarea. Conducătorii noștri spirituali presimt marele evenimente ce se pregătiau și — la umbra altarului, cu rabdare și blandețe evangelică continuă să muncească spre binele și întărirea neamului.*

Dositei Filiti, 11 ani grămătic al mitropoliei și 6 episcop al Buzeului păstorește 7 ani ca mitropolit, tipărește numeroase cărți grece și române 1793—1809 iar când își dă sufletul, retras la Brașov, lasă o mare avere din al cărui venit să se trimită tineri la studiu în școli streine.

In ziua de 1 Mai 1819 când se suie *Dionisie Lupea,*

Român de origină, *Gheorghe Lazăr* compune un discurs patriotic astfel:

„Când s'ar ridica vre-unul din țărână și ar privi spre nepoții marelui Cezar, slăvitul Aureliu și înaltului Traian, oare în ziua de azi mai cunoaște-i-ar?

Negreșit i-ar căuta în palaturile cele mari împărătești și i-ar afla în vizuinele și bordeile cele mai proaste și încenușate!

I-ar căuta în scaunul stăpânirii, și i-ar afla amărâți subt jugul prostimi! I-ar căuta proslăviți și luminați, și cum i-ar afla? Rupți, goi amărâți și asemănați dobitoacelor, de tot căzuți în prăpasit orbirii, bine gătiși spre slujba vrăjmașilor omeniri, răpitorilor casei părintești! Ajungă lacrămile patriei, ajungă jugul robiei. Vremea este de când cu oftare așteaptă căzută sămanță cuviincioasă isbăvire.

Acestui prelat îi urmează *Dionisie* ca să fie pildă urmașilor prin trimeterea în Italia a lui Eufrosin Poteca, pe *CONSTANTIN MOROIU, Ioan Pandele* și pe *Simeon Marcovici;* dar evenimentele din 1821 îl silesc a se refugia la Brașov de unde se întoarce la 1827 spre a trăi retras încă 4 ani de zile.

Tipul prelaților din acest secol este *Grigore II.* Născut în București din familia Miculescu, după ce învață limbile Elenă și Latină cu noțiunile de teologie, la școala dela Sf. Sava, pornește la mânăstirea Neamțului cu monachul *Gherontie* și până la 1793 amândoi lucrează la traduceri sub direcțiunea lui *Veniamin Costache,* pe atunci episcop al Hușilor. In acel an se întorc la București, unde termină *Kiriacodromion,* voluminoasa scriere a lui *Nicefor Teodoki* tipărită în București la 1801. De aci se duc la Iași unde traduc *Tilcul evangelielor* lui *Teofilact* tecst de peste 1000 pagini tipărit la Iași și *Pravoslavnica credință* a Sf. Ioan Damascen.

Intorcându-se la București cu ajutorul bănesc al lui *Dositei Filiti* amândoi pleacă la M-tele Atos cu scop de a căuta manuscrise prin a căror traducere și tipărire să complecteze literatura eclesiastică, spre a nu fi nevoe de limba greacă.

După câți-va ani Gherontie se îmbolnăvește pe drum, moare și e îngropat la Filipopoli, iar Grigore întors, se retrage la mânăstirea Căldurășani, unde 'și în-

trebuințează tot timpul introduceri, până la 1823 când Grigore Ghica îl alege mitropolit.

El conduce afacerile bisericii în timpuri foarte grele: participă la adunări politice, la întocmirea data țări prin Regulamentul Organic și tipărește peste 25 volume. El a dus o viață foarte sbuciumată, așa: La 10 Febr. 1829 cu isbucnirea războiului, Rusi îl exilează la Kișinău. Aci petrece trei ani, traducând două cărți, una de coprins moral, alta de caracter dogmatic.

Intorcându-se la 1832, e oprit 8 luni la episcopia Buzeului unde 'și tipărește una din traduceri (cuvintele teologice despre purcederea Sf. Duh, de Iosif Brieniu, apoi fu închis la Căldurășani, iar la 22 August 1833 e din nouă instalat ca mitropolit, dar nu mai trăește de cât un an.

Contimporan cu el a fost: Ilarion episcop al Argeșului, erudit și prudent colaborator al lui *Tudor Vladimirescu,* apoi ieromonachul Macarie, autorul unui dicționar slavo-român din 1778 și întemeitorul musici noastre eclesiastice. Cu cheltuiala mitropolitului Grigorie, el tipărește la *Viena* în 1823 cunoscutele-i trei volume intitulate: *Teoreticon* sau privire coprinzătoare a meșteșugul muzichiei bisericești, Anastasimator bisericesc, *Irmologhion* sau catavasier muzicesc.

Și să ne oprim la acest luceafăr al bisericii noastre, dând rând altora a continua.

AROGAREA DREPTURILOR SACERDOTALE

In chipul cum era organizat Statul Bizantin, se face în vremea ei și organizarea de Stat a Principatelor.

Și tot așa cum, după *Fotie,* Impărații bizantini își arogară drepturi sacerdotale chiar asupra Marei Biserici și o aserviră Statului; așa și domnii Principatelor exercitară o tutelă destul de puternică asupra Mitropoliei Ungro-Vlahiei. Cesaropapismul inventat în Țarigrad; până ce să se cristalizeze în Moscova, a strălucit un timp îndelungat la Bucureștii, Dumitru Cantemir spune, în descripția Moldovei, că cuvântul hotărîtor în cele bisericești îl avea Domnul; că Mitropolitul nu era mai mult decât, Ministrul cultului oficial. Din anumite

fapte, reiese că el îndeplinea, uneori, chiar unele din funcțiunile de Ministru al Cultelor. Cât de canonică era organizarea aceasta bisericească, și dacă a fost conformă cu dogmele ortodoxiei, nu avem a ne preocupa.

Destul este să însemnăm câteva acte de ale domnilor fanarioți dela sfârșitul secolului XVIII, care arată până unde mergea atunci amestecul Statului în cele bisericești.

Să nu ne mirăm, spune d-l Teodorian, dacă uneori Vodă, ca un adevărat *Pontifex Maximus,* dă poruncă chiar circa sacra. Un exemplu tipic este decretul lui Mihai-Vodă Sutzu, relativ la riturile botezărei. In August 1785, el dă o poruncă protipopilor, prin care le poruncește „despre partea Părintelui Mitropolit" ca „taina botezului să o lucreze după bună cuviință, însă scăldătoarea întru care botează copii să fie un vas mare... în care să încapă apa cât să acopere copilul... iar să nu toarne apă din oală în cap după cum am auzit că fac în unele locuri... ci de nu va fi apă destulă... atunci să se ia din acel vas cu mâna și să i se pue în cap... urmând în acest chip de trei ori".

„Biserica Ortodoxă Română", a publicat, o poruncă circular al Mitropolitului Tudosie al Ungro-Vlahiei, care și el cerea preoților *să boteze numai prin afundare.* Aceste documente, dovedesc încă odată, că ritul completei afundări este o inovațiune a românilor din țară, și nimic mai mult.

Tot în calitate de oblăduitor al Bisericii, Alexandru Ipsilante dă un hrisov ce constitue un adevărat tipic monahal al monastirilor din Țara Românească. In el citim că „*Kinoviarhul* sau proestosul monastirei să poarte grijă cu dragoste părintească de ceilalți călugări" ; „fiecare monastire să aibă *skevofilax*... înțelept și cuminte... prin fapte cunoscut credincios... căruia să i se încredințeze prin catastih curat, iscălit, toate odoarele și vestmântele și cărți și hrisoave și seneturile și tot venitul monastirei". In art. 3, se spune de iconom, care va fi chivernisitor al lucrurilor monastirei, sub supravegherea *Schevofilaxului,* căruia în fiecare lună va da socoteala înscris de toate, regulat, așa ca la nevoe să poată fi controlat și de Arhiereul locului.

In acelaș chip lucrează și Nicolae Mavrogheni, care,

la 6 Iunie 1786, scrie Mitropolitului „ca fiecare biserică să stea toată ziua deschisă de dimineața până seara... Totdeauna să stea un preot la biserică pentru pază, de dimineața până seara...

Apoi tot Mavrogheni dă poruncă și *s'a făcut costumul preoțesc.* Până la el, căciula și pălăria erau întrebuințate de toți, dela Vlădica până la opincă. El introduse cu dela sine putere potcapiul pe care îl poartă preoții și azi.

Pitarul Hristache a descris în versuri activitatea quasi-episcopală a lui Mavrogheni. Acest boerănaș ajungând la introducerea potcapiului, spune :

„Apoi le mai porunci
„Și alta îi sfătui,
„Ca toți să pue în cap
„Câte'un grecesc potcap ;
„Ca nimeni să nu-l mai ia
Cum unii obicinuia,
„Ci ca un dar neclintit
„De tot să fie oprit....
„Gata la poruncă fuse
„Și toți potcapiu își puse.

Și dacă domnii Principatelor săvârșeau acte arhierești, mitropoliții în schimb exercitau o acțiune politică. Bogați, cu venituri mai mari decât domnii, având o stabilitate în scaun la care nu puteau nădăjdui principii fanarioți, mitropoliții se consultau de rolul redus în cele sufletești, prin aceea că rolul lor în cele lumești era hotărîtor.

Desigur *mitropoliți sărutau mâna Domnului* îi prezentau anaforale ca și cel din urmă dregător secundar și primiau pitace domnești în chestiuni pur eclesiastice. Dar tot ei judecau pricinele cele mai însemnate. Mitropolitul era *Nazirul* (Epitropul) școalelor. El conducea așezămintele de binefacere și în vremi turburi, când Domnul era mazilit, ori gonit de oști străine, împrejurul lui se aduna boerimea, el devenea capul națiunei.

Să ne îndreptăm privirea acum spre hirotoniile preoților.

Cu chirotoniile de preoți era ceva scandalos. Caragea ca să profite și de aici ceva, reînoește anterioare

nizamuri, ori dă alte noui porunci, cu fățărnicie de stârpire a abuzului acestuia; la 4 Februarie 1813 și apoi la 9 Iulie 1813.

Ingreuiarea formalităților de dobândire a voei de a se preoți se pare că era mai mult un mijloc de exploatare mai îndemănatecă.

Lucru bun în sine însuși, nu era și nici mai puțin instrument de jefuire în mâinile celor răi. Așa se întâmplă pretutindeni; legile cele mai bune devin o plagă și cele mai rele un isvor de fericire, după oamenii cari le aplică.

Abuzul chirotoniilor pentru Valachia-Mare, Caragea mai că isbutise, pentru Oltenia abuzul însă era în floare. Așa la 1815 este nevoit în două rânduri, spune V. A. Urechia să reînoiască pitacul său ad-hoc pentru Oltenia :

Io Ioan Gheorghe Caragea Voevod i Gospodar Zemle Vlachscoe.

Poruncă la Caimacam și la 5 județe ot preste Olt, pentru cei ce se chirotonisesc făr' de poruncile Măriei Mele.

„Cinstite și credincios boerule al Domniei mele, d-ta biv. Vel Postelnice Nicolae Scanavi Caimacanule al Craiovei și'ntr'acele cinci județe ot peste Olt se urmează mare catahrisis la rândul chirotoniilor, căci cei ce sânt a primi darul chirotoniei de preoți și diacomi nu se cercetează mai întâi de către d-ta, sau de către ispravnicii județelor după orânduiala nizamului ce am dat Domnia Mea prin ponturi cu publicații, atât acelea la Divanul Craiovei, cât și pe la toate ispravnicaturile județelor domnescii noastre țări, de sânt adecă fără nici o pricină de drojdie ? de este lipsă și trebuință de preot la acea biserică unde voesc a sluji ? de nu sânt preoți de prisos pe la alte biserici după împrejur ca să se poată lipsa, împlini ? de este cu voința satului și a stăpânului moșiei ? și să însciințați Domniei Mele ; ci fără a li se face cea mai puțină cercetare și fără scirea și porunca Domniei Mele ; se chirotonesc, și Ne-am mirat cum de suferi d-ta a se face acolea o urmare ca aceasta, cu totul împotriva voinței și poruncei Noastre, de care și strașnic poruncim Domnia mea, nici cum de suferi d-ta a se face acolea o urmare ca aceasta, cu totul împotriva voinței

Calea Brașovului, podul Mogoșoaia, iar dela 1878 Calea Victoriei: Locul cu țăruși era casa Otetelișeanu la stânga casei, str. Matei Millo în față și stânga sala Bosel.

Colecția Zweifel.

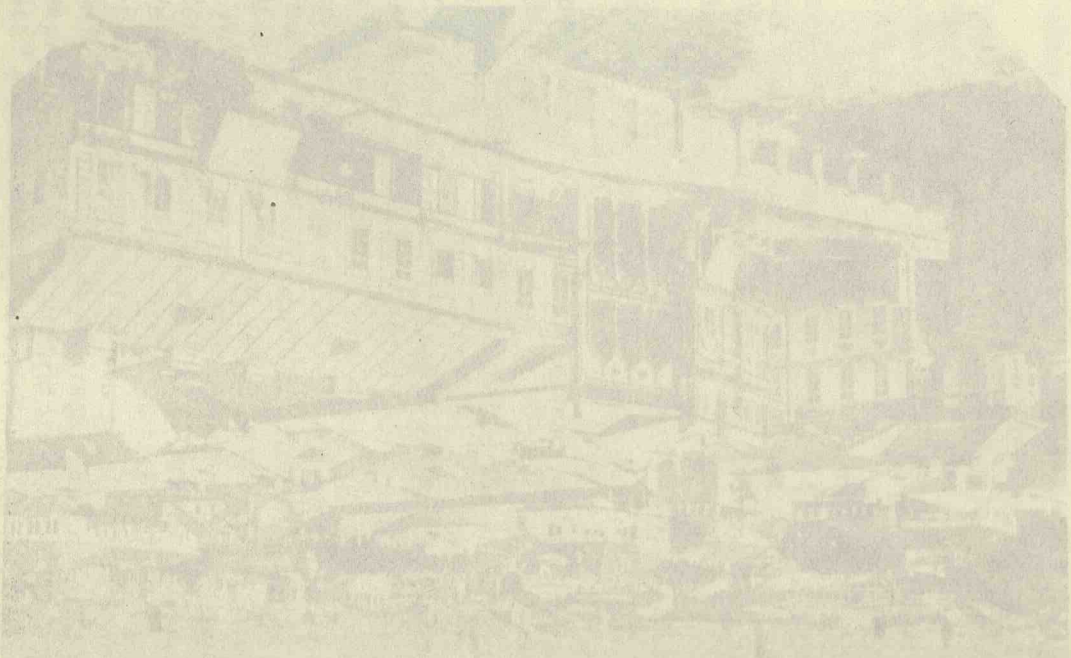

și poruncei Noastre, de care și strașnic poruncim Domnia Mea, nici cum să nu mai îngăduesci D-ta a se mai urma un fel de catahrisis la nizamul chirotoniilor, să se cerceteze după orânduiala uzamului și cu însciințare să se trimită la domnescul Nostru Divan, ca să li se dea porunca Domniei Mele spre a se chirotonisi, fiindu-ți sciut și aceasta cu hotărîre, că avem Domnia Mea să facem cercetare și veri-câți preoți și diaconi se vor găsi chirotonisiți fără de a avea porunca Domniei Mele la mâinile lor, se vor da în dajdie în rând ca cei ce poartă ludele domnescei Nôastre Visterii că d-ta ai să dai greu răspuns ca unul ce de grumazii d-tale este spânzurată îngrijirea la toate cele ce se urmează acolea și cu lesnire nu te vei putea îndrepta ; și că ai primit această poruncă a Domniei Mele, să avem răspuns, cu care împreună să ne trimiți și catastih de câți preoți s'au chirotonisit dela bună venirea Noastră și până acum ? câți dintr'aceia au poroncile Domniei Mele și câți s'au chirotonisit fără a avea domnescile Noastre porunci ?

1815, Ianuarie, 15.

„Document găsit în Analele Academiei Române, Tom. XIX pag. 52".

Iar la 5 Februarie vorbește documental că atât de numeroși erau preoții, că au fost rânduiți să ocupe în biserică funcțiunea de țârcovnici, și de paracliseri.

Noul Mitropolit Nectarie și Episcopul de Argeș și de Buzău supun lui Caragea o anaforă, cerând să fie scutiți de biruri câte 2 grămatici aflători pe la fiecare biserică, că și din aceștia se chirotonisesc preoți trebuincioși.

Ioan Caragea aprobă cu regret așezarea de *țârcovnici* deosebiți pe la biserici și spune :

Prea sfinția Ta Părinte Mitropolite și Sfinților Voastre iubitorilor de D-zeu Episcopi, au văzut Domnia Mea arătarea și cererea ce faceți printr-această anaforă, pentru întocmirea Țareovnicilor, pentru care făcând Domnia Mea cercetare de s'au obicinuit a Ne-am pliroforisit că mai înainte de trecuta resmerită această biserică slujbă a țârcovnicilor o împlinia la bi-

sericile de prin județuri și de prin domnescile orașe preoți și diaconi ce se află acolo de prisos și netrebuincioși, fiind înmulțiți din catahrisis ce urmă și nu avea vre-o altă slujbă următoare datoriei lor; iar acolo unde era numiți preoți cei trebuincioși, se orânduia din preoți ce prisosia la alte sate și nu avea slujbă bisericească, de împlinia lipsa celor-lalte case, sau când se întâmpla în adevăr la unele județe lipsă de prisoase de preoți i diaconi, slujba târcovnicilor se orânduia de o împlinia prefii preoților și diaconilor cei necăsătoriți și ne intrați în orânduiala birnicelor domnesci Noastre Visterii.

După aceasta dar dreaptă întocmire și orânduială hotărâm Domnia Mea de a se face și de acum înainte urmare întocmai și cu totul aneresim cele ce în diatima trecutei resmerițe, fiind straina Stăpânirei s'au urmat prin catahrisis și împotriva domnescilor chrisoave și porunci, după care atât Preasfinția Ta, cât și Sfințiile Voastre Episcopilor veți fi următori întocmai, ca să se păzească dreaptă și cuviincioasă orînduială și între cei bisericesci, pentru care vom da Domnia Mea și prin domneasca Noastră țară cuviincioasele porunci, de a se pune în lucrare această urmare de acum, înainte, fără catuși de puțină schimbare.

1815 Februarie 5.

Pecetea gpd. Vel Logofăt

CUM SE NUMEAU MINIȘTRII ȘI ALȚI DEMNITARI IN VECHIME

Căimican Domnesc, numit în bănia din 5 județe de peste Olt, trebuea să fie totdeauna unul din membri familiei domnești care adesea aveau și gradul de Mare Ban.

Vornic Mare „Ministru de Interne" — *Logofăt Mare* da țara de sus „Ministru de justiție" *Logofăt de țara de jos* „Ministru Cultelor și al Instrucției Publice".

Marele Spătar „Ministru Armatei" — *Postelnicul* „Ministru de Externe", *Ispravnic de județ* „Prefect de Ilfov" — *Aga* „Șeful Poliției".

Hatman „Ministru de comerț". *Polcovnic de târg* „Comisarul Capitalei". *Polcovnicul de poteră* „Gona-

ciul tâlharilor" *Armaș mare* (Șeful Arsenalului și directorul temniților.

Dorobânția și *Lefegia* erau autorități ce țineau loc de autoritate orășănești de poliție.

Tufegi-Basa „Șeful gărzilor Domnești" *Ispravnicul de Curte* „mareșal" *Maimorabașa* „Staroste" de dulgherii". *Basbuluc-Basa* (Șeful garnizoanei.

Tot aci trebue reamintit că era un Divan-Efendi cu 500 de turci încazarmați la cazarma dela Casele Beilicului din podul Beilicului pentru afaceri turcești, puse însă subt poruncile lui Vodă, căci Vodă avea rang turcesc de *Iuci-tuiul-pașa,* echivalent cu gradul ostășesc de mareșal, sau de *Musir* căci avea trei tuiuri de coadă de cal roșii.

Acest *Divan*-Efendi era ca un acreditat pe lângă domn având și un *beli-aga asupra a 1500* soldați.

FUNCȚIILE DATE DE FANARIOȚI

Fanarioții văzându-se încărcați cu atâtea onoruri și solemnități, de a doua zi, de cum se suia pe tron, începea cu reformele. Primul gând al lor era organizarea curței sale domnești spre a căpătui pe supușii și credincioșii lor străini, astfel ca el, Domnul, să fie mai bine păzit.

Funcțiunile militare și civile ale palatului Fanariotic. date de ei, erau :*Marele cămărș* sau prefectul palatului, *Marele gramatic* sau secretarul intim al Domnului, care întreținea corespondența cu *Kapu-Kehaea* la Constantinopole, având sub el alți mai mici gramatici care țineau corespondența cu boerii țărei *Marele Postelnic* al palatului, care introducea pe oamenii ce aveau audiențe la Vodă ;*Marele comis* care îngrijea de grajdurile lui Vodă (grand Ecuyer) de hrana cailor și la ceremonii el venea după cortej pe un cal dat de Sultan.

Acestea erau funcțiile palatului care interesa țara întreagă; să venim la oamenii de casă a lui Vodă sau la servitorii săi.

Vaillant despre aceasta în Vol. II, pag. 148 spune : *Portarul Bași* care introducea numai pe Turcii ce aveau afaceri cu Vodă la audiențe ; *Vătaful*

de copii care avea sub el 100 de copii de casă, *Devictarul* (sau inspectorul biroului lui Vodă) ; *Muhurdarul* (curățitorul armelor lui Vodă) ; *Mambendjiul* (inspectorul apartamentelor) ; *Caftandjiul* (inspectorul garderoabelor) ; *Sufradjiul-Bași* (cel ce punea masa) *Ciohodarul-Bași* cel ce da papuci lui Vodă ; *Rachtivarul-Bași* cel care da scaunul lui Vodă ; *Cafedjiul-Bași,* cel ce făcea cafeaua ; *Serbedji-Bași* cel care făcea dulceața și șerbetul ; *Ciubucci-Bași,* cel ce da ciubucele ; *Narghiledji-Bași* cel care da narghelele ; *Pescherdji-Bași,* cel ce da șervetul — prosopul — peschirul.

Tot fanarioții mai organizară și casa Prințesi ; așa găsim în *Memoires historiques et geografiques sur la Valachie, de Bauer, pag. 399 :* Casa Doamnei (Prințesei) era formată dintr'un *Vornic* sau mare guvernor care introducea boerii la audiențe ; și din o doamnă de onoare care introducea jupânesele boerilor ; dintr'un *Velpitar,* un inspector al echipagelor ; dintr'un grămatic sau secretar : dintr'un *Iusbaș* cu 12 ciauși și încă nenumărate persoane cu alte diferite funcțiuni.

După cum se vede fanarioții organizară foarte bine curtea domnească, dându-i ast-fel mai multă splendoare și o mai mare majestate, care era aproape pe același picior cu a Sultanului din Constantinopol, dacă toți acești funcționari și înalți demnitari ar fi fost dintre români, negreșit că ar fi fost o fericire pentru țara Românească, însă răul cel mare a fost că, toate aceste lucruri erau ocupate de venetici, indivizi suspecți, culeși de pe ulițele Țarigradului numai și numai ca ei să servească aci de scut al nelegiuirilor stăpânului lor.

Când intrai în palatul domnesc auzeai fel de fel de limbi, căci toți aceia ce înconjurau palatul nu erau numai greci ; ci și din alte naționalități ; tagma fanariotică recruta și indivizi de națiuni diferite ; la această stare de lucruri atitudinea boerilor începuse a deveni agresivă față de noul domn ; căci ei vedeau că încetul cu încetul vor năpădi în rândurile lor, oameni noi și streini limbei, legei și obiceiurilor țărei.

REFORMA CLASEI BOEREȘTI IN TIMPUL FANARIOȚILOR

După ce fanarioții terminară cu organizarea interioară a casei lor se apucară și de reformarea claselor boerești, ceeace dete naștere la o mare ură a boerilor împotriva fanarioților.

Ei împărțiră clasele boerești în trei : prima clasă de boeri care proveneau din vechile familii boerești o numi, a boerilor *arhonți protipenzi* sau clasa nobililor ; a doua clasă a boerlor, o numai *arhonți ;* și a treia numită a simplilor boeri.

Amploiații lor din palat, asemenea îi împărți în trei clase de boenărași; toți numindu-se *Kir (Kirios)* cari peste puțin timp deveniră boeri de clasa a treia, în rândurile celor pământeni, de oare-ce erau venetici și în curând ajunse și de clasa I-a.

Pe lângă aceasta mai formară încă două clase, una a boerilor *mazili,* adică eșiți din funcțiuni ; *bir* (fost) de rangul al 3-lea, și a 2-a a *neamurilor,* adică descendenți din vechii nobili cari avuseseră funcțiuni de rangul I-iu și al 2-lea.

Așa împrățiră în total boerimea Română în 8 clase.

Aceasta a fost cel dintâi fapt arbitrar pe care îl săvârșiră dânșii, prin crearea a unei noi clase boerești din *Kir* (funcționarii lor din Palat) și care erau străini, înjosind boerismul român, întesându-l de indivizi necunoscuți, nici ca oameni, nici ca nume. Dar acest sistem le era necesar lor, de oarece altfel nu ar fi putut împlini articolul din hatișeriful Sultanului : *„Să strivești sub picioarele tale pe inamici“*. Se știe, că spionii cei mai meșteri au fost și sunt servitorii, și de aceea fanarioții făcuse din aceștia depozitarii secretelor lor, recompensându-i pentru serviciile ce-i aducea, dându-le boerii și astfel inevitabil aducând rău boerimei române. Peste puțin timp pe toți sofradjii, pescherdjii, narghiledjii etc... îi făcu boeri de a treia clasă, de a 2-a și de a întâia, după cum ne spune *Vaillant. „Toți limonagii și rahagii Țarigradului au invadat în Valahia în clasa boerească“*, aceasta a avut efect ca să vedem pe boerii țărei coborâtori

din familii seculare române, încetul cu încetul ajungând victimele acestei noi clase de străini boeriți de venetici, sau mai bine zis de *ciocoi,* nume atât de mult în usul vorbirei de azi, căci cuvântul *„ciocoi"* însemnează câine care linge pe stăpânul său de teamă, iar nu de iubire, câine culcat în patru labe.

Ciocoi este derivatul cuvântului Scindrom (Cokei) și nu se poate expresiune mai fericită, căci acei indivizi toată ziua lingeau mâinele lui Vodă și sărutau pulpanele caftanului și tălpile pantofilor pentru a putea ajunge, a parveni la boerie, de unde și numele „de *parveniți*".

DESPRE UNIFORMELE AUTORITĂȚILOR CIVILE ȘI PURTAREA LOR

Inainte vreme, nu numai militarii purtau uniforme, ci chiar și autoritățile civile, căci iată ce găsim în documentele „Legii și Dispozițiuni" la pag. 571 :

CAPUL XII

SECȚIA I, No. 439

Ofis Domnesc din 1834 Iulie 17 subt To. 4 prin care se însărcinează și Sfatul Ocârmuitor de a alcătui un așezământ pentru Uniformele de paradă și vițe uniforme a ramului administrativ și judecătoresc.

Indatoririle și regula slujbei cerând a se statornici uniforma pentru toți amploiații, punem înaintea Sfatului să facă o generalnică închipuire întru aceasta, atât pentru partea Administrativă, cât și judecătorească cu amănuntul arătare a felului deosebirei uniformelor după postul și gradul amploiatului pe care închipuire Sfatul supuind Nouă cu Anafora din partea Sa, se va întări spre a sluji de reglement în viitorime.

Și potrivit cu rezoluția Inălțimei Voastre însemnată pe Anaforauă Sfatului cu No. 473 Insărcinându-se pe Dumnealui căpitanul Singurov *ca să alcătuească proect pentru chipul purtărei uniformei amploiaților, atât acei de paradă cât și acei de toate zilele, și după primirea acelui proect alcătuind o obștească re-*

gulă cuprinzătoare de toate adaogirile făcute după aceasta, și întărită de Înălțimea Voastră, Sfatul cu toată supunerea înfățoșează pe lângă aceasta, acel obștesc proect să binevoiți a-l întări dacă îl veți încuviința.

INALTA REZOLUȚIE

Cercetând acest așezământ pentru purtarea uniformele și încuviințându-l spre a se publicarisi, și a se urma întocmai pentru toți funcționarii și amploiații Statului. Noi l-am întărit cu a noastră iscălitură si pecete.

Iar sub No. 441 din pag. 572 găsim : *Uniforma îndeobște este o îmbrăcăminte deosebitoare a feților care sau sânt întrebuințate pentru obștesc folos, sau că pentru nescaiva slujbe, ori în vrednicire dela Domnul Stăpânitoriu și dela Patrie au drit de a purta acest semn de merit.*

1) *Ea se împarte în uniforma posturilor de slujba statului, precum partea Administrativă, judecătorească va fi de fir alb, și pentru toate celelalte de fir galbăn.*

A. *Departamentul din lăuntru cu atârnatele de dânsul posturi, adică Isprăvniciile, Eforiile și Poliția Indreptătoare vor avea la guler și mânici postav ros ; acest color va fi și a Statul, Komitetului sănătății și a Direcției carantinei de Galați, cu aceasta ca la cusutura gulerilor deosebitoriul semn să fie în loc de rozetă, angiră și caduceu.*

B. *Departamentul Visteriei, Kontrolul Statului și samișii ținuturilor, catifea verde.*

C. — *Postelniciea cu atârnații de dânsa amploiați postav albastru.*

D. — *Partea judecătorească adecă Logofeția, Divanul Domnesc, Divanurile de Apelație, Departamentul criminalicesc, Tribunalul de Negoț și Tribunalurile de pe la ținuturi, catifea neagră; în aceasta categorie intră și Vornicia de aprozi și Armășiea care fiind partea executivă (împlinitoare) deosebirea se însemnează prin o vipușcă roșie la guler și mâneci.*

2). *Cusuturile cu fir fac asemenea deosebire între gradurile de slujbă, care se împarte pentru partea ad-*

ministrativă și judecătorească în opt blaeuri însemnate pe desenuri cu literile A. B. C. D. E. F. G. H. precum aici în jos se arată.

PARTEA ADMINISTRATIVĂ

Logofătul din lăuntru ca un mădulariu al sfatului va avea cusătura la guler, la mâneci, la buzunare precum și la piept după modelul cu litera A. Aga orașului va avea toate celelalte cusături ca și Logofătul din lăuntru, afară de cusătura dela piept, modelul litera B.

Directorul Departamentului și Prezidentul Eforiei — modelul litera C.

Isprăvnicia ținuturilor și Prezidentul Adgiei Indreptătoare litera D.

Mădulariile Eforiei și prezidenții Eforiilor de afară, mădulariile poliției îndreptătoare și șefii secțiilor Departamentului din lăuntru.

Stolnacalnicii Secțiilor, revizorii și comisarii evartalurilor; comisari de prin târgurile de afară unde sânt Eforii, litera F.

Registratorul Departamentului Secretariul poliției îndreptătoare, privighetorii școalelor, vătaful Adgiei, epistați cartalurilor și stolnacealnicii Adgiei, litera G.

COMITETUL SANATAȚII

Directorul carantinei litera D.

Secretariul Comitetului Sănătății și Vițe Directorul Carantinei litera E.

Comisarii carantinei, litera G.

PARTEA FINANSULUI

Dum. Vel Vistier va avea cusătura cu fir ca și aceea a Logofătului din lăuntru, Kontrolul Statului va avea asemenea uniforma afară de cusătura de pe la piept.

Directorul Departamentului finansului și samișul Visteriei ca și directorul. Departamentului din lăuntru.

Șefii Secțiilor Visteriei și Buhalterul Kontrolului, ca și șefii de secții ai Departamentului din lăuntru.

Stolnacalnicii, revizorii și arhivariul Visteriei. Samișci ținuturilor precum și stolpagalnicul dela Control ca și stolnacalnicii dela Departamentul din lăuntru.

Registratorul și vătaful Visteriei, ca și registratorul Dep. din lăuntru.

DEPARTAMENTUL POSTELNICIEI

Dum-lui Vel. Post va avea uniformă ca și celelalte mădulari a Sfatului Administrativ.

Directorul pentru limbi străine, ca și directorii Departamentelor sus arătate, Secretariul Sfatului administrativ. Mahurdariul și șeful de secție, pentru jalbele pe numele Domnului după modelul cu litera D.

Șefii secțiilor, stolnangalnicii, și ceilalți amploiați ai Postelniciei, așa precum și acei ce ocupaseră asemenea posturi la Departamentul administrativ.

PARTEA JUDECATOREASCA

Departamentul Justiției Logofătul Dreptății, după modelul la litera A.

Directorul Departamentului Dreptății cu litera C.
Jurisconsulții litera D.
Șefii secțiilor și geometrii, litera E.
Stolnagalnicii, revizorii si arhivariul litera F.
Registratorul litera G.

DIVANUL DOMNESC

Prezidentul ca și Logofătul Dreptății.
Mădularile Divanului Domnesc litera B.
Directorul cancilariei litera D.
Secretarii secțiilor și protocolistului litera F.
Pomoșnicii Arhivariul și registratorul litera G.

DIVANURILE APELATIVE

Prezidenții, litera B.
Mădulariile litera C.
Directorii cancilariilor litera E.
Secretarii Secțiilor și protocolitii litera F.
Pomosnicii, arhivarii și registratorii litera G.

DEPARTAMENTUL CRIMINALICESC

Prezidentul litera B.
Mădulariile litera D.
Advocatul Temniții litera C.
Directorul litera E.
Arhivariul, registratorul stolpacalnicii litera G.

TRIBUNALUL DE COMERȚ

Prezidentul litera C.
Mădularele litera E.
Directorul, litera F.
Arhivariul Etolnacolnicii și registratorul litera G.

TRIBUNALURILE TINUTALE

Prezidenții litera D.
Mădulariile litera E.
Directorii litera F

PARTEA JUDECATOREASCA IMPLINITOARE

Vornicul de Aprozi litera C.
Directorul Cancelariei litera F
Vel Armas litera D.
Vitorii armași, litera G.

ARHIVA STATULUI

Arhivistul Statului, litera C.
Secretariul, litera F.

3) Amploiații acei mai de jos precum scriitorii Departamenturilor, pomosnicii, arhivarii și registratorii cancelariei Ispravnicești, și-a tribunalelor ținutale precum și scriitorii osebitelor cancelarii atît din Capitalie, cât și de afară, se aibă uniforma fără vre-o cusătură cu fir după colorul postului la care se află îndeletnicindu-se.

4) Directorul și doi șefi de secție la Mitropolie, vor avea la guler și mâneci, postav negru cusătură cu fir galben ca și la Departamenturile administrative, cu deosebire numai, că în loc de o rozetă este o cruce de Malta.

5) Corposul doftorilor statului, catife violetă, după osebit desen, litera C.

Această uniformă va fi cu șerpe între ramuri de finic ; drept aceea protomedicul va avea cusătura la guler, mâneci și buzunari, doctorii poliției și ai Departamenturilor întăriți de ocârmuire aceeași cusătură numai la guler și mânici, hirurgii, hultuitorii, veterinaru, doctorul pentru leșuri, numai la guler.

6) Corposul *academic* asemene catife havaie după osebit desen, lit. J.

Această uniformă nu va fi cu ramuri de finic ; drept aceea referendariul va avea cusutura la guler, mâneci și buzunariu, profesorii de filosofii și provizorul institutului aceeași cusătură la guler și la mâneci, numai profesorii de gimnazie, revizorul și casieriul pe jumătate din aceeași cusătură la guler și la mânici, profesorii Normei și secretariul la guler numai pe jumătate acea cusutură, iar profesorii de Lancaster și pedagogii, vor avea cusutura cu litera K.

7) *Boerii prințipatului* și fii de boerii, catife roșie după desenul cu litera L.

Această uniformă, este una singură pentru toată nobilitatea, adică trei frunze de vie cu patru spice de grâu purcegătoare din ele, cusute cu fir galben.

8) *Amploiații clasului N.* însemnate la punctul al treilea, nu vor purta nici pălării cu trei colțuri, nici spăgi, ce în loc de pălărie vor purta șapcă cu dungă din însuși postavul ce este deosebitoriu posturilor, afară numai dacă din numărul acestui din urmă clas se vor afla unii cu ranguri, care la aseminea întâmplare, vor ave drit a purta palărie N. 5. 6 și șapsă, însă fără templeac.

9) Uniforma se încheie în surtuc după tăetura însemnată în tabla aice alăturată N. 1. care pentru toți amploiații aflători în slujba statului va ave 21 bumbi, adecă 7 pe piept, câte trei pe fieștecare mânică, câte trei sub colțul buzunarului și doi la mijlocul trupului dinapoi, bumbii vor ave marca țării, și frunză de măslin, și pentru partea judecătorească vor fi albi, iar pentru cea administrativă galbini.

10) *Pălăriea* are aseminea a ei atribuție, la toate pălăriile fără osebire, cocarda va fi deopotrivă, adecă de fir galbăn în două dungi una de mătasă, floare vânătă închisă, alta de fir galben pin mijloc cu vipișcă

roșie încrețită pe margine, acea vânătă și strânsă la mijloc.

1) Pentru clasurile A. B. pălăriea este căptușită cu plumaș alb pe dinăuntru, petlița cea dela cocardă în jos va fi de fir gros împletit întocmai precum este la pălăria generalilor ostinești ; pentru clasurile C. D. pălăria va fi fără căptușală de plumaș și petlița de fir mai subțire fără împletitură, așezate în șese rânduri, unul pe lângă altul, și pentru clasurile E. F. și G. petlița va fi de șiret de fir cu dunguliță vânătă prin mijloc, petlițele potrivite cu clasurile sus arătate, vor fi de fir galben, dacă cusătura va fi de fir galben și de firul dacă cusătura va fi de argint, însă toate pălăriile vor avea canafurile pe la colțuri de fir galben așa precum și cocarda fără osebire.

12) Uniforma tuturor cinurilor se poartă închisă cel puțin cu doi bumbi cu pantaloni de acelaș color a postului sau cu pantaloni albi, iar jaletul și legătura la gât, trebue a fi numai decât albe, precum și mănușele, aseminea și aceea a nobilității, cu deosebire că numai boerii cu ranguri să poarte pălării în trei colțuri, după gradația rangurilor, însă fără plumaș, iar ceilalți șapcă cu dungă de catife roșie ; Bumbii acestii uniforme în deobște vor fi fără marca țării, adică 7 la piept, 3 la mânici și 2 la mijloc dinapoi, și șapca fără templeac, fiind că aceste sânt semnele deosebitoare a acelor ce se află în lucrare de slujbă.

13) Fieștecare amploiat în slujba statului se va înfățișa la țerimonie, la audienție și serbări, obștește îmbrăcat în uniforma de paradă a postului în care se află.

14) Fieștecare amploiat va purta uniforma încât se va afla în slujba lucrătoare, iar după eșirea din slujbă o va purta atuncea numai, când el meritând dela patrie, Domnul ar judeca de cuviință a-i hărăzi o asemenea dreptate, ca un semn de mulțumire pentru râvna și credința și la asemenea întâmplare pentru deosebire de acei ce se află în slujba lucrătoare, vor avea șapcă fără temleac și vor purta uniforma fără marcă pe bumbi.

15) Fiindcă uniforma cea mare este pentru zilele de paradă, apoi pentru înlesnirea amploiaților aflători

în slujba statului se statorniceşte ca să aibă dreptate a purta şi osebita uniformă de toate zilele, numită Viţe Uniformă. Această uniformă va fi în două chipuri adică sau întocmai ca şi uniforma cea mare fără cusătură, sau frac de floare vânătă cu deosebitor culer la guler după posturi şi se va purta cu crevată albă sau neagră.

TELALII

Telali sunt negustorii ambulanţi cari cutreeră uliţile Capitalei strigând : Haine vechi cumpărăm...

Acest comerţ este înfiinţat încă din timpurile mai îndepărtate şi se făcea numai de evrei, azi — îl practică şi ţiganii cum şi de femeile lor :

Vezi alături de câte un bărbat o femee ducând la spinare câte un coş încărcat cu felurite vase de tablă smălţuite, farfurii sau sticle pe care le dă în schimbul hainelor vechi, după învoială.

Deşi edilii municipiului s'au căsnit şi se căsnesc a desfiinţa comerţul de haine şi ghete vechi, totuş credem că acesta fiind o ramură de negoţ care nu poate fi desfiinţată, ar fi bine să-i dea pace.

El, poate cel mult a fi regulamentat.

Negoţul acesta se practică pe o scară întinsă atât la Bucureşti cât şi în alte ţări — chiar în cele mai civilizate. Ba se pare că, cu cât un oraş sau o ţară este mai bogată şi mai civilizată, cu atât şi comerţul de îmbrăcăminte uzată este mai în floare.

La sate şi în oraşele mici nu se face comerţ de haine vechi. Dar în oraşele mari vinde şi cucoana capricioasă şi sgârcită vre-o rochie luxoasă de care s'a plictisit ; vinde şi studentul, paltonul ce l'a purtat iarna ; vinde şi funcţionarul vre-un costum vechi, vinde chiar ofiţerul hainele care cu noua schimbare de uniformă, nu poate a mai uza de ele.

La mijloc între cumpărător şi vânzător — stau în Bucureşti cum am arătat mai sus, ţigăncile pline cu coşuri de sticlării şi negustorii cosmopoliţi din strada Patria şi Taica Lazăr.

Această branşă de comerţ a exstat încă de multă

vreme, căci din răscolirea şi citirea documentelor, am putut dovedi în Legi şi Dispoziţii, Tomul I-iul, pagina 228, următoarele :

SECŢIA X.

DESPRE TELALI

No. 149

Ţirculara Departamentului din launtru din 29 Iunie 1841 către isprăvnicii pentru telali :

Intre celelalte regule statornicite de Cărmuire pentru stavilarea abuzivelor urmări, ea a socotit a face punere la cale şi pentru mărginirea rălei întrebuinţări din partea telalior de deosebite naţii, care sânt nume de precupie a lucrurilor vechi, de care unia voesc a se desface iară alţi întâmpină trebuinţă de a le cumpăra, să le vândă, şi apoi se fac nevăzuţi, pe alţii cumpărători a lucrurilor îi amăgesc, şi prin urmare fac feliuri de gâlceviri prin înselături şi pagube, curse dela neîngrădirea unor asemene.

Deci spre curmarea acestora s'au hotărât ca de acum înainte nimeni să nu poată unelti meseria de telal. decât după învoirea ocârmuirei cu această că după cerirea ce ar urma din partea acelor doritori de a se folosi cu asemenea spiculaţii, să se cerceteză însuşirea unora ca aceştia, şi întemeindu-se pe o sigură închizăsluire, să li se deie un bilet din partea Ispravniciei cu anume descriere a numele, a naţiei, a religiei şi a incizensluitorului, i vremea pe cât are tărie acel bilet, şi numai unii ca acestia să poată întrebuinţa slobozi telalâcul, iar alţii să fie cu totul opriţi şi ne îngăduiţi de acea Isprăvnicie supt a ei pururea privighere şi respundere pentru toate la din potrivă urmaşi, cu adaogire că ori când ar descoperi pe ulitele târgului din cuprinsul acelui ţinut asemene telali, care nu vor ave bileturi Isprăvnicia pe unii ca aceştia de îndată să'i ridice la arest, şi lucrurile ce s'ar găsi la ei cu anume izvod, să se eie, şi tot odată să se publice abstește că or cine va încredinţa pe viitor lucruri spre vânzare în mâna unuia ce n'ar avea asemenea bilet, la toată în-

tâmplarea nu va ave drit a se jălui și a face vre-o pretenție.

Deci facându-se cunoscut o așa punere la cale și acei Isprăvnicii, i se scrie ca să păzască întocmai urmare, fără cât de puțină abatere întru aceia ce se atinge de a ei datorie, iar de punerea în lucrare a acestii măsuri, să asteaptă grabnic respuns.

„Acest dispoziție sau împartăsit Isprăvnicilor și sau și poblicat prin foaea Suteascu tot din 21 August 1841".

ZARAFII

Prin zarafi se înțelegea, negustorii cari schimbau banii românești în alți streini — sau streini, în românești.

Tot acești negusotiri vindeau felurite monede de aur, iar ceva mai târziu începuse a'și complecta prăvălioara, cu cercei de aur sau argint, salbe pentru gâteală, lanțuri de ceas și alte scumpetenii a timpului, până și cu țigarete de chilimbar.

Ceva mai târziu zarafii s'au strâns în Hanul lui Vodă Șerban (Banca Națională).

Azi zarafii au luat numele de bancherii (casă de schimb). Cu toate astea și azi încă mai există zarafi cum erau odinioară, la câte un colț de uliță : cum este zaraful din calea Moșilor colț cu str. Patriei, altul din fața fostului Han Roșu ș. a.

In timpurile mai vechi, autoritarii țărei, văzând jecmănelile la care erau expuși oamenii din partea zarafilor, ca să pue stavilă lăcomiei acestor negustori, dă următoarea poruncă :

No. 147.

Punctul al 7-le, al 8 le și al 9-le din jurnalul Sfatului din 22 Decembrie 1834 pentru Zarafi.

Mulțimea zarafilor schimbători de monedă să se mărginească pentru orașul București până la N-rul de zece, numai dintre oamenii cu averi și cu îndestulă încredere, care să deie înscris că vor urma întocmai regulelor statornicite, cu aceasta că dacă se va ivi asupra

lor cel mai mic abuz să nu aibă în cât privește unelti-rea zarafului, a se ajuta de vre-o streină protecție, ci se fiă supuși dispozițiilor și legiuirilor ce sânt și se vor statornici întru aceasta ; ci să fiă îndatorați a schimba ori și cui se va înfățoșa cu orice sumă de bani.

Pentru schimbarea cu monezi mai mici o galbini-lor drepți la cumpănă, zarafii sânt opriți de a lua mai mult de cinci parale de un galben, asemene ei nu vor primi de cât — câte doue parale pentru schimbarea unui irmilic, doue parale de o carboavă, și o para de un sorcovăț; *iar pentru celelalte după analogiă aceste-ra, așa precum s'au chibzuit de negutitori în Cămara Eforiei.*

Zaraful ce s'ar găsi, a) *că în schimbare dă monedă tăetă și desprețuită,* — b) *că cumpănește cu cumpene mincinoase.* — c) *că nu voește a schimba acelui ce se va înfățoșa,* — d) *cere mai mult de cât este hotărât pentru schimbare; la cele dintâi doue cazuri să piardă dreptul de a mai fi zaraf, și să fie supus giudecației criminali-cești spre a se pedepsi după legiuirea pentru calpu-zani (înselători); iar pentru cele doue din urmă să fie depărtat de uneltirea zaraflăcului și bătut la partea moale a trupului în fața oamenilor veniți în târg.*

Măsurile privitoare către zarafi se vor aplica în toate târgurile unde se află rezidenții ispravnicești, în care urmează a se statornici câte unul sau doi zarafi cu atributurile cerute, care să fie supuși la toate dispo-sițiile sus arătate; iar Isprăvnicul precum și Eforiile de pe la ținuturi, vor avea îngrijire supt a lor răspun-dere a se urma întocmai. Privigherea spre a se păzi aceste măsuri și a avea lucrarea lor în poblic, se cuvine părții politienesti.

„S'au scris redacției la 1 Feb. 1834 supt N. 116 ca să se tipărească în mai multe foii — s'au împărtușit la 2 Fev. 1834 supt No. 125 Depart. din lăuntru și supt N. 126 Visteriei.

„Manualul Administrativ" Tomul I pag. 567...!!

Vederea Bucureștului din Dealul Spirei, dela Curtea Arsă; azi Arsenalul Armatei din Strada Uranus.

Colecția Zweifel.

Adresse anonymisiert nur lesbar ohne Grüße und Unterschrift

Cesare Zavattini

MONEDE VECHI

Ung	era	= galben unguresc		
Un galben	„	= 130 aspri în anul	7100	(1001)
„ „	„	= 200 „ „ „	7149	(1640)
„ „	„	= 200 bani „ „	7191	(1683)
„ taler	„	= 132 „ „ „	7223	(1715)
„ „	„	= 120 „ „ „	7167	(1650)
„ „	„	= 13 costande „	7113	(1605)
O castandă	„	= 10 bani în „	7202	(1693)
Un leu	„	= 132 „ „ „	7239	(1731)
Un ban	„	= aspru		
„ piastru	„	= 60 parale vechi românești ori 37 bani de azi în 1842.		
„ galben	„	= un taler și bani 60½, varia însă după cum galbenii erau venețieni ori unguresti.		
Un zlot	„	= 30 parale = 90 bani		
„ groș ori groșiță	„	= 10 bani.		

MĂSURI DE LUNGIME

O funie = 100 stânjeni în anul 7217 (1709).

Stânjenul este cel al lui Șerban-Vodă Cantacuzino care a servit ca unitate de măsură în Muntenia până la introducerea măsurilor bazate pe sistemele metrice.

DESPRE AUDIENȚE ȘI DAREA JALBELOR LA DOMN

Capitolul de față este de o mare importanță pentru faptul de a se face comparație timpului trecut și cum se primesc și se dau jalbele azi.

Titlul V-le din Manualul Legilor și dispozițiunilor introduse în țară dela anul 1832 până la 1855 la pag. 52 spune :

DESPRE AUDIENȚE ȘI DAREA JALOBILOR PE INALTUL NUME

No. 32.

Ofis domnesc din 1847 August în 10 supt No. 24, către Sfatul Administrativ, pentru audiență și darea jalobilor.

Poblicația prin Boletinu cu No. 32 făcută de către Stabul general prin înpărtășirea zilelor îndeletnicirei Domnului și regula ce are a se păzi întru aceasta. Luni va fi îngăduită audiență la Palat pentru primirea jalobilor până la doă ceasuri după amează-zi numai asupra Departamentelor respective ; Marțea vor avea audiența Dregătorului din Lăuntru și a Departamentului Vistieriei, și în urmă Înălțimea Sa are a prezida Sfatul Administrativ Extraordinar earași până la două ceasuri după amiază-zi. Mercuri se vor primi DD. Dregători a Departamentului Dreptății și General Inspectorul Meliției—earăși până la două ceasuri după amează-zi, Joi se va înfățoșa D. Secretariul Statului și tot odată se va face și ecspediția corespondenței Înălțimei Sale ; Vineri vor avea audiență DD. Dregători a Lucrărilor Poblice earăși până la două ceasuri; Sembăta DD. Consulii a Puterilor și Dregătorul cultului earași până la două ceasuri amează-zi ; Duminică Înălțimea Sa va da audiență tuturor acelor ce vor avea a sa înfățoși earăși până la două ceasuri după amează-zi.

Afară de primirea de toate Duminicile Înălțimea Sa va primi fețele private și în alte zile, când nu va fi ocupat cu vreunul din Dregători, însă numai până la două ceasuri după amiază-zi.

Oricine vroește a se înfățoșa înaintea Înălțimei Sale trebue să fie îmbrăcat în haine curate, sau cel puțin cârpite ; la ananghie va fi primit cu ce are.

Tot la aceeași pagină mai jos, cu data dela 23 Avril 1853, mai găsim :

Hotărând căutarea trebilor poblice prin îndeletnicirile Noastre pe fiește care zi, după cum mai jos se arată, facem cunoscut Sfatului spre a lui regulă și publicare :

a) Lunea vom primi jalbe, și vom asculta și particularile tânguiri.

b) Marța se vor căuta trebile Departamentului din launtru și a Visteriei.

c) Mercurea și Vinerea îndeltnicirea cu trebuile judecătorești.

d) Joia va fi lucrarea Postelnicului și primirea D-sale Consulilor.

e) Sâmbăta Ni vom îndeltnici cu trebile Departamentului Bisericesc și a Hatmăniei înțelegându-să și Inaltul Stab—Dumnealor Șefii Departamenturilor vor pute, pentru grabnicile trebuinți să se înfățoșeze în fiecare zi a septămânei înștiințându-ne de aceasta, spre a le însemna ceasul primirei în cât să nu pearză vremea lor în zadar.

Căutarea trebilor de către Noi se va începe în toate zilele la 10 ceasuri evropienești dimineața.

Persoanele ce ar trebui să se înfățoșeze fără treabă, vor fi primite Marța și Sâmbăta dela 8, până la 10 ceasuri.

Acest ofis s'au împărătășit la 13 August supt N. 1998 Departamentului din lăuntru, al Visteriei, Logofeției Dreptății, acelor Bisericești și s'au poblicat prin foaia Ofițială din 18 Avgust 1853 supt No. 65.

Petițiile se înaintau Domnului după următoarele norme date de Înălțimea Sa:

No. 33.

Ofiis Domnesc din 1849 Avgust 10 Sept. No. 25 către Sfatul Cârmuitoriu pentru darea petițiilor pe Inaltul nume :

După regularea îndeletnicirilor Noastre în trebile Ocârmuirei precum se cuprinde în Ofisul Nostru către Sfat din 10 Avgust 1849 cu No. 24 fiind de trebuință a se da în cunoștință Obștei și pentru chipul dărei de jalbe pe numele Nostru, Noi punem înaintea Sfatului ca să puie la cale a se poblica următoarele :

a) Fiecare jăluitor, de ori care treaptă sau rang ar fi, este dator la pornirea vre unei cereri sau jeluiri a se adresa la degătoriul competent dela care provilicește atârnă lucrarea ei, adică în pricinile judecătorești la judecătoriile ținutale și în cele administrative la Isprăvnicii.

b) De vor ave asemene jăluitorii cuvinte de tânguire asupra vre unei abateri sau asupriri din partea Dregătoriilor arătate, vor adresa a lor jalobe în acele judecătorești la Divanuri, și la Logofeția Dreptății, iar în acele administrative la Departamenturile cuvenite, fiind

îndatorite aceste locuri mai înalte a face grabnică îndreptare necuviinței ce ar descoperi.

c) Jalobile pe numele Nostru se vor primi numai acele cu tânguire asupra lucrăreii lor, sau a închierilor acelor mai înalte istanți, precum Divanul Domnesc, Logofeția Dreptății și Departamenturile administrative.

d) De asemene se vor primi și acele ce Ni se vor adresa în pricini ecstraordinare ce nu atârnă dela lucrarea vre unei instanți precum și acele care atârnă dela prerogativa Domnească.

Acest ofis s'au împărtășit la 13 Avgust 1849 supt No. 1998 Departamentului din Lăuntru, al Visteriei, Logofeției, Dreptății Departamentului Averilor Bisericești, și s'au poblicat prin Foaie Ofițială din 18 Avgust 1849 supt No. 65.

Iar în Tonul III din Acte și Documente ale anului 1848 la pag. 540 găsim:

Decretul No. 451 din *19 Avgust 1848 al Locotenenței Domnești a Țării Românesci.*

DREPTATE FRĂȚIE

In numele Poporului Român

Locotenența Domnească

Fiindcă dreptatea este a lui Dumnezeu ;

Fiindcă în țara Românilor dreptatea purcede dela alesii poporului a căruia este suveranitatea ;

Văzând învățăturile de mai înainte ale scriitorilor de jalbe și însuși jeluitorii

Locotenența Domnească decretă :

1) Fiecare cetățean e în drept a-și cere dreptate cu bună cuviință, iar nu a o solicita ca un act de misericordie dela guvern.

2) Fiecare petiție să coprinză numai exposiția sau arătarea causei și cererea petitorului.

3) Nici o petiție nu va mai putea coprinde expresii de : jeluesc de lacrămi ferbinți, de genuchi plecate ș. c. l.

4) Nu este ertat în petiție a se face laude și adulații nefolositoare dregătorilor nici membrilor Locotenenței, cu masemenea nici injurii.

5) Nu este ertat nici unui cetățean a-și degrada demnitatea, dându-și petiția în curte, sau la scară, sau la ușă și căzând în genunche.

6) Să fie în orice zi de serviciu câte un cantelorist din dregătorii spre a aduna jalbele și ale da la masa competentă.

7) Nu este ertat dregătorilor a primi audiență pe acasă; cetățenii se vor duce la ministerele și dregătoriile respective, iar dregătorii se cer la orele determinate la posturile dumnea-lor și cetățeni să-i afle acolo unde patria își are santuarele de respect și așteptare, iar nu la caselor d-lor.

Acest decret se va face cunoscut prin toate foile poblice. Membrii Locotenenței : Chr. Tell I. Eliade.

CE MĂSURI SE LUA IN BUCUREȘTI LA VENIREA UNEI MĂRIMI TURCEȘTI ȘI CUM SE PRIMEA

Mare grije avea căpeteniile Bucureștene când se înștiința venirea unei mărimi Turcești.

Cu multe zile înainte de sosire se lua cele mai strașnice măsuri și se da poruncile cele mai severe de modul cum să fie primit.

Cu privire la acestea, găsim următoarea poruncă:

Porunca No. 2263 a *Departamentului trebilor din Lăuntru al Țării Românesci către cârmuirea de Brăila.*

Intr'aceste zile cu cel dintâi vapor, adăstându-se sosirea dela Constantinopol în curățenia cantinei Brăilei a Excelenței Sale Talaat Suliman Efendi, Comisarul Inaltei Porți, spre a veni aici în Capitală, Departamentul grăbesce a pune înaintea acelui cinstite Cârmuiri, orânduelile ce au a se păzi la primirea acestui înalt foncsionar ca, pre cât se vor tainge de dânsa, să îngrijească din vreme pentru a lor întocmai îndeplinire.

1) *Pentru primirea Excelenței Sale acolo și însoțirea pe drum până aici s'a orânduit din partea Măriei Sale d-lor aghiotanti Domnesci, Parucicul Racoviță și Clucerul Aprichs.*

2) *Excelența Sa va face carantină de patru zile, în cari se vor socoti zioa intrării și eșiri.*

3) *La debarcarea din vapor i se va da raport de către d-lui Cârmuitorului județului de starea județului și de către Directorul carantinei de starea sănătății.*

4) *In cursul ședерii Excelenței Sale în carantină se va orândui un cinovnic carntinesc, carele va îndeplini datoriile de gvardian, i se va orândui și o trăsură mai curată cu care, având plăcere, să se poată plimba prin oraș, însoțit însă de un amploiat carantinesc.*

5) *La eșirea din carantină, după săvârșirea termenului mai sus zis, nu va mai face al doilea carantină la marginea orașului, ci se va convoiarisi până se va scoate afară din cordon, fără a face comunicatie cu nimeni.*

6) *Pentru ceea ce se atinge despre masa Excelenței Sale, atât cât va ședea în carantină, cât și pe drum până aici, precum și de celelalte trebuincioase întru aceasta, adecă tacâmurile mesei, trăsură de drum și altele și vor îngriji de d-lui Paruciucul Racoviță și de oamenii ce spre acest sfârșit se trimit acolo. Cinst. Cârmuire, însă va da, după cererea d-lui Părucicului, productele și orice altă materie va fi de trebuință pentru pregătirea mâncărilor, care toate acestea se vor cumpăra de dânsu, și după plecarea-i de acolo va trimite Departamentului socoteală ca să i se întoarcă bani.*

7) *La plecarea Excelenței Sale din Brăila se va însoți până la marginea județului de subt cârmuitorii respectivi cu tistul dorobanților și destui dorobanți, cu instrucție de a îngriji pentru înlesnirea călătoriei întru toate.*

Cinstita cârmuire va îngriji a raporta Departamentului în ceasul ce va sosi Excelența Sa acolo, făcând-o aceasta cunoscută prin stafetă și cârmuirilor județelor Buzău și Ialomița însemnându-le după calculația ce va face și ziua plecării Excelenței Sale din Brăila, ca având ele cunoscută despre ziua treceri Excelenței Sale prin județul lor, să pue în lucrare cele ce prin deosebite porunci li s'au scris.

Cinstita Cârmuire va îngriji de aproape a se aduce toate acestea la întomai îndeplinire, dând întăi și

Direcției carantinei de acolo alăturata poruncă cu No. 1289, ca să puie și ea în lucrare cele privitoare la îndatoririle sale.

„Acte și Documente Tom. 1 pag. 301".

1848, Ma 9.

Iată cu ce prilej a fost trimis acest general în Valahia :

In anul 1848 în urma marei revoluții de deșteptare a poporului Român, Sultanul auzind despre aceasta, a însărcinat special pe generalul Suliman Pașa a restabili liniștea în țară. Pentru aceasta în fruntea unei mari oștiri Suliman vine spre București.

Cum a fost primit acest general în Capitală, arată documentul din Tomul III-lea la pag. 290 din Acte și Documente Românești:

Duminică 8 August 1848, pe la 3 ore după amiază, a intrat în Capitală, pe bariera podului Mogoșoaia, E. S. Suliman Pașa însoțit de 200 călărești carabineri din tabăra dela Giurgiu. D-l Dregător din Afară și Vornicul de poliție, împreună cu cei mai eminenți ai clerului, i-au primit mai întâi la grădina d-lui Costache Cantacuzino, unde s'a îmbrăcat cu toată uniforma spre a intra în Capitală. Primirea a fost strălucită dela poarta grădinii până la Soseaua Bănesei și de aci până la barieră, unde-l așteptau toate corporațiile cu stindardele lor și Municipalitatea cu pâine și cu sare subt steagurile otomane și naționale; se ținea mulțimea pe amândouă laturile drumului cu garda națională pe lângă sutele de stindarde tricolore. Douăsprezece fetițe și 12 băeți *îmbrăcați țărănește cu cununi de flori și pompoane tricolore eșiră înaintea caretei și prezentară Pașii o pernă elegantă, pe atlasul căreia erau tipărite cele 21 articole din proclamația glorioasei revoluții a Românilor. A zice cineva că mulțimea se suia la 40 de mii nu greșește nici decum, dar a descrie bucuria și cordialitatea cu care se primia Suliman Pașa ca prieten în sânul Românilor ar fi cu neputință. De aci și până la hotelul închiriat pentru locuirea fostului prinț Bibescu, careta lui Suliman Pașa se ducea mai mult de popor decât de cai, în salve de tunuri. Din toate*

ferestrele prietenilor Constituției și ai patriei se aruncau cununi de flori și de grâu și se făceau salutări cu stindardele libertății române.

La hotelul destinat pentru șederea Pașei, l-aștepta LocotenențaDomnească cu toți Dregătorii și cu Mitropolitul.

Curtea cea întinsă a hotelului se umplu de călărimea turcească și română și musicile se întreceau cu bubuitul tunurilor.

E. S. Suliman Pașa arată că această zi este una din cele mai frumoase ale vieții sale, că prețuesce în destul supunerea și simpatiile românilor la Inalta Poartă că a venit să vestească fericirea și împlinirea dorințelor nației cari nu vor întârzia a se manifesta formal și de către Inalta Poartă și că chiar într'această zi va espedia curier la Constantinopole ca să arate simțimentele Românilor pentru Augustul lor Suveran și să-l roage și din parte-i a asculta cu iubirea sa părintească strigarea ce face România întreagă pentru instituțiile cele nouă și pentru fericirea ei. Pr. S. Sa Mitropolitul spuse un mic cuvânt spre felicitarea bunei veniri a Pașii ; dar nu făcu într'însul nici cea mai mică alusie la constituție. D. Eliade însă grăbi a rosti E. S. Suliman Pașa aceste cuvinte :

Excelență ! Ați trecut Dunărea și sufletele Românilor ce strigau dreptatea s'au umplut de bucurie. Intr'o mână ai venit cu pacea și într'alta dreptatea. Astfel Poarta trimite îngerii săi către popoarele sale sale credincioase, ce rup fiarele sclaviei, ca să puie pe calea ce a deschis-o M. S. calea de progres și de lumină.

Capitala României te așteaptă cu brațe deschise, cu inimile calde.

Românii au strigat la armele mântuirii, M. S. Sultanul a înțeles glasul lor și E. T. ai venit în mijlocul lor cu armele mântuirii, cari sânt dragostea, blândețea, înțelepciùnea, generositatea. Cu dânsele ai învins pe vrăjmașii fericirii României și ai captivat inimile unei națiuni întregi ; ea serbează astă-zi libertatea cari de două luni nu răsună de cât : Să trăiască M. Sa Sultanul Abdul.

BALURI, SERBAREA BAIRAMULUI ŞI PRĂSNUIREA INTRONĂRII ŢARULUI

După mişcarea redeşteptărei a anului 1848 armatu rusească şi turcă ocupă în acelaş timp Valahia şi Moldova.

Aceste armate sosite la Bucureşti, săvârşesc cele mai mari jafuri, chinuri, omoruri, dezonorări; umple închisorile cu oamenii de toate clasele şi după ce se îmbuibează de toate nelegiuirile ne mai pomenite, încep petrecerile, serbări la Bairamul turcesc, iar ruşii, dau baluri şi prăsnuesc cu mare alai, ziua onomastică a Ţarului.

Aşa, pentru serbarea Bairamului ce urma a se da de către turci, Căimăcănia Ţării Românesci invită Departamentul trebilor din lăuntru: Fiindcă pentru balul ce este a se da, urmează a fi trebuinţă şi de crăci mari de brad spre împodobirea unora din locuri ce s'ar găsi de cuviinţă.

Căimăcănia poftesce pe cinstitul Departament ca să dea poruncă către cârmuirile de judeţe mai apropiate în cuprinsul cărora se poate găsi brazi ca să trimită aici cincizeci care cu crăci de brad.

Chiria transportului va cunoasce cinstitul Departament că va fi plătit cărăuşilor aici.

Căimăcanul *Constantin Cantacuzino*

Vezi Arhiv. M. de Interne Dos. No. 551 şi Acte Documente pag. 111.

Iar la pag. 123, complectează:

După cererea cinstitului Departament prin adresa cu No. 1121 Căimăcănia grăbesce a-i face cunoscut, că acele 50 care cu crăci de brad este neapărată trebuinţă a se afla aici cel mult în soroc de opt zile, de astăzi, şi tot de odată se adaugă cinstitului Departament, că pe lângă acelea, să se aducă şi doă care muşchi de copaci, precum şi două care de frunze de stejar verde; şi plata chiriei tuturor carelor o vor primi locuitorii aici după descărcare.

Cinstitul Departament dar va face cuvenita punere la cale întru aceasta, ca la vremea arătată să se afle negreșit aici.

Este poftit cinst. Departament ca să scrie prin stafetă, ca să nu zăbovească.

No. 2343 din 1848, Octomvrie 13.

In ziua de 26 Octomvrie serbarea Bairamului urmând a fi săvârșită se dă următoarea Poblicație : *„Se face cunoscut locuitorilor din Capitală că Marția viitoare 26 ale curgătoarei luni, va fi cu prilejul sărbătorilor Bairamului, mare primire la Excelența Sa Fuad Efendi după programa următoare :*

Seara va fi bal la palatul Excelenței Sale, iluminații și focuri de artifiție.

Patru zile de a rândul adecă : Marți, Mercuri, Joi și Vineri se va slobozi, de cinci ori pe toată ziua câte o salvă de artilerie.

PROGRAMA ȚEREMONIEI

No. 2409

La 9 ceasuri Ex. Sa Omer Pașa și tot stabul Armiei împărătesci vor merge la Ex. Sa Faud Efendi, însoțit de Ex. Sa Omer Pașa și tot ștabul va merge la casarmă (Dealul Spirei dela Arsenal).

La 2 ceasuri Ex. Sa Faud Efendi va primi pe Ex. Sa Caimacanul și D.D. Dregători.

La 2 jum. ceasuri pe Em. Sa Părintele Mitropolitul și corpul boerilor.

La 3 ceasuri autoritățile civile.

La 3 jum. ceasuri autoritățile militare.

La 4 ceasuri corpul boerilor de al 2-lea și al 3-lea clas.

In ceeace privește negustorimea se face cunoscut separat de această sărbătoare că Excelența Sa Faud Efendi primind în ziua de 26 Octombrie felicitațiile cuviincioase și fiindcă urmează a se felicita și de către corpul negustorilor și corporații. Căimăcănia poftesce pe cinstitul Departament că îndată să vestească de a-

ceasta pe Vornicia Orașului, ca și din parte-i să vestească pe neguțători și corporații ca să-și aleagă din parte-le deputați care în arătata zi de 26 ale curgătoarei luni la patru ceasuri și jumătate după amiază și să meargă la palatul de reședință al Excelenței Sale Faud Efendi spre a-i aduce cea din partea corpului neguțătorilor și a corporațiilor urare pentru sărbătoarea Bairamului.

Căimăcanul *Constantin Cantacuzino*

Vezi fila 252 și 261 Arhiva Statului Min. de Interne Dos. No. 551/11.

De modul cum s'a săvârșit această serbare „Vestitorul Românesc" *No. 77 din 30 Octomvrie 1848 spune:*

București. Excelența Sa Fuad Efendi dorind a praznui sărbătorile de *Curban baiaram* cu toată pompa cuvenită unei solemnități mari a religiei mahometane, luase din vreme toate dispozițiile trebuincioase întru aceasta precum se poate vedea în următoarea programă publicată cu două zile mai 'nainte. De aceea, în ajunul acestei sărbători, adecă la 25 ale curgătoarei luni, la 5 ceasuri seara, o salvă numeroasă de artilerie, slobozia din trei deosebite puncturi ale Capitalei, vești începerea veseliilor. A doua zi dimineața la revărsatul zorilor, o altă salvă de artilerie dete semnul țeremoniilor religioase. Când Excelențiile lor Fuad Efendi și Omer Pașa înconjurați de ceilalți generali și de tot ștabul armiei, merseră cu paradă la cazarmă și fură primiți cu aclamații entusiaste.

Apoi făcură îndată rugăciunile obicinuite într'un templu clădit în mijlocul curții și după ce au primit și au adresat felicitațiile cele mai curate, s'au întors la palatul Excelenții Sale *Fuad Efendi.*

Primirea slujbașilor, a notabilităților și a deosibitelor clase de locuitori s'a urmata după chipul hotărât în programă.

Seara amandoă palaturile ocupate de Excelențiile Lor erau iluminate cu multă iscusință și gust.

Balul dat de Ex. Sa Fuad Efendi în cinstea acestei serbători, a fost unul din cele mai frumoase ce s'au vă-

zut vre-odată aici pentru eleganța, luxul și îmbelșugarea lui, și unic despre varietatea ce înfățișa aflarea a două armii împărătesci.

Ex. Sa Generalul de Infanterie rus, Lüders, comănduitor de căpetenie al corpului de ocupație, a venit la 10 ceasuri, precum și cei l'alți generali, d. Consul general al Rosiei și mulți Stabi și Oberi ofițeri. *Ex. Sa Caimacamul* d. Aghent al Austriei. D. D. Dregători, boerii de întaiul clas, un mare număr de fonctionari și de negustori se adunaseră la vremea hotărată.

D. Rusten Bei, întâiul secretar pentru limba franțeză și cunoscut pentru nobilele sale maniere, era însărcinat să primească în capul scării de sus damele ca să le ducă la salon, unde E. S. Fuad Efendi, însoțit de mai mulți pași și de un stal numeros, le primia cu acea îndatorire amabilitate și politeță aleasă care îl deosibesce atât de mult.

Balul a fost foarte viu și strălucit; trei bande de musică, cea turcească, cea românească și acea a d-lui Wiest, cântau pe rând și cu necontenireè și jocurile s'au urmat până la miezul nopții. Atunci s'au aprins focurile de artifiție ce se așezaseră în grădină în fața palatului, și îndată după aceea au trecut într'un salon frumos unde se pregătise o cină măreață.

Pe la două ceasuri s'a tras fie-care, pătruns de impresiile cele mai dulci și de suvenirile cele mai încântătoare.

Tot din documente mai reese că pe lângă balul dat *E. S. Faud Efendi* muzici au mai cântat și s'au mai benchetuit și în alte părți. A în Tomul V-lea pag. 753, Acte și Documente găsim:

După porunca cu No. 2.639 plata la 6 bande lăutari ce au cântat în serile Baeramului pe la locurile unde au fost rânduiți, socotit câte lei 300 fie-care bandă pentru 4 zile și 4 nopți însă: 1 bandă la E. S. Fuad Efendi, 1 bandă la E. S. Omer Pașa. 1 bandă la hanul Grădișteanului svartorul unui Pașă. 1 bandă la *Mitropolie.* 1 bandă la *Cazarma Marmezon.* 1 bandă la *Deolul Spirei.*

Și ca să ne facem o idee câți bani s'au cheltuit cu acest Baeram, pe o asemenea vreme de cumplită sărăcie, sumă care adăogata la alte enorme cheltueli și fără

a pomeni cele făcute și de armata rusă să citam Copia Arch. M. Afacerilor Straine din Dos. No. 27. Fin./4.623 Secr. St.:

Listă de cheltuelile urmate în cursul trecutei luni în trebuința E. S. Fuad Efendi.

Lei Par.

3396, 35 Dați în temeiul poruncit cu No. 1459 anul 1848 rustan lui Aron Iunar, Leibo Avram și Samoil Modi, contracciul facerii de lumânări în palaturile unde locuesc Excelența Sa Fuad Efendi și Ex. Sa Omer Pașa cu prilejul Bairamului, afară de lei 2000 trecuți în lista cheltuerilor luni lui Octomvrie spre împlinirea totalei sumi de lei 5396 par. 30 cheltuiți la pomenita iluminație pe cele însemnate cu diferite alte nimicuri.

La aceasta trebue să mai avem în vedere și următorul raport No. 14658 Decemb 11 anul 1848: — cu păcura și topurile de pânză ce s'au întrebuințat la masalalele aprinse la balul Excelenței Sale Faud Efendia, cheltuindu-se de Poliție 115 lei și parale 10, roagă pre cinstitul Departament din Launtru să binevoiască a face cuvenita punere la cale pentruslobozirea lor în primire-i și ca să-i depue în casa ei în locul celor cheltuiți pe mai sus pomenitele obiecte.

Șeful Poliției *Colonel Voinescu*

Arhiv. St. M. de Interne Dos. No. 551.

Rușii ca să nu fie mai pe jos de Turcii fac și ei în ziua de 19 Noyembrie prăsnuirea zilei intronării Țarului. Căimăcănia Țării Românești poruncește a se da de știre la toți următorul :

Departamentului Credinței.

No. 2699 Noemv. 19/484.

Fiindcă mâne Samăbtă la 20 ale curgătoarei luni este ziua întronarei Măriei Sale Impăratul a tuturor Rușilor și fiind-că urmează în această zi a se săvârși sfânta slujbă bisericească la care să asisteze toți fonc-

ționarii, se poftesc cinstitul Departament, ca îndată să facă punere la cale de a se vesti toți boerii halea *și mazili, ca mâine la 9 ceasuri și jumătate de dimineață să se afle în uniformele lor la sfânta biserică Sărindarului, unde pentru slujba sfintei liturghii să fie vestit și prea cuviosul arhimandrit Visarion a se afla cu tot corpul coral. „Arh. M. Afacerilor Streine Dos. No. 561 Secret. St.“*

In ziua orânuduita pentru prasnic de și biserica *Sărindar* era a Românilor, slujba este făcută de preoții ruși în limba lor, preoții românii numai au asistat împreună cu cantăreți.

Documentul cu privire tot la aceasta mai spune:

COMANDANTUL CORPULUI 5-lea DE INFANTERIE

către

CĂIMĂCĂNIA ȚĂRII-ROMÂNEȘTI

Dorind ca în ziua de sărbătorirea a Măriei Sale Împăratul tuturor Rușilor ce se va face în Biserica Sărindaru, care este orânduită pentru slujba în limba rusască, să slujască arhimandritul rus ce se află aici în București, unde să fie și cântăreții Mitropoliei deprinși acuma cu armonia cântărilor rusesci, eu am cinste a vă pofti, milostivele Domn, să faceți întru aceasta cuvenita punere la cale.

Primiți încredințarea despre adevărata stimă,

General A. Luders

Acte și documente Tom V-lea 1848.

Iar gazeta: Vestitorul Românesc No. 72 din 1848 între altele spune:

Excelența Sa Gheneralul de Infanterie Lüders comânduitor de căpetenie al acestui corp, a mers alaltăeri Duminică la 9 ceasuri de dimineață, la biserica mânăstiri Sărindarului, ca să aducă mulțumită Celui Prea Inalt. Aci așteptau pe Ex. Sa vr'o câte-va detașamente de infanterie și de cavalerie așezate pe doă părți; iar în biserică mai mulți generali, între care era și Ex. Sa D-l Gheneral Adjutant Duchamel ștabul oștirii, d-l Kotze-

bul, Consul general al Rusiei. Ex. Sa Caimacanul, dd. Dregători și toți boerii în uniformă.

O populație foarte numeroasă se adunase ca să ia parte la această solemnitate. Cum se arată Excelența Sa Gheneral de căpetenie, Eminența Sa părintele Mitropolitul, înconjurat de arhierei și de un cler numeros, începu a sluji Te-Deumul și a îndrepta către cel A-tot Puternic rugăciunile cele mai fierbinți pentru fericirea și prelungirea zilelor Mariei Sale Impăratului Rușilor, Augustul Nostru Protector, a Măriei Sale Impărătesei și a toatei strălucitei familii Impărătesci.

Cu acest prilej Ex. Sa a zis următorul cuvânt asupra pricinilor celor din urmă turburări întâmplate în țeară arătând tot de odată sentimentele de recunoștință și de jertfire de care este pătrunsă partea cea mare a nației către Mărirea Sa Impăratul.

După săvârșirea acestei țeremonii Ex. Sa a trecut în revisie oștirea ce era în curtea bisericii și s'a întors la palatul de locuință, unde s'a făcut mare primire.

Acte și Documente pag. 29.

Domnul Hangerli care a schimbat venirea alaiului Domnesc din podul Beilicului pe podul Mogoșoaei.

Dinicu Golescu
proprietarul Palatului Domnesc (azi Palatul Regal din calea Mogoșoaei).

Cu privire la baluri, mai găsim în Analele Academiei Române Tomul V. pag. 305 din 1848, spunând între altele : *In Valachia, trupele turco-rusești ocupă toată țeara.*

In Bucuresci, Rușii s'au așezat în cuartiere în partea orașului din dreapta Dâmboviței iar Turcii s'au așezat în partea din stânga râului.

Garnisonul turcesc din capitală se suie la 6000 infanterie și 1000 cavalerie. Numărul Rușilor se suie la mai mult.

Bucureștii pentru boerii reacționari este astă-zi un adevărat oraș al bucuriei. Veseli de a se vedea scăpați de cumpliți revoluționari, ei se silesc în tot chipul de a-și arăta recunosciința mântuitoarelor armii. De aceia toate zilele săptămânii sunt ocupate de baluri, conțerturi, mese, plimbări și teatruri într'un cuvânt dintr'un chiolhan în alt chiolhan.

Iar la pagina 345 acelaș Tom spune :

Notă oficială din „Vestitorul Românesc" No. 78.

1848.2.XI

SCIRI OFIȚIALE

Bucuresci... La 30 ale încetalei luni. Ex. Sa d. Marele Logofăt al Dreptății C. Cantacuzino, Căimăcanul țării, a dat un bal măreț în frumoasa sală ce din nou s'a clădit de d. Bossel (în calea Victoriei azi construcția imobiliară în fața casei de Telefoane ; sus sala Bossel era orânduită pentru teatru, baluri și local pentru întruniri politice, jos avea prăvălii. Tot aci a avut și C. A. Rosetti librărie). *Această încăpere precum și apartamentele de lângă dânsa erau decorate și luminate cu tot luxul putincios, și înfățișa o priveliște amăgitoare. Inaltele persoane locuitoare astă-zi în Capitala noastră, reprezentanții celorlalte puteri cu amploiații cei mai însemnați ai cancelariilor lor, staburile amândurora armiilor cu ofițerii lor de toate gradurile, clasa de sus a societății, un mare număr de slujbași și de negustori, se adunaseră aci.*

Cucoanele noastre se întreceau în eleganță la toaletă și în nobleță la maniere.. Vre-o câte-va stabi-ofițeri și aghiotanți ai miliției noastre erau așezați pe scară ca să

Vedere dela Mitropolie (Patriarhie) spre Biserica Catolică.

Colecția Zweifel.

facă cinstirele primirii celor ce sosiau și E. Sa Caimacanul sta la intrarea salonului pentru acelaș sfârșit. Orchestra alcătuită de artiștii cei mai însemnați ai orașului era cârmuită de d. Cist și a cântat bucățile cele mai melodioase și mai noui. Jocurile, întrerupte de tratamenturi îmbelșugate și alese, s'au prelungit până la 2 ceasuri după miezul nopții, cu obstească mulțumire a tutulor celor aflători de față, în urma situației ce a pus E. S. Caimacanul ca să facă acest bal felurit și plăcut, vrednic în sfârșit de înalții oaspeți într'a cărora cinste s'a și dat.

Gazeta de Transilvania din 1848 într'un articol intitulat: *Carul lute,* își bate joc de aceste baluri arătând că pe lângă cucoanele și jupânițele cele mai notabile ale capitalei s'au mai poftit și femei de proastă reputație.

Aceeaș carte, acelaș volum la pagina 433 între altele spune :....

In București, boerii dau baluri *(D-na Știrbei* a dat cea mai întâi); după ce a fost tristă mai în toată viața, se bucură și dumneaei odată când patria *e în doliu).* Muscalii dau baluri, Turcii dau baluri !!

Cucoanele, fetele d-nealor se întrec la găteală, sânt pline de inimă bună.

La balurile muscălesci, vin ca miresele la nuntă. Când Turcii dau baluri, cucoanele veniau asemenea bucuroase, însă e un scrupul — nu se scie dacă este religios sau natural — *Faud Efendi* dete cel depe urmă un bal cu totul și cu totul fiu al naturei.

A invitat cucoane, a invitat curtezane, a invitat grizete (dame publice dela bordele) în dreapta și în stânga, a invitat adecă, ca un filosof de femei.

O curtesană cunoscută era regina balului și ținea brațul Amfitrionului cu fes. Cucoanele s'au simțit jicnite și au dat să 'nțeleagă Turcului că sânt supărate, căci fură chemate la un loc cu grizetele. De ce Doamnele mele ! răspunse Faud Efendi ; și ele erau frumoase! și ele îmbrăcate bine! și ele jucau bine! și ele se purtau cu bună-cuviință ! ba încă pe dânsele nimeni nu le-a auzit să se fi supărat pentru că erați d-voastră în bal.

D-voastră pentru ce să vă supărați ? asta e un semn că ele cunosc și țin mai cu scumpătate cuviințele adunărilor și etichetei.

Este iar un semn, adaugă o cucoană, că Rușii cunosc și țin mai cu scumpătate cuviințele adunărilor și etichetei. Ei la baluri nu chiamă ast-fel de femei. Rușii

Proprietatea bisericei Kretulescu din București de pe calea Victoriei, care în curând va fi dărâmată; se vede o birje, pe aci se află str. Sf. Ionică ce merge la restaurantul Enescu ce a început a fi dărâmat (1935), pentru lărgirea grădinei Palatului Regal și dă în strada Câmpineanu lângă Biserica Sf. Ionică; la stânga proprietății se află Pasagiul Român.

au chemat și au făcut onoare cu damele și amicile Dumnea-lor, zise Turcul și noi cu ale noastre.

Tot femei sânt și ele și unele sânt mai frește, mai tinere, mai sănătoase mai.... însă fie-care cu gustul său și pentru aceasta nu mai încape vorbă. Turcul se întoarse în călcâi și începu a se preumbla cu maiestatea turcească.

Și dacă multe din cucoane erau doritoare de petreceri apoi multe erau triste ca și soții lor de situația

în care țara se găsea apăsată și de jugul Turcesc cât și de cel Rusesc, nearzându-le de baluri.

Apoi tot în Analele Academiei Române la pagina 525 același Tom găsim : La curte se fac mari pregătiri pentru bal cu care va serba ziua Sfântului Neculai. La curte se scoate cum se pare, că oamenii, nu sânt prea disposați de a se amuza în anul acesta, sau în ziua aceea, fiind-că din Inaltă poruncă s'au pornit doi adjutanți, cari sunt tot odată și coloneli, d-nii Sc și L. pe la casele funcționarilor, invitând femeile acestora să vie în ziua hotărîtă la bal și *amenințându-le că, de nu vor fi disposate la joc și nu vor merge la bal, bărbații lor vor fi dați afară din slujbă.*

MASA ȘI FELURILE DE MANCARE

Poate că nimic n'a evoluat mai mult epoca modernă ca felul de alimentare și aceasta nu numai în ce privește sistemul de preparare al mâncărurilor, combinarea și cantitatea lor, dar mai ales în modul de a fi prezentate bucatele.

Schimbarea cea mai mare s'a produs mai cu seamă în dispoziția sălei de mâncare.

Evident că s'a mâncat întotdeauna din necesitate, dar firea omului nu s'a mulțumit cu atâta și masa a devenit din cele mai vechi timpuri, un prilej pentru împrietenire, pentru înfrățire.

Filozofii greci în masă au emis cele mai îndrăznețe teorii în fața unui pahar cu vin și înconjurați de prieteni și admiratori Romanii atât de celebri în istorie, nu numai prin vitejia, prin organizația lor cât și prin bogăția opulentă și adesea extravagandă a meselor ce degenerau de cele mai multe ori în orgii. Și s'a continuat să se mânânce cantități enorme de alimente; meniurile meselor din Evul Mediu, din vremea Renașterei și chiar din sec. XVII-lea sunt înfiorătoare pentru cititorii lor de azi. Și totuși în aceste vremuri nu se gândise nimeni să amenajeze o cameră specială ca sală de mâncare. Până în sec. XVIII-lea oricât de bogat ar fi fost cineva, tot n'avea sală de mâncare, nici la Versailles nu exista o cameră specială dispusă pentru a se lua masa. Ludovic al XIV-lea era servit în ca-

binetul său de lucru și dacă avea lume mai multă, masa se aranja într'unul din saloane.

Din secolul XVIII-lea au început să apară mobiliere speciale pentru sălile de mâncare și evident că acest mobilier a evoluat după gustul timpului. Mese cu sculpturi multe, scaune cu spătare drepte, bufete

In 1835, Mai 10, guvernator în București fiind Generalul rus Kiselew, pe drumul Brașovului, face șoseaua care azi îi poartă numele, unde din 1934 s'a stabilit și Consulatul Sovietic, părăsind palatul lui Șerban Cantacuzino din calea Victoriei. Pe această șosea s'au perindat revoluționarii dela 1848, ca și ofițerii lui Alexandru Cuza și tot pe aici au trecut și caleștile lui Carol I ca și ale lui Ferdinand cel Loial.

înalte până la tavan, pereții se împodobeau cu etajere mari și mici sculptate cât mai complicat și pe cari se așezau farfurii, căni și alte obiecte împodobite cu fel de fel de culori.

Vesela era și ea adecuată acestor gusturi : farfurii pictate cu animale, pești sau fructe, pahare de cleștar

cu șlefuiri groase în relief. Câtă diferență între toate acestea și o sală de mâncare de azi. Intrăm azi într'o sufragerie; suntem isbiți de lumina care domnește, fie naturală ce intră ziua pe ferestrele largi, fie seara difuzată din lămpi moderne de sticlă mată, ușor colorată cum cere moda.

Pereții îmbrăcați cu un tapet sobru, lăsând să iasă în relief un splendid bufet al cărui efect constă în special din armonia liniilor și din frumusețea lemnului și arta cu care acesta e combinat.

Un vas frumos deasupra, sau o statuetă albă înveselește sobrietatea voită a acestei mobile.

O masă ovală, învelită cu o față strălucitoare de albeață, s'a introdus acum pentru mese mai intime, bineînțeles și fețe colorate; galbene cu benți de culori vii frumos armonizate cu o veselă asortată, dau un efect vioi și vesel, însă e preferabil de a fi utilizate în special la țară, la dejunuri luate pe o verandă sau la adăpostul unei bolte de verdeață. Mobila de astăzi dă o notă de eleganță sobră, la care nimic nu se asortează mai bine ca o față de masă albă de olandă fină, lucrată cu ajururi, broderii sau de dantelă, evident toate acestea în mod abia văzută. Moda de a aranja masa fără față de masă se pare mult mai puțin elegantă dând impresia de a fi într'o cârciumă.

Cât despre veselă, artiști de seamă se străduesc să o facă din ce în ce mai frumoasă și din ce în ce mai sobră.

S'a dus epoca vaselor grele de argint împodobite cu fel de fel de garnituri; s'a dus deasemenea vremea paharelor mult ornamentate ca și timpul mâncărilor nenumărate, ce se serveau în această veselă grea.

Astăzi suprema eleganță constă în sobrietate, care e departe de a fi cum credeau strămoșii noștri, sărăcie.

Documentele ne descrie astfel o masă în timpul romanilor :

Ora de masă apropiată, servi îmbărcați în costumul obișnuit la asemenea prilej, așteaptă pe oaspeți la intrare.

Musafiri intrați unde se află așezată masa, fie-

care își ocupă locul după cum sunt orânduiți de gazdă sau de unul mai mare peste acest serviciu.

Fiecare invitat are în spatele său câte un serv, gata a-i împlini dorința la cel mai mic semn.

Masa este încărcată cu mâncări.

După dorință, au în față mai multe feluri de vinuri.

Semnalul de începere fiind dat, mașina se pune în mișcare.

Oaspele adună cele trei degete ale mânei drepte, adică cel mare și celalalte două de lângă dânsul, le întinde cu multă delicateță asupra bucatelor și în chipul acesta execută cu toată acurateța, munca de care vitregitatea timpului nu l'a putut scăpa.

A trecut un fel de bucate și peste umărul fiecărui oaspe se văd degetele mânjite ridicate cu multă eleganță; aceasta pentru ca servul să le șteargă cu șervetul și să le pregătească astfel pentru al doilea rând de bucate.

Românul mănâncă de trei ori pe zi: dimineața, la prânz și seara, — muncitorii câmpului mănâncă de patru ori : Dimineața, la prânz, la namiază și seara.

La curtea domnească se servea mâncarea în farfurii de metal și în farfurii de pământ, dar bine smălțuite. Dela Constantin Brâncoveanu încoa a început să se servească la masă cuțite, furculițe și linguri.

Ca bucate la masă erau : Zemurile primitive (ciorba; papara (pâine prăjită cu brânză, frământată în zeamă de carne) iar săracii obiciunia în loc de zeamă, terci de mălaiu și urzici cu hrean și cu mămăligă, ciorbă de borș cu ștevie și cu lobodă. Orășenii mâncau ciorbele (supe) cu trahana, tăiței, fidea, orez, griș, găluști, apoi linte cu căpățâni de usturoi, fasole sleită, perișoare; muchii de burtă și ciorbă de căpățână de miel cu borș sau cu oțet bătut cu ouă, acrită după gust. Peștele era obștesc mai cu seamă că se mânca în ciorbă: Crapul și plevușca, somnul și vârlanul, știucă umplută, șalău rasol.

Apoi : ciulama de pasăre și de ciuperci, iahnie cu carne de vacă sau cu pește, prune și pere, coconari cu stafide, un fel de bucate numite *caplonia* precum și mămăligă pripită, cu unt, ciorbă de iepure, cu vin zisă

„țigănească". Apoi carne de porc cu varză, pește rasol cu oțet și cu untdelemn și pește saramură.

Fripturile în general erau : mușchi de vacă, de pasăre, de râmător și de crap despicat și întins pe un protap la dogoarea focului; asemenea se făcea miel fript în frigare de lemn cu piele cu tot, zis haiducesc ; miel nu se mânca până în ziua paștelui sau a sfântului Gheorghe. Carnea de râmător se mânca friptă. Vânaturile și porumbeii se făceau ghiveciuri amestecându-se carnea lor cu pește și cu felurite verdețuri; se făcea, apoi gâscă cu varză și orez, rață friptă în tăvi de aramă bine cositorite.

La mesele bunilor domni Români, se aduceau pe tăvi mari capre sălbatice întregi, fripte.

După masă se mâncau în genere toate poamele și oșavuri (compotul de azi). La venirea grecilor și grecoaicilor s'au ivit: plăcintele, bogacile, halvalele, sarailie, baclavale făcute în *sinii* mari, și cadaifuri.

Mai era un fel de prăjitură cu miroase pe care de la Alexandru Vodă Ipsilante, un bucătar Francez le introdusese la București. „Documentele nu ne spun cum se numea".

Mâncarea de lux a plugarului la câmp și mai cu seamă îndepărtat de casă cum și a ciobanului, era : burzu de mămăligă, care era un cocoloș de mămăligă făcut cu brânză la mijloc, rotunjit în palme și prăjit pe jeratic.

Ca să ne facem idee de modul cum se prepara și felurile de mâncare la un ospăț, n'avem decât să desfacem la pag. 353 din Legende Române de V. A. Urechia în care spune :

...La bucătărie este mijloc minunat să-ți dai seama de ce va fi o serbare. Suntem în fața unei vetre de o întindere, ce, cu deprinderile noastre de astăzi, nici nu ne-o mai putem închipui. Vatra e aciuită sub coș tot așa de larg ca dânsa și puțin micșorându-se numai când ese deasupra acoperământului casei. La distanță ți se pare nu, un coș, ci un turn cu metereze, căci de toate părțile sunt făcute tăieturi sau găuri în acest turn pentruca să poată eși fumul, deasupra fiind acoperit, pentrucă almintrelea, din cauza marei lărgimi a

coşului, ploaia şi zăpada ar putea inunda vatra şi cuhnia.

Marea cameră în care se înalţă monumentala vatră cu coşul sprijinit de stâlpi de fer, adornat pe pripiciul lui, cu linguri de lemn, strecurători, site, ciururi... este un adevărat roi de oameni. Primul bucătar, *Baş-*

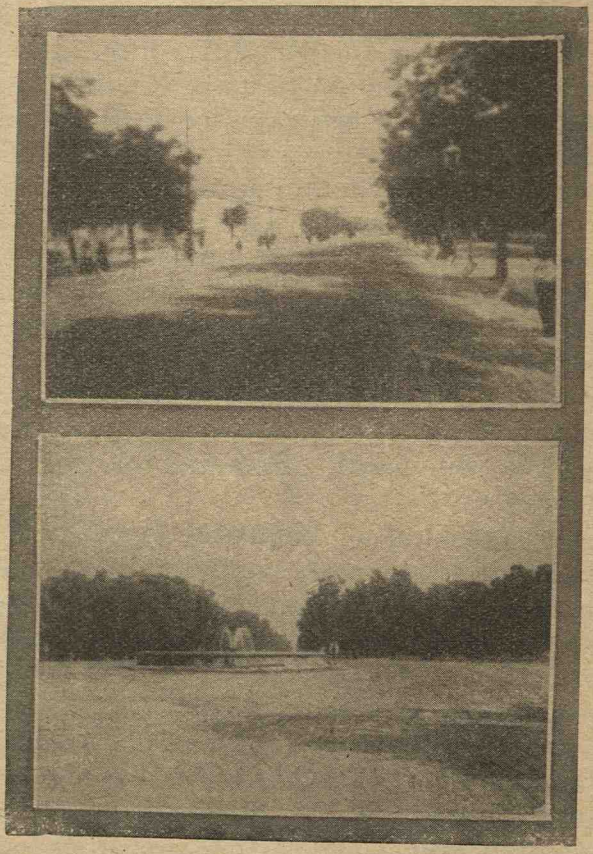

Două reproduceri, după primele fotografii ale şoselei, aşa cum a văzut-o secolul trecut.
Deasupra : *In dreptul monetăriei statului ;* jos : *La rondul I.*

bucătar, însoţit de al doilea, de al treilea şi de toate ajutoarele sale, ocupă mesele, dealungul pereţilor şi lângă trunchiul de tăiat carnea, o imensă tulpină de pom, lungă de un stânjen, tulpina unui pom secular, care din cauza diametrului său, ofera culcat la pământ, înălţimea unei mese.

Numeroși țigani și țigance furnica prin bucătărie. Unii freacă tingiri mari cât căldările de rachiu, alții pisează în piulițe de lemn, ori de aramă, felurite condimente pentru bucate; ăștia dogoriți la față, roșii ca sfecla, întorc la vatră deasupra unor căpițe de jeratic, pe care sfârâie grăsimea căzândă, frigări cu buturi întregi, ba cu berbeci întregi întorși.

Femeile caută de vasele care fierb în clocot, să nu dea în foc, ori ajută la *Baș-bucătar* să întindă aluaturi de plăcinte, când nu sunt ocupate a spăla sutele de talere de argint, cari peste o clipă vor împodobi masa. In lumea această culinară, care se agită cu sgomot și vorbă de clacă pe dinaintea piramidelor de vietualii, de care sunt pline mesele, așteptându-și rândul să fie băgate prin vasele de vatră, trebue să aibă Baș-bucătarul un adevărat geniu de comandant, ca să ajungă la bun rezultat. Nu-i vorbă că la poruncile lui Chir Iane Zarnacadea (așa se numește primul bucătar) stă vătaful de țigani cu biciul pe umăr, gata la cel mai mic semnal comandantul din chunie, să croiască pe țiganii ori țigăncile leneși, ori guralivi.

Cofeturile ce se vindeau pe acea vreme de către cofetari și băcani erau : migdale prăjite în zahăr înroșit, candel niambal (mai zis popular c.... de urs), bigi-bigi, diavolinuri (șuviță de lămâe prăjită în zahăr alb) li se dăduse acest nume fiindcă usturau gura când le mâncai, dar nu puteai să nu le mănânci căci îți parfumau gura a lămâie, acadele cu apă de trandafir sau de vanilie, anasoane prăjite în zahăr cum se fac și azi, rahaturi, corăbioare turcești, pișcoturi, pastă de gutui, alviță cu migdale și cu nuci.

Prima cofetărie în București a fost în casa, unde se afla până în toamna 1934 restaurantul Elysée, casa Toroek, numită și *Fiacovsky* din calea Victoriei de lângă Teatrul Național colț cu str. Câmpineanu.

Asemenea în locul azi viran cu grădina Colos de lângă Prefectura Poliției, era Cofetăria Frederic renumit în cadaifuri.

LĂUTARII

Instrumentele muzicale cu care se slujeau Românii din timpurile cele mai vechi și chiar și azi, au fost buciumul, drângu sau drâmbu, cavalu, fluerul, surla (trâmbița), cimpoiul, toba. Ceva mai târziu cu ivirea turcilor s'a adus tasurile sau tipsiile, ce se numeau și geamparale. Apoi s'a adus lăuta, naiul, cobza, flautul. Cântecele scoase din aceste instrumente sunt duioase, și cele mai frumoase cântece sunt cele populare.

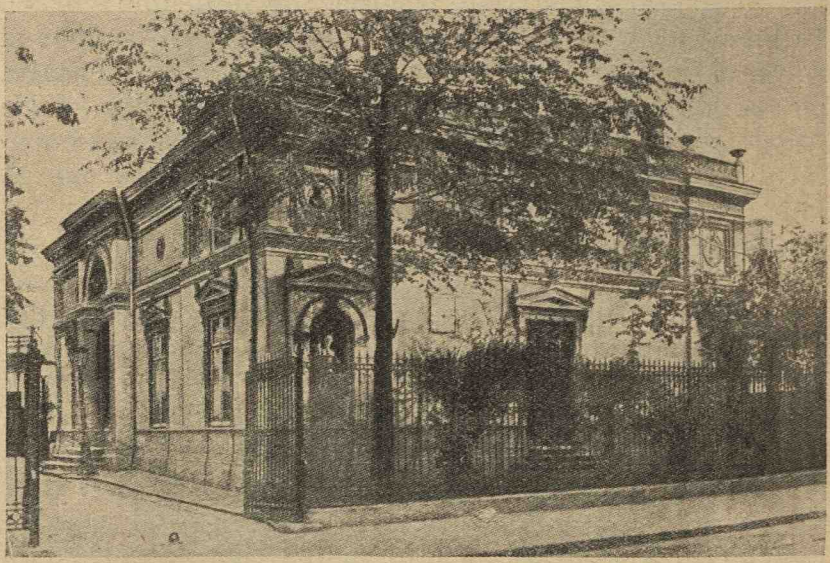

Muzeul Aman din str. C. A. Rosetti lăsat în părăsire.

Frumusețele naturale din întreaga Românie de azi, au inspirat și au creat neîntrecutele noastre cântece populare.

Ciobanul este stâlpul sufletului poetic Românesc. Ciobanii, oameni simpli și sentimentali, copii crescuți în mijlocul frumoasei și eternei naturi, fermecați de frumusețile minunate ale ei și-au exprimat gândurile și simțirile în alcătuirile cântecelor noastre populare. Ei au cântat pentru cea dintâia oară și cântă și azi, din frunză, fluer, trestie, din caval și bucium. Și se afirmă cu certitudine, că în felul acesta s'a format obârșia poeziei Românești.

Românii au mare și bogat tezaur de cântece popu-

lare, scrise și poate au rămas încă multe nescrise, din cele păstrate în sufletul curat al țăranului nostru.

Producțiile populare selecționate au o mare valoare artistică și etnică. Cântecul nostru popular este un prețios document al sufletului entuziast, cald și sincer al poporului român.

Iubirea, glorificarea naturei, faptele eroice, credința și speranța noastră sunt bine exprimate în cântecele populare și religioase Românești. Ele redau frumos, prin vorbe și melodii, viața sufletească a lumii de la sate. Cântecele țăranilor noștri sunt un produs spiritual superior al geniului popular creator. Ele sunt o excepțională valoare muzicală artistică și constantă în toate timpurile.

Cântecul nostru popular place totdeauna tuturor. El redă în sunete armonioase caracteristica, poezia, calitățile superioare ale poporului român și tot sufletul nostru etnic. Muzica și în special muzica populară a fost expresiunea cea mai desăvârșită a sufletului Românesc, spune d-l Gheorghiu, profesor la Academia de muzică din București.

Cel mai vechi cântec al muzicii românești a fost *Doina,* aceasta a fost forma primitivă a muzicii Românești.

Doina e un cântec elegiac, în ea se oglindește sentimentele de durere, de întristare și de duioșie ale Românului.

Doina e cântată mai mult din fluer :

Flueraș de fag
Mult zice cu drag !
Mult zice duios !
Flueraș de soc
Mult zice cu foc !

„Miorița", baladă. Culegere de V. Alecsandri

Acel fluieraș ce se aude de pe stâncile munților și pădurilor cele dese ale Carpaților până dincolo departe de muchea de coborîre a Carpaților Apuseni—din care cântă ciobanul și în care el își revarsă dorul său despre ceva scump inimei lui: frumusețea naturei, amorul de patrie, de familie, ori al iubitei sale, ființa cea mai scumpă lui.

Neapărat că sunetele cele sonore ce le produce, ca ceva pierdut sau depărtat, este pecetluit în fie-care sunet al fluerașului ce zice doina.

Pe lângă doine mai sunt și horile; caracterul muzicei românești se apropie mai mult de cel slav, însă e o notă pur națională care-i dă originalitatea.

In anul 1931 vizitându-ne țara D-l *Albert Marinus* un mare *folcorist al Belgiei, după ce a ascultat cu mare atenție mai multe cântece populare românești, spune: „Nu există popor în lume care să aibă cântece populare mai frumoase ca ale Românilor. Românii*

Portul lăutarilor în timpurile vechi

Casă cu sub-sol la sfârșitul secolului trecut.

însă nu apreciază valoarea lor cum se cuvine, iar la noi nu sunt cunoscute". In special lăutarii, acești mânuitori ai lautei sunt neîntrecuți, țiganii.

Cu privire la ei în Moldova documentele vorbesc întâia oară de Țiganii la anul 1428, când Alexandru Cel Bun face o danie de 31 sate țigănești mânăstirii Bistrița.

Aci în robia lor, Țiganii erau asemănați cu condiția sclavilor la Romani, numai că stăpânul nu avea dreptul de moarte asupra lor.

Erau vânduți ca orice marfă, dăruiți, schimbați, înfierați; erau puși în foile de zestre sau se plătea cu ei un serviciu făcut.

Toți boerii aveau robi, după puterea și averea fie cărui. Și era regulă ca orice Țigan care nu era boieresc, era al Domniei.

De acea avem trei categorii de Țigani, după proprietăți: Țiganii *boerești, domnești,* și o a treia aparținând mânăstirilor: *mânăstirești.*

Dacă din întâmplare se afla vre-un Țigan fără căpătâi, adică liber, fie din țară, fie din străini, era tre-

Biserica Sf. Ilie din podul Haidăm *(apoi Calți, Craiovei) azi Rahovei este făcută din lemn de către monahul Novăreanu în 1738*
In 1800 un mare cutremur o desghioacă din incheeturi ceace face în anul 1838 de Vornicul Fotache Știrbei să o refacă din zid

cut îndată rob al Domniei și impus la mulțime de biruri, cari nu'i făceau viața mai fericită ca a celorlalți.

Țiganii domnești, afară de cei de pe moșiile principelui, nu aparțineau în realitate nimănui. Cea mai mare parte din ei era alcătuită de acei Țigani nomazi în cari se coprind și spoitorii, căldărari etc.... îndatorirea lor era numai de a plăti biruri. Apăsați de taxe și de vexațiuni, mulți preferau starea de robie, unde poate găseau o existență mai bună și din această cauză

vedem mulțime din această categorie vînzându-se de bună voe vre-unui boer.

Țiganii Domnești erau împărțiți în patru clase: *rudarii, lingurarii, ursarii* și *lăeții,* din care cei dintâi aveau prilejul de a fi adunători de aur; lingurarii erau singurii mai stabili, mai industriași și mai apropiați de populațiune; ursarii plăteau dările lor speciale; ear lăeți erau nomazi, fără căpătâi mai liberi prin felul lor de trai, însă mult deosebiți de ceilalți.

Rudari despre a căror meserie trebue să spunem

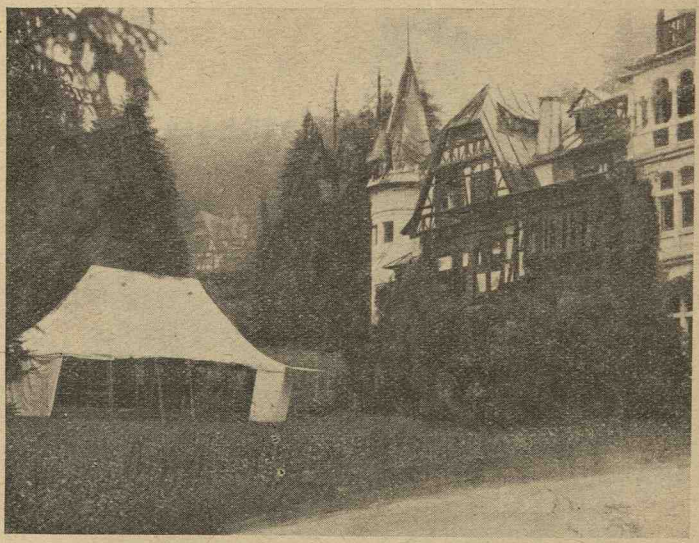

Cortul de suferință din Sinaia, unde Marele Rege Ferdinand I cel Loial și-a dat obștescul sfârșit.

că azi fiind necunoscuți, aveau monopolul adunării aurului și li se percepeau taxe destul de însemnate. In vremea lui *Cantemir* se încasa dela aceștia o cantitate de 1600 drahme, iar *Bauer* spune că în anul 1764 *doamna lui Ștefan Vodă Racoviță* domnul Munteniei primi dela cei 240 adunători ai ei, 1254 de drahme, adică 1000 drachme, aur curat.

Cea ce le rămânea pe deasupra, după plata capetațiuni, vindeau cu doi florini de aur drachma, marelui armaș, care câștiga frumoase sume revânzându-l în beneficiul lui pe valoarea adevărtă a metalului.

In schimbul muncii de tot felul ce făcea, Țiganul avea dela stăpân, locuință, hrană și îmbrăcăminte.

Arhidiaconul Paul din Alep, un călugăr grec care a călătorit prin țară pe la anul 1650 vorbind de averea boerului Preda dela Brâncoveni spunea că acesta avea 1500 de robi (ieukena) și că nimeni alt nu avea alți, minunându-se de toate bogățiile lui.

Țiganii se socoteau pe suflete și valoarea unui suflet de Țigan a variat după timpuri. Așa, în secolul XVIII într'un act de zestre: 10 suflete de Țigani sânt evaluați la 500 taleri, prețuind cât o căruță cu 4 telegari cu hamurile lor. Un inel de smarald prețuia un Țigan și un cal de ginere, cât doi Țigani.

Cu un veac și jumătate mai înainte, într'un act din anul 1607 în Moldova un boer schimbă pe Țiganca Dora pe un cal prețuit 30 taleri. Țiganii după meserii s'au împărțit:

1) Meșteșugarii, lăutarii, fierarii... cari erau robi de vatra boerilor.

2) Căldărarii, spoitorii și căutători de metale, din care mulți erau mahometani.

3) Țiganii de lae, cari umblau fără căpătâi și aveau ca meserie mai cu seamă hoția și cerșetoria, — cea mai deosebită de celelalte.

Țiganii cari trăesc azi la orașe și la țară, lăutari și meseriași sunt vechi Țigani de vatră, cari pe cât au putut, au ajutat și ei la viața țării în care au trăit și au murit strămoșii lor.

După starea robilor, vechile pravile ale țării, nu vorbesc aproape nimic.

Totul se regula după obiceiuri vechi. Numai în condica de lege a lui Vasile Lupu este o dispoziție privitoare la furt: Dacă un Țigan era prins furând odată, de două și chiar de trei ori, găină, gâscă sau alt lucru mic, se erta ear de era lucru mare furat, se pedepsea ca orice altul.

Legile lui Caragea și ale lui Calimachi, dela începutul secolului XIX reglementau în câte-va articole situațiunea robilor.

Un eveniment însemnat în istoria țării a fost pe la jumătatea secolului din urmă, dezrobirea Țiganilor. Această sclavie atît de nepotrivită cu spiritul modern și care ca o rămășiță a evului mediu, nu mai exista de cât în țara noastră, trebuea să dispară.

In anul 1842 când domnea Bibescu-Vodă se începe pentru întâia oară răscumpărarea Țiganilor dela boeri, întrebuințându-se la aceasta o economie a cheltuelilor statului.

Dintre boeri, cei dintâi care și-a dezrobit Țiganii a fost Ioan Câmpineanu. In 1847 se dezrobesc Țiganii mânăstirilor.

In anul 1844 domnul Moldovei Sturza dă legea

Bis. Slobozia din Str. Leon Vodă, este făcută de lemn de către Radu Vodă, fiul lui Leon Vodă in anul 1665, Domnul Țării Românești. După un răstimp, C-tin Năsturel cu soția lui Ancuța, o reface din zid și la 8 Sept. 1743 o sfințește, Domn fiind Vodă C-tin Mavrocordat. Această biserică s'a mai reparat in anii 1846, 1872 și 1890

prin care se dezrobesc Țiganii domnești și ai mânăstirilor. In privința celor boerești, luă asemenea măsuri, în cât prin strictețea lor se ajungea cu încetul la rezultatul dorit. Astfel dacă un Țigan înapoia stăpânului prețul cu care fusese cumpărat, stăpânul era dator să-l dezrobească. Nu se mai putu face vînzare de Țigan, fără declarație scrisă a acestuia că nu vrea să se res-

cumpere. De asemenea dacă un Țigan dezrobit vrea singur să rămână rob, nu avea voe.

După *Bibescu* și *Mihai Sturza, Barbu Știrbei* în Muntenia urmează cu succes cele începute. La anul 1851 interzice să se mai facă vînzare de Țiganii între particulari. Cine voia să vândă, trebuea să se prezinte statului, care-i cumpăra și-i punea în libertate.

Legea privitoare la dezrobirea deplină a Țiganilor e primită la anul 1856 de Divan, care o votează punându-se îndată în aplicare.

Grigore Ghica în Moldova face acelaș lucru, emancipând pe Țigani și despăgubind pe proprietari. *Emanciparea era sfârșită la venirea lui Cuza.*

Și să venim acum la *Lăutari.* Existența lăutarului e strâns legată de veacuri cu a Românului și, cea ce nu se poate tăgădui de nimeni, el a creat, menținut și răspândit muzica populară.

Din cauza talentului și a slăbiciuni ce avea adese ori stăpânul de el, lăutarul s'a bucurat din vechime de înlesniri ce nu erau date să aibă ori-ce Țigan. Chiar azi, lăutarii alcătuesc un fel de aristocrație a Țiganilor mai ales de când din lăutari s'au făcut „artiști și de când în repertoriul lor, valsurile au înlocuit sârbele.

Lăutarii erau alcătuiți în breslă sub câte un vătaf. Vătafi de lăutari nu erau de cât la orașele domnesci mari, slobode. — La 9 Mai 1818 Caragea dă o resoluțiune pe anaforaua Divanului domnesc, cu referință la unele drepturi ale vătafilor de lăutari.

Iată cum glăsuește documentul: *Primită fiind Domniei Mele rugăciunea ce Ne fac părinții archierei și dumnea-lor veliții boeri printr'această obștească anaforă, de a fi adecă vătafi de lăutari numai pe la orașele cele mari domnesci slobode și acei vătafi să-și ia avaetul nunților și ploconul numai dela lăutarii ce vor fi locuitori chiar într'acel oraș, o întărim Domnia Mea rugăciunea de mai sus arătată și hotărâm ca apururea și așa să se urmeze. Fiind însă că vătafiile de lăutari au apucat de s'au vândut pe anul următor, însă dela trecutul Ianuar, și, de se va face vre-o strămutare acelor vânzări, urmează a se pricinui nu pu-*

ține judecăți și prigoniri, de aceea poruncim dumi-tale epistatule al armăsiei ca nizamul de mai sus arătat să se pue în lucrare dela zi 'ntâi a viitorului Ianuar cu leat 1819—1818 Mai 9. „Cod LXXXIX, pag. 186".

La aceasta i se răspunde :

Cu plecată anaforă arătăm Măriei Tale că, mai înainte, în Vechi mevătașii de lăutari pe la alte orașe de prin județe de margine, care pentru osteneala ce au, cu cântare fără plată, cei de aici la Curtea domnească i cei dela Craiova la Căimăcănie și cei dela Focșani la isprăvnicat avea obicei a lua vătaful de nuntă câte taleri unul și dela lăutarii ce se afla într'acest oraș plocon dela fieș-care pe an po bani 33, după cum se face dovadă din alăturata copie de cartea domnească, ce s'au scos din condica Divanului ot lea 1775 de sânt ani 43, iar altă mai mult supărare nu avea locuitorii de către armășie câtuși de puțin, nici vătășii de lăutari în alte orașe nu erau; apoi după vremi s'au tot întins câte puțin în țara aceasta rânduială de vătăși de lăutari, până au ajuns la toate județele și la o mare catahrisis, de vinde armășia județele, precum se vînd huzmeturile domnesci și acei cumpărători umblă din sat în sat i pe la toate carciumile de pe la drumuri i pe la mori mânastiresci și boeresci și, ori unde găsesc lăutar cât de prost, măcar să nu fie cantat la nici o nuntă și chiar în cârciuma stăpânului lor sau la moara sau încă și pe baeții cei mici, cari atunci se învață la lautărie nu numai țiganii de vatră, ci și lăeții, îi pradă și-i jăfuesc acei cumpărători, cu sume de avaet al vătăției, luându-le cât pot hrăpi dela dânșii din care această pricină rămân țiganii mânăstiresci și boeresci în lipsă și sărăcie de nu pot să-și plătească birul stăpânului lor sau să'i facă poslușania.... pentru care cu toții de obste ne rugăm milostivirii Măriei Tale, să se dea luminată hotărîre, ca numai pe la orașele cele mari domnesci slobode să fie vătași și lăutași și acei vătași să iea dela lautari, ce vor fi locuitori chiar într'acel oraș avaetul nunților i ploconul, care avaet și plocon măcar ca în vechime era taleri unul de nuntă și plocon pe an bani 33, după cum se dovedește din mai sus numita domnească carte, ce se află trecută în condica

Divanului, dar fiind-că acum sunt înălțate toate prețurile, să se adaoge și la acestea spre a se lua avaetul nunți întreit, având a-l lua vătaful dela toată ceata lautarilor ce se vor tocmi să cânte la nuntă...

„Cod LXXXIX, fila 386".

Afară de lautari Țigani, în vremea lui Caragea, spune V. A. Urechia *mai era și musică instrumentală alcătuită din nemți.*

Această muzică nu era protejată de Domn căci la 19 Ianuarie 1813 o desființează. Această muzică înființată sub *Constantin Vodă Ipsilant* și menținută în timpul Muscalilor, în interesul balurilor și a petrecerilor Muscalo-bueresci.

Am arătat că în tot d'auna lăutari au fost prețuiți mai mult ca alți meșteșugari țigani și se vindeau mai scump. Așa, găsim în documente vechi : *In secolul XVI boerul Bărcan comisul avea pe Tîmpea alăutarul pe care'l vându cu 4000 aspri.* Mihnea Vodă Ciobanul *face un dar de preț, vornicului Dinga din Moldova, la anul 1559 dându-i rob pe Ruste alăutarul.*

Lăutari aveau cum am spus, mai multe privilegii. Astfel boerul le îngăduea să ducă la nunți, la hore și alte petreceri ale obstei. Când însă stăpînul era acasă și avea chef de cântece, lautarul trebuea să fie nelipsit și atunci își punea în acțiune toată maestria lui ca să mulțumească pe boer și pe prietenii acestuia.

In timpul mai apropiat de noi, la unele case boerești erau chiar doă tarafuri, unul care cânta la masă, cellalt care întovărășea bucatele când erau aduse, potrivind cântecele după feluri, când mai dulci, când mai sărate, când mai piperate. (Vezi Sion : Emanciparea Țiganilor).

Am avut noi mulți lăutari vestiți prin arta lor și prin mulțimea cântecelor ce știau. Nimeni nu ne-a transmis ceva despre ei.

In veacul trecut, Alexandri a imortalizat pe *Barbu* lăutarul.

Cu cântecele lui știa să se prindă inima, fie prin accente de melancolie, fie prin accente vesele. Și când

după obiceiul timpului însoțea la vre-o serenadă pe un boer, el era de mare folos la postul lui de sub balcon. *„Oftează Barbule!* îi spunea boerul, atunci când trebuia să fie mai de efect cântecul. Și *Barbu ofta,* mai bine de cât ar fi oftat cel cu pricina. Azi lăutarul care cântă oftând este înlocuit cu *diseur-ul.*

De un alt lăutar vestit *Petrea Crețul Șolcan* s'a ocupat, Teodorescu G. Dem. care-l apucase în bătrânețea lui și care a auzit dela el legende și doine cari cuprindea mai bine de 7000 versuri, o comoară a poeziei și a muzicii noastre populare.

Ast-fel erau lăutarii de odinioară. Cei de azi au început să uite acele arii simple și melancolice, nu mai știu cântecele și baladele de altădată, azi știu tanguri.... Și e păcat, căci muzica românească — trebue s'o recunoaștem — numai mulțumită Țiganilor, n'a fost dat tutulor s'o aibă.

Muzica Țiganilor, originală prin ariile sale, când triste, când vesele, trădează origina ei orientală, asiatică, indiană. Caracterul ei ciudat și capricios impresionează dela întâia auzire.

Un specialist străin spune despre tecnica acestei muzici. *E greu de stabilit o teorie, care deabia există, raportul tonurilor, modulațiunile sânt de pură fantazie și are observarea regulilor armonice moderne.*

Lăutarul țigan nu s'a servit de note, ci din auz a făcut ca muzica să fie spontanee și atît de sentimentală.

Caracterul original al muziciilor s'a păstrat numai în România.

Vorbind de muzică nu trebue să uităm că talentul înascut în Țigani pentru această artă îl păstrează din timpuri imemoriale.

Spune George Lecca: Poetul Persan *Firdusi* (care trăia pe la anul 1000) povestește în poemul lui *„Sah-Nameth,* că după cererea regelui Persiei la anul 400 un rege din India îi trimese 10.000 de cântăreți din instrumente numiții *Iyry.* Nu sânt aceștia oare străbuni Țiganilor de atunci și răspândiți apoi pretutindeni? O chestiune, iarăș obscură ca atâtea cari se referă la istoricul acestui popor misterios.

Mulțumită Țiganilor s'au păstrat vechile balade

şi doine. Acest lucru e cu atât mai adevărat, cu cât *România* este tocmai, ţara în care Ţiganii au fost stabili şi mai numeroşi ca în alte părţi şi unde muzica populară a rămas cea mai de samă din Europa, cu toate sbuciumarile prin care am trecut.

Bataillard susţine că tot ei au păstrat şi transmis

In 1631 după lupta lui Leon Vodă cu Aga Matei din Brâncoveni, mai târziu Vodă Matei Basarab ridică întru pomenirea celor căzuţi în luptă o cruce de lemn. Intre 1664—1667 Radu Vodă, fiul lui Leon Vodă, puse în locul Crucii de lemn o alta de piatră pe care scrie inscripţia tatălui său, cât şi aşa pe altă latură a crucii:

Inscripţia lui Leon Vodă:

In numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh, amin. Adecă cu robul lui D-zeu, Io Leon Vodă feciorul lui Ştefan Vodă, ridicat-am această cinstită cruce în numele Sf. Gheorghe, pentru ca să se pomenească de războiul ce am avut într'acest loc cu pribegii, când au venit de peste munte asupra domniei mele în anul 7139 (1631) în luna August, Marţi. Milostivul D-zeu cu rugăciunea Sf„lui Gheorghe supusu-i-au sub sabia domniei mele, şi i-am biruit, şi câţi au căzut în bătae zac sub această movilă, iar crucea s'a ridicat în luna Fev(ruarie) 20 anul 7140 iar de la Hristos 1632

Inscripţia de pe aceaş cruce pe laturea de Mează-zi a lui Radu Vodă *Puternicul D-zeu, învrednicind pe noi Io Radu Voevod cu domnia Ţării Româneşti în leatul aela Adam 7173, iar dela Cristos 1665, văzui această cinstită cruce făcută de Părintele meu Io Leon Vodă şi aflându-se stricată, domnia mea o înoi şi primi şi Sfânta biserică în numele Sfântului Mucenic, marelui Sf. Dimitrie*

şi o bună parte din băsmele, pe care le regăsim la toate popoarele europene.

In rezumat : S'a scris mult, prea mult despre aceşti oameni, însă căutând mai de aproape la viaţa lor găsim în ei şi o mare destoinicie pentru cultură. Ei represintă mersul civilizaţiunei în toate fasele sale.

Din țigani nomazi, țigani de lae, s'au format țigani cu locuințe statornice, care ce e drept și-au pierdut mult din originalitatea lor, însă în schimb au căpătat primele elemente ale culturei.

E de observat cu deosebire influența civilisătoare a rasei latine asupra acestui popor. Ori-unde se află Țigani printre Români, ei tind a se asimila cu conlocuitorii lor și această rasă atît de disprețuită, atât de batjocorîtă se arată meșteră în toate întreprinderile.

Țiganii nu se află numai pe la sate; ei s'au vârât și prin orașe.

Aici și-au păstrat o trăsătură originală a caracterului lor; arta singură devine ocupațiunea lor.

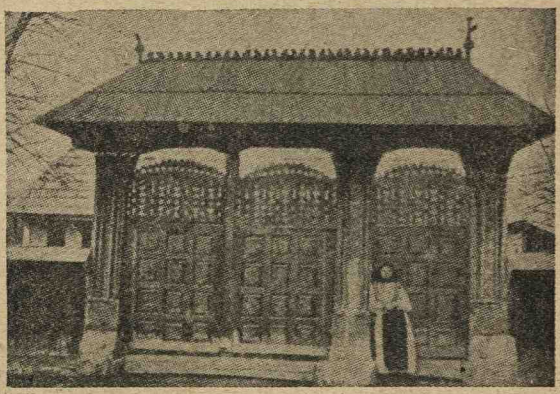

Poartă Românească.

Muzica și-a găsit printre ei adoratori pasionați. Și să nu gândească cineva că ei iubesc muzica numai pentru că ea aduce bani. Nu am văzut Țigani plângând de emoțiune când arcușul lor scotea din vioară tonuri plângătoare, țipete jalnice, suspinuri dureroase.

Vioara devine pentru ei o soață nedespărțită fără de care nu pot trăi, cu care stau de vorbă în momentele lor pierdute și care le spune povești frumoase, consolătoare când sunt despărțuiți. Toată mândria lor stă în această sculă minunată și care este titlul lor de noblețe : *Sunt lăutar,* sunt *artist !*

Inainte vreme lăutari erau îmbrăcați în anteree și giubele și ziceau Domnilor și boerilor până ce cădea da'npicioarele, cu un foc și o artă indescriptibilă, îi vedeau cu părul mare pe urechi, negru și sleios, cu

barbă de jur împrejur, plecându-se trupul în spre partea din care venea sunetul instrumentului, ridicându-se câte odată și pe piciorul drept, ori stâng după cum ținea acel instrument, pe dreapta ori pe stânga, simulând prin aceasta mai mult sentiment și expresiune; și tot aplecându-se către cel ce-i cânta ori către mosafir.

Și zice Țiganul mult și duios din nai, alăuta, vioară, diblă, surlă, până ce se înflacără la un loc cu auditorul său, ce simțea și cugeta la fel cu dânsul, așa că ajungeau cu toți la un moment dat, de se găsesc într'o adevărată stare de entuziasm și plăcere nebună, cântecul de foc, le aprindea inimele, ori de patriotism către țară și neam ori de iubirea către alt lucru; atuncea începea a se umple și viorile și buzunarele giubelelor Țiganilor de galbeni, cât apucau cu pumnul din pungile lor, boerii.

La un loc cu muzica aceasta, s'a desvoltat și muzica militară formată din ostași.

Italianul *Galeado Galdo,* spune că în 1659 intrară în *Oradea—Mare,* armatele unite ale lui George Racozi principele Transilvaniei și a lui Constantin Șerban-Vodă al Țărei Românești și că muzica lui Constantin Șerban cânta de a călare, cântecul „fetei române când și-a pierdut caprele și plângând și-le căuta prin munți" *muzicul călăreților lui Constantin „Nella storia di Leopoldo, citat în Sincai, pag. 111, 121, vol. III, ediția II".*

Pe vremea lui Ghica Vodă 1672, un martor ocular Andreas Holtz ne spune că între steag și Domn venea *„una bella musica"* de trompete germane și tobe turcești ce aduceau un zgomot teribil „Vezi Docum. Hurmuzache, vol. IX-I, pag. 220—222". Surlarii cântau din surle; aceasta e o aluziune la muzica cea turcească.

Meterhaneaua, era muzica militară, de care vorbește pe ici colea cronicarii Țării Românești din veacul al XVII. Și tot aci să spicuim din articolul distinsului ziarist D-l Mihail cu privire la Imnul Regal :

Multă lume se va mira aflând că atunci, când a fost încoronat primul nostru Rege Carol I, s'a cântat imnul național... austriac!

Nu exista imn domnesc nici pe vremea lui Mihai Viteazul, nici mai târziu pe vremea celorlalți Domni. Nici Cuza-Vodă și nici chiar Regele Carol I, în primii ani de domnie n'au avut un imn al lor.

Avem o singură ştire din vremea veche :

Desigur trebue să menţionăm, cu deosebită cinste, cântecul, care dela 1848 şi până la 1916, „ne-a fost călăuză şi îndemn de bărbăţie la luptă pentru dreptul nostru naţional“ : *„Deşteaptă-te române!*

Dar lumea a uitat, mulţi n'au ştiut, poate nici odată cine a fost autorul acestei melodii şi vor afla acum cu surprindere că e vorba de *Anton Pan,* „cel isteţ ca un proverb“, cum l-a caracterizat Eminescu în „Epigonii“. In genere se ştie că Anton Pan a fost poet; puţin ştiu că a fost muziciant; dar mai nimeni nu pomeneşte de

Intrarea la Patriarhie dela anul 1931.

dânsul ca autor al imnului cântat de toţi românii pe versurile alcătuite de *Andrei Mureşeanu.*

Profesorul Mihail Gr. Posloşnicu, autorul monumentalei lucrări, „Istoria Românilor“, face un act de dreptate lui Anton Pan, consacrându-i un frumos capitol, din care împrumutăm unele amănunte.

Deşi imnul lui Anton Pan a fost frumos armonizat de Gavril Muzicescu şi apoi cu un lux de partizi, de Alfons Castaldi, totuş el n'a putut fi folosit nici odată ca un imn slăvitar domnesc.

In 1881, în preajma serbărilor de încoronare ale

primului nostru Rege, chestiunea trebuind să fie soluționată numai decât, corurile noastre au învățat în grabă imnul gata compus la *Haydn* extras dintr'un quartet de coarde al celebrului compozitor — melodie care având cuvintele *„Gott erhalte,* etc.“ fusese adoptată ca imn al casei imperiale de Habsburg.

In românește cuvintele au fost traduse astfel cu prilejul încoronărei Regelui Carol I: *„Doamne Sfinte, întărește pe al nostru rege... etc.“*

Abea în 1884, poetul Vasile Alecsandri, a potrivit cuvintele „Trăiască regele, în pace și onor...“ pe cadența unui marș compus mai de mult de Eduard Hübsch, inspector al muzicilor militare, și pe care îl cântau fanfarele, — marș care a fost apoi executat mai lent, spre a i se da solemnitatea unui imn slăvitor.

In treacăt citâm „Imnul Român“, compus pe vremea lui *Cuza-Vodă* de *Francisc Caudella,* primul director al Conservatorului din Iași, pe textul lui M. Cornea. Acest imn însă n'a prins.

Imnul lui Hübsch, spune d-l Mihail a fost aspru criticat pe vremuri și se pare că procesul nu s'a terminat nici azi.

S'au mai ivit apoi și alți compozitori: Al. Flechtenmacher, primul director al Conservatorului din București; P. Peters, profesor la București; compozitorul Ed. Caudella dela Iași; I. St. Paulian, din T.-Severin... Versurile acestor imnuri erau compuse de Maria Flechtenmacher, D. Tellor... Dar nici unul din aceste patru imnuri nu a avut norocul să se impue ca imn național.

Cel mai reușit imn național, după părerea d-lui Gr. Posluşnicu, a fost cel compus de Gavrille Muzicescu; era „o armonie sobră, cu un adevărat caracter festiv“, care prinsese drumul popularității și se executa de coruri la diferite festivități, alternativ cu imnul lui Hübsch, pe care-l cântau fanfarele.

După moartea subită a lui Hübsch la Sinaia, Gavriil Muzicescu, a armonizat imnul acestuia, și a revenit la propria sa compoziție, pe care nu a mai recomandat-o corurilor.

D. M. Costin scria în revista *„Muzica“* despre imnul „mediocru“ al lui Hübsch că ar trebui în sfârșit să fie înlocuit cu un altul; căci acest „neînsuflețit imn nu

s'a născut dintr'un strigăt al neamului". De asemeni nici Alecsandri „nu a fost fericit inspirat".

Alții dimpotrivă, cum e prof. Hurmuzache din Bucovina, apoi distinsul literat Radu Rosetti, sunt de părere contrară. Primul găsește că imnul e plin de măreție, de ardoare și însuflețire; iar cel din urmă crede că „un imn național nu este un cântec la modă care se poate schimba de azi pe mâine" și că „puterea lui stă în tradiție, fiind ca un simbol transmis din generație în generație. Inlocuirea lui ar constitui o profanare", crede prietenul meu d. Radu Rosetti.

Cu alt prilej s'a mai semnalat că imnul lui Hübsch a fost armonizat și utilizat de mai mulți compozitori români, printre cari la locul de onoare puneam pe maestrul George Enescu. Imnul se aude în „Rapsodia română" a maestrului precum și într'o altă delicioasă compoziție a lui, servind drept canava unui dans șăgalnic suprapus într'o fericită inspirație. Apoi s'a mai citat pe *Narice* și pianistul *Fuchs,* cari au utilizat imnul în rapsodiile lor.

Mai este și imnul înălțător al lui Mărgăritescu cântat la expoziția din 1906.

Apoi Chiriac, a cărui compoziție a fost cântată la Ateneu, cu prilejul încoronării Regelui Ferdinand. Sunt în această compoziție niște motive religioase din care apare triumfător „Imnul regal" compoziția având o deosebită valoare.

CE-I CU „ȚARA LUI HÜBSCH" ?

S'ar chema că am face o omisiune în tratarea subiectului nostru, dacă n'am spune câteva cuvinte despre „Țara lui Hübsch". Multă lume a auzit, sau mai întrebuințează această expresie, fără a cunoaște originea ei:

Hübsch avea multe amărăciuni, fiind necăjit de manoperele diferiților invidioși intriganți, de pe vremea lui, cari căutau să lovească până și în cinstea lui. Totuși, om cult, spiritual și causeur plăcut — cu toate intrigile — era primit în toate casele bune și chiar la curte.

Deși nu știa bine românește prinsese totuși unele înjurături naționale, fără să le înțeleagă sensul.

Intr'o zi la o recepție oficială dela palat, bătrânul Rege Carol îl văzu întunecat.

—Ce-i cu d-ta? De ce ești atât de supărat, domnule maior?" îl întrebă afabil Suveranul în prezența Reginei, doamnelor și celorlalți curteni, ce erau de față.

— *Apoi asta e... țara... măsii!*" — isbucni sgomotos Hübsch, cu accentul lui nemțesc.

Și de atunci a rămas expresia *„țara lui Hübsch"*, întrebuințată în urmă de multă lume bună, totuși pronunțată cu oareșcare discrețiune și nu la recepțiile oficiale.

DILIGENȚELE ȘI POȘTA

In loc de drumuri de fer și telegrafe înainte vreme aveam poștele și stafetele. Aceste poște și stafete după multe documente spune că mergeau foarte iute ; așa din

Firmă după Unirea Principatelor (în celelalte două colțuri este zugrăvită pajura Munteniei).

Capitală până la Craiova erau 12 poștii și din Craiova la Severin 5 poștii.

Tradiția spune că a plecat Vodă Știrbei dela București la Craiova, pornind când s'a luminat de ziuă și a sosit la Craiova fără nici un accident când tocau de seară la biserici. Oare trenurile de persoane nu fac cam tot atât?

Știrbei-Vodă avea 8 caii la droșcă și un arnăut al lui pe capră.

Stafeta era în loc de telegraf și când i se lipea un fulg de pană de gâscă la pecetie, îngrozea pe toți căpitanii de poștie și cu 10 minute mai 'nainte plesnea surugiul ce o ducea. Când sosea stafeta în poștie, o dădea altui surugiu care era de mult călare și care ținea o

goană până la Poșta următoare. Surugiu nu făcea mai mult de cât un ceas pe poștie.

Să vedem însă înainte de a urma cu descrierea cum se făcea cu poșta și de când a luat ele ființă la noi.

In România, poșta a luat ființă odată cu întemeierea principatelor. Domnitorii noștrii fiind nevoiți a organiza un serviciu permanent de curieri pentru transmiterea poruncilor și primirea știrilor. Sum vistieriile țărilor noastre nu puteau suporta cheltuelile necesitate de aceste servicii de poștă, ele au căzut dela început în sarcina locuitorilor din ținuturilor parcurse de curierii domnești. Era deci vechiul sistem roman, care prin rechiziții dela locuitori luate sub formă de cislă *(bir)*, asigurau existența serviciului de poșta.

Intr'un document dat de *Domnitorul Mircea* la anul 1399 se scutește locuitori din Pulconți, — sat așezat în drumul curierilor, de sarcina de a da caii pentru *olac*. Cuvântul *olac* a fost întrebuințat la început pentru numirea curierilor domnești, iar mai târziu se spunea olac cărucioarelor de poștă la cari se înhămau caii și în care abea putea să ia loc o singură persoană. Călători streini în trecere prin țările noastre rămâneau uimiți de iuțeala cu care parcurgea distanțele cu ajutorul acestor olace.

Arhideaconul *Paul de Aleppo,* care întovărășea pe patriarhu Macarie, în trecere prin Moldova și Muntenia 1650 referindu-se la modul cum se călătoria, zice : *„Cu una cu alta, mergerea noastră este mai repede de cât zborul unei păsări“. In Voyage dans la Russie méridionale et la Crimée par la Hongrie, la Valachie et la Moldavie“* Anatolę de Demdoff ne dă următoarea relațiune interesantă asupra poștei românești:

După trei ore de alergături și cereri, am putut avea la dispoziție toți caii pe care poșta din Giurgiu îi avea adunați în ograda în care tratau în plin aer.

S'au adunat 24 — dar numai singure doă trăsuri au profitat.

Modul de înhămare la aceste trăsuri merită o mențiune particulară. Caii sunt de o măsură mică, subțiri și nu de rasă. Ei seamănă mult cu aceia ce obișnuit în Franța se numesc purtători de cireși, dar au o iuțeală și o putere neobișnuită. Ei merg ca săgețile.

Iar mai departe: *Surugii, haulind pe înaltele lor*

șei de lemn port încrucișate funiile ce le servesc de hățuri și iată-i urlând și gesticulând ca niște apucați, care împing în galop ceata de caii aprigi, jumătate nedomesticiți, înhămați la o singură trăsură.

In secolul al XVII-lea se introduc în principate primele *relee* poștale cu schimb de caii, pe următoarele drumuri: *Târgoviște-București. București-Călărași-Silistra-Constantinopol. Craiova-Roșiori. București-Iași. Bârlad-Chilia-Constantinopol. Iași-Harlau.*

Aceste relee poștale erau puse exclusiv la dispoziția domnitorilor și a înalților demnitar dela curțile domnești.

Particulari se serveau pentru trimiterea corespondențelor ca și în alte țări, de negustorii și călugării pe care ocupațiunile lor îi făceau să călătorească des și la distanțe mari.

La această epocă i se dă poștei denumirea de *menzil*. Prin hrisovul lui Alexandru Ipsilant dat la 1775 se încearcă o primă organizare a poștelor Române, scutindu-se în primul rând satele de a mai contribui la întreținerea poștei și a drumurilor. Toți caii la toate menzilhanele, ce s'au orânduit pe la locurile cele trebuincioase să se cumpere cu cheltuiala domniei și să fie domnești.

Hrana acestor căii să fie dela Domnie și cheltuiala se va plăti pe cât va ajunge din banii ce se vor strânge după ogerit, căutându-se socoteala.

Din art. 4, 5 și 6 al acestui hrisov reese că slujitorii poștei de atunci erau considerați ca funcționari ai Statului puși sub conducerea unui vel spătar. Dela această dată poșta poato fi considerată ca o instituție publică, fiindcă prin art. 9 al hrisovului se arată că poștele nu vor servi numai pentru trebuințele domniei ci se pun și la dispoziția publicului ; în schimbul unei taxe de 10 bani de fiecare cal și ceas.

Pe lângă poștele din țară domnii întrețineau și alți curieri speciali, care se duceau cu stafetele la Constantinopole și în alte părți, numiți *călărași* și *lipcani*, căci domni principatelor avea corespondenți special la Viena și Varșovia pentru a afla noutățile politice și a le transmite la Constantinopole (Th. C. Aslan).

Sub „Regulamentul organic“ serviciile de poștă ră-

mân tot o instituție de Stat, însă sunt exploatate prin antreprenori (otcupcii), după condițiile stabilite de obștească adunare. Tot, regulamentele organice prevăd și sumele necesare întreținerii poștelor, fixându-se pentru Moldova 653 mii piaștri, iar în Muntenia cheltuelele Statului la Cap. 5 (ținerea poștelor) prevăd suma de 941.418 piaștri.

Domnitorii cari se succed după aplicarea regulamentului organic pun o adevărată grijă ca poșta să primească îmbunătățiri din ce în ce mai mari.

Antreprenorii sunt acum obligați ca pe lângă corespondența administrațiilor statului să primească dela

Prima trăsură în București.

particulari scrisori și gropuri de valoare pentru expediere.

Taxa pentru scrisori era de un ban pentru fiecare gram sau patru bani de fiecare poștă (20 kilometri).

Sub Mihai Sturza (1834—1849) poștele fură obiectul unei îngrijiri deosebite, oprindu-se abuzurile și bătăile pe cari călătorii se credeau în drept a le împărți surugiilor silindu-i să meargă mai repede, ceeace pricinuia adeseori vătămare sau moarte cailor, sau a se abate din drum ca să-i ducă la moșiile lor adeseori la mari îndepărtări. Apoi regulându-se poziția surugiilor față cu antreprenorii și determinându-se anume cazurile când ei erau răspunzători, pentru peirea animalelor. (D. A. Xenopol).

Tot sub acest domnitor se înființează în București

şi Iaşi câte o casă a *menzilurilor* (casă de poştă) ; la Bucureşti era casa *Diaconesilor* menite să'nlesnească raporturile dintre guvernele celor două ţări şi antreprenori diferitelor *relee* poştale.

Antreprenorii fiind direct răspunzători de scrisorile şi valorile ce transportau ; primirea şi expedierea acestora se făcea după anumite norme care de cele mai multe ori erau trecute şi în contract.

Antreprenorii fiind datori a porni pe drumuri cu gentele expediţia Stăpânirii şi gropurile cu bani ce se vor da împreună cu aceasta, de două ori pe săptămână, atât pe cea din Bucureşti la zilele hotărîte, precum au urmat şi până acum în răspunderea contraeciilor, cari vor avea la casa poştelor, câte un orânduit într'adins pentru primirea gentei Stăpânirii şi a particularilor, ca să le pornească la reşedinţa lor şi să primească deasemenea şi pe cele de afară ; iar mai departe : *„orice primejdii s'ar întâmpla de pierderi sau spargeri a vreunui pachet cu scrisori, amanet sau grop de banii răspunde îndată contracciul drumului aceluia, unde s'a întâmplat necuviinţa fără a i se asculta nici o pricinuire.*

O interesantă descriere de modul cum se călătorea pe timpul exploatării poştei de către antreprenori, ne-o redă Ioan Ghica în : *„O călătorie dela Bucureşti la Iaşi, înainte de 1848.*

Sunt descrise aici toate peripeţiile unei călătorii care echivala pe acea vreme cu o adevărată expediţie, plină de riscuri şi nu lipsită de savoare.

După unirea principatelor, poştele Române au fost organizate prin legea dela 1864, iar odată cu unirea poştelor şi telegrafelor, Statul îşi rezervă dreptul de monopol asupra lor. Această organizare înfăptuită se scoate şi prima publicaţie oficială sub denumirea de *Buletinul Telegrafo-Poştal,* în care se publicau ordinele de serviciu, ştiri privitoare la personal, informaţiuni asupra mersului poştelor pe alte State.

Intre anii 1836 şi 1869 au funcţionat atât în Moldova cât şi în Muntenia birouri poştale străine ataşate pe lângă Consulatele Austriac şi Rusesc, prin cari se expediau şi se primeau corespondenţele din şi pentru poştele respective.

După încheerea tratatului dela Paris și organizarea poștelor Române, birourile străine au fost desființate, serviciul nostru poștal prezentând toate garanțiile.

In 1868, Directorul general al poștelor Fălcoianu, fiind trimes la conferința telegrafică internațională de

Surugiul Domnitorului Alex. Ioan I Cuza și al Regelui Carol I.

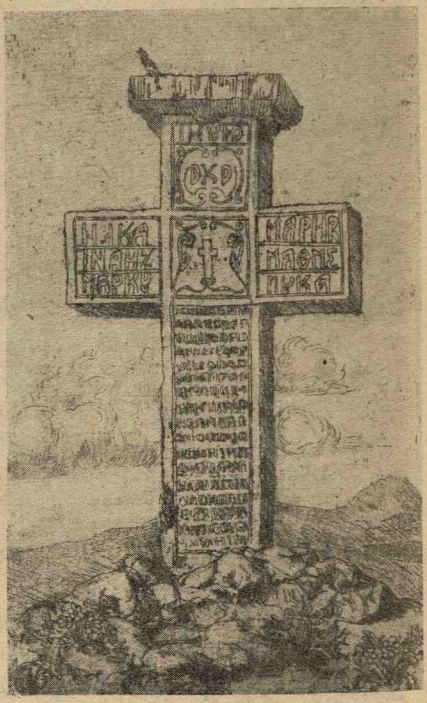

Crucea din str. Cazărmei.

la Viena se înțelege cu delegatul Elveției ca acesta să detașeze trei funcționari poștali elvețieni pentru organizarea poștei noastre după modelul acelei țări. In adevăr, confederațiunea Germană trimete o delegație compusă din Paul Jeanrenaud, director poștal din Neuchatel-Edmond Hohn, secretarul general al poștelor și Karl Schneider, controlor poștal.

Misiunea a lucrat la noi în țară timp de un an și prin activitatea sa a adus un real folos administrației noastre poștale.

Dela 1864 serviciul poștal s'a desvoltat în mod per-

manent și prin noi legiuiri a fost ținut la curent atât cu nevoile vremii cât și cu progresele științifice realizate.

Pentru intensificarea și răspândirea culturei la sate se organizează la 1892 serviciul poștelor rurale, serviciu care s'a desvoltat apoi paralel cu pătrunderea instrucțiunei în clasele țărănești.

Fizicianul *German H. Hertz* și inginerul *italian Marconi* studiind proprietățile undelor electro-magnetice reușesc să aplice aceste unde în transmisiunea știrilor la distanțe mari.

In 1914 s'a instalat în Parcul Carol I primul post de telegrafie fără fir, iar astăzi radio-telegrafia are o vastă aplicațiune în administrația P. T. T.

Am spus că în București gara era casa meuzilului astăzi *casa Diaconeselor* cu grădina lui. *Vorba meuzil este turcească* : era un mic pașaport pe jumătate de coală tipărit, cu pecetia statului și cu iscălitura casierului.

Trecerea Buzăului cu poșta.

In acel *meuzil* se trecea numele pasagerului și locul unde mergea : de era cu ducere și'napoiere i se trecea acest drept tot pe meuzil și se înregistra din poștie în poștie în condicuțile căpitanilor. Tot asemenea și scrisorile stafetelor cu fulgu la pecetie aveau și ele meuzilul lor, cu deosebire că în meuzil se trecea ceasu sosirii și a pornirei stafetei. Acestea erau trenurile și telegrafele țării Românești pe care admirându-le prințul Napoleon Jerâme când l'au adus cu poștea dela Giurgiu în București și a făcut numai trei ceasuri pe drum ; sosind la barieră a zis la cei ce-l înconjurau : *D-voastră nu vă trebue o cale ferată pe câtă vreme poștiile d-voastră merg întocmai ca și trenul.*

TEATRUL

Către sfârșitul dominei Fanarioților un profund întuneric domnea peste România. Vijelia cumplită și neîndurătoare trecuse.

Olănescu din care spicuim și noi spune : Nu întâlnim decât gangrena morală, ruina fisică, ignoranța domnește pretutindene. Templul naționalității, științele muzeele și limba națională, exilate de pretutindene. Străinul împărtășește. Moartea arborează drapelul ei, iar geniul pustiirei se gătește a mai șterge o națiune din cartea vieței.

Aceștia sunt Românii ce nu se mai cunosc pre sine însuși. Opera distrugătoare era terminată, Fanariotul îndeplinise misiunea sa infernală.

Poporul Român eșia din robia ei străin și neștiutor de rosturile lumii. Deabia cu începutul veacului trecut licăririle culturei apusene pătrunseră la noi ; ochii nepricepuți ni se deprinseră, puțin câte puțin, cu lumina ; iar mintea, până atunci neispitită, se împărtăși din toate minunile geniului omenesc.

Românul se ridica din adânc, deodată, cu capul spre soare !

Idei mari îi deschiseră largi porțile gândirii, simțiri generoase reînoiră străvechea mândrie, năzuinți înalte deteră un țel întâetor nobilei lui bărbății.

Noua însuflețire aducea însă alte deprinderi, alte înclinări, alte îndrumări de viață, înfăptuind astfel un popor nou, cu menire și avânturi nouă, care avea să urce cu grabă scara propășirii.

D. C. Olănescu adaogă: *De atunci Vicleimul cu povestea lui Irod și a celor trei Crai dela răsărit, jocul păpușelor, cântecele de stea, Brezaia cu ciocul de barză și Turca cu capul de cerb, nu-i mai pironesc, ca întrecut, întreaga luare aminte; strâmbăturile măscăricilor nu-l mai înveselesc, pehlivanii care scot panglici pe nas, scamatori și farmazonii, îl momesc o clipă, dar îl lasă rece...*

Datinile vechi și vechile petreceri nu-l mai îndestulează. Farmecul danțurilor și viersul cântecului doar nestrămutate vor înviora și vor umple peptul Românului de dorul cel neînțeles și neîmplinit, după care zadarnic par'că aleargă, de când la urzit firea pe dânsul.

Ii trebuia acum ceva nou ca să-i ademenească voea bună, ceva puternic ca să-l miște, ceva adevărat și viu și aproape de inima lui, în care râsul și plânsul deopotrivă să-l stăpânească. Ii trebuia acea întrupare a lumii, ca să lupte aceeași luptă ca dânsa, să-i sue înălțimele și să-i coboare adâncurile, iar din pilde și înțelesuri să-i deslușească temeiurile și să pătrundă firea omenirii.

Ii trebuia teatrul.

E drept că boierilor le fusese dat să vadă la curțile domnești teatrul soitariilor, searbădă înjghebare de fapte și prilej de batjocură sau de amenințări asupra celor neplăcuți ori a celor dușmani stăpânului — dar a-

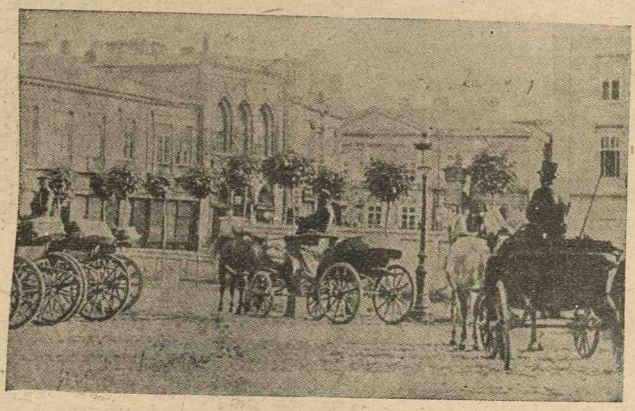

Piața Teatrului Național. (Col. Capșa).

cum vremea împinsese lucrurile mai departe și poporul venea cu aceeași cădere ca cei aleși, să se bucure de daruri lui încă necunoscute.

Teatrul nu mai putea remâne o petrecere întâmplătoare a celor mari, ei, scoborând scările palaturilor, trebuia să ajungă a fi, aceea ce și este într'adevăr — o îndeletnicire de obstească pilduire și petrecere. Și cu toate acestea a fost nevoe de îndelungă pregătire și de luptă încordată până ce să-l vedem statornicindu-se la noi!

Deși plămădit din dureri și din bucurii, simțimântul teatrului este firesc în inima omului, totuși educațiunea artistică nu poate fi de cât un efect al culturei.

Și e cu drept, căci o lucrare de artă nu este un produs al naturei și singur instinctul nu e îndestulător să

o judece, îi trebue cuiva studii și experiență pentru a o înțelege și a o prețui.

E adevărat că în țările cu un trecut de activitate și de făuriri artistice, cu o atmosferă încărcată, par'că, de dragoste, de amintiri și de impulsiuni ale artei, această educațiune se capătă și dela sine, prin obicinuință, numai văzând și auzind numai trăind traiul tuturora, hrănit din belșug cu cele mai strălucite produceri ale geniului omenesc.

La noi însă munca a fost și va fi, întru aceasta, mai grea decât în privirea multor altora. Dacă pentru arme, pentru elocuență, pentru știință și îndeosebi pentru politică avem însușiri de vrednici coborîtori ai Romanilor, pentru tot ce se atinge înfăptuirea ideilor și închipuirilor minți pentru artă, suntem ca și dânșii mai puțin însufleți, mai puțin mlădioși.

Nu doar că talentele nu s'ar vădi, ori că învățătura tot mai întinsă și mai luminoasă nu ne-ar da putința de a-i cuprinde și a-i înțelege rostul ei fermecător; ci fiindcă nepăsarea, nedeprinderea și mai cu seamă lipsa de îndemn îngreuiază și răcesc legăturile sufletești dintre noi și dânsa.

Aceste stavile trebuesc sfărâmate. Și numai un curent puternic, pornind de sus și străbătând până în adâncul gloatelor, va putea să deștepte, să respândească și să facă mai rodnice dragostea și interesul, însemnătatea și binefacerile artei în mijlocul nostru.

Cu toate acestea Teatrul a fost întâia scânteie artistică ce a scăpărat pe cerul înegurat al Țărilor-Române, precum fu și unul dintre învederatele semne ale redeșteptării noastre naționale.

Sunt acum tocmai peste o sută și treizeci și șapte ani de când trei actori francezi căpătară dela *Hangerli-Vodă*, în 1798 Mai 29 următoarea poruncă către ispravnicii *Zeodi Vlahiscoe:* „Acești trei frații(?) francezi anume: *Teodore Blesiet, Francisc Bevilache* și *Giovani Mulni, care având meșteșug de pehlivani și comedianii, făcură rugăciuni Domniei Mele ca să facă arătarea meșteșugului lor unde vor fi pohtiți, pentru care, fiindcă li s'a dat voea și slobozenia aceasta, poroncim D-Voastră Ispravnicilor de prin județe, pe unde vor avea a veni, să fie primiți și să nu li se facă vre-o supărare cu cerere*

de vr'un havaet, nici de către D-Voastră, nici de către Zabeti *(autorități), cum nici de către zapcii, ci să fie slobozi și în pace, ori la ce oraș vor merge", — ii saam receli gd. cod XXXIX, fila 50 (V. A. Urechia Istoria Românilor. I.VII. Anexe, pag. 459 jos.)*

Și negreșit că cei „trei frați francezi" făcuse mai întâi arătarea meșteșugului lor la Curte și cu prisos adusese mulțumire prea Slăvitelor Obraze, pentru ca să poată dobândi o dovadă atât de însemnată despre mila Dumnezească. De altfel era și cu cădere ca Vodă Hangerliu, om cu duh și cunoscător al limbei și civilizației franceze (cum ni-l arată A. D. Xenopol Istoria Românilor. I.V. pag. 319), să ocrotească cu înadins poruncă „voia și slobozenia" ce dedea unor cetățeni ai Franței republicane și atot puternice „să fie primiți fără supărare a'și arăta meșteșugul lor ori unde vor fi poftiți".

Găsim un mijloc, unul singur poate, de a mai face, prin veselia și iscusința unor pehlivani și comedieni, să încolțească râsul pe fețele mohorâte ale Românilor asupriți de nelegiuirile și istoviți de dările fără de seamăn cu cari'și împovărase Domnia lui!

Pehlivani și comedieni! Erau se vede, gimnastici, mimi și cântăreți tot deodată. Făceau gimnastică, dantau și cântau romanțe ori cântece patriotice după moda timpului. Infățișau de sigur și scenete comice dialogate, persoane și situațiuni din societate, totdeauna ridicole, precum încă, până astăzi, asemenea „artiști" ambulanți au obicieiu de a face prin grădinile și prin balciurile Italiei și Franciei de miază zi — și ce mai până colo — la noi în zilele de Mosi azi.

Ei au făcut, probabil, ruptoarea, căci după dânșii țările noastre au fost cutreerate de tot soiul de scamatori; de saltimbanci, de echilibriști, de caraghioși care făceau pe lume să râdă, ori adunau în jurul lor sumedenie de guri cască privindu-le șmecheriile, frânturile de mijloc, ori voinicia.

Eacă Turcii făcând *ghiozboiangealicuri* în cafeneaua din podul Beilicului, ori scoțând foc pe nas, sfredelindu-și palmele, înghițind săbii pe taraba lui Niță Pitaru dela Carvasara cum ne spune Ion Ghica sau în satrele lor din târgul Moșilor la București; eacă italieni cu maimuța în spate, purtându-se la Drăgaică la Râu-

reni, dela Fălticeni la Rădăuți; eacă nemți cu muschii trupului de oțel, jucându-se cu ghiulele de tun ca cu niște nuci și ridicând cogemite calul în spate; eacă stambulioții sprinteni și mlădioși ca pisicile, călcând cu ochii legați printre cuțite și bătând cu biciusca o biată căciulă, din care, mereu învârtindu-se, scoteau câte o nouă căciulă, și alta și iar alta fără isprăvenie (Intru amintirea acestei împrejurări a rămas, pare-se, în popor zicătoarea: *altă căciulă!*

De multe ori erau chiar „pohtiți să facă comedii" prin casele boierești. Atnuci, din ceardacul cel mare, ticsit de veseli mosafiri, cădeau ploae banii de aur și de argint pe scoarțele întinse în mijlocul curții, unde'și făceau ei meșteșugul". Țiganii și mahalagii, cari stăteau strugure agățați pe porți și pe zăplazuri, și n'aveau ochii îndestul să-i vadă, nici gură îndeajuns să râdă de poznele și ghidușiile lor, îi petreceau cu urale și cu chiote până departe, departe... după ce eșeau, smecherii din cuhnii, îmbuibați de băutură și de mâncare, ba și cu traista plină de merinde pe dea-supra.

Dar pe la începutul domniei lui *Vodă Caragea,* Sasul *Mathias Brody* veni și întinse o lungă șandrama de scânduri în fundul curților *Banul Manolache Brâncoveanu* (Colțul Stradei Nouă Edgar Quinet cu Strada Academiei de astăzi în care așeză o panoramă cu vederile celor mai însemnate orașe din lume, cu încoronările mai multor regi și împărați, cu întâmplări din războaie, din călătorii, cu vânători de lei și de tigri, cu scene din viața oamenilor vestiți ai pământului și altele. Era un adevărat teatru optic.

Pentru prima oară se arată o asemenea minune în Capitala Țărei Românești, care începea acum să atragă și pe pribegii negustori de spectacole, precum ademenise pe pribegii de tot soiul mai 'nainte. Și din patru părți ale orașului curgea lumea șiroi neîntrerupt, să o privească, să se mire și să aibă ce istorisi, căci lucrul era par'că, aevea, văzut și pipăit, trăia, se mișca, vorbea, te plămădea și pe tine la un loc cu dânsul, așa că la urma urmei nu mai știai dacă nu erai și tu părtas la cele ce-ți răsăreau în față. Icoanele își întipăreau cu atâta putere viața și mișcarea în ochii cei lacomi și neispitiți, în cât

absorbeau simțirea și confundau cu dânsele întreaga ființă privitorilor.

Abia după câteva luni negustorii și gloata celor de jos putură străbate înăuntru, căci butcile și caleșcile se țineau lanț zi după zi în curtea Brâncoveanului și Arnăuți croiau cu vâna de bou pe tot mojicul, care ar fi îndraznit să calce pragul „Comediei“ pe când se *englendisiau* boerii... vezi bine?!.... Și așa huzuri Sasul până la 1816, când sătul de bani și de trai bun, își ridică sandramaua și plecă să se facă moșier.

Trebuința de a vedea și de a simți altceva de cât cele din toate zilele încolțea pe neașteptate în sufletele tuturora, o năzuință încă necunoscută și neînțeleasă începea să se deslușească din înclinarile și dorințele celor mai mulți.

Tineretul se îndeletnicia, mai vârtos, cu tâlcuri și cu învățături care găseau un răsunet din ce în ce mai simpatic într'însul. Vitejiile, războaiele, cuceririle străvechilor popoare, faptele strălucite ale celor mari, povestirile duioase, cânturele eroice, iar cu deosebire patimile și zbuciumările tragediei grecești, îi înflăcărau inima și mintea. Slăvirea aceea era înalt și frumos căta par că să fie acum o vrednicie mai mult, chiar pentru cei mai aleși și mai slăviți.

Astfel *Domnița Ralu,* fata cea mică a lui Vodă Caragea, înzestrată cu o călduroasă simțire, cu o închipuire vie, cu daruri artistice firești și crescută în cultul celor mai mari maeștri ai literaturei și ai muzicei, iubea teatrul peste măsură. Teatrul, pentru dânsa, nu era numai o oglindă a lumii și un mijloc plăcut și lesnicios de cultură, ci mai ales o treaptă de înălțare a puterei și a domniei părintesti și o glorificare a geniului dramatic elinesc.

Ea visa ca, prin stăruința patrioților si șubt ocrotirea lui Vodă, să înființeze și să ridice în București fala de mai mult căzută a lui Sofocle și Aristofan. De atunci, și pentru a da o bună pildă și a face o încercare, înjghebă, sub cuvânt de petrecere, o mică scenă (desigur cea dintâi ridicată în acest scop la noi) într'una din cele mai mari cămări ale palatului domnesc, unde cu costume de pânză și cu decoruri de hârtie vopsită se jucă, sub conducerea ei proprie, mai multe piese de teatru.

Actorii erau câți-va tineri greci, — prieteni sau rude, ai Domniței, care învățau la școala Elinească dela Măgureanu (azi pe locul școalei și al bisericei Măgureanu se află măreața casă a Clădirii Românești din Calea Victoriei colț cu Strada Filetis din fața stradei Rîureanu și cu cheta Brâncaveanu, și aveau tragerea de inimă și învăpăierea trebuincioasă scenei.

Ei jucară, negreșit în limba greacă, în primăvara și în toanna anului 1817 mai multe bucăți, între cari *Orest* de Alfieri, *Moartea fiilor lui Brutus,* de Voltaire, idila lui Longus *Dafnis* și Chloe etc... și recitară poezii și dialoguri patriotice, amoroase și comice, la care lua și Domnița Ralu parte, iar C. Aristia dovedi un talent deosebit de declamație.

Numai boerii și curtenii asistau pe rând, la aceste reprezentații date de obicei ziua. Incercarea isbutise de minune! Totuși, pentru a nu jigni pe acei care poate nu înțelegeau bine grecește, ori cu aceeaș dragoste ca dânsa se interesau de teatru, Domnița Ralu, pentru a fi plăcută tuturora, clădi de-oparte, chiar în iarna aceea la Cișmeaua Roșie (cișmeaua se afla colț calea Victoriei cu str. Fântânei, azi General Berthelot). Aci se afla o sală pentru baluri boerești, o prefăcu în teatru. Această sală în 1825 a ars, iar în 1840 s'a mistuit în zidurile lui Jean Caretașul. Pe de altă parte trimese pe Aristia la Paris să studieze declamațiunea și să vază pe marele *Talma* jucând.

Imprejurările politice se încordau însă din ce în ce, poziția lui Vodă Caragea era tot mai șubredă pe tronul țărei și încercarea teatrală a Domniței nu mai putea să aibă din nou ființă. Pentru a nu-și părăsi de tot ideea și a întreține, cel puțin aprinsă, scânteia ce scăpărase în mâinele ei, îndemnă, prin relațiile ce avea la Viena pe Gherghy, directorul unei trupe melo-dramatice, să vie fără întârziere în București.

(Tradiția spune: că Ioan Vodă Caragea, fost dragoman al Porței Otomane, era un om cu relații întinse în străinătate și amic și protejat al cavalerului de Gentz, secretarul intim al Prințului Meternich cancelar al Austriei)

Gherghy și sosi la August anul 1818, cu o trupă astfel întocmită încât să poată da: tragedii, drame, comedii și chiar opere.

Artiștii de căpetenie erau: Gherghy, directorul pentru roluri comice: D-ra *Dily*, cântăreață și tragediană de mare merit; D-șoara Dilly, primă amorează și prim amorez *Steinfels*.

Despre D-ra Dily se spune că deși venise în București pentru o earnă numai, îndrăgostindu-se de un tânăr boier, a rămas în țară până la moarte, dând naștere unuia din bătrânii noștri generali.

Repertoriul lor se compunea din cele mai alese producteri dramatice și opere muzicale ale școalelor italiană și germană. Dintre dânsele cele care au plăcut mai

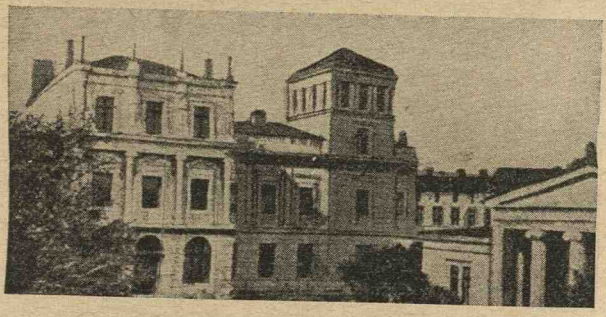

Palatul Știrbei-Vodă din calea Victoriei.

mult au fost dramele: *Saul, Ida, Pia di Tolomei, Briganzi, Faust* și *operele: La Gazza Ladra, Cenerentola, Moise în Egipt de Rossini, Flautul fermecat, Idomeneu* de *Mozart* (vezi Philimon — Ciocoi Vechi și noi).

Mai 'nainte de sosirea trupei. „Sala de Club" dela Cișmeaua Roșie, care era față în față cu casele Deșliului depe Podu-Mogoșoaei, colț cu Str. Fântânii azi Berthelo, fu prefăcută prin dărîmarea a doi pereți, în sală de teatru. Avea acum o lungime de 18 stânjeni, pe 9 stânjeni și 5 palme de lărgime ; avea trei rânduri de loji îmbrăcate cu postav roșu și perdele de chembrică cu ciucuri albi. La rândul întâi, în dreapta, era o mare sofa de catifea roșie pentru Vodă, iar în sală 14 rânduri de bănci de lemn îmbrăcate cu postav roșu. Intre spectatori și scenă, ridicată de 6 palme dela pământ, erau muzicanții. Perdeaua înfățișa chipul lui Apolon cu lyra în mână. Sala era aproape în forma oului, fără de nici o ornamentare și fără de gust, ca făcută în pripă numai din lemn. Dejur împrejur erau

sfesnice de pământ cu lumânări de seu, pe scenă asemenea.

Olănescu adaugă nu trebue luat în râs, deoarece acelaș lucru s'au întâmplat la fel cu începuturile de teatru. Și iată ce mai spune Olănescu : La 1718, Comedia Franceză din Paris găsim în Souvenirs et Etudes de Theatre, — Ed. 1887 pag. 149 și următoarele ; era luminată cu lumânări de seu, pentru care se cheltuia în

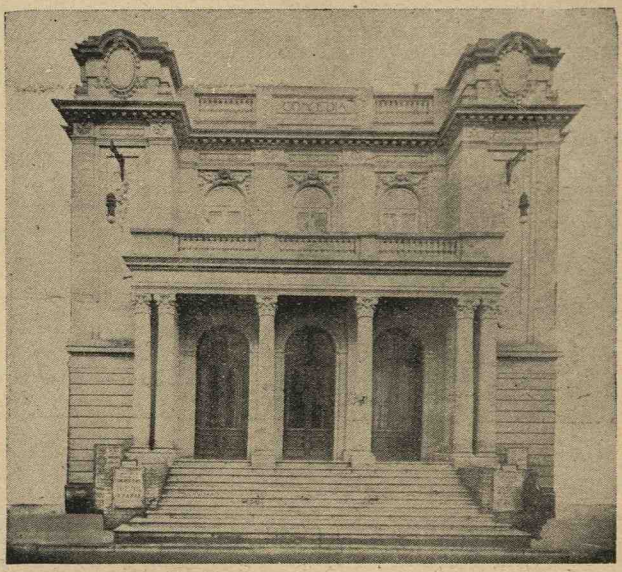

Teatrul Comedia.

fiecare seară 45 fr. Cu această sumă se dedea lumină nu numai scenei, ci și coridoarelor, decorurilor, culiselor, lojelor în care se îmbrăcau actorii și *lojei cu limonadă* devenită mai târziu le foyer de la Comedie Française.

La 1822, când se repară și se reînoi sala, policandrul din mijloc n'avea de cât 40 de lămpi cu ulei.

La 1833 se introduse gazul.

La 1847 se mări aproape îndoit puterea gazului ; apoi în 1863 se introduse gazul aerian și de atunci au mers îmbunătățirile, până când sala a fost luminată cu electricitate, ca mai toate teatrele din Paris.

Din cele arătate reese că toate începuturile au fost croite la început cam pe același calapod.

Intre acte doi țigani îmbrăcați în roșu luau mucul lumânărilor cu mucarul (o prăjină în vârf cu'n clește care se mânuia de jos dela mână).

Când venea Vodă la teatru, lumânările erau de ceară.

Lojile din rândul dela mijloc erau pentru *„protipendadă"*, pentru consulii străini și obrazele deosebite. Costau un galben pe seară. Celelalte pentru 10 lei erau la dispoziția tuturora.

Un scaun în staluri se plătea cu 3 lei.

Afisurile erau în limba grecească și se tipăreau la tipografia Stolnicului Clinceanu, Doctorul Caracaș și slugerului Topliceanu.

De obiceiu sosirea Domnului în sală era vestită de către *Selam--Ceaușul* Curții.

Publicul trebuia să se scoale în picioare și să strige de trei ori: *Trăiască Măria Sa!*

Intâia reprezentație a trupei lui Gherghy fu dată în seara de 8 Septembrie 1818, cu opera lui Rossini: *Italiana în Algeria.*

Fuga lui Caragea din țară, nu mult după aceasta; golul ce traiul lui fastuos lăsase în lumea Bucureșteană; nesiguranța trebilor politice nu pricinuise pagube simțitoare lui Gherghy, care, înainte de sfârșitul anului, avu norocirea să aprindă iar lumânări de ceară în teatru, pentru a sărbători venirea noului Domnitor, Alexandru Sutzu, să asculte *Flautul Fermecat.*

O împrejurare cu totul politică dete însă deodată teatrului o neașteptată însemnătate. Neamul elinilor făcea pregătiri să scuture jugul Turciei, pe care-l purta de patru veacuri. Bărbații cei mai luminați și mai cu dor de țară, adunați din toate părțile la noi și prin țările dimprejur, nu lăsau să le scape un prilej fără de a face un pas înainte în patriotica lor întreprindere.

O fierbere, cu dibăcie hrănită, exalta spiritele celor îndrăzneți, pe când cei cumpăniți și prevăzători așezase în București centrul de operațiune al mai multor comitete ce lucrau în unire pentru atingerea scopului sfânt: *libertatea Patriei!*

Găsise țara deschisă și răbdătoare, popor blând și asuprit, pe care, în schimbul ospeției și a dragostei, ete-

riști, arnăuți, zavergii, zaporojenii și basibuzucii aveau să-l sfâșie și să'l calce în picioare.

Fruntași și Apostolii: Athanasie Christopulo supranumit și Anăcreonul Eliadei, Iacovache Rizu poet cu mare vază și mai târziu confidentul și mijlocitorul lui Ipsilant între Mihai Vodă Suțu și boerii Moldovei, care la 22 Febr. 1821 cerură după stăruința lui prin anume petție către Impăratul Alexandru protectorul Rusiei; Nicolae Scufos, om învățat și filantrop, întemeietorul unei fel de societăți francmasonice grecești, numită Etofea la Odesa—; Doctorul Christelis, reprezen-

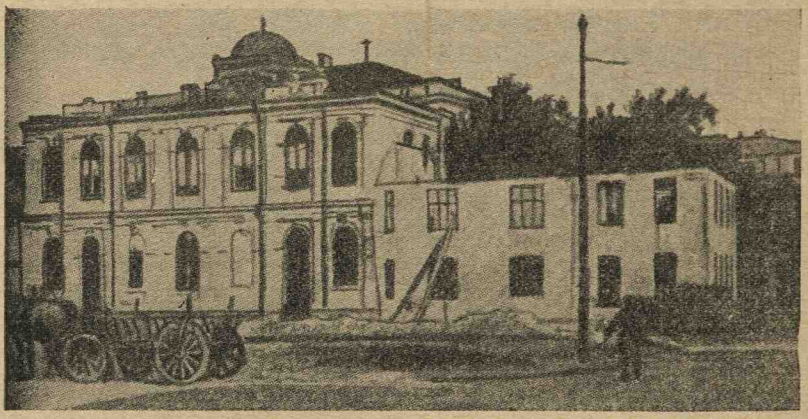

Fosta școală primară Adrian transformată în Primăria Sectorului de Negru, aflată între calea Văcărești, Călărași și Sf. Vineri, lângă ea era Hala de vechituri.

tantul, mai târziu, al Greciei libere pe lângă unele Curți europene; Logofătul *Gheorghe Serurie* distins literat; Constantie, Episcopul Buzeului; Gh. Leventi nepotul lui Capo d'istria, șef după uciderea lui Ipsilant, a guvernului provizioriu grec; Căminarul Sava; Căpitanul Iordache Olimpie și alți, cei mai hotărîți ai propagandei din București, chibzuind cât de ușor în sufletirea acțiunii dramatice avea înrâurire asupra unei mulțimi învăpăiate și a o împinge, chiar la fapte de vitejie, înființară un teatru grecesc în sala dela Cișmeaua Roșie, unde juca pe rând cu trupa lui Gherghy.

Repertoriul era, firește, întocmai numai din lucrări plin de cel mai cald patriotism, de virtute, de lapădare de sine și de ură împotriva tiraniei. Cu un asemenea ma-

terial ei erau aproape siguri de apregați bine tinerimea greacă dela noi pentru lupta supremă a neatârnări. Și avea dreptate.

Eteristi s'au bătut ca niște eroi și cei mai de neam, cei mai cu vază și cu viitor strălucit, au murit cu arma în mână în întâile rânduri. Și teatrul le dedese poate o scânteie de vitejie mai mult.

Intâia reprezentație pe această scenă patriotică fu tragedia lui Voltaire: *Moartea fiilor lui Brutus,* tradusă în elinește de logofătul Gheorghe Șerurie. Ea avut atât de mare succes și lăsă o așa de adâncă întipărire în ini-

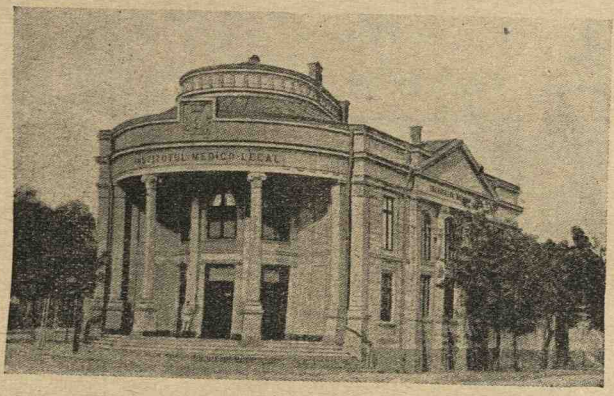

Morga „Strada Căuzași" în spatele ei, loc de depozitat gunoaiele aduse din oraș, ca de aci în vagonete să fie duse în Valea Plângerii din poalele dealului Belu.

mile spectatorilor, că la eșirea din teatru mulți greci descărcau pistoale și cântau imnuri resboinice pe uliți.

Celelalte spectacole fură: *Mânia lui Achile,* tragedie compusă de Ath. Christopulor; *Timoleon,* dramă de Zampoluus; *Meropa, Zaira* și *Mahomet,* tragedii de Voltaire, traduse de Gh. Serurie și doctorul Christelis, *Orest* și *Filip II* de Alifieri, traduse de Rizu și Monti; Polixeni sau Jertfa pentru țară, dramă de Iacovache Rizu și *Aristodem* tragedie de Monti.

Actorii erau luați tot dintre tinerii dela Școala Măgureanului (azi Clădirea Românească din calea Victoriei), dintre care unii începuse să joace pe vremea Domniței Ralu Caragea și cei ce s'au deosebit prin talent au fost: Costache Aristias, Teodor Gazi, Const. Somachis, Ștefan care fu mai târziu doctorul Formion, Gheorghe Mașa și Alexandru Fornaras.

Trebue însemnat aci că rolurile de Femee erau jucate de baeții cei mai tineri, printre care Aristia se deosebea prin vioiciunea și îndemnarea sa și că cea dintâi femee care s'a urcat pe scenă la noi a fost Cocoana *Marghioala Bogdănescu,* româncă de neam, nevasta Serdarului Dumitrache Bogdănescu (a se vedea N. Philimon).

Ea a jucat mai târziu și în românește.

Văzând isprăvile atât de însemnate ale tinerilor greci în teatru, Românii care învățau la școala românească, geloși de străini cari reușia să înființeze în țară și pe pământul altora un așezământ de cea mai 'naltă folosință pentru cultura obștiei se hotărîră a nu se lăsa mai pe jos.

Spre acest sfârșit se aleseră câți-va dintrei cei mai cu aplicare firească, se puseră pe lucru și în scurtă vreme izbutiră să joace faimoasa tragedie a lui Euripide : *Hecuba,* tradusă în românește de către A. Naumescu, el însuși unul dintre actori. Se zice că rolul Hecubei era jucat de *Ion Eliad Rădulescu,* care îndeplinea tot deodată și sarcina de suflor.

Aceasta fu întâia lucrare teatrală jucată în limba română la București; unii zic la 1819, alții la 1820.

Ei mai jucară câte-va comedii și însfârșit Avarul lui Molière tradus de Herdelius, amicul lui *Gheorghe Lazăr,* în care Marghioala Bogdănescu jucă pe Frosina, iar Naumescu pe Avarul. Piesa slab jucată, nu avu succes și nici se mai puse alta în studiu. De alt-fel intrigile și greutățile foiau împrejurul acestei nevinovate încercări. Grecii nu se sfiau să strige în gura mare că : *Românii nu-s buni de nimic, pentru nimic buni !*

Incurajarea lipsindu-le, mijloace de luptă neavând și năvala grecească fiind covârșitoare, graiul românesc încetă de pe scenă și târziu, foarte târziu, avea să se audă iară.

Totuși în aceste împrejurări încălzite de dragostea de neam și de dor de țară, Alexandru Vodă Șuțu care voia să rămâe simpatic, în ascuns grecilor, dar să nu dea nici Turcilor prilej de a-l socoti unit cu dânșii, pentru o pune o oare-care regulă de nu chiar un frâu prea mare libertății teatrale, sau poate pentru a tăia avântul românesc întru aceasta, alcătui, prin pitacul

domnesc din 8 Noembrie 1819, o *Eforie a teatrelor*, în persoana Marelui Spătar Iacovache Rizu de origină grec : *Pitac.*

Noi Alexandru N. Șuțu Voevod, din mila lui Dumnezeu....

Prea cinstite și de prea bun neam al Nostru boier și Mare Spătar Iacovache Rizu al Nostru prea iubit ! Așezarea de teatre publice, după multe cercetări și considerări politice, s'a constatat că e lucru foarte folositor

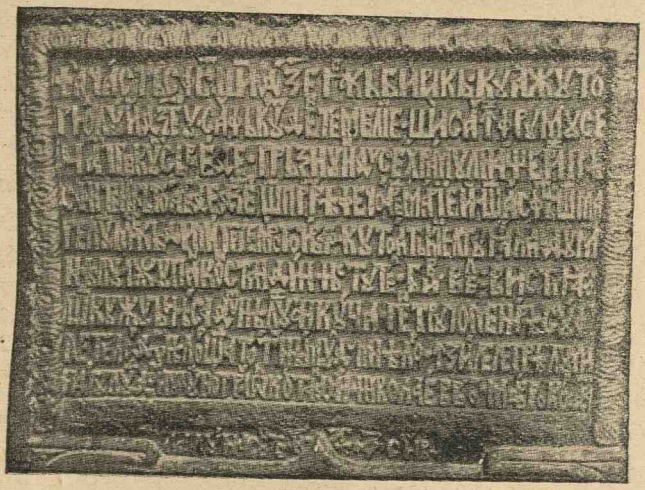

Reprezintă piatra pe care este săpată pisania Bisericii Slobozia așezată în tiuda bisericii și al cărui cuprins e următorul :
† Această Sfântă și Dumnezeească biserică cu ajutorul lui Dumnezeu s'au făcut din temelie și s'au înfrumusețat precum se vede, prăsnuindu-se hramul Nașterei Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioară Maria și a Sf. Mucenic Dimitrie cu toată cheltuiala dumnealui Jupân Constantin Năsturel, biv-vel Vornic și cu jupâneasa dumnealui Ancuța pentru pomenirea sufletelor dumnealor și a tot neamul dumnealor, în zilele Prea luminatului Domnul nostru Io Constantin Nicolae V-Vod Mavrocordat.

pentru națiie, căci teatrul isbutește să înlăture faptele rele. Reprezentarea dramelor s'a dovedit că este școala bunelor năravuri, cu atât mai ageră și puternică cu cât are în vedere înlăturarea relelor și triumful virtuți, arătându-se ce să alegem dintre viețiii și virtute. Comedia batjocorește relele prin rîs, iar tragedia aduce binele prin miracolos. Școlarul unei asemenea școale nu numai aude, dar și vede cu ochii săi aceea ce trebue să zică și să facă, însfârșit se convinge sau mai bine se silește să mărturisească că este mai cuviincios să cadă omul cu cinste, așa ca să deplângă contimporanii și urmașii su-

ferințele lui sufletești, de cât să biruiască prin necinste și să râdă.

Astfel este Teatrus, când alegerea dramelor se face cu îngrijire. El împlinește în adevăr neajunsurile legei, care singura nu poate înlătura orice făptuire rea, nici poate singură face desăvârșita educație a omului. Când însă e rău făcută alegerea pieselor, ele aduc vătămare legilor, devin școală de rele moravuri și de stricăciune, ele pângăresc moravurile cetățenilor.

Așa dar, fiindcă se poate întâmpla ca să pătrundă vreodată în Teatrul *din* București *învățături dăunătoare, din lipsa unui* Efor *care să privigheze și să controleze alegerea pieselor, Noi, după datoria Noastră Domnească având bunăvoință, te numim pe D-ta prin acest pitac al Nostru și poruncim să chemi înaintea D-tale pe epistatul german al melodramei, comediei și al* tragediei germane *și pe întreprinzătorul* asociațiunei grecești și pe dramatice *și făcându-le înființarea Eforiei, să le vestești că : Oricâte drame vor fi defăimătoare religiei, Statului și moralei obștei, acele vor fi oprite a se juca pe teatrul Bucureștilor și pe la bîlciuri; iar celelalte toate sunt permise pentru folosirea și petrecerea cetățenilor. Direcțiile de teare respective sunt datoare a da la Eforie cunoștință prealabilă de spectacolele ce au a da ca să fie acestea controlate în timp util.*

Așa să faci și să fii sănătos.

Sigiliul Domnesc 1819, Noembrie în 8 zile

Mare Logofăt Procitoh

Vezi „Analele Academiei", Vol. XI.

Astfel întâia dregătorie, însărcinată cu privigherea și cu contractul teatrelor din țara românească (Comitetul teatrelor de astăzi) fu întemeiată de un Domn Fanariot, printr'un pitac scris în limba grecească și încredințată unuia dintre cei mai înfocați și mai activi membri ai Eforiei. Nu e de mirare, dar că încercările tinerilor români, venite în urma acestui act, de a ridica și ei o scenă românească alături de cea grecească și nemțească să nu fi putut avea sorți de izbândă și să fi fost dimpotrivă, silnicite și năbușite chiar de către acei

care, pe atunci se socotea a tot stăpânitorii pământului nostru.

Alexandră Vodă Sutzu muri însă la 19 Ianuarie 1821 și la 26 Februarie eteriștii și zavergii, adunați de Ipsilanti în mânăstirea Galata, de lângă Iași, în frunte cu steagul alb, — pe care, alături de Crucea Albastră și pasărea Fenix, renăscând din flăcări și cenușe, steteau scrise cuvintele :

Cu aceasta vei birui
renasc din cenușa mea,

— fac rugăciuni la biserica Trei Erarchi și pornesc, în număr de vre-o 7-500, spre București. Zavera isbucnise și cu dânsa anarhia, jaful nelegiuirile și groaza aveau să se întindă dela un capăt la celălalt al Țărilor Române, până când Turcii, încredințați că Grecii, revoluționari, nu-i vor mai sluji cu credință, încuviințară să 'napoiască domnia pământenilor, hotărînd pe Banul Grigorie Ghica Domn în Muntenia și pe Logofătul Ioniță Sturza în Moldova.

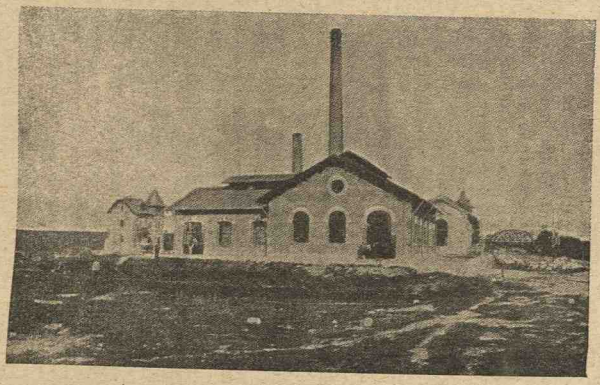

Vechea uzină de apă zisă și hydraulică.

Acești Domni, blânzi și iubitori de țară, avură prea multe răni de îngrijit prea crunte suferințe de alinat, ca să se îndeletnicească și cu soarta teatrului în scurtul timp cât stătură pe tron. Doar prin familiile marilor boieri, și îndeosebi în familia lui Vodă Ghica, frumoasele tradițiuni ale teatrului și dragostea de a cultiva arta dramatică, se vedeau la toate prilejurile, ce adunau la un loc pe toți ai neamului.

Așa, în sala cea mare a caselor, pe care Banul Scarlat Ghica le trecuse fiului său Nicolae, ginerile Domniței Nastasica Moruz sala zugrăvită pe pereți și pe tavan cu toți zeii Olimpului, la zile mari și la aniversări, înfocatul Aristia care după Zaveră intrase ca învățător al copiilor, cu câte-va perdele dela ferestre, cu cearceafuri înădite unele de altele, cu costume croite din rochii lepădate, punea în scenă câte o bucată de teatru, în limba grecească: pe Orest, pe Fiii lui Brutus, sau vre-o idilă de Florin-Smărăndița Ghica se deosebise atât de mult în rolul Clitemnestrei, încât așa îi și rămăsese numele.

Aristia avea totdeauna rolurile cele mari: Agamemnon, Cesar, Oedip; rolurile mai mici erau ale lui Eugenie Predescu, ale lui Manole Anghelescu, al Domnișoarelor Iosefina și Cecilia Raymonti, sau ale copiilor casei.

D-na Eufrosina Bogdan era o încântătoare Estela, când n'o podidea plânsul în scenă, frate-seu Scarlat Ghica, fostul procuror general la Curtea de casație, era totdeauna un mediocru Nemorin, iar colonelul Iancu Ghica, îmbrăcat numai cu aripi și cu tolba cu săgeți, gândeai că era chiar fiul cel iubit al Afroditei.

Acolo Iancu Văcărescu a căutat să pue limba românească pe scenă, a încercat să joace pe Britanicus și pe Sgârcitul lui Moliére, dar surghinurile, răsboiul, Muscalii, au amânat lucrul, până când Câmpineanu înființă *„Societatea Filarmonică"*.

Până atunci însă, steaua teatrului va apune pe pământul românesc și de abia la 1828 se va ivi cu sfială, până ce resmerița și poate ciuma o va alunga iar dela noi.

Se știe într'adevăr că o trupă nemțească veni, puțin după intrarea Muscalilor, să dea reprezentațiuni de drame și de opere în București sub direcțiunea lui *Eduard Kraiwig*. Efor al teatrelor numit de Rușii, aflându-se atunci Aga Const. Cantacuzino care fu primul *Efor român* al acestei instituțiuni dela înființarea ei de către Alexandru Vodă Sutzu.

Se pare că tenorul de pe atunci, Köhler fu, după închiderea teatrelor din cauza războiului, trimis cu înalte

recomandații la Opera din Petresburg, unde cântă până la 1834 când îl vedem iar la noi în trupa lui Th. Müller.

Tot pe atunci era în orchestră și faimosul flautes *Josef Gebauer* care s'a stabilit în țară și a lăsat copii și nepoții.

Să ne oprim puțin aici și înainte de a încheia acest capitol să ne îndreptăm reamintirea de cei doi mari artiști ai vremurilor mai îndepărtate, ai primilor noștri maiștri artiștii : Matei Millo și Pascaly.

Căci dacă dela poeți, muzicanți și artiștii plastici ne rămân lucrările lor, și mii de ani după moarte posteritatea poate să le reînvie numele, de artiști dramatici, din lumea aceasta a artelor, dispar pentru totdeauna odată cu generațiile lor, odată cu zgomotul aplauzelor și ovațiilor ce li s'au făcut în viață și nimic alt.

Lor, dar, portretiștii contimporani trebue mai mult de cât altora să le fixeze fizionomia și să prindă în cuvinte entusiasmul și admirația ce dânșii au deșteptat în public. Aceasta cu atât mai vârtos, cu cât emoțiile artistice și râsul pe care actorul comic ni-l provoacă sunt daruri atât de nemijlocite și atât de scumpe în viață.

Millo a înveselit cu talentul lui mai bine de o jumătate de veac, generațiunile timpului. In fața lui preocupările, neliniștea și tristețea, acești vrăjmași care ni se strecoară în fundul sufletului și ni distrug viața, se risipeau ca fumul. In locul lor veneau, pentru moment negrija, bucuria, râsul plin și sănătos cu un cuvânt viața adevărată, viața fericită.

D-l Pătrașcu spune într'un articol din anul 1900 despre Matei Millo: Trăiesc încă mulți din aceia care l-au văzut în floarea vârstei sale între anii 1845 și 1865 și cari n'au uitat serile minunate petrecute în tovărășia *Cucoanei Chirița, a lui Barbu Lăutaru, Paraponisitul* și atâtor alte creațiuni, în care talentul lui Millo împărțea publicului veselia, cum ar împărți un zeu binefăcător flori pe pământ.

Sub această formă a veseliei, Millo, nu trebue să uităm, prin Vocațiunea sa artistică a contribuit, ca nimeni altul, la întemeierea teatrului românesc.

De și primele încercări de reprezentațiuni dramatice se arăta atât în Iași cât și în București, cu câți-va ani înaintea lui, ele nu erau însă de cele mai multe ori de

cât lucrări străine, date mai totdeauna de trupe streine după cum am arătat mai sus în coprinsul acestui articol.

Millo, cu scrierea și interpretarea pieselor sale și ale lui Alexandri, pune prima temelie trainică a scenei noastre naționale.

El a făcut-o mânat numai de dragostea-i neînfrântă pentru artă, și în afară de alte considerațiuni și aspirațiuni mai largi care au putut intra în vederea bărbaților de frunte de pe atunci; s'a întâmplat însă că pornirea și cariera lui, cu toate greutățile și neajunsurile lor, cu toate succesele de un moment și decepțiunile de toate zilele, cu toate amărăciunile și disperările lor, se cofundă atât de mult cu viața Teatrului românesc în cât figura lui Millo și Istoria teatrului nostru sunt și rămân nedespărțite.

Și 'nainte de a arăta origina nașterei acestui mare artist să schițăm în puține cuvinte și pe camaradul său de luptă teatrală, pe vestitul Pascally.

Infățișarea lui Pascaly producea un farmec deosebit asupra oricui ; când îl vedeai cu pletele-i negre (cum ni-l descrie d. Nottara) cu ochii lui căprii și neastâmpărați, cu nasul său drept și ascuțit, cu buzele-i rumene și subțiri, la colțul cărora înflorea un zâmbet șiret și ironic, era peste putință să nu ți se atragă atențiunea, căci într'adevăr, prestanța și mlădierea persoanei lui îl făcea să fie un oarecine, chiar printre oamenii cei mai însemnați.

Așa se explică sugestiunea ce avea asupra publicului.

Dela cele dintâi cuvinte ce rostea pe scenă, el robea pe om dintr'odată, fără să-i mai dea pas de refecțiune, — mai ales într'un timp când critica nu era așa de cercetătoare ca azi și când publicul stă de cumpănește efectele în artă, scotocind cu deamănuntul la cursuri.

Jocul lui Pascally era deosebit și pătrunzător în dramă, cald și vioi în comedie. Gesturile, mișcările și expresiunea erau totdeauna în armonie cu patima închipuită, dar mai presus de ori-ce era de admirat convingerea cu care își interpreta rolurile.

Mihail Pascally pe lângă talentul și cultura sa, mai poseda și un studiu amănunțit în ale artei dramatice.

Și după ce am făcut portretele acestor doi mari ar-

tiști ai primului Teatru Românesc să descriu origina lor și în urmă principalele piese jucate.

Matei Millo se trăgea dintr'o familie boerească din Moldova, a cărei origină se crede a fi fost franceză, nepot de fiu al poetului satiric moldovean *Vel Banul Matei Millo* și fecior al lui Vasile Millo.

Artistul Matei Millo, născut la 1813 în Moldova, după ce 'și făcu studiile elementare și trecu prin cancelaria unui Minister la vârsta de 17 ani, fu atras cu o putere mare către teatru.

Trimis se zice de Mihai Sturza în Franța ca să studieze economia politică, el se dădu cu totul teatrului, studiind timp de mai mulți ani, jocul artiștilor francezi de pe atunci.

El își începu cariera sa teatrală între anii 1840-1846, compunea și localiza piese de teatru, inventa reprezentații de societate și de binefaceri, în care el ținea primul rol ; profesa un curs de declamație — toate căi cotite pentru a putea să-și îndeplinească menirea-i artistică.

In 1846 se face deschiderea teatrului național din Iași, zidit atunci din nou sub protecția beizadelei Nicolae Șuțu, eveniment important de oare-ce se vedea pentru prima oară în capitala Moldovei o clădire serioasă pentru spectacole.

Millo, e numit director gerant al acestui teatru, în care calitate activitatea lui aristică se mărginește la interpretarea rolurilor în reprezentațiuni extraordinare, cu scop de binefaceri.

Pentru întâia oară vedem pe Millo jucând pe scena teatrului nou în piesa scrisă de el, *Zavistia,* vodevil feeric într'un act, representată în seara de 2 Februarie 1847 ; ceva mai în urmă și tot în acest an el interpretează rolurile de căpetenie din piesele *Spiridion* și *Samson și Creditorii,* date în beneficiul lui Flechteumaher.

Incredințându-i-se din nou direcțiunea teatrului național în 1848, Millo printr'o scrisoare adresată lui Asachi, publicată în *Albina românească* din 10 Octomvrie, asigură publicul că el își întemeiază toate speranțele nouei sale direcțiuni numai pe „plecarea cea nemărginită a patimei sale pentru artă".

Anul acesta Millo joacă în trei reprezentații date în folosul celor săraci, ținând principalele roluri din *Michel* și Cristiana, vodevil de Scribe, *O nuntă țărănească* de Alexandri, în care spune *Albina :* D. Millo s'a deosebit în rolul comic al dascălului grec, și în *Poetul romantic,* piesă compusă de el.

In anul următor scrise și jucă renumita piesă *Baba Hârca* reprezentată pentru întâia oară în Iași în seara de Joi, 27 Ianuarie 1849 și care a fost în tot lungul carierei lui Millo unul din succesele sale de căpetenie, jucând el rolul Babei Hârca.

Teatrul în Iași fiind închis în timpul verii, Millo cu trupa sa cutreeră provincia.

In vara anului 1850 făcu prima sa călătorie în *Țara Râmânească,* unde după ce jucă pe drum la Roman, Bacău și Focșani, ajunse în București către sfârșitul lui Mai. Sosirea lui fu o zi mare și neuitată în istoria teatrului. Toate gazetele vorbeau cu admirație, ca de un fenomen unic, despre talentul lui.

Pe lângă interpretarea-i genială, el avea să înfățișeze pentru întâia oară tipuri și caractere din societatea noastră, precum avea să facă să răsune pentru întâia oară glasul mângâios al nuzei lui Alecsandri.

Publicul a făcut cele mai mari ovațiuni artistului.

Debutând în seara de 1 August în sala *Slătineanu,* azi Cofetăria, Cafeneau și restaurantul Capșa, jucă piesele *Baba Hârca* și *Cucoana Chiriță,* care, desfundară mahalalele, scrie presa de atunci și făcură zile după zile și seri după seri să curgă lumea la porțile teatrului ; veneaua boerii de pe la moșii să le vadă și chiar Vodă cu Doamna sa coborî dela Câmpina într'adins.

La 20 Octombrie deschizându-se stagiunea anului 1850-51 se întoarse la Iași, după ce pe drum jucă la Brăila, Galați, Bârlad și Vaslui și începu la 28 Octombrie reprezentațiile cu *Doi morții vii,* de Alecsandri, unde Millo juca pe Ghiftui și *Niste secături.* Deși publicul se îmbulzea în sala teatrului, mai ales când marele artist se ivea pe scenă, cheltuelile fiind însă cu mult deasupra încasărilor, Millo era vecinic iritat, nemulțumit, încurcat în datorii bănești și adesea sechestrat, așa că fu nevoit să părăsească direcțiunea teatrului național din Iași.

Incercându-și norocul din nou în provincie, dădu reprezentații la Botoșani, Galați jucând *Piatra din casă*, de Alexandri, *Doi țărani și cinci cârlani* de Costache Negruzzi și altele.

Revenind apoi la București, unde fu angajat de direcțiunea teatrului național, Caragiale-Wachman, cu 120 galbeni pe lună și două beneficii, Millo debută, în 11 Martie 1853, în *Urmarea Cocoanei Chirița, farsă cu cântece,* compusă de dânsul și dată în beneficiul lui. Publicul și de astă dată manifestă cel mai mare entusiasm pentru artist. In fiecare seară sala teatrului era plină, iar repertorul era compus din cunoscutele și mult gustatele piese din acel timp : *Baba Hârca, Nunta țărănească, Nișcorescu, Cucoana Kiriță în Iași* și altele; la ultima reprezentație a anului, în seara de 1 Iulie 1853 se dădu *Puritani Londrei* în care Millo avu rolul dramatic al lordului Klenarwon.

Anul următor, însă, Millo rămânând neangajat din cauza neînțelegerii, iscate între dânsul și Caragiale, n'a jucat decât în două reprezentații, date în beneficiul său, *Peticarul* și *Conu Iorgu* dela *Sadagura* în care el s'a produs atât de bine încât i s'a făcut îndelungi aclamațiuni de către public, acoperindu-l cu flori și coroane.

Rămas singur, caută să-și înjghebeze o trupă a sa, cu care avea să joace în teatrul vechiu dela Slătineanu (Capșa de azi), în concurență cu Teatrul național. Teatrul vechiu era acum restaurat și curățit și Millo debută în seara de Duminică 20 Februarie 1854 cu *Vicontele Letorières,* comedie în trei acte cu cântece, tradusă de dânsul ; apoi jucă încă în *Advocatul bărbier* comedie, *Nobletea cumpărată, Muza dela Burdujeni, Shyloc* evreul și Creditorii. Dar întreprinderea, deși încurajată ca totdeauna de public, nu-și putu acoperi nici de astă-dată cheltuelile.

Câte-va luni mai în urmă, cu întoarcerea în țară a lui Vodă Știrbei, Millo putu să continue reprezentațiile sale pe scena teatrului nou, cu piesele : *Tuzu, Calicul, Tigrul din Bengal, Poetul romantic, Criminalistul, Hescu Boccegiul* și *Soldan Viteazul.*

Cu deschiderea stagiunii teatrale din anul următor, o eră nouă începe pentru Teatrul național ca și pentru

talentatul artist. Millo e numit de guvern director al Teatrului național. Atunci el se pune cu toate puterile să reorganizeze scena națională. Adună pe toți artiștii de valoare în jurul său, alege singur și formează repertoriul, distribue rolurile, asistă pe fiecare actor la repetițe, angajează pe Wiest ca șef al orchestrei și compozitor muzical, așa că trupa deveni mai vioae, mai pricepută, mai firească. Stagiunea fu deschisă la 2 Octombrie 1855 cu Nelegiuitul — când Millo și Pascally fură chemați de nenumărate ori pe scenă și continuă cu repertoriul îmbogățit, cu piesele *Burghezul Gentilom, Corbul român, Onoarea franceză, George Dandin, Lumea pe dos, Fata cojocarului, Pensionul fetelor, Vicleniile femeilor.*

Dar cu toate sforțările lui, așa numita înaltă societate de pe atunci era tot străină scenei naționale și nu încuraja cu bani și laude decât pe artiștii italieni și francezi, ori cât de neînsemnați ar fi fost ei. Mai mult, guvernul găsise chiar cu cale să subvenționeze trupa franceză cu 400 galbeni pe an !

Millo luptând din răsputeri, își întări cu începutul anului 1857-58 trupa și personalul lirei, angajând pe Ion Wachman ca șef al orchestrei și compozitor muzical al teatrului.

La 9 August 1857 apare și ziarul *Românul*, care cu criticele sale dramatice, judicioase, nepărtinitoare și inspirate de dragostea artei naționale, semnate de C. A. Rosetti, deschide artei dramatice un orizont mai lung. Rosetti are pentru Millo totdeauna cuvintele cele mai entusiaste mai ales pentru „firea și jocul lui de artist adevărat". Dar cu tot interesul și simpatia ce acest mare bărbat arăta teatrului, cu toate biciuirile cele îndrepta în contra boerimii de atunci, întreprinderea lui Millo nu putu propăși material.

Piesele ce se mai adăogă pe lângă cele mai vechi au fost : *Așa e lumea, Ghici ghicitoarea mea,* de Alecsandri ; *Prăpastiile Bucureștiilor,* dată pentru întâia oară în Noembrie 1858 și repetată de nouă ori, în care Millo a avut un succes enorm ca autor și ca actor, *Ștefan cel Mare,* dramă în cinci acte tot de Millo, *Iașii în Carnaval,* de Alecsandri.

Această serie de cinci ani, de sub direcția lui Millo,

în care el fu când întreprizător, când regisor, când director artistic, se sfârși în Iunie 1859 cu un an deficit de 700 galbeni la Teatrul Național și cu Millo amărât și descurajat.

In anul 1859 ia Direcția Teatrului Național C. A. Rosetti. Aceleași năzuinți frumoase, aceleași încercări de îmbunătățiri, aceleași sforțări stăruitoare și din par-

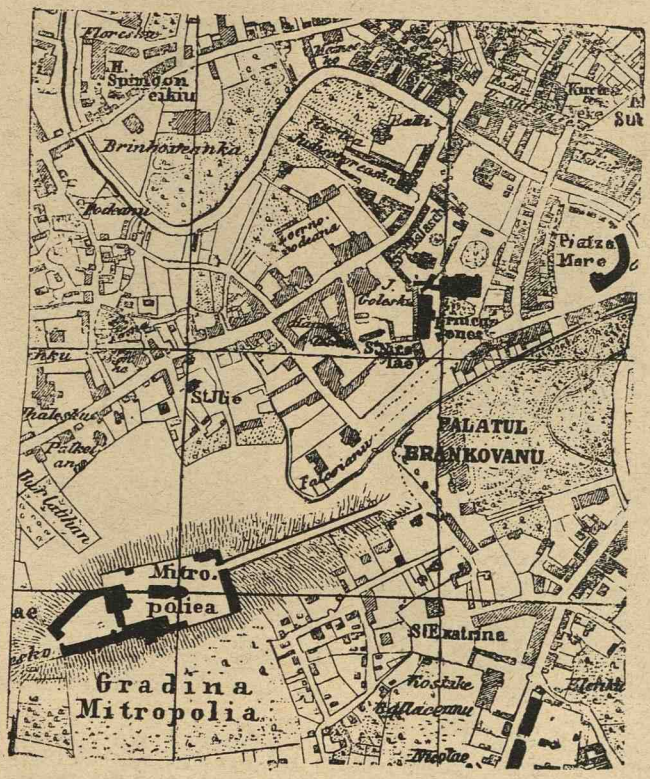

Planul de situație al palatului Const. Vodă Brâncoveanu, al Mitropoliei (Patriarhia) Curții Vechi și Sf. Ecaterini.
(Colecția d-lui Virg. Drăghicescu)

tea lui, dar din nenorocire acelaș trist rezultat. Publicul ales și guvernul rămaseră nepăsători.

Și teatrele cuprinse în acest capitol, afară de *Teatrul cel Nou* numit *Național,* mai serveau și ca localuri de întruniri politice, iar când se făcea baluri, la toate teatrele se putea da. Multe baluri am pomenit și eu că

s'au dat chiar la teatrul Național, mai cu seamă al Societății Crucea Roșie, al ziariștilor și a. baluri.

Și întorcându-ne la subiect, Millo, angajat în fruntea trupei dela Teatrul Național, debută cu un colosal succes în 3333 fr., *Cerșetorul orb,* vodevil de Millo, *Un trântor cât zece,* comedie de Millo, *Ioan Cucierul, Cinel-Cinel,* de Alecsandri și altele.

După trei luni însă casa teatrului era datoare cu

Doamna Evdochia a lui Ștefan-cel-Mare, (zugrăveală de părete la Sf. Nicolae Domnesc din Iași).

Doamna Maria a lui Radu-cel-Frumos, soția lui Ștefan-cel-Mare, (perdea la Putna).

1000 galbeni. Peste un an, la 15 Mai 1860, Rosetti părăsi direcțiunea Teatrului Național, deși ea îi fusese concedată pe trei ani. Atunci se institui de guvern un comitet al teatrelor și se crescu subvenția la 100.000 lei.

Comitetul se ocupă mai mult cu opera italiană și nu putu da de cât 8 reprezentații cu trupa dramatică. Ministerul, pentru a înlătura ruina morală a Teatrului Național, dă din nou direcțiunea pe alți cinci ani lui Millo.

Cu o nouă și pururea arzătoare dorință de binele și înălțarea scenei noastre, Millo se pune iar pe lucru... Adăogă la repertoriul său piesele : *Ursul alb și Ursul negru, Jianul, de Millo; Tunsu Haiducu, Chir Zuliaridi și Lipitorile Satelor* de Alexandri ; *Lupatius, Dan Juan de Marana, Chirița în provincie, Caterina Howard, Spoelile Bucureștiului,* Vodevil de Millo ; *Napoleon II, fiul lui Napoleon,* în care Millo, juca pe Napoleon 1 cu o mască foarte asemănătoare, *Barbu Lăutarul,* Cucoana Chirița la Paris, Un bal din lumea cea mare... armonizează de corurile și punerea în scenă ; asistă la repetiții. Prima stagiune lasă un deficit de 48.000 lei, a doua de 1.500 galbeni.

Cum lumea îi imputa că cheltuește prea mult, el încercă să facă economii și reduceri în toate. Pascaly, nevoind să primească un scăzământ de 15% din leafă, scăzământ pe care Millo îl făcuse întregei trupe, se retrage în 1863 la sala teatrului *Bossel.* La acest teatru Pascaly întemeiază *„Societatea dramatică“.*

Această desbinare între Pascaly și Millo a fost păgubitoare progreselor artei ; căci amândoi și-au cheltuit mijloacele în produceri fără valoare și fără intensitate artistică.

Pascaly învinui prin presă pe Millo, — Millo răspunse iarăși prin presă lui Pascaly, — și din polemica lor reeșiră, între altele, lacunele Teatrului Național.

Tot în acest an înființându-se Conservatorul de muzică și de artă dramatică, Millo fu numit profesor de mimică și declamație.

Cu toate neajunsurile ce întâmpină, el mai jucă încă în două săptămâni pe scena Teatrului Național, continuând seria anilor săi de direcțiune. Printre noutățile date găsim abia câte-va cantonete și piese de Alexandri ca : *Gură-cască, Paraponisitul, Chera Nastasia, Millo director,* pe care Millo le interpreta în totdeauna cu o vervă extraordinară.

Mai abătut și mai sdruncinat sufletește de cât altă dată, el părăsește direcțiunea Teatrului Național, după ce făcuse tot ce omenește îi fusese cu putință pentru ei. Acești 10 ani de direcție ai lui, dând scenei noastre înfățișarea teatrelor moderne, constituesc una din gloriile lui Millo.

In lipsa altora, artistul Demetriad fu chemat din Iași și i se încredință direcțiunea Teatrului. Se începură tratative pentru unirea tutulor artiștilor într'o societate dramatică, dar planul nu se putu îndeplini deocamdată tot din cauza lui Pascaly, care distingându-se la Bossel din ce în ce mai mult, capătă autorisațiunea

Colț din Casa Brâncoveanu fața spre Dâmbovița.

Ministerului de a juca în serile libere pe scena Teatrului Național.

Totuși stagiunea anului 1867 la Teatrul Național se deschise cu Banul Odinioară, în care Millo jucă împreună cu Pascaly pentru a sărbători împăcarea lor.

Repertoriul se adăugă — pe lângă *Banul Odinioară*, cu următoarele piese : Fetele de marmoră, traducere de Millo, în care rolurile principale erau Matilda, Millo, Pascaly; *Paracliserul, Căpitanul cu năravi, Nevasta trebue să'și urmeze bărbatul, Sclavia sau Coliba lui moș*

Toma, Frederic cel mare, Ben Venutto Cellini, Două despărțenii, Moș Pipirig sau *Urdu-Bella* traduceri de Millo.

Cum însă afacerile tot nu merse, Millo pleacă la 1 Mai în Moldova însoțit de câți-va artiști devotați, de unde trecu în Bucovina jucând comediile și cantonetele lui Alexandri.

Ministerul văzând că nici chiar încercarea Millo-Pascaly nu reușește, își însuși singur administrația Teatrului Național, numind ca Director-gerant pe Grigore Bengescu. Ca și mai înainte Millo reveni în trupă.

In acelaș timp după stăruințele lui Kogălniceanu, instituția Teatrului capătă o lege specială, care înființă în București o Direcțiune generală a teatrelor subvenționate în țară, cu un consiliu teatral, după care alcătuire Millo, „artistul apogeu“ era plătit cu 3.200 galbeni în stagiune și 2.500 în restul anului.

In aceste condițiuni a dus-o el încă doi ani. Dar în seara reprezentațiunii piesei *Mercadet,* Millo, fiind chemat la sfârșitul spectacolului de aplausele publicului pe scenă, înaintă până la rampă și anunță că acea reprezentațiune îi va fi cea de pe urmă, Ca și Mercadet — zise el — sunt înglodat în afacerile mele, și cum nu am nici un Godeau, care să mă poată scăpa, îmi iau rămas bun dela public și mă duc în provincie.

El pleacă la Galați și cutreeră toate orașele Moldovei, încărcat de aplauze, dar pururea înstrâmtorare de bani.

Millo mai jucă de câte-va ori în București și anume în 1872 împreună cu M-lle Keller, piesa franțuzească *Mr et M-me Pinchou,* apoi deschise teatrul Bossel în 1873 cu *Apele dela Văcărești.* In 28 Aprilie 1874 închide teatrul și iar o ia din loc spre provincii.

Mihail Pascaly s'a născut în București la anul 1829, din părinți de origină greacă. Tatăl său, cu toate că era sărac, a știut să-i dea, din vreme o direcție sănătoasă așa că fiind încă la S-tu Sava, prin clasa VI *umanioară,* câștiga dela câți-va feciori de boieri, cu meditațiile, o sumă bunicică de bani cu care înlesnea traiul împovăratei sale familii.

Dar patima către arta teatrală, cu nimic nu o poți înfrânge; ese la iveală și e cu atât mai aprigă, cu cât

piedicele au fost mai numeroase : te simți prins, ești amețit și fără să-ți dai seamă, te trezești deodată pe scenă în vultoarea simțirilor închipuite, din care 'ți făurești idealul vieței tale, cu toate că e numai o ficțiune, întocmai ca Mihail Pascaly, care, din momentul ce pusese piciorul pe scenă, se găsi țintuit de scândura aceea, care, precum am auzit, nu este scăpare.

La 1848 teatrul cel mic (fosta sală Slătineanu „Capșa de azi") era luat în antreprindere de Costache Caragiale și Costache Mihaileanu și dedea cu trupa de sub direcția lor, reprezentații teatrale în românește.

Alergau cu grămada tinerii de pe la școli ca să le dea concursul, căci pe atunci era mare lipsă de actori și Pascaly încă școlar, fusese și el târât, mai mult de înclinarea ce avea pentru teatru, de cât de gustul de a-și satisface un moment de petrecere, și ast-fel rămase cu desăvârșire în teatru.

El debută la 1848 în piesa *Hahărnicie de trei zile,* comedie de Ion Dumitrescu cu oare-care tendințe politice. Mai târziu jucă cu un frumos succes *„Omul din Codrul negru",* alt gen de piesă.

Incetul cu încetul ajunse un bun actor, profitând pe deoparte de sfaturile lui Caragiale, iar pe de altă inavuțindu-și singur cunoștințele în *arta dramatică.*

La 1853, trupa dela teatrul cel mic trecu în noua clădire cu numirea de *Teatrul cel Mare* (Teatrul Național) dimpreună cu Pascaly și Millo.

După cât-va timp, cam pela 1860 se născu neînțelegeri între acești doi artiști, Pascaly fu nevoit a se retrage mai cu seamă că se însurase cu Matilda.

De aci încolo Pascaly intră în fasa cea însemnată a carieri lui.

Am văzut că la 1867 găsim pe Pascaly iar în tovărășia lui Millo la Teatrul cel Mare, cu suvenție însemnată de Stat.

Dar înțelegerea între ei, nu fu de lungă durată și iar se despărți.

La 1871 îi moare soția, după care găsim pe Pascaly pretutindeni când în capitală, când în provincie.

La 1875 se reîntoarce în teatru, acum restaurat și îl luă în concesiune pe trei ani.

In vara anului 1877 trecu la grădina Guichard,

mai târziu numită *Orfeu* (azi casa numită Gospodina din str. Câmpineanu, lângă biserica Sf. Ionică din Spatele Palatului Regal); biserică, care se spune că prin mărirea și înfundarea Stradei Sf. Ionică, va fi și ea dărâmată. Biserica Sf. Ionică avea vecină la stânga Sala Bossel, nu acea din Calea Victoriei, despărțite erau prin Strada Sf. Ionică; se afla colț Câmpineanu cu sus citată stradă, acuma în fața ei Hotel Simplon. In anul 1924 a ars. Aci se da baluri și pentru întruniri publice.

La 1881 Pascaly reveni la Național, dar prăpădit de boală.

In toamna anului 1882, Sept. 28, boala îl consumă cu desăvârșire și moare.

Teatrul prin moartea lui Millo și a lui Pascaly a pierdut mult; artiștii care au luptat din răsputeri pentru propășirea instituției și pentru alcătuirea unui repertoriu din piesele autorilor contimporani însemnați, singura temelie a unui Teatru modern.

ȘCOALA

Școala ca și biserica are o importanță foarte mare într'un stat.

Dela îngrijirea ce se va da acestei instituții depinde și va depinde progresul unui stat subt toate raporturile.

In vremurile zilelor noastre, subt ochii noștri se petrec evenimente a căror însemnătate abia se bănuia. Pretutindeni cât e lumea de mare, e o înflorire de noi forțe, care vor schimba fața pământului.

Din trezirea la viață a atâtor popoare, dintre care unele cu o cultură proprie și cu un mod diferit de gândire, cine știe de nu va eși o altă civilizație.

Popoarele astăzi, singure, trăesc prin forțele lor porprii. Popoarele trăesc în întregime prin moralitate, cultură și armată.

Școala, armata și biserica sunt factori de viață ai unui popor, și sunt așa de necesari fie care din ei, în cât, a exclude pe unul ar fi în dauna celorlalți doi, în dauna poporului ce l-ar îndepărta.

Toate popoarele care stau azi în fruntea civilizației s'au ridicat încetul cu încetul, de jos de unde se

aflau, cu ajutorul acestor puteri atât de necesare marelui popor al omenirei.

Un popor își capătă cultura în școală care e focarul de lumină, care încălzește toate sufletele împrejurul aceluiași ideal, ridicarea cât mai sus pe scară a progresului și a civilizației, și neamului căruia aparține.

Școala a început în Țara Românească în veacul al XII-lea când regiunea Daciană dintre Carpați și Dunăre mai ales a Olteniei începe a se popula de des-

Vornicul Alecu Beldiman.

cendenții coloniștilor lui Traian, atât cu cei veniți de peste munți, cât și cei veniți de peste Dunăre din Moesia ; relațiunile acestor strănepoți ai coloniștilor ce vor forma străbunii Românilor de azi, se strânse în legături de prietenie cu popoarele elenice dela gura Orientului European.

Ceeace ne-a făcut pe noi Românii ca să ne apropiem de Gregi, a fost pe lângă negoțul ce făceam cu ei și religiunea.

Religiunea a legat și a deslegat lucruri mari și înfricoșate pe pământ.

Dela anul 1453 încoace aceste relațiuni au început a se îndesa și mai mult manifestându-se legătură și

prin politica, căutând deci Greci, ca munca lor de cotropire asupra țărilor Române să devie mai spornică, sau mai bine spus dela anul 1453, de când Mahomed al II-lea sfărâmase dinastia bizantină-elenică a Paleologilor, făcând din cadavrele grecilor o movilă de pe vârful căreia el și moștenitorii săi vor privi, planând peste toată Europa, aproape încă două veacuri ; din acel an Grecii începură a veni prin țările române dela Dunăre, mai numeroși și al cărui efect a fost foarte dezastruos pentru Români.

Este deci o mare eroare din partea acelora cari ar crede că relațiunile Românilor cu Grecii s'au strâns numai dela așa numită epocă Fanariotă, adică dela anul 1716, an, când au păsit primii Domni fanarioți pe tronul român.

Istoricii Herodot, Eutropius și cei bizantini, spun că relațiunile ce le-au avut poporul elenic cu locuitorii Daciei traiene au fost foarte vechi, înainte de colonizarea lui Traian.

Iar *Paparrigopulo* în, Histoire dela civilisation la pag. 618 spune că ultimii ce s'au confudat cu Elenii din Tracia au fost „Valachii".

Inrâurirea grecilor în Țările-Române avu un dublu efect, atât în starea organismului cultural, cât și a celui social.

Dela întemeierea Țărei Românești ca stat, până aproape de veacul al XVI-lea, slavonismul a avut și el o mare înrăurire asupra culturei române și mai cu seamă asupra limbei.

Cel d'intâi principe român care a știut să profite de cultura grecilor, fu Șerban Cantacuzino. Acesta este exemplul cel mai bun și nemerit pentru noi : fioros cu grecii, deoarece îi știa ce le poate pielea, având și ură de familie împotriva lor ; toate nenorocirile suferite de Cantacuzeni, capii partidei naționale a țărei, dela acești greci, reprezentanții partidei turcești din țară. Pe d'altă parte, aducând însă cărturari Greci la București și înființând cel d'întâi dintre toți Domnii români o școală la *Mânăstirea Sf. Sava* între anii 1679-1688, unde să se învețe gramatica, istoria și filosofia.

Del Chiaro contimporan cu acest domn, spune :

Mecenate co'virtuos, e Fautore delle belle Letere. Assegno stipendy onore voli per i Maestri din Lingua greca, da'quali eran i Figliuoli de Nobili ammaestrati nella Gramatica, Retroica e Filosofia.

Iar în gazeta *Buciumul lui Boliac No. 23 din 1863*, genealogia Cantacuzinilor de asemenea spune că dânsul (Șerban Vodă) fondă cel di'ntâi o școală elinească în București, care până la 1787 se ținea cu cheltuiala visteriei.

Fiind-că aceasta a fost cea dintâia școală metodică, adică cu dascăli; propri zișI, și unde s'au început a se învăța mai întâi și întâi diferitele materii, să reflectăm puțin asupra ei :

Gion spune că *vechea școală dela Sf. Sava* era acolo unde este azi statuia lui Mihai Viteazul.

Acolo era o biserică cu chilii multe și case egumenești care se întindea răslețe până aproape, azi de str. Ioan Ghica, (se crede că temelia ce s'a văzut în 1934 cu prilejul săpăturei pentru marea clădire de lângă palatul Șuțu, ar fi fost al arhondării). Biserica fusese zidită de Andronache Pârcălabul, înainte de 1600, iar la 1680 Șerban Cantacuzino organizase acolo școala Elinească de *carte adâncă*, cum se zicea în acea vreme.

Biserica era lăcaș Domnului Savaoth, avea hramul Blagovesștenilor, era închinată la lavra S-tului Sava de lângă Ierusalim.

D-l profesor Sonțu, azi în vârstă de 83 ani, fost elev la Sf. Sava, când colegiul era aici spune : biserica se afla unde azi este statuia lui Eliade Rădulescu.

După mânăstirea căreia era închinată biserica Domnului Savaoth, sau a Bunei-Vestiri, poporul a numit-o S-tu Sava și ast-fel i-a rămas numele.

Cantacuzino și Brâncoveanu se interesa mult de această școală; ea avea și fonduri, căci biserica S-tului Sava avea avere destulă, moșii la Ghergani, prăvălii la Târgul din năuntru, Târgul de sus (obor) și în Mahalaua S-tu Gheorghe-Vechiu și case în Mahalaua S-ta Vineri din București.

In anul 1707, această școală avea trei dascăli și se învăța retorica, logica, psihologia, metofisica, sciințele fizice, astronomia, geologia, limbile străine: toate predate pe grecește. *„Vezi Arhivele Monastirii S-tu Sava*

citat No. 5 și Legrand, Recueil de documents grecs, Paris 1855".

De aci au eșit o sumă de români instruiți și cei mai mulți din fii de boeri; de aci eșiră și deveniră apoi literații și oameni politici în țară.

Dascăli la zile mari, făceau Domnilor țărei care sprijiniseră această școală, discursuri lăudându-i și blagoslovindu-i.

Un dascăl grec din această școală *Manase Eliad* de pe vremea lui Al. Ipsilante spune, că Bucureștul ar trebui să se numească Alexandropole.

Cel d'întâi dascăl ce'l găsim în școala S-tului Sava a fost *Eremia Cacavela* la anul 1687, adus fiind de Șerban Cantacuzino Voevod. Originar era din Creta, studiile și le făcuse la Lipsca, era un mare filolog, bun orator, chiar oracol une-ori.

In legătura cronicarului condicei Balăcenești (legătura ce leagă sfârșitul cronicei Căpitanului, adecă dela moartea Domniței lui Șerban-Vodă, măritată cu Grigore Băleanu până la suirea pe torn a lui Brâncoveanu; sau cronica greceanului și a Popescului) legătură modernizată de *Klein*, vedem vonbindu-se de acest *Cacavela*, când cu vânătoarea lui Șerban-Vodă dela Fântâna Rece, unde copoii au prins o epuroaică în pântecele căreia s'a găsit un pui cu 2 capete și 4 picioare, un cap trăgând la dreapta și altul la stânga, iar trupul șezând la mijloc, și atunci oamenii dela cuhnia Domnului înspăimântați ce o fi aceasta, au procedat, după cum urmează, în zisa cronică modernizată de Klein: *Care aducându-l la Domn fiind și patriarhul Deionisie și Ienache Logofătul Cariofil, se mirară și telcuind unii într'un chip, alții în alt chip, iară Cacavela dascălul a zis ce d'in neamul lui Șerban Vodă vor să se rădicie 2 capete să stea în potriva unul altuia.*

Așa s'a și întâmplat cu C-tin Vodă Brâncoveanu și C-tin Aga Bălăceanu. Ei fură cele două capete ce trăgeau în două direcțiuni opuse, unul către Nemții, altul către Turcii, iar trupul, ce ședea la mijloc, era Șerban Vodă Cantacuzino, care era rudă ascendentă a celor doi politici.

Acest Cacavela a tradus în limba Greacă modernă din latinește, cartea de istorie a lui Platina, *„Invita summorum Ponti Ficum,* și în ea se vedea zicându-se : *S'au terminat presenta istorie a lui Platina prin porunca prea nobilului și prea gloriosului boer, marele logofăt al Ungro-Vlahiei, domnul C-tin Brâncoveanu de către prea învățatul Domnul Ieremia Cacavela, care cu sinceritate și cu fidelitate au tradus'o din limba comună în anul 1687 Decemb. 19.*

Cacavela trece apoi din Muntenia în Moldova, unde ajunse profesor la Academia din Iași dela Trei Erarhi în timpul lui Cantemir.

Cel mai însemnat dintre toți, era *Sevastos Chimenitul,* adus la București de Brâncoveanul în 1689, după plecarea lui Cacavela în Moldova.

El a fost reorganizatorul școalei dela S-tu Sava și director al acestei Academii domnești ; născut la 1630 de origină din Trapezunt, studiele primare și le-a făcut în patria sa, apoi la Constantinopole și în fine cele superioare în Italia. Fusese mai întâi profesor la școala națională din Constantinopol.

La anul 1689 fu adus de C-tin Vodă, la București dându-i lefuri și onoruri mult mai mari; nu putu însă să profite mult de el, căci în anul 1702 muri.

Că în anul 1687, Chimenitul era tot în Constantinopol se vede într'o notiță scrisă pe grecește de dânsul într'un manuscris de poetică și de gramatică conservată azi în biblioteca facultății de teologie din București No. 20 : *„Cel mai mic între studioși și care ți-am fost ție* (lui Hrisant Nottara) *profesor, deși ești nobil, însă nu ai fost profesor"*.

(ss) *Sevastos Trapezuntul*

1687, Noemvrie, în Constantinopol.

Intr'o a doua notiță, pe același manuscript vedem : S'au prescris această carte prin mâna lui Sevastos Trapezuntul Chimenitul ce a fost întâiul profesor al Frontistiriului (Colegiului) Ungro-vlachiei în București, pe timpul hegemoniei prea piosului și prea glo-

riosului domnitor a toată Ungro-vlachia, Domnul domn Constantin Basarab Brâncoveanu. 1696, Oct. în 11 (întâiul profesor, adică în rang nu în timp).

„A se vedea în Nota 15“ în Ist. Rom. Xenopol, vol. IV, pag. 646“.

El a scris epigrame și cărți cu caracter polemic contra Latinilor. Corector și tipograf la operile sale era Antim Ivireanul ce a devenit mai în urmă Mitropolit al țărei.

C. Dapontes, în catalogul său de oameni însemnați ai veacului al XVIII, duce cele mai mari laude lui Chimenitul și'l considera ca pe un mare erudit, folosof și profesor, zicând că Vodă Brâncoveanu 'l avea în cea mai mare dragoste, dându-i în toate împrejurările locurile cele dintâi vorbind cu el poate și grecește, căci Domnul grăea prea bine limba elenă.

In colecția de documente Hurmuzache, pag. 69, vol. V, spune că *Alois Volde,* dragomanul, în raportul său din 6 August 1708 către Eugenie de Savoie zice de Brâncoveanu în această privință: *il principe di Valachia si spiego con chiar voce in lingua greca.*

Alți profesori au mai fost : *Gheorghe Maiota* profesor la academia domnească între 1670—1710 predând limba latină și în special fiilor lui Brâncoveanu.

Apoi Maxim Peloponesianul profesor pe la 1690. Ioan Avram profesor la 1716 ; care scrisese pe grecește limba vorbitoare din porunca lui Brâncoveanu-Vodă și legislațiunea unora dintre filosofii vechi și a imprimat-o la Târgoviște la 1713.

Iacob Pilarino jurisconsultul și protomedicul lui Șerban Vodă Cantacuzino a scris pe latinește un tratat *despre Altoire.*

Despre funcționarea acestei Academii modul cum se predau lecțiile, obiectele și toată rânduеala lor, ne vorbește contimporanul ei, *Heliadius* în „Status praesens *Eclisiae graecae“,* el zice că până la 200 de elevi ajunsese a fi tinerii, în această Academie, pe timpul Brâncoveanului.

„Neque mirum est Bucurestium academiam vocarii ...Numerus studiosorum quam doque CL kuandoque

CC. superat. „Op. cit. p. 17. cetat în Cron. greci Erbiceanu p. XXXV“.

In această academie învățau numai fii de boeri, erau alte școli pentru fii de negustori care învățau și pe lângă slavonește, românește și puțin grecească.

Acestea erau școlile dela *Episcopii* și școala de la Sfântu *Gheorghe* vechi din podul *Târgului D'afară.*

Cele mai multe familii aveau dascăli în casele lor, numai trimeteau pe copii nici la acele Academii.

Copii știau așa de bine Grecește că țineau și discursuri în această limbă, așa a fost Șerban Cantacuzino fiul vistierului care la 1697 Iulie 5, în ziua S-tului Athanasie, a ținut un discurs pe grecește în sala domnească după liturghie.

Altă cuvântare ținută la 1701 de Ștefan Bezadea fiul lui Brâncoveanul asupra martirului S-tului Ștefan.

Iar Erbiceanu și Xenopol p. 395 și 387 spune: *Uni din școlari mai făceau și poezii dedicându-le Domnului.*

Brâncoveanu pentru a sprijini aceste așezăminte culturale, le da 30.000 de galbeni, spune condica logofeției Brâncoveanului citat în Xenopol, Vol. V, pag. 650“ din bani ce'i avea depuși la banca Veneției; capitalul să rămâie și numai din venitul lui, adică 900 de galbeni pe an să se întrețină și această școală dela S-tu Sava.

Din resturile de manuscrise rămase, Erbiceanu a arătat că se învățau în aceste școli, filosofia, geografia, geometria, mathematica, gramatica, retorica, fisica, istoria, elena ș....

In aceste școli învățaseră membrii din familia Cantacuzino, Brâncoveanu, Văcărescu, Crețulescu, Golescu etc.

Din cercetarea documentelor putem stabili deci până la 1812 domn fiind Ioan Caragea, care s'a ocupat foarte mult de instruirea copiilor, Valahia a avut ca școli următoarele:

Colegiul dela Sf. Sava. La această școală se poate zice că toți eleniștii cei mari ai secolului XVIII au profesat la București, la Sf. Sava. Școala a mers într'una progresând cu mari învățați. Fanarioți toți au

favorizat această școală și au înzestrat până și cu cabinete de fisică cumpărate din Germania. Vezi Anal. Acad. Rom. Tom. XX pag. 82.

La 28 Decembrie 1761 spune Gion, *Constantin Vodă Mavrocordat poruncește Egumenului dela Sf. Sava să se mute la M-tirea Văcărești ca să rămână loc mai mult pentru școală. Școlari sunt acum interni și pe cheltuiala Statului, iar la biserică Duminică și sărbătorile, nu mai au voie să vină la slujbă de cât partea bărbătească, cea femeiască nu, de teamă poate că nu cumva chipul gingaș al cocoanelor și coconițelor să nu distragă pe „ucenici cari numai la Socrate la Platon și la alți trebuia să se gândească.*

Această școală avea o frumoasă *vivliotechi,* (bibliotecă), care în anul 1790 o mută la școala dela Sf. Gheorghe-Vechi, de oarece aci se făcu spital.

Școala dela Bis. Sf. Gheorghe-Vechi (din calea Moșilor), încă din vremea lui C-tin Brâncoveanu era școală de Românește și de Slavonește cu dascăli renumiți, totdeauna însărcinați în secolul XVIII de Domni, de boieri și de negustorii, să le traducă actele slavone pe românește.

La 1759 sub domnia lui Scarlat-Vodă Ghica și prin îndemnul Metropolitului Filaret I. localul școalei de românește de aici se reclădește și mai frumos.

Localul școalei există și azi ; de aici a luat ființă actualul liceu Gh. Lazăr, și tot de aci a luat ființă și liceul Gh. Șincai, aflate azi în mândre palate, unul în Bulev. Elisabeta și altul în Calea Șerban Vodă în fața fostului Han al dracului de lângă Crematoriu.

Nu pricepem pentru ce a dărâmat clopotnița din fața biserici, ori la noi tot ce'i frumos și o amintire despre cele bătrâne, se distruge, lăsând numai vraiște și pustiu.

Documentele ne mai vorbesc de o altă școală la Bis. Udricani. Această școală era de caligrafii „a se vedea Giude de Bucaresci".

In vremea lui C-tin Brâncoveanu a mutat școala dela Sf. Gh. Vechiu la *Mânăstirea Antim* „str. Antim". Aci a profesat vestitul dascăl Gheorghe care mai târziu s'a călugărit la M-tirea Căldărășani și venind la domnie Grigore Ghica fost elev al lui, l-a făcut mitropolit. El

era foarte curios și lovea foarte rău cu toiagul pe lupi, care veneau să-i sfâșie credincioasa lui turmă.

Ne voind a iscăli *regulamentul organic* la 1831 a fost exilat în Rusia unde a stat mai mult timp, apoi s'a întors la scaun și a murit mitropolit numit Grigore. A murit sub Vodă Alex. Ghica.

Școala dela Doamna Bălașa a existat încă din secolul XVIII-lea, până în 1890.

Mai în urmă s'a făcut o școală în ulița Brezoianu, și sub Ioan Caragea după cum vom vedea s'a înființat Eforia Școalelor.

Și fără a mai pomeni de școala dela Colțea, la 1780 Mitropolitul Grigore a voit să facă la Bis. Măgureanu (azi Clădirea Românească Calea Victorii) școală de psaltichie, chiar făcuse zidăria după cum vedem scriindu-se mai 'nainte în domnia lui Ioan Caragea.

Una din primele lucrări a lui Caragea îndată după sosirea la București spune V. A. Urechia, fu de a însărcina pe biv. Vel Vornic Grigore Brâncoveanul și pe biv. Vel Căminar Nestor, ca să tocmească și să cerceteze socotelile cutiei școalelor.

La 1 Decembrie 1812, noul Domnitor, în interesul cercetărilor poruncește lui Grigore Brâncoveanu dând următorul pitac :

„Fiind-că prin osebit pitac am orânduit Domnia Mea pre d-lui cinstit și credincios boerul Domniei Mele bi Vel Vornicul Grigore Brâncoveanu, ca să teoriseaască și să cerceteze socotelile cutiei școalelor de venitul și cheltuiala lor și spre a săvârși această cercetare cu bună orânduială și cu deslușire, este trebuință de a se vedea de d-lui numitul boer toate crisoavele i sineturile vechi și noui câte sânt cuprinzătoare de adaosul veniturilor ce s'au făcut după vremi, i toate socotelile i condicile câte privesc la întocmirea școalelor domnesci și vor avea coprindere pentru orânduiala dascălilor i a ucenicilor i pentru dreptățile fieș-căruia și pentru întocmirea veniturilor școalei; de aceea poruncim Domnia Mea, vechilule al vătășici de păhărniciei, că îndată după primirea acestui domnesc al nostru pitac, pe de oparte să aduci înaintea d-lui oranduitului boer pre samesul vorniciei obștirilor i pre Nicolae, logofătul Mitropoliei, împreună cu toate chrisoavele, sineturile i socotelile ce s'au zis

mai sus, iar pe de altă parte să faci de scire și d-lui biv Vel Căminar Nestor, de a merge la orânduita zi, să fie cu d-lui biv. Vel Vornic Brâncoveanu, împreună cercetător al acestor socoteli, cu urmare întocmai după cuprinderea osebitului pitac al Domniei Mele, ce s'au dat de către d-lui Vornicu pentru această pricină".

1812 Decembrie 1.

La 13 Decemvrie 1812 asupra anaforalei scrisă în limba greacă Ioan Caragea reînoesce chrisovul dat de Al. Ipsilante cât privește așezarea veniturilor sau iraturilor școalelor, iar în cea ce privește organizarea lor, „buna orânduială a dascălilor și ucenicilor" și pentru mai multă întregime a școalei ca pentru un lucru obștei trebuitor și folositor se va da cuviincioasa poruncă a Domnitorului.

„Cât pentru iratul scoalei domnesci ce Ni se arată printr'această anaforă că s'au întocmit prin chrisovul Frăției Sale răposatului luminatului Domn Alex. Ipsilant Voevod, întărim și Domnia Mea a se urma și de acum înainte fără cătuși de puțină scădere; iar pentru întocmirea ce se cuvine a se face pentru buna orânduială a dascălilor i ucenicilor și pentru mai multă întregime a școalei, ca pentru un lucru obstiei trebuincios și folositor, după arătarea ce Ni se face prin osebită anaforă de către d-lor orânduiții boeri, se va da cuviincioasa poruncă a Domniei Mele, — 1812 Decemb. 13.

In ultimele zile ale anului 1812, Grigore Brâncoveanu și Nestor supun lui Ioan Caragea, prin anafora în limba greacă, planul reorganisării școalelor din țară. Domnitorul aprobă acest plan întocmai după cuprinsul anaforalei la 1 Ianuarie 1813, cu următoarea resoluțiune:

„Cinstiților și credincioși boerilor ai Domniei Mele, d-ta Vel Vistier Grigore Brâncovene și d-ta bis Vel Căminare Nistore, am văzut Domnia Mea arătare ce Ne faceți printr'această anaforă, care, și primită fiindu-Ne, o întărim întru toate ca întocmai să se urmeze, și pentru ca să se păzească o întărim întru toate, ca întocmai să se urmeze și pentru ca să se păzească cu bună

orânduială această întocmire și școala să-și aibă totdeauna întregimea sa, spre a nasce roduri plăcute și folositoare, iarăși pe d-Voastre vă orânduim și epitropi i purtători de grijă a veniturilor și cheltuelelor scoalei, priveghiand tot-deauna pentru cele ce privesce spre folosul și întregimea sa și pentru a dascălilor i a ucenicilor și a debitorului școalei bună întocmire și orânduială, după mijlocul ce se arată într'această anaforă a d-Voastre.

„1813 Ianuariei Documente V. A. Urechia pag. 9".

Tot în anul 1813 Ioan Caragea în urma unei inspecții făcute la Școala Româno-Slavonă dela Sf. Gheorghe-Vechi observă că la această școală sunt veniți ucenici și din țări străine și că această școală este foarte trebuincioasă la toată obstea acestei țări.

Pentru această poruncă dă Eforilor a o ajuta mai mult neînlăturând privirea dela ea și să se sporească leafa dascărilor de aici, aceasta în urma și raportuiri eforilor.

Iată cum ne glăsuește documentul:

PREA INĂLȚATE DOAMNE,

După luminata poruncă am cercetat plângerea ce fac jăluitorii dascăli, și întru adevăr că această școală în limba patriei, cu care se urmează *slujba țării, sânt cu totul nepastuiți dascălii pe leafa de taleri 40 pe lună ce li se urmează din vechime dela cutia scoalelor, după vremea când era toate întru îmbilsugare cu eftinatate. Ci precum din vremi în vremi s'au prostisit lefile dascălilor velinesci, cu dreptate dar este a se mai prostisi și leafa acestor dascăli Slovenesci și Rumânesci. Drept aceea, după starea vremii întru care se află i după silința și osteneala învățături ucenicilor dintr'acea scoală, gasesc cu cale să li se urmeze și leafa lor pe câte taleri 100 pe lună dela cutia scoalelor; și cum va fi bună hotărârea Inaltimi Tale, adecă pentru câte trei dascăli să se urmeze acesti taleri pe lun.*

1813, April 19. Docum. V. . Urechia. Seria II. Tom. XX.

In anul 1815 Ioan Caragea primind înștiințare că Școala dela Sf. Sava are nevoe de reparație, ca să nu întrerupă cursurile până la facerea meremetului celor ruinate, dă poruncă a se strămuta școala în odăile fostei școale grecești dela *Bis. Măgureanu* (azi clădirea Românească din Calea Victorii).

Iată cum glăsuește raportul Eforilor către Domn:

PREA INALȚATE DOAMNE,

După luminata porunca Măriei Tale dela aceasta anafora a d-lui biv Vel Banului Grigore Brâncoveanu, am făcut chibzuire pentru amândoă madelele ce se coprind în anafora, față fiind și Preosființia Sa Părintele Mitropolit, și cât pentru cea dintâi madea a caselor unde se află scoala domnească, care încă dela încheierea păcei cei dintâi rezmerițe a Rușilor s'au fost dat de răposatul boer Vornicul Theodorache Baloși prin afieromă și vânzare la Sfânta Mitropolie, împreună cu biserica Măgurenilor ce este împotrivă și de atunci și până acum se numesce metoh al Mitropoliei, iar în zilele Măriei Sale Constantin Vodă Ipsilant, prin obștească chibzuire găsindu-se cu cale a se face școală domnească, s'au unit la acea chizbuire și Preosfinția Sa Părintele Dositei proin Mitropolit, zise Preosfinția Sa Părinrintele Mitropolit că și acum, de se va găsi cu cale de către Noi a se drege aceste case și a fi tot acolo domnească școală, nici Preaosfinția Sa nu se împotrivește, fiind acest lucru pentru obstesc folos, atât numai zise că nu cu pricina școalei să se desghine metohul dela Mitropolie, ci să rămaie nestrămutat, care această provlimă a Preosființiei Sale fiind cu cale rămâne că și de acum înainte să fie cunoscute aceste case de metoh al Mitropoliei, dar școală domnească să rămâie tot într'însele până când va fi îndeletnicire a se drege școala st. Sf. Sava.

S'a spus la începutul acestui capitol că biserica stă în strânsă legătură cu școala.

Și, odată cu redeșteptarea noastră națională putem afirma că cel ce vrea să cunoască rostul lumii, opera divinități și chiar pentru a se închina cu temei acestuia. trebue să'și înalțe inima și judecata. Dar acestea se fac

în prima linie numai prin mijlocirea cărții. Școala se impunea. Prin școală înțelegem mai cu temei — sau ar trebuia să fie astfel — o biserică, și prin biserică pe Dumnezeu.

S'au făcut școli și schimbarea a fost în epoca renașterii noastre.

In această mare mișcare către viață a neamului românesc, două mari nume trebuesc păstrate: Gheorghe Lazăr în Muntenia și Gheorghe Asachi în Moldova.

In vremea acestor doi dascăli, patria era în mâna celor mai netrebnici venetici — Turcii, — căptușiți cu nerușinați greci din Fanar.

Națiunea română era hulită, încât chiar Românilor pare că le era rușine să ridice capul, să spue cine sunt, ce cugetă — dacă mai cugetă și ce vor — dacă mai aveau voință.

Credința în D-zeu era scoborîtă la o înjosită speculă; rugăciunea chiar, făcându-se în limba speculanților de cele sfinte. Dreptatea era pentru toți, afară de Români; cinstea pentru toți, afară de ei; viața ușoară fără muncă, cu câștig și înbelșug pentru toți, afară de ei. Toți domneau, toți petreceau, toți chefuiau, se îngrășeau, robeau și blestemau pe seama Românului, înjurându-l, desprețuindu-l și otrăvindu-l fără milă sub picioarele lor. Iată cum ne putea cunoaște oricine sub aurora începutului acestui secol de dreptate, lumină și știință!

Ce aveam la începutul secolului trecut?

Nimic. Acest singur cuvânt spune prin el însuși în-deajuns. De fapt aveam câteva școli în care învăța în grecește ura și disprețul de țară.

Ce diferență față de azi! D-zeu să fie binecuvântat și sfințită memoria acelor care prin priceperea, munca și devotamentul lor, ne-au pregătit buna stare actuală...

Cea mai veche școală primară din țara noastră după anuarul oficial al învățământului primar pe anul 1897 a fost: Școala primară de băeți No. 1 din Trei-Erarhi, înființată de Vasile Lupu la Iași în anul 1624. După Moldova, cinstea cade asupra Olteniei și orașelor T.-Jiu și Slatina.

Școala fu înființată în primul la 1792 și în al doi-

lea la 1798 de Neaga, soția lui Ionașcu Mazilu, înzestrător și al bisericii.

In urmă vine școala dela Cerneți (Mehedinți) făcută din averea Hagiului Iordache.

Să nu credem că aceste școli erau neînsemnate. Astfel „spune Dr. Istrate într'un articol în revista Viața Nouă" epitropii școalei din Slatina, Vel. Vist. Filipescu și Radu Golescu, prin o anaforă către Domn, făcută la 1806, August 5, arată că la acea școală urmau aproape 100 copii. Tot la acea școală a profesat în urmă Dascălul George, tatăl lui Aurelian și a mai profesat și A. Marin la 1826, — care în urmă trecu la Craiova, apoi la București, la Sf. Sava și în fine la Universitate, unde stătu până la 1893, adecă fu profesor 62 de ani!

Revoluția împotriva Grecilor dela 1821, pornită din Oltenia, nu ar fi fost cu putință fără aceste școli.

Un fapt important e că se constată că la 1802, se vorbește la socotelele „epitropiei obștești" de veniturile *„dela Cutia școalelor"*. Dealtfel s'a aflat că 'n Moldova la 1757, subt Scarlat Ghica, se afla *„dajdia școalelor"* „a se vedea V. A. Urechia T. I. pag. 25" că s'a reînființat la 1759 școala din Botoșani și că la 1760 era școală în București la Sf. Gheorghe cel Vechi; la 1765, prin hrisovul lui Grigore Al. Ghica se înființează școala din mânăstirea Mavromolu din Galați. „V. A. Urechia T. 1. pag. 32"; iar la 1775 Mihail Cantacuzino, Bev-Vel-Spătar, zidind mânăstirea Colțea, înființă și o școală pe lângă ea „V. A. Urechia T. 1. pag. 35".

Tot în Oltenia, la Craiova, se înființă prima școală publică română la 1822: Școala primară de băeți No. 1 *„Obedeanu"*. De fapt această școală funcționa mai de mult (dela 1812) de oarece Divanul Craiovei vestește pe Domnitorul Caragea încă dela 1812 că zidirea e pusă în reparație.

O altă școală se găsește înființată la 1823 pe lângă Epitropia din Roman. Apoi avem școala primară de băeți No. 1 *„General Adrian" din București,* înființată la 1824 „azi transformată în Primăria de Negru aflată între Str. Sf. Vineri, calea Călărași și Văcărești".

Școala Adrian poate fi privită ca prima școală a renașterei noastre. Grosul școalelor române fu înființat mai târziu.

Să nu uităm că la 1825 toate școalele fusese închise. In 1832, se alcătui de Eforii în urma cererii lui Kisseleff, regulamentul care împărțea instrucțiunea *în școli începătoare, umanioare, învățământ complimentar și cursuri speciale.*

La orașe se mai constată de asemenea că cutremurul dela 1803 dărăpănase localul *școalei dela Doamna Bălașa;* iar la 1804 dascălul Chiriță; *„dascăl slovenesc și românesc"*, învăța copiii la Sf. Gheorghe.

Prin un hrisov tot dela 1803 se constată că la toate bisericile domnești din București (după cum am și arătat mai sus, existau gramatici pentru învățarea copiilor. Asemenea la Galați, tot în acelaș an se redeschide școala moldovenească făcută la 1765 la monastirea Mavromom, și că la T.-viște se afla la 1806 școală Domnească. „Tradiția spune că fundul Curții Școalei, dădea în grădina bătrânului Maior Veteran *Dobrescu Ioan* din Calea Domnească, azi No. 161, mort la 10 Februarie 1911".

Când la 1816 Gh. Lazăr vine la București, băeții dela Udricani, Sf· Gheorghe, Colțea și alte biserici, s'au înscris la Sf. Sava, unde Eforii învoiră deschiderea chiar în localul școalei *eline* dela Sf. Sava, înființată de *Șerban Cantacuzino,* care a tipărit evanghelia română dela 1688 și școalei românești „de deosebite învățături și științe predate Românilor în limba lor".

Această școală ține subt direcțiunea lui Lazăr și puțin a lui Heliade până la 1821 — când Lazăr fu isgonit.

Cu privire la educarea fetelor romănce, găsim că ele nu au existat sau erau în stare embrionară.

Până astăzi, nu avem nici un indiciu pentru a crede ca mai 'nainte de veacul XIX au existat vre-un fel de școli de fete în țară.

Tocmai în anul 1843, grație unei moldovence, Elisabeta Știrbei, soția Domnitorului Barbu Știrbei, înființează prima școală „publică" de fete în București.

Școala a fost deschisă la 18 Mai și instalată la Hanul Șerban Vodă „azi Banca Națională" în câteva odăi luate cu chirie. Tradiția spune: *In mijlocul clădirilor era biserică și în jur băcănii și toptangerii.*

Tot în acest han fu pusă prima școală română de băeți la 1831, când Eforia școalelor era luată din urmă

de Kisselef, pentru a redeschide școalele, închise după plecarea lui Lazăr.

Peste 5-6 ani școala s'a mutat la *Aristia* profesorul, peste drum la biserica reformată, lângă biserica luterană. Acolo a stat vr'o 10 ani. In urmă s'au cumpărat casele dela N. Lahovari.

In anul 1895 alăturea cu casa veche, s'a ridicat o alta nouă pentru clase; casa veche rămânând numai pentru locuința directoarei și a profesorilor. Această casă nouă s'a făcut cu bani luați din mai multe sorginți. Prima parte a fost dată de primărie pentru o expropriere făcută imobilului cu ocaziunea facerei stradei laterale; o parte prin Beizade Mitică Ghica (D-tru Ghica), dela o societatea de binefacere. Banii erau depuși la un bancher, care dând faliment, a rămas puțin pentru școală. Restul banilor necesari construcțiunii nouă s'a dat de răposatul Principele Al. Știrbei, care îngrijea cu multă căldură de opera mamei sale.

Contribuiră deasemenea Principele D. Știrbei și nepotul acestuia, Prințul Barbu Știrbei dela Buftea, care și acum o administrează. Azi această școală se află în clădirea ei proprie din calea Rahovei colț cu strada Justiției, unde se află înființat și gimnaziul de fete.

In anul 1848 cu prilejul înființării Locotenenței Domnești în locul Domnitorului Bibescu fugit din țară, găsim, cu privire la școalele de fete, următorul Decret No. 453 din 19 August 1848:

Dreptate Frăție
In numele poporului Român
Locotenență Domnească

Văzând că se încep învățăturile cu 1 Septembrie;

Văzând că cetățenele Române au fost uitate, fără a fi chemate la cunoscințele religiei, a datoriilor de școală, de muncă și de cetățeană;

Locotenența Domnească decretă:

1. Pe lângă școala de fete a Doamnei cetățenii Știrbei, să se înființeze alte patru școale în București, de fiecare despărțire câte una.

2. Asemenea să se înființeze câte o școală în capitala fiecăruia județ, pe unde nu se află înființate.

Domnul dregător al Instrucției publice, va aduce la îndeplinire decretul acesta din fondurile școalelor și va face a se da programa învățăturilor.

Membrii Locotenenței:

N. Golescu, Ellade, Chr. Tell

Ministrul trebilor din afară:

I. Voinescu II.

„Monitorul Român", No. 18.1848.26.

Iar la pag. 5, 9 din Acte și Documente din 1848 prin Raportul No. 867 la aliniatul 3 spune: *In Bucuresci, deocamdată neaflându-se până la Sf. Dumitru case de închiriat pentru aceste școale, să fie invitate mânăstirile Sf. Spiridon nou „Șerban Vodă" și Episcopia Rîmnicului a binevoi spre a ceda încăperile cuvenite.*

Ministerul va da programa învățăturilor cu budgetul cheltuelilor

Ministru Instrucției Publice, *I. Eliade*

No. 8670

DESPRE ARTE

Intre altele, un scriitor spune despre arte:

Dintre toate ramurile activității sociale, arta este aceia care ne 'nfățișază natura, realitatea. Aceasta o înfățișează artistul, natura formează pivotul adevărat al operei, în jurul căruia artistul cată a grupa tot produceri și mai perfecte idealizând-o.

Oameni în cari gustul artistic este născut, simt nevoea de a crea însuși ei niște închipuiri, puse în practică fie prin coloare, fie prin muzică, fie prin săpătură în piatră.

Ei fac atunci niște lucrări cari idealizează realitatea lucrului. Ei inventează și concep în revoluțiunea creerului și sufletului lor, acea producțiune, mult mai frumoasă, mai sublimă, decât simplul ucenic silitor și muncitor, însă nu artist.

Această frumusețe ideală nu o găsește artistul, nicăeri, ea nu mai există în omenire, ea este o producțiune originală; expresiunea concepțiunei autorul ei, concepțiune născută în acel artist, așa într'un moment de o expansiune fericită a gândurilor și simțimintelor sale. Producțiune născută fără trudă și chibzuință îndelungă ci într'o clipă.

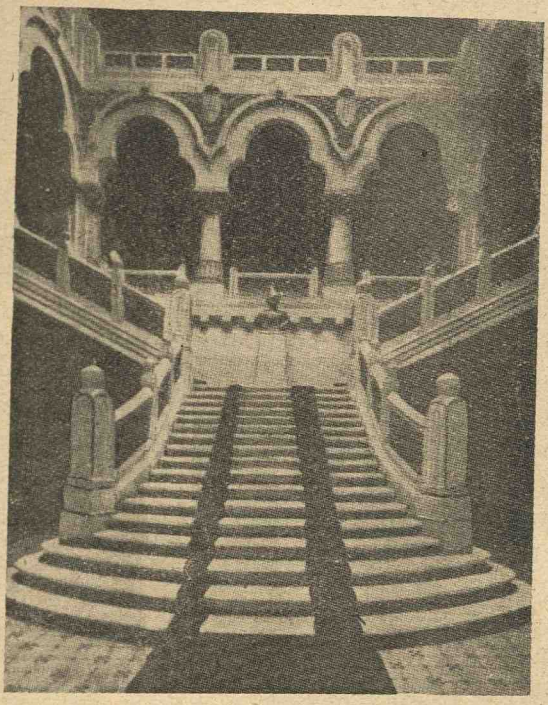

Scara principală a Ministerului Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor.

Artele frumoase se împart în: Arhitectură, pictură, sculptură și altele.

Să începem cu Arhitectura.

La noi arhitectura s'a desvoltat după dogmele religiei creștine ortodoxe grecești. Ea s'a aplicat clădirilor bisericești. Biserica în vechime nu era de sine stătătoare. Aci atârna de patriarhia Ochridei, aci de aceea a Constantinopolului.

Din mai multe șovăiri între deosebitele chiriarcii care se certau pe autoritatea spirituală asupra bisericei

române, biserica română a ajuns iar la vechea ei tulpină la patriarhia din Ochrida. Bisericile cât și mânăstirile de pe pământul românesc sunt toate de stil bizantin oriental. Aceasta este și natural, deoarece contactul ce l'am avut noi cu împărăția Bizanțiului atât înainte de transformarea ei în împărăție turcească cât și după, ne-a adus această influență.

Stilul bisericesc la noi nu s'a schimbat nici odată; el a fost acelaș în epoca slavonismului ca și în cea a grecismului; căci dacă am fost în contact cu Slavii, aceștia nu au putut să ne importeze decât tot stilul bizantin, de oarece erau destul de aproape de această impărăție, suferind și ei acțiunea dânsei.

Construcțiunea bisericilor române e solidă și impozantă, aceasta de sigur o spun pentru bisericele mari monumentale, nu pentru micile bisericuțe, zidite în vârful cine știe a cărui munte.

Zidurile bisericelor sunt groase de 8 și de 9 cărămizi, ferestrele sunt puse sus și mici, așa că în interiorul ei e întuneric de tot și ziua arde candele. Turnurile la unele mici și groase, la altele 'nalte cu câte un turn la mijloc, cu câte o cruce în vârf, două turle paralele, unul în spatele celuilalt de aceiași înălțime ; sau cu câte cinci turnuri, aceasta la cele mai mari, unul mare în mijloc și patru mai mici, la fiecare colț câte unul.

Ele erau zidite de obicei din piatră cioplită prinsă cu mortar de var conglomerat, unind bucățile într'un trup.

Marmora e ceva rar, la biserica românească acoperișul era de plumb, de șindrilă sau de olane, și numai în vremile d'incoace s'au făcut din tinichea.

Unele biserici și mânăstiri erau zidite, așa că la vreme de restriște ele serveau de azil creștinilor, atunci când Tătarii, Turcii sau mai știm noi ce inimic venea să se măsoare cu noi ; din acele turle cu ferestre mici, trăgeau creștinii în păgâni sau vrăjmași, așa, ca unele mânăstiri aveau aspectul de adevărate cetăți ca și casele boerilor.

Așa era mânăstirea Tismana, Comana și altele din Țara Românească pe vremea lui Matei Vodă, așa Paul de Aleppo în istoria lui spunea la 1650, că văzând Trei

Erarhi din Iași, nu a știut la vedere, dacă e cetate militară ori mânăstire.

Biserica dela Curtea-Veche servea pentru încoronarea Domnilor români și pentru ca neamul domnesc, Voevod, Doamnă, domnițe și beizadele să-și îndrepte rugile către cel ceresc ; ea era în curtea palatului. Nu a strălucit însă, cam prin frumusețea ei arhitecturală nici odată.

Alte monumente religioase întreceau în tot pe modesta biserică a Curții-Vechi.

Cine nu-și aduce încă aminte dintre cei mai în vârstă de biserica Sărindarului, mare de tot, cu cinci turle, zidită de Matei Basarab, pe locul Cocoreștilor, Biserica Radu-Vodă care întrecea pe toate celelalte biserici ale Bucureștului, căci ea avea stâlpii în formă de spirală cu împodobituri arhitectonice, ceeace atrase atențiunea lui Paul de Aleppo, după cum spune el însuși în acea relațiune din 1666.

Biserica lui Constantin-Vodă Șerban cea de 12 coloane mari. Mitropolia, azi Patriarhie în București care avea un acoperiș ce cântărea 40.000 de ocale de plumb.

Ce să mai spunem de unele biserici și mânăstiri de prin Oltenia, apoi de Curtea de Argeș, zidită de artistul Domn, Neagoe-Vodă Basarab (1512—1521) despre care tradiția, după scrierile grecești, spune că el ar fi învățat arta de a ridica zidiri, pe când se găsea în Constantinopol la curtea Sultanului Selim și că acesta l'ar fi însărcinat a zidi o moschee acolo ; zidăria eși de minune.

Sultanul rămase foarte mulțumit și încununa pe Neagoe cu mari daruri, dându-i voe a aduce în Țara Românească restul de materialuri rămase. Legenda e aceasta.

Xenopol în vol. 1. Istoria Românilor la pag. 675 spune : Cronicarul zice că Neagoe-Vodă a bătut însuși cu cuișoare un măr de aur curat, împodobit cu mărgăritare și cu pietre scumpe pe o icoană a Sf. mucenic Dimitrie din mânăstirea Nucetul.

Ii plăcea turnurile bisericelor din Sibiu lui Neagoe-Vodă și chiar însărcinase în 1518, pe un Iohan Celestin de acolo, ca să-i facă o candeluță de argint în forma turnului dela Sibiu. Celestin nu o execută bine

și Neagoe-Vodă se exprimă că mai bine ar fi făcut-o un țigan de ai noștri.

Poporul a personificat în *Meșterul Manole,* pe arhitectul Curții de Argeși. Cine va fi fost, știm că a fost un prea bun arhitect, ca să execute o asemenea clădire renumită, zidită după toate regulele arhitecturei bizantine din Orient. Curtea de Argeși era făcută din pietre cioplite, legăturile așezate cu un strat de var curat cu nisip și strânse cu scoabe de fier prizate cu plumb, în ziduri, grinzi îndoite de lemn ; proporțiile zidirei perfecte.

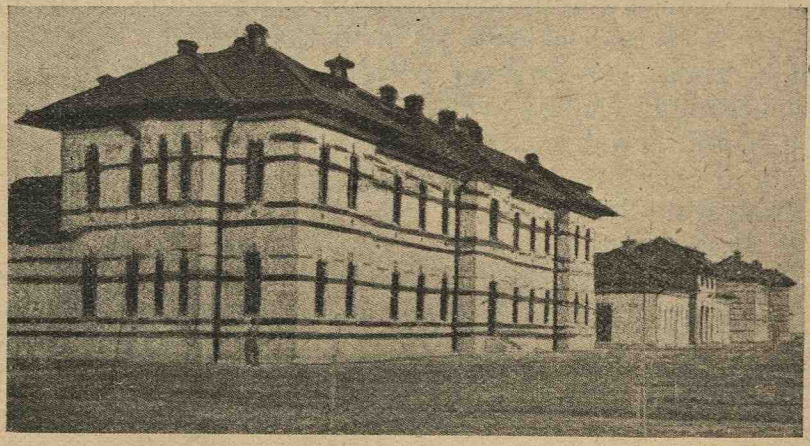

Noul spital de boli mintale pe soseaua Olteniței aflat ceva mai sus de Inchisoarea Văcărești.

Turnurile sunt octagonale, ornamentațiunile de o eleganță fără seamăn, multe la număr, căci biserica nu e decât un ornament, însă fie-ce linie, fie-ce buchet e altceva, așa că ochiul nu se ostenește de loc.

Curtea de Argeș e singurul monument religios ce lucește azi sub cerul Țărei Românești mai cu seamă de când Măria Sa Carol I i-a făcut reparație radicală, făcându-i și pictura toată din nou.

Azi această biserică servește ca loc de îngropare a Capetelor încoronate din România. In ea se află îngropați Măria Sa Carol I, cu Augusta lui Soție Regina Elisabeta, având în acelaș mormânt și osămintele fiicei Sale Marioara aduse din București, din cavoul dela parcul palatului Cotroceni, ocupându-i locul Principele Mircea.

Tot aci se mai află înmormântat *Marele și Viteazul Rege Ferdinand I,* cel care prin lupte și expunerea Sa cot la cot cu ostașii români a isbutit a uni la un loc toate țările surori ce ne fusese răpite de Ruși, Austriaci și Unguri.

Până la 1717, istoria nu ne-a păstrat decât numele câtorva arhitecți diletanți ca : Neagoe-Vodă Basarab, despre care Istoria, Biserica ortodoxă română pag. 87 anul 80—97 spune că a învelit la muntele Athos lavra Sf-tului Atanasie cu niște plăci de argint cari au rămas legendare.

Petru-Rareș, despre care Hașdeu și istoricul rus Karamzim spun că a fost Românul cel mai învățat din veacul XVI-lea.

Arhitect vestit a fost încă Veseleil despre care vorbește Dapontes.

El a dres biserica Sf. Gheorghe Nou, terminată de Vodă Brâncoveanul și a clădit palatul patriarhal în vecinătatea acelei biserici.

Se crede că el să fi clădit palatele lui Vodă Brâncoveanu, al Cuconilor dela București, la Mogoșoaia și Potlogi și ale Dudescului ; poate și hanul lui Șerban-Vodă.

PICTURA ȘI SCULPTURA

Am arătat că toate formele artelor frumoase la noi s'au desvoltat subt impresiunea religiunei, la pictură mai mult ca la nici una din aceste forme, influența religioasă ese în relief.

Pictura religioasă ce am avut-o noi Românii, a fost cea bizantină răsăriteană, de aceea și lucrările pictorale în acest sens, nu ne dau tocmai niște lucrări artistice spune Xenopol în vol. III al Istoriei Rom. De oarece caracterul picturei religioase este de a fugi de expresiunea frumosului.

Toate figurile picturale conform geniului religios trebuia să aibe o expresiune evlavioasă.

Sfinții sunt reprezentați întodeauna cu niște figuri anemice, cu niște mâini lungi slabe ridicate către cer sau blagoslovind...

De aceea și toate chipurile figurilor în biserici și

mânăstiri pe ambele ziduri, reprezentând portretele ctitorilor sau fundatorilor acestor monumente, domni, doamne fie, sau boeri fie, toți sunt reprezentați în același sens, cu figuri aproape la fel, îngălbenite și cu trupurile diforme, mai prost deci decât sfinții pictați de prin bisericile bizantine, unde o mână de meșter poate că lucrase. Căci aci în bisericile noastre acei simpli meșteri zugravi nu aveau idee de arta picturei.

Călătorul polon *Martin Strvkowsky,* călători în 1574—1575 prin țările române, zice : In cursul călă-

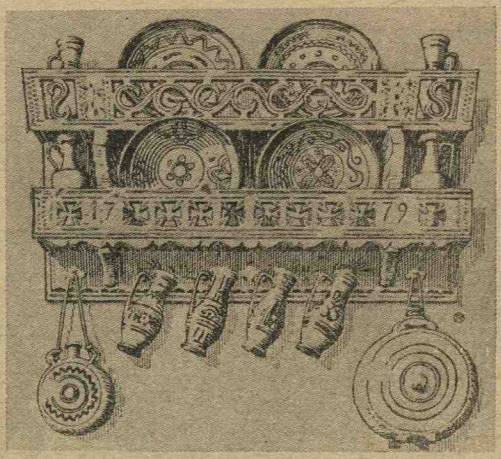

BLIDAR

Poliță pentru așezat străchini, ulcele și ploști. (Lucrare făcută în 1779).

toriei mele turcești, văzui în București, capitala și reședința domnului muntenesc (atunci domnea Alexandru) carele ne pofti la prânz, portretul acestui Ștefan (e vorba de Ștefan cel mare al Moldovei) cu coroana regală și un toiag în mână de 'naltă statură, aninat pe peretele iatacului princiar. (A se se vedea Ist. Hașdeu, vol. II, cronica originală tradusă pe românește, pag. 8). Doamna ce se căsători cu Despot-Vodă la 1526, petită prin boerii moldoveni Avram și Moțoc care adusese inelul și chipul logodnicei (icoana sponsae „a se vedea Analele op. cit. p. 4, cercetările d-lui profesor Iorga).

Gion după alți autori fără a-i numi, ne vorbește de portretul lui Petre Cercel, artistul Domn român, care servise în asociația lui Henric III de Valois, la Blois ; noaptea făcea versuri pe limba toscană, la Constantino-

pole, iar în cele din urmă va domni la Târgoviște și București, purtând și un mărgăritar în ureche, portret zugrăvit în palatul domnesc.

In 1595 la Madrid era portretul unei Principese di Valaquia.

In muzeul din Buda-Pesta pictorul român Strâncescu găsise un portret vechiu al lui Radu-Negru-Vodă și a scos o copie după el.

Gion crede că la curtea lui Mihai Viteazul era un pictor, pentru că un document venețian din 1600 Mar-

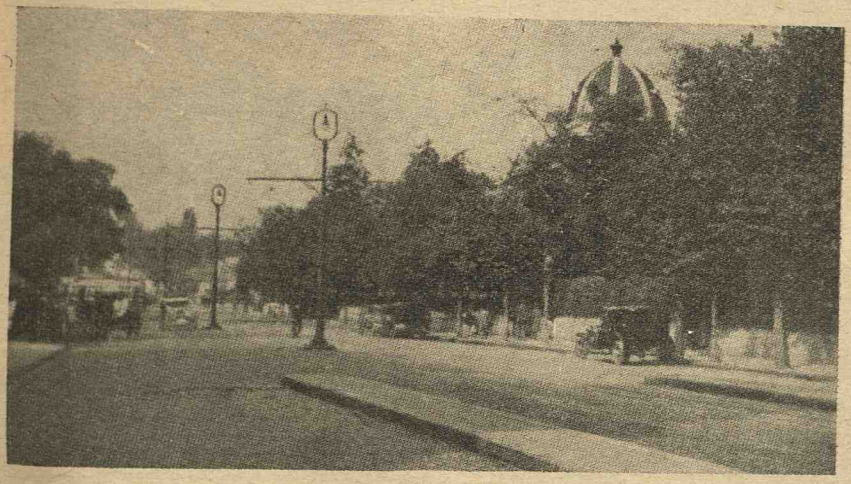

Bulevardul Colții de azi, 1935.

tie 18 arată că ordinul colegian din Veneția a dispus să se treacă fără vamă mai multe mărfuri către domnul român, între cari mărfuri vedem și culori.

Comanda era iscălită : Servitor Marco Ottebon seiretario.

Poate să fi fost contimporan cu Viteazul Domn zugravul *Petru Armeanul* de care vorbesc documentele străine.

Pictorul Sadeler trăia la curtea împăratului Rudolff din Viena 1600.

La 25 Decembrie 1600 Mihai Viteazul se duce la Viena însoțit de 70 boeri și 12 trăsuri, călăreți, după cum spune istoricul contimporan Iacob Francu, aveau săbii argintate, săgeți, buzdugane și haine tătărești, împăratul era la Praga și eși înaintea domnului ro-

mân, generalul Carl-Magnu istoriograful imperial, la 23 Martie 1601.

Mihai purcese cu 35 boeri la Praga, la împărat, și se face primire extra regală, aci Mihai înmărmuri pe orășeni prin chipul său cel măreț și impunător, iar pe împărat și pe sfetnici prin vorbirea lui cea eloquintă și oratorică, toți se mirau de arta ce o avea de a-i convinge prin cuvânt. Mihai înmână atunci împăratului Rudolf un memoriu scris, o adevărată icoană de stil, tipărit în

Fosta cazarmă a Jandarmilor Călări; apoi a Regim. de Escortă; azi Școala de Războiu, așezată pe Bulevardul Brătianu.

9 pagini format mare, pe jumătate de coloană, „Tesaurul de monumente istorice". „Vol. II Papiu Ilarian, p. 253—270".

Sculptorul imperial *Sadeler* se impresionă de chipul Domnului erou și imediat îl luă după natură în gravură, iar în juru-i scrise : *Michail Woivoda Walachiae Transalpinae utraque fortuna insignis : et in utrague eadem virtute aet XLIII* (adică Mihail, Domnul Țărei Românești strălucit în norocire și în nenorocire și în amândouă cu aceiași virtute. In etate de 43 ani).

Impăratul Rudolf avea și un pictor tot atât de vestit pe pictorul *Flamand Franz Francken I* născut la Anvers în 1542.

Acest pictor a executat și un tablou în ulei reprezentând pe *„Croesus, arătând bogățiile lui Solon.*

Acest tablou l'a văzut D-tru Sturza, fost prim miministru al partidului liberal, în vara anului 1893 și ne-a lăsat descrierea sa: Zice că se găsește în galeria imperială de pictură dela Viena, tabloul poartă n-rul 822, la catalogul galeriei pag. 211.

Alături de soția lui Croesus stă un bărbat pe dreapta ce-i dă brațul, acest bărbat e viteazul Domn Mihail al Românilor, figura lui Mihail ne spune Sturza

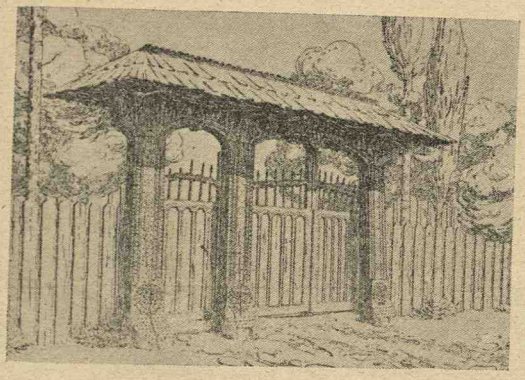

Poartă din Oltenia.

„e cea cunocută din gravura făcută la Praga la 1601 de pe natură de Sadeler.

Pictorul Francken lucra mult pentru curtea imperială din Viena, pe lângă care trăia și Sadeler.

Se vede că figura frumoasă, nobilă și impunătoare a Voevodului nostru a plăcut pictorului Francken și de aceea a pus-o în tabloul său, cu Croesus reproducând-o după gravura lui Sadeler, aproape fără nici o schimbare, nici la costum, nici la figură. *„A se vedea în Analele Academiei, seria II, tom. XV, 29—93. Ședința din 20 Octombrie 1892, comunicarea lui D. Sturza"*

Iată deci câteva portrete ale Românilor, portrete de preț, nu zic că ele erau produsele unei mâini artiste românești ; desvoltarea geniului omenesc nu se manifestase la noi în veacurile XV și XVI în toate ra-

murile culturei și civilizațiunei. Ceeace este de notat și de mirat, e că, noi iubeam cultura în întregul ei, că știam ce e un tablou pictat cu artă și un portret bisericesc ca dovadă, toate acele portrete și câte alte desigur despre care istoria a rămas până acum mută, portrete ale Românilor notabili care voiau a avea chipul lor, o adevărată operă de artă, alergând pentru aceia la mâna pictorilor streini, plătind gros, dar și având o sculă în casă pe peretele palatului lor.

Gion după Al. Papadopol-Csalimach spune că, în veacul al XVII-lea Vodă Brâncoveanu a trimes cu a sa cheltuială mai mulți tineri la Veneția ca să învețe

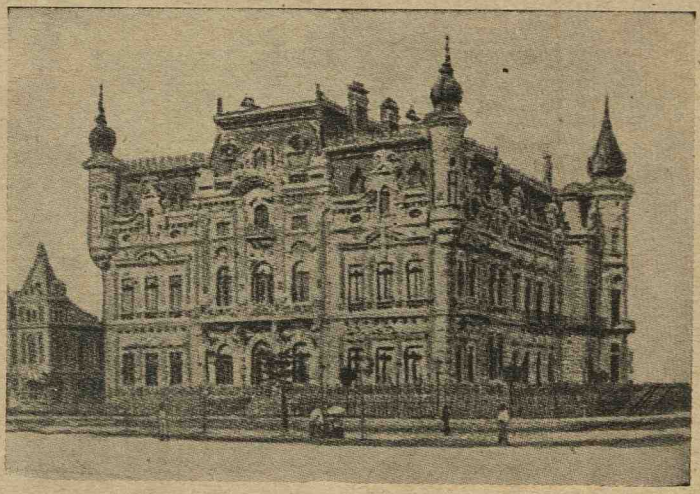

Palatul lui Sturza zis Viței dela șosea, azi Ministerul de Externe aflat la Capul podului (Șoseaua Kiseleff).

pictura, aceștia îi crede Gion că ar fi contribuit la zugrăveala frescelor palatelor Brâncoveanului: dela București al Doamnei „al Coconilor" „Mogoșoaea"... Potlogi și Hurezi.

In veacul al XVIII-lea reapare în istoria picturei române cu mai multă furie zugravii, acei *zugravi de subțire* „numiți astfel spre a se deosebi de *zugravii de vacasi*" adică acei ce făceau binalele, pe când cei de subțire zugrăveau chipurile de prin biserici.

Pictura religioasă dacă reapăru în veacul al XVII-lea cu o așa furie nu este ceva nou, căci rădăcinele ei erau vechi în această țară.

Neagoe-Vodă ce s'a suit pe tronul țării în 1512 adusese pictori bizantini din Țarigrad, adepți ai picturei athomice a lui Pauselinos și Dionisos vezi „*Al. Odobescu : Istoria Archiologică, București* 1877, p. 416".

Pe vremea lui Radu dela Afumați se vorbește de zugravul *Dobromir*. „*Al. Odobescu : Ist. Arch.*"

Această pictură dată la Români încă din veacul al XVII-lea, a fost o consecința a relațiunilor noastre politice, religioase și comerciale cu Bizanțiul și țările slavone.

In colecția doc. Furmuzache, p. 431, vol. III și în doc. din acad. de d. profesor Iorga, p. 24, seria II, Tom. XX, spune că pe vremea lui Mihai Viteazul se vorbea de zugravul Petre Armeanul, pictor.

Iar în vremea lui Mathei Basarab trăia Nicolae Zugravul.

In actele M-tirei Cotroceni găsim zugrăveala în aquarelă pe pergamente, așa a fost de pildă zugravul Popa Vlaicu din vremea lui Matei Basarab.

In acest sens trebue să vorbim și de valorosul Mitropolit Antim din vremea lui Brâncoveanu și Nic. Mavrocordat, care fu un gravor-sculptor și pictor desăvârșit pe lângă că era și un Mitropolit superior. Dovadă se poate vedea multe în Biserica Antim făcută de el aflată în str. Antim colț cu Justiții în față cu școala primară de băeți Poenăreanu înființată în 1878 iar clădirea în 1881 și în aceaș curte cu Sf. Sinod.

Ceeace a contribuit la desvoltarea picturei religioase în veacurile XVII și XVIII a fost și icoanele rusești ce se începură a se importa de Români, lucru care supărase atâta de mult pe Turci.

Ultimul zugrav care ne-a lăsat un caet întreg dela 1770 cu cartoane zugrăvite este Radu-Zugravu.

Sculptura este de domeniul artei decorative, căci opera ce e drept în țările române se desvoltase cam puțin cum și în alte țări.

Am avut prin biserici icoane, cruci cadelnițe, cupe, potire și altele de soiul acesta, toate în aur și argint și împodobite cu pietre scumpe.

Mânăstirile dela Muntele Athos, oare câte odoare de acestea de-ale Basarabilor nu au ?

Operile lui Cipariu, Hașdeu și Burada vorbesc de

icoana Sfântului Gheorghe din mânăstirea Nucetului, Neagoe-Vodă bate un măr de aur împodobit cu mărgăritare și pietre scumpe de care vorbește și cronicarul muntenesc.

La 1433 se lucra aurul în țara noastră. Domnii români bat și monede de argint „spune în Scrisoarea lui Iliaș-Vodă către consiliul municipal din Brașov. Vezi *„Anual Acad., p. 334. Seria II T. XVIII.*

Documentele ne mai vorbesc de un Laurencius fu-

Poliția Capitalei în 1935, prefect fiind d-l col. Marinescu Gabriel, așezată în calea Victoriei; până la 1880 avea ca împrejmuire stâlpi de piatră de care atârnau lanțuri. Poliția la 1848 o găsim în str. Poliției, nu departe de Bis Sf. Apostoli. In apropiere se afla pompa de apă și foișorul de foc. Azi 3.IV.935; ziarele publică că localul prefecturei va fi înălțat adăogându-i-se încă 5 caturi; lucrările au și început.

sor monetarum nostrarem *„Cronici inedite I. Bogdan.*

La 1371 (vezi în Radu-Negru, p. CCXXXI) se bate la noi în țară în monetăria lui Vladislav-Vodă Basarab, *prima monedă,* moneda e foarte bine făcută, spune Hâsdeu. Și descrierea ei o face D. Sturza fost prim ministru.

Pe aversul ei se vede scris împrejur : † *M. LAdislai Waiwode* între două cercuri de perle, iar în mijloc un scut împărțit d'a lungul în două, având în dreapta sa 4 grinzi transversale, iar în stânga un câmp gol.

Pe reversul monedei se vede scris, iar între două perle: † *Trans Alpini,* în cercul din mijloc un vultur, cu capul spre stânga, șezând pe un coif închis.

Hâșdeu tâlmăcește de aci trei lucruri : 1. *Că aceasta a fost cea d'intâiu monedă națională și bătută în monetăria noastră.* 2. *Că reversul arăta marca Munteniei, Aquila pe avers, acel scut cu grinzi arăta marca Ungariei a lui Ludovic (Casa de Anyon, semn că țara Basarabilor era vasală Ungariei, deși Alexandru Basarab învinsese de prăpădi pe regele unguresc Carol Robert la 1330 și acum fiul său Vladislav în 1371 învingând iarăși pe Ludovic ; și deși luându-i Severinul și țările Făgărașului și întitulându-se Vayvoda Transalpinus Banus de Zeurino et Dux Novae Plantationis et de Fugaros, dar preferi a fi vasal pentru a avea un sprijin în caz de nevoe.*

Țesăturile cu mătase de asemenea erau înaintate căci vestmintele bisericești și cele de casă erau niște adevărate desemnuri.

Gion spune că singura cunoștință de sculptură românească din trecut, o are numai și numai de busturile Basarabilor, pe care Brâncoveanu le avea în palatul său dela Mogoșoaia de care vorbește *La Matrase* în opera sa Voyage.

ZIARISTICA

Ziarul își are isvorul în tendința omului de a afla ce nu cunoaște, în setea-i de a ști, veche cât și dânsul înăscuta lui. In totd'auna am pătimit de sentimentul curiozității.

In timpurile prime ca să-și potolească această sete, omul recurgea la explicațiuni ciudate, mistice și chinuitoare, — izvorul religiunilor. Iar ca să-și explice faptele omenești trecute a căror cunoștință clară o pierduse, făureau basmele în care în mare parte omul are primul rol. Și cu cât stetea mai izolat, cu cât știa mai puține, cu atât era mai doritor și își închipuia mai multe.

In Foaia Interesantă găsim cu privire la acest subiect din care spicuim și noi :

Popoarele orientale, cari n'au înlesnirea în comunicații — au basmele cele mai multe și cele mai frumoase.

Când oamenii ies prin războaie, sentimentul de curiozitate omenească crește prin aceea că se introduce un

nou element : războiul, cu aventurile, accesele și nesuccesele sale, continue sau alternative.

Oamenii rămași stabili se preocupă de cei în luptă, cei în luptă vor să afle știri despre coluptătorii lor.

Așa dar e clar : cu cât viața socială se desvoltă, cu atâta crește și sentimentul de curozitate, care cere numai decât satisfacere.

Unul din cele două popoare care în lumea veche au atins culmea civilizației, poporul roman a dat satisfacere acestei curiozități prin instituirea vestitelor *acta*

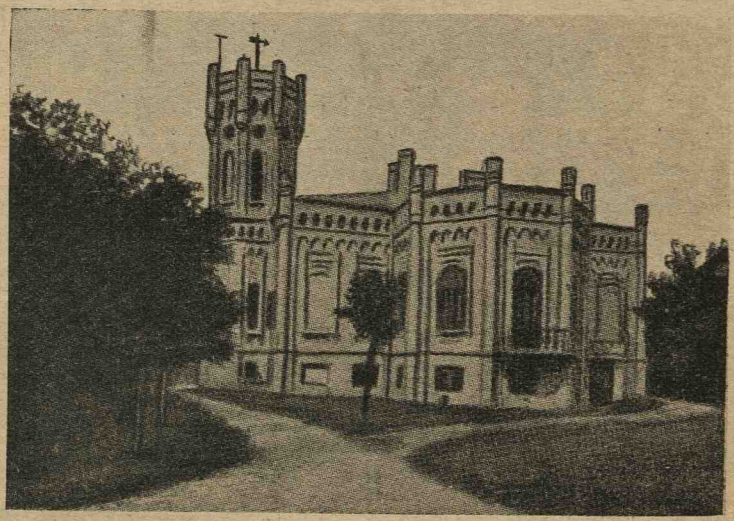

Vechiul Institut Meteorologic dela Filaret (Parcul Carol I).

diurna, niște foi volante prin cari oficialitatea comunica supușilor decretele ei. Aceste foi aveau asemănarea cu ziarele de azi, nu numai cât privește numele-diurna... ci și prin faptul că aveau o parte neoficială, unde se găseau știri diverse așa că ele erau citite nu numai de cetățenii politici, ci de toată lumea.

Când se desvoltă viața organizată de stat, când descrește anarchia în traiul popoarelor, atunci descrește și dezordinea în starea publicațiunilor asemănătoare gazetelor, acestea luând un caracter mai serios și mai de regularitate. Cele dintâi națiuni, sau mai bine spus, grupări de oameni, cu viață socială organizată au și primele „ziare“ ori, mai exact, primele manifestări ale renașterei ziaristice antice.

Așa republica Veneției.

Aci unde, paralel cu desvoltarea unei vieți comerciale se desvoltase, prin influența celei d'întâi, o viață politică, văzură lumina zilei niște *Fogli d'avvisi*,, în care guvernul republicei, redigea decretele de stat și le comunica oficialilor. Politica era caracterul acestor Fogli d'avvisi, dar totuși din cauză că nu erau de un usagiu public și fiindcă n'apăreau cu periodicitate regulată li s'ar putea încă refuza numele de ziar.

Cam în acelaș timp apar și în unele părți ale Germaniei publicațiuni cu caracter comercial, avise, prin care vre-o casă de comerciu comunica cele privitoare la traficurile ei. Se citează drept pildă în acest scop Casa Fugger spre sfârșitul curiozității e născută firei omului ca orice patimă în totdeauna alcătuește ceva de exploatat și s'au găsit în totd'auna oameni cari aveau meseria de a aduce știri de prin orașe ori de prin lume. Una din trăsăturile cavalerismului nu era oare ca bravii cavaleri să întreție pe dame cu tot soiul de istorisiri, mai ales cu cele aventuriere ?

Lipsa tiparlului și apoi primele sale greutăți împiedicând satisfacerea zilnică, am zice de ceas cu ceas, a curiozității, a făcut pe marile personagii, din Franța mai ales să-și întreție un curier, care să le aducă la cunoștință toate cele de cuviință.

Dibuirile datau de mult experiența și se căpătase; tiparul se inventase, viața socială se organizase în viața de stat. Pe continent Franța se găsea în splendoarea regalității și existau deja mijloacele cuvenite cu Teofrast Renaudot să poată scoate regulat odată pe săptămână la *Gazette de France*.

Gazeta la noi a stat în strânsă legătură cu politica.

Dacă ar fi să aruncăm o privire în trecut, ne amintim îndată suferințele noastre de veacuri între trei împărății cari voiau să ne 'nghită și numai rivalităților cărora datorim existența de neam. Dar ne-am ales numai cu neamul scăpat, căci suferințele prin care au trecut și nu ne-au dat răgaz să-i dăm și o desvoltare, cum și-au dat-o alte popoare.

Și de aceea viața noastră medievală e palidă, fără nici o însemnătate în afară de sfera zvârcolirilor războinice și deci, întru cât privește subiectul nostru — ma-

nifestare culturală — noi n'am putut avea, ca alte popoare, ceva care să semene a embrion de gazetărie modernă afară doar de cronicile și izvoarele și cari sunt foarte departe de a fi asemenea embrioane.

Sunt caracteristice evenimentele, cari au precedat cu câțiva ani nașterea presei române și este interesant să le recapitulăm cu acest prilej.

Popoarele asuprite suflau în scânteele aruncate de revoluția franceză, ce luminase cu plăcerile ei sfârșitul veacului al XVIII-lea. Grecii cari considerau țările ro-

I. P. S. S. Dr. Miron Cristea
primul patriarh al României.

mânești ca ale lor, pornesc — aci la noi — revoluția pentru eliberarea patriei lor de sub jugul turcesc.

Dar cum se'ntâmplă de obiceiu această răzmeriță a grecilor determină evenimente neașteptate și ei cad singuri în focul ce au aprins în Moldova și Muntenia fanariot la sfârșit Domni greci, fiind goniți ; se realizează visul lui Tudor Vladimirescu : *„In Grecia-i locul grecilor, în țara românească al românilor"*.

In primăvara anului 1828 Rusia își ridică iar oștile împotriva turcilor și iar își face tabără în țările noastre, rămase fără domni și fără nici o apărare.

Imputernicitul rușilor, generalul Kisseleff rămâne

cinci ani guvernator al muscalilor. Abia în 1834 s'au așezat domni pământeni.

In vremea acestui general Kisseleff, s'a simțit nevoia publicării actelor de guvernământ și de administrația de stat. De asemeni, armata de ocupație avea nevoe să-și răspândească circulările ei, să transmită vești militare și să întreție un anumit spirit juridic.

Și astfel s'a făcut că la 8 Aprilie 1829, Ion Eliad Rădulescu a scos la București *Curierul românesc*, iar în Iași : *Albina românească*, gazetă politică și administrativ literară.

Potrivit dispozițiunilor regulamentelor organice, prezidentul plenipotențiar al Divanurilor, generalul adjutant Kisseleff aprobă mai târziu crearea unui buletin oficial, organ de publicitate propriu al Statului.

Sub astfel de auspicii apare în Muntenia 8/20 Dec. 1832 „Buletinul gazetei administrative", publicând un program semnat de I. Eliade, redactorul Buletinului Statului. Iar la 22 Iunie 4 Iulie 1833 apare în Moldova un alt organ de publicitate propriu al Statului.

Acesta a fost începutul „Monitorului Oficial".

Și privind iar spre secolul al 16-lea putem spune că: Nici o corporație în felul nuveliștilor francezi n'am avut noi, în veacurile trecute, căci doar crainicii cu ființarea lor sporadică nu pot fi asemuiți nuveliștilor și mai puțin unei corporațiuni de nouveliste.

Abia la începutul veacului trecut cum s'a spus când în urma unui jug fanariot, plin de suferințe au început a licări întâiele scântei ale deșteptărei noastre naționale, a se resimți nevoia de unde să se predice această deșteptare.

Contactul cu Occidentul începuse mai intens. Era tocmai în urma revoluției celei mari franceze, care având răsunet în lumea întreagă nu se putea să n'aibă și la noi.

Cam greu. Paisprezece ani, zice-se, au trebuit să treacă dela isbucnirea revoluției până ca faima ei să ajungă la București.

Dospirile naționale începură să fermenteze și la noi.

Lazăr trecuse munții și se stabilise în București. Eliade îl urmează.

La Moldova Asachi se întoarse și el dela Roma, unde merse la pământul sfânt să-l sărute și să 'nveţe a lui virtute.

Gustul literar întru câtva se desvoltase — se simţea încă nevoia reprezentaţiilor teatrale,—cum se putea.

De aceea în 1829 vedem apărând la noi primele gazete *„Curierul Românesc"* a lui Eliade, în Bucureşti și *„Albina românească"* a lui Asachi în Iași. După aceia au apărut alte ziare.

Vederea : Podul peste Dâmboviţă, din faţa halelor de carne (Ghica); Dâmboviţa neacoperită. Spitalul Brâncovenesc zidit în 1832. In faţa spitalului se află piaţa de zarzavat; lipit de spital în linie cu cheiul Dâmboviţei se află camerele spitalului pentru acei ce vin zilnic la vizita medicală. Pe pod, tramvai electric; tot aci pe pod se strâng meseriaşi: zidari, tinichigii, zugravi, dulgheri..., ce aştept a fi angajaţi la lucru. La stânga podului se vede o gheretă, este pentru vinderea jurnalelor şi feluritelor zaharicale. Această poză este din 1935, înainte de a se începe acoperirea Dâmboviţei

Dar vremea când ziarele noastre apăreau nu mai era vremea dibuirilor ziaristicei în general. De aceea noi n'am trecut nici prin filiera unor Foglii d'a Wisinici unor Relazzioni, ci ne trezim deodată cu gazete în toată regula.

Ştiri, fapte diverse și chiar tendinţi — tendinţi naţionaliste — sunt primul fond al ziarelor române. Dar părinţilor ziaristicei române le incumbă o datorie pe cari ei au înţeles-o. Ei trebue să cheme un popor la viaţă, un popor ce lâncezea într'o toropeală de veacuri.

Trebuia să-i dea conștiința de sine, să-i inspire încredere și pentru a avea dreptul de a fi, să-l înnobileze : Trebuia să-i dea o cultură.

Și atât Asachi în Moldova cât și Eliade în Muntenia, cum și Kogălniceanu mai târziu și-au îndeplinit de minune această datorie.

Ziarele pe cari ei le regideau, nu erau atâta monitoare ale unor fapte și întâmplări, sau ale unor lupte contimporane — cum lucru se întâmpla pe atunci de o pildă în Franța și Englitera sau chiar în Belgia.

La noi luptele politice lipseau — nu zăceam oare sub regimul semilunei și amenințați de protectoratul moscovit ? Și de aceea primele jaloane ale ziaristicei române erau mai mult monitoare culturale, adevărate tribune de învățământ. Și influența lor n'a rămas neresimțită.

Am putea zice chiar că trecutul nostru cultural poate înregistra un curent ziaristic în toată floarea.

La trebuință citâm, ca pe cel mai apropiat de noi : *Curierul de ambele sexe* al lui Eliade Rădulescu.

Ne apropiam de epoca Convenției din Paris, — suntem după revoluția din 1848.

Aspirațiile noastre naționale iau forme concrete, tinerii români aflători în streinătate le definesc în principii, diplomaților tuturor țărilor. In țară trebuia de asemenea un monitor de agitație în această direcție — apare *Românul*.

Și cu *Românul* intrăm și mai mult în noua fază a ziaristicei noastre — în paza combativității. A avut să sufere valorosul organ — însă tocmai aceasta i-a fost măreția și gloria.

Dar intrând în faza combativității ; ziaristica română, care înainte, cum am spus era un amvon de predicare naționalistă și care ca și amvonul bisericesc era măreț, impunător, loc de pace unde zavistia omenească nu încape, ziaristica se desparte încetul cu încetul în tabere după vederi și idei, după temperament și ambiții personale suntem în perioada formației distincte a partidelor noastre. Și cam din această clipă năvălește în ziaristică, patima politică, până când a apărut ziarul independent, care a reînălțat prestigiul presei.

Târgul din năuntru, azi Piața de Flori pe locul grădinii palatului domnesc al Curții Vechi. In fund Biserica Curtea Veche, strada Iștlicari, Franceză, azi Carol I. In fața Bisericii str. Căldărari. In mijlocul Pieții de Flori e crucea Sf. Anton, fosta Biserică Sf. Anton, paraclis domnesc. Aci se executau pedepsele, și se spânzurau criminalii. Str. Carol I.

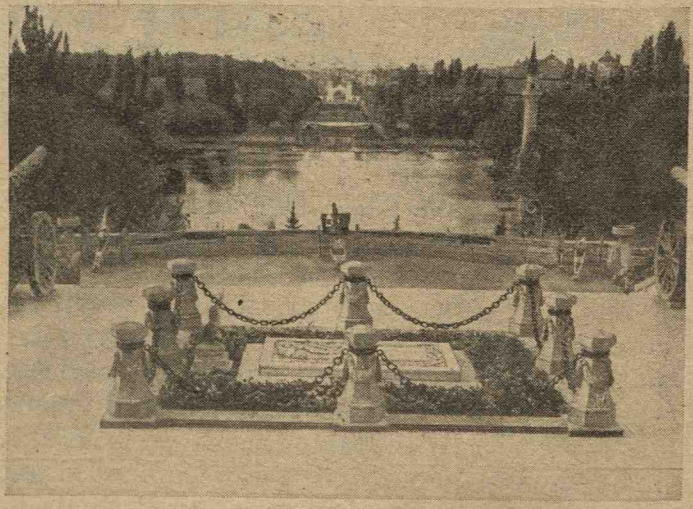

Mormântul Eroului Necunoscut din Parcul Carol I.

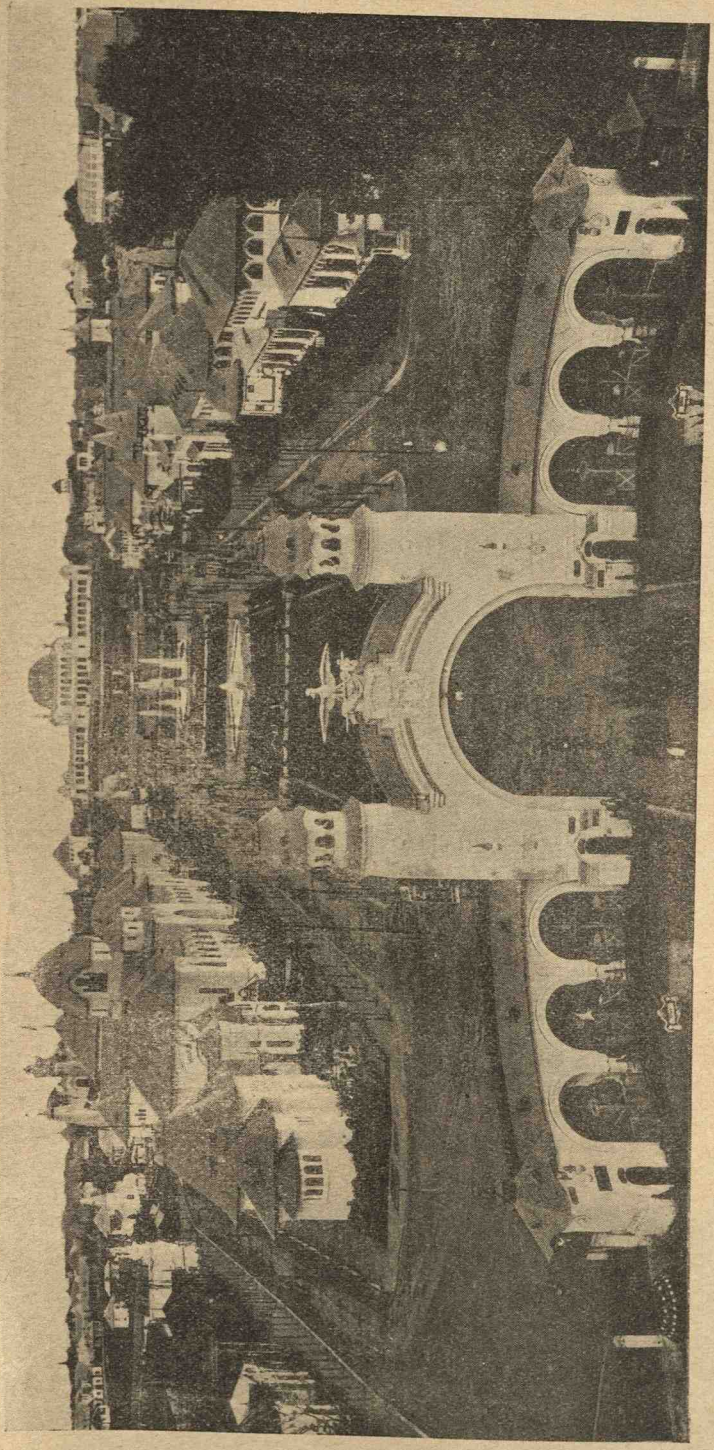

Cum a fost Expoziția din Parcul Carol I în 1906.

Marele ziar românesc „UNIVERSUL"

Primul ziar românesc sub titlul „Universul" a apărut în București, săptămânal, în luna Iulie 8, anul 1845, sub direcția profesorului Ion Genillie.

Dela 1848 a apărut sub titlul: „Minunate noutăți de prin toată natura, cultura și literatura, până la 2 Mai 1848.

Vechea clădire a ziarului „Universul", lângă noul palat.

La 20 August 1884 Luigi Cazzavillan a fondat ziarul „Universul" ca o continuare a ziarului „Fraternitatea Italo-Română" și „Frăția Româno-Italiană".

Ziarul „Universul" s'a răspândit încet cu încetul în straturile adânci ale populației, iar sub direcțiunea D-lui **Stelian Popescu** *a devenit cel mai mare, mai citit, mai răspândit ziar românesc.*

D-sa a sprijinit energic politica națională cerând ca România în 1916 să intre în război alături de marii aliați.

Azi, acest ziar a luat înfățișarea marilor cotidiane din Occident.

Pe lângă importanța dată părței informative, sub forma reportagiilor, a anchetelor și al unui întins serviciu telegrafic și radiotelegrafic în țară și străinătate — s'a introdus rubrici variate și pagini speciale (culturală, militară, religioasă,

NOUL PALAT AL ZIARULUI „UNIVERSUL"
Cel mai mare, mai citit și mai răspândit ziar românesc.

agricolă, economică-financiară, umoristică și sportivă). „Universul" a mărit apoi numărul paginilor dela 6 la 8, 10, 12, 16, 20, 24, 28 și 36. In 1933 și-a serbat Jubileul de 50 ani și cu acea ocazie s'a tipărit un număr special în culori cu 132 pagini. Această reorganizare redacțională, impusă de cerințele moderne ale ziaristicei, a necesitat introducerea de mijloace tehnice superioare.

„Universul" *se tipărește pe mașini rotative* extra-rapide, *care permit atingerea unui tiraj de peste 24.000 foi pe oră. El are corespondenți și colaboratori speciali în toate capitalele lumii. La acest ziar colaborează un mare număr de cunoscuți scriitori și publiciști români și străini, precum și distinse personalități politice.*

* * *

Din cauza marelor progrese făcute în toate direcțiile de ziarul „Universul" *sub direcția d-lui* **Stelian Popescu** — *vechiul său local redacțional, administrativ și tipografic ne*

Vederea ziarului „Universul" din strada Sărindar; la stânga vederea Cercul Ofițerilor din București.

mai putând corespunde cerințelor moderne s'a început și construit actualul local.

In ziua de 17 Octombrie 1926 s'a pus piatra fundamentală a noului local al ziarului „Universul", *în prezența și cu Inalta binecuvântare a S. S. Patriarhului Dr. Miron Cristea, fost Regent; a răposatului Pimen, Mitropolitul Moldovei, fost*

președinte al Sf. Sinod; Grigore Comșa, Episcopul Aradului; Vartolomeu al Râmnicului Noul Severin; Teculescu al Romanului, a miniștrilor de atunci: d-nii Mitilineu, Goldiș, Lupaș, Gr. Trancu-Iași și a numeroase personalități din lumea politică, culturală, financiară și economică.

Actul de Fundație al Palatului Ziarului „Universul":

ACT DE FUNDAȚIUNE

„In al optulea an dela înfăptuirea României Mari; în al doisprezecelea an al domniei înțelepte și glorioase a Regelui Ferdinand; în al o sutăpatruzecilea an dela apariția celui dintâi ziar românesc; în al patruzeci și patru ani de existență a celui mai răspândit ziar din Țara Românească „Universul", sprijinitor aprig și însuflețit al intereselor naționale și culturale; în anul de grație 1926; luna Octomvrie, ziua a 17-a, s'a pus această piatră fundamentală a edificiului măreț, care va purta numele de „Palatul ziarului „Universul", pe terenul situat în centrul Capitalei Țării Românești, București, în strada Brezoianu No. 9; în prezența și cu binecuvântarea creștinească a primului patriarh al Bisericii Ortodoxe creștine din România întreagă, Prea Cuviosul Miron Cristea, a miniștrilor Țării, a primarului Capitalei și a celorlalte autorități.

Edificiul acesta s'a construit din îndemnul, inițiativa și străduința directorului ziarului „Universul", STELIAN POPESCU, fost ministru al justiției, și a membrilor Consiliului de Administrație al Societății „Universul".

Președinte: GR. URLĂȚIANU; Director și administrator delegat, STELIAN POPESCU; membrii: I. ZAHAROF, Inginer V. STĂUCEANU, Inginer N. BRĂTESCU, A. D. MINCU, M. CIREȘIANU, AL. POPESCU-NECȘEȘTI, ȘTEFAN BRĂILOIU; censori: MIHAIL MORA, ROMULUS SEIȘANU și J. FINKELS.

Construcția, rezervată instalațiunilor și serviciilor technice, foarte impunătoare, s'a terminat în cursul anului 1929, iar edificiul care cuprinde birourile direcției, redacției și administrației, s'a terminat în cursul anului 1930.

„Universul" dispune azi, în noua sa tipografie, de numeroase mașini rotative și plane, linotipuri și de tot utilajul modern pentru imprimarea rapidă a ziarelor, a revistelor, a cărților și a diverselor publicațiuni, în condițiuni superioare din punctul de vedere technic și estetic.

In editura ziarului „Universul" apar numeroase reviste ca: „Ilustrațiunea Română", „Ziarul Științelor și al Călătoriilor", „Veselia", „Universul Copiilor", „Radio-Universul", „Biblioteca agricolă", romane și alte lucrări ale scriitorilor români și străini.

CĂILE FERATE

Necesitatea de a se construi căi ferate, a fost de mult timp simțită și recunoscută și aici la noi. Incă înainte de unirea principatelor, s'au acordat concesiuni atât în Moldova, cât și în Muntenia ; greutăți de diferite feluri s'au opus însă executării lor.

După unire s'au dat succesiv concesiuni lui Brâncoveanu, Sapieka, Brassey, Lefevre și Salamanca, dar nici unul din ei n'a reușit să execute liniile concedate.

După o pausă de mai mulți ani, întreprinzătorul englez Barclay, care construise linia Rusciuc-Varna, a obținut concesiunea pentru construirea liniei București-Giurgiu, pe care statul a și pus'o în exploatare la 1868.

Tot pe atunci, două consorții și anume : unul prusian compus din principele Victor Hugo duce de Rotibor, contele Carol de Lehndorf, principele Hugo de Hohenloche duce de Ujest și doctorul Strausberg, — iar cel-alt englez-austriac reprezentat de Offenheim, au stăruit să obțiină concesiunea pentru construirea și exploatarea unei rețele de drum de fer, care se ducă de la un capăt la cel-alt al țării.

Guvernul a acordat consorțiului Offenheim concesiunea pentru liniea Ițcani-Roman cu ramificațiunile Pașcani-Iași și Verești-Botoșani.

Linia de legătură din București (București-Filaret au fost cocedate consorțiului Strausberg.

Prin actele de concesiune, ambele consorții s'au însărcinat să construiască și să exploateze liniile concediate pe baza garanției unui venit minimal.

Acest venit minimal s'a ficsat astfel : pentru liniile concedate consorțiului Strausberg un venit curat de 7 jum. la sută pentru un capital de construcțiune de 270.000 franci de kilometru, iar pentru liniile concedate consorțiului Offenheim, un venit curat de 7 jum. la sută pentru un capital de 230.000 franci de kilometru.

Consorțiul Offenheim și-a terminat liniile la timpul prevăzut în concesiune, adică Pașcani-Roman la 12 Decembrie 1860, Pașcani-Iași la 4 Ianuarie 1870 și Veresti-Botoșani la 1 Noembrie 1871.

Consorțiul Strousberg a cărei sarcină era mai grea a fost împiedicat în acțiunea sa de războiul franco-ger-

man, care i-a depreciat obligațiunile precum și de neînțelegeri cu statul român, după lungi și zadarnice tratări prin rezilierea concesiunei. Rezilierea a fost pronunțată printr'o lege votată de Corpurile legiuitoare la 6 și 7 Iulie 1871 și prin care posesorii de obligațiuni au fost invitați să se constituiască într'o societate de acționari pentru ca să înlocuiască pe concesionari. Tot odată s'a hotărît că, dacă societatea nu s'ar constitui, statul să plătească posesorilor de obligațiuni, valoarea reală a lucrărilor executate.

Societatea s'a constituit și prin o lege promulgată la 24 Decembrie 1871, ea fu recunoscută ca succesoare a consorțiului Strausberg și obligată să termine definitiv.

a). Până la 13 Septembrie 1872, limiile București-Roman, Tecuci Bârlad-București-Pitești și liniile porturilor Galați și Brăila.

b). Până 1/13 Decembrie 1872, linia de legătură dintre București-Filaret și

c). Până la 5 Ianuarie 1875 linia Pitești-Vârciorova.

Toate aceste linii au fost terminate la timpul prescris, însă modul executării lor a lăsat foarte mult de dorit.

Printr'o convențiune încheiată imediat după construirea ei, societatea s'a învoit cu calea ferată a statului austriac să o însărcineze cu construirea liniilor sale și cu exploatarea lor pe timp de 20 ani, adică până la 1893. Această învoire a avut avantajul că construcțiunea liniilor noastre s'a putut termina în timpul prescris și că serviciul de exploatare s'a organisat conform normelor în vigoare la una din cele mai distinse administrațiuni din Austro-Ungaria.

Ea a avut însă și numeroase neajunsuri și a fost chiar suspendată la 1877, în urma mai multor conflicte iscate între administrațiunea căilor ferate române și autorităților militare ruse, care în timpul războiului ruso-turc, întrebuințau în mod aproape esclusiv, drumurile de fer române pentru transporturile lor.

In acest răstimp, guvernul român a negociat cu cel Austro-Ungar, pentru legarea liniilor române cu cele din Ungaria pe la Vârciorova. Resultatul acestor tra-

tări care a durat un timp îndelungat și au trecut prin numeroase peripeții, au fost lungirea liniei București-Vârciorova cu linia Temișoara Caransbeș-Orșova și legarea linie ungurești Oradea Mare-Brașov cu rețeaua română Predeal.

Din aceasta a resultat pentru români obligațiunea să lege linia București-Roman cu frontiera ungurească prin construcțiunea linia București-Roman la 1875 după ce cu câțiva ani mai înainte la 1872 necesitatea liniilor legate din Moldova cu cele ruse, îl hotărîse să construiască o linie din Iași la Prut.

Grelele încercări prin care a trecut statul român cu concesionari primitivi ai liniilor sale și nemulțumirea aproape obștească pe care o provocase modul, cum administrațiunea acționarilor exploata căile ferate române, a avut de urmare fireasca hotărîre de a nu se mai conceda exploatarea liniilor construite ulterior.

Mai târziu principiul de a se esclude intervențiunea întreprinderii private a fost estins nu numai asupra exploatărei dar chiar și asupra construcțiunei căilor ferate. Astfel, căile ferate Iași Ungheni (1870) și Ploești-Predeal 1879 au fost construite de particulari și apoi luate imediat în exploatarea statului, iar toate cele'ante linii ulterioare s'au construit direct de către stat.

Intre acestea societatea acționarilor căilor ferate române, ajunsese într'o posițiune foarte strâmtorată. Ne isbutind să vândă titlurile de proprietate ce emisese, pentru a putea termina linia Pitești Vârciorova ea a voit să facă un împrumut pe basa unei ipoteci representate prin căile ferate române. Guvernul român declarând că o astfel de transacțiune n'ar fi compatibilă cu legile sale, societatea a contractat un împrumut provizoriu de 13 milioane taleri (la 1874) și a intervenit din nou la guvernul român ca să obțină dacă nu permisiunea pentru ipotecarea căilor ferate, cel puțin un privilegiu legal pentru titlurile împrumutului.

După lungi negocieri, s'a legat o convențiune prin care statul român se obligă a emite în favorul societății un împrumut de 62 milioane franci, cu condițiunea, ca fondul de construcțiune al căilor ferate române, să se reducă dela 248.130.000 lei la 186.130.000 franci adică tocmai cu suma împrumutată și că venitul minimal ga-

rantat, să se reducă dela 18.609.750 la 13.959.750 franci, adică cu 4.650.000 franci mai puțin.

Adunarea generală a acționarilor ratifică această convențiune la 1875 și a hotărît să întrebuințeze suma de 62 milioane franci pentru plătirea împrumutului provizoriu și pentru achitarea cuponului din 1874, ale cărui fonduri se cheltuise pentru terminarea liniilor.

Parlamentul român ractifică și el convențiunea, cere însă ca statul să fie despăgubit prin cesiunea unei părți echivalente de kilometri din rețeaua căilor ferate române și nu prin reducerea fondului de construcțiune și a venitului garantat.

Acționarii n'au primit această modificare a convențiunei și au declarat guvernului că sunt dispuși să-i retrocedeze întreaga concesiune.

Tratările început la această privință au fost de câteva ori întrerupte și în fine terminate de abea pe la începutul anului 1880.

Bazele principale ale retrocedări sunt :

a). Societatea a cedat guvernului român în mod definitiv și fără nici o restricțiune administrațiunea și exploatarea întregei rețele și în genere toată gestiunea afacerei sociale.

b). Guvernul român s'a obligat să preschimbe acțiunile primtiive și cele de prioritate ale societății în titluri emanate dela stat.

Cu prilejul rescumpărărei, guvernul român a emis titluri pentru 237.500.000 lei, din cari 209.820.000 lei s'au întrebuințat pentru preschimbarea acțiunilor, iar restul de 27.680.000 pentru prime și cheltueli de conversiune, stingere de procese pendinte, construcțiuni noi, sporirea materialului de exploatare, etc.

Mutarea sediului dela Berlin la București și în genere în întreaga transacțiune de răscumpărare, a întâlnit o opositiune crâncenă din partea unui grup de acționari, care deși nu reprezintau decât o mică minoritate a capitalului, totuși au reușit să provoace mari tărăgăniri și să dea nascere unui proces foarte complicat. Acest proces care a trecut de mai multe ori prin diferite instanțe judecătoresci din Germania și s'a terminat în cele din urmă în favoarea guvernului român, a

avut oare-care răsunet în domeniul financelor și a justiției.

La 1 Mai 1880, guvernul român și-a luat asuprăși exploatarea liniilor acționarilor, cari aveau o lungime de 921 kilometri, și a instituit o direcțiune pentru administrarea lor.

In momentul primirei rețelei acționarilor, statul exploata deja în regie liniile Bucuresci-Giurgiu-Smârdan, cu o întindere de aproape 70 kilometri ; Ploești-Predeal, cu o întindere de aproape 845 kilometri ; Iași-Ungheni, cu o întindere de aproape 21.5 kilometri și construi tocmai linia Buzeu-Mărășești pusă în exploatare la Iunie 1881 cu o întindere de 90 klm.

In Noembrie 1882 guvernul a luat în exploatare linia Cernavodă-Constanța, cumpărată dela o societate engleză care o construise la 1860, în virtutea unei convențiuni încheiate cu guvernul otoman, și care, are o lungime de 64 kilometri.

După unificarea sub o singură direcțiune a tutulor liniilor cari aparțin statului român, s'au mai pus în exploatare :

Linia : Câmpina, Doftana, Buda, Slănic, în anul 1883.

Linia : Titu Târgoviște, Adjud, Tg.-Ocna în anul 1884.

Linia : Bacău-P.-Neamț, Bârlad-Vaslui, în anul 1885.

Linia : Bârlad-Vaslui, București-Ciulnița-Călărași Făurei-Țăndărei Piatra-Olt-Drăgășani în anul 1886.

Linia : Costești-Roșiori, Piatra Olt-Corabia, Drăgășani-R.-Vâlcea, Golești-C.-Lung, Ciulnița - Fetești, Țăndărei-Fetești, Chitila-Mogoșoaia, Roșiori-T.-Mugurele, Ciulnița-Slobozia, Dolhasca-Fălticeni în anul 1887.

Linia : Filiași-Cărbunești, Cărbunești-T.-Jiu, Râureni-Ocnele Mari, Crasna-Dobrina, Leorda-Dorohoi în anul 1888.

Linia : Târgoviște-Lăculețe, Dobrina-Huși în anul 1890.

BUCUREȘTII DE ASTĂZI

In îndepărtate vremuri, Bucureștii erau cunoscuți după cum am văzut, prin frumusețea grădinilor și verdeața pădurilor ce-l împrejmuiau.

Până mai eri a dăinuit mare parte din vechile grădini ce-l străbăteau în lung și în lat, și despre a căror frumusețe, călătorii ce ne-au vizitat, mult au vorbit.

In adevăr azi, de și vestilele grădini în care bucureștenii găsiau un loc de odihnă s'au dus, iar pădurile s'au îndepărtat mult de oraș, totuși imboldul ridicării Capitalei nu l'au dat acestea și singura viață de înflorire nu a dat-o de cât deschiderea marilor artere de comunicație — bulevardele

Cine nu vede că odată cu alinierea bulevardului Brătianu s'a deschis una dintre cele mai impozante perspective ale Capitalei, un fel de Avenue des Champes Elysées a Bucureștiului.

—O impresie covârșitoare simte călătorul strein care s'a oprit noaptea în mijlocul Parisului, în *Place du Caroussel au Louvre.* Perspectiva este unică prin proporțiile și splendoarea ei, la care contribue iluminația intensă până la feerie: o paralelă de milioane de becuri, șiruri de globuri electrice formând o boltă de lumină pe sub care farurile automobilelor par râuri de strălucire. Cât vezi cu ochii în adâncime, imensa arteră ce pornește dela Louvre, prin *Jardin des Tuileries,* lărgindu-se haotic impresionant în Place dela Concorde, apoi suind în pantă — ceiace o face atât de distinct vizibilă.

L'Avenue des Champs-Elysées până la Arc de L'Etoile de unde începe. Avenue de la Grande Armée pare un fluviu de faruri, cu lacuri vaste de lumini în piețe. Pe fronturi de câte 4-6 mașini, șirurile nesfârșite

de automobile ce coboară cu farurile aprinse spre Louvre comme un colliere de perles incandescentés pe când cele ce urcă spre Etoile arată licuricii luminilor roșii de la spate.

Această perspectivă formidabilă ne-a evocat clipa când din piața Sf. Gheorghe, am întrezărit posibilitatea de a vedea de-a lungul străzii Colțea lărgită dincolo de statuia Brătianu toată persepctiva noului bulevard Brătianu, până în piața Catargi. Desigur că, aceasta prezinta noaptea aspectul feeric al minunatei Avenue des Champs Elysées, nici multe colora înfățișare ce dau reclamele luminoase marilor bulevarde dela Paris.

Bulevardul Brătianu e lipsit încă de mari magazine; n'are edificii înalte și desigur că sunt artere în metropolele streine, mult mai largi ca el. Dar bulevardul nostru are un element de care vastele artere din Occident sunt lipsite: pitorescul.

Din cauza înălțimii și succesiunei neîntrerupte a edificiilor bulevardele streine nu au orizont. Par'a fi jghiaburi imense cu pareți de beton armat, prăpăstii geometrice prin fundul cărora autobuzele și mașinele circulă mici ca de jucărie.

Bulevardul Brătianu e mărginit de căsuțe tăiate în două de aliniere, de grădini cu verdeață bogată de câteo curte cu mici gospodării. Aceste decoruri paralele și scunde lasă liber orizontul ceeace face ca noul bulevard să fie de un pitoresc poate unic pe glob. Construcțiile lui nu privesc vederile care rătăcesc departe peste acoperișuri lăsând o impresie de aerisire de libertate de spațiu.

Bulevardul Brătianu e terminat. Lucrările de nivelare și pavaj sunt gata.

Linia tramvaiului electric a fost pusă în continuare în linie dreaptă; trotuare largi, trotuare — piațete pentru pietonii ce traversează artera sau cari se coboară din tramvai și gherete de adăpostit pentru așteptarea sosirei tramvaiului.

Ca circulație, aspect de occidentalism desăvârșit. Cu pietrele lui de pavaj pe care este săpat un B, cu neregularitatea ca înălțime a căsuțelor ce alternează cu maidane verzi, cu clădirea amorfă a Școalei Superioare de Răsboi, cu campanila bisericei Italiene construită în

Comandanții Regimentelor Austriace la casa lor. D-l Zweifel spune că era poliția din calea Victoriei.

Colecția Zweifel.

Cuadrogenio radiofónico. Mediante el cual el Sr. Sánchez Ahuesa es un hombre que cobra Alquiler

cărămidă roșie și cu cerdac exotic, cu *Muzeul Simu* și casa lui *Marghiloman* dar care în loc să fie transformată în muzeu a urmat și ea cursul vremurilor noi și a devenit mai întâi garaj de automobile, apoi dărâmată pentru a se ridica clădirea Asigurării Românești.

Apoi din distanță cu numeroase și mari blochause, a făcut ca acest bulevard să aibă o variație plăcută, deosebindu-se cu totul de înfățișarea bulevardelor din Occident.

Orașele străinătății, trăind o viață aproape liniștită, s'au putut desvolta, având toate mijloacele la îndemână, veniturile respective rămânându-le aproape în întregime. Orașele regatului român, pururea pustiite de incendii, năvăliri și alte pacoste — au rămas cu vechiul lor aspect mai mult decât oriental. Abia câteva orașe din vechiul regat au trecut zidul dezinteresării și în fruntea lor, cetatea Dâmobviței s'a străduit să iasă cu ceva din rândurile celorlalte orașe.

Bucureștii, abia pornesc dela bârnele de lemn drept caldarâm al podului Mogoșoaiei la centru și la cumplita uitare a periferiei.

In București, până acum mai puțin de un veac, oricine putea să construiască cum voia și unde voia, nimeni nepunându-i nici un fel de piedică.

Bucureștul ca oraș civilizat se putea spune că nici nu exista.

A trebuit să vină din când în când câte un gospodar priceput, care să încerce să creeze dintr'o aglomerație de case, locuri virane și străzi, tăiate la voia întâmplării, — un oraș cu pretenția de a figura în Europa.

Cel dintâiu primar care a rupt cu trecutul, căutând să realizeze ceva în interesul obștesc a fost *Pache Protopopescu,* care, într'o vară a tăiat orașul cu un bulevard, trecând peste țipetele unora și năravurile altora.

Politicianismul, mai nărăvit altădată decât acum, insuficiența mijloacelor bănești de care a suferit totdeauna Capitala țării, dealtfel ca și celelalte orașe din vechiul regat, lipsa de inițiativă în estetica edilitară, lucru care nu este o invenție recentă, — toate acestea au făcut ca orașele vechiului regat să fie citate în cărțile călătorilor străini ca modele de ciudățenii orientale.

Dezinteresarea statului pentru orașele țării a devenit un fel de axiomă. Tot ce s'a încasat în teritoriul orașelor a intrat în visteria statului și statul a împărțit acestor orașe exact atât ca să nu moară de foame.

După desființarea accizelor, ministerul de finanțe a devenit din zi în zi mai vitreg față de copiii săi, — iar față de Capitală țării a avut atitudinea unui părinte față de copilul adunat depe drumuri.

După războiu, e drept că lucrurile au început să se schimbe și Bucureștul stă în preocuparea tuturor: capitala României Mari se cerea înfrumusețată, ridicată la rangul ei de prim oraș al țării. De aci grijile, proectele și planurile edilitare vânturate cu furie și realizate numai câte o dată, dar în totdeauna *parțial.*

Este o meteahnă a noastră a tuturor de a nu isprăvi un lucru nici o dată.

Opera cea mai bine concepută și cea mai utilă rămâne „de căruță" îndată ce a fost realizată pe jumătate. De păcatul acesta au suferit mai cu seamă edilii noștri, de el n'a scăpat nici unul. Suntem, de felul nostru, oameni grăbiți, cu respirația scurtă și entuziasmul astmatic, când treaba la care ne-a înhămat cere să fie făcută liniștit și cu stăruință, — până la capăt. Este aceasta oare un lucru atât de greu deși este poate cel mai simplu, mai elementar?

Se pare că da.

Sunt aproape 25 de ani, un sfert de veac, de când s'a hotărît clădirea unui palat al Senatului pe malul drept al Dâmboviței, în fața căiei Victoriei. In planul inițial figura o piață, *„Piața Senatului"*, care trebuia realizată prin acoperirea Dâmboviței din stânga căiei Victoriei până în dreptul administrației financiare, „azi *Secția de Notariat a Tribunalului Ilfov*". Piața aceasta a fost făcută; bine sau rău, estetică sau nu, nu mai importă acum; orice controversă este tardivă și zadarnică.

A fost făcută, dar... n'a fost isprăvită, nici de primarul care a început-o, nici de toți primarii care i-au urmat timp de aproape un sfert de veac.

Tot ce se poate numi „fațada" pieței a fost realizat: iarbă și flori îngrădite în ziduri mici de beton trotuare, etc. Numai, cele două parapete ale podului fusese lăsată uitării. La dreapta și la stânga, acolo unde „apa

dulce" a Dâmboviței reapare, cleioasă și urât mirositoare, niște bolovani pe care-i puteai azvârli cu piciorul în apă, servea ca un „semn de hotar". Și ne găsiam doar în centrul centrului, al răspântiei unor drumuri de mare circulație...

Pe aci, pe partea stângă a pieții, drumurile duc la palatul de justiție, și, mai departe, spre Patriarhie. De jos în sus și de sus în jos, drumul este al cortegiilor regale. Pe aci trece Regele dela 1923 spre Cameră pentru a deschide sesiunea Corpurilor legiuitoare, pe-aci coboară comisiunea de răspuns la mesaj și cortegiul sfinților episcopi ce merg să primească din mâna Suveranului cârja păstorească. Și totuși, nimeni, timp de un sfert de veac, nu și-a oprit privirea asupra bolovanilor ce însemnau poate hotarul până unde trecătorul poate merge *„pe uscat"*, dar care trebuiau să jignească cel mai elementar bun simț.

Nimeni până la 1934, primar fiind d. Al. Donescu și-a dat drept misiune *„de a pune ordine în gândirea edilitară a municipiului"* conform judiciosului său program. Dar până atunci, s'a apucat *să isprăvească tot ce-i neisprăvit,* — pur și simplu.

Și așa se face c'a venit rândul parapetelor din piața Senatului. Așa se face că, după un sfert de veac de tembelă nepăsare edilitară, o lucrare de mare utilitate publică și estetică s'a executat — însfârșit spre cea mai mare bucurie a bucureștenilor care-și iubesc Bucureștul și-l doresc „occidental" nu numai... la fațadă.

Și de aci se observă că Bucureștii își schimbă fisonomia din zi în zi, mulțumită numai nenumăratelor nevoi de înfrumusețare, așa că în curând putem spune că ne vom lua rămas bun dela Vechii București.

Chirurgii edilitari sunt hotărîți cu tot dinadinsul să-l întinerească. Nu importă prin ce metodă.

Au fost retezate toate cioturile, care dacă formau o scădere a Capitalei, — nu-i mai puțin adevărat că păstrau întreaga atmosferă a copilăriei celor mai mulți dintre noi.

Acum a venit rândul Dâmboviței. Funia de apă murdară, care se întinde prin mijlocul orașului, a polarizat de data aceasta atenția salonului de înfrumusețare, de care dispune municipiul. Intre Șerban-Vodă și podul

Senatului, simpaticul nostru râu va dispare deci, sub o carapace de asfalt, pe care vor fi aliniate square-uri lungi, cu pansele și cu tulipe...

Este momentul să aruncăm o ultimă privire asupra acestui fragment din Capitala noastră, care se duce pentru totdeauna. Căci întreaga priveliște din acest punct va fi cu totul înlocuită.

Dispar caldarâmurile desfundate, felinarele cu gaz aerian, piezișe refletate în apa molcomă și pătată de uleiuri, cordoanele de fer vechi și negru, care mărginesc pajiștea celor două dâmburi. Și o întreagă lume dispare odată cu toate acestea.

Nu vom mai avea, de pildă, peisagiul zarzavatului revărsat din hală pe trotuare. Nici cel al chivuțelor, distincte dela depărtare prin pădurea lăncilor lor de lemn. Se va topi întregul amestec de făpturi omenești, cari își au resursă de viață pe locul unde este belșug și deci, *resturi multe*.

Tramvaiele care își dispută întâietatea pe podurile înguste cu autobuzele, nu vor mai fi ultragiate, în gând și cu glas tare, de pietonii grăbiți să-și facă o potecă prin mulțime.

Și până în cele din urmă, nu ne va mai rămâne să admirăm nici măcar expoziția permanentă de pe chei a covoarelor de Basarabia și a cămășilor naționale, țesute în arnici aprins.

O nouă viziune se va înfiripa deci. Pe asfaltul umed și vast, vehiculele vor circula simetric, ca minuscule jucării declanșate dintr'un resort misterios. Halele ce în curând vor pieri și ele, deocamdată se vor piti, timide, în perspectivă lărgită și triumfală.

Tot ceeace dispare, va fi câștigat de imperiul Bucureștilor subterani. Un impozant azil pentru haimanalele refugiate sub arcurile sărace ale podurilor de astăzi. Căldură iarna, multă răcoare în timpul lunilor cu revărsări de dogoare. Lanterne aprinse, care să rănească retina celor brusc deșteptați, și care să deseneze conuri reale de lumină în besnă.

O lume care suferă și zâmbește, trăește și moare, sub acest asfalt al destinului, pe care lunecă în ziua albă și clară echipagiile bucuriei. Alături de Dâmbovița în gustă și ferecată în adâncuri.

Și încet se duc vechii București, se duc, căci cine dintre cei mai în vârstă nu-și aduce aminte de cum era odinioară bulevardul ce tăia Podul Mogoșoaiei începând din strada Brezoianu și înfundându-se mai colo de Universitate, alături de curtea spitalului Colțea, în casa d-lui consilier Oscar Niculescu, casă care cu multă și multă greutate abia în anul 1925 a putut fi doborîtă la pământ de către municipiul Capitalei !

Cine nu-și reamintește că pe dreapta cum vii dinspre Colțea spre statuia I. C. Brătianu, un șir mărunt de case în care atât ziua cât și noaptea te amețea fumul de pastramă și de mititei al cârciumilor aflate pe aici până aproape de grădina Universală, grădină a Don Juanilor — aflată în spatele statuei Ioan Brătianu.

Cine nu-și reamintește de populata calea Victoriei (deschisă în anul 1682 de către Constantin Brâncoveanu pentru a avea legătură mai dreaptă între palatul său de iarnă *„piața de zarzavat"* și palatul de vară aflat lângă pădurea Mogoșoaia ce se vede și azi. Cale care la început purta numele de drumul *Brașovului,* apoi de podul *Mogoșoaia,* iar dela 1878 calea Victoriei, luând marea desvoltare încă din anul 1797 când Voevodul Constantin Hangerliu rupe tradiția cu alaiul ce se făcea cu prilejul înscăunării Domnului pe tronul Țării Românești, sosit din Țarigrad, să nu mai treacă pe podul Beilicului *„Șerban Vodă"*, ci pe podul Mogoșoaei; cum era calea Victoriei de sucită, stâmtă și cu case ai căror pereți erau așezați chiar pe bordura trotuarului ?

Până la 1890 se afla pe calea Victoriei o biserică numită Sărindar, a cărui tradiție spune că acum 500 de ani și mai bine, frații lui Mircea cel Bătrân au ridicat această casă de rugăciune în mijlocul pădurilor bucureștene de odinioară și în apropiere de balta lui Dură negustătorul (Cișmigiul) care se întindea până în strada Const. Mille de azi.

La un moment dat, pe la sfârșitul veacului al XVII-lea orașul s'a mai întins, astfel că biserica a ajuns la marginea Bucureștilor. Dâmbovița în acea vreme curgea cam paralel cu Podul Mogoșoaei, iar între Zlătari și biserica Sărindar se așezaseră tăbăcari, adică oarecum afară din oraș și pe malul râului de cari a-

veau nevoe pentru meșteșugul lor. Biserica avea o icoană făcătoare de minuni. A mai fost și o cișmea vestită pe vremuri, pe acest loc a mai fost și un spital.

In 1896 edilii primăriei văzând biserica prea ruinată și nămolită de bălării, au hotărît să fie dărâmată iar terenul rămas gol la cedat corpului de ofițeri din București, clădind actualul Cerc Militar.

Tot tradiția ne mai spune de acest sfânt locaș, auzindu-se că se sapă la Sărindar au venit mulți bătrâni evlavioși să-și ia acasă câte o cărămidă. Dar temeliile bisericii fiind adânc îngropate sub stratul de pământ și moloz ce s'a turnat la sfârșitul secolului trecut în scop de nivelare a locului, n'au putut lua nimic.

Acum s'a uitat pe unde se întindea balta lui Dură negustătorul, s'a uitat până unde venea Dâmbovița... Pare o poveste amintirea codrilor bucureșteni...

Astăzi s'a nivelat totul, iar pavagiul străzii s'a întins deasupra altarului bătrânei biserici.

Generațiile viitoare nici nu vor bănui că pășesc pe locul unde a fost odată cea mai vestită biserică bucureșteană. Și nu trece mult, palatul Domnitorului Ghica care se întindea dela bijutierul Resch cu pasagiul Comedia unde se află și teatrul Comedia, este dărâmat. Documentele cu privire la acestea spun :

In anul 1839 palatul prin vânzarea la mezat cu autorizarea Voevodului Ghica, îl cumpără un oarecare negustor de mobilă numit Bosel.

Acest Frederich Bossel l-a stăpânit până la 1863, când a trecut în proprietatea lui Isaac Menachem care la rândul lui îl stăpânește până la 1883 când îl lasă prin testament moștenitorilor săi, printre care era și Leon Mircuș. In 1906 întreaga proprietate trece în posesia soc. „Imobiliara". Aceasta dărâmă vechiul imobil în 1913 ridicând palatul de astăzi.

Casa Bossel fusese transformată, având și o sală mare de teatru, cunoscută sub numele de *„Teatru-Român"*.

In această memorabilă sală, spune d. Dr. Angelescu, era în acelaș timp și sală de întruniri, a jucat Matei Millo și Pascali, precum și faimoasa operetă germană în 1869 de sub conducerea lui B. Winter.

Tot aci, a avut prăvălie de librărie și articole de Paris marele cărturar și democrat C. A. Rostti.

Hotărîrea lui C. A .Rosetti de a deschide prăvălie pe numele lui a scandalizat pe boerii de atunci cari au văzut în aceasta o scădere, dacă nu o înjosire a rangului social. Dar Rosetti cu largi orizonturi și cu o mentalitate alta decât a boerilor de atunci nu numai că și-a pus numele pe o firmă negustorească, dar a practicat negustoria ceeace a făcut pe breslași să-l aleagă drept fruntaș al lor. Astfel îl găsim Prim Staroste al negustorilor bucureșteni, luptând atât de viguros pentru revendicările negustorimei de atunci. Dar ceeace este și mai interesant e faptul că această istorică prăvălie din casa Bossel era locul de întâlnire al atâtor oameni politici, gânditori, cărturari și scriitori, pe care mintea și sufletul luminos al marelui român îi atrăgeau și-i alipeau de intim de multiplele lui năzuinți.

Tradiția ne mai spune că tot acest Bossel afară de casa aceasta avea ca locuință o altă clădire așezată pe str. Sf. Ionică colț cu Câmpineanu care în 1924 dacă nu mă înșel a fost distrusă de foc.

Și această casă după moartea lui Frederich Bossel ajunsese tot sală de reprezentații teatrale, baluri și de întruniri publice. Mulți o confunda cu aceea din calea Victoriei.

Azi în locul acestei clădiri, Municipiul București a făcut o grădiniță ca să fie cruțat locul de murdării. Și nu a trecut mult, parcul și casa Otetelișeanu fură și ele dărîmate.

Inainte vreme Casa Otetelișeanu a fost casă boerească, unde trona una din cele mai de seamă cocoane ale vremei, d-na Otetelișeanu ; era o femee foarte primitoare și cu o foarte mare autoritate și influență în societatea bucureșteană.

Recepțiile, balurile și prânzurile Otetelișenezi în care defilă tot Bucureștul erau vestite, iar otelul Otetelișeanu, mai târziu *„hotel Frascati"* a fost renovat și înălțat cu un etaj, iar în 1933 rezidit și tras la aliniere.

Murind Otetelișanca, casa a fost închiriată ofițerilor din garnizoana București, servindu-le de cerc militar, apoi club civil și în urmă casa a devenit cafenea, zisă la Terasa Otetelișeanu. In 1930 atât parcul cât și ca-

feneaua au fost dărâmate înălțându-se în locul lor Palatul Telefoanelor cea mai înaltă și mai frumoasă clădire de pe calea Victoriei până la 1935.

Nu departe de palatul Telefoanelor, pe partea opusă a drumului, se afla cea mai frumoasă cofetărie numită Rigler azi fotografia Barasch ; iar d'asupra ei se afla *Hotelul Hugues.* Aci era restaurantul francez cel mai prețuit ; aci se aduna toată boerimea și toți cheflii.

La restaurantul Hugues într'un cabinet particular a fost reținut fostul prefect de poliție a lui Vodă Cuza, Alexandru Belidman în noaptea de 11 Februarie 1866 — noaptea detronării.

Până la moartea bătrânului Hugues acesta a fost cel dintâi restaurant al Capitalei.

Dar s'a dus, cum s'a dus și atenansele caselor Sutzu din piața Mihai Viteazu, grupul edilitar cu chioșcuri de beton, dela întretăerea str. Academiei, cu Bulevardul Universității zis „la Carpați".

Dărâmarea casei Creditului minier, din Bd. Brătianu colț cu strada Wilson, îndreptarea casei Băleanu din Bd. Take Ionescu, dărâmarea caselor din strada Colței, pentru facerea marelui boulevard, care se va întinde, trecând peste casele ce urmează să se dărâme în străzile Bărăției și Decebal, până în cheiul Dâmboviței.

Bulevardul Colțea în prelungire se zice că va avea o lărgine de 50 metri. Va pleca din Piața Romei (fost Lupoaica) unde face un mic genunchi, va merge în linie dreaptă până în Valea Plângerii, loc unde se va amenaja un frumos parc, cu o splendidă perspectivă.

Bulevardul va încrucișa bulevardul Maria la apus de biserica Sf. Ion Nou „zis din piață", căreia i se deschide astfel o fațadă chiar în dreptul treptelor pridvorului. In Valea Plângerii, bulevardul va ajunge în partea de răsărit a cimitirului *„Pro-Patria"*.

Bulevardul Colțea, în prelungirea proiectată, va scurta agonia străzii Colțea, aducând și desființarea totală a străzii Pânzari.

Deasemeni, vor dispare, parțial, următoarele străzi :

Strada Decebal, strada Bărăției, strada Șepcari calea Moșilor, strada Patria și strada Carol.

Acesta numai întru cât privește distanța dintre piața Romei și bulevardul Maria, porțiune cari — după cum se vede lucrările au început și se vor dărâma multe

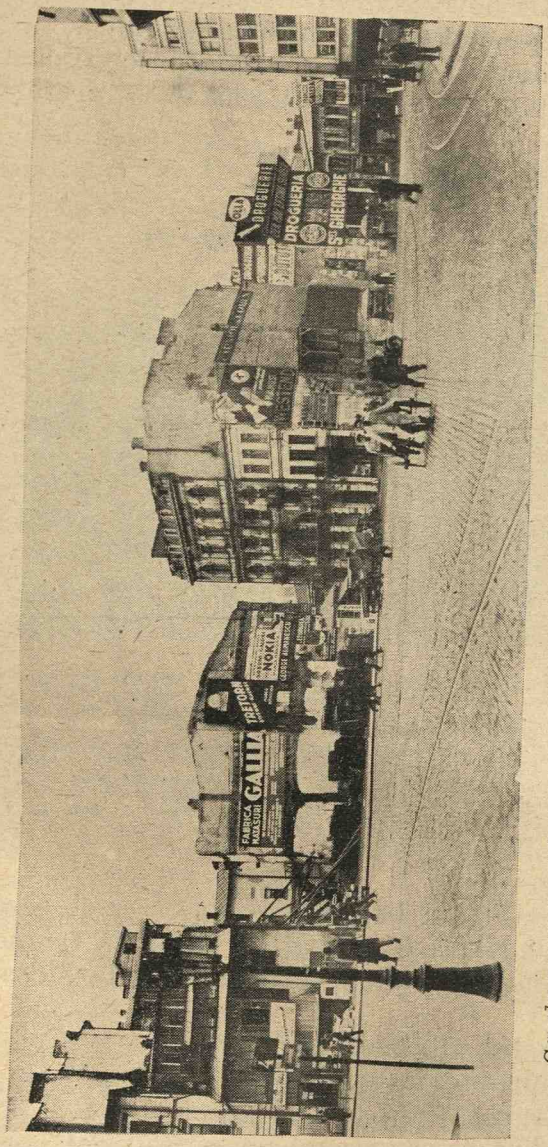

Casele ce se vor dărâma din piața Roma (fost Lupoaica), cu prilejul prelungirei Bulevardului Colței.

imobile, care se vor afla pe porțiunea de 50 m. cât va fi lărgimea străzii, între piața Romei și bulev. Maria.

Este natural, că necesitățile edilitare vor aduce și dărâmarea unor alte imobile vecine.

Astfel urmând să se construiască pe noul bulevard proectat, va fi nevoe să fie desființată și strada Bazaca ; strada Decebal își va schimba axa, etc.

Hala Ghica și hala Bibescu Vodă vor fi desființate.

In locul pieței Bibescu Vodă se va desfășura pa-

Hala Ghica (de carne) așezată peste Dâmbovița, în fața sălii de vizită a spitalului Brâncovenesc, cam în spatele altarului Bisericei Doamna Bălașa care se vede. Aci hala are fața spre Biserica Sf. Vineri. Intrarea în hală se vede o deschidere (un pătrat negru la stânga). In preajma halei se văd prăvălii (o învelitoare mai joasă cu multe coșuri) ; toate acestea sunt prăvălii unde se vând brânzeturi, pastramă și felurite mezeluri. Ulița pe care se vede tramvaiul este Bulev. Maria. In spatele autobuzului se vede hala de păsări, tot pe Bulev. Maria. La dreapta halei se vede o ulită : este numită a Halelor, pe aci într'o vreme curgea Dâmbovița ; aci își au prăvălii numai băcanii cari vând mai mult en-gros. In fața intrării în hală peste drum se află hala de pește ; iar între aceste două hale înainte vreme era Sfatul Negustoresc

norama unui squar imens, care va trece și peste Dâmbovița. Squarul va fi îmbrățișat de două frumoase bulevarde, dând perspectivă dealului Patriarhiei și parlamentului.

Apoi calea Rahovei și șoseaua Măgurele cari și acum se apropie între ele, vor „debușa" în actualul bulevard Maria.

Acest bulevard trecând pe la Squarul nou al Patriarhiei (sau al Parlamentului — de cari vorbim mai sus), s'ar continua apoi, pe nesimțite, peste Dâmbovița acoperită.

Acest centru, astăzi zgomotos, murdar și cu un la-

birint de linii de tramvaie, căruțe, camioane și autobuze, va deveni unul dintre cartierele cele mai elegante.

Halelor li se rezervă un loc mai potrivit ; se spune la Obor și o hală în șoseaua Viilor pe locul lui Velicu.

Bulevardul Maria, îmbrățișând frumosul squar din piața Patriarhiei, își va continua drumul pe un traseu, care va diferi de actuala cale Călărași, dar care totuș va rămâne apropiat.

In colț cu str. Agricultori, noul bulevard se va uni din nou cu calea Călărași, considerabil lărgită, menținându-și apoi drumul pe șoseaua Vergului, până afară din oraș.

Asta ar fi o cale transversală a orașului, dela est la vest, paralelă întrucâtva cu bulevardele Carol, Pache Protopopescu, șoseua Ianculuí.

A doua cale, est-vest, vor fi splaiurile Dâmboviței, utilizate intens pentru circulație mai ales între str. Mihai Vodă și calea Șerban Vodă, adică pe porțiunea care urmează să fie complet acoperită.

Se vor face mari și frumoase transformări la suprafață, iar pe dedesubt va rămâne un tunel boltit.

Altă arteră va fi aceea, ce va pleca dela podul Sf. Elefterie, va trece pe la Ateneu, grădina Icoanei, până la capul Căei Moșilor. Apoi pe actuala șosea Colentina își va croi un drum afară din oraș.

Șoseua noroioasă Colentina, unde se văd bălțoace și noroaie chiar vara, va avea norocul să se transforme astfel într'unul dintre cele mai frumoase bulevarde.

Șoseaua Kiseleff, cale care se continuă prin Bulev. Lascar Catargiu, Take Ionescu, I. C. Brătianu, își va urma drumul pe noul bulevard al Colței, care se va croi.

Bulevardul nou, trecând peste piața florilor, va ajunge în calea Șerban Vodă, până în „parcul național" de sud, Valea Plângerei.

Aci, în actuala Vale a Plângerii, pe dealul Piscului, între calea Văcărești, șos. București-Oltenița și calea Șerban Vodă se va aranja un splendid parc numit Filaret, care ar rivaliza cu „parcul național" de nord, de la Șosea, parc, prevăzut prin legea din 1911 și care urmează să fie realizat și el.

Parcul Filaret s'ar putea lega cu actualul Parc

Carol, fiind traversat nu mai de calea Șerban Vodă, care va avea unul dintre cele mai poetice drumuri.

Calea Șerban Vodă va rămâne o cale de penetrație în oraș, fiind o continuare, până la sudul orașului a bulevardului Colței, prelungire a bulevardului Brătianu.

Bulevardul Mărăști va „debușa“ în Schitu Măgureanu printr'un traseu, care va duce, prin piața Joffre,

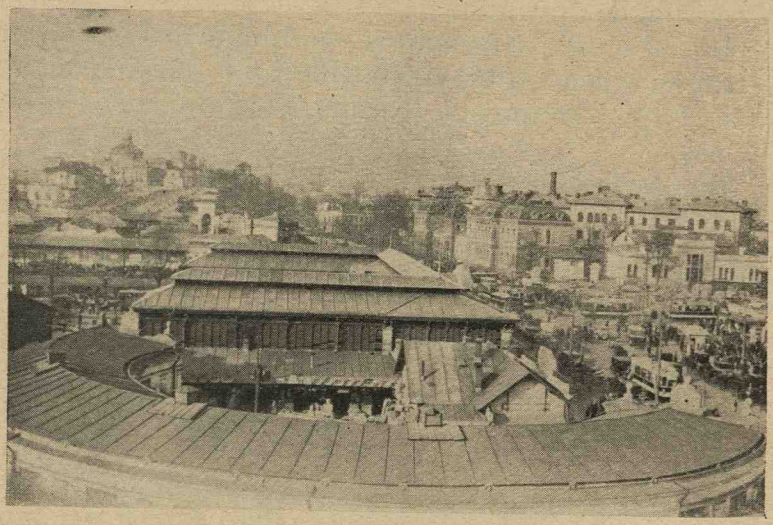

Invelișul rotund este al halei de păsări. In față (mijlocul potcoavei) se vede un loc negru; este locul unde se vinde mături, păsări mici: sticleți, scatii, presuri, porumbei, turturele și semințe pentru ele. In spatele pieței de păsărele se află hala de pește. In fundul halei de pește peste Dâmbovița este piața de zarzavat. Intrarea în piața aceasta față despre Patriarhie este prin gangul ce se vede rotund la partea de sus. In spatele intrărei se vede urcușul spre Patriarhiei ce trece pe sub turla din față — având în spate Sf. Patriarhie, iar la stânga Camera Deputaților. In spatele Bisericei se află: Noul palat al Patriarhului. La dreapta halei de legume trece B-dul Maria și are în față Spitalul Brâncovenesc. La dreapta spitalului se vede un copac, pe lângă el trece strada Bibescu, are în față Hanul Avram prin fundul căruia trecea Dâmbovicioara.

la Parcul Carol a ajunge la Șerban Vodă și va continua în afara orașului prin șos. Giurgiului și Oltenița.

Noi suntem informați că într'un proect elaborat de serviciile primăriei Capitalei se schițează și deschiderea unui nou bulevard, din Mihai Vodă, în Cișmigiu, în care se prevede o aliniere prin tăerea din acest parc a unui teren de aproximativ 7000 m.p. !

In asemenea condiții, frumosul parc din centrul Capitalei este condamnat dispariției.

Nici un om cu judecata întreagă nu poate concepe asemenea proecte în violentă opoziție cu cele mai elementare principii urbanistice, igienice și estetice. Creări de bulevarde, sau de artere de circulație, se pot face în

Capitală, fără să se sacrifice niciun petec de pământ din parcurile publice existente.

Așa se procedează în toate țările civilizate; în toate orașele din străinătate, unde primăriile lor, pe baza legilor și regulamentelor în vigoare, sunt obligate să respecte dispozițiile prevăzute în ele relative la crearea de noui artere de circulație și la ameliorarea și dezvoltarea parcurilor și a plantațiunilor.

Iată ce spune în instrucțiile anexate circulării ministerului de *interne francez* din 5 Martie 1920, privitor la aplicarea programului de sistematizare și de amenajare urbanistică :

„Să studiezi circulația interioară și exterioară, aducându-ți aminte de direcția, folosința, caracterul, lărgimea străzilor, sunt funcțiuni, unele în raport cu altele. Să lărgești, sau să creezi drumuri de mare trafic cu pante minime, cu unghiuri deschise, cu raze de giratie ample, cu câmpuri de vedere suficiente, ușurate prin teșituri mari la colțurile străzilor. Mai curând să ameliorezi decât să răstorni, pentru ca să nu distrugi caracterul, individualitatea orașului, aspectul lui pitoresc și decorativ...

„Să studiezi repartiția spațiilor plantate și libere, interioare și exterioare, publice și particulare. Este vorba să punem în orașele noastre cât mai mulți pomi și să avem cât mai puțini locuitori pe hectar ; iar nu să creem în orice chip și cu cheltueli mari suprafețe goale alături de altele existente, sau blocuri de case, fără grădini".

Aceste instrucțiuni și recomandații bine chibzuite și folositoare, trebue să fie luate în serioasă considerație și de primăria municipiului București.

De aceea ea trebue să renunțe definitiv la proectul în care se prevede sacrificarea unui teren de 7.000 m. p. din parcul Cișmigiu, pentru deschiderea unui nou bulevard !

Din spre șoseaua Florească, prin spatele hipodromului, va porni un bulevard cam pe traseul străzii Vasile Lascar.

La un moment dat str. Vasile Lascar depărtându-se, bulevardul își va urma drumul și, trecând prin pia-

ța Pake Protopopescu, va ajunge în Nerva Traian, va traversa Dâmbovița și va ajunge în dealul Piscului.

Cu acest prilej se va ține seamă de reclamațiile îndreptățite ale preoților și numeroșilor cetățeni din cartierul ce poartă numele marelui Traian, și al lui Cantemir savantul Domnitor român, cartier cunoscut sub denumirea „Crucea de piatră", dar care, printr'o ironie a soartei, e colonizat de cele mai ordinare lupanare.

Linia de centură, actualmente începută pe șoselele Bonaparte, Ștefan cel Mare, Mihai Bravul, va fi racordată la Dudești, până la șoseaua Olteniței și apoi se va continua pe șoseaua Olteniței, Viilor, Ispirescu, drumul Serei, Grozăvești. Inelul se va închide în șoseaua Basarab.

Bineînțeles, căile Rahovei, Măgurele, Giurgiului, Calea 13 Septembrie, Dudești, Bolentin, etc., cari ies afară din oraș, se vor lărgi transformându-se în bulevarde.

In prezent se vorbește de un nou proect : Proectul de a se ridica în mijlocul Capitalei un palat guvernamental. Acest proect al d-lui Al. G. Donescu, primarul general al Municipiului, a găsit adeziunea guvernului, înglobându-se într'un plan mai vast al acestuia de a se construi localuri proprii pentru autoritățile ce plătesc azi zeci de miiloane chirii.

Prima bază spre realizarea proectului ar constitui-o faptul că s'a depus în ziua de 22 Ianuarie 1935 în parlament, un proect de lege, pentru expropierea imobilelor pe terenul destinat viitorului palat guvernamental.

Noul palat guvernamental se va ridica unde este azi Școala de război, în b-dul Brătianu.

Lipsind o lege la timp, pe acest teren s'a mai construit în ultima vreme noui imobile, care acum trebuesc expropriate.

Prin noua lege se expropriază imobilele soc. *Bourne* și al moștenitorilor *dr. Leonte,* învecinate cu Școala de războiu.

Prin aceste exproprieri, întregul patrulater cuprins între străzile Poincaré, Wilson, b-dul Brătianu, Excelsior, devine proprietatea statului, de oarece o porțiune

din str. Poincaré, este mai de mult în posesiunea statului.

Intreg acest vast teren, va deveni proprietatea ministerului de interne.

In palatul guvernamental se vor instala autoritățile superioare lipsite de local propriu, și anume : *Președinția Consiliului, ministerul de interne, de justiție* și eventual, alte ministere și direcțiuni. Siguranța generală va fi mutată la Prefectura poliției Capitalei care se mărește.

Fiind vorba de o operă de mare anvergură edilitară, primăria își dă seama că primul factor ce trebue asigurat lucrărilor, este continuitate, și în acest scop a înglobat proectul în noul plan de-sistematizare a Capitalei, pe care patrulaterul de mai sus figurează ca proprietate a statului și loc destinat construcției palatului guvernamental.

Planul de sistematizare va asigura palatului două fațade, una în b-dul Brătianu și alta în latura opusă. Dinspre calea Victoriei se va deschide un pasaj spre acest palat, pentru a degaja perspectiva.

Lucrările acestea vor concorda cu cele de aliniere a căii Victoriei.

Așa dar, după noul plan de sistematizare, aspectul centrului Capitalei apare cu profunde schimbări. Se pune bazele unei mari opere viitoare de modernizare a centrului și ridicarea lui la nivelul celor mai importante metropole ale Occidentului.

Insă ne trebue cam multă fantezie ca să ne închipuim cum va arăta orașul nostru, transformat totalmente în urma croirii acestor bulevarde largi, asfaltate și populate de edificii.

Desigur că la desăvârșirea acestei opere gingantice va contribui și generația viitoare și nu toți ce trăim azi vom vedea bulevardele, pe cari le-am descris mai sus.

— Ce se face cu Calea Victoriei ? Iată o întrebare care e pe buzele multora.

Chestia căei Victoriei, după cât se pare n'ar fi complet clarificată. Este o propunere ca să se tae puțin toate clădirile, astfel ca să se alinieze palatul cercului militar cu Casa de depuneri. Calea Victoriei ar trece chiar pe la treptele Casei de depuneri și ar tăia edificiile din drum.

S'ar deschide astfel o frumoasă pespectivă pieței Senatului și edificiului pompos ce ar fi să se construiască acolo.

O altă propunere este ca să se croiască un bulevard în dosul Fundației Carol, cu prelungire până la piața Lascar Catargiu, făcându-se o legătură prin calea Victoriei până în piața Senatului.

S'a mai propus, de către unii arhitecți lărgirea considerabilă a pieții din fața Cercului Militar, prin dărâmarea edificiilor din față. Iar prin proectul din 1934 pentru alinierea Căii Victoriei s'au propus o serie de modificări în jurul palatului, care să dea acestui edificiu, un aspect mai impozant. D. Al. G. Donescu, primarul general al Municipiului a expus Suveranului aceste proecte, pe care Regele le-a admis.

Iată în ce constau aceste proecte.

Grădina palatului regal va trebui extinsă, pentruca edificiul palatului să apară în mijlocul unui parc.

Acest proect cere, pentru realizarea sa, însemnate expropieri de clădiri vecine, dar aceste exproprieri în orice caz trebuiau făcute, ele fiind necesitate în primul rând de lărgirea căii Victoriei și de alinierea acestei artere, prea întortochiată și prea strâmtă azi, pentru circulația din centrul Capitalei.

S'a început chiar dărîmarea clădirei „restaurantului" Enescu, pentru a se degaja palatul regal din strânsoarea caselor prea apropiate de el.

Lucrările vor continua pe o întinsă rază în jurul palatului.

Concomitent cu expropierea imobilului Enescu au început tratative pentru expropierea imobilelor din jurul bisericii Crețulescu, imobile ce au fațada pe calea Victoriei. Aceste imobile vor fi dărâmate, pentru lărgirea Căii Victoriei, între palat și Teatrul Național, și prelungirea spre palat a nouei alinieri, pe care se va construi palatul din punctul Elisée.

Așa dar, după căderea lui Elisée fost „Fiacowsky" vom asista la dărâmarea unui alt șir de imobile dinspre palat. Prin această dărîmare, biserica Crețulescu ese la aliniere, în Calea Victoriei, ea devenind vizibilă de pe această arteră.

In acest scop, au și început refacerea cu totul a bisericii.

Scopul este de a fi consolidată, înfrumusețată și a i se da aspectul inițial, ce a avut aspect denaturat prin desele reparări făcute de mâini nepricepute. „Este făcută pe locul fostului Domn Mavrocordat dăruit lui Iordache Crețulescu care a făcut biserica în anul 1720. Intre ctitorii, zugrăviți la ușă, figurează Iordache Crețulescu împreună cu soția sa Domnița Safta, fiica fericitului întru sfârșit de-apururea pomenitul Constantin Vodă Brâncoveanu.

Prin această căsătorie logofătul Iordache Crețu-

Prăvălii în fața Gării de Nord, calea Griviței.

lescu a moștenit o mare parte din averea Domnitorului Brâncoveanu.

Tradiția spune că pe la începutul secolului XVIII-lea, bariera orașului era în dosul bisericii, unde este acum palatul regal, aci erau niște maidane și așa zisul Puț cu zale.

Pe unul din maidane era un han așa cum se obișnuiau să aibă mai toate bisericile de pe acea vreme.

Pe la 1766 bariera dela biserica Crețulescu a început să înainteze spre nord, pe măsură ce se desvolta orașul.

Așa că biserica, de care se lega numele copilei domnitorului martir Brâncoveanu, biserica care era așezată la început în mod modest la marginea mahalalei

de miază noapte a orașului, cu totul depărtată de curtea domnească și de centrul de activitate orășenească, această biserică a ajuns azi la locul cel mai de cinste : In inima Capitalei, vecină cu reședința regală, aproape de cele mai mari palate, în preajma activității culturale și artistice ce se desfășoară la Ateneu. Biserica Crețulescu are multe bogății, între venituri putem cita numeroasele chirii ce primește dela prăvăliile închiriate ce le are în preajma bisericii cu fața în calea Victoriei.

Intr'una din prăvăliile caselor Crețulescu se afla un negustor francez de pălării numit *Joben*. Acesta a adus în București cele dintâi pălării înalte cari au rămas cu numele de joben.

Mai era un alt magazin în acea epocă, a francezului Paul Martin, locuia sub Hotel Continental. Pălăriile lui Paul Martin costau 20 de lei și nu era de nasul tuturor ca să le poarte.

D-na Greceanu în valorosul său ghid al Bucureștului, cu privire la această biserică, ne mai dă următoarea lămurire : Casa care se vede la dreapta, în curtea bisericii, aparține și azi descendenților lui Iordache Crețulescu ; în această casă a fost organizat complotul militar din 1866 pentru detronarea *prințului Cuza*, complot condus de generalul Dimitrie Crețulescu, care era atunci șeful diviziunei teritoriale.

In proectul Municipiului este de asemenea prevăzută extinderea proprietății palatului regal.

Iar în cuprinsul scrierii de față am pomenit că se va scri în altă parte istoricul acestui palat : Tradiția vorbește că după 1730 s'au clădit pe fostul maidan de lângă Crețulescu casele unui boer numit Colfescu. Acest boer credincios lui Nicolae Mavrocordat l-ar fi însărcinat Domnitorul, să ducă pe Mitropolitul Antim în Țarigrad — dar când va trece Dunărea să-l ucidă.

Casele lui Colfescu ar fi trecut prin diferite mâini până au ajuns ale boerului Dinică Golescu care le-a cumpărat dela baronul Sachelarie.

Dinică Golescu a dărîmat casele lui Colfescu și a clădit alte case mai mari cu saloane frumoase, iar în 1845 le vinde și el statului român. Statul la început le-a întrebuințat ca local de cazarmă, ca spital, apoi pentru școala militară, o dă ca locuință Domnitorului Alexan-

dru Ghica și apoi lui Alexandru Ioan I. Cuza dela care rămâne definitiv ca palat. A fost renovat după planul arhitectului Dorffner. In memoriile Măriei Sale Carol I găsim cu privire la acest palat : *Odăile, afară de salonul care făcea admirația contimporanilor, nu erau prea mari, însă de proporții plăcute. In fața camerelor care*

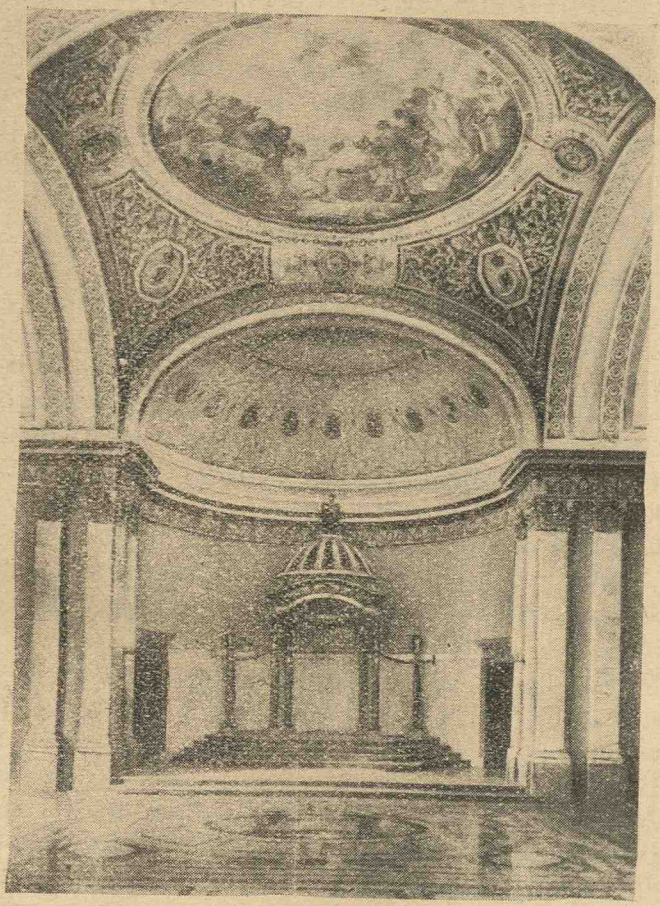

Sala Tronului din noua aripă a Palatului Regal din Calea Victoriei.

dădeau spre Nord, se afla o mică construcție servind corpului de gardă.

Ferestrele odăilor de jos, răspundeau pe o piață părăsită, murdară, unde țiganii își aduceau vitele lor.

In această cameră chiar, Prințul Alexandru Cuza a fost arestat în noaptea de 11/23 Februarie 1866.

Din acel Palat regal, nu există azi de cât aripa cu ceas adică casa lui Dinicu Golescu..

După războiul din 1877 a fost clădită aripa care în 1926 a ars. A fost ridicată din nou, iar în 1935 inaugurată sub Domnia Mării Sale Carol al II-lea. Intre alte măreţe podoabe ale aripii noului palat, citate în cursul anului 1935 la Radio, de către d-l Ţigara Samurcaş, directorul Fundaţiei Carol I, avem şi *Sala cu Tronul Regal*.

Ziarele din 8.IV.935 între altele mai comunică : grădina din faţa aripii palatului din nou făcut, va fi înfrumuseţată cu statuia *Regelui Carol I,* având privirea spre Fundaţia Sa. Statuia *Marelui Rege Ferdinand I cel Loial* va fi aşezată în piaţa Victoriei. Statuia Regelui Carol I va avea soclul cu baso-relief, pe când a lui Ferdinand I soclul va fi o stâncă. La 9 Mai 1935 se va inaugura şi statuia lui Spiru Haret din Bulev. Academii. După 1878 a fost deschisă strada care desparte Palatul de Hotel Imperial. Tot terenul pe care s'a ridicat astăzi Hotelul Imperial, casa Wapner şi casa Stelorian era un mare loc viran şi în fund o casă unde era instalat un institut „Pension" de băeţi numit „*Codreanu*".

In faţa Palatului regal în 1871, se afla o casă zisă *Musu,* unde era o cârciumă cu o foarte mică grădină înăuntru ; deasupra uşei de intrare era firma „La ochiul lui D-zeu".

Tot în faţa Palatului Regal mai avem marea clădire a Regelui Carol I : *Fondaţia Universitară Regele Carol I.*

Această clădire este aşezată pe fosta proprietate a boerului Kreţulescu, pe o prelungire sucită a uliţei Clemenţei şi pe fosta casă a lui Grigore Păucescu fost ministru, dela care a cumpărat Regele Carol I. Palatul în care se află instalat Jockey-Clubul, era o casă întunecoasă cu o curte mare, după modelul caselor boereşti de pe vremuri, proprietatea colonelului Filitis fost aghiotant regal, părintele col. Filitis din cavalerie.

Am arătat că în proectul municipiului mai este prevăzut şi extinderea proprietăţii palatului regal, atât spre str. Ştirbei Vodă, cât şi spre biserica Creţulescu.

Strada dela Imperial şi strada ce coboară spre

restaurantul Enescu, vor dispare, urmând a fi înglobate proprietății regale, și pe locul lor să se extindă grădina palatului.

In dreapta cum stăm cu fața la palat, — circulația se va face pe str. Știrbei Vodă, care va fi lărgită în acest scop, iar spre stânga, circulația se va face printr'o nouă stradă, care se va deschide în dreptul bisericii Crețulescu, în locul străzei Sft. Ionică ce coboară actualmente spre Câmpineanu.

Așa dar, palatul va deveni vecin cu biserica Crețulescu, o stradă nouă despărțindu-le.

Această stradă nouă va avea două ramuri, ea înconjurând biserica, și va începe în dreptul actualului gang ce duce din calea Victoriei la biserica Crețulescu, gang care va dispare odată cu întregul șir de imobile din fața bisericii.

Și încet încet, Bucureștii se vor schimba cu totul, o mulțime de transformări și alte edificii alcătuesc azi fizonomia Capitalei.

Nu exista palatul cercului militar, palatul prințului Grigore Sturdza (ministerul de externe) cele două mari palate dela capul căii Victoriei spre Dâmbovița, ministerul lucrărilor publice și câte alte multe clădiri.

Nu existau străzi și chiar întregi cartiere. Era câmp pe unde e azi partea cea mai luxoasă a Bucureștilor. Nu exista parcul Bonaparte, parcul Filipescu, nu exista bulevardul Lascăr Catargiu, nici frumoasa stradă dr. Lister, nici cartierul de vile dela poalele dealului Cotroceni, din preajma Bis. Sf. Elefterie și nici acele din Gramont. Iar căile care duc afară din oraș „Dudești, Rahovei, Griviței etc." erau niște modeste drumuri, bolovănoase până la un punct, iar de acolo niște șosele de țară, pline cu gropi și fără de case pe margini.

Mai toate aceste căi erau pline de hanuri, iar dela aceste puncte populate, mai înafara Bucureștilor se aflau barierile dela care se întindeau nesfârșite locuri virane pe care păștea vitele lăptarilor și caii căruțașilor din oraș, se întindeau vaste maidane mocirloase pe care se răsfăța la soare emanând duhori pestilențiale, cu mortăciuni și gunoaie de tot felul, ori mlaștini bogate în broaște și țânțari-febriferi, cum era, pe întinsele câmpii nepopulate dela Herăstrău, Florească, Bordei,

Băneasa, pe gropile dela Oatu, pe tragica vale a plângerii dela cimitirul Bellu, pline cu smârc, apă stătută, trestie, păpurişi, pe câmpia Gramont cu rămăşiţa din lacul lui Şerban Cantacuzino, pe câmpia Filaretului, plină în spre Uzina de Gaz cu rămăşiţe de catran, cu bălţi a căror apă stătută răspândea un miros urît pe câmpia împestriţată cu bivoli şi vaci ce veneau la păşunat, în vreme ce pe frumoasa-i alee de platani împreunaţi în ramurile lor stufoase, se ducea la locul de veci câte o fostă mare personalitate a ţării ; apoi pe câmpia Teiului şi a lui Barbă Rasă, unde locuitorii dormiau în case învelite cu tabla cutiilor de conserve culese din gunoaie şi cu uşa lângă cocina porcului, al căror drum iarna te ţinea în casă, neputând străbate noroiul.

Azi din vechia Barbă Rasă n'a mai rămas decât o singură magherniţă şi poate şi bătrânul tuciuriu, care vinde dovlecel copt.

Trapa s'a dus şi norodul şi bordeele. In locul lor — în mai puţin de 10 ani oamenii noui au durat căsuţe curate cu grădiniţe în stradă şi s'au făcut trotuare pavate cu piatră colţuroasă şi totul s'a aliniat, s'a spilcuit, s'a înoit. Acum e o stradă oarecare dreaptă, când mai murdară, când mai curată, banală, burghezită.

Singurul lucru amuzant îl constitue o tăbliţă veche bătută într'o poartă, pe care scrie : *„str. Campuduci, sau Ionescu Gion sau Barbă-rasă.*

Se pătrundea în stradă înainte vreme, printr'un soi de trapă, o intrare clandestină pentru hoţii de cai, totodată proxeneţi şi văcsuitori de ghete. Casele înainte vreme pe aci se pitulau ca de frica poliţiei, ele însăşi pe sub garduri şi trăiau existente efemer, ca şi galoşii numai o iarnă, fiindcă primăvara se înecau sub noroi.

In capul stradei Gion, nemuritorul scriitor al Istorii Bucureştilor, numai la câţiva paşi se găseşte şoseaua Mihai Bravu, apoi câmpul lui Cataveî pline de gunoae şi felurite vechituri. Pornind spre gropile Ouatu şi groapa Lupului aceeaş situaţie atât cu privire la curăţenie cât şi construcţii de case, aci pare o mai mare schimbare, acolo unde abia te uitai în fundul gropi — azi terenul s'a nivelat — iar case mai ca oamenii s'au făcut.

Cât despre *„Tei“* unde singurul *tei* e lacul, cât şi

despre gropile lui *Pipăilă* cu case construite din pământ, și învelite cu vechi caroserii de automobile din gunoiu, nu avem ce mai vorbi, singurul lucru despre ce putem vorbi este că gropile încetul cu încetul se astupă și se vor putea ajunge la nivel cu celelalte uliți din preajma lor.

Așa încet, încetul, orașul se mărește și se schimbă după cum spune și d-na *Eliza Brătianu* : orașul București se sfârșia acum vre-o 60 de ani, cam pe unde e astăzi strada Sebastopol, se întretăia cu calea Victoriei. Locuri virane despărțeau mahalalele de grădina publică dela Șosea.

La capul podului se găseau pe dreapta *Hanul lui Niculcea,* pe jumătate dărăpănat, pe stânga monetăria Statului, lăsată în paragină ; azi credem că în urma terminării, va funcționa.

La rondul întâi era un basin fără apă. Mai departe se întindea grădinile mărginite pe dreapta de cimitirul protestant, iar pe stânga de o adâncitură, căreia i se zicea *„lac"* deși nici nu avea strop de apă și nici nu avusese niciodată.

Azi ai cu totul altă priveliște pe șoseaua Kisselef : Hanul lui Niculcea, locul de întâlnire al căruțelor brașovencelor și dricurilor, a dispărut, lăsând ca pe locul lui să se ridice un monument, mai încolo un institut științific și să se facă o grădină — închisă pentru public, — iar pe stânga, niște muzee — și iarăși grădini fără acces pentru cei de rând. Bazinul care atâtea zeci de ani a ocupat rondul întâi dela Șosea a dispărut și el în anul 1922, odată cu pavarea din nou a șoselei, — ca și cimitirul protestant de pe dreapta. Nici terenul de cultură al statului nu a mai rămas.

Vor mai fi vreunii cari să-și aducă aminte de șoseaua de acum 60 de ani, unde într'un colț umbrit de bătrânii copaci se afla mormântul lui Mayer, care pe la jumătatea secolului trecut a fost genialul creator al minunatei grădini a Cișmigiului. Dar azi nu se mai vede. Nu mai regăsești nici covorul de micșunele și violete care încânta ochiul în zilele de primăvară. Dacă cineva își mai aduce aminte de pepiniera ministerului de domenii depe partea dreaptă a șoselei Kisselef, o va căuta zadarnic astăzi ; în locul ei este o grădină...

Plimbările pe care cei mai în vârstă le-ar prelungi până mai departe, pe șoseaua Kisselef ar fi tot atâtea prilejuri de mâhnire, căci ar afla cum întinse terenuri cari ar fi putut atât de ușor să intre în patrimoniul orașului pentru grădinile lui, au fost acoperite de construcții fără de număr și gust.

A dispărut grădina Cogâlniceanu cu minunații trandafiri multicului*). S'a dus în mare parte, grădina beizadelei Mitică Ghica....

Mai departe, spre Băneasa, s'a dus seculara pădure de stejari, a pierit și minunata floră primăvăratecă a pădurii, distrusă de turmele de oi învoite să-și facă stână și să pască acolo.

Apoi, în fiecare primăvară și mai cu seamă acum în 1935, în vederea lunei Bucureștului, dansul târnăcoapelor, pe coperișe, pe chenare de uși și ferestre, până în bolți de pimniță se aude ciocănitoare uriașe ciugulesc varul și cărămida; praful cenușiu se amestecă 'n văzduh cu pulberea verzuie a ramurilor.

Și 'n vârtej de zile, când ploioase, când caniculare, ziduri cad, tavane se prăbușesc, ca într'un rulenti de film ce ar presupune sfârșitul pământului sau numai efectele unui cutremur parțial... Din coaste de vechi zidiri bucureștene, curge dela 1932 sângele cărămizilor rănite. Fâșii de tapete atârnă ca o piele ruptă. Molozul se scurge, — oase măcinate.

Aci au trăit oamenii cunoscuți nouă, spune d-l Eftimiu, s'au ospătat în acea odaie largă, ce ni se părea căptușită cu lemn sculptat și nu era decât o pictură imitând fibrele stejarului. Dincoace a visat un gânditor... Colo a complotat un vestit politician.

Și boierii s'au dus de mult, iar casele lor, una câte una, în dans de târnăcoape, în horă de fantome încep a pieri.

---

*) La șoseaua Kiselef, dincolo de sanatoriul Elisabeta de astăzi, bătrânii ce trec pe acolo, își amintesc încă de casa lui Mihail Kogălniceanu, în formă de templu grecesc, cu frontonul și coloanele din față, de chipul cum era așezată în fundul arborilor, de aleea trandafirilor și grădina cu perspectivele ei variate — cum o descrie admirabil conferențiarul, d-l Nicolae Pătrașcu — de clădirile ce se alăturau, casa copiilor și muzeul, muzeul care cuprindea frumusețile de artă culese din toate țările Europei. Astăzi aceste amintiri se răresc, casele s'au dărâmat de mult, iar generațiile tinere trec alături, neștiutoare, pe lângă locul unde a trăit și a sălășluit Mihail Kogălniceanu.

Cad pereți, descoperind tavane cu îngerașii și hore de trandafiri, cad tavane lăsând păstrat alături de pătratul ornicului ; fumul și praful n'au putut pătrunde.

Azi, când la centru s'au înălțat în locul vechilor hanuri și primitoarelor case boierești, clădiri mărețe fără pic de colorit local, imitațiuni sarbede după toate stilurile arhitectonice din lume, la mahalale abia mai poți dovedi practicile case românești, atât de minunat potrivite pentru clima țării noastre.

Dar încetul cu încetul vor dispare și astea cum au dispărut multe : civilizația unificatoare au distrus pitorescul.

Au dispărut cu totul și bordeiele umede, săpate în pământul cald iarna, răcoros vara și ieftin la construit; au dispărut sacagii, tăetorii de lemne, în curând și trăsurile de piață, au dispărut puțurile ridicate de un suflet creștin al cărui nume se pomenește de vre-o cruce de piatră cu frumoase și vechi săpături, au dispărut felinarele de un metru în formă de ovală, cu lampă mititică cu petrol, veșnic afumată, fiind înlocuite cu becuri electrice.

Bărbierii și cârciumarii după cum adaogă d. Stahl, oameni importanți prin mahalale mai întotd'auna aleși ca delegații mahalalei, merg în fruntea progresului. Azi nu sunt decât saloane antiseptice de ras, tuns și frezat, saloane pentru frezat permanente și tuns cucuoanele. Băcăniile și magazinele de coloniale sunt azi „Consumuri'' servesc gustări. Cârciumile s'au transformat în baruri automate, cu mâncăruri, pelin șanticler și toate băuturile streine.

Mai găsești și astăzi prin depărtate mahalale, civilizația nedistrugând însă iubirea de pitpalaci, ciocârlii și chitara bărbierului legată la gât cu panglici, și mai găsești și astăzi, saloanele, unde-ți spală capul bărbierul Sâmbăta seara și Dumineca dimineața, unde citești la geam „azi cu bani, mâine fără bani'' scris frumos, cu sutimi de măsele găunoase scoase de bărbierul subchirurg, meșter în aplicarea ventuzelor cu pahare și cu lipitori; iar la ușă, deasupra un lighian de alamă coclită, fâlfâe șervetul, alb odată, cu crucea roșie la mijloc. Toate încet

cu încetul se vor duce, și cine a admirat transformările repezi și uneori uluitoare ale Capitalei noastre, a fost isbit de numeroase contraste. D. Eftimiu într'un articol publicat în ziarul Adevărul spune: *Cadă zidurile, ridică-se imobile de raport, garaje și cinematografe, n'avem o prea mare strângere de inimă : noui și dânsele fără caracter, — nici românesc, nici personal — dărâmă-se în pace case boerești. Ducă-se băcăniile, cârciumile, bărbieriile și alte multe, căci nu ne va întrista. Ne-au durut însă adânc topoarele sub care s'au prăbușit copacii bătrâni ai fostului parc Oteteleșanu.....*

Și ne mai întrebăm:

Unde sunt castanii din fața teatrului Național? Unde e micul square cu primul fân cosit și nasturii trandafirilor agățători?

Era înainte, acolo, stație de trăsuri și s'a făcut grădiniță și era să se facă Fântâna Blanduziei, cu apă curgătoare să lumineze ariditatea însorită a pieței. Dar grădinița a fost arsă cu păcură și în locul ei s'a întins asfalt și iarăși s'a făcut stație de trăsuri... iarăși catran și stație de automobile.

Și'n fața Cercului Militar, care înviora cu tufele-i de roze roșii, cascade de sânge și parfum în fiecare Mai până în Octombrie cel cu gladiole uriașe înflăcărate, așișderea s'au dus. S'au dus și se vor duce multe cum s'a dus și palatul Domnesc dela Curtea Veche, care încetul cu încetul, a târât cu el și multe alte case din preajma sa. Căci pe dealul luminat ce urca lin și pe nesimțite dealul Dâmboviței din piața Bărăției, s'au ridicat alte clădiri înalte, mândre și desprețuitoare către cele bătrâne, făcute din bârne, lipite cu lut și 'nvelite cu șindrilă, sau cu stuf, ce odată făceau fala Bucureștilor.

S'au dus, cum s'au dus și groasnicele focuri și cutremurile ce se năruise unul după altul asupra Capitalei, s'au dus înlăturând și molozul ce mai rămăsese din curtea Domnească și umplutura șanțurilor adânci a secatei gârlițe ce străbătea partea locului vărsându-se în Dâmbovița aproape de Bazaca; bazar ce în curând va pieri și el.

Azi aici, nivelarea pământului a făcut să dispară urcușurile abrupte dar prielnice luptelor date odată între protivnici.

Privești cu jale că nimic din cele amintite de cronicari, azi nu mai sunt, urma lor a spulberat-o, și a spulberat până și ultima fărâmiță de praf ce poate se mai furișase până în prezent, dar care prin facerea din 1934 a casei preotului a dispărut și ea.

A pierit palatul Domnesc, a pierit și frumoasa grădină înjghebată de Vodă-Brâncoveanu, a pierit și chioșcul unde Domnul se odihnea după masa de prânz, în mirazma mii și miilor de flori.

S'a dus și zidul ce îngrădea palatul, zid cu turnuri înalte, vestite prin închiderea boerilor potrivnici Domniei.

Anul 1718 pentru Curtea Domnească a fost anul nenorocirei, anul lovirei sale de moarte.

Și când ne gândim că pe această coastă de deal, câtă jale și câtă pustiere s'a abătut în atâtea rânduri, lupte iscate din luptele pentru Domnie fatale, câte ambiții și câte umiliri, câte fapte mari și câte crime au văzut aceste locuri, câte rugăciuni de pocăiri și de mulțumiri s'au înălțat de Domnii țări în acest palat. Apoi în vremea fanarioților hărpăreți, câtă lipsă de pietate și indiferență au făcut cu putință să se împrăștie ruinele sfinte, să dispară orice urmă din vechea mărire.

A rămas doar Biserica Domnească ce stă tristă și îngândurată dacă într'o zi, nu vor tăbărî târnăcoapele municipiului și asupra ei, cum s'au năpustit și asupra vechei clădiri a Municipiului București așezată unde azi în Bulevardul I. C. Brătianu se află local numit: terenul palatului municipal pe care se fac felurite expoziții, târguri și local vara de teatru.

In adevăr, frumoase reamintiri de acele lucruri sfinte, dar întristarea noastră trebue înlăturată, și dată uitărei, căci Bucureștii nu mai putea sta în același orientalism de odinioară.

Azi totul s'a schimbat, întreaga Europă s'a transformat, așa, noi puteam oare sta în aceeaș stare de odinioară, cu casele făcute din bârne, învelite cu stuf sau cu olane, cu ulițile străbătute de 3 sau 4 oameni, sucite, cu casele eșite pe bordura trotuarului, unele șoldii din cauza bătrâneții, iar altele cu proptele sprijinite a nu se doborî la pământ, prăvălii cu tarabe până

în mijlocul uliți și cu prispe de nu se putea trece și câte și cu câte învechite obiceiuri?

Credem că noile transformări de azi ce se aduce Capitalei spre înfrumusețare are rostul lor și este un mare merit inițiatorilor acestei frumoase opere.

Mergeai pe Calea Văcărești și nu departe de Bis. Sf. Vineri te isbea o duhoare urâtă, iar dacă mai înaintai, privirea se isbea de o magazie împreajma căreia zăcea cea mai mare murdărie.

Azi prin dărâmarea Halei de Vechituri, strada s'a lărgit, iar o parte din terenul ei fiind acoperit cu flori și arbori, cu drag privești la fosta școală Adrian, transformată în primăria Sectorului de Negru.

Și acum, când târnăcopul municipiului încă lucrează din răsputeri și fără sațiu, în curând fizonomia Bucureștiului va fi cu totul alta și vom avea un București modern, după cum este și dorința chiar a *Măriei Sale Carol II-lea* Regele Românilor.

Giurgiu acum o sută de ani.

Bulevardul Academiei, azi Bulevardul Carol I.

TABLA MATERIILOR

	Pagina
Bucureștii	1—162
Intinderea Bucureștilor	162—176
Marginele Bucureștilor	176—215
Curtea Domnească	215—230
Alte Palate Domnești	230 262
Biserici. Paraclise și Cruci	262—347
Biserici cu Icoane făcătoare de minuni	347—358
Hramuri	358—389
Spitale și Aziluri	389 - 402
Uliți și Poduri	302—413
Dâmbovița	413—425
Lacuri și Bălți	425—429
Fântâni Puțuri și Vaduri	429—436
Sacapii	436—438
Canalizarea cu apă, Intreținerea ulițelor și curățenia Bucureștilor	438—446
Masalagii și Fanaragii	446—450
Stabilirea peceților, stanțelor administrative și importanța Monografiei	450—454
Foișoare de foc	454—460
Grădini, Locuri de plimbare și de petrecere	460—491
Datini, obiceiuri și tradiții	493—501
Alaiuri	501—516
Prelații români	516—525
Abrogarea drepturilor sacerdotale	525—530
Cum se numeau miniștrii și alți demnitari în vechime	530 - 531
Funcțiile date de Fanarioți	531—532
Reforma clasei boerești în timpul Fanarioților	533—534
Despre uniformele autorităților civile și purtarea lor	534—541
Telalii	541—543
Zarafii	543—544
Monede vechi	545
Despre audiențe și darea jalbelor la Domn	545—549
Ce măsuri se lua în București la venirea unei mărimi turcești și cum se primea	549—552
Baluri, serbarea Baeramului și prăsnuirea intronării Țarului	553—563

	Pagin a
Masa și felurile de mâncare	563—569
Lăutarii	570—587
Diligențele și Poșta	587—593
Teatrul	594—623
Școala	623—640
Despre Arte	640—653
Ziaristica	653—666
Căile Ferate	666—670
Bucureștii de astăzi	671

FUNDAȚIUNEA UNIVERSITARĂ CAROL I

VERIFICAT 1987

VERIFICAT 2007

VERIFICAT 2007

VERIFICAT 2017

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

N. B. — In Țara Românească negăsind adunate legi Administrative, ci numai tradiții întocmai asemuitoare cu cele din Moldova, s'au întrebuințat și din acestea.